

**СТОЛІТТЯ
УКРАЇНСЬКОГО ПОСЕЛЕННЯ
В КАНАДІ
(1891 -- 1991)**

Д-р МИХАЙЛО БОРОВИК

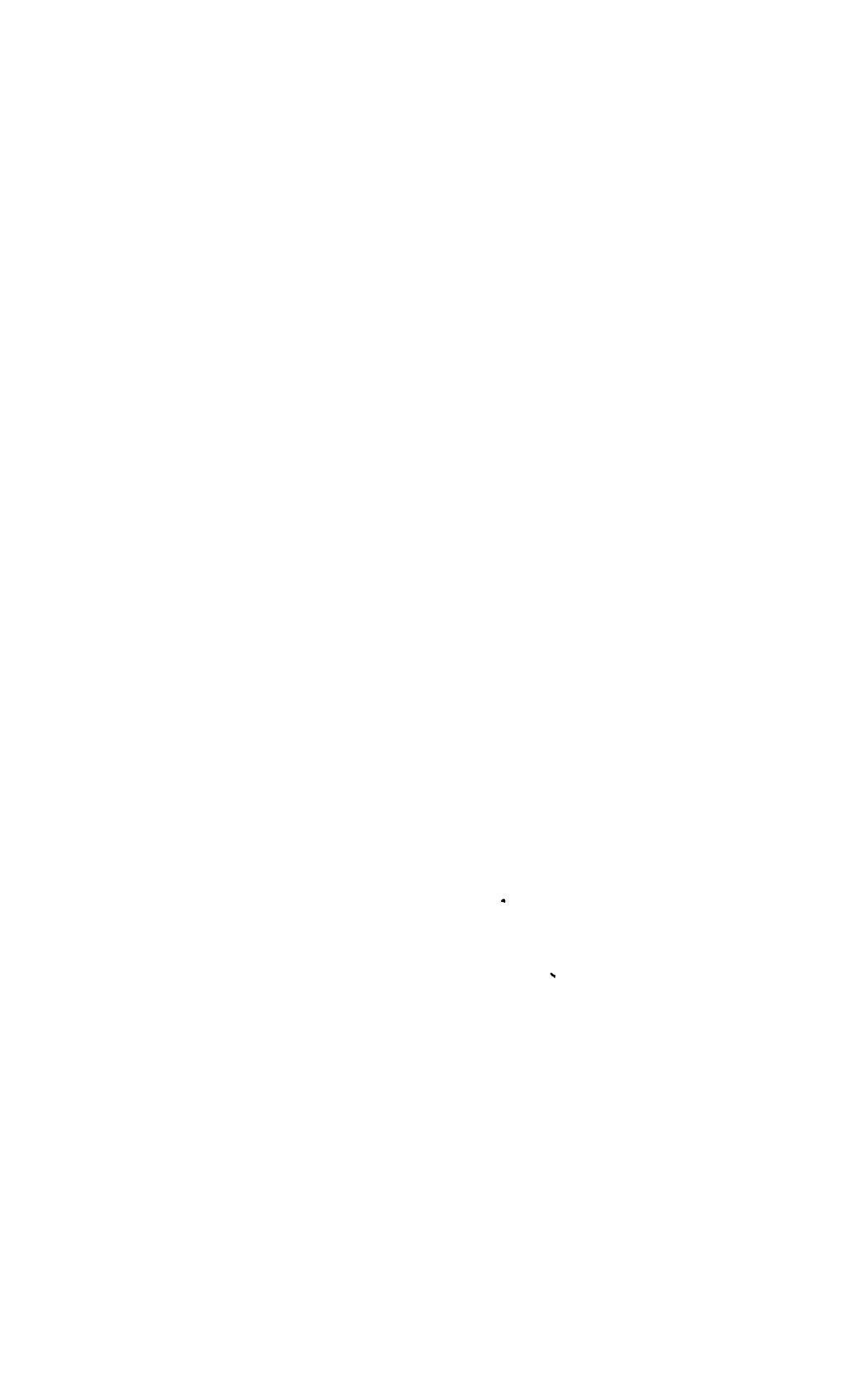
1. Обкладинка: Хата українського піонера, Альберта

Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук
Праці Відділу Українознавства
Том VIII

Родовий Герб Боровиків „Вогоньчик”

2. /Лукомскій, В. К. и В. Л. Модзалевскій Малороссійскій гербовник. Санктпетербургъ, Изданіе черниговского дворянства, 1914, стор. 14, герб
таблица XXX./

Присв'ячую унукові Михасеві
Андрійкові, хай іде слідами
батьків -- дівів!

ЗМІСТ

ПОДЯКА	I
ВІД АВТОРА	III
ПЕРЕДМОВА	IV
ПЕРЕДМОВА (По англійськи)	VI
У СТОЛІТТЯ ПОСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ	X
I. УКРАЇНЬСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ПОСЕЛЕННЯ В КАНАДІ	1
Причини еміграції	1
Перші українські піонери	10
II. ПОЧАТОК ОРГАНІЗОВАНОГО ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ ...	39
Українська Греко-Католицька Церква	39
Українська Греко-Православна Церква в Канаді, її виникнення та організація	60
Шкільництво і позашкільна освіта	64
III. УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ	75
IV. КОМІТЕТ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ	83
V. ВИСОКОДОСТОЙНИЙ ДЖОН ДІФЕНБЕЙКЕР І УКРАЇНЦІ ..	117
VI. КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПЕРІОД ПІСЛЯ ДРУГОЇ ВІЙНИ	157
Ветеранські організації	160
Література	161
Мистецтвознавство	169
VII. МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ: ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО, ТЕАТР, ФІЛЬМ, РАДІО, ТЕЛЕБАЧЕННЯ І Т.Д.	177
Театр, фільм, радіо	209
Радіо, фільм, телебачення	220

VIII.	МУЗЕЇ, БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ	229
	Бібліотеки	237
	Архіви	238
IX.	НАУКОВІ ТОВАРИСТВА, УКРАЇНІКА В КАНАДСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ	241
	Україніка в канадських університетах	244
	Науковий новотвір в Оттаві	249
X.	ГОСПОДАРСЬКЕ ЖИТТЯ	253
	Кредитова Кооперація в Канаді	256
XI.	СПОРТ	261
XII.	УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ КАНАДИ	273
	Перші спроби увійти в політичне життя Канади	273
	Братство Українців Католиків Канади (БУК)	283
	Канадський консул в Америці -- українець	305
XIII.	ДЕЩО З НЕДАВНЬОГО МИНУЛОГО	314
	Студентське, суспільно-громадське і політичне життя ...	314
	АБН в Оттаві та моя суспільно-громадська діяльність ...	332
	Українці Едмонтону!	340
	Масова демонстрація проти Косигіна в Оттаві	342
	З українського життя в Оттаві	342
	Моя суспільно-громадська праця в Оттаві	352
	В Оттаві відзначено 50-ліття УВУ	353
	Науково-громадський ювілей	361
XIV.	ЩО ПИШУТЬ ПРО АВТОРА	367
XV.	ВИБРАНІ СТАТТІ ДРУКОВАНІ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ	381
	Шевченко після заслання. В 175-ту річницю народження генія українського народу Т. Шевченка	425
	Похорон Тараса Шевченка	440
	ПРАЦІ Д-РА МИХАЙЛА БОРОВИКА	455
	БІБЛІОГРАФІЯ	459
	ІНДЕКС	463

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. Обкладинка: Хата українського піонера, Альберта
2. Родовий Герб Боровиків „Вогоньчик”
3. Автор II
4. Редактор Василь Дідюк, голова Спілки Українських Журналістів Канади. IX
5. Яків Порайко косить сіно на своїм „гомстеді”, Альберта, 1907. . . 22
6. Жнива в ст. Джулієн, Саскачеван 1918, Дмитро Лазарук. 24
7. В святковий день українці зїхались до Церкви в Мондері, Алта., 1920. На право бачимо Церкву, а на ліво манастир оо. Василян. 44
8. Український Католицький Собор св. Івана Хрестителя в Оттаві. 47
9. Пам'ятник Тарасові Шевченкові У Вінніпегу, 1961. 93
10. Достойний М. Вілсон, Автор і посол А. Вітер. 101
11. Зустріч з Дж. Діфенбейкером в Оттаві, 14 березня 1970 р. Зліва пані О. Діфенбейкер, Високодостойний Дж. Діфенбейкер і д-р Мих. Боровик, голова ЛВУ, вручає мистецько різьблений укр. альбом. 122
12. Члени ОУВФ вітають на летовищі в Торонто Достойних гостей: Високодостойного Діфенбейкера і Ст. Папроского: з ліва М. Солонинка, Ст. Папроский, Діфенбейкер, mgr. У. Целевич, д-р Р. Малащук і автор -- організатор Зустрічі. 128
13. Зустріч-Здвиг. Виставова Площа в Торонто, 1972. 130
14. Приятелі -- співробітники: Діфенбейкер, Папроский і автор, 1972. 156

15.	Посвячення прапора СТ „Україна” в Торонті, 1952. Автор вписується до Пропам’ятної книги. Направо стоїть голова Василь Бойчук.	263
16.	Гетьманич Данило Скоропадський і о. Ярослав Бенеш, Торонто -- посвячення прапора СТ „Україна”, 1952.	281
17.	Перший українець Канадський консул в Америці (Баффало) Роман Боровик.	306
18.	Бенкет в честь першого українського сенатора Василя Волла. Улаштований Укр. Студентським Клубом при Оттавському університеті. Сидять Дост. сенатор і його Дружина, з права проф. К. Біда, з ліва проф. В. Кисілевський. Стоять члени Клубу.	320
19.	Stage Easter Parade, 1958. М. Боровик, Ю. Войчишин і С. Харко.	321
20.	Достойний сенатор Джон Конноли (Шевченківське свято в Оттаві).	323
21.	Посол М. Мандзюк і автор в гостині п-ва Боровиків.	332
22.	Зустріч громадянства Оттави з Головою АБН 1966, промовляє Достойний Ярослав Стецько. Направо: автор, Т. Іванюк, з лівої сторони: ред. Сосновський, проф. В. Кисілевський, О. Остапик, Д. Остапик.	342
23.	Давні друзі ще з 1946 -- Ростислав і Михайло.	362
24.	Катедра св. Юра у Львові.	423
25.	Т. Шевченко в домовині, 26 лютого 1861 р.	449
26.	Перші поселення українців в Манітобі.	451
27.	Перші поселення українців в Саскачевані.	452
28.	Перші поселення українців в Альберті.	453

ПОДЯКА

Я маю велику приємність подякувати людям і установам за їхню допомогу у виданні цієї книжки.

Щиро дякую дружині Дарії за її зрозуміння, терпеливість, моральну та технічну допомогу. Дякую колегам Степанові Харкові й Іванові Дичкові за їхню технічну допомогу. Складаю щиро подяку о. Володимирові Шевчукові за слова заохоти і моральну піддержку та щирий дар у сумі 200.00 дол. Дякую о. Йосифові Андріішинові, ректорові семінарії св. Духа за вільне користування бібліотекою. Щиро дякую д-рові Богданові Климашові за визичення літератури про Музейництво.

Окрему подяку складаю Фундації „Прометей” за фінансову підтримку в сумі 500 дол. Дякую Управі Клубу Українсько-Канадським Професіоналістів і Підприємців Ванкуверу, а особливо Тедові Сегодня за його представлення справи видання книжки, Клуб приділив 300 дол. Особливу подяку висловлюю Раді Директорів Шевченківської Фундації за їхній щедрий дар в сумі 2,000.00 дол. на видання.

Щиро подяку висловлюю дітям Романові і Лярисі за їхнє зрозуміння такої публікації в цім Ювілейнім році та за їхній княжий дар в сумі 5,000.00 дол. Дякую Дирекції Кредитової Спілки „Будучність” за ухвалу закупити у Видавництві 20 примірників книжки.

Складаю щиро подяку довголітньому приятелю Ростиславові Василенкові за мовну коректу. Дякую теж усім особам, що в будь-якій формі допомогли мені видати цю книжку для майбутніх поколінь.

Автор

3. Автор

ВІД АВТОРА

Дорогий читачу! Перед тобою моя скромна праця „Століття Українського Поселення в Канаді”. Людина творить непроминальні речі не лише в мистецтві, але також в історії. "Ars longa, vita brevis" -- казали римляни, життя є хвилеве, мистецтво вічне. Це правда, але людина також може створити щось вічне крім мистецтва. На нашу думку за сто років українці в Канаді створили настільки міцну і велику спільноту, що вона являється незмінною частиною нашої Канади. Від перших піонерів Василя Єленяка та Івана Пилипова, які прибули сюди а 1891 році, від перших безземельних галичан та буковинців до сьогоднішніх парламентаристів, міністрів, генералів, дипломатів, університетських професорів, директорів шкіл, учителів, адвокатів, лікарів, підприємців -- це сторічний шлях українців в Канаді.

В цій книжці читач знайде розділи про перших піонерів, їхню працю, та початки організованого громадського життя, про церковне життя і шкільництво. Подали ми інформації про участь канадських українців у Світових Війнах, про працю КУК та громадсько-політичне і культурно-мистецьке життя. Не забули ми і про спорт та фінансово-господарські установи.

На протязі багатьох років автор цієї книжки, який приїхав до Канади по Другій Світовій Війні, мав різні ділові зв'язки з керівними діячами країни, тому деякі сторінки цієї праці мають характер мемуаристики.

Очевидно ця праця має свої недоліки, бо чи спроможні ми згадати та перерахувати всі успіхи українців в Канаді за 100 років в одній книжці. Тут кожне покоління українців вклало свій скарб в життя цієї Країни, збагачувало його та передавало своїм дітям. І головне -- не забувало своєї ідентичності, живучи тут любило Україну.

Як писав Тарас Шевченко:

І виріс я на чужині,
І сивію в чужому краї,
Та самотньому мені
Здається -- Кращого немає
Нічого в Бога як Дніпро
Та наша славная країна...

М. Б.

ПЕРЕДМОВА

Великі простори Канади були з давен-давна тереном експансії різних народів із-поза американського материка: як колонізатори прибували сюди французи, британці, в меншій мірі іспанці, голляндці, східні слов'яни (росіяни й українці на Алясці). В сімдесятих роках 19-го століття „емігрували” до Канади разом із менонітами з України перші українські назви („Хортиця” в 1875 р.), а там і німецько-українська двомовність у їхніх устах. Нічого дивного що Василь Ілиняк (Єлиняк) у 1891 р. знайшов „рідну мову” й працю в менонітських поселенців у Манітобі. Українська масова еміграція почалася в 1896 р. й у різних фазах і етапах триває й досі. Статистичні дані нараховують біля мільона українців у Канаді в століття їхнього поселення.

Осідаючи на степових просторах Канади, українці завойовували новий терен не тільки піонерською працею споконвічних традицією селян-хліборобів: вирубування лісів, будування доріг і іншим „перетворюванням краєвиду”, але й топографічним засвоюванням незайманих досі просторів. Отак у Манітобі зродилася назва „Україна” (1897), „Новий Київ”, „Галич”, „Дніпро”, й інші топоніми на канадських степах, що в більшості перетривали пробу часу й увійшли до офіційного топонімічного лексикону країни. Як це дивно, але деякі географічні назви існують у Канаді, хоч їх немає в Україні, напр. „Петлюра”, в Манітобі, „Полетика” в Британській Колюмбії, „Слава” в Альберті тощо. „Канадська Україна” -- унікальне явище в історії північно-американського континенту й сама в собі заслуговувала на увагу церковних діячів, політиків, економістів, журналістів, поетів-письменників і вчених.

І тут за признанням треба згадати піонерів українсько-канадської історіографії, таких як Володимир Кей-Кисілевський, Павло Юзик, Ольга Войценко, Михайло Марунчак та інші. З-під їхнього пера вийшли праці, що з різних аспектів наświetлювали життя-буття українських поселенців у цій країні й поклали основи для дальших дослідів. Не можна при цьому не згадати й тих робітників пера, що присвячували увагу окремим проблемам українсько-канадської історіографії, як Михайло Гуцуляк, Мирон Момрик, Михайло Іванчук, Андрій Григорович, Ярослав Рудницький, Богдан Климаш тощо. До категорії цих останніх належав і автор цієї праці -- Михайло Боровик, що в 1969 р. деб'ютував у канадсько-українській науці докторською дисертацією: „Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді” (вийшла друком в УВУ в 1977 році в Мюнхені).

Ця праця насвітлювала один важливий аспект українського життя в Канаді -- українську пресу. Та її історія й вплив на формування світогляду канадських українців, як окремої „меншини”, дала поштовх авторові для дальших дослідів українсько-канадського життя в багатьох інших аспектах: релігійному, політично-економічному, культурно-науковому, мистецько-літературному й тд.

Як у своїй попередній праці, він зібрав у цій новій студії багатющий матеріал у більшості з першої руки й дав широкий образ найрізніших досягнень канадських українців за сто років: 1891-1991. В основі автор притримується (як і в своїй монографії про пресу) хронологічної методи опрацювання: різні ділянки українського спільнотного життя-буття в Канаді подані й проаналізовані в хронологічному порядку, що вможлиблює користувачеві книжкою поставити поодинокі проблеми в належну еволюційну перспективу. В намаганні синтезувати матеріали до українсько-канадської історії за сто літ, автор тут і там зупиняється глибше над окремими подіями, то знову більш побіжно насвітлює інші. Як інтерпретаторові історичного процесу йому це вільно, адже ж кожна „історія”, починаючи із Геродота, носить признаки індивідуальности. Найважливіше одначе в цьому історіографічному процесі -- зберігати принцип „сіне іра ет студіо”, тобто намагатися писати об'єктивно, хоч із особистим інтерпретативним насвітленням.

Вітаючи автора з його новим твором, над яким він провів не одну годину, день, тиждень, чи місяць, бажаємо йому дальших успіхів, принайменше таких, які він мав зі своєю дисертацією про українсько-канадську пресу: вона виконала свою ролю не тільки в українській діаспорі, але знайшла читачів і користувачів на Українській Батьківщині. Власне з нагоди століття 1891-1991 подвійна вага нової праці є незаперечна.

Оттава 11.3.1991

Яр. Рудницький.

PREFACE

Dear Reader,

Here you have my modest work in front of you. Mankind is creating longlived things not only in the field of arts and music, but also in the field of history. "Ars longa, vita brevis" said Romans (life is short, arts is forever). This is true, but a man-woman could also make something eternal besides the arts. In our view in one hundred years Ukrainians in Canada built such a large and strong community that became an irreplaceable part of this country. From the first land-hungry pioneers, Wasył Eleniak, Ivan Pylypiw, and others, mainly from Galicia and Bukovina, who came here in 1891, to the members of Parliament, Ministers, Generals, University Professors, Judges, School Principals, Teachers, Lawyers, etc. -- this is the Centennial path of Ukrainians in Canada.

In this book the reader shall find about the first pioneers, the husbandry, and the beginning of organized social, religious, and educational life, about Ukrainian service in the Armed Forces in two World Wars, and the work of Canadian Ukrainian Committee, or lately Congress. We also tried to elaborate community life, cultural and artistic achievements. We referred to the sports life, economic and financial enterprises.

The author of this book, who came to Canada after the 2nd W.W., have had for many years numerous contacts with the Parliamentarians and other influential people, therefore some pages of this work might have a notion of memoirs.

We are aware of the fact that this work has some shortcomings, as it is impossible to reflect all Ukrainian life in Canada during a century in just one book. Each generation of Ukrainians contributed its values to the life of this country, enriched it and passed to its children. They did not forget their identity and living here still loved Ukraine. As Taras Shevchenko said:

In foreign land I grew up here,
And here my hair became all greyish,
But nothing under God is dear
For me as much, as Dnieper mighty,
And my dear land.

Thus, Dear Reader, read and enjoy it.

The author

OTTAWA

October 10, 1989

Dr. Michael Borowyk
c/o Mr. Ross Wasylenko
11-1821 Walkley Road
Ottawa, Ontario
K1H 6X9

Dear Dr. Borowyk:

It gives me great pleasure to Salute the Centennial of Ukrainian Settlement here in Canada, and in particular, to do this in a publication which will carry your articles from past years.

The first Ukrainian settlers had no notion of their importance when they arrived here in Canada in 1891 to settle in the West. Over the years, their contribution to the development and the opening up of the West won them recognition in various ways.

The hard-working spirit of these first settlers was passed on from generation to generation. And today, Canadians of Ukrainian origin are side by side with the English and French and all the other Canadians of various ethnocultural background, whether it be in Parliament, or in the Supreme Court of Canada, or business or anywhere else.

As equal partners therefore, it is especially fitting, that during the Centennial year of 1991, Canada will have at Government House, as representative of Her Majesty the

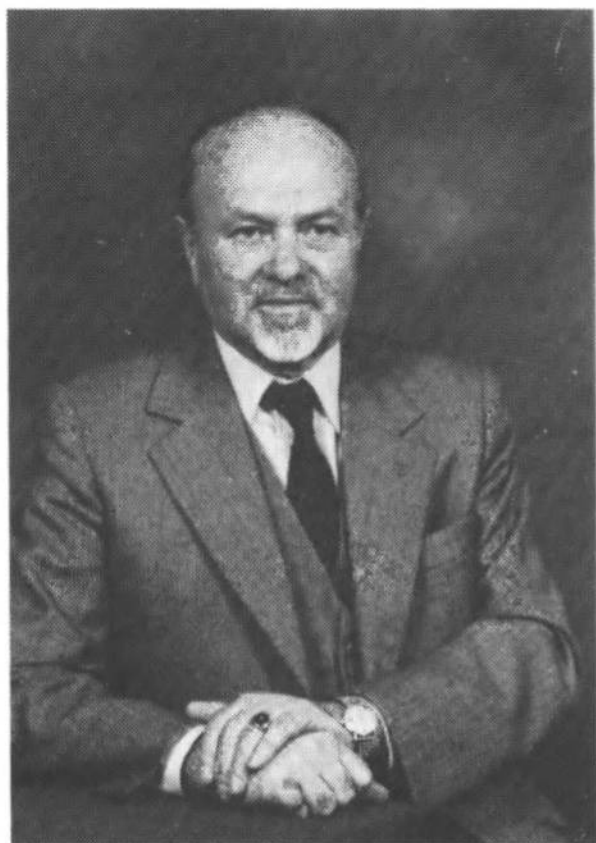
Queen, a person who is of Ukrainian origin: the Right Honourable Raymond Hnatyshyn.

As a Canadian parliamentarian of Ukrainian and Polish origin, I am also very proud to celebrate my heritage and to contribute to its further development.

I commend you on your initiative in undertaking this project on the occasion of the Centennial of Ukrainian Settlement here in Canada, and send you my kindest personal regards.

Sincerely,

Steve Paproski

4. Редактор Василь Дідюк, голова Співки Українських Журналістів Канади.

У СТОЛІТТЯ ПОСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ

Свято п'яťох генерацій

Як орієнтаційну дату поселення українців в Канаді, подається 7 вересня 1891 р. коли до Канади прибули Іван Пилипів і Василь Єленяк, яких офіційно вважається першими українськими імігрантами, хоч існують, докладно неперевірені сліди ранішньої української еміграції в Канаді. За прикладом і закликом Івана Пилипіва і Василя Єлиняка багато тисяч їхніх земляків із західних українських земель, що були тоді в складі Австро-Угорської імперії, переїхали до Канади. Тому 1991 рік -- вважається століттям українського поселення у цій прекрасній країні, яке з великим ентузіазмом і радістю з великих досягнень, відзначає українська спільнота в Канаді, як свято п'яťох генерацій Канадської України.

Добре знаємо, якими тяжкими були ці перші піонерські часи української іміграції. Працювали вони дуже тяжко у невідрадних обставинах, погорджувані, зневажувані, корчували ліси, розорювали прерії та освоїли мільйони акрів незайманої прерійної цілини на заході Канади, успішно цивілізували та заселили дикі райони Манітоби, Саскачевану та Алберти. Руками українських піонерів збудовані залізничні сітки -- одним словом -- українці були співбудівничими західної Канади разом з англійцями, французами та іншими. Вони поширили кордони заселення віддалених провінцій, основуючи нові оселі, які тягнуться нерозривним поясом від південно-східного кута Манітоби, переходячи в північно-західному напрямку до ріки „Піс Рівер” у північній Алберті.

Одним з чинників, які сприяли великому поселенню українців на західних преріях, було те, що в 1879 р. сюди був завезений сорт галицької пшениці (ред фajn), яка швидко дозріває і має високі харчеві якості. Вперше засіяли її в Онтаріо, а пізніше вона стала основою для виведення приблизно 80 сортів для північної Америки. На заході Канади ця пшениця була вперше культивована в долині „Ред Рівер”, ґрунти якої були офіційно названі в атласі ґрунтів „чорноземом”, подібні до ґрунту українського Поділля. Таким

чином, коли українці осіли в західній Канаді, то почували себе як на рідних землях, обрабляли подібні як в Україні ґрунти, сіяли українську пшеницю.

Ще й тепер, майже половина українського населення канадських прерій займається сільським господарством. Українські фермери належать до найкращих в Канаді.

Серед визначних вчених, великий вклад досліджування сільського господарства зробили українські вчені. Др. Т.К. Павличенко, професор рослинознавства у Саскачеванському університеті, автор ряду наукових праць та дослідник світової слави в ділянці хемічного поборювання бур'янів, др. Ізидор Глинка, всесвітньо визнаний хемік з ділянки зернових культур у Федеральній Дирекції Зернових Комісіонерів.

Хоч не легкими були піонерські часи, однак наші поселенці мали відвагу, мужність, віру та добру волю поруч із завзяттям, коли покинули свою батьківщину, та поселились на незнаних просторах в непрохідних лісах, де зустрілись з жорстокою дійсністю. З рідного краю, вони не привезли ніяких матеріальних вартостей, зате привезли щось більше, бо вартість духову, яка складалася з маленького молитовника і такого ж Шевченківського „Кобзаря”, що були їхньою і їхніх дітей щоденною духовою поживою. Бог і Україна -- це цілість нерозривна, що давала їм наснагу до життя і свого національного „Я”, не зраджуючи своєї народної культурної спадщини, і віри, що перетривали багато століть в Україні.

Із русинів, галіціантів, руснаків, австріяків, малоросів і т.п. поставали вони українцями, та гідними громадянами своєї нової прибраної батьківщини Канади. Тепер їхні діти, внуки і правнуки живуть заможньо, гідно вписуючи своє національне ім'я у розвиток вільної Канади -- як заслужені співгромадяни.

Сьогодні, у 100-ліття нашого побуту в Канаді, ми є українська інтегрована спільнота. Це оформленняросло послідовно і органічно. Це дух української людини встановив форму і порядок для того життя. Його не можна ділити, а треба прийняти як цілість, ним жити й перемагати.

Сторіччя -- це історично не довгий час; однак на протязі цього часу українці доказали не тільки це, що вони є працюючими любителями землі; вони виявили теж великий хист у різних ділянках, таких як: торгівля, промисловість, в професійному, мистецькому, науковому, літературному, а

також у політичному житті. На наших святкуваннях до звіту стає п'ять генерацій!... Хто вдумається в ці слова, тому на весь зріст встає перед очима великий і важливий шлях, яким йшло канадське українство від своїх початків по сьогодні. Яка велетенська гігантська сума зусиль та праці, що їх ці п'ять генерацій мають за собою!.. Цей шлях йде від тих перших примітивних куренів-землянок, що їх в пралісах та на пустирях власними руками ставили перші українські поселенці в Канаді, сто чи дев'ятдесят років тому. Від маленьких потом і кров'ю зрошених кусків полів і городів, від розпуки, сліз і тяжких злиднів поселенських літ -- кінчаючи сьогодні біля своїх чудових домів, церков, інституцій, народних домів, фірм, без яких сьогодні годі уваяти собі будь яке канадське місто, біля тих зразкових та багатих українських ферм, що за них горді всі провінції Канади. Там, на початку шляху, що ним пройшло за сто років канадське українство, стоїть перед нами збудований, невідомий і відсунений на окраїни життя українській емігрант, -- тут, на сьогоднішньому етапі, його сини, внуки чи навіть правнуки є міністрами, генеральними губернаторами (найвище державне становище), заступниками прем'єр міністра, судьями Найвищого Суду, сенаторами, генералами, посадниками (мерами) міст, високої якості професіоналістами, професорами університетів, священниками, учителями, урядниками і т.п., цілі загони творчої інтелігенції, працівників радіо, телебачення, преси, амбасадорами в інших країнах, сотки-тисячі незрівняних фахових робітників і фермерів -- словом немає найменшої ділянки багатогранного державного, політичного життя, де не було б українця-українки, які своєю працею, відданістю і знанням, приносять признання і славу для української спільноти в Канаді і українського народу.

Все це привело до того, що українці глибоко увійшли в канадське державно-громадське життя і на рівні з іншими беруть активну участь в його керуванні. Свою лояльність Канаді українці показали в часи першої і другої світових воєн. Приблизно 10 тисяч було їх в рядах Канадської Армії під час Першої світової війни. Багато з них віддали своє життя за свою прибрану батьківщину. У 1917 році десятник Пилип Коновал за хоробрість був відзначений найвищою відзнакою у Британській Спільноті Народів -- Хрестом Вікторії. Під час Другої світової війни 40 тисяч українців, здебільшого народжених вже в Канаді, служили в наземних, повітряних і морських з'єднаннях, що пропорційно було вище пересічно загально-канадського рівня. Між ними було багато старшин і підстаршин відзначених за відвагу. Тисячі з них заплатили найбільшу ціну -- віддали життя за Канаду.

Культурні надбання українців є відомі в багатьох частинах Канади. Народні танці в мальовничих костюмах, хори, оркестри, вишивка та різьба на дереві, заслуговують на похвалу й признание глядачів і критиків. Українські культурні організації й установи в Канаді не лише задовольняють потреби тутешніх українців, а й допомагають затримувати та удосконалювати українську культуру по всьому світі. Ця наша праця і любов та відданість Канаді знайшла признание і належну оцінку наших співгромадян. Багато міст і їх вулиць носять українські назви. Біля Парляменту Манітоби гордо височить пам'ятник Т. Шевченка. Канаду покрили „золотоверхі куполи” наших українських церков, різних пам'ятників, „українських сіл” (Давфін, Едмонтон, Вегревілл і б. інш.) народних домів, відпочинкових осель і т.п., і все це завершене організаційними структурами релігійного і національного порядку. Церковні структури завершені Митрополіями православною і католицькою, а суспільно-громадські -- Конгресом Українців Канади, якого частиною є і наш Торонтонський відділ, що активно включився до спільного і торжественного відзначення 100-ліття поселення українців в Канаді.

Українці цінять цей край за волю і демократію, якими не могли користуватись на рідних землях та якими не можуть користуватися їхні земляки і тепер. Україна вже більше як два сторіччя, за винятком короткого періоду під час відновлення Української Держави 1917-1921 роках, позбавлена волі і демократії, була знищена підступною фальшивою пропагандою та військовою силою Советської Росії з її комуністичною диктатурою, яка стала найбільш колоніально-імперіялістичною силою у світі, що постійно загрожує вільному світові, а в тому числі і Канаді. Тому захист і демократія має бути провідним у зовнішній політиці, у якій українці мають відіграти все більшу роль, з огляду на минуле та досвід. Уже кілька років українці є в числі делегатів Канади в Об'єднаних Націях.

З таким моральним і матеріальним дорібком, що його творили п'ять генерацій, від перших імігрантів, ще перед Першою світовою війною і по ній, великої політичної іміграції по Другій світовій війні, і тут народжених, стаємо до відзначення 100-ліття нашого поселення в Канаді.

Крізь усі п'ять генерацій тече та сама українська кров, б'ється те саме українське серце; несамовитий; і такий прикметний українцеві творчий дух наснажує всі п'ять генерацій. Тому, ми маємо у наше сторіччя українського поселення в Канаді бути чого горді і нести наше чоло високо. Серед наших співгромадян ми з погляду тієї суцільности думки, спільноти праці та капітальної життєздатности, ледве чи маємо конкурента і мабуть ніхто, крім

українців Канади всіх п'ятьох генерацій, тут не можуть похвалитися такими успіхами. Цим ми цілком не знецінюємо нікого, а тільки підкреслюємо, що за нами немає ні століть розбудови, ні своєї держави, ні капіталів-гігантів.

За п'ятьма генераціями українців Канади, що зустрінуться на Ювілейних врочистостях побачимо достойних сивоволосих синів чи дочок перших піонерів, що придуть зі своїми дітьми та внуками -- стоїть тільки й виключно той український Дух-Революціонер, що його описав І. Франко і який „тіло-душу рве до бою, до боротьби за правду волю”, -- Дух, що після сотень історичних руїн воскрешав завжди Україну до розквіту, безліч разів рвав накинені йому кайдани і теж сьогодні веде непримириний бій з темними силами світу. Рідна молитва і пісня, та зав'язана в хустку жменька рідної землі, були святими символами цього Духа, що не розбігся блудними вогниками по преріях і пралісах, не замовк у гуркоті машин та крикливому шумі міст, не розмінювався на дрібняки в приманах цивілізації і комфорту, а творив і творить кожний день тривалі моральні і матеріальні вартості, одним на заздрість, другим на подив.

Тому відзначаючи Сторіччя та нашу участь у всебічних ділянках канадського і нашого українського життя, будьмо горді і вдоволені, що ми добре прислужились своїй старій і новій Батьківщинам. Цього не треба доказувати: доволі взяти до рук першу з черги чесно й правильно написану публікацію про Канаду, щоб на підставі цього знайти цифри і факти. Правдиві цифри і факти ще не замкнені і ми з вірою на порозі нового етапу дивимось у майбутнє. В майбутнє Канади і України, -- двох країн, що розділені між собою океанами і просторами, але такі близькі нашому серцю, бо пов'язані п'ятьма генераціями українців, які живуть і творять для цієї країни, з духа і моралі тієї. Чи може хтось сумніватись у майбутню приязнь їх обох?

Завданням українців канадців є включення і увіковічнення культурних здобутків у розвиток Канади. Тоді, віддаючи честь й пошану першим українським піонерам в Канаді, що простелили дорогу наступним, поклін віддаймо Велету-Духові Українського Народу, що втілений у п'ять поколінь та керував ними через довгих сто років на цій землі, щоби довести нас до нових перемог і успіхів! Спільних успіхів Канади і України, що для них ми тут живемо, творимо і якщо треба буде -- вмремо вірно і чесно!

РОЗДІЛ I

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ПОСЕЛЕННЯ В КАНАДІ

Причини еміграції

Історію народу окреслює явище еміграції. Так само й українську історію. Правдивим є твердження, що українська політична еміграція настільки стара як стара наша історія. Про це свідчать історичні джерела з найдавніших часів. Політичним емігрантом можемо вважати князя Святослава, який мусів утікати в Угорщину, де й згинув у Карпатах, також і Олег Гореславич і нещасливий збирач українських земель Святополк, який помер десь „між чехи і ляхи”, та багато інших, відомих в українській історії як князі-ізгої. Крім цих поодиноких осіб, маємо в тих часах і явища масової української еміграції, при чому вони відбувалися, як в межах українських земель, так і поза її кордонами. З еміграцією була пов'язана і колонізація Тмуторокані й Берладі.

Після татарської навали велика хвиля української політичної еміграції відплила на північ, головню на території Білорусії й Литви, а найбільше в Московщину, де ці політичні українські емігранти відіграли дуже важливу роль. З явищем політичної еміграції пов'язана й українська колонізація Слобожанщини в 17 ст. Відома еміграція українського козацтва після битви під Полтавою, серед якої були такі діячі, як еміграційний гетьман Пилип Орлик і багато його визначних співробітників. Ця перша політична еміграція покинула свою батьківщину на те, щоб на арені світової дипломатії здобути назад те, що втрачено під Полтавою. З діяльністю цієї політичної, чи як дехто зве -- Мазепинської еміграції пов'язані такі акти як: Бендерська конституція 1710 року, створення протимосковської коаліції, збройний союз України з Кримом 1710 року, похід Пилипа Орлика на Правобережжя 1711 року й багато інших політично-дипломатичних акцій, що тривали до 50-их років 17 ст.

Інша еміграційна хвиля приходить після зруйнування Запорізької Січі 1775 року царицею Катериною II до Туреччини, де постала „Дунайська Запорізька Січ” на середнім Дунаю, що проіснувала 53 роки. Запорожці зберігали там свої традиції, проте не могли погодитися з тим, що мусіли по

турецькому боці воювати проти своїх рідних братів, які опинилися на російській стороні.

Крім того серед козацтва мала великий вплив російська пропаганда, і багато задунайців переходило до чорноморців, де був створений окремий Чорноморський Кіш. Залишки запорожців як рибалки живуть і досі в Дунайському гирлі, зберігаючи українську мову і традицію. Ними зацікавилися советські „опікуни” сучасної Румунії, видаючи для них газету українською мовою.¹

Після довшої перерви в 70-их роках 19 ст. розпочинається еміграція, що охоплює ширші верстви населення. Вона була спричинена передусім господарсько-економічними труднощами. Справді тяжко повірити, щоб на українському чорноземі могли бути такі господарські труднощі, які примушували б людей покидати свій рідний край і йти в світ-заочі. На це склалися не тільки причини соціально-економічного характеру, але насамперед політичні. Україна стає визискуваною колонією, а окупанти застосовують політику різnorodного використання, сіючи безпросвітність і нужду.

Тоді, як в 1867 році народжувалась Канадська Конфедерація (100-річчя якої українці в Канаді відсвяткували в 1967 році), українська політична еміграція вже довгі століття існувала, розкинена по Євро-Азійському континенті. В тому часі пройшли великі соціальні й політичні зміни на українських землях, які належали до Австрії. Це ті українські землі, що наприкінці 19 ст. дали масову заробітчанську еміграцію до Америки. Варто повернути колесо історії назад та пригадати, що діялося в 1867 році в Галичині і Буковині.

В 1867 році після програної війни з Прусією, Австрія змінила свій устрій і на основі договору з Угорщиною стала т. зв. дуалістичною державою, міняючи свою назву на Австро-Угорщину. Відповідно до зміни устрою, Австрія змінила теж свою конституцію. У зв'язку із цією зміною і запевненням польської шляхти, що вона буде вірно стояти при австрійському цісареві, австрійський цісар пішов на руку шляхти і обмежив у некористь

¹Андрусіак, Микола. „Запорізька еміграція -- Українці у вільному світі”, ювілейна книга Українського Народного Союзу 1894-1954. Джерзі Ситі, Укр. Народний Союз. Стр. 209.

українців автономні права галицького сойму та підписав закон про заведення в Галичині польської мови як мови урядової.

Тогож року розпочався посилений наступ поляків на українців, який своєю чергою загострив оборонну акцію українців проти поляків, яка тривала аж до розпаду Австро-Угорщини і закінчилась Листопадовим Зривом. У тому році піднесло голову підсилюване з одного боку поляками і підтримуване з другого Москвою, галицьке москофільство, з яким українці мусли вести боротьбу, що тривала до вибуху першої світової війни й продовжувалась вже під польською окупацією після закінчення тієї війни.

Оце і був початок конституційно-правної системи, яка зродила безпросвітність і злидні серед українського населення на рідних землях. Якщо розглядати природні ресурси і корисний клімат України, то важко повірити в дійсність, яка запанувала в Україні. Відомо, що Україна це шпихлір Європи, а сільське господарство -- підстава всього господарства України. Вісімдесят відсотків населення українських земель жило з хліборобства. Цей найвищий відсоток землеробського населення, що його зустрічаємо в світі. В економічній продукції українських земель сільське господарство займає перше місце. Воно є підставою експорту України. Від віків хліб є головний продукт вивозу з наших земель, крім інших продуктів, які є сировинною підставою для різних галузей промисловости.

Мало є країн, які мали б такі умови для сільського господарства, як Україна. Три чверті української землі покриті родючим чорноземом, найкращим ґрунтом в світі. Тепле літо дає змогу вирощувати всі рослини поміркованої смуги та дозволяє працювати більшу частину року на ріллі. Кількість атмосферичних опадів і їх розподіл у році не ставить жодних перешкод у праці. Причини української еміграції треба шукати в соціально-економічному й політичному гнітові українського народу. Соціальне становище селянина в 19 ст. на всіх українських землях було незavidне. Вже самий розподіл земельного фонду був несправедливий. Майже половина землі належала невеликій групі чужих поміщиків. Наслідком того селянські господарства були дрібні, злиденні, невивстачальні. На східньоукраїнських землях було 35% малоземельних господарств, що мали менше як три десятини. Середніх господарств із 3-10 десятин було 56%. У густо залюднених областях південно-західньої України 42% селянських родин Галичини й Волині та 45% на Закарпатті мало менше як два гектари поля, 39% господарств Галичини й Волині та 30% Закарпаття мали від 2 до 5 га.

поля, і тільки 17% господарств було з 5 до 10 га. землі, що їх можна було назвати самовистачальними.²

Непомірно високі податки, високі ціни на продукти щоденної потреби, сільсько-господарські машини і т.п., повна недостача верстатів праці для зайвих у сільському господарстві рук -- кидали селянина на дно суспільного життя. Небували злидні українського селянина знайшли сильний відгомін у творах Івана Франка, П. Мирного, І. Нечуй-Левицького, О. Кобилянської та інших письменників і поетів, а також серед політичних діячів, і вкінці -- у відомому робітничо-селянському страйку 1909 року.

Наприкінці травня 1902 року у Львові розпочався страйк будівельних робітників. Причиною страйку були голод і злидні, наслідки економічної експлуатації. Будівельний робітник діставав 50-60 крайцарів, а жінка 40 крайцарів денно. Зимою 1902 року серед будівельних робітників настав справжній голод. Коли 2 червня 1902 року страйкуючі робітники влаштували мирну демонстрацію, влада вислала проти них військо. Угорські гусари заатакували робітників шаблями. Робітники відповіли камінням. Тоді військо відкрило вогонь по робітниках, наслідком чого 15 робітників було забито, кількадесят поранено. Юліян Романчук, голова Українського Клубу і Ігнаци Дашинські, лідер польських соціалістів, внесли цього самого дня негайну інтерпеляцію у віденському парламента. За львівськими робітниками пішли селяни, і влітку 1902 року вибух селянський страйк, що огорнув східні, подільсько-покутські округи Галичини, і з'єднав біля 200,000 сільських робітників.³

В історії українсько-польських взаємин цей страйк має особливе значення тому, що це перший раз зірвано маску з ділянки соціальних відносин в Галичині, які витворились в країні після знесення панщини 1848 р. Беручи до уваги соціальні відносини в той час на основі цього страйку, маємо цілковиту картину панування польської шляхти в Галичині.

В економічних плянах австрійського уряду Галичина мала бути сільськогосподарською базою для промислово більш розвинених країн західної частини монархії і тереном збуту їх товарів. Такий стан відповідав теж політиці польської шляхти в Галичині, яка від 1867 року стала

²Тесля Іван. „Розселення українців у Канаді” в Альманакху Золотого Ювілею 1905-1955, Вінніпег, Укр. Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957, стр.60.

³Холмський, Іван. Історія України, Мюнхен, НТШ, 1949, стр. 352.

виключним господарем країни. Галичина з господарського погляду була дуже занедбаною країною. Тільки небезпека війни з Росією примусила віденський уряд збудувати кілька залізниць, що сприяло господарському розвитку. Але він ішов дуже повільно, як наслідок політики панівної верстви кількох тисяч дідичів, які боялися промислового розвитку країни, бо це загрожувало б її суспільно-господарській позиції, тому шляхта ставила послідовний спротив перед розвитком промислу в Галичині.

Найтяжчий економічний удар селянській верстві в Галичині завдало панування губернатора Агенора Голуховського. Він зберіг для шляхти ліси і сервітути, справу компенсації полагодив найкорисніше для шляхти, зберіг для неї пропінаційний монополі як економічне добродійство. Ця політика завдала країні важкого удару та економічно зруйнувала селянина в жахливий спосіб.

Відомий у Галичині піонер господарського розвитку, С. Щепановський, обчислив, що в цій країні вмирало від голоду річно майже 50,000 людей. На цій багатій землі, пересічний вік людини був на 6 років нижчий як у Чехії, і на 13 років нижчий як в Англії. Смертність у Галичині була найвища на цілу Австрію. За урядовою статистикою 1900 року померло людей:⁴

	в Галичині	в Чехії
на дифтерію	7,141	194
на коклюш	9,203	1,150
на шкарлатину	6,742	596
на сипний тиф	467	11
на черевний тиф	3,199	610
на віспу	326	11

У Галичині жило 93 людей на 1 км². Якщо йдеться про аграрну країну, то такої густоти не було ніде в Європі. Уже в 1900 роках землі були так розділені, що внаслідок того витворився сільський пролетаріят, який не мав земельної власності і жив тільки із заробітків по панських дворах та фільварках. Шляхта -- дідичі використовували безвихідне положення селян, даючи їм таку злиденну плату, що їй ніяк не вистачало на прожиток, і сільське робітництво попадало в країні злидні.

⁴Добрянський, М., „Богом забута країна” в „Укр. Самостіник”, ч. 9. 1967. Стр. 36.

Як реакція на такі відносини, розпочалися хліборобські страйки, спочатку поодинокі й неорганізовані, згодом масові. Страйкуючі селяни виявили надзвичайну солідарність і дисциплінованість, так що всі зусилля зламати страйк не вдалися, і поміщики були змушені піти на великі поступки, зокрема щодо розподілу ґрунтів для селянства.

В 1901 році сойм схвалив закон про парцеляцію задовжених панських маєтків, але польська шляхта використовувала цей закон для польонізації Галичини і право купувати землю -- парцеляції мали поляки з польських теренів австрійської монархії. Це доводило до розпачу галицьких селян, які тільки мріяли про те, щоб докупити землі при нагоді парцеляції. Розпука гнала їх до корчми, а корчма руйнувала їх остаточно. В 1901 році Галичина мала 21,046 корчем і платила 25,5 мільйонів корон алькогольного податку. Треба підкреслити, що державні уряди не звертали жодної уваги на селянські злидні і не робили будь-яких пільг, хоч би в несправедливій податковій системі. Єдиним способом рятунку перед такими злиднями була втеча з краю. І в 1901-их роках з Галичини виемігрувало до Америки 591,031 людей.⁵

Після першої світової війни на всіх західньо-українських землях ішла прискішеним темпом парцеляція, проте велика земельна власність була дуже сильна. Українського селянина не допустили до парцеляції, панську землю парцелювали на дуже вигідних умовах виключно для людей польської національності, які прибували з Польщі, а зокрема для колишніх військовиків, т. зв. „леґіоністів”. На підставі закону про колонізацію східніх земель, до яких належали Волинь і Полісся, ці польські поселенці одержували безплатно наділи землі навіть там, де місцеве населення було безземельне. До 1-го січня 1923 року між військовими переселенцями (в цей час таких переселенців звали „осадниками”) на Волині розпарцельовано 110,000 га, на Поліссі 133,000 га. В ці колонізаційні роки в Галичині розпарцельовано між зайшлим населенням біля 200,000 га.⁶ Через те зросла земельна тіснота, а крім цього й політичні відносини мінялися на некористь для українців. Єдиний вихід з положення український селянин бачив у виїзді на чужину.

Не беручи до уваги переселення до Бачки й на Кубань в першій половині 19 ст., справжньою першою позаєвропейською колонією українців

⁵Добрянський, М., там же, стр. 37.

⁶Енциклопедія Українознавства. Мюнхен, НТШ, 1949, т. I, частина 3, стр. 1047.

є Зелений Клин, на берегах Тихого океану. Російський уряд вислав туди політичних засланих, а пізніше туди переселяли добровільних безземельних втікачів, які тікали перед панським ярмом. Після закінчення транссибірської залізниці в половині 90-их років, примусову й добровільну еміграцію з України спрямовано у Західний Сибір і до Середньої Азії, а за більшовицької влади примусове виселення пливе без перерви. До першої світової війни кількість українських переселенців в Азії зростає до двох мільйонів.⁷

З цього слід зробити висновок, що українець не має нахилу до еміграції. Він так вріс у свою рідну землю, що треба якоїсь надзвичайної причини, яка примусила б його ту рідну землю покидати. Не треба тому дуже дивуватися, що українцеві так важко було відважитися на переселення за океан тоді, як інші народи вже заселяли нові країни. Німці, італійці, скандинавці на десятиліття випередили українців. Такі народи як французи чи британці мусіли зводити криваві бої з племенами тубільців. Ці народи прокладали водні шляхи вглиб континенту та відкривали ворота для загальної колонізації.

Заокеанська еміграція українців почалася у 1870-их роках до США, а згодом до країн Південної Америки й Канади. Початок дало українське Закарпаття, звідки ввесь час, аж до першої світової війни, еміграція була найчисленніша з усіх українських етнографічних земель.

„В світ за очі” -- так назвало галицьке простолюддя свою еміграцію з батьківщини в далеку невідому чужину. У світ за очі йшов український емігрант. За висловом латинської термінології „Cum animo revertendi” -- тобто з наміром повернутися назад на рідну землю, придбавши трохи грошей. Тільки одиниці виїздили на чужину без того наміру.⁸

У хронологічному порядку еміграція прямувала насамперед до США. Перші групи українських поселенців прибули туди в 1879 р. До кінця минулого століття їх кількість зростає до пів мільйона, а в 1914 р. оцінювано на 800 тисяч,⁹ зараз нараховується приблизно один мільйон. Це тільки в

⁷Тесля, Іван, цит. пр., стр. 60.

⁸Баран, Степан. „В світ за очі”, в Календарі Альманаху Укр. Союзу на рік 1952. Джерзі Ситі, Укр. Народний Союз, 1952, стр. 51.

⁹Липовецький, І., „Українська еміграція в Новому Світі”. На чужині, Календар 1947, Авгсбург, Укр. Книгарня, 1947, стр. 88.

теорії, бо на практиці народжені вже там українці подають себе при переписах населення за американців. Багато з них потонуло в чужому морі, пішло шляхом денационалізації.

Ця еміграція від самого початку мала заробітчанський характер. Частина емігрантів після кількарічного перебування й зароблення грошей повернулася додому. Ті що залишилися розсипалися по широких просторах серед чужих національних груп. Таке розселення не сприяє збереженню української мови і традиції. Але сильний зріст національної свідомості серед молоді, яка народилася вже на американському континенті, високий культурний і господарський рівень життя є запорукою росту української спільноти. Ця українська спільнота в США знаходить дедалі більше симпатиків серед американських впливових кіл, дає поважну підтримку загально-національним потребам і може відіграти важливу роль у майбутньому.

Чергове в хронологічному порядку переселення -- це еміграція до Бразилії. Еміграційний рух до Бразилії, започаткований у 1891 році, охопив головно подільські села (Західня Україна). Протягом першого десятиріччя до Бразилії виїхало 30-40 тисяч українського населення. Еміграція до Бразилії, це еміграція до країни, про яку галицькі селяни майже нічого не знали та й не чули, тільки повірили підступним агентам, які обіцяли „рай” для нових поселенців. Цей рух охопив широкі маси українських селян, що його названо „бразилійською гарячною”. На жаль еміграція до Бразилії була явищем дуже некорисним для українців, бо вони зазнали багато матеріальних втрат і людських жертв. Сьогодні кількість українців у цій країні досягає 120 тисяч.¹⁰ Потомки українських переселенців у Бразилії до сьогодні, у більшій частині, живуть у біді.

У половині 1890-их років розпочалася еміграція до другої південно-американської країни -- Аргентини. В 1967 році відсвятковано 70-ліття українського поселення в Аргентині.

В місяці серпні 1897 року приїхав до Аргентини перший більший контингент українських емігрантів з Галичини, а 27 серпня він у цілості поселився в Апостолес, у провінції Місіонес -- ген під парагвайсько-бразилійським кордоном у підтропічному підсонні. Ця перша група

¹⁰Гец, Микола. „Українська іміграція в Бразилії”. В „Українці і вочму світі” -- Ювілейна Книга Укр. Народного Союзу, 1814-1954. Джерзі Ситі, У.Н.Ц., стр. 234.

поселенців складалася з 12-ох українських родин, родом зі Станиславівщини, з містечка Товмач. Рік 1897 вважається початком української еміграції до Аргентини. Значне число українських емігрантів прибуло сюди перед першою світовою війною. Однак найбільша кількість поселилась тут після війни, починаючи з 1922 року, наслідком сильного обмеження іміграції до Канади й США. Аргентина була єдиною заокеанською державою що прийняла велику кількість українців із Західної України. По 70-ох роках поселення в Аргентині українська спільнота нараховує там до 200 тисяч душ.¹¹

Після останньої війни опинилися поза межами України (найбільше на терені Німеччини й Австрії) приблизно пів мільйона українців. Велика більшість з них, вирішила шукати захисту в демократичних державах на Заході. Вони поселилися у вільних державах Європи, а далі в країнах старої еміграції: в Канаді, США, Аргентині, Бразилії та інших державах Південної Америки, у північній Африці та в Австралії.

¹¹ „70-ліття українського поселення в Аргентині”. Наша Мета, ч. 43, 21 жовтня, 1967, стр. 3.

Перші українські піонери

Канада відома була в Україні вже від першої половини 19 століття. Знаходимо сліди індивідуального поселення українців в цій країні вже в 1810, 1818 роках і пізніше. В архівах Лорда Селкірка в списку „Meurom Settlers in Winnipeg” зустрічаємо низку імен українського походження.¹² Олександр Роїк, викладач української мови й літератури в Саскачеванському університеті, досліджуючи історію українців в Канаді, твердить, що українці в Канаді поселилися перед 1891 роком і що не 75-річчя, а 150-річчя української еміграції до Канади святкуємо в 1967 році. На академічному викладі УВАН 7 травня 1967 року О. Роїк подав докладні відомості про Андрія Янковського, першого українського поселенця в долині Червоної ріки, Ред Рівер), який 2 вересня 1817 року отримав від Лорда Селкірка сто акрів землі як нагороду за його участь в обороні шотландських поселенців у рядах Девоттевільського відділу. Сам Янковський походив з Тернополя і як юнак вписався в ряди цього відділу в Європі та з ним приїхав до Канади. Нашадки Янковського живуть ще й досі в Вінніпезі, чи його околицях, і ця справа вимагає дальших дослідів.¹³

Інші докази подає д-р М. Гуцуляк в книжці, що появилася у Канаді в 1967 році п. н. „Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски”. Д-р М. Гуцуляк висвітлює роль Петра Полетики в міжнародній дипломатичній акції. Петро Полетика, нащадок стародавнього українського шляхетського роду з Волині, був визначним царським дипломатом. В 1816 році він стає радником посольства в Лондоні, а два роки пізніше, як царський дипломат, бере участь в європейському конгресі в Ахені. Після конгресу Петро Полетика дістав титул „дійсного статського радника” і став амбасадором у Вашингтоні та повноважним міністром при уряді США. В 1825 році він уже „тайний радник” і царський сенатор. Від 1822 року до кінця життя він був членом Американського Філософського товариства у Філадельфії. Бувши на царській службі, Петро Полетика не скривав свого українства, а навпаки, явно признавався до цього. Колеги за фахом, закордонні дипломати, називали його „малоросом” або „козаком”, а державний секретар США Адамс -- „українцем”. Як визначний дипломат в Англії і США, він остаточно допоміг визначити кордони між Канадою та Аляскою. Це зроблено в

¹²Марунчак, Михайло. „Студії до історії українців Канади”. Вінніпег, УВАН, 1966-67, том 2, стр. 343.

¹³150-річчя українського поселення, в „Гомін України”, ч. 22, 27 травня, 1967, стр. 1 і 4.

договорах між Росією і США в 1824 році та Росією і Великобританією в 1825 році. На обидвох документах є підпис Полетики, який разом з графом Карлом Несельродом репрезентував російського царя Александра I. У той час Полетика не думав, що він допомагає визначити межі держави, яка в недалекому майбутньому стане прибраною батьківщиною частини його народу. У передмові до книжки д-р Ярослав Рудницький підкреслює що український вклад у розбудову Канади сягає раніше як офіційна прийнята дата 1891 року, і яке значення має це для українців. „А для земляків у Канаді і Америці суцільна вона, ця праця, має велике значення як свідоцтво українського зусилля й української індивідуальної дії „на вершинах”, тобто в найвищих сферах міжнародного політичного життя, ще довго перед прибуттям українських поселенців на північно-американський континент для „масового поселення” на низах „соціальної драбини”. Це зокрема важливе для українців у Канаді, раз з уваги на сторіччя Канадської Держави в 1967 р., а теж і з уваги на те, що український вклад у розбудову Канади сягає дальше вглиб минулого, як 1891 року”.¹⁴

В 1874 р. почали переселяватися з України до Канади меноніти, а з ними прибули й українці, що були переслідувані царською владою. Про приїзд українців з менонітами, оповідають піонери, а особливо Іван Романюк з Мирнам, Алберта. „Меноніти оповідали про це, не дуже крилися з цим, що українці їхали з України з політичних причин, щоб зберегти себе перед царською „охранкою” та уникнути заслання на Сибір”.

Проф. Л. Білецький у своїй розвідці „Українські піонери в Канаді, 1891-1951” не признає рік 1891 початком українського поселення у Канаді. „Ця дата мабуть ще не остаточна. Деякі факти вказують на те, що вона може бути пересунена назад у ранішню добу. Поява першої української назви оселі в Манітобі датується 1875 роком. Це назва Хортиця, Ман., що зв’язана з назвою острова на Дніпрі”.¹⁵

Це все сліди індивідуального поселення. Масова українська еміграція до Канади датується 1896 роком.

¹⁴Гуцуляк, М., „Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски”. Торонто, НТШ, 1967, стр. 9.

¹⁵Білецький, Леонід. „Українські піонери в Канаді, 1891-1951”. Вінніпег, 1951, КУК, стр. 18.

Уже в 1880-их роках по галицьких селах почали появлятися серед селян глухі чутки про нову заморську країну Канаду. Саме в тому часі будувалася головна залізниця від Атлантійського океану на захід до берегів Тихого океану, що дало змогу прослідити цей великий простір північно-американського суходолу, де центральна частина являла собою величезну смугу від віків непорушного урожайного степу. Ці чутки спочатку ходили неясно серед селянства, бо польсько-австрійська адміністрація не допускала таких поголосок. Дідичі й далі дивилися на селянина, як на свою власність, і не бажали, щоб він виїжджав кудись на кращі заробітки. Українська молодь уже в народніх школах знала, що це є Америка, де вона, хто й коли її відкрив, а учні вищих клас знали вже про її історію, географічне положення та величину. Знали про державний устрій США і про Канаду, як англійську домінію та про її суспільно-громадський устрій. Знали й про те, що в Канаді є землі для тих, хто хоче туди переселитися на постійне перебування. Велетенські простори урожайних степів Канади чекали напливу хліборобських рук з перенаселеної Європи, де щораз більше давався відчутти земельний голод. Але скупі пресові інформації, що появлялися у тодішніх часописах, були для села майже недоступними, зокрема для старших, малограмотних, або й неграмотних селян. У той час по селах щойно починав поширюватися просвітний рух. Основувалися читальні, при яких гуртувалася молодь, організовано аматорсько-театральні гуртки й бібліотеки.

Не дуже прихильно дивилися на це відродження чужі державні чинники. До цього чимало спричинилися жида-орендарі, бо передбачаючи в цьому освітньому русі свій економічний упадок, намагалися всякими способами перешкодити цій культурній роботі. Не могли спокійно дивитися на цей рух і землевласники -- дідичі. Вони, мабуть, найясніше передбачали в цьому загрозу для свого панування. Знали, що коли селянинові відкриються очі, то вже не можна буде зробити з нього знову покірного й дешевого робітника-раба.

Це і були причини, чому вістки про заморські вільні країни так старанно приховано перед селянами. Але коли в сільських читальнях почали появлятися дедалі частіше газети з відомостями про заморський світ, де повно всякого добра й де не вистачає тільки робочих рук, молодь почала поважно призадумуватися над покращенням свого економічного стану.

Крайовий уряд у Галичині видавав у той час урядовий тижневик українською мовою „Народна часопись”. У ньому появилася коротка згадка про Канаду й невеличка карта Манітоби з містом Вінніпегом посередині.

Незабаром уже й у Львівському „Ділі” почали появлятися інформативні статті про Канаду, про безплатні наділи землі, придатної для хліборобства та про способи, як туди дістатися.

Іван Пилипів і Василь Єленяк, що перші прибули до Канади в 1891 році вже як поселенці з нового краю подавали вістки з Канади своїм знайомим та односельчанам в Галичині про можливості для українського поселення у Канаді. Це все були індивідуальні випадки українського переселення до Канади. Масову еміграцію треба завдячувати д-рові Осипові Олеськову, якого Т-во „Просвіта” в 1895 році вислало до Канади, щоб він на місці перевірів життєві умови й еміграційні можливості для українського селянина. Його перебування у Канаді вплинуло позитивно на спрямування українського еміграційного руху до Канади.

В українсько-канадській історіографії роля д-ра О. Олеськова не була як слід з’ясована. Аж у 1964 році появилася джерельна праця д-ра В. Ю. Кисілевського „Early Ukrainian Settlements in Canada, 1895-1990 Dr. Josef Oleskow's role in the settlement of the Canadian Northwest”.

Ця праця д-ра В. Ю. Кисілевського, на підставі архівних матеріалів, ґрунтовно висвітлює працю та значення д-ра Осипа Олеськова для української еміграції в Канаді. 1895 року 16 березня д-р Осип Олесків вислав листа до канадського міністерства внутрішніх справ з проханням подати йому інформативні матеріяли про Канаду та можливості масової еміграції українських (руських) селян до Канади. В своєму листі д-р Олесків описує важкий економічний стан українського селянства в Галичині, а також хоче запобігти пропаганді різних агентів, які масово вербуть селян до Бразилії, де кліматичні умови у бразилійських пущах не є сприятливі для українського селянина.

Відповідь міністерства була позитивна, і уряд вислав всі бажані інформаційні матеріяли про Канаду. Канадський уряд був зацікавлений в колонізації західної Канади, а зокрема міністер внутрішніх справ Клиффорд Сифтон. Він з ентузіазмом взявся до заселення майже пустих просторів західної Канади. В розшуках за майбутніми поселенцями він звернув особливу увагу на рілничу перенаселену Галичину. Це – третій і

найважливіший чинник, який вплинув на зміцнення еміграційного руху Канади. Міністерство запропонувало д-ві Олеськові приїхати до Канади, щоб розглянутись та ширше і детальніше обговорити справу української масової еміграції до Канади. 5-го травня 1895 року д-р О. Олеськів прийняв пропозицію та поінформував міністерство, що він може прибути до Канади першого тижня місяця липня і думає затриматися в Канаді до двох з половиною місяців. Він інформує теж в даному листі, що дещо вже опублікував проти масової еміграції до Бразилії, і заохочує у своїх брошурах та доповідях по читальнях „Просвіта” до масової еміграції до Канади. Засноване у 1868 року Товариство „Просвіта” широко розгорнуло культурну і суспільно-громадську діяльність і вже в 1895 році нараховувало 12,000 членів. Д-р Олеськів, як професор агрономії, бачив краще майбутнє українських селян на канадських степових просторах. Він був також у зв'язку з Сером Чарлсом Таппером, канадським високим комісарем до Англії, а від 1896 року Прем'єр Міністром Канади. Він листувався з ним та відбув окрему конференцію у справі масової еміграції до Канади. Висліди його заходів у Лондоні й Оттаві були позитивні. У другому листі з дня 14 травня 1895 року до Канадського високого комісара в Лондоні д-р Олеськів дає запевнення, що за його акцією масової еміграції до Канади стоїть Т-во „Просвіта”. Він переслав також вирізки з газети „Народна Часопись”, де він гостро критикував масову еміграцію до Бразилії, та пропагував еміграцію до Канади. Д-р Олеськів висловлює свій плян, що із зібраних матеріалів про Канаду хоче видати книжечку та поширити її серед українського населення.¹⁶ В іншому місці згаданого листа сказано, що двочленова делегація українських селян має бажання поїхати з ним до Канади для обстеження можливостей масового поселення українських селян на заході Канади.

Вже в 1895 році Т-во „Просвіта” видало окрему книжечку д-ра О. Олеськова п.н. „Про вільні землі”. Брошура на 38 сторінках давала точний опис Канади та можливостей для нових поселенців. Остерігаючи українського селянина перед еміграцією до Бразилії, автор радив поселюватися в Канаді, в країні світлого майбутнього. У брошурі говориться про кліматичні умови в Канаді, які більше відповідають українському селянинові як бразилійські. Кожний поселенець дістане наділ землі „гомстед”, що є 160 акрів (115 галицьких моргів), а уряд заопікується новими поселенцями.

¹⁶Kaye, Vladimir J., *Early Ukrainian settlements in Canada, 1895-1990*. Toronto, Toronto University Press, 1964, p. 9.

Д-р Олеськів і ще один селянин, а не два, як було в першому пляні, мали виїхати з Галичини до Канади на початку липня 1895 року, але з невідомих причин виїзд тричі відкладено аж до вересня. Про це він повідомив канадський уряд листом, що його отримало міністерство внутрішніх справ 22 липня 1895 року. Д-р О. Олеськів і ще один селянин з Коломийщини, Іван Дорундяк, відпливли до Канади. Вони прибули до Монреалю 12 серпня 1895 року. В Монреалі заночували, а 13 серпня були в Оттаві. Це був час літніх вакацій і парламент не засідав, а обговорити плян поїздки на захід Канади та можливу допомогу новим поселенцям, треба було в Оттаві. Не було теж міністра внутрішніх справ, до якого належали справи іміграції та колонізації.

Делегацію прийняли урядуючий заступник Джон Р. Галл і Л. М. Фортієр, шеф іміграційного бюро. Два дні д-р Олеськів і Іван Дорундяк пробули в Оттаві, а 15 серпня виїхали на захід Канади. До Вінніпегу вони прибули в суботу, 17 серпня, а в неділю д-р Олеськів відвідав українських поселенців у Вінніпегу. В більшості це були нові поселенці з села Небилова, калуського повіту. Про життя перших українських поселенців Вінніпегу, які прибули до Канади в 1892-94 роках, д-р Олеськів пізніше написав у другій брошурі під назвою „О еміграції”, що появилася друком в 1895 році у Львові.

Олеськів і Дорундяк з Вінніпегу виїхали на захід Канади і вже 26 серпня відбули конференції з міністром внутрішніх справ Т. М. Дейлі /Т. Мауне Далу/, який у цей час був у подорожі по Західній Канаді. В Альберті вони відвідали австрійську колонію, якою були захоплені. З Альберти вони подалися до Бритійської Колумбії.

Вже 1 жовтня в поворотній дорозі знову були в Оттаві, а 3-го жовтня Олеськів склав звіт із своєї поїздки та старався запевнити допомогу від канадського уряду для нових поселенців. Він запропонував, щоб міністерство погодилося дати 60 дол. на родину, якщо родина візьме „гомстед”. Д-р Олеськів мав одержати 2,000 дол. на видання брошури про Канаду, в якій були б подані інформації про величезні можливості для нових поселенців. Еміграційне бюро мало бути відкрите в Австрії, тобто Галичині, а канадський уряд погодився платити 5 дол. від кожного емігранта. Свою пропозицію д-р Олеськів мотивував тим, що поселенці Великої Британії і меноніти таку допомогу дістають від канадського уряду.

Найважливішим здобутком для канадських українців було те, що д-р Олеськів домогся в переговорах з урядовими чинниками того, що українці

будуть поселюватися на нових місцях групово, цілими селами. Д-р О. Олеськів мотивував це традиційним і притаманним українцям почуттям громадської єдності. Наслідки розумного становища д-ра Олеськова ми бачимо аж з перспективи часу. Українці поселювалися найкраще в лісостеповій смузі, яка забезпечувала поселенцям дерево на будову й опал. Ця смуга українського групового поселення тягнеться на 1,200 миль впродовж т.зв. степових провінцій від південносхідньої Манітоби до околиць Піс Рівер у північнозахідній Альберті. Ознаки української культури тут настільки виразні, що один з перших дослідників українського поселення Ч. Г. Йонґ писав ... „це частина України живцем перенесена на канадську землю... Кожне поселення це мала Україна, в якій рідко щонебудь чуже нарушає тло їх доріг. Можна переїхати милі й не бачити інших тільки доми з солом'яними дахами, а як нема таких домів, то їхні залишки перемінені на стайні, не почуєш там іншої мови як тільки українську у дорослих поселенців.¹⁷

Характеристика Йонґа стосується до піонерської доби. Сьогодні зовнішній вигляд українського поселення змінився і прибрав модерний вигляд. Українські церковні будівлі, суспільно-громадські будинки, чи фермерські господарства -- одні з найкращих у Канаді. Деякі околиці цієї української смуги мають понад 80% українського населення. Стюатбурн -- (Шевченко), Манітоба 86%, муніципалітети -- самоуправління: Гаррисон 58%, Росборн 69%, Етильберт 89%. В Саскачевані такими самоуправліннями-муніципалітетами, де українці творять абсолютну більшість, є Калдер 75%, Гуд Лейк 70%, Інсінґер 68%, та багато інших містечок і сіл.

В Альберті українці заселили великий простір на схід і північ від Едмонтону з осередком Вегревил і кілька менших, а зокрема мають більшість у таких громадах: Ігл 76.4%, Місборн 44.6%, Ламонт 63.1%, Смокі Лейк 75.4%, Вегревил 52.2%, Мондер 85.9% та багато інших містечок і сіл.¹⁸ Для графічного представлення групового поселення українців у степових провінціях Канади, долучено мапу з 1961 року. Це все наслідки розумно плянованої поселенчої політики д-ра Олеськова. Він теж у своїх розмовах з канадським урядом домігся домовлення, щоб імміграційним агентом на Західну Канаду призначити українця. Першим таким імміграційним урядовцем став Кирило Ґеник з села Березова, Коломийського повіту.

¹⁷Yong, Charlies H., The Ukrainians, Toronto. I. Nelson, 1931. p. 327.

¹⁸Тесля, Іван і П. Юзик, „Українці в Канаді -- їх розвиток і досягнення” в „Укр. Самостійник, ч. 10, жовтень 1967, стр. 11-13.

Після появи двох брошур, які видав д-р О. Олеськів: „Про вільні землі” і „О еміграції”, що появились в 1895 році, зростає зацікавлення серед українських селян еміграцією до Канади. Нею цікавляться галицькі й буковинські селяни. І саме 1895 року канадський уряд дав офіційний дозвіл на еміграцію для слов'янських народів.

Українську еміграцію можна поділити на три етапи щодо часу і причин. Переселенці всіх трьох етапів відрізняються між собою головно суспільним походженням, освітою наставленням і навіть регіональним походженням.

Перший етап від 1896 до 1914 років був зумовлений головним чином безраднісним економічними й соціальними обставинами, в яких тоді жив український народ. Цей етап географічно охопив Галичину й Буковину, з невеликим додатком Закарпаття, і Волинь.

Другий етап українського переселення до Канади розпочався щойно після першої світової війни, зокрема від 1922 до 1939 років. Протягом цього часу в Канаді поселилося приблизно 68,000 українців. Нові поселенці другого етапу відрізнялися ґрунтовно від попереднього як своїм складом, так і вищим рівнем формальної освіти. Переважна частина еміграції поселилася у містах. Економічна криза в 1930-их роках, а згодом друга світова війна майже цілком припинили іміграцію до Канади. Вона відновилася щойно в 1946 році.

Третій етап масового поселення -- це роки 1947-1961. В цих роках у Канаді поселилося приблизно 37,000 українців. Переселенча грипа третього етапу відрізнялася від попередніх тим, що серед неї були представники від верств українського суспільства, між ними поважна кількість інтелігенції яка в основному поселилася в містах.¹⁹

До 1895 року виємігрувало до Канади ледве кільканадцять родин з Калущини. Ширша еміграція розпочалася в 1896 році. Переселенча хвиля постійно зростала. Від 1896 року українські емігранти досягають чисельної переваги над переселенням інших слов'янських народів і весь час займають одне з перших місць, втримуючись чисельно 10 тисяч осіб річно. Напередодні війни в 1913 році їх кількість досягла 21,600 осіб.²⁰

¹⁹Darkovich, William "Ukrainians in Canada", Ottawa, 1967, p. 5, 7.

²⁰Тесля, Іван і Павло Юзик, цит. пр. стр. 7.

Перед першою світовою війною до Канади прибували не лише самі селяни, як зазначують деякі дослідники українського поселення, але й інші. Крім селян, які були в погоні за землею, між першими поселенцями ми зустрічаємо також українську збіднілу шляхту, що їх предки після окупації Галицького Князівства в 14 ст., не пішли на службу польської шляхти і тому втратили свої посілості та посади в уряді. Це переважно середньошкільна інтелігенція, яка дала поштовх до розвитку національно-культурного й економічного життя. Для прикладу наведено кілька імен із перших поселенців: Березовський, Негрич, Геник, Арсенич, Склепкович, Урбанський, Бачинський, Корчинський, Томашевський та інші. У той час приїхало до Канади також багато робітників, що мали намір заробити гроші й повернутися додому, щоб там поліпшити матеріальний стан своєї родини, а також різні ремісники. Ця еміграційна хвиля охопила понад 200 тисяч українських поселенців.²¹

У роках першої світової війни еміграцію до Канади припинили. Щойно після війни еміграція знову ожила, але наслідком еміграційних обмежень була менша ніж раніше. За час від 1919 до 1935 років до Канади емігрувало 67 тисяч українців.²²

Трагічний вислід визвольних змагань в обороні відновленої української державности зумовив велику українську політичну еміграцію в роках 1919-1920. У перших місяцях 1919 року виїхало через Відень до західних країн кілька тисяч урядовців Української Народньої Республіки, головню як члени різних місій УНР. У травні 1919 року перейшла Карпати Гірська Бригада Української Галицької Армії, опинившись на території Чехословаччини на Закарпатті, незабаром туди ж переїхало також чимало галицьких та буковинських інтелігентів. У літку 1920 року перейшла до Чехословаччини бригада генерала Кравса, а в листопаді того ж року через річку Збруч перейшла територію Галичини, окупованої Польщею, армія Української Народної Республіки. Як дві перші частини, так і останню розброєно й інтерновано. Це вже не була заробіткова еміграція „в світ за очі”, але повністю політична еміграція. Ця еміграція продовжувала всякими можливими засобами боротьбу за відновлення втраченої української держави.

²¹Yusik, Paul, "The Ukrainians in Manitoba a social history", Toronto University of Toronto, 1953, p. 31.

²²Баран, Степан, цит. пр. стр. 56.

Багато з цієї політично-військової еміграції виїхало за океан. Деякі групи залишилися в західній Європі, де зуміли створити й розбудувати низку цінних українських наукових та культурних і політичних організацій та установ.

До Канади почали приїздити учасники визвольних змагань, старшини й вояки українських армій. Вони привезли з собою нові кличі, новий вояцький дух, нову легенду збройної боротьби й іскри того вогню, що таким величезним полум'ям спалахнув на рідних землях, розбудивши народ до будови власної держави.

Окрему політично-військову еміграцію дала також Карпатська Україна в березні 1939 року, коли її діячі, місцеві й прибулі з інших земель України, після проголошення державної самостійності цієї країни, змушені були перед мадярською окупацією вийти на еміграцію.

Величезною мандрівкою в світ за очі був вихід біля чверти мільйона українців з усіх українських земель у 1943-44 роках. Вони рятували своє життя від більшовицької навали. Причини цього „великого ісходу” були цілком політичні. Ця мандрівка різнилася від звичайної еміграції, у якій емігрант знає принаймні ім'я країни, куди прямує. Тут же люди не знали де в кінці опиняться й чи взагалі знайдуть будь-які можливості поселення і прожитку. У цій еміграції були представники всіх українських земель, люди різного віку, освіти та професії. Ця людська маса опинилася наприкінці в Німеччині й частково в Австрії. До неї приєдналося чимало тих українців, що їх німці вивезли на примусову роботу до Німеччини, і що їм пощастило якось урятуватися від горезвісних більшовицьких репатріаційних комісій, які в роках 1945 і 1946 переводили примусову депортацію українців до СРСР. З Польщі, а потім з Чехословаччини, виїхала на захід т. зв. „стара” еміграція, тобто українські емігранти з часів визвольних змагань 1918-1921 років. До цього слід додати військово-політичну еміграцію кількістю приблизно 10,000 осіб. Це старшини й вояки Першої Української Дивізії УНА, яка після другої світової війни опинилася в полоні в Італії, звідси її потім перевезли до Англії і дозволили далі емігрувати.

Українська діаспора під сучасну пору велика. Поза українсько-сіцильною етнографічною територією поселилося кілька мільйонів українців,

найбільше в Азії. Численна є і наша заокеанська еміграція, яка сягає приблизно півтора мільйона, з того половина в США і четвертина в Канаді.²³

Початком української еміграції до Канади, еміграційний уряд вважає рік 1891-ий. Саме в 1966 році українська спільнота в Канаді святкувала 75-річчя свого поселення, зв'язане з приїздом двох перших українських поселенців: Івана Пилипова і Василя Єлиняка, селян з Небилова, Калуського повіту в Галичині. Ця дрібна подія була важлива своїми наслідками, бо вона зробила перший, ледве помітний слід ривчака, а у наступних роках пливе рікою півмільйонна українська еміграційна маса.

І так канадські українці в 1966 році відзначували 75-літній ювілей українського поселення в Канаді. Сімдесят п'ять літ в історії народу це порівняльно недовгий час, але його вистачає, щоб устійнити, які ідеї формували в Канаді українське життя.

Українці прибували до Канади в різних часах і були різного рівня. В 75-річчя українського поселення в Канаді, ми уявляємо собою українську з'єднану спільноту, що внесла великий вклад у загальне канадське життя. За тих 75 років, українці можуть похвалитися великими досягненнями в кожній галузі, як зріла національна меншість. Українці можуть бути горді з цілого ряду створених ними і розбудованих власними силами установ релігійно-церковного, суспільно-громадського, економічного та наукового життя, з рідного шкільництва, культурно-мистецького, молодіжного, робітничого, видавничого характеру, тощо.

Для характеристики українських осягів у Канаді наведемо привіт прем'єра Манітоби з приводу 75-річчя українського поселення у Канаді.

"One of the great events in Canadian history, particularly western Canadian history, was the great surge of immigration from the Ukraine and elsewhere which brought new skill and knowledge and which introduced a tradition and culture that has given greater breadth to our heritage.

In the spirit of Taras Shevchenko the spirit of freedom -- these new immigrants settled and built. Our professions, our performing arts; law, church and state; our farms and industries, all have benefitted from this welcomed influx.

²³Баран, Степан, цит. пр. стр. 56.

It is them, with a deep awareness of the contributions made by these steadfast developers of our province, that we observe the 75th anniversary of the arrival of the first Ukrainian settlers in Canada.

We salute them, and their descendants -- Canadians all."

Winnipeg, Manitoba²⁴ Duff Roblin

September 19, 1966 Premier of Manitoba

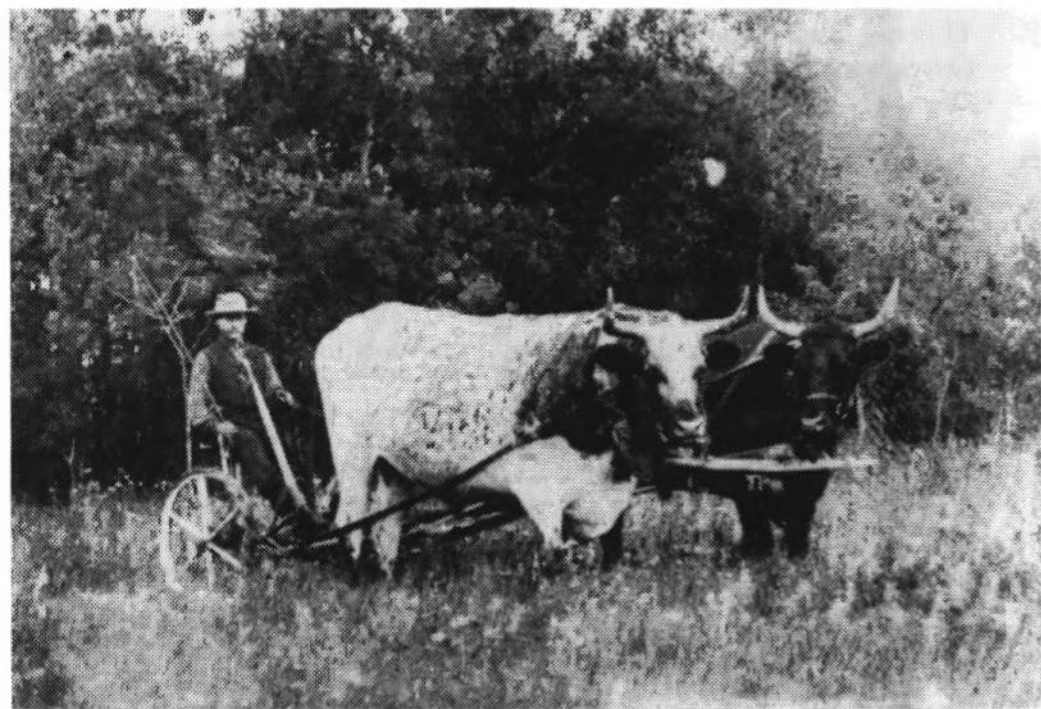
Ми свідомо навели привіт якраз прем'єра Манітоби, бо ж Манітоба є колискою українського поселення у Канаді.

Іван Пилипів уперше почув про Канаду ще в школі від учителя. Вдруге, вже дорослою людиною, від німців-робітників, які мали в Канаді своїх рідних. І. Пилипів попросив їхню адресу, написав листа до Канади і одержав відповідь: „Лишай гори й доли та їдь сюди”. Пилипів відповів: „Добре, я їду”.²⁵

Восени 1891 року Іван Пилипів виїхав. З ним поїхали ще два земляки: Василь Єлиняк і Юрко Паніщак. Доїхали до Освенціма, де відбувався перегляд переселенців-емігрантів. Юрко, що мав замало грошей, мусів вертатися додому, а І. Пилипів і В. Єлиняк поїхали до Гамбургу, а звідти кораблем до Канади. 7-го вересня 1891 року прибули вони до Монтреалю, а згодом до Вінніпегу. Вони знайшли тимчасову роботу на фермі в менонітів у південній Манітобі. Цього року І. Пилипів повернувся до краю на Різдво. Вістка про його поворот швидко розійшлася по навколишніх селах. Люди почали сходитися та розпитувати про Канаду. Небагато він міг бачити за своє коротке перебування, та все ж розказав про те, що його самого цікавило і розвіяв усякі сумніви. З його розповідей люди створили собі картину справжнього життя і відносин у Канаді та набирали більше відваги їхати туди, щоб забезпечити собі краще майбутнє.

²⁴Комітет Українців Канади. 75-річчя поселення українців у Канаді. Програма, 1891-1966. Вінніпег, 8, 9, 10 жовтня 1966.

²⁵Білецький, Леонід, цит. пр., стр. 15.

5. Яків Порайко косить сіно на своїм „гомстеді”, Альберта, 1907.

Адміністраційна влада потягнула І. Пилипова і Тита Зіника до судової відповідальности, нібито за агітацію і підбурювання населення. Вийшовши з в'язниці, вони тієї ж таки весни 1893 року виїхали з своїми родинами вже на постійно до Канади й поселились в Альберті, в околиці Една (тепер Стар). Там поселились, крім І. Пилипова й В. Єлиняка, й інші: Михайло Пулишій, Федір Мельник, його брати Михайло і Микола, Василь Феняк, Андрій Пайш, Петро Мельник. З цими родинами дещо згодом поселився Микола Тичковський. Пайш і Тичковський були першими небилівськими поселенцями, які взяли „гомстед” в Альберті. Майже всі вони походили з села Небилова Калушського повіту в Галичині. Але перша спроба емігрувати в невідоме належить тільки двом відважним: І. Пилипову й В. Єлиняку. Вони на якийсь час затрималися у Вінніперу. Пізніше -- пастушили у

менонітів, були отже чи не першими українськими „ковбоями” в степах Канади. Щойно пізніше вони виїхали до Альберти.

Колискою українських поселенців у Канаді була Манітоба, точніше -- її столиця Вінніпег. Першою українською фермерською колонією в Манітобі стала околиця Стюартбурн, що лежить 65 миль від Вінніпегу. Назву отримала ця колонія від перших шотландських поселенців, що прибули сюди в 1881 році й тут поселилися.

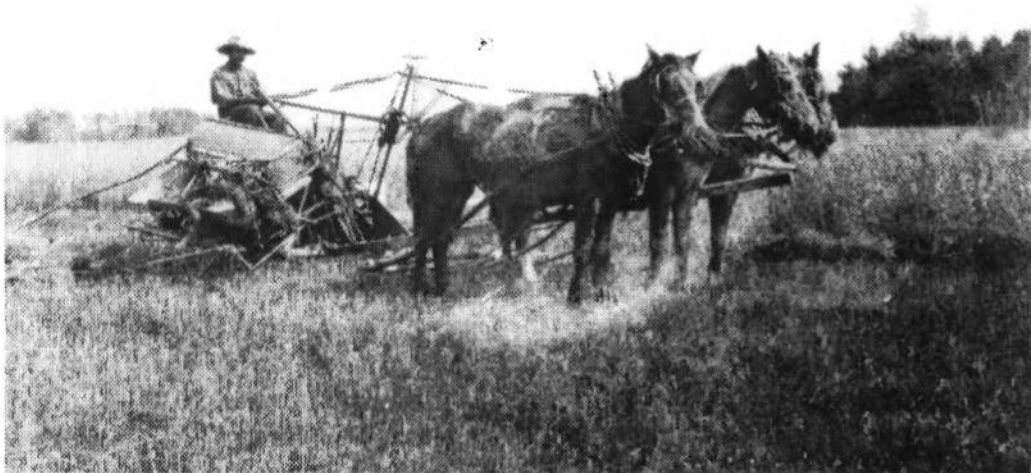
В 1896 році, 11 серпня, прибули в околицю Стюартбурн двадцять сім українських родин. Була це інша категорія поселенців, яка ґрунтовно відрізнялася від невеличкої групи, британців. В цій групі були українські поселенці з Галичини й Буковини, які створили першу українську колонію в Манітобі. Ця група нових українських поселенців незабаром надала цій оселі та цілому просторові український національно-культурний характер. Група згаданих двадцять семи родин була тільки початком цього довгого процесу заселення, що тривав кілька років. Наслідком цього постала в Стюартбурні низка українських осель з такими назвами як: Олеськів (що пізніше перезвано на Толстой), потім Шевченко (що згодом отримав назву Вайт) і такі оселі як: Гардентон, Арбакка, Згода, Сеньків, Роза, Калієто, Сандавн та інші. Того самого року українці поселилися на фермах у Гонор, Брокенгед, на схід від Стюартбурну. Тоді саме українці починають поселюватися і в окрузі на північний захід від Вінніпегу.

Перші українські поселенці в Канаді, створюючи оселі й заорюючи канадські степи намагалися втримувати свої культурні притаманності, свої звичаї і традиції з рідних земель; при цьому завжди надавали оселям назви, що мали символізувати їхню пошану до рідного історично-минулого, до батьківської землі та великих постатей свого народу. Наслідком того постала низка українських назв осель: Правда, Медика, Комарно, Збараж, Русь (Рутенія), Ольга, Город, Січ, Долина, Україна, Куліш, Богдан, Петлюра, Красне, Ярослав, Антонівка, Ковалівка, Кизів, Чехів, Дніпро, Одеса, Мазепа, Сокаль та інші.

У 1896 році українці поселюються в околиці Давфин, а рік пізніше постає нова оселя „Україна”, на захід від Сифтону. Від 1897 року в Манітобі українських колоній набагато збільшилося. Зродилися нові: Гаррленд, Пайн Ривер, Гільберт Плейнс, Синді Лейк, Мензі, Робсон, Шал Лейк й інші.²⁶

²⁶Білецький, Леонід, там же, стр. 21.

Отже, з усіх провінцій Канади Манітоба найраніше прийняла українських емігрантів, але на самих початках (1891-1892) і в дальших роках ця еміграція була переходова. Від 1896-1897 р. українці почали поселятися в Манітобі на постійно.

6. Жнива в ст. Джулієн, Саскачеван 1918, Дмитро Лазарук.

Від 1896 року українці масово заселяють Альберту. Вони приїздили в основному з Галичини й Буковини, заселяючи велику область на схід і північ від Едмонтону з осередком Вегревил і кілька менших. Вегревильщина, це не найбільша, але найраніша українська колонія у Канаді, де земля

переважно добра. Заснована воєна в 1892-1894 роках. Опісля поселення поширюється на інші околиці: на Брудергайм, Реббит Гилл та інші. Українські поселенці ввійшли між мадярів і німців та стали відкуповувати від них землі. Сьогодні ці околиці на 7% заселені українцями. Альбертська колонія українців вважається найбільшою в Західній Канаді (понад 100 миль довжини й 75 миль ширини).

Отже Альберта щодо часу українських поселень стоїть на другому місці, але вона є першою щодо постійного поселення українців на фермах.

У провінції Саскачеван українці намагалися поселитися від 1896 року в околиці Грінфілл, Асинібой. Але незабаром ця колонія підупала. Нестача лісу на будову й паливо спричинилася до того, що українці покинули цю околицю. В 1897 році починає заселюватися околиця Йорктон, Саск. Йорктонщина -- це найбільша українська колонія в Саскачевані. Відтак поселенча хвиля досягає околиці північного Саскачевану, як Дак Лейк, Фіш Крик і Кругер Лейк. Українці заселяють там околиці містечка Ростерн, з якого згодом виростають Вакав і ст. Джулієн.

Індивідуальні сліди українських поселенців у Бритійській Колумбії зустрічаємо вже в 1899 році. Один із українських піонерів Т. Томашевський подає цю дату: „Оскільки мені відомо, один з галицьких українців що вже в 1899 р. робив у Ванкувері, це покійний Григорій Крайківський, родом з села Різдяна, Рогатинського повіту в східній Галичині...” „...Мабуть другим українцем, що давніше прибув на терен Бритійської Колумбії і довше задержався тут, це Петро Зварич. У червні 1901 р. Зварич прибув, як секційний працівник Сі-Пі-Ара на захід від Бенфу, у горах Б. К. Звідтіля виїхав до Ревелсток, а остаточно до Ванкуверу в дорозі до копалень золота на Алясці”.²⁷

В роках 1901-02 на рекомендацію Петра Зварича до Бритійської Колумбії з Альберти виїхало понад 50 осіб. Приблизно в 1906 році у Ванкувері й околицях почали поселяватися українські свідоміші одиниці, про що писалося в „Канадійському Фармері”. До давніших свідомих українських піонерів Ванкуверу й околиці, які клали тут перші основи під будову організованого життя, належали: Юрій Сиротюк, його старший брат Василь, Петро Цимбал, Гаврило Сліпченко, Михайло Стечишин (бувший суддя у

²⁷Томашевський, Т. „До історії українців у Британській Колюмбії”, в Бритійська Колюмбія і українці. Ванкувер, Відділ Взаємної Помочі, 1957. Стр. 20-21.

Саскачевані), Микола і Василь Каменецькі, Мирослав Стечишин -- колишній редактор „Українського Голосу” та інші.

Наприкінці першого десятиліття, українці починають поселятися і на сході Канади, в провінціях Онтаріо і Квебек. Першими українськими імгрантами в Квебеку були брати Іван і Степан Тюхтії, які поселилися на постійно в Монтреалі в 1899 році. Після них швидко прийшли інші.

В Онтаріо перші сліди українського поселення находимо вже в 1900 роках. Прояви організованого суспільно-громадського життя припадають на 1906 рік.

В цих самих роках українці починають поселятися в інших містах Онтаріо, а особливо в Торонті. Постає греко-католицька парафія та інші організації. Осередки канадської індустрії, лагідні кліматичні умови й придатні для городини й овочевих фарм ґрунти, були тією притягаючою силою, що спричинювалась до українських поселень і в цих провінціях. Друге десятиліття минулого століття позначилося більшим сталим поселенням у цих провінціях, а особливо після другої світової війни. До кінця першого етапу української еміграції до Канади в цих провінціях була вже значна кількість українських поселенців, спочатку в містах, як робітники, а пізніше на фермах.

Найслабше заселені українцями приморські провінції. Українці почали заселяватися у цих провінціях аж після другої світової війни, головним чином в містах. В 1914 році у Ньюфаундленді не було ні одного українця, як подає канадський перепис населення. Вже в 1951 році подано 141 українців. На острові Принца Едварда в 1941 р. -- 2, 1951 -- 20, 1961 -- 11. Нова Шкотія: в 1941 -- 71, в 1951 р. -- 1,235, в 1961 р. -- 1,763. Нью Брансвік: в 1941 р. -- 22, в 1951 р. -- 129, в 1961 р. -- 376.²⁸

Перших українських поселенців спрямовано до Західної Канади, де за номінальною оплатою 10 дол. поселенець набував, як згадувалось раніше, 160 акрову площу на поселення, т. зв. гомстед, який він зобов'язався обробляти. Він був зобов'язаний мешкати там найменше 6 місяців упродовж одного року, збудувати хату та обробити певну частину землі для господарства. На таких умовах новий поселенець після трьох років діставав право власности. Хто мав гроші, купував на власну руку кращі землі. Умови життя були

²⁸Canada. Dominion Bureau of Statistics. Census, 1941, 1951, 1961.

важкі. Рілля доводилось здобувати тяжкою працею, заорюючи цілинний степ, або викорчовуючи ліс. Брак потрібних грошових засобів на закуп харчів, господарського реманенту й хатнього знаряддя, незнання англійської мови, великий відсоток неписьменних – усе це утруднювало і без того важкі умови піонерської праці. Тільки завдяки великій витривалості українські поселенці поборолі труднощі і стали на шлях нормального розвитку.

Від самого початку українські емігранти поселялися громадами з тих самих сіл чи повітів, тому територія, зайнята українцями, простягається іноді на десятки, а то й сотні квадратних миль. Найбільші з українських поселень такі як у районі міст Стюартбурн, Давфин і Селкирк у Манітобі, в Саскачевані в районі міст: Йорктон, Канора, Присвіл і Камсак, а в Альберті Веґривил з околицею, – розташувалися у лісостеповій смузі Канади, що тягнеться від південно-східньої Манітоби до північно-західньої Альберти. Український характер цих поселень визначається у краєвиді своєю рідною формою господарських будинків, стилевими церквами. В оселях панує українська мова, пісня, побут, звичаї, традиція принесена з України дідами, чи батьками, туга за рідними та спомини, а до цього ще й українські назви міст чи осель; це робить враження, наче б це були окремі оселі перенесені з України на канадську землю. Колонізація Західньої Канади набрала сильнішого розгону аж в 1896 році, коли до влади прийшли ліберали, прем'єром став В. Лоріє, а міністром внутрішніх справ енергійний і здібний К. Сифтон. До міністерства внутрішніх справ належали тоді й справи іміграції. Проїнятий глибокою вірою в майбутнє Західньої Канади, Сифтон узявся з великим запалом до її заселення. Тому, що англійські й західньо-європейські поселенці виявилися замало відпорними на піонерське життя, Сифтон зосередив свою увагу на країнах Центральної Європи, а зокрема на Австро-Угорщині. Коли він познайомився з цінними прикметами українських селян, їхньою любов'ю до землі, працьовитістю, витривалістю, ощадністю, великою фізичною і моральною силою, то він забажав здобути якнайбільше таких емігрантів для Канади. У 1899 році Лоріє заключив таємну умову з корабельною фірмою „Норд Атлантік Трейдінг Ко.” у Гамбурзі, згідно з якою фірма зобов'язалася перевозити до Канади імігрантів-селян. За кожен голову родини уряд платив по 5 дол., а за кожного дальшого члена родини по 2 дол. Цю умову відновив у 1904 році, але в 1906 році її скасовано.

Після 1906 р. до Канади почали прибувати всякі інші суспільні класи, а не лише селяни. Противники Сифтона підкреслювали, що Канада потребує імігрантів кращої якості, ніж слов'ян, бо слов'яни малокультурні, не

агресивні, ліниві, повільні й безініціативні для піонерського життя. На ті закиди Сифтон відповів: „Я думаю, що сильний селянин – це селянин в овечим кожусі, на полі вроджений, що його прадіди були хліборобами впродовж десятих поколінь, з сильною дружиною і шістьма дітьми, – це добра якість”. Сподівання Сифтона українці в Канаді не лише вповні виправдали, але й далеко перевищили.

Ставлення британської громадськості до українських імігрантів було неприхильне. У перших роках українського поселення у Канаді, говорилося й писалося про нових імігрантів, що це 90% неграмотний елемент, здібний лише до найчорнішої роботи та до примітивного життя дикунів. Була навіть поширена згідлива назва „білі негри”. „White Man” служило для відрізнення англійця не тільки від чорного мурина, жовтого китайця і червоношкірого індіанина, але і від білого українця.²⁹

Для історії та для характеристики, як ставилася англомовна преса до української іміграції, варто дещо пригадати і зачитувати, бо на її поглядах базувалась в основному опінія англомовного загалу на протязі довгих років. „Українці ввійшли на сторінки вінніпезької англомовної преси як "Galicians" і то щойно тоді, коли почалося масове поселення, цебто у 1896 році. На початку це були тільки короткі і незаметні інформаційні нотатки про українських імігрантів. Становище англомовної преси супроти українців стало формуватися в 1897 році, в дні 3 серпня "The Daily Nor-Wester" що продовжував політику свого незрівноваженого попередника "Nor-Wester" підтримував резолюцію муніципальної ради „Роуздейл”, щоб більше не поселювати "destitute immigrants", коментував цю резолюцію в довшій вступній статті так:

"The protest regarding destitute settlers relates in particular to certain of M. Sifton's Galician paupers whom the immigration officers have located in Rosedale Municipality. The protest of the council is quite justified. The dumping down of these filthy penniless and ignorant foreigners into progressive and intelligent communities is a serious hardship to such community. These people have not sufficient capital to carry them through the winter...

They also bring with them disease. In almost every consignment, cases of scarlet fever, measles or some other contagious malady are discovered, and their dirty

²⁹Ковбець, Семен. Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому в Вінніпегу, Укр. Народний Дім, 1949, стр. 61.

habits render the stamping out of infection among them a very difficult matter. They will be the means of spreading these diseases among the settlers into whose midst they are intruded. A few families of them will constitute a permanent menace to the public health of the neighbourhood... Being poor and unprogressive... They will retard instead of promote the progress of the municipality. They will increase the cost of running of schools; for under the new School Law, where there are 10 Galician children the School District must employ a teacher who can teach in their language...

They are not people who will mix socially with the English speaking population... the difficulty is greatly increased when people of alien race and religion come in and take up the lands which would otherwise be taken up by settlers who would contribute to the support of existing places of worship. By their unintelligent methods of farming they will lower the reputation of the products of the community... and their farms will be centres from which weeds and animal disease will be disseminated in the fields and herds of their neighbours..." Ці й подібні лайливі страхиття начальний редактор заключував наступним ствердженням:

"It cannot be too emphatically repeated that the people of Manitoba want no such "settler" as these Galicians."

При цьому слід пригадати, що цей самий часопис вже 23 грудня 1896 року писав під наголовком: "Undesirable Immigrants" таке:

"The southern Slavs are probably the least promising of all the material that could be selected for nation building."

Кілька днів після опублікування цієї статті появилася у „Free Press” відповідь о. Н. Дмитрова. Але кинені наклепи проти українців поширювались дуже скоро... До цих потворних історій долучилася в черговому році „страхтлива вістка” з Нью-Йорку, що „інвазія 50 тисяч Галичан” іде до Канади, бо Америка їх не приймає з уваги на те, „що це найбільш небажана кляса поселенців”. У зв’язку з цією „новиною” велику бурю проти „Галишиєнс” підняла торонтонська газета "Mail".

З приємністю треба відмітити ставлення об’єктивних голосів, що розпочали ступневий зворот на користь українських імігрантів. До таких треба передусім зарахувати газету "Free Press", яка 13 травня 1899 року писала:

"Any man, no matter what his nationality, so long as he desires to earn an honest living and is willing to till the soil is a welcome addition to this western country, and his arrival is a national blessing".

Другим за чергою в обороні українців виступив президент С.П.Р. В. Ван Горн. Він склав публічну заяву, що „Галишиенс” чесно сплатили „сіпіярові” кожний цент взятої позички на їхнє перевезення до Канади. За роз’яснювальний наступ об’єктивно міркуючих громадян, які бачили в українцях добрий поселенчий елемент, у принципі стояв тодішній міністер іміграції Клифорд Сифтон...

Не швидко закорінилась загальна опінія про доброякісність українських поселенців. Цвяхом до домовини шовіністичних протиукраїнських настроїв була декларація в парламенті лідера Р.Л. Бордена в 1908 році. Цей чесний політик склав таку заяву:

"In the year 1903 and again in 1904 I said to this house that I had been subject to some prejudice against these people, but that I had gone to the west and I had been agreeably disappointed, that I believed the Galicians would make good settlers."

(дивись "Hansard" 23 квітня 1908, стор. 7070).

Напевно та частина британських шовіністів, яка найгірше накидалася на українців, не думала, що з тих „лінових, брудних, неграмотних та примітивних фермерів” -- „галишиенс” стануть найкращі канадські фермери, які перетворюють прерії у родючі лани і завдяки яким Канада експортуватиме мільйони бушлів зерна. Ці „галишиенс” за час свого поселення обробили приблизно десять мільйонів акрів цілинної землі тоді, як канадські французи за 300 років свого поселення тільки дещо понад п’ять мільйонів акрів. Вони також не сподівалися, що цей „галишиен” вже в 1915 році буде обраний до провінційного парламенту Манітоби. Це був незалежний ліберал Тарас Ферлей. Напевно вони дивуються що вже понад десять років посадником Вінніпегу є українець Степан Дзюба, якого вже шість разів переобрали загальним схваленням. „Велике село” Вінніпег під його проводом стало одним з більших міст Канади.

До цих прихильних голосів про українських поселенців у Канаді на протязі 75 років додаємо ще один. Це голос прем’єр-міністра Канади Л.Б. Пірсона, з нагоди святкувань 75-ліття поселення українців у Канаді, що відбулося у Торонті 19 червня 1966 року.

Canada

"Prime Minister -- Premier Ministre

No one who witnessed the landing of Wasyl Eleniak and Ivan Pylypiw in Canada seventy-five years ago could have realised he was present at such a significant event in Canadian history: the arrival of the forerunners of the great Ukrainian migration which not only did much to open up the West to the plough but has enriched every area of our national life.

I suspect, however, that these first Ukrainian Canadians had a good idea of what they were doing. The sense of history, the steadfastness of purpose, and above all the firm sense of national identity of the Ukrainian people seems to me to guarantee that.

Certainly after seventy-five years we can safely say that whatever high ambitions those first arrivals had they have been amply fulfilled. The ancient culture of the Ukrainian, which embodied in its development elements of both Eastern and Western European-civilization, has been successfully transplanted to Canadian soil. It has come to be an important and fertile element in Canada's national life: in becoming Canadian, Canada's Ukrainians have added their own dimension to Canada.

That they have accomplished so much in a single long lifetime is something for which all Canada is profoundly grateful."

signed L.B. Pearson, Ottawa, 1966

Український імігрант, який своє майно приніс до Канади в мішку на плечах, уже за короткий час доказав, що він не є таким, за якого його вважали.

Своїми здібностями і працею він поборов труднощі, які для звичайного „білого” були нелегкими. Хоч сам малограмотний, але він своєю наполегливістю зумів подбати, щоб його діти не виростили без освіти. Сьогодні вже всім відомо як сини і дочки того малограмотного імігранта здобувають найвищі відзначення і нагороди. Зрозуміння шкільної освіти серед українських поселенців з'єднує повагу з боку тих, які досі дивилися на них як на „зайвий елемент”.

Труidнощі й перешкоди, які стояли на шляху перших поселенців, досить широко змальовані в споминах із піонерського життя, друкованих по

українських газетах, журналах, чи у більших виданнях. На підставі цих споминів бачимо що кожний перемагав ті перешкоди як умів, з більшим, чи меншим успіхом. На окрему увагу заслуговують загальніші серед тих перешкод, які найприкріше відчувалися в ході самої еміграції і залишили погані наслідки на пізніші роки. Найтяжче відчувалася цілковита недостача опіки над емігрантами, як і з боку австрійських, так і канадських чинників.

Іміграційний уряд не цікавився долею нових канадських громадян. Це визнає згаданий уже міністер Сифтон: „Єдиний раз, як пригадую, ця кляса імігрантів (тобто українців) одержала якусь допомогу. Це було тоді, коли якась кількість цих бідних людей перебувала в іміграційних бараках у Вінніпегу. Ми післали їх у долину Ред Ривер під границю на добрі поля і дали їм муки та беконів, як позичку, яку вони потім повернули до одного цента, що я вважаю за одним з дуже рідкісних випадків повного звороту урядової позички”.³⁰

Українська громадськість заопікувалася емігрантами щойно в останньому десятиріччі перед першою світовою війною. Тоді організовано таку опіку над емігрантами, які виїздили за океан або на роботу до Німеччини. „Заокеанцями” зайнялося „Українське Товариство св. Рафаїла” у Львові, другими – „Українське Еміграційне Товариство” у Львові, яке провадило не тільки виїзд робітників, але і старалося про відповідні контракти праці для них. Та найбільше популяризували справу еміграції самі емігранти, їхні листи та оповідання ре-емігрантів.

У Львові виходила газета для емігрантів „Український Емігрант”, яка широко інформувала про справи, пов’язані з виїздом за океан. Маси не їхали вже наосліп, як це було в перших двох-трьох десятиріччях української еміграції.

Перша світова війна припинила діяльність цих товариств, а українці в Канаді, як колишні австрійські громадяни, опинилися у дуже важкому становищі. Як український загал, так і українці в Канаді, а зокрема ті, які прибули з теренів окупованих Австрією, сприйняли війну центральних держав проти Росії з захопленням і з надією на визволення України з-під Росії. Деякі полегші для українців в Австрії, зокрема дозвіл організувати легіон Українських Січових Стрільців, визначив загальну українську симпатію

³⁰Комітет Українців Канади, Відділ Торонто. „75-річчя поселення українців у Канаді”. (Програма) 19 червня 1966 р.

по боці Австрії і Німеччини. Ще доки Англія оголосила війну центральним державам сотні молодих українців виявили готовість повертатися до краю, щоб включитися в ряди УСС. Це окрема тема, яку досліджує д-р Л. Луцук.

Під враженням подій єпископ Н. Будка 27 липня 1914 року видав пастирський лист, в якому заохочував молодих чоловіків до оборони рідного краю -- Галичини перед російською навалою.³¹ У цей час ні Англія, ні Канада не були ще у стані війни з Австрією. У Канаді ще нормально працювало генеральне консульство Австро-Угорщини, яке розсилало своїм громадянам заклики зголошуватися до військової служби. Ці заклики друкувалися не тільки в українських газетах, але й в англійських. Перший пастирський лист єп. Будки викликав різні реакції як з англомовного, так і з українського боку. Цими виявами реакції займалися Ч. Йонг, П. Юзик, О. Войценко, М. Марунчак та інші.³²

Представник комуністичного табору Петро Кравчук обвинувачує єпископа Н. Будку і українських націоналістів у тому, що канадський уряд оцінив перший пастирський лист, як акт нелояльності українців до Канади. Наслідком чого, нібито, багато українців опинилися у таборах. Свої обвинувачення він висловлює так:

„В той час, коли українські організовані робітники і фермери виступили проти імперіялістичної війни, українські націоналісти, як можна було сподіватися, всеціло піддержували буржуазію у війні. Єпископ католицької церкви Микита Будка, який присягав на вірність Австро-Угорщині, напередодні війни закликав (пастирським листом) канадських українців „обороняти старенького цесаря” Франц-Йосифа. Але коли Канада вступила в війну проти Австро-Угорщини, Микита Будка раптово зробив сальто мортале і закликав канадських українців йти бити цесаря і обороняти... Великобританію.

Канадський уряд розцінив перший пастирський лист Микити Будки, як акт нелояльності українців до Канади, почав переводити серед них масові арештування і начиняти ними концентраційні табори в Капускейсінг, Брендон, Летбридж, Вернон. Тисячі канадських українців томилися в тих концентраційних таборах у страшних умовах аж до закінчення війни. Чимало

³¹Кравчук, Петро. „П'ятдесят років служіння народу”. Торонто, Українське Життя, 1957, стр. 44-45.

³²„Канадійський Русин”, Вінніпег, ч. 31, 1-го серпня, 1914 р.

їх, не можучи знести важкого режиму, предчасно загинули за колючим дротом через провокацію Микити Будки. Однак самому Микиті Будці не спав один волосок з голови за цей вибрик”.

Такі наклепи на єпископа Н. Будку зробив комуніст, але його твердження ніхто серйозно не трактує.

Кілька днів після опублікування першого пастирського листа політичне становище в Європі ґрунтовно змінилося. У війну вступила Німеччина й Англія проголосила війну Німеччині. А обличчі нової ситуації єпископ Будка видав 6-го серпня 1914 року новий пастирський лист, в якому вияснив попереднє становище і закликав українців Канади виявити свою лояльність Канаді.³³ Коли писалося нове звернення єпископа Н. Будки, українці Вінніпегу та околиць, як і у всій Канаді, готувалися до демонстрації, щоб виявити свою лояльність до Канади та Великої Британії. На вічу у Вінніпегу, яке відбулося 9-го серпня 1914 року з участю приблизно 3,000 учасників, обговорено відношення до Великої Британії, в тому й Канади, і після промов таких визначних світських діячів як: Негрич, Петрушевич, Арсенич, Стефанік, говорив також о. д-р А. Редкевич, тодішній Генеральний вікарій єпископа Будки. Він рішуче і недвозначно заявив:

„Ми Русини, що вибрали Канаду за свою вітчизну, що живемо під охороною законів Бритийськрї держави, живемо й розвиваємо своє життя, маємо у хвили, коли ця держава кличе своїх синів під свій прапор -- бути готовими і віддати за добро Канади -- за цілість Бритийської держави, своє майно і кров. Канада се наша вітчизна тепер. Тут наші родини, хати, майно. В Канаді серце наше, з Канадою зв'язана наша доля. Ми користуємося правами, які нам дає Канада, ми і сповнемо свій великий горожанський обов'язок -- станемо під її прапор...”³⁴

Така постава проводу Української Католицької Церкви не могла пройти повз увагу урядових чинників. Вже 15 серпня прийшла телеграма від прем'єра Бордена на руки о. д-ра Редкевича, в якій між іншим сказано: „Патріотичне і розумне становище, яке зайняв Єпископ Будка в своїм письмі до Русинів з дня 6-го серпня, запевняє йому узнання і симпатії Уряду і народу в Канаді”.

³³ „Канадійський Русин”, Вінніпег, ч. 32, 8 серпня 1914 р.

³⁴ „Канадійський Русин”, Вінніпег, ч. 33, 15 серпня 1914.

Подібну телеграму надіслав граф де Бурі, королівський адютант. У світлі цих документів твердження Петра Кравчука є тільки наклепом на єпископа Будку, щоб зламати авторитет Української Католицької Церкви в Канаді.

На жаль, канадські урядові чинники були слабо поінформовані про міжнародню ситуацію, і коли Англія, а тим самим і Канада, оголосили війну центральним державам, українці, в опінії урядових чинників опинилися у ворожому таборі.

Тисячі чоловіків, а то й родин, яких єдиною провинкою було те, що вони були колись австрійськими громадянами, замкнено в таборах. Сьогодні про ці сумні події не говориться і не пишеться, тому важко подати точну кількість українців, які опинилися в таборах. Такі табори були в Капускейсінг, Брендон, Летбридж, Спіріт Лейк і Петавава. Одну таку згадку подає мгр. Адольф Гладилевич у своїй статті „Як будувався наш Божий храм”. Згадка відноситься тільки до Монтреалю, а зокрема до будови церкви св. Михаїла. „...Будову церкви почато в незвичайно прикрий для наших поселенців час – коли шаліла перша світова війна, яка принесла їм безробіття, нужду та інтернування через те, що були громадяни австро-угорської держави. Про цей тяжкий час у житті монтреальських українців згадує о. д-р А. Редкевич на початку протокольної книги Церковного Комітету після того, як він перебрав парафію 1-го липня 1915 року. В його згадці є така цікава інформація про інтернування українців: „...На доноси ворогів забрано із Монтреалю в полон до Спіріт Лейк, Кве. около 60 родин враз із дітьми і жінками. Крім сего забрано в воєнний полон около 1,500 мужчин з Монтреалю до Спіріт Лейк, Кве., Капускейсінг, Онт. і Петавава, Онт. Загальне положення української колонії в Монтреалі досить невідраднє...”³⁵

На решту українців у Канаді накинено сувору контролю, обмежено свободу слова, сходин і т.д. Ситуацію використовували й деякі національні вороги українців, не зважаючи на те, що біля 10,000 українців-канадців пішли добровільно до канадської армії і багато з них відзначилося на воєнних фронтах. Тут слід згадати капрала Пилипа Коновала, який здобув найвище відзначення „Хрест Вікторії” за хоробрість на фронтах. Він прибув до Канади

³⁵Гладилевич, Адольф. Як будували наш Божий храм; в Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею Храму св. Архист. Михаїла в Монтреалі. Монтреаль 1966, стр. 12.

в 1913 році, після війни працював в Оттаві, а мешкав у Галл, Кве. В 1959 р. помер і його похорон відбувся з усіма військовими почестями.

Деякі дослідники українців у Канаді обвинувачують єпископа Будку за несправедливе трактування і переслідування канадським урядом українських поселенців. Вони не спромоглися пошукати причин серед урядових чинників, які були слабо поінформовані про українців та про міжнародну політичну ситуацію. Тут треба взяти до уваги легальне становище у важкий час тих українських емігрантів, які були громадянами ворожих до Канади і Великої Британії держав.

Одною з головних причин був т.зв. „Натуралізаційний акт”, який нормував вимоги отримати канадське чи британське громадянство. Цей акт часто мінявся в залежності від політичних обставин. Нові поселенці, які прожили три роки в Канаді могли отримати громадянство і стати натуралізованими громадянами. Для них це було дуже важливо, бо з цим було пов'язане право на земельні наділи, і тільки громадянин міг стати власником таких наділів. Натуралізаційний акт (закон) став голосним в канадському політичному житті кілька років після приїзду перших українських поселенців до Канади. В 1902 році про справу натуралізації дебатовали в парламенті, де вирішено адміністрацію Акту передати до міністерства внутрішніх справ. Акт в цей час був виправлений і залишився в силі аж до 1914 року. Перед першою війною Акт з 1902 року анульовано в користь т.зв. Акту з 1914 року, який дав емігрантові право після п'ятих років перебування в Канаді отримати британське, а не канадське громадянство.

З вибухом першої світової війни натуралізацію припинено для всіх чужинців: 1. Для союзних держав на вимогу їхніх урядів, 2. Для чужинців ворожих до Великої Британії держав. До українських емігрантів з-під російської займанщини відносився параграф перший; до українців з-під австрійської -- параграф другий. В такому нещасливому становищі українські емігранти залишилися і після війни. Актом з 1919 року зрівняно всіх українців із чужинцями ворожих держав, які перебували у стані війни з Великобританією. Цей закон забороняв українцям набувати громадянство впродовж десяти років після закінчення війни.

Українські поселенці своїми протестами виборили в уряді право на земельну власність, отже, їм дозволено стати власниками земельних наділів, не маючи ще громадянства. Такі протестаційні віча відбувалися по більших

скупчення українського поселення. Про одно віче, що відбулося у Вінніпегу, писала англомовна преса ось так:

"Convention of Ukrainians in Winnipeg. Moved by J. Kulachkowsky and seconded by M. Iluk: Resolved, that because on account of the war the Ukrainian homesteaders were prevented from getting the benefit of extention of the old Naturalization Act and as a result have not been able to obtain patents to their homesteads, the Dominion Government be requested to pass remedial legislation in this respect...³⁶

Після закінчення війни, коли Західньо-українські землі попали під польську займанщину, українці в Канаді, як бувші австрійські громадяни, могли отримати громадянство після п'яти років перебування в Канаді, вони мусіли заявити, що вони є польськими підданими. Проти такої пропозиції виступив єпископ Н. Будка та організаційний загал.

Щойно від 1923 року параграф з Акту про натуралізацію, що відносився до чужинців ворожих держав, анульовано. Українців допущено до натуралізації на тих самих умовах, що були дані іншим емігрантам. Ставлення уряду до українців мінялося щойно після війни, але дуже повільно.

³⁶Free Press, Winnipeg Nov. 27, 1919.

РОЗДІЛ II

ПОЧАТОК ОРГАНІЗОВАНОГО ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

Українська Греко-Католицька Церква

Хоч українську еміграцію у Канаді відділяли від її батьківщини велетенські простори, то все ж вона постійно вдержувала органічний зв'язок з Україною. Вона жила вірою своїх батьків-дідів і рідною традицією. Це дві золоті ідеї, які остаточно стали основою і формою українського життя у Канаді. Без належної оцінки віри батьків, -- усі труднощі й успіхи, вся історія української еміграції у Канаді були б неясними і незрозумілими. Якщо ми глибше ввійдемо в історію українських поселенців у Канаді, то зрозуміємо, скільки ніжного, шляхетного і ідейного, несла з собою віра батьків, що лягло в корінні основи культурних здобутків українські меншости в Канаді.

Занесена до Канади нашими емігрантами віра батьків-дідів була фундаментом, на якому побудовано українське громадсько-культурне життя у Канаді. Це віра Христової Церкви і віра в українську людину. З такими цінностями вступили українські піонери 100 років тому на землю Канади. Українська еміграція перед першою світовою війною не носила характеру організованої та плянової, хоч знаємо, що д-р О. Олеськів вживав усіх заходів, щоб українських поселенців національно зберегти і оселити разом. Але за його пляном не стояла держава чи уряд. Тому українське поселення йшло розсіяно по цілій Канаді й осідало там, де його скеровували. Але віра батьків наказувала їм зберігати органічну єдність. Українські поселенці шукали одні одних. Дух любови й спільности був такий великий, що про піонерів української еміграції у Канаді можна говорити як про одне серце й одну душу.

Коли переглядаємо історію поодиноких українських поселень у Канаді, ми бачимо майже скрізь ті самі прояви любови, спільного почуття, організованости. Прибувши на нову землю, новим поселенцям треба було кілька місяців, щоб прийти до себе і збагнути, що тепер треба розпочинати нове життя від самих основ. Необхідність здобути шматок хліба для дітей і для себе забирала найбільшу частину їхнього розсудку й зусиль. Але людина не живе тільки самим хлібом. І цю працю відчули українські почеленці. Вони попали в інші обставини життя між чужих людей, у чужу культуру і

чужі звичаї. Поволі вони почали зживатися з чужиною, з природою і людьми. Почали розуміти властивості країни, вросли в їх стихію; чим більше їм то вдавалося, тим краще почувалися. Бракувало їм своєї церкви, товариства і школи. Цього вони бажали, про це тільки й говорили.

Початки релігійного життя українських піонерів були дуже важкі. У перших роках важко їм доводилось не тільки через матеріальну скруту і надмір фізичної роботи, але ж й тому, що не було кому задовольнити їхні релігійні потреби. Душа їх тягнула до Бога, до церкви, до віри батьків і дідів, але жодний священник не заглянув до них. Емігранти інших національностей, які прибули до Канади раніше, мали свою церкву й свого священника. Тільки українці не мали своїх пастирів, ніхто не відвідував їх, не відправив Служби Божої.

Побожні українські поселенці не могли жити без рідної церкви і мусли її творити як твердиню проти занепаду. Не легко було будувати церкви в кожній громаді. Ніхто піонерам не помагав. Самотужки виходили вони з важких обставин і власними руками будували свій дім і свій храм. Латинська ієрархія Західньої Канади намагалася дати душпастирську опіку новоприбулим українцям за допомогою монахів чину Облятів. Але через незнання мови й обряду їхня праця не могла мати повного успіху. Одночасно між поселенцями почали працю різні протестантські угруповання та російська православна місія з США.

Спочатку у Канаді не було наладжано правної сторінки духової опіки над українськими поселенцями і шойно постановами з 1894 і 1897 років, виданими для Північної Америки, Апостольська Столиця вирішила, що на нових теренах можуть діяти українські священники. *Але на домагання римо-католицької ієрархії канадські священники мали бути неодруженими*, а таких у Галичині майже не було. Перші українські поселенці, які прибули до Канади, були майже виключно українці-католики. Цілковита відсутність українських католицьких (чи греко-католицьких, як їх тоді звали) священників у першому десятиріччі поселення перетворила українську громаду на арену змагань чужих, часто ворожих українській національності, „місіонерів” найрізніших релігій і сект. Сама римо-католицька ієрархія у Канаді була поділена на англійську й французьку. Між ними обома починається боротьба за українську людину. Але перші українські поселенці починають думати самі, зокрема про своїх нехрещених дітей.

Першою метою українських поселенців був „гомстед” і „колиба”, де можна б сьак-так помістити родину. Початки були не легкі. З матеріальними труднощами йшли в парі труднощі духовного характеру, бо не було церкви і священників. Утренню і вечірню селяни відправляли самі в приватних хатах. Серед таких обставин рішили запросити священника з США. Декілька письменних поселенців з Альберти передплачували газету „Свободу” з Нью-Йорку. Вони рішили написати листа до „Свободи” й просити священника, щоб прибув на Великдень. Василь Пулишній написав листа. Відповіді не було. Тим часом у Велику П'ятницю, 23 квітня 1897 року, приїхав із США о. Нестор Дмитрів, який був відомий читачам „Свободи” як один із її співробітників. Про духовну опіку для перших українських поселенців клопотався теж д-р О. Олеськів. Він пропонував о. Н. Дмитрова імміграційному урядові. І дійсно, о. Дмитрів короткий час працював у Вінніпезі.

Хоч небилівці з Альберти турбувалися про священника, то здійснення цієї історичної події для українських поселенців у Канаді стається у Манітобі. Саме тут було відправлено першу греко-католицьку Службу Божу. Для поселенців Стюартбурну і Теревовлі, в Манітобі Великдень 1897 року був перший Великдень в Канаді. В цей час поширилась вістка що до Канади приїхав о. Нестор Дмитрів із США. Це була неабияка новина. 12 квітня 1897 року о. Н. Дмитрів відправив першу Службу Божу в Теревовлі коло Давфину. На свячення лози 18 квітня, (с.с.) о. Дмитрів поїхав до другої української колонії, до Стюартбурн. Це була небуденна подія для українських піонерів тієї оселі. Народ був релігійний і горнувся до церкви, чи навіть каплиці. Свячення лози відбулося в лісі.

У своїх „подорожних споминах”, що були опубліковані в часописі „Америка”, та які пізніше появилися окремою відбиткою п.з. „Канадійська Русь”, о. Н. Дмитрів так описував цю подію: „Під вечір поставили наші люди в лісі хрест і престіл та тішилися, що в неділю будуть мати велику параду з лозою, але на жаль погода не дописала. В ночі зірвався вихор і почало гриміти і блискати, а рано впав сніг, гонений північним проникаючо зимним вітром. Серед тої страшної ночі я бачив пожар, о кілька миль подальше палилися прерії. Це дуже лютий ворог для фермерів у літну пору. Такого лютого зимна, як було тої неділі я в житті не знав. Чути було, як зимний вітер кости проникав. Загрітися не можливо було. Всі ми скостенілі

дїбралися до стору (крамниці) де я відправив Службу Божу і висповідав 87 людей. Багато задля страшного зимна не поприходило.”³⁷

Незабаром о. Дмитрів знову відвідав цю оселю. 1-го серпня він посвятив два цвинтари. Тоді оформився також перший церковний комітет в Стюартбурн. Відбулося в тому часі теж перше українське вінчання в Канаді, що його виконав український священник, -- вінчання Василя Гаврилюка з Анною Фодчак.

Отець Дмитрів спішив відвідати друге найбільше українське поселення у Канаді, Альберту, а особливо небилівців, які його запрошували. У Велику П'ятницю, 23 квітня 1897 року він був уже в колонії Бівер Крік та Бівер Лейк і тут у школі Лейнстон Лейк відправив першу греко-католицьку Службу Божу. У Великодній відправі взяли участь приблизно дві сотні людей. Прибули навіть з найдальших фарм. Під час великодніх Богослужб всі плакали з радощів і глибоких переживань, бо це був їх перший Великдень з українським священником на канадській землі. Крім сповідей та воскресних відправ відбулись хрещення і вінчання. Після о. Н. Дмитрова, що задержався був серед небилівців кілька днів, приїхав був у черговому році о. Павло Тимкевич, а 1899 року о. Іван Заклинський. Українська колонія раділа, що нарешті дочекалася свого священника і рідної церковної відправи. Тоді багато українців вписалося у члени першої греко-католицької громади на Бівер Кріку. Вліті 1899 року біля теперішньої залізничної станції Стар, Альберта, була заснована перша українська греко-католицька церква.

У Вінніпезі першу українську католицьку церкву (св. Миколая) організовано в 1899 році. В цьому році в переїзді до Альберти задержався у Вінніпезі о. Дамаскин Поливка, перший Василянин у Канаді. 21-го листопада він відправив у підвалі римо-католицької церкви українську Службу Божу. Іхав він до Альберти на посвячення новозбудованої церкви в Една-Стар, що її започаткував був о. Н. Дмитрів, а розпочату ним працю продовжував о. П. Тимкевич. Після посвячення о. Поливка повернувся до Вінніпегу. Це був перший священник, що осів на довший час у Вінніпегу. За його порадою 1900 року збудовано церкву св. Миколая на розі вул. Стелла і Мк-Грегор, яку пізніше за о. Петра Олексева, розбудовано на більшу під назвою св. Володимира і Ольги, та передав її під управу оо. Василян. Поминаючи оцих кілька відірваних тимчасових місій українських католицьких священників із США, які старалися покласти перші основи під українську

³⁷ „Канадійська Русь”, Мавнт Кармел, 1897, стр. 26.

католицьку церкву в Канаді, систематична праця Української Католицької Церкви та її розвиток розпочався щойно в 1902 році.

Наслідком місії до Європи о. Лекомба в 1899 році, митрополит Андрій Шептицький висилає пастирське послання до українців у Канаді. В цей час митрополит вислав до Америки свого секретара, о. Василя Жолдака. Він відвідав і Канаду. Це спричинилося і до того, що в 1902 році прибули до Канади отці Чину Св. Василя Великого: Платонід Філяс, Антін Строцький, Созонт Дидик, братчик Єремія Янішевський, а також вдруге о. Василь Жолдак та чотири сестри-служебниці. В 1903 року прибуло ще два отці Василяни: Матей Гура і Навкратій Крижановський. І тоді парафію св. Миколая у Вінніпезі обняв о. М. Гура, а о. В. Жолдак став візитатором з функцією Генерального Вікарія.

Першими організаційними осередками української католицької церкви стали міста: Едмонтон і Мондер в Альберті, Ростерн і Йорктон у Саскачевані, Вінніпег у Манітобі і Торонто на сході Канади. Згодом кількість священників побільшувалася новими місіонерами з Галичини, але їх кількість була дуже мала в порівнянні до потреб 150 тисяч вірних, розкиданих по великих просторах Канади. Кілька ідейних священників римо-католиків, о. Йосафат Жан, о. Ру, о. Адоній Сабурен і ін. вивчили українську мову, прийняли український церковний обряд і решту свого життя посвяtilи праці для української церкви. Окрема згадка належить редемтористові бельгійського походження о. А. Деляре, який приїхав до Монреаля в квітні 1910 року на прохання римо-католицького архієпископа Монреаля Бручезі. Він був основником української вітки чернечого чина оо. Редемтористів.

З цього чина вийшов перший митрополит Української Католицької Церкви в Канаді архієпископ Максим Германюк.

У релігійно-національному житті канадських українців відіграв велику роль митрополит Андрей Шептицький. Не маючи змоги відвідати своїх вірних на цьому континенті він писав до них пастирські листи й послання. А в 1910 році митрополит А. Шептицький особисто прибув до Канади при нагоді Міжнародного Евхаристійного Конгресу в Монреалі. Тоді цей великий Князь Української Церкви відвідав головніші осередки. Він домігся згоди канадських римо-католицьких єпископів щоб заснувати окрему єпархію для української католицької церкви в Канаді.

7. В святковий день українці з'їхались до Церкви в Мондері, Алта., 1920.
На право бачимо Церкву, а на ліво монастир оо. Василіян.

Повернувшись до Львова, Митрополит написав у 1911 році меморіал у справі душпастирської опіки над українцями-католиками в Канаді та призначив для них першого єпископа Н. Будку, з осідком у Вінніпезі. В 1912 році єпископ Н. Будка прибув до Канади. З його приїздом місійна праця оо. Василіян набрала постійного й урядового характеру. У Канаді єпископ Будка застав 20 українських католицьких священників, приблизно 80 церков і каплиць, три школи, Малу Семінарію, Ман., тижневик „Канадійський Русин”, що почав виходити в 1911 році, „Українське Запомогове Братство св. Миколая в Канаді” що від 1905 року працювало у Вінніпегу, різні церковні і світські організації та приблизно 80,000 вірних. У наступному 1913 році єпископ подбав насамперед про інкорпорацію церкви під назвою „Руська греко-католицька церква в Канаді”. „Ruthenian Greek-Catholic Church of Canada”. На цю корпорацію вписувалися всі храми й церковне майно. Заходами єпископа засновано бурси ім. Митрополита А. Шептицького в Ст. Боніфас та ім. Т. Шевченка в Едмонтоні. У 1914 році в Йорктоні, Саск. відбувся перший собор українського католицького священства, на якому

схвалено окремі „Правди Руської Греко-Католицької Церкви в Канаді”, що нормували місійну працю.

На протязі наступних років головна увага українського духовенства і сестер Службениць була спрямована на організацію шкіл, бурс та інститутів. Єпископ Будка намагався цілковито підпорядкувати виховну ділянку церкви, бо такі були тоді обставини, що тільки церква могла дати національно-релігійне виховання для народженої в Канаді молоді. Але тут він зустрів спротив світської інтелігенції, зокрема учителів. Суперечка за Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні довела до ворожнечі, що закінчилася роздором в Українській католицькій церкві. Частина вірних відійшла від неї й заснувала 1918 року „Українську греко-православну церкву в Канаді”.

В 1927 р. єпископа Будку відкликано до Риму. Пізніше він виконував обов'язки генерального вікарія Митрополита Андрея у Львові. В 1944 р. його заарештували більшовики і він згинув на засланні в 1949 році. З його виїздом з Канади закінчилася перша фаза організації Української католицької церкви в Канаді. У тому часі працювало вже 47 священників 299 парохій і місій, новіціят оо. Василіян і оо. Редемптористів, різні церковно-національні установи і понад 100,000 вірних. Сестри Службениці працювали з великим успіхом у шкільній та виховній ділянках, основуючи школи, курси, дитячі садки, сиротинці, доми для старших віком осіб, а також лікарню в Мондері, Альберта.

Наступником єпископа Будки став у 1929 році єпископ Василій Ладика, який приїхав до Канади у вересні 1909 року. Тоді дійшло до зміцнення місійної діяльності, зросла кількість священників, збільшилося число парафій і місійних станиць, пошквалено видавничу діяльність. У 1948 році Рим поділив тогочасну одну єпархію на три екзархати: Східній з осідком у Торонто, Західній в Едмонтоні і Середній у Вінніпезі, з якого в 1951 році виділено ще Саскачеванський. Тогочасного єпископа, Ладику піднесено до гідності архієпископа, а після його смерті (1956) Папа Пій XII установив 1956 року українську католицьку митрополію в Канаді з осідком у Вінніпезі, а екзархи піднесено до статусу єпархії. Першим митрополитом усієї Канади став архієпископ Максим Германюк ЧНІ, що з 1951 року був єпископом -- помічником Середнього екзархату.³⁸ Створення у Канаді Митрополії Української Церкви є в історії церкви і народу видатною подією. Митрополит Максим намагається усунути недоліки попередніх літ, зокрема

³⁸Пропам'ятна Книга оо. Василіян у Канаді. Торонто, оо. Василіяни, 1953, стр. 86.

привернення українській католицькій церкві її ідентичности та виразного відмежування її від римо-католицької церкви.

Вже 1974 року Апостольська Столиця поділила Західню єпархію на дві і створено окрему єпархію у Нью-Весмінстер Б. К.

2-го липня 1974 року проголошено нову єпархію, а 8-го вересня 1974 р., тут була відслужена Архирейська Служба Божа. Українська католицька церква в Канаді має тепер своє правне завершення у формі окремої церковної провінції з п'ятьма єпархіями, в тому числі одна архієпархія, один митрополит та певне число священників світських і з чину. Парафій і місійних станиць є понад 600, а кількість вірних понад 200 тисяч. Поважну працю в релігійно-виховній та освітній ділянці розгортають чернечі чини. До них належать Василіяни, Редемптористи і Студити, які почали свою працю після другої світової війни. Найдовше з них діють оо. Василіяни, які створили в 1948 році окрему провінцію з осередком у Вінніпезі. Редемптористи теж творять окрему провінцію з центром у Вінніпезі. Студити мають пару священників і братів у власному монастирі у Вудсток, Онт. Брати Християнських Шкіл – провадять Колегію св. Йосафата в Йорктоні, Саск. та вчителюють в інших католицьких школах. Сестри Службениці Пречистої Діви Марії – розгорнули свою працю головно в шкільництві ще від 1902 року. Ще маємо Сестри св. Йосифа і Сестри місіонерки Християнської Любови, вони працюють в шкільництві.

З похвалою треба відмітити, що в 1981 році в Оттаві засновано Метрополічну семінарію для підготовки священників для цілої Канади. Студенти студіюють в університеті Св. Павла, а мешкають та доповняють студії в семінарії св. Духа. Семінарія св. Духа знаходиться під дбайливою опікою о. ректора Йосифа Андрійшина, любителя і збирача українських стародруків. Говорячи про Оттаву з приємністю треба відмітити побудову Крайового Собору Св. Івана Хрестителя. Це монументальний Храм Божий, монумент нашого Тисячоліття Християнства в Русі-Україні. Собор побудовано завдяки праці, підприємливості, наполегливості та відданості о. пароха Володимира Шевчука, ЧСВВ, який поставився поважно з певною практикою будов святинь для українців католиків у Канаді. Собор як „репрезентативна” українська церква в столиці країни, – це великий здобуток української спільноти, не тільки в столичному місті, але в цілій Канаді. Він сповіщає світові про український народ, правду про його релігійність, жертвенність і культуру.

При Українській католицькій церкві існує низка організацій, які працюють на засадах Католицької акції. До них належать: Братство українців католиків (БУК), засноване в 1932 році. Ліга українських католицьких жінок (ЛУКЖ), Українське католицьке юнацтво (УКЮ), Товариство українських католицьких учителів і студентська організація „Обнова”. З господарських установ – Українське допомогове братство св. Миколая в Канаді, численні кредитові спілки та ряд видавництв, які видають журнали, газети та книжки.

8. Український Католицький Собор св. Івана Хрестителя в Оттаві.

ГРАМОТА

**В ІМ'Я ПРЕСВЯТОЇ І НЕПОДІЛЬНОЇ ТРОЙЦИ
ОТЦЯ І СИНА І СВЯТОГО ДУХА. АМІНЬ**

**МИ
МАКСИМ ГЕРМАНЮК,
АРХИЄПИСКОП ВІННІПЕГСЬКИЙ
І МИТРОПОЛИТ ВСІЄЇ КАНАДИ
ТА
ІЄРАРХИ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ КАНАДИ
НА ХВАЛУ БОЖУ
І ДЛЯ ДОБРА СВЯТОЇ ХРИСТОВОЇ ЦЕРКВИ
ТА СПАСЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БОЖОГО ЛЮДУ
В ЮВІЛЕЙНИЙ РІК ТИСЯЧОЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО
ХРИСТИАНСТВА
З ВДЯЧНІСТЮ ВСЕМОГУЧОМУ БОГОВІ ЗА ДАР СВЯТОЇ
ВІРИ
ПРОГОЛОШУЄМО
ЦЕРКВУ СВЯТОГО ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ В ОТТАВІ
ВСЕКАНАДСЬКИМ ПАМ'ЯТНИКОМ ТИСЯЧОЛІТТЯ
ХРЕЩЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ
І НАДАЄМО ЇЙ ТИТУЛ
КРАЙОВОГО СОБОРУ**

**Ієрархія Української Католицької Церкви в Канаді
10 травня 1988**

СЛОВО ОТЦЯ ПАРОХА

Книжечка „Тисячоліття в Оттаві” – це скромна пам’ятка зі святкувань Тисячоліття в Оттаві у 1988 р.

Разом з братами на Батьківщині й тими, що в розсіянні святкуємо величний ювілей, Тисячоліття Хрещення Русі-України. До тих всенародних святкувань прилучається і наша невелика Громада в Оттаві у першій мірі у молитві подяки Господеві за всі Його ласки, а також із своїм виїмковим вкладом. Оттавська Громада відзначає нашу радість із цього Тисячоліття видимим пам’ятником, який маніфестує нашу християнську відданість і який залишиться як заповіт майбутнім поколінням. Цим пам’ятником є Собор Святого Івана Хрестителя в Оттаві.

Ідея відзначити Тисячоліття нашого християнства Церквою в Оттаві, столиці країни, вийшла від мирян, зібраних на Українському Католицькому Конгресі в Едмонтоні 1980 р. Ідею цю схвалила наша Ієрархія, а місцева Парафія, покладаючись на власні сили і на допомогу вірних у всіх Епархіях, перевела її в життя. За Божою поміччю, маємо в столиці країни Храм Святий як достойний пам’ятник Тисячоліття. І ми щасливі, що можемо гідно і достойно відсвяткувати цю вікопам’ятну річницю в Новій Святині.

Ми щиро дякуємо всім тим людям благородного серця, нашим оттавським Парафіянам, як теж усім жертводавцям з поза Парафії, які своїми пожертвами поставили цей Храм-Пам’ятник. В числі жертводавців є чимало людей інших народностей і віровизнань, яким подобається наша церква і яку звать „перлиною” між церквами.

Нам треба згадати, з вдячністю, тих перших братів наших, які підготовляли ґрунт під нинішній Собор. Це піонери, які принесли зі собою відданість для Божої слави із материка, на початку цього століття. Вони поселились тут, склали важко зароблений гріш, щоби поставити першу церкву в 1918 році.

Згадаймо теж і священників, що були тут перед нами, що трудилися на цій духовній ниві, іноді серед дуже важких обставин, головно в початках нашої Парафії.

При нагоді тисячолітніх святкувань, обновімо наші душі, відновім приречення дане при святому Хрещенні, відновімо в собі „Храм Святого Духа” і зробім заповіді Божі і науку Христа програмою нашого щоденного життя.

Молимося у тому році за дітей наших, за звільнення нашого народу із „дому неволі”, за терплячу Церкву нашу і братів і сестер наших, що в катакомбах. Молимося, щоб усім нам Господь показав ласку Свого змилювання.

Собор належить не тільки до оттавської Громади як місцева церква, але як Національна Святина належить до всіх, і як свого рода амбасада -- репрезентує усіх українців. Двері Собору завжди відкриті, -- щиро вітаємо.

о. Володимир Шевчук ЧСВВ
Парох Собору

Після Ватиканського Собору Митрополит натрапляє на деякі трудніші з боку певної частини священників з їхніми такими інноваціями, як запровадження в церковних практиках англійської мови, чи т.зв. „нового стилю”, що провадить до асиміляції та втрати української католицької церкви. Цей штучний процес був припинений із звільненням з більшовицьких каторг патріярха Йосифа Сліпого, який по кілька разів відвідував українців на поселеннях і підніс авторитет та зміцнив дух в українців католиків. Хоч не вся наша ієрархія підтримувала його заходи але багато вірних ці заходи впровадили в життя.

В час еміграції велика більшість, близько 80% українських поселенців належала до української католицької церкви, а інші до укр. греко-православної церкви. Домішка інших релігійних напрямків була -- непомітна. Наслідком не вистачаючої духовної опіки з боку обох церков, зокрема в перших роках поселення, наші поселенці попадали ступнево під вплив дуже численних у Канаді релігійних сект. Хоча українці католики одержали свого єпископа в 1912 році, а українці православні змінили свою церковну організацію, релігійне розбиття йшло далі. В 1961 році відсоток українців католиків зменшився до 33.3%. Кількість українців греко-православних становила 25.2%. Понад 40% перейшли до інших релігій, найбільше до римо-католиків, протестантів, англіканів і інших. Особливо великі втрати були в роках 1941-1946, де в тому часі відсоток протестантів зріс з 3% до 12.6%, англіканів з 1% на 4%. Перепис населення 1941 року подав 4,827 українських визнавців римо-католицької релігії, та зріст її до 79,638 осіб в 1961-му році, коштом українців греко-католиків.

Коли Українська Католицька Церква в Канаді пережила на початках деякі труднощі, то потім пішла в гору і розвивалася більш-менш нормально та дійшла до завершення у формі Митрополії. Українська Греко-Православна Церква в Канаді спочатку такого успіху не мала, бо вона опинилася під чужими московськими впливами, а різні євангельські церкви своїм впливом також поглиблювали роз'єднання православних.

Православні українці походили головним чином з Буковини і тільки невеличка частина прибула до Канади з Наддніпрянщини. Прибули вони до Канади перед першою світовою війною.

Була ще частина українців з Галичини, що вважала себе москофілами й горнулась до москалів, вороже ставлячись до своїх земляків, що були свідомими українцями і греко-католиками. Щоб дати загальний огляд з

релігійно-церковного життя українських піонерів в Канаді, слід згадати впливи Російської православної місії, яка завдала багато шкоди і кинула кістку незгоди між українськими поселенцями в Канаді.

Коли США купили від Росії Аляску (1867 року), то в договорі Росія забезпечила за собою право утримувати свою Православну місію на Алясці та Алеутських островах. Центр Місії був у Сан-Франціско, а очолював її єпископ Николай. Місія ця не мала великого поля діяльності, бо практично обмежувалася до праці на самій Алясці та згаданих островах. Становище змінилося, коли дійшло до поважних розходжень між греко-католиками та римо-католиками в США. Наслідком домагання греко-католиків на повну незалежність від латинської церкви та її ієрархії було відкликано з США першого українського священника і першого організатора церковного життя у США, о. Івана Волянського, який перебував там в роках 1884-1889. Пізніше після цього відкликано о. К. Андруховича та інших. Римо-католицький клер зневажав і не визнавав греко-католицьких священників, деякі українські священники були тим так стурбовані що почали переходити на православ'я. Це зручно використала Російська православна місія у США і повела в тому напрямку відповідну агітацію та навіть поспішила дати бідним церковним громадам фінансову допомогу. Про це о. Бончевський писав у „Свободі”.³⁹

„Другим нашим непрошеним опікуном в Америці -- це російська державна церква. Через дикі розпорядження „Пропаганди” та несправедливі і ворожі жадання тутешніх латинських єпископів повстало між американськими українцями замішання, з котрого скористалася Російська Православна Місія в Сполучених Державах Америки. Деякі греко-католицькі священники переслідувані римо-католиками зістали формально змушені прилучитись до організації тутешньої російської церкви, а прилучившись до неї, стали накликувати загаль українців до зроблення того самого кроку”.

З визначніших особистостей, які перейшли тоді на православ'я були: Олексій Товт в 1891 році та Григорій Грушка в 1896 році. За їхнім прикладом перейшло більше, бо вже в 1900 році Російська місія нараховувала 13 громад, які порвали з греко-католицизмом, хоч деякі пізніше повернулися до Української греко-католицької церкви, як напр. О. Гр. Грушка. Але події мали далекойдучі наслідки не тільки в США, але і в Канаді.

³⁹ „Свобода”, 17 квітня. ч. 16, 1902.

Політика російської місії перекидається до Канади і канадські українці незабаром її відчули. Вже в травні 1896 року прибув з Нью Йорку до Монреалю Діонісій Салей, який в товаристві свого брата відбув подорож по Канаді. Зокрема цікавило його життя-буття українських переселенців.

Він відвідав українців у Вінніпезі, Едмонтоні, в Една-Стар і Восток. Його вислала редакція „Православного Американського Вісника” і „Світа”, що їх видавала Російська місія. „Світ”, появлявся українською мовою і був призначений для українців у США і Канаді.

В 1897 році на Зелені Свята приїхали до Восток в Альберті представники Російської православної місії: Володимир Александров та Дмитро Каменєв. В. Александров був дияконом і промовляв до людей українською мовою. Богослуження відбулося на подвір'ї Федора Немирського. Були тут православні буковинці і греко-католики галичани. Інший російський священник о. І. Малярєвський з Міннеаполіс в 1897-1898 роках відвідував православних українців з Буковини в Манітобі та Саскачевані. Про відвідини о. І. Малярєвського в Стюартбурн, Ман. находимо в „Свободі” таку нотатку:

„На ту околицю до православних русинів з Буковини доїздить часом о. І. Малярєвський з Міннеаполіс. Сей православний священник був там на св. Михайла і повінчав п'ять пар, одну пару з Буковини і чотири пари з Галичини. Один німець, меноніт, оженився з україною і, щоб міг взяти шлюб, перейшов на православну віру. Треба і то піднести на похвалу о. Малярєвському, що наказав людям переселятися до Дакоти, бо там зле...”⁴⁰

„Світ” атакував перших греко-католицьких священників, які провадили місійну працю серед українських поселенців у Канаді: о. Н. Дмитрова й о. П. Тимкевича та інших. В обороні українських священників виступив Кирило Ґеник, що помістив нотатку в „Свободі”.

„Єсьм свято переконаний, що наші українські священники в Канаді, так о. Дмитрів, як о. Тимкевич, суть добрими синами свого народу, люблять свій нарід і стоять за ним, за що їм честь належиться.”⁴¹

⁴⁰ „Свобода”, ч. 2 січень, 1898.

⁴¹ „Свобода”, 16 серпня 1898.

На адресу „Світу” К. Геник писав: „...політика ваша панрусска, підшита Православ'ям”.

„Православний Американський Вісник”, „Світ” та „Правда” були найбільш україножерними часописами, що появлялися у США і широко поширювались в Канаді. Це стосується зокрема обох останніх органів російської місії. Їхня ненависть до всього українського викликала слухну реакцію навіть серед українців православних.

В 1890 році прибув на постійне поселення до США священник і професор богослов'я в Пряшеві, Олексій Товт. Він перейняв греко-католицьку парафію в Міннеаполіс. Незабаром опинився він у конфлікті з римокатолицьким єпископом. Конфлікт закінчився відмовою о. Товта підпорядкуватися і в 1892 році Олексій Товт перейшов на православ'я та підпорядкувався російському православному владиці в Сан Франціско. Завдяки йому зорганізовано в Міннеаполісі осередок російської православної місії, який розширив свої впливи на Манітобу і Саскачеван. З цього осередку приїздили до Манітоби о. І. Малярєвський, а пізніше Константин Попов, О. Солянка, Павло Розказов та інші.

З цього осередку вийшов також Ярослав Січинський, який був студентом першого року Львівської семінарії, але перейшов на православ'я і підпорядкувався російській православній місії а згодом був рукоположений (1904) р. в Міннеаполіс єпископом Тихоном. Я. Січинський в тому ж році почав організувати православну громаду в Вінніпезі. Він зорганізував там 1905 року православну церкву св. Трійці. На посвячення церкви восени цього ж року прибув сам Тихон, а хор студентів учительського семінару брав участь в цій церковній церемонії. Першими священниками цієї церкви були виключно українці. Після о. Я. Січинського, який в 1909 році виїхав до США, парохію перебрав о. Михайло Фекула, а по ньому М. Скибінський. До 1908 року українська мова там загально вдержалась, навіть статут „Братства св. Трійці релігійно-моральної просвіти при православній місії в Канаді” був надрукований українською мовою.

В 1907 році кермо Російської православної місії в США, якій підлягла теж Канада, очолив архієпископ Платон, вихованець української землі. Він був єпископом вікарієм Київської єпархії та ректором Київської духовної академії. З уваги на його українське походження його вислали до Америки, бо саме тут йшла боротьба за релігійне обличчя українського поселення.

Російська православна місія вирішила мати свій осередок на Канаду в Вінніпезі. Туди вислано архимандрита Арсенія Чеховцева, який провадив помірковану політику, але послідовну цареславну. Арсеній видавав газету „Канадійську Ниву”. Місія розвивалася. Вже в 1910 році вона мала десять матірніх церков і 17 дочерніх, разом 27 церковних громад. Такий приблизний стан Російської православної місії затримався до 1917-18 років.

З оформленням Української греко-православної церкви стан змінився не на користь російської місії. Багато громад скоріше чи пізніше перейшли під юрисдикцію УГПЦ, а деякі зникли зовсім. В 1918 р. змінено назву з Російської православної місії на „Руську православну церкву”, але ціль залишилася незмінна.

Треба однак підкреслити, що в загальному українські поселенці в Канаді не пішли на грошеві допомоги та обіцянки Російської православної місії. Підпорядкування та переходи в кількадесяти місцевостях мали винятковий характер та були зумовлені специфічними обставинами, а перш за все тим, що деяка кількість українських поселенців були православної віри. При цьому ті, як проголошували цареслав'я часто підшивались під „руськість”, а навіть „українство”, та „Святую Русь”. Як тільки загальне розкрив маскування і мету організаторів, він покидав їх та шукав власного ґрунту. До подібних проявів треба зарахувати намагання створити „Незалежну грецьку церкву”, яка стала експериментом різних зовнішніх течій.

У той час, коли українські поселенці постійно просили українських владик в краю, щоб вони надсилали українських греко-католицьких жонатих священників до Канади, коли з другого боку зростав постійний наступ російської православної місії з США на новозасновані греко-католицькі громади в степових провінціях Канади, тоді, на початку 1903 року, з'явився у Вінніпезі православний „єпископ” Серафим, який на власну руку організує „Незалежну грекоправославну церкву”. Місцем осідку своєї праці він вибрав Іміграційний дім у Вінніпезі, де часто відправляв богослуження. Люди стали цікавитися Серафимом та його працею. Тим більше, що він незабаром після свого прибуття до Вінніпегу висвятив кількох священників, людей, які не мали теологічної освіти. В загальному була думка, що його вислала Російська православна місія в США, щоб в той спосіб розкласти греко-католицькі громади. Після дослідження виявилось, що справжнє прізвище Серафима -- Степан Уствольський, що він колишній священник, відкинений московською церковною владою. Як позбавлений стану священника він виїхав до США. Маючи фальшиву грамоту, пішов він між українців, які йому

повірили. Російська православна місія бачила в ньому того, хто вносив дезорганізацію у російську церковну систему, і його не прийняла. Українські чинники його теж не прийняли, бо Серафим з перших кроків виявився російським патріотом. Він вирішив виїхати до Канади, мабуть за допомогою деяких українців. Одночасно газета „Свобода” своїм ставленням до Серафима поважно спричинилася до його легалізації серед українців. „Свобода” стала в обороні Серафима і помістила на своїх сторінках копію грамоти, що Серафим є справді єпископом, а не ошуканцем (як писали деякі газети), що він справді має право рукополагати священників. Про перебіг праці Серафима дуже докладно інформувала „Свобода”. Наведемо статтю, що появилася у „Свободі” 17 травня 1903 року.

„Що єпископ Серафим почав свою місію в Канаді не на жарти. Він ходить по колоніях і висвячує людей, котрих собі народ жадає на діаконів і попів. До сеї пори висвятив він щось коло 13 людей. Ввиду сего канадійці, що так довго благали галицьких владик прислати їм попів, не будуть вже більше потребувати ласки тих же, але будуть мати своїх питомих українсько-американських попів. Через се ослабне в Канаді вплив французів та царславних, парохії Тихона, а піднесеть вплив Серафима.

Чи Серафим має власть і яку, се друге питання, але фактом є, що він багато шкоди робить французам і царславним. Французам він шкодить тим, що даючи людям попів українських, відтягає їх від французької опіки, бо люди, маючи своїх попів, не потребують удаватися в потребу до французів. Царславних побиває знова тим, що хотяй немає грошей зі Синоду, потрапив однак в короткім часі позискати для себе далеко більше прихильників між канадійськими українцями, як єпископ Тихон зі своїми сотками тисяч рублів в протягу кількалітнього свого побуту в Америці.”

Так оцінювала „Свобода” акцію Серафима та становище, яке витворилося серед українців в Канаді з його приїздом. Газета вважала роботу Серафима корисну для українських поселенців.

Інакше дивилися на справу Російська православна місія та її друковані органи. Про це писалось у „Свободі” так: „Як сильно болить царславних робота Серафима видно з того, що „Світ” і „Правда”, підтримувані грішми царславних, страшно безчестять Серафима й обкиднують його „болотом”.

На це Серафим не звертав уваги. Він твердив, що він є незалежним від будь-якого патріярха і що був висвячений Антіохійським патріярхом.

Упродовж двох місяців він висвятив 13 священників. Були між ними фермери, як Петро Гаклян, Амброз Яцура, Михайло Гаврилюк, дяки: Григорій Пригроцький, Дем'ян Лещинин, Дмитро Ярема, Гаврило Саранчук та інші. За висвяченням вимагав по 25 доларів. У Вінніпезі найперше він висвятив Теодора Стефаніка, машиніста, та Миколу Зайцева. Він висвячував в Саскачевані й в Альберті. Коли „Свобода” побачила, що Серафим поважно став закріпляти свої позиції серед українських поселенців, тоді знову порушила на своїх сторінках проблему важности висвячення Серафима. „Свобода” вже писала: „Впадає в очі, що Серафим виказує не саму грамоту, але її відпис легалізований через нотаря і то російського з Одеси і то жида Гольденвайзера...”

В кінці „Свобода” прийшла до висновку, що Серафим не є єпископ, і не є відповідною людиною на українського єпископа в Америці. Того року заяви не шкодили вже Серафимові, бо за ним стояли його „священники” та церковні громади. Його місійна праця розгорнулася і він висвячував дяків на попів на право і на ліво. Протидіяли лихові свідомі українські одиниці: К. Генік, Іван Бодруг і Іван Негрич. Останні два студіювали один рік богословіє в Манітобському Каледжі й були майбутніми кандидатами на протестанських пасторів. Після обговорення загрозливої акції, яку розгорнув Серафим, І. Бодруг і І. Негрич вирішили вступити до Серафимової церкви. Свячення відбулося 1-го травня 1903 року. В тому часі нововисвячені священнослужителі призадумалися над статутом нової церкви. Врешті дали їй назву „Руська православна незалежна церква в Канаді”. Вирішили також, що на чолі церкви має стояти консисторія. Нововибрана Консисторія видала послання такого змісту:

„Рівнож заявляємо вам, канадійські русини, що ніколи не підемо ні за царславним кнутом, ні за римсков гакатов, а бажаємо, щоби ти руский народе був паном своїх церковних маєтків, щоби ти заховав свою віру і обряд восточний, щоби мав своїх руских учителів по школах публичних, щоби наша рідна мова плила як сильний корабель по англійським морю і устояла во вічні часи. І в сім напрямі будемо працювати помимо скругінькання всіх хрунів і хруненят. А ти руский народе вже порозумів раз, що в своїй хаті своя правда і сила і воля і що як собі постелиш, так будеш спати.”⁴²

Так була створена перша консисторія. В тому році була збудована церква у Вінніпезі, яку посвятив Серафим 13 грудня. Вона стала своєрідною

⁴² „Свобода”, ч.ч. 30-42, 1903.

катедрою Серафима. При кінці 1903 року Серафим виїхав до Росії. Під час його неприсутности відбулася перша конвенція „Незалежної грецької церкви”. Ініціатива до того вийшла від Консисторії. Конвенція відбулася 26 і 27 січня 1904 року. В цій конвенції, чи за назвою декого – „Соборі”, взяли участь священники й вірні цієї Церкви. Народи проходили не тільки в релігійному, але також і в патріотичному дусі. Її закінчили піснею „Не пора, не пора”, та „Ще не вмерла Україна”.

Поїздка Серафима до Петербурга закінчилася невдачою. Він не тільки не отримав допомоги, а наслідком скарг представників Російської православної місії в США Серафима екскомуніковано. Це сталося вже тоді, коли Серафим був вдруге в Канаді та ладнав справи за своєю консисторією, точніше з Іваном Бодругом, який став неначе духовим батьком Незалежної грецької церкви. Переговори не дали наслідків. Тоді Серафим екскомунікував І. Бодруга, М. і О. Бачинських, І. Негрича. Екскомуніковані відповіли, що Серафим не має права їх екскомунікувати і що консисторія не визнає Серафима. Це був офіційний розрив Івана Бодруга та його співпрацівників з Серафимом. Церковні громади стали по боці І. Бодруга і консисторії. Суд заборонив Серафимові вступ до Незалежної грецької церкви, чи як її пізніше назвали „Незалежна Церква”.

Більшість висвячених священнослужителів Серафима відмовилась його слухати. З ним залишилося лише кілька. Одного з них, Макарія Мончаленка, він висвятив на „єпископа”. У Вінніпезі вони збудували „катедру”, що її назвали "Scrap-iron cathedral". Відтоді Серафим звав себе „Всеросійським Патріархом Митрополії в Канаді”. Побачив що він програв, Серафим вирішив виїхати до Росії. З Вінніпегу він виїхав зимою 1908 року, а до Росії -- пізніше. Працю Серафима продовжував Макарій, його найближчий співробітник. Цей далі висвячував, але охочих було мало. Він назвав себе "архипатріархом", видавав послання, хрестив дітей, ховав померлих та давав шлюби. Любив титули і часто підписувався „Архипапа”, „Архицар” та „Архикнязь”, „Архигетьман”. Тракували його як дивака.

Незалежна церква продовжувала свою діяльність. Тут гуртувався національно свідомий елемент. Провідники цієї церкви ввійшли в політичні та фінансові зв'язки з пресвітеріянами, які цілковито заперечували незалежність та національний характер руху. Незалежна церква 1905 р. почала видавати свій орган „Ранок”, що допомагав їх релігійні праці. На чолі цього руху став Іван Бодрук, якого вибрано протопресвітером консисторії. Від 1905 року прийнято нову назву, а саме – „Самостійна

православна церква". Для українців пресвітеріанізм був чужий і люди почали відходити. Тому і змінено назву, але мета залишилася незмінна.

З ростом діяльності цієї церкви наростали і труднощі та розбиття. У новій церкві витворилися два напрямки: один з них тяготів до давньої практики в традиційній українській церкві, другий знову намагався ці обряди зберегти, а на їх місце вводити протестанські ритуали. Останню лінію підтримували керівники Пресвітеріянської церкви в Канаді.

Від 1908 року настає повільний занепад Незалежної церкви. Новий поділ викликав недовір'я, а разом з тим не вистачало засобів на місіюну працю. Пресвітеріянська церква відмовила фінансову підтримку. В 1912 році скликано собор, де поставлено питання, чи приєднатися до Російської православної місії в США, яка фінансувала своїх місіонерів, чи здавати богословські іспити в Манітобському Каледжі та стати місіонерами Пресвітеріянської церкви в Канаді. Велика більшість висловилося за другу можливість. В 1912-13 роках відбулися іспити в Манітобському Каледжі, що його склали двадцять один кандидат. Всі вони в червні 1913 року на соборі Пресвітеріянської церкви в Торонті були прийняті до цієї церкви як її проповідники. Це був останній акт т. зв. Незалежної церкви, що проіснувала в Канаді повних десять років.

В поселеному періоді українців у Канаді велику активність виявили українські баптисти. Початок їхньої праці пов'язаний з прибуттям до Вінніпегу декількох баптистів із Східної України. До цієї групи належали: Біліновський, Капустинський, Коваль, Іван Колесніков, Іван Шакотько та інші. 21 червня 1901 року був історичним днем для українського баптистського руху Канади. Цього дня німецький пастор Іван Бургдорф охрестив у річці Розеау біля Стюартбурн у Манітобі Микиту Кривецького. Але офіційне заснування Української баптистської церкви в Оверстоні (Толстой) припадає на 1904 рік. Перше врочисте богослуження українських баптистів та їхнє організаційне засідання відбулося в Оверстоні 9 серпня 1904 року. На цьому засіданні на пресвітера обрано Микиту Кривецького, а на дияконів: Андрія Вівсяника і Федора Олійника. Ординація М. Кривецького на баптистського пастора відбулася 11 травня 1905 року в першій баптистській церкві у Вінніпезі. Разом із ним був рукоположений також Іван Шкотько. Пастор Микита Кривецький присвятив багато уваги організації баптистських громад. Отже на початку 20-го ст. число баптистських громад збільшилося, як було згадано, в наслідок приїзду до Канади баптистів з Східноукраїнських земель. Вони поселилися головним чином в степових

провінціях та почали більш активну працю. Виникає проблема оформлення розсіяних членів в окремі громади. Заходами М. Кривецького і І. Шакоцька скликано першу конференцію баптистського братства 1909 року в Канорі, Саск. Всіх баптистських громад у Західній Канаді було тоді вже 13. На цій конференції був гість з Торонта, пастор Іван Колесніков, редактор „Домашнього приятеля”, а згодом, від 1911 року, „Свідок Правди”. Пастор М. Кривецький це перший український баптист у Канаді і організатор першої української баптистської церкви.

Українські протестантські церкви становлять не численні громади, що входять у склад чужонаціональних релігійних груп. В більшості це продукт чужих релігійних місій серед українських поселенців, які залишилися без опіки рідних священників і були схильні на чужі впливи, та вислід мішаних подруж і соціальних зв'язків. Визначніші з протестантських церков це: Українська баптистська, Українська просвітеріянська, Українська об'єднана. В 1943 році на соборі українських протестантських груп створено Українське євангельське об'єднання в Канаді. В 1947 році у Торонті відбувся з'їзд українських євангельських деномінацій. На цьому з'їзді створено Раду українських баптистських євангельських церков у Канаді, що репрезентує українське баптистське, просвітеріянське й п'ятидесятницьке братство цілої Канади. Деяке число українців належить до менонітів, суботників, свідків Єгови й інших релігійних сект.

Українська Греко-Православна Церква в Канаді, її виникнення та організація

Українську греко-православну церкву зорганізували українці греко-католики, які попали в конфлікт з єпископом Н. Будкою. Єпископ Будка впорядкував справи Української греко-католицької церкви в Канаді. Він, розуміючи вагу національного виховання, взявся за організування українського шкільництва. Він хотів до повного підпорядкування виховної ділянки церкви, бо такі були тоді обставини що тільки церква могла дати національно-релігійне виховання для молоді народженої вже в Канаді. Але він тут зустрівся із спротивом вчителів. Спір за Інститут ім. Петра Могилы в Саскатуні довів до роздору в Українській католицькій церкві. Наслідком того в 1918 році був створений Народний комітет. Провідними особами, які займалися створенням Народного комітету були: Василь Свистун (тому то популярно цю церкву називали: „Свистунова”) Михайло Стечишин, Василь

Кудрик і Семен Савчук (два останні стали священниками). Народний комітет скликав довірочні збори в Саскатуні 18 і 19 липня 1918 року. Причину скликання довірочних засобів подавалось у розісланих запрошеннях. Це запрошення є історичним документом, тому наводимо його текст:

„Саскачеван, 26-го червня 1918.

ВП. Пане!

Отсим маємо честь запросити Вас на довірочні збори, котрі відбудуться в салі Українського Народного Дому на розі улиць Ай і 19-ої -- на днях 18 і 19 липня 1918, для обговорення церковно народних справ.

Вам відомо, що наші церковно народні відносини в Канаді під теперішню пору є дуже, а дуже невідраді. Помисли сего, що наша греко-католицька церква, до якої належить більшість нашого народу в Канаді, дістала по довгих стараннях і благаннях єпископа в особі Їх Преосвященства Кир Никити Будки, то греко-католицькі вірні не мають відповідної духовної обслуги, раз через се, що нема тут достаточного числа греко-католицьких священників, -- а другий раз через се, що не всі відповідають свому високому покликанню. До того ще сі священники є целебси, а не жонаті, як сего вимагає греко-католицький обряд і наші народно церковні традиції. Найприкрішим зі всего є факт, що наша церковна греко-католицької церкви політика ведеться по бажаннях і під стислою контролею французької римо-католицької церкви, в супереч нашим народним інтересам.

Відомо Вам також, Добродію, що в останніх часах між духовенством під проводом Їх Преосвященства Никити Будки і світською інтелігенцією, яка гуртує ся коло народних інституцій, як бурси, Народні Доми, Читальні і т.д. зачала ся велика борба, в котрій духовенство хоче затвердити клерикальну контролю над народними інституціями і цілою народною роботою взагалі... Тому, що наша народна церковна справа находить ся на лихім і невідранім становищу, треба сейчас без жодної проволоки зарадити сему, і ми сю справу з багато свідомими одиницями нашого народу обговорювали, мали вже кілька віч в сій справі і про се писалось вже дещо в пресі -- і вислідом сего всего являється Народний Комітет зложений з понише підписаних людей. Сей народний комітет отже запрошує Вас на висше згадані Довірочні Збори, котрі мають обговорити, рішити і вяснити наше церковне становище, з осібна вирішити відносини церкви до народних інституцій і народної справи взагалі.

Сі збори мають застановитися над сим, як зарадити всім нашим церковним недостачам; як усунути крайно шкідливий для церкви і народу целебат (безженність) священників; як увільнити нашу церкву від погубного впливу французько-бельгійських попів; як забезпечити те, щоби наші церковно народні маєтки не були власністю одиниці, але церковних громад; як забезпечити, щоби нашим єпископом і нашими священниками в Канаді були лиш Українці, а не чужинці.

На сі збори можуть явити ся лише ті, що дістали се запрошення, яке просимо привезти з собою.

Зістаємось з глибоким поважанем Народний Комітет

З Манітоби: В. Кудрик, О. Г. Гикавий, Я. В. Арсенич, Т. Д. Ферлей, Д. Якимішак, Іван Петрусевич, В. Мігайчук, Павло Гикавий, В. Романич.

З Саскачевану: Ф. Гаврилюк, Йосиф Богонос, Стефан Савчук, А. Воробець, Мих. Стечишин, А. Боднарчук, Василь Михайлюк, П. Швидкий, Б. М. Савяк, Д. Я. Стратійчук, Т. Стадник, А. Маковський, П. Манчур, Мих. Чорнейко, Ів. Кульчицький.

З Альберти: Тимко Гошко, І. І. Рурик, А. Т. Кібзей, С. Б. Микитюк, Петро Зварич, М. Суткович.⁴³ (біля прізвищ пропушена професія).

На всіх 30 членів комітету було 8 фермерів, 2 редакторів, 5 учителів, 3 правників, а інші -- люди різних професій.

З'їзд відбувся за участі 150 делегатів. На зборах вирішено zorganizувати Українську греко-православну церкву в Канаді на таких основних засадах.

„1. Українська Греко-Православна Церква в Канаді є в сполучі з другими східними Православними Церквами і приймає ті самі догми і той самий обряд.

2. Маєтки громад мають бути власністю церковних громад і церковні громади мають ними заряджувати.

⁴³Савчук, С. В., „Українська греко-православна церква в Канаді”, в Календар-Альманах Українського Голосу, 1910-1960, Вінніпег, 1960, стр. 104-105.

3. Всі Єпископи мають бути вибрані Собором священства, делегатів громад і делегатів від братства.”⁴⁴

Ново заснована Українська Греко-Православна Церква в Канаді прийняла зверхність сирійського Митрополита Германоса з антіохійського патріархату, який перебував тоді в ЗСА. Митрополит Германос визнавав УГПЦ в Канаді як самостійну автокефальну Церкву, а не як складову частину антіохійської патріархії, що підлягали антіохійському патріархові. Він очолював УГПЦ до 1924 року. Того самого року, на Соборі, що відбувся 16 і 17 липня в Йорктоні, Саск., на місце мтр. Германоса обрано архієпископа Іоана Тодоровича, з ієрархії Київського Митрополита Василя Липківського, що кілька місяців перед тим приїхав був з України до ЗСА й очолив Українську православну церкву.

Обираючи архієпископа Іоана Тодоровича правлячим єпископом, Собор рівночасно заявив, що обирає його на тих самих засадах, на яких до того часу очолював Церкву митрополит Германос, цебто на засадах самостійности Церкви. Отже, хоч УГПЦ в Канаді прийняла єпископа з України і вважала себе в духовній єдності з Українською Автокефальною Православною Церквою, вона під канонічно-адміністративним оглядом далі залишалася самостійною, автокефальною. Між архієпископом та адміністрацією УГПЦ в Канаді, яку очолював протопресвітер С. В. Савчук, через довгі роки запанували деякі непорозуміння. В 1935 році виглядало, що архієпископ Іоан увійшов в певне порозуміння з другою Українською православною церквою в Америці і може підчинитися юрисдикції царгородського Патріярха. УГПЦ в Канаді проти того запротестувала. Такий стан тривав майже десять років. Щойно в 1947 році Надзвичайний Собор обрав на правлячого єпископа УГПЦ архієпископа Мстислава (Скрипника) з ієрархії УАПЦ в Європі. В 1950 р. Архієпископ Мстислав відійшов і Надзвичайний Собор, що відбувся 8 і 9 серпня 1951 року у Вінніпезі, обрав правлячим єпископом Митрополита Іларіона (д-ра І. Огієнка). Йому надано титул „Митрополита Вінніпегу й всієї Канади”. Цей собор ще раз підтвердив автокефалію Української Греко-православної церков. Собор постановив обрати власну ієрархію УГПЦ в Канаді найменше з трьох єпископів.

Найвищим законодатним тілом УГПЦ в Канаді є Собор. До складу Собору входять: єпископи, священники й делегати від громад, в пропорції

⁴⁴Савчук, С. В., цит. прим., стор. 105.

одного делегата на кожних 25 членів у громаді. В часі між соборами правлячим і виконавчим органом УГПЦ в Канаді є Консисторія на чолі з правлячим єпископом (митрополитом). Консисторія складається з 18 осіб (9 духовних і 9 світських), обраних Собором, і з усіх єпископів, які входять до складу Консисторії правом свого стану. Зараз стан УГПЦ представляється так: Церква має трьох архиєреїв, а єпархія Східньої Канади з осідком в Торонто, тимчасово спорожніла. Архиєпископ Вінніпегу Митрополит всієї Канади (Василій), Єпископ Саскатунський, Вікарій Середньої Канади та Єпархія на Західну Канаду з осідком в Едмонтоні. Духовенство УГПЦ в Канаді виховується у своїй Духовній Семінарії, т. зв. Колегії св. Андрея, з'єднаної з університетом Манітоби, де Колегія приміщується у своїх будинках. При Консисторії УГПЦ в Канаді існує Рада української школи, яка опікується Рідними школами, що існують при українських греко-православних громадах по всій Канаді. На сході Канади існує відділ Ради української школи з осідком у Торонто. УГПЦ в Канаді має також свій орган „Вісник”, який виходить два рази в місяць. Так виглядає праця на релігійно-церковному полі українських поселенців у Канаді.⁴⁵

Шкільництво і позашкільна освіта

Не менш важлива була діяльність на культурно-освітньому полі. Важка щоденна праця забирала в наших піонерів увесь час і не дозволяла їм думати про освіту дітей. Ще більші труднощі виринали наслідком недостачі учителів. Першими пробоєвниками на освітньому полі стало кілька вчителів і учнів вищих гімназійних клас, що прибули з Галичини. Вони почали навчати дітей у приватних домах та парафіях. Становище покращало, коли в 1896 році в Манітобі, а згодом у Саскачевані і в Альберті, дозволено викладати в канадських школах релігію та вести двомовне навчання (англійською і українською мовами), якщо в даній школі було найменше десять дітей, що бажали вчитися рідної мови. Незабаром провінційний уряд Манітоби дозволив друкувати двомовні шкільні підручники. Щоб зарадити недостачі вчителів, відкрито в 1905 році учительську семінарію у Вінніпезі (перенесену 1907 року до Брендону) т. зв. "Ruthenian Training School" а вже в 1907 році вийшов перший випуск вчителів з українською і англійською мовами (28 вчителів). Отже, як бачимо, двомовність в Канаді, це не є

⁴⁵Іларіон, Митрополит (д-р І. Огієнко) „Ювілейний 1968 рік Української Греко-Православної Церкви в Канаді” в Канадійський Фармер, ч. 3, 20 січня, 1968.

новотвір, на федеральному рівні це новий закон, хоч місцями є використаний в інтересах шовіністичного напрямку.

Ці українські вчителі-піонери понесли освіту між українську дітвору й молодь, і культурну роботу між українське населення у Канаді. Багато серед абсолювентів цієї школи виявили себе згодом не тільки як добрі педагоги, але також як і здібні громадські діячі: Т. Д. Ферлей, Я. Арсенич, О. Г. Гикавий, Мих. Стечишин, П. Зварич, І. Басараб, Н. Романюк, Ф. Т. Гаврилук та інші. Як на теперішні вимоги – вони не мали повних кваліфікацій, але в них був місіонерський дух, любов до свого народу і запал до праці. Ці вчителі вже 1907 року відбули перший учительський з'їзд у Вінніпегу і створили „Українську учительську організацію”. Уряди в провінціях Саскачевану й Альберти, побачивши успіхи в Манітобі, також завели подібні курси. В Ріджайні, Саск. вже в 1909 році відкрито подібну школу т. зв. "School for Foreigners". В Альберті таку школу засновано в Вегривил щойно в 1913 році, а підручники створив Петро Зварич.

Українська мова (а разом і культура) знайшла державне визнання в офіційному провінційно-федеральному (Лор'є Грінвей) акті з 1897 року, що забезпечував їй рівні права з англійською, французькою та іншими мовами в шкільництві тобто в т. зв. двомовних школах в Манітобі та інших степових провінціях).⁴⁶

На жаль українські діти довго не вивчали поруч англійської ще й українську мову. Були люди, зацікавлені в швидкій асиміляції нових поселенців. Тиск збільшується і приходить урядова реакція на двомовні школи, наслідком чого такі школи до 1916 року перестали існувати.

Треба було аж пів століття, щоб асимілятори переконалися, що двомовні школи є корисними для цілої канадської спільноти. Вони вбачали в них „небезпеку” для держави. Треба було аж другої світової війни, щоб українці переконали своїх співгромадян, що вони лояльні до своєї вибраної батьківщини. Щойно після доказів, які дали українці, уряди Манітоби, Саскачевану й Альберти визнали й ввели українську мову, як повноцінний (акредитований) предмет.

⁴⁶Рудницький, Ярослав. „За новий статут української мови в Канаді”. Слово на сторожі, ч. 5, 1968, стр. 17.

Заборона існування двомовних шкіл примусила українське громадянство організувати приватні школи, курси та інститути з метою уможливити українській молоді навчання рідної мови, релігії, історії, культури. У тому часі Греко-Католицька Церква, а особливо перші Сестри Службниці, провели найбільшу піонерсько-місійну працю в ділянці організації Рідної Школи. Майже в усіх скупченнях українців існують цілорічні українські школи, приватні курси української мови, релігії та українознавчих предметів, чи тепер Катедр при університетах. З заснуванням парафій, де тільки була можливість, організували й школи. Першу українську цілоденну школу відкрито 1905 року у Мондері, її вели Сестри Службниці. Друга школа св. Николая постала того самого року в Вінніпезі. До школи ходило 50 дітей. В цій школі вчителював Василь Кудрик. Іншу школу зорганізували Сестри Службниці в залі Народнього Дому. В цій цілоденній школі вчила сестра Атаназія української мови, літератури, історії та співу. Тут була підготовлена перша дитяча театральна вистава у Вінніпезі п. н. „Запродання Йосифа до Єгипту”. В цій залі школа перебувала на протязі року. Опікуном школи був о. М. Гура.

Пізніше Рідні школи зорганізовано при українських Греко-православних парафіях та різних громадських організаціях. Крім Рідних Шкіл, які звичайно відвідували діти шкільного віку, перші поселенці подбали про інститути для молоді. Такі інтернати-бурси, в яких живе позамісцева молодь, що студіює в міських школах, мають виховне значення для цієї молоді. Перший інтернат п. н. „Українська бурса” організовано в Едмонтоні 1913 року. У Вінніпезі організовано Інститут ім. А. Коцка. В 1917 році зорганізовано бурсу ім. Митр. А. Шептицького в Сейнт Боніфас, в наступні роки виникає Інститут ім. А. Шептицького в Саскатуні, Інститут св. Василя Великого в Едмонтоні, а також Інститут св. Йосафата для дівчат. Православні громади в Саскатуні організовують Інститут ім. Петра Могили, в Едмонтоні Інститут св. Івана, св. Володимира в Торонті.

Позашкільною освітою займалися просвітні товариства, а особливо „Просвіта”, яка була всім відома з рідного краю. Організуються просвітні товариства, народні доми, читальні, самодіяльні гуртки, все це виникає з різних товариств і церковних громад.

Українська еміграція, прибуваючи до Канади, привезла з собою не тільки жменю золотої пшениці, яка зародила стократно на розлогих степах Канади. Вона допомагала Канаді стати шпихлірем світа та знайти четверте місце в експорті. Вона привезла не тільки велику любов-тугу за своїми

рідними сторонами, заховану на дні серця, але привезла з собою також незатертий спомин про громадський рух і товариське життя читалень „Просвіт”, „Січей”, „Соколів”, аматорських гуртків, Рідної Школи й кооперативів, а найперше високу прадавню культуру, традицію, глибоку релігійність та пошану до стародавніх звичаїв обрядового характеру.

І не зважаючи на те що доля української першої еміграції, головним чином заробітчанської, була дуже незавидна і для товариського гуртування зовсім несприятлива, бо в пошукуванні за заробітком треба було постійно міняти місце перебування і осідку, все ж таки великий гін до гуртового товариського життя спонукував і заставляв нових поселенців до творення релігійних та культурно-освітніх осередків. Ці осередки часто існували лише короткий період і занепадали, і тільки деякі з них при сприятливих умовах вросли в силу та існують до сьогодні, хоч можливо в децю іншій формі, чи на відмінних засадах, відповідних духові часу. До перших промоторів організованого суспільно-громадського життя належав Вінніпег. Вже 1899 року тут зорганізовано т. зв. „Міжнародню читальню”, в якій членами могли бути не тільки українці. Неофіційно звали її „Читальнею Шевченка”.

В 1901 році старанням о. І. Заклинського оформилися три братства: Мужеське братство св. Миколая, жіноче товариство св. Тройці та дівоче товариство св. Ольги. Першу українську крамницю мішаних товарів відкрито в грудні 1902 року, під назвою „Австро-угорська Торгівля”. Членами були українці: Т. Стефаник, К. Геник, Й. Макарський, В. Цюпа.

Українці проявляють також ініціативу й зацікавлення до політичного життя. 25 травня 1903 року відбулося перше політичне віче українців у справі провінційних виборів. Друге віче відбулося 20 вересня у справі будови „Народнього Дому” у Вінніпезі. Перші поселенці відчують відсутність української преси. В листопаді 1903 року появилoся перше число першого українського часопису в Канаді „Канадійський Фармер”.

В 1904 році у Вінніпезі відбулися такі події: 15 січня о. М. Гура зорганізував „Товариство Пречистої Діви Марії” в хаті Михайла Гумініловича. В цьому домі була заснована школа для старших. Науку провадив дяк Юрко Магальяс українською мовою, а Йосиф Едінгер навчав англійської мови. В травні відбулося перше аматорське представлення у залі Читальні ім. Тараса Шевченка. Члени Читальні ухвалили відкрити „Українську народну бібліотеку ім. Івана Франка”. У вересні зорганізовано

„Допомогове Братство Переображення”. Того самого місяця став появлятися тижневий часопис „Слово”, його редагував Йосип Косовий.

Українське організоване життя починається у Східній Канаді в 1904 році, зокрема в Монтреалі. Як згадувалось першими українськими поселенцями, які в 1899 році прибули з України були брати Іван і Степан Тяхтїї, які поселилися у Монтреалі. Від цього року почали українські поселенці постійно прибувати до Монтреалю. В 1904 році заходом П. Ганевича, що працював службовцем в Австрійському Консуляті, засновано товариство „Опіки поселенців”. Метою цього товариства була опіка над самотніми переселенцями, яких, через незнання місцевих умов, використовували різні агенти. Товариство поставило перед собою завдання піклуватися хворими і безробітними українськими поселенцями. Кілька років пізніше, а саме 1907 року, засновано братство -- допомогове товариство „Самопоміч”, яке стало загально відомим завдяки тому, що вело успішну боротьбу з різними ворожими впливами, щоб задержати свої національні традиції і протидіяти асиміляції. В 1913 році за ініціативою о. д-ра І. Перепелиці засновано „Читальню Просвіти” ім. Тараса Шевченка, яка мала б мати зв'язок з „Матірною Просвітою” у Львові. Вже 5 квітня 1914 року тут відбувся перший концерт з рефератом. Під час концерту зроблено збірку і що першу зібрану суму гірко запрацьованого гроша (21.90 дол.) вислано на пам'ятник великому Кобзареві у Львові до управи „Матірної Просвіти”.⁴⁷

Отже Вінніпег був колискою українського суспільно-громадського життя перших українських поселенців. Слід ствердити, що найбільший вплив на розвиток українського життя на Рідних Землях мала Матірня „Просвіта”, заснована у Львові 8 грудня 1868 року. 1968 року припадало 100-ліття Товариства і українці в вільному світі гідно відмітили цю, таку важливу річницю в житті українського народу. Полум'я смолоскипу „Просвіти” захопило скоро майже всі області західних земель України, які швидко вкрилися густою сіткою „Просвіт”. Навіяні і озброєні цим теплим просвітянським духом приїздили перші поселенці до Канади і тут організували „Просвіти”. В 1905 році у Вінніпезі відбулися устаточні загальні збори Читальні „Просвіти”. До основоположителів належали: Андрій Білинський, Микола Гладкий, Михайло Гаврилук, Дмитро Душенько, Петро Руга, Роман Дудар і Онуфрій Гладун. Організація „Народнього Дому” в

⁴⁷Комітет Українців Канади, Відділ у Монтреалі. Пропам'ятна книга з нагоди відзначення 75-ліття поселення українців у Канаді й 100-ліття Канади. Монтреал, 1967, стр. 57.

Вінніпезі теж припадає на 1905, а 17 червня відбулося його відкриття. Вже 11 жовтня відбулися установчі збори Братства св. Миколая і в той самий день вписалося 76 членів.

1906 рік приносить вже деякі наслідки першої організованої праці українських поселенців у Канаді. 24 березня відбувся перший концерт Т. Шевченка у Вінніпезі. Концерт влаштували учні вчительського семінара. Вступ був за добровільними датками, які були призначені на „Боевий Фонд” для Рідного краю.

Українські поселенці чулися ображеними тим, що писала про них англomовна преса. Вони хочуть познайомити своїх співгромадян, хто вони є оці „Галіцієнці”. Михайло Щербінін видає першу книжечку про українців англійською мовою п. з. "The Galicians Dwelling in Canada and their Origin". Була це копія доповіді автора, що її він виголосив перед аудиторією "The Historical and Scientific Society of Manitoba".

Для вдержання контакту з українцями в Канаді Наукове Товариство ім. Шевченка і „Просвіта” висилають свого делегата д-ра Юліана Бачинського до Канади. Подорож д-ра Ю. Бачинського була успішна, бо вже 22 жовтня 1906 року зорганізовано „Научне Товариство ім. Тараса Шевченка” у Вінніпезі. Ініціаторами його були Т. Д. Ферлей і Ю. Панішак.

У західному Онтаріо початки суспільно-громадського життя припадають на 1906 рік, а зокрема в Форт Вільямі. Хоч далеко ще до 1906 року почався тут рух в ділянці церковного життя, бо перші поселенці серед чужого моря шукали душевного заспокоєння по тяжкій дванадцятигодинній праці навантажування вугілля, будови доріг, каналізації та при праці на залізничній дорозі. І ось в роках 1905-1906 малий гурток молодих людей задумався над проблемою здобути приміщення на сходинах, де можна було б прочитати часописи та подискутувати, обмінятися новинами з Рідного краю, за якими кожний тужив. Той малий гурток, хоч ще не зовсім з ясною ідеєю, взявся за заснування Читальні серед важких обставин. Тому і не диво, що в першому правильнику натрапляємо на таке речення: „Основаємо Читальню в Канадійській пустині”. Прийшла нарешті хвилина, коли цей малий гурток людей досягнув своєї мети. День 14 травня 1906 року є історичною датою для українців Форт Вільяму й околиці. Цього дня відбулися перші загальні збори для заснування „Читальні руської” в цьому місті, організації, що пізніше стала відома як „Товариство Просвіта” у Форт Вільямі, яке вважалося за „матірне” для всіх інших організацій і установ у

західньому Онтарію. Першими діячами були: В. Брилинський, М. Венгер, К. Чеховий, член основоположник Читальні „Просвіта”. Товариство „Просвіта” у Форт Вільямі займає почесне місце серед українських організацій не тільки в окрузі чи провінції, але у всій Канаді, бо воно було засноване в перших роках українського поселення. Незабаром при „Просвіті” організовується аматорський гурток, а в 1910 році „Просвіта” засновує Рідну школу.

1907 року звертає нашу увагу знову на Вінніпег. У днях 5-8 липня відбувається перша конвенція українських учителів у домі Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Місяць пізніше, а саме 24 серпня, зорганізовано Український Консервативний Клуб. Клуб очолив Т. Ястремський, заступником вибрано Н. Котлярика, а секретарем В. Кархута.

Як бачимо із сказаного, що Рідна Школа і далі залишається як основне джерело навчання української мови. В Альберті ще залишився спомин з минулого, про організацію двомовних шкіл. Отже і тим разом Едмонтон був першим, що домагався української мови в державних школах (це цілком правильно, бо ми є громадянами і платники податків, нам належить, це не є ласка, а наше право.) Вже в 1970 р. Клуб українських Професіоналістів і Підприємців в Едмонтоні, поставив домагання впровадження української мови в школах, а 1971 р. КУК в Едмонтоні вислав меморандум до уряду. В 1973 р. в Альберті вибори виграла Консервативна партія, а Клуб поновив меморандум. Уряд Альберти пробно погодився впровадження української мови в свої, провінційні школи, уряд теж погодився частинно взяти кошти друку підручників та учителів і координувати цілу систему. Вже в 1980-81 р. українські двомовні школи були не тільки в Едмонтоні, але в інших українських скупченнях. Виданням підручників зайнявся Канадійсько-Український Дослідний Інститут, з чого мали користь школи в Саскачевані, Манітобі й Онтарію.

Успіх українців в Альберті спонукав українців у Манітобі, домагатися шкіл з українською мовою навчання. В 1978 р. Уряд Манітоби проголосив Шкільний закон (Public School Act) в якому сказано, що крім англійської або французької, можна в школі викладати іншою мовою. У вересні 1979 р. (шкільному році) записалося 113 дітей, 1980-81 р. двомовних шкіл було 6 у Вінніпегу, а у всіх школах Манітоби, де було певне число українських дітей, вчили українську мову. В Саскачевані закон про шкільництво із 1978 р. увійшов у життя 1979 р., що дав можливість вчити дітей від садочка до 12 класу і на 50% вживати українську мову. Міністерство Освіти вже 1981 р.

створило Спільну Раду для виготовлення спільної програми для вживання української мови.

В Онтаріо щойно 1970 роках Провінційна Рада КУК вислала петицію до Міністерства Освіти в справі улпшення програми „Спадкових мов” в школах. (The Heritage Language Program). Щойно 1977 р. Онтарійський уряд впровадив т. зв. „Програму Спадкових Мов” для нижчих кляс. Навчання можуть відбуватися після 4-ої години дня, в суботу і в час вакаційний. В шкільнім році 1980-81 Шкільна Рада Онтаріо фінансово підтримувала програму навчання в школі. Учителі були платні, студенти діставали приміщення для зайнять (в публичних школах). В 1980-81 шкільному році в Онтаріо було 70 кляс, які фінансувала Шкільна Рада в провінційних Публичних школах і 40 в католицьких, 71 і 37 учителів та 2,459 учнів у публичних школах і 240 в католицьких.

Провінційна Рада КУК створила Шкільну Раду для зв'язку з Міністерством Освіти та Шкільної Ради міста Торонта. Отже, принципи двомовних шкіл були ті самі як і в піонерській добі, але школи українська спільнота втратила, з вини наших співгромадян 1916 р., хоч нічого не втратили офіційні мови Канади. Українській спільноті забрало 30 років наполегливої праці (1952) в справі впровадження української мови до шкіл. В інших провінціях, де українці є в значній меншості, як Бритийська Колломбія, Квебек, та Приморські провінції і де не можна запровадити української мови, цю функцію виконує „Рідна Школа”.

Після скасування двомовних шкіл, українське шкільництво перебрали товариства, церкви, організації, молодіжні організації, бурси, інститути і т. п. Зараз українським шкільництвом займається КУК, цебто координує і централізує, в системі „Рідна Школа”, хоч вона існувала перед тим, як окрема в кожній громаді, чи парафії. На 9-му Конгресі КУК в 1968 р. створено „Національний Центр Української Шкільної Ради”, отже вже 1979-81 шкільному році Рада подала до відома стан „Рідних Шкіл”: в Східній Канаді було 65 шкіл і 5,150 учнів; в Бритийській Колломбії 10 шкіл і 280 учнів; в Альберті 19 шкіл і 1,103 учнів; в Саскачевані 20 шкіл і 724 учнів; а в Манітобі 18 шкіл і 1,271 учнів. Разом 142 школи і 8,558 учнів. (Іван Боднарчук, „Український Голос”, 13 січня 1971). В 1979 р. Шкільна Рада видавала професійний журнал „Український Учитель”, редагував д-р Борислав Білаш він був і президентом „Національного Центру Укр. Шкільної Ради”, і дорадником багатокультурности для вінніпегських шкіл. Пізніше була

Наталія Когутська і інші. В системі „Рідної Школи” Онтаріо все виходило першим. В Торонто 1980 р. було 18 шкіл і приблизно 2,200 учнів.

В Онтаріо шкільництво є під опікою „Провінційної Ради КУК”. Рада видає місячник „Рідношкільник”, в якому обговорюється всі проблеми зв’язані з шкільництвом. Тут передове місце займають д-р Євген Руслицький, д-р О. Копач, Іван Боднарчук та інші.

В Бритійській Колюмбії було створено „Провінційну Шкільну Раду” і вже 1981-82 шкільному році було 9-ть „Рідних Шкіл”, три католицькі, три православні і три приватні. Всіх учнів було 257 в 26-тьох класах, 27 платних учителів і 13 добровільних (не платних). Кошти були за цей рік 18,962 дол., родичі склали 6,526, укр. громада 7,799 і Міністерство внутрішніх справ (Secretary of State) 4,637 дол.

В Квебеку найбільше українське скупчення є у Монтреалі, де у 1975 р. створено „Українську Шкільну Раду Квебеку”, що її очолив д-р Юрій Левицький. Тут існують чотири добре зорганізовані „Рідні Школи” і три Курси українознавства.

В Новій Шкотії, особливо в Сіднею „Рідна Школа” працює вже від 1973 р. В 1981-82 шкільному році було 31 учнів, в Галіфаксі „Рідна Школа” постала в 1979 р. і вже 1981-82 шкільному році було 48 учнів.

До розвитку рідношкільної системи в Канаді багато спричинився Іван Боднарчук, учитель, інспектор шкіл, диригент, письменник. В Канаді працював в Інституті Петра Могили, а опісля в школах Кенори, Віндзору, Торонта де теж провадив місцеві хори. Поза працею в школах в Торонті працював генеральним секретарем Централі СУС, очолював Мистецьке Товаришення „Козуб” був головою Ради Української Школи при Східній єпархії УГПЦ. В 1965 р. був покликаний на працю шкільного референта при Централі КУК, для інспектування Рідних Шкіл. Був кілька років головою Шкільної Ради українських шкіл Торонта. Очолював Об’єднання Літератури для Дітей і Молоді. Автор трьох шкільних підручників, та шістьох збірок оповідань. Був членом Світової Координаційної Виховно-Освітної Ради. Наявна потреба шкільних підручників спонукала його зредагувати й видати шкільні читанки: „Ластівка”, „Ромашка”, „Соняшник”, „Ватра”, посилав підручники до Бразилії, зрікаючись своїх авторських та видавничих прав. Він започаткував при Фундації Українознавчих Студій бібліотечний фонд при Торонтонському університеті, особистим датком 50,000 дол. Він теж

організовував в Торонті „Свята дитячої книжки”. Помер 5-го травня 1990 р. („Нові Дні”, липень-серпень, 1990).

Слід згадати, що працю над устійненням програм навчання та виховання у рідних школах веде „Об’єднання Українських Педагогів Канади в Торонто і Товариство Українських Педагогів Канади”.

РОЗДІЛ III

УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Канада офіційно приступила до війни проти Німеччини в неділю 10-го вересня 1939 року. Знову по більших скупченнях українського поселення організуються допомогіві комітети для допомоги у війні та на Червоний Хрест. Діти наших піонерів вже в Канаді закінчили студії, вони вважали цю країну за свою батьківщину й спонтанно включилися в її воєнні змагання. Жіночі організації беруться до праці, скрізь організується Червоний Хрест. Українці добровільно реєструються до військової служби, в деяких родинах їде аж по п'ять, чи шість молодих людей з одної хати. Вже в грудні 1939 року відбувся прощальний вечір для Василя Москалика, вояка-співака, який відїжджав зі своїм полком до Європи. Прощальна вечірка відбулася у Народнім Домі в Вінніпегу. Йому було тільки 20-ть років, а вже у війську мав рангу сержанта. З 17 грудня 1939 року маємо повідомлення, що перша канадійська дивізія переїхала до Англії, цим даючи доказ лояльности супроти Британії. На початку лютого маємо повідомлення про „Високий процент українських вояків”. Бюлетень Директора Публичної Інформації з Оттави звертає увагу на те, що десять відсотків вояків в активній службі з Саскачевану є канадійці українського походження, хоч українці не творять десять відсотків населення Саскачевану...” („Укр. Голос”. 21. 2. 1940). В іншому місці преса коментує „Українські жінки гостять вояків”. Вістка про вечерю-бенкет, що відбувся 31-го січня в залі Інституту Просвіти в Вінніпегу в честь українських вояків, вечерея була влаштована заходами жіночих товариств міста Вінніпегу, крім громадян було „50 вояків всякого рода зброї і всякої ранги”. („Укр. Голос”, 7. 2. ч. 6. 1940.)

В іншому місці преса подає: „Воєнна праця”. „Централа Союзу Українок Канади почала подавати відомості з діяльності відділів у різних місцевостях на воєнні потреби Канади”. („Укр. Голос”. 16. 10. ч. 42.)

Всіма засобами стараються українці помагати воєнним діям: „Українці в Вінніпегу перші з усіх народностей Канади показали практичний спосіб поширення збуту канадійських воєнно-щадничих купонів. Показали вони це під час великого концерту в Міській Авдиторії, в середу 23 жовтня... Думка про цей концерт вийшла від Українського Центрального комітету. В концерті взяли участь найкращі українські музичні сили міста Вінніпегу...”

(„Укр. Голос”. 30. 10. ч. 44. 40). Також вже є жертви війни: „Два українські моряки. Вістка подає, що В. Тодосів і Антін Леськів, з Саскатуни, що служили при канадійській морській флоті, загинули в часі служби...” („Укр. Голос”. 6. 11. ч. 45, 40). Канадійський міністер оборони Ралстон подав до відома, що з початком вересня 1941 року творяться жіночі відділи канадського війська, буде місце на 830 жінок-добровольців. Військові ранги при жіночих відділах будуть такі самі, як для мужчин. Редакція „Українського Голосу” подає такий коментар: „Не сотки, але тисячі наших молодих людей знаходиться тепер у різних відділах канадійської військової служби...” Цим редакція започаткувала публікацію знімок українців у військовій службі. Подано знімки п'ятьох українців, що служать у різних відділах канадійського війська: Майор Петро Келлер з Канори, Саск., Орест і Іван Руруки з Саскатуни, Саск., Зеновій Е. Савчук і Мирон Д. Арсенич з Вінніпегу, Ман...” („Укр. Голос”. 15. 10. ч. 42. 41.) Таких повідомлень в українській пресі находимо більше: „Приняття для вояків-українців...” Вечірка відбулася 6-го жовтня в залі Читальні Просвіти заходами Української Жіночої Ради в честь воякам-українцям канадійської армії, що повернулися з Західних Індій (Джамейки). В іншому повідомленні читаємо, що „другий українець є майором в армії Канади”. „Двох українців дійшли до ранги майорів, а саме: Петро Келлер з Канора, Саск., і В. Й. Тюхтій, адвокат з Гемилтону, Онт.” („Укр. Голос”. 22. 10. ч. 43. 41.) Дальша преса подає: „Три брати в узброєних силах Канади”. Вістка про трьох братів: Е., Г., та Й. Магусів з Едмонтону, сини Луки й Михайлини Магусів. („Укр. Голос”. 5. 11. ч. 45. 41.) Подібних голосів про участь українців в канадійській армії можна навести багато більше, отже додамо ще один голос: „Українці в збройних силах Канади. Передовиця про громадян Канади”. („Укр. Голос”, М. Б.), „що свідомі своїх прав і обовязків супроти краю, українці здали іспит у цьому бо „на 344,000 війська в канадійській армії є не менше як 11,000 українських вояків... Одним словом канадійські українці виконують свої обов'язки в державі так, що соромитися за те не мають причини. І як би це могло бути мірилом державнотворчої здібности українського народу, то він дає в Канаді доказ, що цю здібність має.” („Укр. Голос”. 10. 12. ч. 50. 41.) В іншому місці находимо таку новинку: „Батько і два сини в канадійській армії”: Ілько Савіцький, сержантом, вишколює рекрутів в Бритійській Колумбії. Іван Савіцький, його син, сержант-інструктор у Вікторія Б. К., і Василь Савіцький, другий син в Англії з рангою капрала. Таких і подібних випадків було більше, ось наприклад, вістка з світлинами трьох братів у канадійській армії: Йосип, Петро й Михайло Воробці, сини Павла Воробця, з Портедж ля Прері, Ман.

Вже 6-го квітня 1940 року було створено Першу Канадійську Армію в Англії під командою ген-хор. А. Г. Л. МекНотона. В іншому місці подано таку новину: „Прощальна вечера для д-ра Савіцького. Допис про вечірку у честь лікаря, д-ра Михайла Савіцького, що залишив свою медичну практику, щоб послужити державі в канадійській армії, він сказав: „що йде до війська, бо відчувається до обов'язку. Ця війна... є така важна для українців, як є для інших демократичних народів і коли чоловік відчувається, що від себе може допомогти то повинен се зробити...” („Укр. Голос”. 22. 4. ч. 16. 42.) Хочемо звернути увагу читачам на це, що з деяких родин було більше дітей у військовій службі в час війни, наприклад: „Три брати -- Степан, Михайло і Петро Коники, сини Степана Коника, з Вінніпегу. Українці в Канаді можуть показати багато родин, що дали до армії по три, або й більше синів...” („Укр. Голос”. 29. 7. ч. 30. 42.)

Друга Світова Війна затягалася, добровольців до військової служби не вистачало, тому Уряд від 24 липня 1942 року видав закон про примусову службу в армії. В Оттаві 31 липня відбулася конференція в справі жіночих рекрутів... „Потрібно буде 1000 жінок місячно...” Одна з таких жінок є Лютак. „Українка дістала рангу хорунжого. Анна Д. Лютак, з Вінніпегу, робітниця з організації громадського добробуту, дістала назначення до медичного корпусу канадійської армії з рангою хорунжого. Панну Лютак приділено до праці в Форт Озборн бараках в Вінніпегу”. („Укр. Голос”. 5. 5. ч. 18. 43). „Чотири брати в канадійській армії”. „Чотири брати, сини Стефана і Парані Гаврилів з Глеслин, Саск., служать при канадійським війську. Сержант Никола Гаврилів служить за морем вже два роки, а Петро, Михайло і Іван служать при війську в Канаді. Всі чотири були членами СУМК в Глеслин і брали активну участь в українській роботі.” („Укр. Голос”. 16. 6. ч. 24. 43.)

Українські вояки за океаном почали влаштовуватись. Ось лист від вояків з за моря до Батьків у Канаді. „Відкритий лист за підписом Володимира Г. Купченка” лейтенанта Канадійського Панцерного Корпусу в Канаді” писаний в імені канадійських вояків, в ньому подано про з'їзд в Лондоні 21-го липня і 1-го серпня й про пляни „відкрити власну домовку-кантину для українських вояків в Англії, щоб вони не лиш раз чи двічі на рік могли зійтися, але завжди, коли приїдуть до Лондону, могли зайти до своєї хати як до рідного дому в далекій країні...” („Укр. Голос”. 1. 9. ч. 35. 43.)

Дальше ми також маємо новини з Східної Канади, не тільки з Західної. „Чотири войовничі Гардіші”. Вістка про чотирьох братів -- Стефана,

Фреда, Миколу й Івана Гардішів, синів Миколи з Монреалу, що служать у збройних силах Канади.” („Укр. Голос”. 6. 10. ч. 40. 43.) Пише І. Кириак „Надія Зварич диригенткою військової оркестри”. Це колишня учителька з Вегревил, яка служила у жіночому відділі канадської армії, градуантка Консерваторії Музики в Торонті й любителька музики, вона зорганізувала музичний ансамбль з дівчат воячок, і з ним об'їхала майже цілу Канаду, що принесло їй багато похвал, через це вона стала „славною не тільки в цілій Канаді, але в цілій Британській Імперії, як перша організаторка жіночої військової оркестри” (24. 11. ч. 47. 43.) В іншому числі находимо таку новину: „Шість синів у військових одностроях”. Вістка про Василя, Петра, Івана, Михайла, Андрія й Ореста Кіндратів. Публікуючи їхні знімки, редакція подала такий коментар: „Місто Давфин, Ман., здобуло собі незвичайне місце в життю українських канадійців, як осідок двох матерей -- українок, що мають по шість синів у військових одностроях Канади. Кілька місяців тому ми подали на цім місці світлини шістьох синів пані Е. Мороз з Давфин. Тепер подаємо світлини других шістьох братів з Давфину, синів п. і пані Кіндрат. Їх батько працює в воздушнім порті летничої школи в Давфині, а мати кожного дня плете панчохи для Червоного Хреста...” („Укр. Голос”. 15. 3. ч. 11. 44.)

Таких новин і повідомлень можемо подати більше, але це є окрема тема. Зараз подамо ще подяку українських канадійських вояків. „Комунікат Союзу Українських Канадійських Вояків за морем вітає українське громадянство Канади з нагоди Різдвяних Свят і дякує за піддержку: „В часі Різдвяних Свят Союз святкує другі роковини свого існування... два роки тому нас було всього двадцять п'ять членів, а нині маємо їх около три тисячі... Нині в серцю Британської Імперії маємо прекрасний дім, який являється гордістю для всіх вояків... Крім Лондону ми маємо також наші осередки в Римі та в Бруселі, Бельгія, де наші вояки можуть прочитати рідну пресу, почути рідне слово, послухати а то й заспівати рідну пісню. З цим всім і багато більше ... ми стрічаємо Різдво Христове 1945 року”. („Укр. Голос”. 3. 1. ч. 1. 1945.)

Департамент Національної Оборони в Оттаві також подумав про духовну обслугу українців в канадійській армії, їм призначено капелянів. Для греко-православних призначено Протеєрея о. Савчука, о. Михайла Фика, о. С. П. Симчича, та о. О. Т. Ковалишина. Для греко-католиків: о. Михайла Пелиха, якого пізніше піднесено до ранги майора, та о. Михайла Горошка.

Подамо уривок з промови Л. Р. Ляфлеша, міністра національної воєнної служби, в Ванкувері, Б. К., 8-го червня 1944 року. Канадійці європейського походження”... Перш усього дозвольте мені сказати, що теперішні наші воєнні сили нараховують у своєму складі велике число чоловіків так і жінок, що належать до етнічних груп європейського походження. Ми доперва тепер починаємо розуміти, який цінний здобуток становлять в наших воєнних радах ці десятки тисяч осіб, що плавно володіють європейськими мовами, знання яких буде нам придатне підчас інвазії та визволюванню континенту... маємо між ними стільки осіб ... що можна б з них створити три повні дивізії... чи не здивує вас, коли вам скажу, що ми могли б поставити більш чим одну дивізію нашого війська дванадцять тисяч говорить по українськи...” („Укр. Голос”. 28. 6. ч. 26. 1944.). Далше він каже: „Цілком зрозуміле отже, що ми находимо їхні імена на наших лістах відзначень за хоробрість і наших лістах страт...”

Тому, коли Канада опинилася у війні, українська молодь кинулась захищати рідну землю стихійно. Як ми згадували, були випадки з фермерських родин коли добровольцями вступило до канадійської армії по п’ять синів. Різні установи засвідчили, що відсоток українських добровольців у канадійській армії більший, ніж відсоток українського населення в Канаді...

Жінки при праці для допомоги Канаді у воєнних діях. Жіночі організації роблять концерти, фестивалі, чи інші підприємства для допомоги Канадійського Червоного Хреста. В Торонті відбувся 16 березня 1940 року за старанням всіх українських національних організацій величавий концерт, прихід з якого призначений на фонд. „Укр. Голос” з 19 червня подає що зібрано поважну суму грошей.

Червоний Хрест дістав дарунок від українців. „В головній канцелярії Червоного Хреста в Вінніпегу передано 4-го квітня \$2,265.42, зібраних українцями в різних сторонах Канади на амбулянс Червоного Хреста. Чек передали о. д-р В. Кушнір, президент Комітету Українців Канади, та п. В. Свистун, заступник президента...” („Укр. Голос”. 9. 4. ч. 15. 41.) А щоденник „Віндзор Дейлі Стар” з 22-го березня повідомляє, що 1,500 осіб зложилося з артистами з Віндзору, Торонта і Детройту, щоб дати для Червоного Хреста допомогу і висловити признання цієї околиці за його працю світового значіння. Програма відбулася в театрі „Капітол”, концерт був приготований під патронатом КУК в Віннізорі. Отже, як подає преса, українці у Вінніпегу закупили бондів на 18,000 дол. З вище наведеного бачимо, що українська спільнота в Канаді доклала всіх зусиль, трудів і жертв для досягнення

перемоги над фашизмом, в обороні демократії. Вони не знали, що така демократія, яку завів Сталін, принесе Україні руїну матеріальну і духову та закріпачення колгоспника і цілковите підкорення державі – сатрапові.

„Український Голос” з нагоди конвенції ліберальної партії (урядової) в Оттаві 24-го вересня 1943 року помістив „Передовицю” де на думку редакції обидві традиційні партії (ліберальна і консервативна) тратять симпатію громадян Канади через нерівне трактування цих громадян, про українців, сказано що вони „чуються в Канаді упослідженими і покривдженими” за це вони „схильні обвинувачувати ті політичні партії, що традиційно верховодили в Канаді”, отож „Ліберальна партія має нагоду зробити тепер перед собою іспит совісті:” Чи ми трактували своїх співгромадян-українців в західній Канаді як рівних з другими канадійцями чи ні? Чи ми допускали українців до урядових посад? Як допускали, то скільки ми їх допустили? Як допускали, то на які посади ми допускали? На підрядні, чи й на поважні? Чи на сотки тисяч українців в Західній Канаді дали ми їм хоч одно місце судді? Чи не мають українці причини мати жаль до нас?” („Укр. Голос”. 29. 9. 43.) Місяць пізніше ця сама газета, яка тоді стояла на позиціях „українства” і вже захищала українські національні інтереси писала: „Слова й біда. Передовиця на тему рівноправності громадян Канади не тільки в теорії але й в практиці, війна й служба в збройних силах Канади виявили що в армії не має дискримінації. Українське ім'я не є завжди для нікого перепорою, щоби став хорунжим, капітаном чи полковником, як і не є воно перепорою для того, щоби згинути в Дієп, Сицилії, чи на літаку над Німеччиною. А як хтось може давати своє життя за Канаду і може бути в армії старшиною, то чейже таке саме право повинен він мати і в цивільнім життю... В цивільнім життю ця теоретична рівність остає досі в силі більше, чим в армії. Позірно нема для українців перепон ніде. Та не все так воно в практиці. Українське ім'я нераз стає перепорою для того, аби дістати роботу до котрої чоловік має найкращі кваліфікації. Кілька українських канадійців, що мали відповідні наукові кваліфікації, діставали посади в З'єднаних Державах; в Канаді місця для них не було... Це дуже гарно, що Канада бореться за демократію, за права народів, за рівність, але було б ще краще, якби можна було доказати це в самій Канаді”. („Укр. Голос”. 27. 10. ч. 43. 1943.)

Як бачимо з попередніх коментарів, що вмирати в канадійській уніформі за чужі інтереси не було дискримінації, але в Канаді вона була ще довго після закінчення війни. Не зважаючи на зусилля українців у воєнній машині виграти війну за всяку ціну, все ж бачимо, що високих старшин

українського походження не було. Щойно після війни було кілька високих старшин в канадській армії. Едвард Бабин, інженер, генерал-поручник (лейтенант) військової кар'єри робив після війни, спеціалізувався в ракетах. Працював у штабі державної Оборони. Йосип Романов, від 1965 року піднесений до ранги генерала, зараз на пенсії, проживає в Оттаві. Ізидор Попович в 1989 році був піднесений до ранги генерала. В 1990 р. був переведений до Вінніпегу. Українці мають своїх вищих старшин і у флоті: Р. Д. Янов, адмірал канадської флотії, народжений в Саскачевані (в шляхецькій родині). Командував канадською морською флотою на Тихому океані як „Рір адмірал”. У 1985 р. з нагоди 50-річчя оформлення цієї флотії виступав по радіо і телевізії з історичними оглядами про розвій канадської флотії та її потреби дальшої розбудови.

Тут слід згадати командора Я. Б. (Ярко) Коропецького. Він закінчив військову академію у Кінгстоні та виконував різну службу як морський аташе при флотії. Останніх чотири роки виконував службу як морський аташе при Канадській амбасаді в США, а згодом в Оттаві при Головній квартирі Національної Оборони, як генеральний директор військових плянів і операцій. /Director General Military Plans and Operations/.

В Другій Світовій Війні в активній військовій службі брало участь понад 50,000 чоловіків і жінок українського роду. Маємо надію, що старшини українського походження опанують військову ділянку і виявлять зусилля українських вояків.

І так українська молодь гинула на всіх фронтах воєнної машини за чужі інтереси, а славу і похвалу все збирав хто інший.

РОЗДІЛ IV

КОМІТЕТ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ

Для консолідації в час воєнних дій старші громадські діячі почали міркувати над формами консолідації громадського життя в Канаді. Частіше зустрічаємо передовиці в українській пресі на цю тему, а також окремі голоси впливових осіб. Хоч під кінець тридцятих років створено льокальні часткові надбудови (напр. у Вінніпегу, Едмонтоні, Торонті, Ошаві, Монтреалі та інших містах) але до остаточного завершення у формі загальноукраїнської громадської надбудови, як це було наприкінці піонерської доби, коли створено „Українсько-Канадійський Горожанський Комітет” у 1918 році у Вінніпегу, ще не дійшло. Ці тенденції визріли дещо пізніше і то під впливом федерального уряду (Флип Трейсі), й остаточно 7-го листопада, 1940 року, зформовано Комітет Українців Канади (КУК) хронологічно другу українсько-канадську надбудову після Українсько-Канадійського Горожанського Комітету (Ліги) з 1918-22 років. [Отак після двадцяти років перерви відродилася в інших формах консолідаційна централія українців Канади цим разом з „благословенням” і підтримкою федеральних урядових чинників. Тут ішлося про консолідацію канадських сил у Другій Світовій Війні. Далі маємо таке повідомлення в пресі:] „Оцим подається до відома членам організацій: Братства Українців Католиків (БУК), Українського Національного Об’єднання (УНО), Союзу Українців Самостійників (СУС) та союзних організацій, Союзу Гетьманців Державників (СГД) і Союзу Українських Організацій (СУО) і всьому українському громадянству в Канаді, що 7-го листопада 1940 р., при участі членів ексекютиви Репрезентаційного Комітету Українців Канади (РКУК) і Українського Центрального Комітету Канади (УЦК) та репрезентантів вище згаданих товариств прийшло до створення одного центрального тіла, під назвою Комітету Українців Канади (КУК), у нім зливаються в одну централію досі існуючі два Комітети. [„Ціль Комітету Українців Канади була визначена так: 1. Скріплення воєнних зусиль українців як горожан Канади. 2. Координація праці у всіх спільних справах українського народу. 3. Зберігати, плекати й посилювати культурну ідентичність українців у Канаді й поза Канадою. 4. Зберігати й розвивати українську мову й культуру як невід’ємні компоненти канадської багатокультурної мозаїки. 5. Заохочувати канадських українців до участі в культурному, суспільному, економічному й політичному житті Канади. 6. Активно вводити в життя краще спілкування й взаємну пошану між

канадськими українцями та іншими етнокультурними громадами. 7. Плекати почуття єдності й співпраці між членами-організаціями. Комітет Українців Канади є координаційним тілом, яке репрезентує 30 всеканадських наукових і громадських організацій. У системі КУК діють чотири провінційні ради: (Альберта, Манітоба, Онтаріо й Саскачеван), 30 місцевих відділів у головних осередках Канади, від Монтреалю до Ванкуверу, 15 постійних комітетів та два підкомітети. Від жовтня 1987 року існує Інформаційне Бюро в Оттаві. Керівником його є молодий, енергійний та здібний Андрій Глуховецький. Що три роки Конгрес Українців Канади вибирає 20-членну всеканадську ексекютиву з осідком у Вінніпезі. Ексекютива керує Комітетом і координує його діяльність у загальноканадських справах. Провісційні ради розглядають справи на теренах своїх провінцій. Комітет Українців Канади на своїм Конгресі в 1989 році змінив свою попередню назву на Конгрес Українців Канади. КУК є членом Світового Конгресу Вільних Українців, що є міжнародною координаційною надбудовою яка спрямовує діяльність членів-організацій на міжнародному форумі з ціллю проводити в життя постанови відносно людських прав та національної й релігійної свободи українського народу.

Воєнні події заставили громадянство створити КУК, хоч праця не була легкою в той час. В листопаді появився комунікат КУК ч. 1 інформує, що „15-го листопада відбулися наради в Вінніпегу репрезентантів складових організацій КУК, на яких вибрано „президію Ексекютиви” в такому складі: о. д-р В. Кушнір, президент, о. С. В. Савчук, заступник президента і референт та голова координаційного комітету, Я. В. Арсенич, К. Р. писар, д-р Т. Дацьків, скарбник, С. Хвалібога, фінансовий писар”. („Укр. Голос”. ч. 47. 20. 11. 1940.) Отже між українцями в Канаді прийшло остаточно до цієї єдності, про яку всі говорили, якої всі бажали, але до якої не вміли, чи не хотіли дійти. Вплив Федерального уряду допоміг забути ті різниці, чи амбіції поодиноких людей. Вже в лютому 1941 року КУК скликає перше публичне віче у Вінніпегу, на якому говориться про ціль і завдання Комітету.

Для ілюстрації подамо кілька прикладів із праці КУК: „Україні застерігаються проти федерації без їх згоди”. Обширна вістка про меморандум Комітету Українців Канади, предложений 22-го травня прем'єрові В. Л. Мекензі Кінгові „проти здогаданих намагань включити якусь частину української землі в польсько-чеську федеративну державу без українців та попереднього порозуміння з ними. „Надрукований англо-мовний текст цього меморандуму за підписами о. д-ра В. Кушніра, президента, і Я. В. Арсенича, секретаря.” („Укр. Голос”. 28. 5. ч. 22. 1941.)

Далі іде пояснення в справі плебіситу. Комунікат КУК пояснив ціль плебіситу, який відбувся по цій Канаді в формі загального голосування дня 27 квітня 1942 р., що не буде введений закон примусової служби, а будуть прийматись добровільні вписи..." КУК повідомляв український загальний про ціль плебіситу. Взагалі було зааранжованих на один день 16 мітингів для цієї цілі... „Комітет Українців Канади передав до уряду Канади через посла А. Глинку у вівторок 30 березня на руки прем'єра Мекензі Кінга, як міністра закордонних справ, меморандум з нагоди спору між урядами Польщі і Советського Союзу. В меморандумі сказав Комітет Українців Канади, що український нарід є проти того, щоби кордон Польщі переходив через середину території, де живуть українці. Український нарід бажає, щоби його територія не була поділена між різними державами, а бажає єдності і самостійності..." („Укр. Голос". ч. 14. 7. 4. 1943.) В іншому місці преса подає „Комітет Українців Канади" є предметом нападу з Москви. Напад радянської преси -- Богомольця і Тичини... Далі повідомляється про спільні наради Українського Конгресового Комітету в Америці й КУК. Комунікат за підписами о. д-ра Василя Кушніра, голови КУК і Степана Шумейка, голови УККА, інформує про спільні наради ексекутив цих двох установ, що відбулися в Нью-Йорку 23 і 24 вересня 1944 р., в справі обміни думок щодо можливостей співпраці американських та канадійських українців". („Укр. Голос". ч. 10. 4. 10.)

Друга Світова Війна закінчилася, але для українського народу не принесла жодних сподівань на кращу долю. Україна попала під московський чобіт, а тисячі політичних втікачів та молодих людей, які були примусово забрані на роботи до Німеччини, залишилися безпомічними в Австрії і Німеччині, здані на ласку і поміч заокеанських братів. В Сан-Франциско твориться політична надбудова Об'єднанні Нації. КУК через свою (канадську) делегацію передав меморандум, в якому звернув увагу, що український нарід завжди бажав вільної і незалежної України, а канадійські українці переконані, що українці, які живуть в краї, не мають змоги свobodно висловлюватися. Хоч Москва вислала „українську" репрезентацію України та Білорусії, але тільки на це щоби вона, Москва, мала більше голосів на арені міжнародної платформи.

Перед КУК виринають дві пекучі проблеми: бій на політичній арені за душу українця та допомога політичним втікачам в Європі.

З Європи надходять алярмуючі листи в справі допомоги від Українського Комітету з Гановеру, за підписами Ол. Семенка, Мирона

Луцького і Іллі Сапіги, з проханням негайної допомоги у формі признання статусу політичних емігрантів, права азилу, дозвіл на виїзд, в першу чергу до Канади. „Велика Трійця” в Ялті рішили повернути тих всіх людей, які в часі війни з одної, або другої причини жили в Австрії чи Німеччині, а не є німцями. Українська преса подає до відома в справі людоловлення московськими душогубами людей в Європі. У цій справі з Канади вислано дві телеграми. Одна до прем'єр-міністра Л. Мекензі Кінга під час його перебування в Англії з підписами 25-ма послами в Оттаві, а друга КУК-у, що протестують проти силуваної репатріації українців на „Родину”.

В Лондоні (Англія) заходами Фонду Українців Канади й Українсько-Американського Допомогового Комітету зорганізовано „Центральне Українське Допомогове Бюро”. Комітет очолили сот. Б. Панчук, голова і сот. Святослав Фроляк, секретар.

Як бачимо завдання КУК, а особливо його президента о. д-ра Кушніра, чи Центрального Допомогового Комітету в Лондоні, були не легкі, щоб переконати уряди Америки, Англії та частково Канади, бо тут були сильні впливи місцевих комуністів проти допущення скитальців до Канади.

Вже 23-го жовтня появився спільний комунікат КУК і Конгресового Комітету Українців Америки, в якому вони погодилися відносно діяльності Комітетів.

Особливу увагу присвячено наданню допомоги українським жертвам війни в Європі та забезпеченню відповідних кроків в міродайних чинників у вирішенню їхньої долі. Для ілюстрації наведемо один такий голос комуністів: „За недопущення скитальців до Канади. Про резолюцію „Красьового Виконавчого Комітету Товариства Канадських Українців” (комуністів), щоб недопустити до Канади збігців, що опинилися в Німеччині та других краях західної Європи по війні; резолюція була вислана прем'єрові М. Кінгові в Оттаві. „Комуністична резолюція на осліп обвинувачує тих людей за найстрашніші злочини і буквально взиває канадійський уряд, аби поміг їх відослати на кару смерти до Сопітського Союзу...” („Укр. Голос”. ч. 48. 29. 11. 1945.) Далше продовжуються збірки, тим разом на скитальців: „2,500 долярів на поміч збігцям”. 25-го листопада відбувся зїзд в Овкборн, Ман., заходами КУК: „На поміч українським жертвам війни в Європі, зібрано поверх 2,500 долярів”. („Укр. Голос”. ч. 49. 5. 12. 1945.)

В канадському парламенті українці мали ревного заступника й оборонця в особі посла Антона Глинки. В своїй промові він „домагається негайного отворення поштової услуги між скитальцями і канадійцями. Дальше посол Глинка поставив дня 18 грудня питання до прем'єра Кінга в палаті послів, чи уряд не має що сказати про справу „дальшого насильного відсилення українців на схід...” У відповідь сказав прем'єр Мекензі Кінг, що уряд слідкує за подіями в зв'язку з українцями в Європі „дуже уважно” і старається вглянути в те, аби був взятий курс, що захистить інтереси українців”. („Укр. Голос”. ч. 52. 26. 12. 1945.) Комітет Фонду Допомоги Українців Канади вислав 50,000 доларів через Канадійський Червоний Хрест на оплату пакунків для українських біженців в Європі. „Доручення цих посилок буде переводитися при участі місцевих Українських Допомогових Комітетів. Доглядати за цілою справою буде голова фонду о. д-р В. Кушнір який з відповідними уповноваженнями виїхав до Європи...” В коротці д-р В. Кушнір прибув до Лондону. На той час його прибуття до Лондону зїхались представники українських допомогових комітетів в Європі для спільного обговорення справи допомоги скитальцям”. („Укр. Голос”. ч. 3. 16. 1. 1946.) Дальші збірки на цю ціль продовжуються, тим разом в Торонті. 27-го січня 1946 р. відбулося найбільше українське віче в Мессей Галл, крім мера міста і редактора „Телеграм” промовляв посол Антін Глинка, присутні зложили п'ять тисяч доларів на потреби українських скитальців. Дальше намагання робляться в справі скитальців. „Муки українців”, під таким заголовком приятель українців проф. Вотсон КіркКоннел написав в газеті „Торонто Телеграм” з 9-го лютого дуже добру статтю про українських скитальців в Німеччині.”

З Англії о. д-р В. Кушнір переїхав до Німеччини, щоб особисто познайомитись із життям-буттям скитальців та їхніми проблемами. Він відвідав майже всі більші табори біженців і перевів ряд розмов з офіційними чинниками та з провідниками українських організацій та повернувся до Канади після 4-х місяців побуту в Європі (4 травня 46).

Вже в лютому 1946 року прийшла добра новина, а саме: „Скитальці не будуть відіслані до дому проти їх бажання”. Обширна вістка про загальні збори Об'єднаних Націй в Лондоні й закінчення першої сесії 15-го лютого, однією з пунктів програми нарад була справа біженців у Європі: „Вони ухвалили 13 лютого резолюцію, піддержану З'єднаними Державами й Великою Британією, в якій сказано, що питання збігців є міжнародним питанням, що Економічно -- Соціяльна Рада має назначити спеціальну

комісію для розв'язки цього питання і, що найважливіше, що не сміє бути відсилення збігців до дому проти їх волі..." („Укр. Голос". ч. 8. 20. 2. 1946.)

Старання українців і не українців -- наших приятелів увінчалися успіхом: в Римі архієпископ Іван Бучко, кардинал Тісеран, бувша посолка Мілена Рудницька, в Європі, сот. Богдан Панчук, сот. Святослав Фроляк, в Англії, проф. Вотсон Кіркконел, Джордж Дрю, прем'єр Онтаріо, посол Антін Глинка і о. д-р В. Кушнір, і багато інших, яких ми всіх не знаємо. Українці скитальці, чи т. зв. політична еміграція має бути вдячна тим всім приятелям а особливе призначення і вдячність належить о. д-р В. Кушніру та послові Антонові Глинці. Це не діялося так давно, а вже про них та жакливі події забулося. Ці визначні діячі і оборонці демократії найбільше причинилися до того, що скитальців примусово не забрано на „Родіну". Українці далі по більших осередках свого поселення переводили збори, віча та збірки на допомогу скитальцям. Тут також створився окремий комітет „Комітет помочі скитальцям діячам української культури". Цей Комітет був створений щоб „нести поміч скитальцям, українським вченим, письменникам та мистцям..." Отже, зараз перед КУК виринуло інше завдання, а саме: переселення і влаштування на пригожій для них праці скитальців в Канаду. Об'єднані Нації для справ втікачів вирішили 18 травня (46) в Лондоні дати статус для політичних емігрантів. В Канаді еміграції перешкоджають українські комуністи. Преса подає що, „Делегація від КУК стала 29-го травня на переслухання перед сенатською комісією в Оттаві для іміграційних справ проти делегації українських комуністів, що виступають як „Товариство Українців Канадців". Думаю, що викриття совітського шпигунства в Канаді, що було подано до публичного відома 15-го липня, переконало уряд про більшовицьку пропаганду та ненависть проти скитальців. (Справа Ігора Гузенка). Сенатська комісія дала позитивну оцінку та одобрила переселенці пляни скитальців заявивши, що якщо теперішні збігці в Європі, що бажають переселитися до Канади, мають „прикмети інтелігенції й промислу", вони добре придадуться до розвитку Канади. (Вже в листопаді 1946 року вислано певну групу до Європи зв'язкових між скитальцями й КУК. „Щоб мати безпосередні зв'язки з таборами українських скитальців та їх організаціями, в цілях найбільш доцільної і потрібної допомоги їм КУК разом з Фондом Допомоги, вислав до Європи групу зв'язкових на чолі з сотником Б. Панчуком: А. Яремович, панна А. Храплива, пані А. Панчук... Осередком праці групи є Центральне Українське Допомогове Бюро в Лондоні..." („Укр. Голос". ч. 45. 6. 11. 1946.) Далі ідуть намагання допомогти скитальцям. Прот. С. В. Савчуком на сходах Клубу Українських Професіоналістів і Бизнесменів у Вінніпегу в готелі Емпайр, 26 лютого, на пропозицію Т. Д.

Ферлея, зібрано 221.00 на допомогу скитальцям-студентам.” („Укр. Голос”. ч. 10. 5. 3. 1947 р.)

Після тяжких зусиль КУК і приятелів українців врешті в 1947 році почали приїздити до Канади українські скитальці. Вже в червні 1947 року до Вінніпегу прибули кілька осіб зі скитальщини, до родин в Канаді. В суботу 13 вересня прибув до Вінніпегу єпископ Мстислав (Скрипник), якого Консисторія Української Греко-Православної Церкви запросила, щоб очолив провід цієї Церкви в Канаді, а вже 19 вересня прибув до Вінніпегу єпископ Іларіон (Огієнко) пізніший митрополит. Його спровадила до Канади „соборна” громада в якій священником був о. Маєвський. 9-го жовтня 100 дівчат приїхало до Канади до хатніх робіт, а з ними приїхало 675 чоловіків (самітних) до праці в лісах в Онтаріо. Цю подію пригадую дуже добре, бо тоді з Мюнхену з Студенської Громади виїхало кілька моїх колег: Шах, Бонк, Вільк та інші. В цей час набирали до лісової праці і домашньої обслуги тільки самітніх на річний контракт. З науковців першим приїхав проф. Дмитро Дорошенко з дружиною до Вінніпегу. Вони приїхали до Канади на сталий побут за старанням Консисторії Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Вже 15 листопада прибуло до Канади 292 українців і далі масово прибували в роках 1948-49.

В очах канадійського загалу, а також серед українського громадянства були деякі побоювання, що прибулим буде важко зорієнтуватися в новому світі, що злиденне життя в таборах в додатку до пережитих страхів війни й особисто зазнаних втрат, відіб'ється шкідливо на їх наставленню до життя й утруднить їх реабілітацію серед нових обставин. Можна з приємністю ствердити, що ці побоювання не здійснилися. Вони стали творчим і конструктивним елементом та стали цінними громадянами Канади.

Далі маємо повідомлення в пресі: „Комісія для справ нових імігрантів”. При Комітеті Українців Канади створено комісію, завданням якої „є служити інформаціями й всякого рода порадами новоприбуваючим...” До комісії увійшов делегат Президії КУК, д-р Т. Дацків, що мав започаткувати працю. („Укр. Голос”. ч. 1. 7. 1. 1948.) В 1948 році число скитальців значно збільшилося, преса подає, що відбулися публичні збори скитальців у Торонто. „Перші публичні збори новоприбулих політичних емігрантів в Торонто відбулися в неділю, 18-го квітня, в залі Українського Народного Дому... Від імени Ініціативного Комітету збори відкрив д-р Шкурат. Після рефератів вивязалася оживлена дискусія, в якій всі учасники підкресливали, що скитальці не повинні творити окремої організації, але

вступати до вже існуючих товариств і працювати разом із старшими канадійцями... Збори вибрали тимчасову репрезентацію з сімох осіб, яка має помагати скитальцям включитися в організаційне життя української громади в Торонто..." Вибрано тимчасовий комітет до якого увійшли: д-р Шкурат, В. Левицький, Я. Спольський, Трачук, пані Іванчук, Лесів і Бойчук." („Укр. Голос". ч. 17. 28. 4. 1948.)

Новоприбулі до Канади не мали намірів творити нові організації але дійсність була інша. Рамки існуючих організацій були завузькі, в яких не вміщувалися нові ідеї. Зміна політичних обставин вимагала нової тактики для оборони воюючої України, де нерівний бій ОУН, УПА провадили з більшовицькою Москвою. Треба було вияснювати ще Вільному Світі про загрозу Москви, а це могли робити політичні емігранти, які самі пережили те страшне горе, тому виринула потреба творити нові організації для поживлення суспільно-політичного і культурного життя в Канаді.

З приїздом новоприбулих до Канади створилась низка нових організацій -- політичних, молодечих, ветеранських, професійних, наукових, тощо. З них найчисленніша і активніша це Ліга Визволення України заснована 1949 року в Торонто, як головна Управа з Відділами по всій Канаді. Членами в більшості є новоприбулі орієнтації ОУН. ЛВУ стоїть на націоналістичних позиціях, підтримує боротьбу в Україні за Суверенну Українську Самостійну Державу, допомагає політичним засланням, які після Другої Війни опинилися на далекій Півночі, тільки за те, що любили свою Батьківщину. В Канаді ЛВУ веде політичну акцію своїми маніфестаціями, демонстраціями, здвигами-стрічами в обороні нескореного українського народу. Проведена ними робота сильно обмежила діяльність комуністів, які досягнули найбільшого організаційного розвитку в 1945 році, коли диверсійна праця Москви була дуже поживлена.

Ліга Визволення України як найбільш численна організація в Канаді, в 1978 році мала 48 Відділів і понад 2,000 членів. Довголітнім головою був д-р Роман Малашук, а незаступним секретарем і керівником канцелярії був Володимир Макар, опісля Вс. Дідюк, Мх. Бартків. Другим головою був Вс. Безхлібник, Теодозій Буйняк. Головна Управа вибрана через три роки і вона мінялася: Святослав Фроляк, Вс. Безхлібник, Пр. Башчук, Мх. Кравців, Вл. Кліш, Яр. Спольський, Матей Гута, Мх. Сосновський, Вс. Солонинка, Ол. Матла, Шкурат, Мр. Барабаш, Вл. Окіпнюк, Б. Гірник, Софрон Безубко, Вс. Кардаш, М. Боровик, Ю. Шимко та ряд інших. Жінки були дуже активні і чисельні. В 1975 р. виникла як самостійна організація „Організація Жінок

ЛВУ". (Об'єднання Жінок Ліги Визволення України). Довголітньою головою була Марія Солонинка, потім Ольга Заверуха, Марія Шкамбара. Треба вважати позитивним явищем приєднанням ЛВУ до системи КУК. Конгрес КУК відбувся 9 липня 1959 року вже з участю ЛВУ, як однієї з більших організацій.

Менш чисельною організацією був Союз Українців Жертв Російського Комуністичного Терору (СУЖЕРО), організація українців, репресованих комуністичним режимом, заснована 1950 року в Торонті, з ініціативи Семена Підгайного, він був і довголітній голова.

Далі, ще одна організація -- Український Націонал-Демократичний Союз (УНДС), заснований 1952 року головні з учасників визвольних змагань 1917-21 років. В 1953 році постало товариство Українсько-Канадське Товариство Прихильників Визвольної Боротьби України, що було на позиціях УГВР.

Ми вже згадували попередньо, що позитивним явищем було приєднання ЛВУ як однієї з більших організацій в систему КУК. Потім до КУК увійшли інші організації, такі як: НТШ, УВАН, СУЖК, „Слово”, Пласт, СУМ, ОДУМ, СУСК та інші. Як бачимо, що КУК збільшився новими організаціями, новими творчими силами. Виринають нові плани та вимоги нової праці. При КУК створились Шкільна Рада, Наукова Рада, Кооперативна Рада, Рада Українських Кредитових Спілок Канади та інші. Шкільна Рада займається шкільництвом -- Курсами українознавства та середньошкільними семінарами, а Рідні Школи далі залишаються при парафіях кожної церкви.

Внутрішня праця КУК вже була налагоджена, отже зараз КУК діє в таких площинах: 1. Напрямні дії. 2. Координація. 3. Репрезентування.

Після важкої праці та зусиль КУК-у 20-ть років бачимо плоди киненого зерна для української спільноти в Канаді. КУК влаштовує величаві святкування, національні маніфестації, 100-річчя смерті Тараса Шевченка у Вінніпегу, 8-9 липня 1961 р. В цей час відбулося урочисте святкування української Канади і в цих днях відбулося урочисте відкриття пам'ятника Шевченка. В неділю 9 липня (1961) пам'ятник відкрив приятель українського народу, голова уряду Канади прем'єр-міністр Високодостойний Дж. Діфенбейкер та передав привіт від уряду Канади. Пам'ятник побудовано за ініціативою КУК і поставлено його на видному місці на площі

провінційної Легіслятури. Два дні відбувалися урочистості української Канади, участь брали найкращі мистці Канади і США. Крім мистецької частини були промови, привіти та народний фестиваль „Українська Молодь Шевченкові”, збірна танкова група з членів: СУМК, МУН, УКЮ, ОДУМ, Пласт, СУМ – з Вінніпегу й околиці, Едмонтон, Ванкувер, Кенора та інші. В неділю 9 липня по полудні відбувся величавий концерт-академія з найкращими мистецькими силами в честь великого Кобзара. Це було перше величне свято української спільноти Канади після закінчення Другої Світової Війни. Як для українців суших на Батьківщині Канів є дороге святе місце, так в Канаді Вінніпег став на місце Канева для українців Канади.

Спорудження пам'ятника Шевченкові на площі манітобського парламенту є символічним вінком дотеперішніх досягнень українців Канади. Той клаптик землі на якому стоїть цей пам'ятник, є ніби частиною символічної вільної України. Прийде час коли Україна воскресне до незалежного життя, як це прококував Шевченко.

PRIME MINISTER'S TRIBUTE

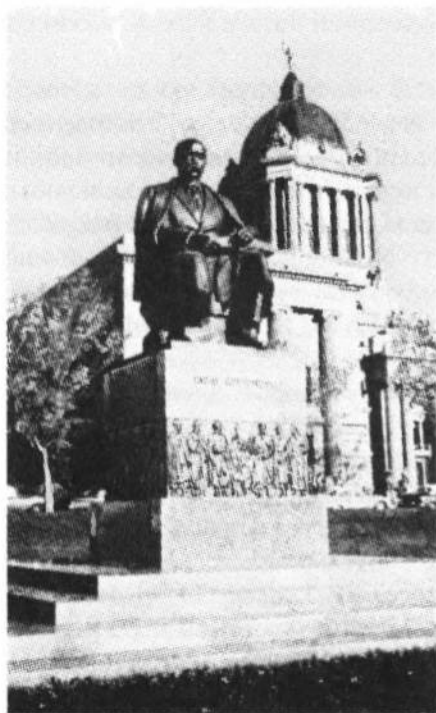
A century has passed since the death of Taras Shevchenko, the great Ukrainian poet, and it is most fitting that a monument in his honour is to be erected on the grounds of the Manitoba Legislature. As a poet he not only enriched the literature of his people but inspired them with new hope for freedom. What he sought for them he sought no less for the oppressed everywhere in the world.

The seventieth anniversary of the arrival of Ukrainian settlers in Canada is also being celebrated this year. The labour and devotion of these pioneers on the western prairies have meant much to the Canadian epic and the contribution of them and their descendants to the economic, cultural and public life of Canada has been a worthy one.

On behalf of the Government of Canada I should like to send warm greetings and every good wish to all Ukrainian democratic organizations and Canadians of Ukrainian origin on the occasion of these memorable anniversaries.

John G. Diefenbaker,
Prime Minister

Хочемо подати деякі події українців Канади з нагоди відслонення пам'ятника прем'єром Канади Дж. Діфенбейкером, на площі Манітобського парламенту 9 липня 1961 р. У своїй промові прем'єр Манітоби Даф Роблін проголосив, що „з початком нового шкільного року в 1962 році, навчання української мови буде впроваджене в середні школи (гайскул) провінції”. А посадник (мер) Вінніпегу Степан Дзюба офіційно проголосив 8, 9 і 10 липня, як дні присвячені пам'яті Тараса Шевченка (Шевченківські дні). Українські професіоналісти і підприємці Канади відбули 7-го липня у Вінніпегу з'їзд делегатів з 12 канадських міст і одногolosно постановили створити краєву організацію. Ветерани відбули свою конвенцію. 10-го липня відбулася Наукова сесія УВАН і НТШ в залі Манітобської легіслатури, а 12 липня відбулося засідання УНРК у Вінніпегу під головуванням проф. Е. Вертипороха. На закінчення відбулося прощання творчого мистця Андрія Драгана заходами централі КУК на фермі о. д-р В. Кушніра.

9. Пам'ятник Тарасові Шевченкові У Вінніпегу, 1961.

Після закінчення успішних святкувань у Вінніпегу КУК далі приступає до праці. В перших днях листопада (1961) КУК вислав меморандум в справі колоніального стану України усім представникам держав, що є членами Організації Об'єднаних Націй і беруть участь у засіданнях 16-ої сесії Генеральної асамблеї ООН.

З нагоди конференції прем'єрів країн Співдружності КУК звернувся до прем'єра Канади Діфенбейкера у справі московського імперіялізму й колоніялізму, яка повинна бути обговорена на засіданні. 16 січня 1963 р. КУК оголосив заяву Президії про день 22 січня – „це символ всеукраїнської державности і соборности”. Вже в травні делегація КУК мала побачення з манітобським міністром освіти, Стюартом Маклейном у справі поширення навчання української мови в середніх школах і вручила йому певні рекомендації. Міністер сказав, що департамент погодився це зробити для учнів, що вивчатимуть українську мову в десятій і одинадцятій класах. В червні 1963 р. для відзначення „30-ліття народобвиства в Україні”, КУК видав комунікат в роковини штучного голоду, що його викликала Москва.

КУК бере участь в політиці уряду в справі двомовности й двокультурности. 27 і 28 вересня 1963 р. у Вінніпегу відбулася Крайова рада КУК в цій справі і рішено домагатися конституційних гарантій на право збереження і розвиток культурних цінностей, включно з матірними мовами „за всебічною піддержкою держави”. Кожного року КУК організував пресові конференції, на яких обговорювалося поточні справи, така пресова конференція відбулася, 5-та з черги, 8-го листопада 1963 р. під головуванням редактора Д. Лобая, де директор В. Кохан поіформував присутніх про біжучі справи: репрезентація перед Королівською комісією двомовности й двокультурности в Оттаві, меморіал до ООН і інші. Українська преса повідомляє про „Світлі Шевченківські дні у Вінніпегу”. „Святкування, що відбулися в рамках відзначення 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка в днях 5, 6 і 7 вересня (1964) під проводом Комітету Українців Канади у Вінніпегу: Наради Панамериканської української конференції і святочний бенкет, під час якого було вручено медалі авторам шевченківських видань, проф. В. Кіркконеллові, проф. К. А. Андрусишинові й мистцеві І. Кейванові, офіційне відкриття Фондації ім. Тараса Шевченка, маніфестаційний похід до пам'ятника Шевченкові на парламентарній площі. Головна шевченківська урочистість відбувалася біля пам'ятника з промовою бувшого прем'єра Канади, Дж. Діфенбейкера. Шевченківський концерт відбувся в

міській аудиторії з промовою канадського поета-лауреата Вілсона Мак-Доналла.” („Укр. Голос”. ч. 38. 16 вересня, 1964 р.)

Звернення КУК до канадського міністра закордонних справ у справі взаємин з Українською РСР, культурний обмін, дарункові посилки, відвідини та еміграційні проблеми, поєднання родин, що були розлучені під час і після війни.

В 1965 р. КУК виконуючи ухвали VIII Конгресу Українців Канади вислав протест до польської амбасаді в Оттаві проти задуму варшавського уряду про розбирання старовинних лемківських церков і перевезення їх на інше місце. Далі на засіданні Президії КУК 29 грудня 1965 р. вибрано Український центральний комітет святкувань 100-ліття Канади, якому одночасно доручено розпланувати 75-літній ювілей українського поселення в Канаді.

В зв'язку з новими переслідуваннями й арештами українських письменників у Радянськiм Союзі КУК засуджує терор в Україні.

Преса подала до відома, що під проводом Президії КУК у Вінніпегу плануються святкування для відзначення 75-річчя поселення українців у Канаді.

В день відзначення 100-их роковин Канади 31 липня 1967 р. українська молодь Канади особливо відзначилася в Оттаві. Сотні української молоді в уніформах викликали у всіх найкраще враження. День закінчено відслоненням української пропам'ятної таблиці в присутності міністра Закордонних справ Мартіна та о. д-ра В. Кушніра в честь відзначення 100-річчя Канади. Пропам'ятну таблицю вмуровано в будинку Національної бібліотеки й Державного архіву в Оттаві. (Оттава Джернал, 1-го серпня, 1967 р.)

В цих днях 29 і 30 липня 1967 р. Президія ПАУК і підготовний комітет завершили підготовчу працю для створення СКВУ. Наради відбулися у Монреалі, великий вклад праці у підготовку вклав КУК, а особливо президент о. д-р В. Кушнір.

Перший Конгрес СКВУ відбувся в Нью-Йорку, в днях 16-19 листопада 1967 р. Першим президентом вибрано о. д-ра Василя Кушніра, президента КУК.

SHEVCHENKO CENTENNIAL HONOURED IN CAPITAL

Centennial of Taras Shevchenko's death was marked on Parliament Hill by speeches on both sides of the Canadian House of Commons. On the Government side of the House, Nicholas Mandziuk, Progressive Conservative Member of Parliament representing the constituency of Marquette, rose with following speech on the orders of the day:

Mr. Speaker, may I have leave of the House to draw to its attention that today, March 10, 1961, is a day of great significance to Canadians of Ukrainian origin, being the centennial of the death of their greatest hero and poet, Taras Shevchenko. His name is worshipped by 45 million Ukrainians wherever they may be found, and by some half million of that race in Canada who have integrated themselves in the Canadian way of life and who can be counted as constituents of most of the members of this House.

His works are not only popular among his own people. They have been translated into all Slavonic languages as well as into English, French, German, Italian and Swedish. To his immortal name those of his origin in Canada are erecting a monument in the grounds of the Manitoba legislature in Winnipeg because, as a poet, he not only enriched the literature of his own people but inspired them with new hope for freedom. What he sought for them he sought for the oppressed everywhere in the world. This monument is to be unveiled on July 8-9 of this year, and gratitude goes to the government of Manitoba for permitting its erection.

Mr. Speaker, I wish to thank you and, through you, the members of this House for having given me the opportunity to make this statement.

Ми подали короткий перегляд діяльності КУК для нашого читача, як бачимо на прикладах, що КУК не тільки дбав про справи українців у Канаді. Його діяльність сягала далеко далше: поневолена Україна, українці в Європі після Другої світової війни, в Південній Америці, всюди де жили українці там сягала діяльність КУК. Це було не легке завдання Президії, а особливо його президента о. д-ра В. Кушніра, бо там де Советський Союз виступав проти гітлерівської Німеччини, українці не були популярними. Ім пришивали коляборацію з Німеччиною, чи пізніше в час підпільної боротьби УПА і ОУН проти окупантів українських земель -- зраду. Але завдяки впертості і дипломатії о. д-ра Кушніра та наших парламентаристів вдалося переконати Західний світ про нашу правдивість та про українців взагалі і чого вони прагнуть. Тому дуже багато треба завдячувати о. д-рові В. Кушнірові, хай українська громада в Канаді відкине всі особисті недотягнення, які є дуже мізерними супроти того що було зроблено і що досягнуто для української спільноти. Кожна людина робить помилки, „хіба той не робить помилок, який нічого не робить” (каже наша приказка).

Отець д-р В. Кушнір довгі роки очолював КУК. Він в травні 1934 р. прибув до Канади й очолив парафію св. Володимира й Ольги, в додатку ще був канцлером дієцезії 1947-57 р. та генеральним вікарієм від 1957 р. Тут виявив свої організаційні і провідницькі здібності. Разом з другими провідними діячами спільноти зорганізував в Канаді центральне Представництво українців Канади -- КУК та був його перший президент 1940-52, 1957-71, в 1946 році очолив Пан-Американську Конференцію та був її президент 1947-67 р., а в 1967 Світовий Конгрес Вільних Українців, вибраний, як згадувалось першим президентом і перевибраний 1973 р. Всі три названі формації очолював довгі роки та своїм авторитетом надавав творчий тон єдності українській спільноті. За його керівництва запанував загальний український мир. КУК об'єднав всі національні організації, а СКВУ всі національні організації всіх країн і континентів. Брав участь як представник Канади у Сан Франциско в підписанні декларації Атлантийської Єдності в 1954 р., як також на конференції ЮНЕСКО в Парижі, Атлантийського пакту до Ірану. Нагороджений різними почесними, почесним членством і головством КУК, почесним головством СКВУ та іншими нагородами. Помер у Вінніпегу 1979 р. і похований на цвинтарі „Всіх Святих”.

Після відходу о. д-ра Василя Кушніра динамічна праця КУК починає занепадати. Новим президентом КУК був вибраний д-р Сергій Радчук, адвокат, визначний громадський і політичний діяч. Студював у Манітоському університеті і в УВУ у Мюнхені (д-р права, 1957). Провадив

адвокатську практику у спілці „Соломон-Барилюк” і „Карасевич-Радчук”. Від 1967 року провадив власну практику „Радчук і Компанія”. Провідний громадський діяч.

Президент централі КУК Канади, 1974-80 років. Голова Інституту Дослідів Волині, голова Фундації ім. Тараса Шевченка, голова Українського Товариства „Взаємна Поміч”, член фундації УВУ та інших. Автор праці „Етнічні меншості і нова канадська конституція” і численних статей на правничі теми. Нагороджений різними нагородами. У 1980 році наділений гідністю Королівського Радника.

В 1980 році президентом КУК був вибраний Іван Новосад, ветеран, визначний громадський діяч, підприємець, редактор, автор. Студіював у Манітобському й Оттавському університетах. Учителював у державних школах Манітоби протягом 6 років, служив 4 роки в канадійському війську, провадив страхове забезпечення. Генеральний секретар Централі Українців Католиків Манітоби, а пізніше президент. Президент Нешенел Фудленд Комп. та Сел Райт Голсейл у Вінніпегу. Як президент КУК, переобраний у 1983 р. Домініяльний голова Централі Українців Католиків Канади, верховний голова Українського допомогового братства св. Николая (на протязі 11 років) та почесний член інших організацій. Нагороджений грамотами. Своїми щедрими пожертвами допомагав фінансово в культурному розвитку української громади.

КУК існував і діяв, кожних три роки відбувалися Конгреси, виносили постанови, резолюції, звітували про „велику діяльність” і далі чекали до другого Конгресу. Але члени президії вже трохи застарілі, деякі є вибраними більше як 40 років, тому тепер відчувається брак ініціативи, діє бюрократія, і так продовжується з дня на день. Бракує ініціативи езекутивного директора, часто на листи не відписують і т. п.

Зрештою прийшли певні зміни і тут, вже 1986 р. вибрано на президента КУК д-ра Дмитра Ціпівника. Він є лікар психіатр, передовий громадський діяч. Студії розпочав в Колегії св. Андрея, а продовжував у Саскачеванському університеті 1955 р. та в Мекгільському, М. С. 1959 р. У 1963 р. здобув ступінь д-ра медицини у Саскачеванському університеті. Спеціалізувався в психіатрії в Медичному Алберт Айнштайн Коледжі в 1971 р. Провадив приватну лікарську практику. 1963-68 р. читав медичні курси у Саскачеванському університеті. Став директором реабілітаційного центру Саскачеванської Алькогольної Комісії. Працював в СУМК, ТУС, „Каменярі”,

президент 1953 р. Голова провінційної Ради КУК в Саскачевані. Він є також член медичних асоціацій. Член Сенату Саскачеванського університету, 1983-86 р. Автор розвідок на теми публичного здоров'я спеціального лікування, родинної медицини, лікування травмами та емоційних зрушень. Як президент КУК-у був перевибраний у 1989 році.

Нововибраний президент КУК д-р Дмитро Ціпівник вже на самих початках мав багато праці для підготовки святкування Тисячоліття Хрещення України. Українці до Ювілею поставились дуже серйозно, з великим пієтизмом, всюди організуються Комітети, Конгреси і т. п. „Комітет Наукового Конгресу Хрещення Руси-України” в своїй програмі подає такий заклик: „Щоб гідно відмітити акт Хрещення Руси-України -- епохальну подію української історії та створену нову епоху історичного розвитку духовності українського народу, учені української діаспори та організатори науки вирішили створити Комітет Наукового Конгресу Хрещення Руси-України (1988-1988), який після оформлення перебрав керму святкувань на полі української науки...” Установча конференція в цій справі відбулася 11-13 травня 1984 р.

Українська Вільна Академія Наук в Канаді брала участь в цій акції відчасних початків, висилаючи своїх представників на наукові конференції Комітету Наукового Конгресу Хрещення Руси-України до Мюнхена, Бавн Бруку і Риму. УВАН в Канаді вирішила внести до цих святкувань свій вклад, крім конференцій теж двома збірниками в українській й англійській мовах. В цьому відношенні потреба є велика, з уваги на те, що на наших очах вороги українського народу фальшують історичні факти а то й цілі розділи історії.

Українці в Канаді також величаво відзначували цей національно-релігійний Ювілей -- Ювілейними концертами, бенкетами, молитовними зібраннями, мистецькими імпрезами. По всіх осередках українського поселення відбувалися Ювілейні імпрези, в більших місцевостях під патронатом КУК, чи Провінційної Ради КУК, або під проводом Парафії. В Торонто величаві святкування вже почалися в травні (1988) і продовжувалися до осені. У святкуваннях брали участь достойники Церкви, урядові чинники. Від Федерального уряду виступав заступник прем'єр-міністра Дос. Дон Мазанковскі, якого привіт містимо в книжці.

Під патронатом КУК в Оттаві відбулися національно-релігійні соборні урочистості в днях 6-9 жовтня, 1988 р. Підготовкою займалася Мистецька Рада створена КУК, яку очолювала Олена Глібович з Торонта. Вона

доручила працю місцевим трьом жінкам, які творили „Комітет Тисячоліття”. До цього Комітету були покликані жінки які не мали попереднього досвіду в такій організації, тому Ювілей не вдався як слід. Офіційне відкриття відбулося 6-го жовтня, о год. 5-ій вечора, в програмці було подано, що у Вест блок парламенту, а відбулося в приміщеннях Сенату в трьох малих кімнатах і на вузькому коридорі, який не поміщував зібраних. Були доповіді, привіти, а від уряду Канади привіт склав приятель українців Дос. Майкл Вілсон (його промова міститься в цій книжці). В п'ятницю 7-го жовтня відбувся „Симпозіум”, в Оттавському університеті, тема: „Християнство в Українській Історії і Культурі в Русі-Україні”. У вечері відбувся бенкет-вечера у „Вестін-Готелі”, ціна 50 дол. від особи. Почалися промови, рекламні привіти, які забирали багато часу, промови не всі були до теми. Від Канадського уряду привіт склав В. Достойний Джо Кларк, міністер Закордонних Справ (його промова міститься в книжці). Йому (ніби) відповідав д-р Петро Саварин, президент СКВУ, його промова не відносилася до Ювілею. Звертався до міністра через перше ім'я (Джо Пітер) доказуючи, які то вони великі колеги. Промови затяглися довго, а кухня з вечерею чекала, розклавши все на великі столи в бічних кімнатах. Їжу подали після 10 вечора, вже холодне і не свіже, а дечого всім не вистачило.

В суботу 8-го жовтня вранці відбулося садження пропам'ятного дерева (дуба), церемонія з представниками духовенства з міста, провінції і Федерального уряду відбулася над „Озером Дав” в Оттаві. З українських достойників були: д-р Дмитро Ціпівник, президент КУК, д-р Петро Саварин, президент СКВУ та інші. О год. 20-ій відбувся соборний „Молебен” (церковна служба) на площі Парляменту з участю церковних та світських достойників та вірних українського люду. Проповіді виголосили єпископ Борецький (щойно повернувся з України) та митрополит Василій. Церемонія на Парляментській площі була багатолюдна, Оттавська англомовна газета подала фото і кількість присутніх біля двох тисяч. (The Ottawa Citizen, Oct. 15, 1988.)

У вечері 8-го жовтня, год. 8 відбувся концерт в опері „Артс Центр”. Виступав хор „Бурлака”, хор „Кошиця” з Вінніпегу, під управою диригента Л. Івашко, Мімі Кузик, Оксфордський струнний квартет, скрипаль С. Старик, сопрано Ірина Вельгаш і дуєт на фортепіяні -- Люба і Іреней Жуки.

Мистецька програма була перевантажена, не весь репертуар підходив на таке величаве свято.

Пані з „Комітету” мають пам’ятати що з громадськими грішми треба розраховатися, а вислід подати до преси, що не було зроблено. Це не є критика, а лише товариська заувага на майбутнє.

10. Достойний М. Вілсон, Автор і посол А. Вітер.

КУК кожних три роки скликає Конгрес всіх складових організацій, де делегати беруть участь в дискусіях над поробленим та планують працю на слідуючих три роки. Останній Конгрес відбувся у Вінніпегу в днях від 6-го до 9-го жовтня, 1989 р. Це був XVI Конгрес Комітету Українців Канади, який у своїй чотириденній програмі, крім звітування, відбув ряд дискусій на актуальні теми життя українців в Канаді, їх відношення до сучасної України

і підготовка святкування 100-річчя поселення українців в Канаді, що припадає на цей 1991 рік.

В Конгресі взяли участь представники канадського уряду. У висліді чотириденних нарад переобрано на голову КУК д-ра Дмитра Ціпівника. На нарадах вирішено також змінити назву Української централі в Канаді та Конгрес Українців Канади.

Конгрес Українців Канади кожного року відбуває „Річні конференції” для обговорень праці та пляни на майбутнє. У 1990 році така Конференція відбулася в Едмонтоні від 1-3-го вересня. Такі Конференції відбуватимуться кожного року в іншому місті Канади.

Подаємо пляни на святкування Століття Українців у Канаді, дано як „Звіт до Річної Конференції Конгресу Українців Канади, 1/9/90”.

1. Всекрайові імпрези:
Офіційне Відкриття; Едмонтон, серпень 1991.
Спільний проєкт Комісії і провінційної комісії Альберти.
Закриття; Вінніпег, жовтень, 1992.
2. Відкриття Пам’ятника Іміграції: Оттава, літо, 1992.
3. Всекрайові Виставки.
4. Всекрайові Проєкти.
5. Релігійні Проєкти.
6. Інформаційні Проєкти.

За плян відповідає Комісія століття українців Канади, Зоряна Гайворон, заступник голови. Є побажання щоб виправити українську мову в програмі, бо про ці святкування знатиме весь світ, включно з Україною.

**NOTES FOR AN ADDRESS
BY THE HONOURABLE DON MAZANKOWSKI**

**ECUMENICAL SERVICE COMMEMORATION THE
MILLENNIUM OF CHRISTIANITY IN UKRAINE**

**MAY 29, 1988
QUEEN'S PARK
TORONTO.**

It is indeed a pleasure and honour to be here this afternoon and to take part in you very special celebration.

It was just a few months ago that I participated on behalf of the Prime Minister in the official inauguration of the Millennium year in the rotunda of the Parliament Buildings in Ottawa, and I am honoured that you have invited me back again on this special day as Ukrainians around the world are joining in prayer, celebration and thanksgiving to commemorate the Millennium of Ukrainian Christianity.

I know that today, as we celebrate here in Toronto, Canadians of Ukrainian heritage all across this country, are taking time to reflect on their rich but troubled past.

A past that has encompassed both the tragedy and suffering of oppression and the salvation and justice of freedom.

When looking at the history of Eastern Europe, we must remember just what has held together the people of Ukraine despite centuries of aggression by neighbouring countries and shifting boundaries.

Language has certainly played an important role. And no one can overlook the importance of your music or the body of your literature and poetry.

But the most compelling strength of Ukrainians is your faith.

Ukraine and its people were the first to carry the torch of Christianity into the heart of Eastern Europe and it has been burning ever since.

One thousand years ago, in the year 988, when Volodymyr the Great baptized the population of his kingdom in the Dnipro, Ukrainians entered the great community of Christian Civilization.

Christianity quickly brought enormous benefits and strengths to Ukrainians.

This strength is evident here in Canada today. The landscape of our country from coast to coast is dotted with magnificent Ukrainian churches that pay eloquent tribute to the importance of religion in your lives and the lives of your ancestors.

Your presence here today in the thousands is also evidence of the enduring strength of your faith.

The Ukrainian spiritual tradition, however, has not always been free and unfettered.

Since churches have been destroyed and the right to worship freely has consistently been denied.

Defenders of your faith such as Josef Cardinal Slipyj, Metropolitans: Sheptitsky, Mstyslav and Lypkivsky, to name but a few, have either been arrested, executed or have been exiled. Many of them have died in prison.

Yosef Terelia is among one of the more fortunate. He was able, after suffering much hardship and spending half of his life in prison or exile, to emigrate with his family to Canada.

When he arrived here last September, he said that he intended to one day return to Ukraine to continue his fight for the legalization of the Ukrainian Catholic Church.

Yosef Terelia and Danylo Shumuk, another political prisoner who has recently emigrated to Canada, believe in freedom and they believe in hope.

They persevered for years and triumphed on the strength of their faith and ideals.

In Canada, we are justifiably proud for having fought for their freedom.

We have a record as a nation of hope, freedom and opportunity. The Prime Minister and this Government are committed to continue working with Ukrainian Canadians to ensure that these ideals are always protected.

There is no doubt that Ukrainian people have paid dearly for their commitment to Christian values. Still, there is something about a people that, to this day, refuses to surrender its religious faith, its human spirit, its tradition.

This is why it is so important that you, as their descendants and relatives in the western world, commemorate and celebrate this special year.

The fate of your churches and the fate of your families in your ancestral homeland has only served to heighten the dedication of the more than one million Ukrainian Canadians to improve civil rights and religious freedoms wherever they are threatened.

Indeed, it was 70 years ago that Ukrainians proclaimed their independence, if only for a brief moment in history.

Your Ukrainian forefathers had waited for generations for this independence.

In 1817, Taras Shevchenko, in his poem *The Dream*, did just that. He dreamed of the day Ukraine would be free, and I quote:

"Grant me, o God, that at some future day
At least in my old age, I yet may stand
Upon these hills despoiled of liberty"

Shevchenko didn't see that day.

And when they came the years of independence were all too brief.

But that period only strengthened Ukrainians' resolve to fight for the ideals that many of us today take for granted.

Ukrainian Canadians can be truly proud of their one thousand year old Christian faith.

And as we pray together and celebrate the Millennium today in freedom, let us remember those who perished because of their faith and those who cannot worship freely with us today.

And let us hope for the day, Taras Shevchenko saw in his dream when you too will be able to stand again on those hills and look down on your beloved Kiev.

Ottawa, October 6, 1988

**Speaking Notes for
the Honourable Michael Wilson
Minister of Finance
at the Ukrainian National Millennium
Celebrations, Opening Ceremonies
Ottawa**

October 6, 1988

On behalf of the Government of Canada, the Prime Minister and my colleague the Honourable Ray Hnatyshyn it is my pleasure to welcome you to the opening ceremonies of this momentous occasion marking a millennium of Christianity in Ukraine.

We are honoured by your decision to hold your national celebration in Ottawa and I hope that your stay here will be a pleasant one.

I welcome this opportunity to address a celebration where you have come together as Ukrainian Canadians to reflect on the meaning of your spiritual inheritance and to renew your commitment to Christian values.

You have come here in a spirit of celebration to mark an important turning point in the history of the Ukrainian people. In the year 988, your ancestors adopted a faith that created a universal culture for Ukrainian people.

I hope you will build upon this united culture to form even stronger ties this weekend. It is the ties formed or renewed here that will form the basis of a network of communication and friendship.

It is a network which will encourage reflection, renewal, and progress together as you maintain the heritage and culture embodied in Ukrainian people throughout the world.

Canada is proud to be a country where a person's race, religion or place of origin does not limit the benefits and protections afforded him or her as a Canadian. It is a nation founded upon principles that recognize the importance of spiritual beliefs and the supremacy of democracy and freedom. It is a nation inviting celebrations such as this one, which allow Ukrainian people -- and many other Canadians -- to salute and enrich their history and culture.

That's why the Government of Canada was proud to see the *Canadian Multiculturalism Act* become law last July. This historic new act is the world's first national multiculturalism act. It recognizes that the racial and cultural diversity of Canadians is a fundamental characteristic of our society and a vital part of being Canadian. It acknowledges the freedom of every Canadian to enjoy and to share his or her heritage. And it says that all government departments will work to preserve and enhance this country's dynamic multicultural identity.

Canada is greatly enriched by its many heritage cultures and languages. Awareness of this richness is often the first step toward appreciating each other. That's why events such as this are so important.

I have had the opportunity to glance through your schedule of activities for the next few days. It looks indeed exciting. I am especially interested in the symposium on Ukrainian history and culture where respected voices from both Canada and the United States will come together to discuss the past. An understanding of one's past can lead to valuable insight into one's future -- a future in which all of us have a role to play if we are to continue to grow as a prosperous, confident and compassionate nation.

And as we gather here today, let us not forget those in Ukraine who do not enjoy the freedoms that we celebrate here today -- the freedoms of religion and of speech that are such a precious right to us here in Canada. Let us hope that the joy and renewed commitment to Christianity will be conveyed to those in Ukraine and will be a bearer of hope and source of strength that one day soon they too will be able to conduct these celebrations as a free people.

In closing, I would like to commend the Ukrainian Canadian Committee for organizing this impressive gathering on behalf of all Canadians of Ukrainian descent.

Let me wish you much success in this special experience of sharing and celebrating your culture -- of sharing the best of what you are.

NOTES FOR A SPEECH
BY THE RIGHT HONOURABLE JOE CLARK,
SECRETARY OF STATE FOR EXTERNAL AFFAIRS,
TO THE UKRAINIAN CANADIAN COMMITTEE-NATIONAL

OTTAWA

October 7, 1988.

**Secretary of State
for
External Affairs**

**Secrétaire d'Etat
aux
Affaires extérieures**

I asked: "How did you know that?" And he told me that, during his long years in a Soviet prison, his relatives in Canada told him of the opportunities that were open in this free country to the Hnatyshyns' and the Paproskis' and the Mazankowskis'. The contrast was clear. In the Soviet Union, if you were proud of your heritage, like Danylo Shumuk, you went to jail. In Canada, if you were proud of your heritage, like Don Mazankowski, you can become the Deputy Prime Minister of the country. There is a rare quality of freedom in this country, that we have to protect at home, and extend abroad.

At home, we have to work at freedom and equality. We have to recognize that tolerance is the trademark of this free society, and that we guarantee our own rights and traditions by respecting the rights and traditions of others. We are an easy country to divide. One could turn region against region, culture against culture, race against race. Yet the success of Canada -- what makes us unique in the world -- is that we rise above those divisions, to create a nation in which all our differences are seen as strengths. And the more we succeed in that, the better example we set for the world.

Let me speak for a moment, as your Foreign Minister, of what we can do in the world. First, let me note two changes that give Canada even greater influence if we continue to follow a strong and active foreign policy.

The first change is economic. The world economy is being transformed. The countries of Europe, fierce enemies through centuries, have created a Common Market in which all internal barriers to trade will be gone by 1992. In Asia, Japan casts a wider influence on the world, and modern young economies in Korea, Singapore, Taiwan and Hong Kong become more competitive every day. Think of what will happen when massive countries like India and China become as competitive as Korea and Japan. In North America, Canada has negotiated a Free Trade Agreement with the United States, so that we will have the same market advantages as Europe and Asia, with whom we must compete. This new economic reality holds great opportunities for Canada, because we are so rich, so innovative, so competitive. If we reach out to these opportunities, nothing can stop Canada.

And that economic change is forcing a political change -- particularly in the Soviet Union. Part of what is driving Mr. Gorbachev is the undeniable evidence that the Soviet economic system doesn't work. That and other factors have led to a change in the relation between the superpowers. Nothing basic has changed. One

system is free and the other is not. But there is now a wider range of practical questions on which we can get agreement – from visitor visas, to the environment, to progress on banning chemical weapons.

It is a privilege for me to be present with you this evening to share in your celebration of 1000 years of Christianity in your ancestral homeland, "Rus' Ukraine". In this millennium year, it is the role of your churches that we especially honour -- Orthodox, Catholic and Protestant. They have been a mainstay of Ukrainian culture and spiritual ideals, inside and outside the Ukraine. It is the religious temper of the Ukrainian people which ensures that the vision of human rights and freedom of choice, as ends in themselves, is preserved in the Ukraine today. This 1000th year tradition of Christianity is the proof and guarantee that human hope and faith cannot be extinguished. The whole world celebrates this anniversary of courage and of faith.

Canadian-Ukrainians have left an indelible mark on this country -- whether it is John Sopinka on the Supreme Court of Canada, or the legacy of William Kurelek's paintings, or Johnny Bucyk driving for the net. In my own Department, I have had the privilege of appointing Raynell Andreychuk as Canadian High Commissioner to Kenya, and then Representative to the UN Human Rights Commission.

I applaud the role of the Ukrainian Canadian Committee in encouraging your community to become more active in the Canadian political process. Your new Parliamentary Student Internship Programme is a vital contribution to this end.

You will permit me, as an Albertan, to say that I am not surprised that the foremost centre for Ukrainian studies outside the Ukraine is the Ukrainian Institute at the University of Alberta.

We Canadians are the luckiest people in the world, because we live in a land that is both wealthy and free. Sometimes we take that wealth for granted, and think we can spend without earning, or grow without working. And sometimes we take our freedom for granted, and forget that other countries, other systems, know nothing of the rich freedom we have here.

Let me tell you a brief true story of two capitals, two systems. Just before Easter, in 1985, Maureen and I were in Kiev. I met the Premier of the Ukraine, and asked for the release of a man named Danylo Shumuk. The Premier of the Ukraine said no, and we argued about it. On my return, I pressed the case again, as I had before.

And, last year, Danylo Shumuk was freed, and came to Canada. I met him in Ottawa, and took him to see the House of Commons -- our free Parliament. He sat in the Speaker's chair, and as we walked out, I pointed to the seat of prominent Members of Parliament. I showed him the seat of the Opposition Leaders, and then I pointed to the place of the Prime Minister. And Danylo Shumuk said to me: "I know where the Prime Minister sits. He sits next to Mr. Mazankowski."

And often, in this circumstance, countries like Canada can have a larger influence. Let me mention two priorities of our policy.

One, obviously, is human rights. Respect for human rights is a cornerstone of Canadian foreign policy. Prime Minister Mulroney and I have raised this question directly with governments around the globe -- from Korea, to Central America, to Burundi, to South Africa, to the countries behind the Iron Curtain. Just two weeks ago, at the United Nations, I told Mr. Shevardnadze of Canada's continuing concern about human rights in the Soviet Union. We will never stop pressing the Soviet Union to continue to improve its record, including its treatment of religious and national minorities. We believe we are beginning to make a difference, particularly with regard to travel.

In the first half of 1988, our Embassy in Moscow issued 2034 visas to visitors and 84 to immigrants. In the whole of 1986 there were only 676 visits by private citizens to Canada and 33 immigrants from the Soviet Union. Many of you and your families will already have experienced the benefits of those changes. I can assure you we will press for more.

Family reunification is especially important to us. Out of the 42 specific cases I presented in 1987 to Mr. Shevardnadze, 33 have been resolved, including all 6 from the Ukraine. This year our results have been less successful, so I have asked that he personally review our list. For my part, I will continue to do everything I can to help bring families together.

Our Government has amended our own Immigration Regulations to encourage family reunification, and we continue to devote great effort, at home and abroad to resolving outstanding cases. In our discussions with the Soviet Government, this issue is always prominently raised as a serious and permanent concern of the Canadian Government, and a major factor in bilateral relations.

In many ways, the major battleground for human rights is the Conference on Security and Cooperation in Europe. Canada plays a leading role in seeking compliance with the commitments of the Helsinki Final Act.

We have deplored the treatment of Helsinki monitors, whose only crime was to take seriously the solemn declarations made by their government. We have called for the release of other political prisoners, and for changes in Soviet law that would no longer make it a punishable offence to criticize the state. We have pressed for recognition of the right of people to monitor their government's observance of commitments and to promote respect for human rights, and for effective remedies for those punished for such action. We are demanding a firmer commitment to the right of everyone to leave any country, including his own, and to return to his own country. We are seeking agreement to arrange measures that would reduce the bureaucratic and other impediments to personal travel, to emigration, and to family reunification and family visits. We have called for guarantees by governments of the integrity and privacy of postal and telephone communications, for freer movement of visitors within their home country, including the ability to stay in private homes, and for a freer flow of information of all kinds.

In preparing for CSCE meetings, we have invited many interested Canadians, including Ukrainian-Canadian groups, to provide us with information and views. We shall continue to do so, and I reaffirm an open invitation to contact my officials at any time. Often you, and not governments, are the best source of accurate information as to what is happening in the Soviet Union, particularly regarding the welfare and circumstances of family and friends.

Mr. President, if there is any single characteristic that marks us as members of Canadian society, it is that we are free. Not everyone is free, as Danylo Shumuk can testify. Some systems of government deny freedom for their own people, and would limit it elsewhere. Europe today is divided between countries where citizens are free, and countries where they are not. That difference is based on a struggle between systems -- and in that struggle over freedom, Canada is not neutral.

We have fought for freedom in Europe in two World Wars. We welcome refugees and immigrants who come here to be free. We are active influential members of the North Atlantic Treaty Organization -- NATO -- and we will continue to be, because the defence of freedom is not finished.

Our presence, with our allies, on the front lines in Europe, is a sign to the West, and a sign to the East, that nations who value freedom will not be divided.

Those who would pull Canada out of Europe would abandon Canada's duty and offend Canada's history. That is not the policy of this government.

We are interested in the reforms taking place in the Soviet Union. There has been real movement on a range of issues. But the facts require us to be cautious as well. We must always keep in mind how far the Soviet Union would have to go to give its peoples the palest imitation of what we already enjoy as free citizens of a free nation. We should welcome real change, but we should also ensure that western nations present our side of any debate as aggressively as the Soviet's present their side.

What is important is realism. There has been change. There may be more. It should be encouraged by Canada and other free societies.

We want to be sure the change is real before we celebrate it -- and we must, throughout this period, maintain our own commitments to the values of free societies, and the means to keep the peace.

I am honoured to be with you tonight. All my life, it has been my privilege to work closely with Canadians of Ukrainian origin. You are part of my heritage as a Canadian.

In his 1904 poem, Michael Gowda, a Ukrainian pioneer, echoed the *Testament* of the Ukrainian national poet Taras Shevchenko when he wrote:

"But, Canada, in liberty we work till death,
Our children shall be free to call thee theirs,
Their own dear land, where gladly drawing breath,
Their parents found safe graves, and left strong
heirs."

Strong heirs, and a priceless understanding of the value of freedom, are among the greatest gifts Ukrainians have given Canada. You do your forefathers proud.

РОЗДІЛ V

ВИСОКОДОСТОЙНИЙ ДЖОН ДІФЕНБЕЙКЕР І УКРАЇНЦІ

Мої зв'язки з Високодостоїнним Джоном Діфенбейкером

З Діфенбейкером я ближче познайомився в 1960 р., коли ми в трійку (Діфенбейкер, д-р посол Ів. Кучерепа і я) дискутували над текстом його промови на 15-у Сесію Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй. Багато часу ми присвятили на дискусії і наші опінії („Чіф” сказав, що це має бути „бомба” для Світу). Його виступ був історичним, та несподіванкою для багатьох політиків. Він виступав проти колоніалізму і поневолення України та інших народів. Діфенбейкер зробив виклик Хрущову, щоб він дав мільйонам людей в Європі й Азії під Советським режимом право вільних виборів, аби вони вирішили своє власне політичне майбутнє. Щось подібне зараз домагаються українці на чолі „Рух-у”. Хрущов не мав слів оборони для своєї Імперії, то зняв черевика і товк об стіл. Про цей виступ звітувала світова преса. *New York Times* з 24 вересня 1960 р. подає про мужній виступ Діфенбейкера а також вся українська преса. Американська *Свобода* видала спеціальне число свого англомовного додатку *The Ukrainian Weekly* в цілості заповненого матеріалами, що відноситься до злочинів Хрущова в поневоленій Україні. Це видання випущено у зв'язку з приїздом Хрущова (і його черевика) на Сесію 15-ої Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй. (*Le Droit*, Lundi 16 mars 1960).

З цієї нагоди були надіслані привітальні телеграми до Діфенбейкера. Голова Виконного Органу УНР-ади, М. Лівіцький вислав телеграму до прем'єр міністра Канади Високодостоїнного Діфенбейкера вітаючи його за мужній виступ.

В 1960 р. відбулося громадське віче в Торонті заходами місцевого КУК, під гаслом „Воля всім народам”, нав'язуючи віче з історичним виступом Діфенбейкера. На цьому віче промовляли: інж. Я Білак, інж. В. Безхлібник, Олег Підгайний, міністер Старчевський і д-р Іван Кучерепа.

Друга наша ділова зустріч була 1961 р., коли я готував доповідь для Діфенбейкера на відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу в липні 1961 р. про що була згадка вище. Це була найбільша українська маніфестація

в Канаді. (Я був присутній, ми з родиною поїхали потягом на це величаве свято). Посадник (мер) Вінніпегу Степан Дзюба офіційно проголосив 8, 9 і 10 липня 1961 р., як дні присвячені пам'яті Тараса Шевченка у Вінніпегу. Вся преса звітувала про ту історичну подію, а промову Діфенбейкера при відкритті пам'ятника Шевченкові опублікувала англомовна преса. Вже 9-го липня відбувся бенкет в готелі „Марлборо” у Вінніпегу, де знову виступив з промовою Діфенбейкер. Мира Лазечко-Гаас присв'ятила поему прем'єр-міністрові й прочитала в англійській мові на бенкеті.

В цьому ж 1961 році в Оттаві відбулася Конференція етнічної преси, на якій промовив Діфенбейкер. Зараз після того Діфенбейкер дав своє остаточне запевнення, що науковець Михайло Ключко може мати азиль у Канаді (право політичного емігранта).

У 1962 р. відбувся 7-ий Конгрес Українців Канади у Вінніпегу. 6-7 липня гостем-промовцем на бенкеті був прем'єр Канади Джон Діфенбейкер.

На святі з нагоди роковин проголошення незалежності й соборності України, що відбулося 26-го січня 1964 р. в Торонті, гість-доповідач Діфенбейкер кинув виклик Хрущову: Дати українському народові і народам балтійських країн можливість самовизначення шляхом вільних виборів. „Не даймо себе обманути усмішкою російського ведмеда, що позує тепер в овечій шкурі” – сказав Діфенбейкер. Ванкуверський щоденник *Sun* заатакував промову Діфенбейкера в справі України.

На цю атаку відзивалася вся українська преса в обороні правди.

Під час відзначення в Оттаві 25-річчя (1964 р.) парламентарної діяльності провідника Консервативної партії Джона Діфенбейкера, йому було вручено його скульптурне погруддя, яке виконав відомий скульптор Леонід Молодожанин з Вінніпегу.

В 1965 р. Провідник консерватів у парламенті, Провідник опозиції і голова Консервативної партії Джон Діфенбейкер, 22-го квітня призначив Михайла Старчевського (Стара) провідником консервативної парламентарної фракції.

20 червня 1967 р. бувший прем'єр Канади Джон Діфенбейкер виступив у канадському парламенті з домаганнями про самовизначення для поневолених народів Москвою.

Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ) відбувався в Нью-Йорку від 12 до 19 листопада, 1967 року. 16 листопада відбулось урочисте відкриття Конгресу під керівництвом о. д-р В. Кушніра, як президента, останнього дня відбулася велика маніфестація, а на закінчення Конгресу відбувся бенкет у готелі „Гілтон” з головною доповіддю колишнього прем'єра Канади Дж. Діфенбекера.

В 1969 р. при кожній нашій зустрічі ми часто обговорювали пляни поїздки на Україну. Діфенбекер конечно хотів відвідати Україну, побачити природу, людей, з ними поговорити, але він не хотів, щоб його трактували як туриста і дали йому „провідника” і перекладача. Він хотів поїхати і бути свободним, тому такі вимоги він поставив советському амбасадорові. По якомусь часі амбасадор повідомив, що його вимоги є прийняті та має візу і може їхати. В жовтні 1969 р. він поїхав, про що писала газета *Toronto Daily Star* з 25 жовтня 1969 р. „The Chief in Form”.

Стаття підкреслює відважні виступи в Україні в таких справах, як канадське консульство в Києві, з натиском що на підставі советської конституції про суверенність України українці в Україні мусіли б мати свободу виїзду до Канади, щоб відвідати своїх кривих.

Ми нетерпеливо чекали його щасливого повороту та вражін з його подорожі. Ще він не повернувся до Канади, як я вислав йому запрошення від ЛВУ 4 листопада 1969 р., щоб він поділився своїми враженнями з України з українською громадою в Оттаві. (Запрошення в залученні). В міжчасі були певні телефонічні розмови з його езекутивним асистентом Том Ван Дузенном, який після програ Консервативної партії мусів залишити Достойного Старчевського, та пішов працювати до Діфенбекера. Ван Дузен написав книжку про Діфенбекера „The Chief”, власне від того часу ми, близькі співробітники, звали Діфенбекера „Чіф”. В своїх споминах він пише про свій виступ (One Canada, Vol. 2, 1976 р., 133-36.)

Я дістав позитивну відповідь 13 лютого 1970 р. від його езекутивного асистента К. Мартіна. Таких запрошень „Чіф” дістав 103, а вибрав тільки три: Моє від ЛВУ в Оттаві, Студентського Клубу в Монтреалі і Централі КУК у Вінніпегу.

Моїми клопатами було, як це зорганізувати, щоб воно вийшло величаво й імпазантно. Я зробив плян зустрічі й однієї неділі після Служби в церкві скликав мале засідання, присутні були: голова, д-р Мих. Боровик,

мгр. Л. Жила, д-р Р. Осадчук і інж. З. Янковський та Павло Гаврилюк, секретар. Мій плян присутні прийняли, я, як господар мав відкривати та привітати Високодостойного Діфенбейкера та його дружину пані Олівію і гостей. Посол В. Скорейко, мав представити доповідача, лишилася подяка, я запропонував, щоб хтось з управи подякував, всі заявили, що якось то буде і хтось подякує. Тиждень перед виступом, я звертався до кожного зокрема, кожний з них відповідав, що він не може, подаючи, якусь не оправдану причину. Я вже думав, що ці панове бойкотують. Я не питав Павла Гаврилюка, хоч він дуже радо це зробив би, але його слабе знання англійської мови йому не дозволяло. Щойно пізніше я довідався причину відмови, а це тому, що ці панове були завзяті ліберали. Щоб вийти із скрутною ситуації, я попросив о. пароха Свірського, як господаря дому. Він дуже радо погодився і програма була зроблена. Розіслано повідомлення до місцевої преси і до „Гомін України” про заплановану зустріч.

Цей тиждень я був хворий і пролежав весь час в ліжку. В суботу 14 березня, 1970 р. вранці зателефонував до мене до хати „Чіф” і заявив, що мав кілька телефонів, які його попереджали, щоб він не йшов, бо там не буде людей, бо це робить ЛВУ, я йому відповів, що я вірю, що були телефони, але це могли бути з Советської амбасад. Він відповів, що так, були з амбасад, але були і з вашої громади, питає мене чи я знаю що він відповів, я заявив, що не знаю, але вірю, що він дав добру відповідь, а він сказав що він їм відповів „це не ваша справа, що я і моя дружина їдемо”. І так сталося. Увечорі я попросив Антона Гриніва і ми разом поїхали до резиденції дорогих панства Діфенбейкерів. Пані Олівія дуже гарно нас прийняла та попросила сісти, бо „Джон” ліг відпочивати після доповіді яку він мав в полудне, кажучи, що „він за 5-ть хвилин буде готовий”. І дійсно, за 5-ть хвилин „Чіф” був вже внизу в приймальні і ми поїхали на Карлінг. В церковній залі зібрані чекали, а студенти в коридорі творили шпалер та гучно привітали достойних гостей. При вході в залю Ляриса Боровик (ще мала дівчина) вручила пані Олівії Діфенбейкер чудовий букет червоних рож, я провів наших дорогих гостей до почесного столу, присутні встали з місць оваційно привітали їх. За почесним столом вже сиділи: дос. сенатор П. Юзик з дружиною, посол В. Скорейко з Едмонтону, о. парох Н. Свірський та голова КУК і голови складових організацій. Я привітав Високодостойного Діфенбейкера та його дружину Олівію і всіх присутніх в залі, попросив посла Скорейка представити достойного доповідача. Високодостойний Дж. Діфенбейкер з притаманною йому легкістю і красномовністю передав приямним свої цікаві спостереження з недавньої подорожі по Україні. Він розповів один цікавий епізод: „Я зайшов в одну хату в колгоспі, де жило дві

старших жінки, на стіні була вирізка з газети моєї фотографії, я був дуже радий, що в звичайній скромній хаті мають знимку. Під час розмови вони сказали: „багато бараболі, капусти, а не має грошей.” Ми щиро розпрощалися, і в нашій зустрічі я збагнув українську щирю людину, а також і Україну. Речником слухачів був о. Никанор Свірський, який в імені всіх присутніх подякував Достойному Доповідачеві. Господар вечора д-р Михайло Боровик вручив Вельмишановному Гостеві на пам'ятку різьблений в українському стилі альбом з присвяченням в двох мовах: „Чемпіонові прав людини, кращому приятелю українців та поневоленої України, Високодостойному Джону Діфенбейкерові – від Ліги Визволення України. Відділ в Оттаві, голова д-р Михайло Боровик, Оттава, 14 березня 1970 р.”

Преса подала, що було біля 300 присутніх, були теж послі не тільки з Консервативної партії, але також і з Ліберальної. У неофіційній частині зустрічі збирачі автографів мали нагоду поповнити свої збірки підписами цього визначного державного канадського мужа й поготорити з ним у вільній неформальній атмосфері за горнятком кави. Після цього ми з Антоном Гринівим відвезли наших дорогих гостей. В авті я згадав, що був гість із Советської амбасаді, а „Чіф” сказав: „чому я йому про це не сказав, я б його привітав”. Відгомін в пресі був дуже прихильний. Достойні гості були дуже вдоволені такою товариською зустрічею. („Новий Шлях”, 23 травня 1970).

Пані Олівія Діфенбейкер надіслала листа-подяку Лярісі Боровик за китицю чудових троянд, вони пізніше ще довго переписувалися. Пані Діфенбейкер не любила англійського звороту „Mrs. Джон Діфенбейкер”, вона все вживала „Олівія Діфенбейкер” в своїй кореспонденції.

Як я вже згадував попередньо, що Високодостойного Діфенбейкера запросила теж Централя КУК до Вінніпегу і такий урочистий бенкет на честь Діфенбейкера і його дружини відбувся у неділю 27 вересня 1970 р. у Вінніпегу при участі понад 500 гостей. Господарем того врочистого бенкету були президія Комітету Українців Канади й управа відділу КУК у Вінніпезі. У програмі того бенкету відмічено довголітню приязнь почесного гостя з українською громадою в Канаді і підкреслено всі його виступи як на канадському, так і на міжнародньому форумах в обороні прав українського народу на самостійність.

Почесний комітет з нагоди цього українського бенкету складався з 50 осіб на чолі з митрополитом Іларіоном від УГПЦеркви і митрополитом

Максимом від УКЦеркви, та проповідником І. Яцентим від Українського Євангелицького Об'єднання. Між 50 членами почесного комітету було 30 голів складових організацій КУК, та інші визначні діячі української громади, як послали до Федерального і провінційних парламентів, судді і т. п.

11. Зустріч з Дж. Діфенбейкером в Оттаві, 14 березня 1970 р. Зліва пані О. Діфенбейкер, Високодостойний Дж. Діфенбейкер і д-р Мих. Боровик, голова ЛВУ, вручає мистецько різьблений укр. альбом.

**THE SENATE
CANADA**

Оттава,
24-го березня, 1970 р.

Вп. Пан Др. М. Боровик,
Оттава, Онтаріо.

Вельмишановний Пане Докторе!

Хочу Вам щиро подякувати, що Ви запам'ятали прислати мені кольорову знімку з нагоди прийняття в честь бувшого Прем'єр Міністра, Івана Діфенбейкера. Це буде для мене гарна пам'ятка.

Я вважаю, що це скромне прийняття було успішне. Знаю, що пан і пані Діфенбейкери були дуже задоволені, головню тому, що панував дух ширости й приємности.

Вам і членам Вашого комітету належитья особлива подяка.

З глибокою пошаною,

Сенатор Павло Юзик

ПЮ:вб

За головним столом бенкету було 25 осіб, з яких склали привіти: посол М. Смеречанський від Федерального уряду Канади, посол Г. Шафранський від провінційного уряду і від прем'єра Манітоби, і мер міста Вінніпегу Степан Дзюба, від Міської ради Вінніпегу. Ред. І. Сирник заступник президента КУК, відчитав уривки з привітів, які прийшли листовно або у формі телеграм від 53 українських установ та організацій з усіх провінцій Канади, від Квебеку по Британську Колумбію.

Слово про почесного гостя виголосив президент КУК о. д-р Василь Кушнір, передавши Дж. Діфенбейкерові від імені української громади Канади, як дарунок вдячності, відлиту в бронзі різьбу роботи українського скульптора Леоніда Молодожанина. Глибоко зворушений цим подарунком і виявом вдячності, Дж. Діфенбейкер виголосив знамениту промову, в якій торкнувся розмов, відбух у Києві під час його недавньої поїздки на Україну: „...Роками після війни я мав надію відвідати Україну та самому побачити позолочені куполи Києва. Ця надія сповнилася тому кілька місяців, а з моєї поїздки в Україну я згадую скрізь сильно пульсуючі серця волелюбних українців вдома, на рідній землі. Україна є глибоко розрита війною. Чотири і пів мільйона українців згинуло під час останньої війни, а два мільйони депортовано. В 1930 роках майже таке саме число померло в часі створеного комуністами голоду, через опозицію до колективізації господарств.”

„Я відвідав музей Т. Шевченка -- трибут свободі. В поемі „Кавказ” він уживав висловів драматично схожих до безсмертних слів Черчіля про визов „крови, праці, сліз і поту”. ...Українці гордяться своєю історією, що в перспективі літ є епічним змаганням за свободу і національне етнічне збереження. Свобода в Україні була уривчастою в практиці. Українці здобували її на короткий час, а згодом тратили її на цілі генерації -- навіть століття.

Дійсно, я думаю, що справедливо сказавши, українська преса може визнавати себе світовими найбільш стійкими і наполегливими борцями за свободу. Членам Українського Канадійського Комітету буде може цікаво знати погляди П. Т. Тронька, заступника голови Ради Міністрів УССР. Я зустрів його, а також заступника міністра закордонних справ Мартиненка і вони мене прийняли чемно.

Заступник голови сильно скритикував канадійську пресу за огляд його відвідин, як офіційного представника України на ЕКСПО-67. Він був

сердитий на офензивність канадійської етнічної преси, яка назвала уряд України „київським урядом”, що на його думку, є великою політичною помилкою. Він повторив ще раз, що теперішній український уряд є суверенний та незалежний та повинен мати респект.

Тронько сперечався, що деякі українці в Канаді є фактично воєнними злочинцями. Він мене поінформував, що є „виродки в кожній родині”. Таких виродків в Канаді є велике число, які пишуть гидкі речі про Україну. Чесних людей вони, (Радянська Україна) вітають, бо, вертаючись додому, (в Канаду) вони чесно оповідають що бачили в Україні. А щодо „виродків”, то „всі вони мусять бути заглушені”. Україна має довгу практику з такими „виродками”, які після відвідин їхньої Батьківщини, повернувшись до Канади, пишуть злі статті про Україну, та описують, що Україна є предметом т. зв. „опресії і поневолення завойовниками”. Тронько ствердив, що -- „Етнічна преса в Канаді є під контролею реакційних і жажливих революціонерів!”...

Під час дискусій міжнародних проблем із Троньком і Мартиненком я вказав на те, що для українців, посвоячених з канадійськими українцями є майже неможливо одержати візу на відвідини до Канади і що з 12,000 прохань в десятилітньому періоді розглянено лише 500 в цей чи інший спосіб і тому належить відповідною акцією приспішити розгляд аплікацій.

Я запропонував відкриття та виміну Генеральними консулами, щоб канадійський Генеральний консул був у Києві і український відповідник номінований в Оттаві. Спочатку мої погляди були сприйняті з зацікавленням, однак згодом були висунуті проти них протилежні аргументації. Було сказано заступником міністра закордонних справ, що консулярний договір з 1967 р. поміж СССР і Канадою передбачає відкриття советського консульства в Монреалі і має на меті відкриття канадійського консульства в СССР в майбутньому, але ще не було вирішено поміж обома урядами коли і як цей договір має бути здійснений. Я запропонував, щоб договір про виміну консулятів був здійснений через Україну, бо засвідчується, що Україна є суверенною і незалежною державою. Справді, якщо б договір цей був зроблений Україною, то це показало б що в дійсности Українська республіка є незалежною нацією. Заступник міністра закордонних справ заявив, що я маю інше розуміння в означенні державности, як це мають народи СССР. ... В кожному разі він заявив, що советські амбасади повністю репрезентують всі компоненти республік СССР і нічого більше, тільки замішання вийшло б у результаті від інших

репрезентацій. Він твердив, що моє пропозиція було таке саме як буржуазних націоналістів...”

Високодостойному Діфенбейкерові подякував голова відділу КУК Вінніпегу А. Яремович а Люба Чайковська передала коштовну гуцульську скриньку пані Діфенбейкер на згадку від українського жіноцтва Канади. („Канадійський Фармер”, 10 жовтня, 1970.; „Гомін України”, ч. 44, 24 жовтня, 1970).

Незабаром після цього величавого свята, відбулася інша подія, про що подає („Гомін України” ч. 12, 11 березня, 1972 р.) під заголовком „Дж. Діфенбейкер в обороні поневолених народів”. „У репрезентативному готелі Марльборо у Вінніпезі відбулася 17.2.1972, о год. 2:30 історична подія яка може мати далекосяглий ефект на публічну опінію світу, на хід дальших подій, а передусім на долю народів підсовєтської Росії. Заходом КУК і за апробатою СКВУ створено інституцію для оборони людських прав у Канаді, яку очолив дост. Дж. Діфенбейкер, кол. прем’єр Канади, довголітній і гарячий оборонець людських прав у Канаді, який 50 років аплікував у поняття канадців і в політику уряду необхідність свободи народів і людини, без чого ніколи в світі не буде миру. Він мужньо виступав в Об’єднаних Націях в обороні України і всіх поневолених московським колоніялізмом народів а тепер підняв ще раз по-лицарському рукавицю, яку кидає в обличчя західного світу Москва. Підняв меч хрестоносця і кинув ідею: всі визначні мужі світу, політики, науковці, мистці і поети, люди думки, ідеї і чину повинні об’єднатися на оборону поневолених народів в рамках інституції Оборони людських прав.”

У своїй промові Дж. Діфенбейкер підкреслив, тривожні вістки про арешти інтелектуалістів, які кожного дня приносять газетні вістки з ССРСР, з занепокоючим поворотом до жорстоких метод сталінської ери у відношенні до людей, які не хочуть нічого більше, тільки реалізації постанов конституції ССРСР. Вказуючи на невідрадність обставин людини Сов. Союзу, які він сам бачив на власні очі в час своєї подорожі, нужду побуту і страх, Діфенбейкер ствердив, що завдання, яке він поставив собі на протязі цілого життя -- бути адвокатом і оборонцем покривджених, кладе на нього обов’язок, а позиція і минуле дає йому можливість у тому напрямі далі діяти.

Присутні на пресконференції журналісти, радіокоментатори, телевізія, головно молоді люди, і члени президії КУК, захоплено прийняли цю велику формату ідею, яка, як заявив Діфенбейкер, щойно зродилася і ще не зовсім

оформлена, але вона напевно продістанеться поза залізну заслону і наповнить підяремні народи новою надією, а на Заході об'єднає ті сили, які вже в тому напрямі багато зробили і роблять.

На цей історичний виступ Канадського прем'єр-міністра Високодостойного Джона Діфенбейкера почали запрошувати інші українські організації, але він не скрізь міг бути і мусів декому відмовити.

Літом 1972 р. зателефонував до мене на працю д-р Роман Малащук, голова Головної Управи ЛВУ, щоб я запросив „Чіфа” як головного доповідача на Американсько-Канадський Здвиг, який має відбутися 1972 р. в Торонто, так, як кожного року, а офіційне запрошення Головна Управа вишле пізніше, якщо він погодиться. Я йому відповів, що нічого не можу сказати, бо часу дуже мало, а „Чіф” є зайнятий, як довідаюся, то йому відповім. Під час обіду я зайшов до „Чіфа” в бюро і це все йому розповів та попросив його від себе, щоб він був головним промовцем. „Чіф” не дуже радо, але погодився. Мені він поставив таке питання „А що мені українці дадуть?” каже, що жиди в Ізраїлі побудували 10-ти милеве шосе і назвали його іменем. А при тому мені заявив, що я особисто відповідаю за всю підготовку, на що я дав свою згоду. Зателефонував до д-р Малащука і сказав йому вимоги Діфенбейкера, та запитав чи він з тим згідний. Відповідь була коротка, так. (В цей час я був одним із заступників голови Головної Управи ЛВУ).

Торонто вислало офіційне запрошення, а секретар В. Макар вислав на мою адресу запрошення для пані Діфенбейкер. Отже, треба було подбати про матеріяли для доповіді та всю організацію, підшукати відповідного посла, щоб представив достойного промовця, замовити в Торонто прес-конференцію та приміщення в Роял Йорк готелі, та всі інші подробиці зв'язані з виступом „Чіфа”. День наперед, в суботу, я поїхав до Торонта, щоб на місці перевірити всі факти.

На летовищі в Торонто Високодостойного Діфенбейкера і Достойного посла Стефана Папроського привітали діти з квітами, голова д-р Роман Малащук, голова О. Ж. ЛВУ Марія Солонинка, д-р Мих. Боровик, потім ми поїхали до готелю. В 10-ій год. ранком відбулася прес-конференція, якою провадив мгр. Ю. Шимко (теперішній президент СКВУ), пізніше разом із журналістами відбувся полуденок, де „Чіф” жартував, а опісля поїхали на Виставову Площу, де відбулася Зустріч-Здвиг під гаслом „Національна маніфестація в 30-річчя УПА та в обороні Нескорених в Україні”. Отже,

Зустріч-Здвиг українців Канади і Америки, заходами Організації Визвольного Фронту відбувся 25 червня 1972 р.; на Виставовій Площі в Торонто. Дорогого промовця представив у стилі досвідченого парламентариста Достойний Стефан Папроский.

12. Члени ОУВФ вітають на летовищі в Торонто Достойних гостей: Високодостойного Діфенбекера і Ст. Папроского: з ліва М. Солонинка, Ст. Папроский, Діфенбекер, мгр. У. Целевич, д-р Р. Малашук і автор -- організатор Зустрічі.

Торонто, 2 червня 1972.
Вп. Д-р М. Боровик, Оттава.
Вельмишановний Друже Докторе,

Дуже Вас просимо допомогти нам доручити залучене запрошення від Централі ОЖ ЛВУ для пані Діфенбейкер на нашу Зустріч. Адресувати на „Парлямент Билдинг” якимось не випадає, а вислати до Саскачевану теж незручно, якщо пані Д. проживає тепер в Оттаві (чого ми напевно не знаємо). – Якщо Ви маєте приватну адресу п-ва Діфенбейкерів в Оттаві, просимо ввічливо заадресувати залучену коперту і вкинути листа до скриньки. Це нічого, що штампіля буде з Оттави.

Заздалегідь щиро Вам дякуємо за цю послугу і дружньо вітаємо

С. У.
В. Макар

„Джон Діфенбейкер, бувший прем'єр Канади та відомий чемпіон свободи був головним промовцем на національній Маніфестації українців, а в своїй промові, як голова Міжнародного Комітету Оборони Людських Прав, він домагався зобов'язучої Хартії Людських Прав для ООН та примусової юрисдикції Міжнародного Суду Справедливості в цій справі.

...Замітна цьогорічна зустріч у тому, що стала вона одною з найбільших дотепер маніфестацій українців та була присвячена відзначенню 30-річчя УПА та в обороні нескорених українців в Україні.

Національна Маніфестація в Торонто, заходами організації Визвольного Фронту, притягнула до себе тисячі учасників, багато репрезентантів уряду, міста Торонто, українських організацій Канади, США та преси. Крім маніфестаційної частини з промовами інж. Степана Голяша, командира УПА, та Джона Діфенбейкера, кол. прем'єра Канади, та різних представників, була на високому рівні мистецька частина з виступами хорів „Прометей” і „Діброва”, трубною оркестри „Батурин”, Люби Кобрин з Парижу (кольоратурне сопрано), Йосипа Гошуляка -- баса оперного співака та інших.

13. Зустріч-Здвиг. Виставова Площа в Торонто, 1972.

Джон Діфенбейкер у своїй промові закликав до осудження світовою opinією „тиранії і несправедливості” під комунізмом в ССРСР і сателітах, та виступав в обороні людських прав, домагаючись негайної акції ОН...” („Канадійський Фармер”, ч. 27, 3-го липня, 1972), („Гомін України”, ч. 29, 8-го липня, 1972), (The Globe and Mail. Monday, June 26, 1972).

Після доповіді, мгр. Уляна Целевич вручила Високодостойному Дж. Діфенбейкерові медалю кн. Ольги. Маніфестація була величава, а погода чудова, наш промовець був дуже задоволений такою організацією.

November 4, 1969.

Rt. Hon. John George Diefenbaker, P.C.,
House of Commons,
Ottawa, Ontario.

Dear Sir:

The Canadian Ukrainians in Ottawa have always appreciated your interest in their welfare and culture and the fact that you are personally acquainted with their contribution in various fields to the positive development of this country.

They were particularly interested to hear of your recent visit to the Ukraine and have expressed their keen desire to learn, at first-hand, from you about the present condition of their Fatherland from the point of view of an unofficial traveller who knew what to look for and what information to seek.

As they would deeply appreciate the privilege of sharing your recent experience, the Canadian League for Ukraine's Liberation would like to invite you to address the members of the Ottawa Branch at a date that would suit your convenience.

As most of their information about their native land comes from publications which are more or less controlled, they would all the more appreciate an intelligent and fairminded account from one noted for his ability to understand present conditions and their causes.

May we therefore hope that you may be able to find time to address the Ukrainians in Ottawa in the near future?

Respectfully yours,

Dr. M. Borowyk, President,
Canadian League for
Ukraine's Liberation,
1290 Snowdon St.,
Ottawa 8, Ontario.
Telephone: Home 731-4780
Office 992-9429

**CANADIAN LEAGUE FOR UKRAINE'S LIBERATION
OTTAWA -- BRANCH**

Ottawa, February 2, 1970

Mr. Keith Martin,
Executive Assistant to
The R. Hon. John G. Diefenbaker
The House of Commons,
Ottawa, Ontario.

Dear Mr. Martin:

Referring to our conversation on January 29th, I am delighted to confirm acceptance of March 14th as the date chosen.

While I accept on behalf of our organization, it is welcome news indeed for the Ukrainian Community as a whole. We expect a large turnout.

We have reserved a hall at 991 Carling Avenue, tentatively for 8 p.m. However, I shall contact you shortly to work out all the details.

I would like to say how pleased we are with the arrangement and thank you for your cooperation.

Yours sincerely,

Dr. M. Borowyk
President

MB/ag

**HOUSE OF COMMONS
CANADA**

The Rt. Hon. John G. Diefenbaker, P.C., Q.C., M.P.

Ottawa, Ontario
November 13, 1969.

Dear Dr. Borowyk:

This is to acknowledge with thanks your letter of November 4th, containing a kind invitation for Mr. Diefenbaker to address the members of your association, on a date to be determined. Mr. Diefenbaker would be very pleased to address your organization and I would appreciate it if you would contact me so that a mutually convenient date could be arranged.

With very best wishes, I am

Yours sincerely,

Keith Martin,
Executive Assistant.

Dr. M. Borowyk,
President,
Canadian League for Ukraine's Liberation,
1290 Snowdon Street,
Ottawa 8, Ontario.

**HOUSE OF COMMONS
CANADA**

The Rt. Hon. John G. Diefenbaker, P.C., Q.C., M.P.

Ottawa,
October 23, 1973.

Dear Dr. Borowyk:

I am most grateful to you for your letter of October 21 and for the suggested alterations which, in your opinion, should be made to a draft speech to be given to the World Congress of Free Ukrainians.

I note in the last paragraph of your letter that additional material will be sent to me from Toronto. As yet it has not reached me and I would ask you to be kind enough to get in touch with the officials who were to let me have it.

With best regards, I am

Yours sincerely,

John Diefenbaker

Dr. Michael Borowyk,
1290 Snowdon St.,
Ottawa, Ontario.

**HOUSE OF COMMONS
CANADA**

The Rt. Hon. John G. Diefenbaker, P.C., Q.C., M.P.

Ottawa,
November 6, 1973.

Dear Doctor:

Because of your interest and helpfulness to me in preparing my remarks for the Ukrainian World Congress, I am sending you herewith a copy of my speech.

The warmth of the reception given me by those present touched me very deeply.

With best regards, I am

Yours sincerely,

John Diefenbaker

Dr. M. Borowyk,
1290 Snowdon,
Ottawa.

Rt. Hon. John G. Diefenbaker, P.C, Q.C, M.P.
House of Commons
Ottawa

October 21, 1973

Dear Sir,

As an introductory note I would like to commend you on your speech delivered on the occasion of the Celebration of the 40th Anniversary of the Ukrainian National Federation of Canada The Second World Congress of Free Ukrainians, as the name suggests has a different theme, aim and a scope focusing on a global orientation. Therefore, I would like to suggest some changes.

P. 1 -- para 2. Delete 1. Substitute -- Ukrainians in the Free World.

Delete 2. Substitute -- As elected representatives, in government service, in the field of education, in the arts, in agriculture.

P. 3 -- add 3 -- Which the western media have singled out. But how many are aware of the plight of Ukrainian dissenters, Yuriy Shuchevych, Valentyn Moroz, V. Chornovil, Ivan Dziuba and Alla Hors'ka and hundreds of others.

Delete p. 3-4, para 4. Dealing with Sakharov, continue with -- In the last three years there has been a long list of intellectuals (5) who have been persecuted, arrested, incarcerated in Siberian concentration camps or even endured, worse misery those who have become...

I would like to suggest that in the concluding remarks or incorporated someway in the text of the speech be included the aim of the Second World Congress of the Free Ukrainians, which is to be the greatest manifestation of Ukrainian strength and unity

in the defense of a persecuted Ukrainian nation and its right to freedom and independence.

In closing I believe that you will receive additional material from Toronto which you might like to utilize in your speech.

Sincerely yours,

Dr. Michael Borowyk
1290 Snowdon St.
Ottawa, Ont.
K1H 7P4

NOTES FOR A SPEECH BY
THE RT. HON. J.G. DIEFENBAKER, P.C., Q.C., M.P.,
at a
MASS RALLY
of the
SECOND WORLD CONGRESS OF FREE UKRAINIANS
at
MAPLE LEAF GARDENS
TORONTO ONTARIO
SUNDAY, NOVEMBER 4, 1973.

I am honoured to have the opportunity of speaking to those present who represent the legions of freedom-loving Ukrainians of all over the world.

I spoke to the First World Congress in November of 1967 and was given the Shevchenko Freedom Award which will always be among my most treasured possessions.

I join in welcoming our visitors to Canada as well as Canadians of Ukrainian origin who are present from all parts of our country.

Ukrainians of Canadian origin have made tremendous contributions to Canada in war and peace. When the first immigrants came, they went mainly into agriculture. In the intervening years, as elsewhere in the Free World, there has been widespread participation by them or their descendants in business life, in public life, in education, in the professions and in the arts.

In recognition of that contribution, when Prime Minister, I appointed the Hon. Michael Starr to Her Majesty's Privy Council of Canada; the first and only Canadian of Ukrainian origin to be appointed.

Among others appointed, I named the Hon. Paul Yusyk and the late Hon. John Hnatyshyn to the Senate of Canada.

While born and raised in Ontario and living the first three years of this century in East Toronto, with my parents and late brother we went to the prairies. Then it was that immigrants from many nations were sweeping into Western Canada. It was there that I formed an affection for the Ukrainian immigrants, their love of freedom; and still in memory I hear, as I did then in the stillness of the evening, their songs of liberty and freedom and their recitations epitomized in the immortal poetry of Taras Shevchenko.

I am in complete agreement with the objectives of this Conference and your and my abhorrence of the tyranny against freedom of speech that is now being waged in the USSR and in the Ukraine, the Baltic States and other captive nations. However, I am glad that it is realized by this world organization that there can be no possible justification for advocating, or appearing to advocate, rebellion or war in order to free captive nations. Not only would such a course be fraught with terrible danger to world peace, but could lead only to further hurricanes of repression being launched against freedom-loving people behind the Iron Curtain.

I have repeatedly spoken out against the Soviet harassment of its intellectual dissidents, but I have found that it is a subject that is being shoved under the carpet by the Foreign Offices of the western democracies. The campaign of denunciation and destruction of intellectuals has been intensified in the last two or three years. Today it is epitomized in the stands of the physicist, Andrei Sakharov, the father of the Soviet hydrogen bomb, and the great novelist Alexander Solzhenitsyn, both of whom have spoken out, calling for intellectual freedom and human rights for their country. The western media have singled them out for attention. But what of the plight of Ukrainian dissenters, Yuriy Shuchevych, Valentyn Moroz, V. Chornovil, Ivan Dziuba and Alla Hors'ka and hundreds of others.

In the last three years intellectuals have been persecuted, arrested, incarcerated in Siberian concentration camps or have become "psychiatric prisoners" committed to indeterminate sentences in insane asylums where, to use the words of one who has suffered, Valentyn Moroz, in a letter, "This is a place where terror reigns supreme. Every effort is made to kill a man's human feelings."

Leaders like Sakharov and Solzhenitsyn, having such towering reputations, cannot be imprisoned or sent to special Soviet mental hospitals because of the Kremlin's fear of an aroused reaction from increasing numbers of the people of the USSR.

What of the recent persecutions of intellectuals and others who have exercised the right to criticize?

Solzhenitsyn, in an interview with Frank Crepeau of the Associated Press and Alain Jacob of "Le Monde", said:

"Information from abroad, ideas, facts protests are filtering into the Soviet Union despite everything and are exerting a great influence. You must understand that the regimes in the East are certainly not at all indifferent to the protests of western public opinion. Quite on the contrary; they have a deadly fear of it -- they dread only this.

"But this is so only when you deal with a united powerful voice of hundreds of prominent individuals, when you deal with the opinion of an entire continent; then the authority of a pretentious 'progressive regime' can truly be shaken. But when you hear only timid and isolated protests, without the least conviction and the inevitable reservations that 'the same things are happening

in Greece and Turkey', then it only generates a good laugh from the aggressors.

"When the racial makeup of a basketball team is highlighted as an event of international proportions more important than the daily injections which cause the brains of prisoners in psychiatric asylums to burst open, one can only feel contempt and scorn for a civilization that is egotistic, near-sighted and totally bankrupt.

"The spirit of sacrifice, shared by that vast number of imprisoned human beings isolated from the rest of humanity, is truly a guiding beacon of light for our future."

The great scientist, A. Sakharov's protest on behalf of Ukrainian arrested dissidents is quoted (in an interview with Edward Dillon, Agence France Press in Moscow, L'Express, September 3 1973):

"Since the beginning of 1972 we are witnessing greater political repressions. It is in Ukraine especially that the wave of political persecution was applied with the greatest force since January 1972. We know several examples of absolutely draconian sentences. Yuri Shukhevych, while still a child, was already a camp inmate because his father was one of the leaders of the nationalist movement in Ukraine. He supposedly described this period of his life in some written memoirs which were seized and used as evidence in sentencing him to five years of prison, an extra five years in the slave labour camps and an additional five years of exile under house arrest. Sentences of this nature can be cited in countless numbers in Ukraine.

"Still in Ukraine there was the recent arrest of the brilliant thinker and leading mathematician, Leonid Plushch. Following a brief investigation by the KGB he was declared mentally sick. Apparently, this expert psychiatric valuation was made without even the presence of the patient. The trial took place in December and it was decided that he would be placed into an asylum for the criminally insane. Considered as mentally sick, he was not allowed to attend the judicial proceedings nor was he represented by anyone. His wife and friends were prohibited from attending the trial. His lawyer was not permitted to study the dossier nor see his client before pleading his case. He has been incarcerated in the prison hospital in Dnepropetrovsk (presently holding over 1500 inmates), and his wife has not seen him since January 1972.

I fear that the atmosphere of detente is being exploited by the Soviet authorities in order to implement more rigid controls on its citizens and strengthen its economic and administrative structures. It has not resulted in the democratization of their system."

Sakharov has said:

"How can there ever be a mutual trust when one of the parties resembles an immense concentration camp? In the USSR the prisoners themselves cannot be mistaken about it; they point out that the camps of their incarceration are 'the small inner zone'; the rest of the country is 'the big outer zone'".

"Any attempts to leave the country are considered by our courts as an act of treason punishable by 10 years of slave labour camps or 15 years for second convictions".

While there has been a trend in the last couple of years towards detente between the USSR and the western world, what has happened in the Middle East in the last few weeks reveals in starkly frightening terms that the objectives of the USSR to dominate the world are unchanged.

The USSR has revealed by its threat, despite its pretence of detente, to send in troops to the Middle East shows that its determination to control the world has not ended.

In doing so, it played with peace in the Middle East but when met by the United States and the declaration by President Nixon of a worldwide "alert", it had to step down. Indeed, the official Soviet Communist Party Newspaper *Pravda* recently stated

"that despite detente the struggle between world socialism and imperialism was destined to continue up to the complete and final victory of communism throughout the world."

Many in the western world have been lulled into a false sense of security because of the declarations made at the meeting between President Nixon and Brezhnev in Moscow on May 29th, 1972. At that time both governments agreed they would act to prevent situations from developing that would endanger the new relationship, and specifically mentioned was the Middle East. The USSR, in recent weeks, has been giving a massive Soviet air-lift to Arab armies and threatened to act

unilaterally to send Soviet troops into the Middle East. So the events in the Middle East mean the end of the declaration after the historic meeting between Nixon and Brezhnev, or did Brezhnev conclude that he could take a chance of improving the Soviet fortunes in the Arab world without damaging the detente and the desire of the USSR for trade with, and loans from the United States?

Has detente done away with the military ambitions of the USSR?

In a speech delivered to the Ukrainian Canadian Society in Winnipeg in September 1970 I stated the objective of the USSR for the last century has been to control the Arab States and the oil fields of the Middle East, and that now has been close to fruition in the last few weeks. That prophecy has been established by recent events.

Today the USSR has the largest fleet, and its army has been increased in the last three years by a million men.

Has there been any recent change by the Soviet in assuring freedom of speech? No, but nonetheless Sakharov and Solzhenitsyn have continued to voice strong statements to the western press. While world public opinion and even that within the USSR is having its effect, dissent is unorganized. These great men continue to defy the tyranny that denies so many lesser persons that freedom, and are today in prison camps, or worse still mental institutions.

There is hope that change will take place if world public opinion asserts itself. Indeed, within the USSR there is evidence of an intellectual fermentation expressing itself. So strong has been the undercurrent of criticism in all levels of society and potential inroads of western ideas in the thinking of Party Members and the technical intelligentsia, that the Kremlin has launched a counter-offensive. As reported by the *Christian Science Monitor* a few days ago, Party indoctrination courses were started throughout the country, the purpose being "to rekindle the belief in communism's infallibility".

Apparently the agreement arrived at between Nixon and Brezhnev meant, in the view of the Kremlin, while anticipating thereunder to get favours from the United States, still considers itself free to exploit Soviet interference elsewhere in the world. Otherwise why, in the last 3.5 years, have the armed forces of the USSR been increased by one million men to nearly 3.5 million, while the United States has reduced its armed forces by more than a million, to around 2.2 million?

This situation cannot be condoned. It should be brought to the attention of the world in and out of the U. N. Assembly.

Canada, the United States and other Western countries should speak out in the United Nations against the tyrannical repressions reminiscent of the Stalin days. They have not done so.

Canada has not spoken out at the U. N. since September, 1960, when as Prime Minister, I called on Chairman Khrushchev who was present, to practise the anti-colonialism that he preached.

The double-tongued hypocrisy of the USSR in condemning other nations for colonialism, while at the same time denying the Ukraine, the Baltic States and other nations under its domination the right to self-determination, should be constantly condemned.

Why should Soviet colonialism not receive the attention of the United Nations to the same extent that is given to injustice in other parts of the world?

Some there are that say to raise such questions would cause trouble in the U. N. I ask a simple question... Is there to be a double standard in the U. N. whereby the USSR and its satellites may express their views freely in condemnation of practices, while at the same time freedom-loving nations are to be denied the same right and muzzled?

I believe that if the African and Asian blocs in the U. N. would express themselves and speak against the tyranny of colonialism in the USSR as they do injustices in other parts of the world, the USSR would be forced to change its course.

Why does the U.S.A. not speak out?

Recently that question was asked of the U.S. Secretary of State, Dr. Kissinger, and his studied, equivocal reply for inaction was as follows:

"We, of course, support the right of nations everywhere, including Eastern Europe, to determine their own fate. But obviously, circumstances have changed since the period when these resolutions were first introduced and when there was an expectation that there could be violent upheavals or peaceful changes of the government rapidly into a different form of government. I think a realistic expectation now has to be that while these

governments may move in a more democratic direction over a period of time, the sort of transformation that was foreseen in the 50's, the violent transformations have failed disastrously in Hungary and Czechoslovakia. That sort of transformation is less likely under current conditions, not because of the policy of this Administration, but because of the way the international situation has generally evolved since the end of the war."

What should the Government of Canada do?

It should do what other western Nations should do. It should protest to the USSR in the strongest terms. I need hardly add that I do not share the views expressed by the Prime Minister -- indeed I resent them -- when, in explaining why he did not take up with the USSR (when on his visit to Russia) the question of persecution of the intellectuals, that they had anything in common with the F.L.Q. in the province of Quebec.

Should not the Secretary of State for External Affairs, the Hon. Mitchell Sharpe, on his visit to the USSR this month, let the Kremlin know where Canada stands? The Ukrainian Canadian Committee made representations to him last week but he was silent.

Has the USSR any defence in its persecution of intellectuals?

It apparently has not.

In August, Solzhenitsyn, in an interview with the western press, dealt with the tyranny of the USSR with particular reference to the intellectuals, and the *Daily Express* in London, which has a high reputation for upholding freedom, reserved front page space for the Ambassador of the USSR. His Excellency did not take advantage of it, with the excuse that he had a call to Moscow. If there is freedom as claimed by the Soviet, the *Daily Express* article said Solzhenitsyn should be free to travel without hindrance within or without the Soviet Union and his uncensored writings should be published in the USSR.

My hope for many years was to visit the Ukraine to see for myself the gilded domes of Kiev and the village homes of thatched roofs and white-washed walls.

That wish was achieved three or so years ago. I met with Ukrainian people in city and in village and was deeply moved by the welcome extended to me. Above

all, my most vivid memories of that visit was the dedication to freedom of all Ukrainians whom I met.

When in Kiev I visited the magnificent museum dedicated to the memory of Taras Shevchenko, whom the Communists are trying, unsuccessfully, to adopt as their own. In his poems he told the story of the Ukraine, his words as true and vital today as when he lived. In *Hamaliya* he said:

"Oh, the winds are mute, the
tides do not carry good
tidings to us from Ukraine!"

In the light of the persecutions today of intellectuals in the USSR, it is of interest to recall that Taras Shevchenko became a free man after years in Siberian captivity, not by force of arms but, even in the almost non-existent communication of his day, public opinion was so aroused against the injustice done him that the Czarist Government had to release him. He said of the Ukraine: "My poor Ukraine: I love her so".

As a tireless crusader for justice for the oppressed, he suffered because he dreamed of

"The great new family,
The kinship of the free,
With kindly and a gentle word,
Remember also me."

Of the sufferings his people had endured he gave the indomitable answer:

"Our spirit never can be downed,
Our striving to be free."

The genius of his poetry has given to the world a picture of a people who would not bow down to their oppressors. His life was, and is still, a beacon of triumph over suffering and tragedy.

In the poem "The Caucasus", Shevchenko used words that bear a dramatic likeness to Churchill's immortal words of courage and national dedication during the darkest days of World War 2:

**This not for us to duel with Thee!
Not ours the right to judge Thy deeds!
Ours but to weep and weeping
To knead the daily bread we eat
With tears and sweat and blood unending...
Yet we have faith in Thy great pow'r
And in the living soul.
Justice will rise! Freedom will flow'r.**

His words are re-echoed today by the Ukrainian people.

**HOUSE OF COMMONS
CANADA**

The Rt. Hon. John G. Diefenbaker, P.C., Q.C., M.P.

Ottawa,
March 7, 1975.

Dear Dr. Borowyk,

Thank you for your card of good wishes.

Although I am still in hospital, I would not want to wait until my return home to acknowledge your kindness in thinking of me.

With sincere appreciation, I am

Yours sincerely,
John Diefenbaker

Dr. M. Borowyk and Family,
1290 Snowdon St.,
Ottawa, Ontario.
K1H 7P4

CANADIAN LEAGUE FOR THE UKRAINE'S LIBERATION

OTTAWA BRANCH, 911 CARLING AVE.,

September 15 1975.

To the Right Honourable John George Diefenbaker P.C., Q.C., M.P.

Dear Sir,

On the occasion of your 80th birthday celebration, the Canadian League for Ukraine's Liberation sends its heartiest best wishes to you this year and many more to come.

We cannot be indebted enough to you for your sincere efforts and support of the Ukrainian people and their cause both in Canada and abroad. You can be assured that in our communities across Canada the name John Diefenbaker commands only the highest respect.

We believe that any person who supports human rights cannot help but admire the way you have fought to preserve our heritage and rights as Canadians.

Once again, on behalf of our League and all Ukrainian Canadians, we extend our felicitations to you on becoming an Octogenarian.

Leonid Rudenko

Dr. M. Borowyk

H. Fugol

Secretary

**Chairman of the
Supervisory Committee
and Member of the
National Executive**

President

В листопаді 1973 р. відбувся 2-ий Конгрес СКВУ в Торонто. Централя КУК була господарем і на головного доповідача запросили Високодостойного Діфенбейкера. Організатори не дали йому певних матеріалів до доповіді. Одного дня телефонує до мене „Чіф”, був без настрою, що з ним рідко бувало, і питає „чи я можу прийти до його бюро вже!” Я пішов в обідню пору. „Чіф” мені сказав, що „КУК запросив його на головного доповідача на Конгрес СКВУ, „панове не подумали, що я не маю стільки працівників, щоб робити розшуки та приготувляти доповідь.” Я його потішив, що ми якось то зробимо, хоч сам в це не вірив. Діфенбейкер дав текст його доповіді, яку він виголосив на Ювілею – 40-ття УНО в Саскатуні, очевидно я відразу знав, що така доповідь не може бути на Конгресі СКВУ. Я взяв, прийшов до хати, і дав переглянути синові Романові (в той час він був студент політичних наук), після перегляду ми дали поради „Чіфові”. Я потелефонував до мгр. В. Кліша в Торонто та попросив його щоб він сказав організаторам, щоб негайно вислали певні матеріали на мою адресу для доповіді на Конгрес СКВУ. Часу не залишилося досить на чекання, з Торонта вислали мені і то в останній тиждень жовтня, поезії В. Симоненка, в перекладі на англійську мову. Я в розпуці, що маю сказати „Чіфові”? Прошу свого сина Романа і дружину Дарію (це вже не перший раз) і ми збираємо матеріали, а їх не багато. Ми з сином писали, переписували, а дружина писала на машинці і доповідь за два дні (субота і неділя) була зроблена, яку Високодостойний Діфенбейкер виголосив на 2-му Конгресі СКВУ в Торонті, 4-го листопада 1973 р. На Конгресі була теж його дружина, яка була дуже рада, що українська громада так чисельно взяла участь. („Нові Дні” ч. 286, листопад 1973).

Для підтримання нашого товариства „Чіф” подарував мені свій портрет з посвятою: "With Best regard to my devoted friend Dr. M. Borowyk, Oct. 1973" (підпис). Ми далі підтримували наші товариські зв'язки та дискусії на політичні теми. „Чіф” і його працівники мене вважали „Приватним дорадником в українських та Східноєвропейських справах”.

В березні 1975 р. „Чіф” захворів та опинився в лікарні, для нього це було особливо тяжко, лежати в ліжку (лікарі казали хай трохи відпочине). Ми вислали карточку-поздоровлення, на що „Чіф” післав подяку.

В 1975 році Канада величаво святкувала 80-ття уродин Високодостойного Діфенбейкера. Підготовкою свята займалася „Канадська Рада Християн і Жидів в Оттаві”. Прийняття відбулося в Парляменті, західному будинку, в кімнаті „Конфедерейшен”, ми теж були запрошені.

Достойного Ювілята вітала вся Канада: посипались привіти, телеграми та промови. Пригадую дещо з промови прем'єр-міністра Канади Високодостойного Трудо, він згадав всі заслуги Діфенбейкера для Канади і спільноти, але не забув сказати про Ліберальний кокас: „На мітингу нашого Кокаса ми завжди обговорювали якісь проблеми, але все мали на увазі -- а що скаже „Діф”, як йому відповісти?

Це була головна наша проблема, а на сесії Парляменту, то ми озирались на його крісло чи він буде, чи ні, а як його не було (хоч це траплялося дуже рідко), то ми дивилися на його крісло, чи з його крісла не говорить його „Дух”? Гостина була величава, і хоч це було за запрошеннями, але присутність була дуже чисельна. А вже в травні 1976 р. ця сама організація влаштувала прийняття під кличем: "A SALUTE to CANADA" в одному з розкішних готелів Оттави, і на це прийняття ми з Дружиною були запрошені.

В грудні 1976 року тяжким ударом було для Діфенбейкера смерть його Дружини. Вона була його найкращим дорадником у всіх справах, це його „Ангел Хоронитель”. Дуже симпатична, привітна, товариська, гостинна, вона що робила, то все було для Джона, невідступний друг життя, вірний приятель. Після смерті, його життя стало вже без мети, був самотній з його вірним другом собакою все ходив на проходи, частіше був гостем нашої хати. В той час писав свої спогади „Одна Канада”, том 3-тий присвятив своїй Дружині. "To the Memory of My Dear Wife Olive". Туга за улюбленою Дружиною зломала фізичні сили Діфенбейкера.

Літом 1979 р. Валентин Мороз загостив до Оттави, очевидно, що я йому влаштував побачення з Діфенбейкером. Зустріч була прихильна, товариська та зрозуміла для „Чіфа”, про що писала англомовна преса: „Людина, яку КГБ не могло зломити” („A man the KGB couldn't break.” Ottawa Journal, June 9, 1979), була також фотографія „Чіфа” і В. Мороза.

В 1979 р. 13-ий прем'єр-міністр Канади Високодостойний Джон Діфенбейкер помер, 16 серпня його не стало живим між нами, проживши 83 роки. Уряд влаштував державний похорон, тіло Покійного лежало до неділі в Парляменті, люди приходили та віддавали йому останню шану „The Hall of Honor”. В Катедрі відправилася Служба і всі похоронні обряди в Оттаві. Потім тіло покійного поїздом відвезено до Саскатуну і поховано біля дружини Олівії. Оттавська преса присвятила окремі кольорові видання 16 і 17 серпня 1979 р. (The Citizen, August, 16 and 17, 1979).

Не стало між політичними мужами світу визначного відданого канадського політика Високодостойного Діфенбекера, а для нашої родини широго приятеля. Для українців не тільки приятеля, але й відданого оборонця поневоленої України. Його Світла Пам'ять живе між нами. Вічна йому пам'ять.

ОУВФ підготували масову демонстрацію в Торонто на 25 жовтня 1971 р. У вечорі о год. 7-мій відбулася масова бурхлива демонстрація проти Косигіна. Торонтонська кінна поліція мстилася на безборонних демонстрантах, брутально поводитися, били всіх без розбору, топтали кінями і т. д., в дуже не демократичний спосіб. Декілька осіб в наслідок побиття опинилися в лікарні, декількох поліція тримала до вияснення. На протести пошкоджених та організаторів, Провінційний уряд зарядив судове розслідування дій поліції.

Так Косигіна українці та інші поневолені народи привітали в Канаді. В Оттаві такі демонстрації ми робили часто, наші співжителі розуміли нашу проблему і співчували нам, „мідія” теж ставилася прихильно, подамо листа від „Національної Ради Канадського Робітництва” (з підписом генерального секретара К. Томаса), який пізніше став членом АБН. Це ставлення наших співгромадян до антибільшовицької системи, а як ставилися деякі наші яничари, видно з одного анонімного листа, який я одержав 7-го листопада 1969 р.

Для кращої характеристики діяльності АБН в Оттаві, подам деякі мої звязки з амбасадами прихильними до визвольної боротьби України. В цьому 1957 році на вечірніх курсах англійської мови в Оттавському університеті я мав честь заізнати першого секретара Іранської амбасаді пана Габіра, дипломата, який закінчив Дипломатичну Школу в Парижі, людина надзвичайно інтелегентна, знавець Східньо-Європейських справ, добре обізнаний з українською проблематикою, споріднений з королівським Іранським амбасадором до СССР. В час українізації амбасадор об'їзджав Україну (а син був йому для товариства) маючи завдання відкрити амбасаду, або консулят в Києві, тому син мав нагоду заізнати Україну і її народ. З того часу Габір був особливо захоплений Україною, природою, людьми, тому ми так щиро заприятелювалися з ним, а пізніше я його познайомив з моєю родиною. Літом в гарячі дні ми часто бували в амбасаді на вечері, кухар маляр, добре приготував харчі, Габір був частим гостем нашої хати, а ми в його апартаменті. Батько його в той час був амбасадором в Сауді Арабії, а син в Канаді, через нього я увійшов у знайомства з іншими амбасадами:

Австрійською, Німецькою, Голяндською, Бельгійською, Китайською (Національний Китай), Японською, Мексиканською і Чилійською та з іншими дипломатами з якими утримував ближчі ділові зв'язки. З дипломатами Південно Американських держав, зв'язки були тяжкі, треба було їх усвідомлювати про комуністичний терор в Україні.

18-го вересня 1986 р. відбулося урочисте відкриття пам'ятника Дж. Діфенбекеру на Парляментарній площі, роботи українця майстра-скульптура Леоніда Молодожанина.

Написання цих сторінок завдячую проф. Ярославові Розумному. В цей час, як я мав серцевий удар, (10 травня 1986) ми з Ярославом мали побачення на 10-ту год. ранку, я не прийшов, бо опинився в лікарні, а дружина була біля мене, не могла його повідомити, аж пізніше Дарця потелефонувала до проф. Розумного до Вінніпегу, вияснила всю справу.

Отже 2 липня 1986 р. проф. Розумний написав листа-співчуття для мене в лікарні, і в листі він пише ... „Ти мав багато зв'язків з Оттавськими політиками, Діфенбекером, а це страшенно важний матеріал, не турбуйся чи воно має якусь систему, нотуй як до голови приходиться, а як вийдеш з лікарні то перепишеш...” Я не думав писати, бо хто буде видавати чи читати, також я не знав чи вийду з лікарні. Я є вдячний Господеві, що вийшов, а Славкові за його заохоту, він студював в Оттавському університеті, та був активним членом Українського Студентського Клубу, знав мої зв'язки з Оттавськими політиками, а особливо з Діфенбекером. Він, є мій добрий колега і родинний приятель, то ми часто дискутували не тільки про науку, але для відпруження інші теми, а особливо про нашу (українську) політику. Тому ці рядки завдячую проф. Розумному, голові Славістичного Відділу при Манітобському університеті.

Мої товариські зв'язки були теж з іншими парламентаристами: сен. Джон Коноллі, сен. П. Юзик, сен. І. Гнатишин, послы: В. Скорейко, Сулятицький, Д. Мазанковський, Р. Гнатишин (теперішній Генеральний Губернатор Канади), Р. де Котре, послом пані Джін Е. Піггот та інші, але хвороба перешкодила та перервала наші зв'язки. На довго залишилися наші зв'язки товариські і родинні з Достойним Стефаном Папрским, а зараз ще з міністром М. Вілсоном.

Коротко зупинимось на відносинах з моїм добрим приятелем Достойним С. Папрским. Ми часто обговорювали проблеми українських

політичних в'язнів в СРСР, він теж при кожній нагоді наголошував ці справи в Парляменті. Маємо добрий приклад із 1972 р., коли посол Папроскі представляв Високодостойного Діфенбекера на Зустріч Американсько-Канадській в Торонто. Після представлення достойного доповідача, він звернувся до присутніх з привітом „Слава Україні!” Хоч він і не цілком українського роду, але він був і залишився добрим приятелем українців та української справи. Його виховувала мама, вона була українка, цей вплив мами й залишився. Для ілюстрації наведу хоч один приклад його ставлення до українців, а саме: в 1975 р. Канадська парламентарна делегація відвідала Москву, а посол Папроскі мав список українських політичних в'язнів, між ними був Валентин Мороз. На зустрічі з Советською делегацією Канадська делегація представила список українських політв'язнів і домагалися їх звільнення (список я приготував). Таких списків, які я передав при кожній нагоді було багато більше. В парляменті посол Папроскі гідно репрезентував українців не тільки Едмонтону, а всіх, завжди відбивав атаки і напади на українців. До цієї книжки Папроскі написав привіт для українців з нагоди Сотих роковин їхнього поселення в Канаді.

Ми завжди підтримували наші приятельські відносини, в доказ наводжу цей один лист-подяку.

**HOUSE OF COMMONS
CANADA**

CHIEF OPPOSITION WHIP

November 22nd, 1977

Dr. Michael Borowyk,
1290 Snowdon,
Ottawa, Ontario.

Dear Michael:

Betty and I want to thank you and your good wife for the lovely dinner on Saturday evening, and to let you know how very much we enjoyed your hospitality.

An excellent dinner with fine friends are prime ingredients for a most pleasant evening, and on these two counts you excelled. As is always the case, both you and Mrs. Borowyk were very gracious hosts.

Again, our warmest thanks and very best wishes,

Yours sincerely,

Steve Paproski, M.P.

14. Приятелі -- співробітники: Діфенбейкер, Папроский і автор, 1972.

РОЗДІЛ VI

КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПЕРІОД ПІСЛЯ ДРУГОЇ ВІЙНИ

Третій період еміграції до Канади припав на 1947-54 роки, коли в рамках переселення політичних втікачів і переміщених осіб до Канади прибуло біля 35,000 українців, які осіли переважно по містах головним чином в Онтаріо. Ця найновіша еміграція внесла пожвавлення в суспільно-політичне і культурне життя українців у Канаді і спричинила постання нових політичних організацій з орієнтацією на політичні партії на еміграції. Проведена ними робота сильно обмежила діяльність комуністів, які досягнули найбільшого організаційного розвитку, як було згадано, в 1945 роках, коли, напр., на організовані ними виступи приїздили представники уряду УССР, які й досі в Канаді засвідчують свою присутність. В ці роки діяльність українських національних угруповань обмежується все більше внутрішньо-освітньою працею. Політична діяльність українців у Канаді виявляється головно на терені загально-канадійських політичних партій, в яких українці мають постійне і досить численне представництво.

Повстають нові організації: політичні та загально-громадського характеру, економічні, мистецько-літературні, спортові й т. п. Новиною було створення науково-дослідних установ, як теж відділів українознавства в Департаментах Славістики в канадських університетах.

По тяжких і довгих стараннях КУК, посла Глинки, архієпископа Бучка, кардинала Тісерана та багатьох приятелів українців, нарешті дозволено на приїзд скитальців до Канади. Першими приїздили рідні, потім духовенство. В березні 1948 року прибув відомий майстер художнього слова д-р Юліян Генік-Березовський. Він вже 18 квітня виступав у Вінніпегу, очевидно так його характеризує: слухаючи проф. Генік-Березовського в уяві слухача зроджувалися наскрізь живі й яскраві картини верховинських гір, Довбушових легінів, Шевченкових сиріт, Стефаникового Максима, Лепчиної річки, Франкового Мойсея. То був дух, дійсний подих рідного чару. Потім приїздять політичні діячі: інж. Андрієвський, Володимир Кохан, бувший Генеральний секретар Координаційного Українського Комітету в Європі. Пізніше він був довгі роки ексекютивним директором канцелярії КУК. Приїхав відомий видавець у Львові Іван Тиктор. Письменник Улас Самчук, Михайло Марунчак, голова Ліги Українських Політичних В'язнів

Микола Приходько, Ярослав Рудницький, Ярослав Пастернак, Леонід Білецький та багато інших. Вже в квітні 1948 року відбулися публичні збори в Торонті, а 11 липня у Вінніпегу в залі Читальні Просвіти.

Поруч давніших молодечих організацій (СУМК, УКЮ, МУН), після війни виникли, або відновили свою діяльність: Організація Української Молоді „Пласт” та Спілка Української Молоді „СУМ”. Перша зустріч пластунів з торонтонським українським громадянством відбулася в залі Українського Народного Дому 6-го червня 1948 року. Пластуни виступали в своїх одностроях. В програмі були співи, танці, гутірки при ватрі і гумористичні виступи. Все було оригінальне і відмінне від того, що присутні бачили попередньо. Реферат про значення Пласту виголосив відомий вже в Торонті д-р П. Шкурат, один з пластових провідників. Усі крайові пластові організації мають власні статuti й самостійні у своїх діях, але об’єднані у центральному світовому союзі (КУПО), що його засновано на з’їзді 1954 року в Канаді. Пласт у Канаді є власником багатьох пластових домів і осель, в яких відбуваються щорічні пластові табори. У Канаді відбувалися великі пластові зустрічі: крайові – 1955, 1961 і 1966 рр. та загальна пластова зустріч з нагоди 100-ліття Канади 1967 р. Злет всієї української молоді Канади відбувся в Оттаві 1967 року, „Український День Молоді”, який привітав та говорив до молоді Прем’єр міністер Канади Дос. Л. Б. Пірсон. Вся парада з нагоди святкування 100-их роковин Канади відбулася на Парляментарній Гірці при участі понад 150,000 молоді.

Спілка Української Молоді (СУМ). Організація молоді відновлена на еміграції 1946 року (Німеччина) з ініціятиви діячів Закордонних Частин ОУН з метою охоплення молоді не організованої в інших молодечих організаціях. Ініціатори виходили з традицій Спілки Української Молоді в Україні. В країнах існують Крайові Управи, а центральні керівні й виховні органи пов’язують країни у міжкрайову (світову) структуру. Найвищим органом є Конгрес СУМ, що обирає Центральний Комітет. Осідками керівних органів були за чергою: Мюнхен, Лондон і Брюссель. При ЦК створено 1949 Виховну Раду, як дорадчий орган.

В Канаді діяльність СУМ відновлено в 1948 році. Довголітнім головою Крайової Управи СУМ в Канаді був д-р Матей Гута, потім Т. Буйняк, Яр. Заяць та другі. В Управі були: д-р Б. Стебельський, Вл. Окіпнюк, Стефан Харко, Т. Волошин, о. Бенеш, як капелян, Л. Гусин, М. Фіголь, Підгурець, В. Куций, П. Бабяк, П. Івах, Яр. Вільк та інші. Для здійснення програми СУМ придбав будинки, чи домівки, а зокрема літні оселі для вишколу, таборів і

відпочинку молоді і своїх прихильників -- „Веселка” біля Торонта, „Верховина” біля Монтреалю. У деяких осередках СУМ провадить курси українознавства, або є опікуном курсів. Ідейно-програмовий напрямок і зміст виховної й суспільної діяльності СУМ зформовані на базі ідеалістичного світогляду, християнської релігії та націоналістичної ідеології. Молодь присвячує значну увагу політичній освіті та практично ангажується до підтримки боротьби українського народу за визволення й утворення самостійної демократичної держави. Багато уваги присвячується питанням українознавства і плеканню української культури. Звертається особливу увагу на мистецьку самодіяльність (хорові, інструментальні та танцювальні ансамблі, театральні гуртки, спортові ланки). Широко відомі сумівські ансамблі виступають на загально українських імпрезах, чи національних святах: хори „Прометей” і „Діброва” та оркестра „Батурин”, диригент відомий маєстро Василь Кардаш. СУМ бере активну участь у загальнонаціональних святкуваннях, відзначенні національних річниць та різних політичних маніфестацій, в демонстраціях, а також провадить масові акції на оборону українських політичних і релігійних в'язнів. Від 1972 року СУМ влаштовує світові олімпійські злети, (Монтреаль 1976). СУМ брав участь у „Дні Української Молоді” в Оттаві з нагоди 100-их роковин Канади.

Після війни повстала ще одна молодіжна організація: Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ) це організація молоді демократичного переконання на еміграції. Заснована 1950 року в Нью-Йорку. Крайові організації ОДУМ існують в Європі, США і Канаді. Їх працю координує Центральний комітет з осідком у Нью-Йорку. Крайові ОДУМ мають свої філії. Виховна праця й форми діяльності зближені до тих, що в Пласті й СУМ-і. Юнацтво ОДУМ відбуває вишкіл у спеціальних таборах. При крайових ОДУМ діють виховні ради. Серед діячів ОДУМ в Канаді є В. Вакуловський, П. Родак, Л. Ліщина і М. Лебединський. ОДУМ також брав участь у святі „День Української Молоді” в Оттаві з нагоди 100-их роковин Канади.

Організації студіюючої молоді в Канаді виникли в кінці 1910 р. Їх складала студентські гуртки (найдавніший „Каменярі”, заснований 1917 року при Інституті ім. П. Могили в Саскатуні), об'єднані в 1927 році в централі з осідком у Саскатуні, що 1929-30 рр. стала членом Центрального Союзу Українського Студентства. До студентських гуртків належали також учні учительських семінарів та інших середніх шкіл.

Першою організацією виключно університетів була „Альфа-Омега” заснована в Саскатуні 1930 року. По другій світовій війні виникли нові студентські товариства: Канадійська Федерація Українських Студентів Католиків „Обнова”, товариство Українських Православних Студентів „Ларіон”, Українське Академічне Товариство „Зарево”, Т-во Української Студіюючої Молоді ім. Міхновського (кожне з кількома осередками) та українські студентські клуби і громади при різних університетах. Від 1953 року студентські організації є об’єднані в централю – Союз Українських Студентів Канади (СУСК), число студентів в університетах є різне, не можна встановити точного числа. В СУСК було від 700 до 1000 студентів, із загального числа понад 2,000.

Ветеранські організації

Українська Стрілецька Громада в Канаді (УСГ), яку заснували в 1928 році ветерани українських армій, що після поразки опинились в політичній еміграції. Мала кільканадцять філій, була під впливом націоналістів. Головами управи УСГ були довготривало Є. Василюшин та І. Гуляй, далі В. Косар, В. Гультай та інші. Осідок крайової управи був у Вінніпезі, пізніше а Саскатуні і Торонто. УСГ плекала військову традицію, вела вишкіл молодших членів, організувала допомогу інвалідам (фонд на закуп Дому Українських Інвалідів у Львові), провадила політичну акцію на оборону політичних в’язнів під Польщею. Спричинилася до створення Українського Національного Об’єднання і разом з організацією Українок Канади і Молодими Українськими Націоналістами творить т. зв. братні націоналістичні організації в Канаді під впливом ОУН(М).

Союз Українських Канадійських Ветеранів (СУКВ), організація колишніх вояків-українців канадійського війська, заснована 1945 році у Вінніпезі. Головна мета СУКВ є плекати товариські взаємини між ветеранами та українські військові традиції, організувати і керувати відділами кадетів, допомагати новій українській іміграції. Заходами СУКВ засновано в Лондоні Українське Допомогове Бюро, пізніше Канадійську Допомогову Місію українцям жертвам війни. СУКВ співпрацював з КУК при створенні Фонду Допомоги Українців Канади. Підтримувати розвиток українського національного життя в Канаді, сприяти боротьбі поневолених народів, зокрема українському, за політичне визволення. СУКВ є членом КУК, він співпрацює з загальною канадійською організацією Королівським

Канадійським Легіоном. Від 1946 року до СУКВ можуть належати також колишні українські вояки УГА, Армії УНР та інших українських армій. СКУВ має ряд відділів, його центральна міняється залежно від осідку голови. Головами СУКВ були І. Карасевич, П. Смильський, С. Павлюк, А. Яремович, І. Юзик, Б. Панчук. До СКУВ належать всі ветеранські організації: Братство Карпатських Січовиків, Братство Колишніх Вояків 1-ої, Української Дивізії УНА, Товариство Колишніх Вояків УПА від 1951 року та Об'єднання Станиць Вояків УПА й інші.

Література

За час свого поселення українці-канадці витворили свою літературу та створили ряд видавництв, які не тільки видають періодики, але також і книжки. Українська канадська література видається українською і англійською мовами. Початкуюча українська канадська література -- це емоція, сентимент і туга, а в більшості це фольклор. Щойно з часом вона прибирає інші форми.

Український літературний рух у Канаді почався в 1900-ті роки. Речі писані в стилі коломийок, в яких перші поселенці висловлювали свою тугу за рідним краєм, і в простих словах виспівували труднощі, що з ними вони зустрічалися на нових поселеннях. Між першими поетами цього народнього типу був: Федик, збірка його пісень була настільки популярною, що до 1927 року розійшлася в кількості 50,000 примірників. Відомі ще Семен Ковбель, поет і драматург. Помітним був Дмитро Гунькевич, автор багатьох п'єс, між ними „Клюб суфражисток”, „В Галицькій неволі”, „Жертва в Темряві”. Писав під псевдом, як Дмитрович і Бурсак. До поетів того часу належав також Онуфрій Івах, роджений в Канаді він відомий також, як повістяр і перекладач українських поезій на англійську мову. Його збірка вийшла друком в 1931 році „Бойова Сурма України”, він також писав на історичні теми „Коротка історія Канади”, друкувався в українській пресі. В стилі Руданського писав Михайло Кумка, дитячі поезії та оповідання, друкувався в українській пресі, а також в журналі „Світ Дитини”, що виходив у Львові. В час війни перенісся жити до Торонта, працював в „Мессей Геріс”, жив бідно, бо дався зловитись на комуністичну пропаганду і все запроцьоване віддав їм на користь, та на шкоду українському народові. Автор цих рядків був особисто знайомий з письменником, багато дискутували на різні теми, і з приїздом скитальців Кумка „вилікувався”. Інші поети: о. Василь Кудрик,

його збірка „Весна”, видав журнал „Вісник”, писав на релігійні та інші теми, друкувався в українській пресі. Один з визначних поетів того часу був Павло Крат, його збірка поезій вийшла друком в 1914 році, писав також на виховні теми під впливом соціалізму, був редактором „Червоний Прапор”. Писав політичну сатиру під псевдом „Терненко”, видавав гумористичний журнал „Кадило”, пізніше зірвав з соціалістами, почав писати на релігійні теми, друкувався в журналі „Ранок”. Потім перейшов до Протестанської Церкви. В перекладах з української на англійську мову визначився о. Тарас Волохатюк, писав поезії, теми брав часто з біблійних подій. Переклав гимн „О Канадо”, випустив в світ збірку оповідань, писав також комедійно-одноактівки. Друкувався в українській пресі, також під псевдом „Т. Дмитерко”. Він відомий в основному як лексикограф і публіцист, писав і новелі, напр., „Таємний Злочин”.

В прозі видатне місце займає Ілля Кириак, учитель, письменник, писав вірші й оповідання. Від 1921 року став містити свої оповідання про життя українських поселенців в газеті „Український Голос”. Автор одної з найбільших повістей про життя українців в Канаді „Сини Землі”. Ця соціальна повість Канади була видана в трьох частинах. Критика прийняла її з великим признанням як найбільш вдале широке літературне полотно українського канадського письменника. Повість була перекладена в скороченні на англійську мову, переклад зробив М. Лучкович. Кириак писав також короткі оповідання і тематика в них була виключно українсько-канадська. В 1973 році появилася монографія під назвою „Ілля Кириак й його творчість” пера Михайла Марунчака. Слід згадати прозаїка Олександра Лугового, народженого в Україні. До Канади прибув з початком тридцятих років, працював робітником у фермерів, дописував до української преси. Виявив свій літературний талант у повісті, хоч починав з драми. В 1936 році він видав свою першу драму в Канаді, „Віра Бабенко”, а в 1938 році „Листопадову Ніч” та „В днях слави”, драму на 5 дій з часів революції й війни у Східній Україні. Одна з перших його більших повістей, це „Чорні хмари з-за Прип'яті”, в якій змальовані козацькі часи після смерті Б. Хмельницького. Підготовляв трилогію з часів Першої світової війни „Огнем і кров'ю”. Працював теж над канадською тематикою. В 1946 році вийшла друком його повість з життя українців у Канаді п. н. „Безхатний”. Видавав історичні нариси п. н. „Визначне жіноцтво України”, а в 1947-49 роках „Українську Родину” (популярний журнал літератури та історії), в якому містив „Літопис історичних подій по державах”. Його справжнє прізвище: Олександр В. Овруцький.

Після приїзду найновішої еміграції (1947) до Канади, українська література змінилася, стала вільною без державної контролю, чи цензури. Проявляються всі літературні жанри. Приїхали письменники, поети вони злилися вже з існуючими поетами, письменниками і взаємно себе доповнювали. Вплив свободи та думки слова виявляє себе в українській літературі. Канадсько-Українська література підпадає під цілковитий вплив нової еміграції. До Канади приїхало понад 50 поетів і письменників, вони збагатили літературні напрямки та внесли нове зацікавлення в літературі. З Європи приїхали поети, письменники, які вже мали за собою письменницький досвід. До них належали: -- Володимир Скорупський, народжений в Україні. Прибув до Канади по другій війні. Поселився в Торонті. Автор восьми збірок поезій: „Моя оселя”, 1954, „В дорозі”, 1957, „Без рідного порога”, 1958, „Із джерела”, 1961, „Над могилою”, 1963 та інші. В збірках багато філософічних міркувань на життя й оточення. Скорупський також друкувався в українській пресі, а пізніше став редактором газети „Новий Шлях”.

-- *Яр Славутич*, поет, мовознавець, літератор, був професором слов'янських мов і літератур в Альбертському університеті (1960-83). Його збірки поезій: „Співає колос”, 1945, „Гомін віків”, 1946, „Правдоносці”, 1948, „Спрага”, 1950, „Оаза”, 1960, „Местат”, 1962, „Завойовник прерій”, 1968, „Мудрощі мандрів”, 1972, „Живі смолоскипи”, 1983. Поезії Славутича надхненні героїчним патріотизмом.

-- *Степан Ковальський*, письменник. В 1952 році прибув до Канади, поселився в Торонті. Видав збірки: „Передгрім'я”, 1953, „Поеми”, 1956, „Дуб-Нелин”, 1969, „Поляризоване”, „Жовтосил”, драматична п'єса із дій УПА. Писав під псевдом Левко Ромен.

-- До окремої групи поетів належить *Борис Олександрів*, поет, письменник, автор 6-ти збірок поезій, оповідань, фейлетонів: „Мої дні”, „Любов до ближнього”, 1961, „Туга за сонцем”, 1967, „Колокруг”, 1972, „Камінний Берег”, 1975, „Поворот по сліду”, 1980. Також вживав псевдонім Свирид Ломачка (часто ми його жартом дратували говорячи: „Ломачка-Собачка”). Відома його збірка фейлетонів „Свирид Ломачка в Канаді”. Друкувався в українській пресі, в розмовах любив сатиру навіть не цензуровану. Передчасно помер у Торонті, 1979 року.

-- *Анатоль Курдидик*, редактор, журналіст, письменник, писав вірші, новелі й оповідання, охоплені в кількох збірках, був теж автором декількох

сценічних творів. Вся його творчість нав'язана любов'ю до батьківської землі і народу. В Канаді писав сатиру та пристрасні статті, в яких проповідував глибоку народну мораль. Крім його писань в Україні, 1979 року вийшла його „Записки з буднів”, також зредагував кільканадцять видань, а між ними „Книгу мистців”, „Спомини Томи Кобзея” та інші, редагував календарі й альмафлахи, колектор старовини.

-- *Улас Самчук*, визначний письменник, прозаїк, писав ще в Україні, видав друком багато збірок, його твори друкувались в українській пресі. Від 1948 р. поселився у Торонті, продовжував співпрацювати з українськими періодиками. Активний у громадському і культурному житті. В роках 1932-84 книжковими виданнями появилися: трилогія „Волинь”, „Куди тече та річка”, „Війна і Революція”, „Батько і син”, повісті: „Марія”, „Кулак”, „Гори говорять”, збірка оповідань: „Віднайдений рай”, „Розбита богиня”, „Юність Василя Шеремети”, роман-трилогія „Ост” та „Чого не гоїть огонь”, „На твердій землі”, спомини й щоденники: „П'ять по дванадцятій”, „На білому коні”, „На коні вороному”, „Планета ДіПі”, розвідки: „Слідами піонерів”, „Живі струни” та інші.

-- *Василь Левицький*, письменник, журналіст, редактор. Автор нарисів, репортажів, оповідань та новель. Друкувався в українській пресі, „Літературно-Науковому Віснику”. Редагував у Львові воєнно-історичний „Літопис Червоної Калини”, 1929-39 роки. До Канади прибув в 1949 році, тут редагував літературні сторінки „Вільного слова” та „Нового шляху”. В Канаді видав репортажі нариси „Кланялися вам три України” 1970, збірку оповідань і нарисів „Липнева отрута” 1972, та „Республіка за дротами”, що вийшла по смерті автора у 1983 р. Писав під псевдонімом „Софронів Василь”, також Софронів-Левицький. Помер у 1975 р. і похований в Торонті.

-- *Федір Одрач*, письменник. Прибув до Канади після другої війни і жив в Торонті. В краю брав участь в Українській Повстанській Армії. З цієї боротьби написав ряд репортажів, оповідань та нарисів. Більші твори-повісті друковані в Канаді: „Щебетун”, 1957, „Півставок за селом”, 1959, „Покинута оселя”, 1960, „В дорозі”, 1955, що має в собі багатий автобіографічний матеріал. Це був письменник українського Полісся.

-- *Олекса Гай-Головко*, поет, письменник, літературознавець. З 1935 року працював у київських часописах, видавництвах і кіностудії. В 1949 році прибув до Канади. Перед прибуттям до Канади видав п'ять книжок рідною мовою, з них чотири книжки: „Штурмові балади”, поезії, „Світання”,

оповідання, „Десять новель” і „Сурмач” в Україні, а „Коханіяду”, лірико-сатиричну поему в Західній Німеччині.

У Канаді видав дев'ять книжок: „Поєдинок з дияволом”, мемуаристичний твір у двох мовах, „Одчайдушні”, оповідання, „Поетичні твори” в трьох томах, „Смертельною дорогою”, в двох томах (події нашого часу), „Сон”, сатирична поема, „Українські письменники в Канаді” (літературно-критичні нариси).

-- *Микола Приходько*, письменник, публіцист. Прибув до Канади після другої війни і оселився в Торонті, працював професійно як інженер в Массей-Фергусон, 1950-73. Автор політичних творів: „Похід Москви за гегеномію у світі”, 1949, „Україна та Росія”, („Комунізм в дійсності”), „Один з п'ятнадцять мільйонів”, 1952, перекладеної на вісім мов, „Далекими дорогами”, 1961-64, „Стормі ровд то фрідом”, 1968, „Від Сибіру до Канади”, 1979, а також сім праць на технічні теми, п'ять памфлетів і понад сотні есеїв друкованих в англійських й українських періодиках. Помер у 1980 році.

-- *Юліян Тарнович*, письменник, журналіст, маляр, дослідник Лемківщини. Автор низки балетристичних публіцистичних і наукових творів, присвячених Лемківщині: „Ілюстрована історія Лемківщини”, 1938, „На згарищах Закерзоння”, 1956, „Свята рідна земля”, 1966 та біля 900 оповідань та новель, серед них багато пов'язаних з тематикою Канади. Автор 40 книжкових праць та понад тисячі публіцистичних статей та рецензій. Опрацював також Альманах Торонтоноської єпархії „У Христовім винограднику”, 1964, та чотири збірники „Лемківські календарі”, в яких поміщено матеріал про поселення лемків у Канаді і ЗША. Часто писав під псевдом „Бескид”, „Юрій Зельман”, „Осип Зубрид”. Йому також належать оповідання на лемківські теми та праці „Український академічний дім у Львові”, 1962. Друкувався в українських періодиках, а деякі сам видавав.

-- *Петро Волиняк*, журналіст, письменник, редактор, видавець. Прибув до Канади 1950 року і поселився в Торонті, де в тому ж таки році відновив видавництво „Нові Дні” та став видавати під тією назвою журнал-місячник, який в коротці став літературною трибуною для багатьох поетів і письменників, як також літературним інтерпретатором канадських українських буднів. Автор низки оповідань, відважних репортажів, критики та видавець книжок для молоді. Помер в 1969 році в Торонті. Його друзі видали збірку його статей п. н. „Поговоримо відверто” в 1975 році.

-- *Михайло Подворняк*, автор, проповідник, редактор, перекладач. Прибув до Канади в 1949 р. Основноположник вид-ва „Дорога Правди”, редактор „Християнського вісника”. Автор збірки оповідань „На шляху життя”, в двох томах, 1951-53, „Зелений гай”, 1959, „Божий спокій”, 1964, „Запашність поля”, 1971, „Недоспівана пісня”, повість, 1967 та інші. Переклав з російської „Елісей Сукач”, І. Лазарева, „Останні дні Єрусалиму”.

-- *Богдан Гошовський*, письменник, редактор, автор. Дитячий письменник. Друкувався в Україні, редактор бібліотеки для дітей „Моя Книжечка”, відновлена згодом у Торонті, разом до 1984 р. вийшло 52 випуски. Із закінченням війни вже восени 1945 р. заснував в-во „Нашим дітям” і до 1948 року видав 26 видань. З початком 1949 року переїхав до Канади, до Торонта і тут улітку 1950 року заснував в-во „Євшан Зілля” з „бібліотекою юного читача”. Вийшли такі твори: „Твори” в двох томах Ю. Вассіяна, „Слово пламенем взялось”, мистецтво українського живого слова, „Збірні твори О. Стефановича” та ряд інших. Продовжував теж в-во „Нашим дітям”. В 1971 році зредагував Марка Вовчка і видав „Марусю” (в 100-ліття першодруку 1871) в перекладі з французького видання П. Ж. Сталя. Видавав молодечі і дитячі журнали: „На варті”, „Крилаті”, у 1965 р. видав збірник „Ми і наші діти – дитяча література, мистецтво виховання”. У 1966 році вийшла ще й окремим виданням праця п. н. „Українська дитяча література - спроба огляду і проблематика”. У підсумку в роках 1937 до 1983 зредагував більші і менші праці різних авторів та свої видав друком разом до двісті назв. Писав під псевдами Богдан Данилович, Дідусь Данилович (для дітей), Б. Гармаш, М. Сухий та іншими, також написав ряд статей взагалі безіменно. Помер 1986 р.

-- *Володимир Білінський*, лікар, письменник. Прибув до Канади 1948 року. Нострифікував свій диплом у Вінніпезі. Майстер оповідань і новель, пробував писати драми. Один з його творів був відзначений на літературному конкурсі в 1943 року. Видавав на еміграції в Австрії літературний місячник „Звено”. Опублікував збірку новель „Етап”, 1953 р. Провадив лікарську практику у Вайтмавт, Ман. Писав під псевдом В. Кримський.

-- *Леонід Білецький*, літературознавець, професор мови й літератури, прибув до Канади 1948 року. Працював над літературними дослідженнями у Канаді. Автор понад 200 літературних статей-розвідок та книжок: „Марко Вовчок та її творчість”, 1948 р., „Віруючий Шевченко”, 1949 р. Редактор 6-ох томів „Кобзар” Т. Шевченка з його біографією та коментарями, „Три

силуети”, 1951 р., „Українські піонери в Канаді”, 1951 р. Автор шкільних підручників: „Перша читанка”, 1951 р., „Рідне Слово”, 1956 Р. Помер 1955 р. і похований у Вінніпезі.

– *Богдан Боніфатій Федчук*, педагог, письменник. Прибув до Канади й учителював на курсах українознавства. Автор творів для дітей і молоді. Друкувався в „Дзвіночку”, в Україні, а в Канаді в українській пресі: „Український Голос”, „Канадійський Фармар”, „Наша Мета” і інші. Автор збірок: „Ану, станьмо діти разом”, 1946, „Казка про Івася”, 1947, „Казка про зайчика, що нічого не боявся”, та двадцять чотирьох збірок віршованих загадок для дітей і звідси придбав ім'я „Король українських загадок”. Співпрацював з дитячими відділами: „Український Голос” і „Канадійський Фармар”. Член Об'єднання працівників літератури для дітей і молоді.

– *Нестор Ріпецький*, поет, письменник, журналіст. До Канади прибув у 1948 році, найперше до Вінніпегу, потім поселився в Торонті. В часі другої війни працював в українському підпіллі-спротиві, а після війни перебував у таборах для переселенців у Німеччині, тому то в його творчості повно революційних картин. Автор збірок поезій: „Кучеряві дні”, 1936, „Шлях пілігрима”, 1937, „Україна в крові”, 1938, „Тривога”, 1939, „Поворот”, 1941, „Галя”, 1948, повісті: „Сонце сходить із Заходу”, 1955, „Рік 33”, 1967. Також писав статті. Видавець і редактор українських часописів. Писав часто під псевдонімом „Всеволод Листвич”.

– *Ганна Мандрика*, журналістка, авторка. Прибула до Канади в 1928 році й осіла у Вінніпезі. Тут включилася в ряди організованого українського жіноцтва. Працювала пером, виступала з доповідями в справах української культури та емансипації жіноцтва. Видала збірку своїх есеїв „Вибране”, 1947 року. Померла в 1957 році.

– *Микита Мандрика*, поет, науковець. До Канади приїхав при кінці 1920-их років, як бувший український дипломат, поселившись у Вінніпезі, тут видавав „Правда і Воля”. Автор семи наукових праць в тому: „Націонал-меншості в міжнародному праві”, 1925, „Історія консульського права й інститутів”, 1927, „Суспільні антагонізми і їх вплив на історичний процес”, 1927 та інші. Писати вірші почав ще в Україні. Перша збірка „Пісні про Анемону” 1918, потім „Мій сад”, 1941, „Симфонія віків”, 1961, „Завершення літа”, 1975, „History of Ukrainian Literature in Canada” УВАН, 1968 та інші. Автор ряду поем: „Мазепа”, „Україна”, „Канада”. В 1973 р. вийшов

ювілейний збірник „Микита Іванович Мандрика” під редакцією д-ра М. Г. Марунчака.

– *Ольга Гец (Мак)*, учителька, письменниця. Після війни емігрувала до Бразилії, а потім до Канади. Авторка праць: „З часів єжовщини”, 1954, „Бог вогню”, три томи, 1955, „Жаїра”, два томи, 1958, „Каміння під косою”, 1973 ті інші. Написала понад 10 повістей, її оповідання і фейлетони друкувались в українській пресі. Була нагороджена на літературному конкурсі в Чикаго (1956, Український літературний фонд). Отримала першу нагороду від СФУЖО за повість „Лебідка”, 1960 а в 1972 отримала третю нагороду теж від СФУЖО за драматичний твір „Дала дівчина хустину”. В 1958 році її ім'я було висунене на Нобелівську нагороду. В своїх літературних працях користувалася псевдонімом „Ольга Мак”.

– *Олександр Мох*, публіцист, журналіст, видавець, поет. В Торонті від 1969 року, співредактор низки видань. Автор збірки поетичних творів: „Про те, що я люблю” (1924, під псевдонімом Орест Петрійчук), „Книжки і Люди”, 1938. Його багата письменницька праця була в Україні. Був засновник літературного Т-ва „Логос”, редактор журналів: „Наш приятель”, „Поступ”, 1921-31. Започаткував і провадив Видавництво „Добра Книжка”.

Вся українська література друкована в Канаді чи то накладом авторів, чи видавництв, чи об'єднанням „Слово”, включає широкую панораму тематики, літературних напрямків та стилів. Тут і патріотична героїка, і ностальгійна лірика, тут і романтика і політична література, тут гумореска і сатира та мемуаристика. Література для дітей, казки, нариси, байки, шкільні підручники, журнали, сторінки в газетах для молоді – займає почесне місце в Українській літературі діаспори.

До численних публікацій у Канаді після війни належить мемуаристика, яка розвинулася з приїздом найновішої еміграції у формі „регіональних збірників”, особливо із Західної України, а опісля з таборів скитальців в Європі. Деякі мають меншу літературну вартість а більше буйної фантазії автора, а деякі базовані на фактах та даних із місцевого побуту. Всі вони мають вартість для збирача матеріялів до історії і як спомини лишаються в пам'яті пережитих.

Еміграційна мемуарна література репрезентована спогадами П. Карманського „Між рідними в Південній Америці”, 1923, о. О. Пристая „З Трускавця у світ хмародерів”, 4 томи, 1933-35, П. Сасюка, А. Романюка, О.

Брика, І. Гуменюка та інших. Мемуарний характер має трилогія з життя українських поселенців у Канаді „Сини Землі” І. Киріяка, а також всі інші регіональні збірники.

Літературознавців і письменників усієї діаспори об'єднує „Слово”, Об'єднання українських письменників на еміграції, засноване 26.6.1954 року в Нью-Йорку, як продовжувач творчо-організаційних та ідейних настанов свого європейського попередника МУРу. „Слово” об'єднує письменників на еміграції. До основоположників „Слово” належали: В. Барка, І. Багрянний, Б. Бойчук, В. Гайдарівський, С. Гординський, Й. Гірняк, П. Голубенко, Г. Журба, І. Керницький, Г. Костюк, І. Кошелівець, Б. Кравців, Ю. Лавріненко, В. Лиман, Н. Лівницька-Холодна, Є. Маланюк, В. Міяковський, Т. Осьмачка, М. Понеділок, Б. Рубчак, У. Самчук та інші. „Слово” періодично відбуває загальні з'їзди. Об'єднання видає свій орган „Слово”, також виходить під цією назвою збірник літератури, мистецтва, критики. Під формою „Слово” видано кільканадцять книг: романів, оповідань, поезій, драм, критичних есеїв, документальних збірників і монографій.

В 1956 році в Торонті постало ще одне льокальне товариство Літературно-Мистецький Клуб „Козуб”, що об'єднує місцевих мистців, літераторів та аматорів українського мистецтва і сцени.

Мистецтвознавство (Творче мистецтво)

Українське мистецтво в Канаді має свій початок з розвитком українського життя нових поселенців. Перше будували землянку, хату, чи колибу, потім церкви і тут розвивалося мистецтво в галузі церковної архітектури і церковного малярства. В церковній архітектурі витворилася своєрідна стильова мішанина українських і місцевих впливів (українсько-канадійська синтеза). Найпомітнішими зразками українсько-канадської архітектури є церкви Матері Божої Неустанної Помочі в Йорктоні, св. Володимира й Ольги в Вінніпегу, св. Йосафата в Західньому Торонті, Успенія в Портедж Ля Прері, Покрови в Давфіні, св. Йосафата в Едмонтоні і „степова катедрa” в Кукс Крік. Чотири останні збудував приятель українців, архітектор о. П. Ру. Кілька церков збудовано за проєктами архітекторів: С. Тимошенка (св. Івана в Едмонтоні і св. Духа в Саскатуні), В. Січинського (катедра у Вінніпегу), М. Фляка (св. Володимира в Калгарі), Ю. Черненка (св.

Бориса і Гліба в Родвотер), Ю. Кодака (Успенія Пресвятої Богородиці в Гамільтоні і змодельовано проєкт Василя Томашевського в Оттаві, а також деякі в модерному стилі). Радослав Жук виконав проєкти українських церков у Манітобі та Онтаріо: (Церква св. Михаїла в Тиндал, Ман., Церква св. Родини у Вінніпегу, Церква св. Михаїла в Трансконі, Ман., Церква св. Евхаристії в Торонті, Церква св. Йосифа в Тандер Бей, Онт.).

Першу церкву розмалювано кваліфікованим малярем С. Меуш 1939-41 років. Ширше мистецтвознавство розвинулося по другій світовій війні, коли до Канади прибули нові майстри. Юліян Бацманюк, художник, мистецтвознавець, педагог. По війні 1950 року прибув до Канади та поселився в Едмонтоні. Там розмалював катедру св. Йосифа. Провадив власну мистецьку школу в Едмонтоні. Автор численних статей про мистецтво. Його праці знаходились у львівських музеях, в Українському музеї в Празі та інших. Михайло Дмитренко прибув з Німеччини до Торонта в 1951 році, один з найвизначніших українських малярів. Він, Володимир Баляс і Іван Кубарський розмалювали катедру св. Володимира в Торонті. Вже в 1956 році відбулася виставка мистецтва української графіки в Торонті, виставку відкрив художник Михайло Дмитерко. Пізніше виїхав до США.

Іван Кубарський, справжнє прізвище Курочка-Армашевський, маляр, мистець-декоратор. Закінчив Миргородську керамічну школу й Академію мистецтв у Києві. Працював декоратором у Київській Опері, 1927-37 роках та в інших театрах. Навчав декоративного мистецтва. В Канаді від 1948 року, він мав власне ательє, оформляв декорації при українських установах, напр. Канадійсько-Український Інститут „Просвіта”, сцена УНО у Вінніпегу та інші. В 1948 році розмалював церкву в Сифтоні. Від 1950 року працював артистом-декоратором Філії УНО в Торонті, де оформив декорації до постановок „Гуцулка Ксеня”, „Маруся Богуславка”, „Вій”, „Фея гіркого мигдалю” та інші. На сцені православної Катедри св. Володимира підготував декорації до „Чорноморців”, опери „Катерина”, „Назар Стодоля”. В 1952-54 роках розмалював разом з мистцями Дмитренком і Балясом Собор св. Володимира в Торонті.

Володимир Баляс, мистець-графік. Прибув до Канади після другої війни, оселився у Вінніпегу та працював у плякатній комерційній графіці та в ділянці паперової скульптури. Розмалював церкву біля Сифтону, Ман., разом з Кубарським, як також працював над поліхромією катедри св. Володимира в Торонті. В 1956 році переселився до Лос Анжелес, США, де працював у фільмовій продукції.

Леонід Перфецький, маляр-баталіст, вчився в школі О. Новаківського у Львові, продовжував студії за кордоном. По другій війні опинився в Канаді, в Монтреалі. Автор циклу малюнків ілюстративного типу з пластового життя та баталістичних картин про Визвольну боротьбу. Працював у декоративному розписі: Церква св. Духа в Монтреалі, Католицька Церква св. Альзара і Ораторія св. Йосифа в Монтреалі та інші. Відомий теж портретист.

Василь Залуцький, художник, мистецьку освіту здобув в Україні, спочатку працював ілюстратором у видавництвах. Прибув до Канади 1949 р. та поселився в Едмонтоні. Там працював сценічним декоратором для постановок Українського Народного Дому, УНО та інших установ: „Різдво Христа”, „Зоря над Почаєвом”, „Мойсей”, „Оргія” тощо. Як церковно-релігійний мистець, виконав низку ікон для церков в Саскачевані та Альберті. В останніх роках виконував тільки святочні листівки з гуцульськими та покутськими мотивами.

Вадим Доброліж, художник, декоратор, пейзажист. Студіював малярство у проф. Ф. Кричевського. Спеціалізувався в декоративному мистецтві. До Канади прибув 1948 року, жив в Едмонтоні. Тут виконав низку поліхромій українських церков в Альберті. Відомий також як комерційний декоратор. Працював над портретами, пейзажами. Оформив ряд українських видань в Канаді. Автор низки святкових різдвяних та великодніх карток. Виставляв свої праці індивідуально й групово.

Василь Курилик, один з визначних мистців, народжений у Канаді, здобув мистецьку освіту в Торонті, Мексіко, Лондоні, Англії, де брав участь у виставках Королівської Академії. В 1960 році вернувся до Канади і поселився в Торонті. Багатий в своїй творчості, намалював понад 7,000 картин, видав 12 книжок і фільм „Моя автобіографія”. Намалював серію картин про українських піонерів, яка стала постійною виставкою в парламенті Канади. Серію „Страсті Ісуса Христа”, виставлену в Ніягара Фолс. Належав до канадійської школи малярів, т. зв. „Група семи” яка здобула признання в Канаді. Член Об'єднання українських мистців в Канаді. Активний в українському житті. В 1976 році був нагороджений членством Ордону Канади, а в 1977 році отримав почесний докторат Віндзорського університету.

До т. зв. старої школи належала *Катерина Антонович*, художниця, професор історії мистецтва. Вчилася в Київській Академії Мистецтва під

керівництвом В. Кричевського. Студіювала мистецтво в Італії, Швейцарії, Німеччині і Франції. Видавала і ілюструвала журнал „Нашим Дітям”. Прибула до Канади 1949 року, поселилася у Вінніпегу. Там в 1954 році заснувала школу рисування і малювання для молоді, яку провадила біля 20 років. Виставляла свої праці у Вінніпегу, Монреалі, Торонті, Нью-Йорку, Детройті, Філадельфії і інших містах. Співробітниця „Жіночого Світу” та інших часописів і журналів, у яких друкувала свої статті і спомини. Авторка книжкових видань: „Український одяг”, альбом, 1954 і 1964, „Роля жінки в праці УВУ”, 1953, „З моїх споминів” (5 частин) й інші. Ревний збирач українського фольклору в Канаді.

Тут слід згадати про її доню *Марину Рудницьку*, мистецтвознавець, критик. У Вінніпегу від 1949 року очолювала „Слово”, писала на мистецькі і літературні теми: „Наше життя”, „Жіночий світ”, „Північне сяйво” й інших. Авторка „Франкіяни в Канаді”, „Олекса Стефанович” (Слово).

До молодшої генерації належить *Петро Сидоренко*, мистець, вивчав малярство у проф. П. Андрусіва, потім у Франції та в Мистецькій Колегії в Торонті. Провадив свою студію в Торонті. З нагоди 100-ліття Канади він створив цілу галерію портретів.

Микола Битинський, мистецтвознавець, нумізматик, геральдик, педагог. Мистецьку освіту здобув в Україні. Після війни у таборях Німеччини викладав у школах історію малювання і мистецтво. Прибув до Канади в 1951 році та поселився в Торонті. Там понад 11 років викладав теорію та історію українського мистецтва на курсах українознавства ім. Г. Сковороди, та 3 роки на курсах ім. Котляревського. Знавець нумізматики й геральдики. Співпрацівник військово-історичного Інституту, працівник в музейному архіві того Інституту під керівництвом ген. Михайла Садовського. Оформив низку військових відзнак УНР та гетьманського періоду визвольних змагань. По мистецьки оформив список 359 жертв Базару, розстріляних більшовиками в листопаді 1921 р.

Микола Бідняк, мистець-маляр, вивчав зорове мистецтво в Провінційному Інституті технології й мистецтва в Калгарі (1950-55), а згодом в Онтарійському Коледжі мистецтв, 1956-58. Також провадив власну студію в Торонті, влаштував індивідуальні мистецькі виставки в Канаді і США.

Різьба виявилася лише як прикладна (іконостаси, кивоти, престולי і т. д.) Спорадично в графіці працюють мистці професіоналісти Іван Кейван та Мирон Левицький.

Іван Кейван, видатний художник, гравер, мистецтвознавець, автор, професор. Мистецьку освіту почав у Мистецькій школі Олекси Новаківського у Львові, продовжував її в Краківській Академії Мистецтв в графіці й граверстві. Okремо студіював історію мистецтва у Варшавському університеті. До Канади прибув в 1949 році. Викладав історію української культури на курсах українознавства в Едмонтоні. Активний в організованому мистецькому житті. В Канаді був співосновником УСОМ разом з мистцями М. Дмитренком та Б. Стебельським. Виставляв свої твори в Європі, в Канаді й США і мав особливі успіхи в граверських працях за які отримав кільканадцять перших нагород, та одну спеціальну за малярські твори: „Портрет дружини”, цикл композиційних портретів Т. Шевченка, „карвендель”, „скеля”, також низка портретів та гірських і морських пейзажів. Виконав теж низку праць з меморіальної графіки (грамоти, дипломи, друкарські й видавничі знаки), а зокрема виявився в монументальній гравюрі. Найвидатніші його твори в цій ділянці: „Родина”, „Поет Тодось Осьмачка”, „Богдан Хмельницький”, „Гетьман Іван Мазепа”, „Тарас Шевченко”, (Свою Україну любить...), „Моя дружина”, „Поет Вадим Лесич”, „Автопортрет” та інші. Почавши від 50-их років виявлявся як науковець-мистецтвознавець, зокрема як історик мистецтва. Написав монографії: „Володимир Січинський”, „Дмитро Антонович”, і „Тарас Шевченко – образотворчий мистець”, за яку отримав Шевченківську медаль від КУК в 1964 році. „Василь Кричевський – творець українського національного стилю”. Від 1962 року працював над двотомною „Історією Українського Мистецтва”. На прожиття родини працював в хімічній компанії, як маляр „Сайнпейнтер” до 1970 року, а від 1974 року жив на пенсії. Одружений з лікаркою Марією Крупською, письменницею, вийшла друком її повість з життя таборів ДіПі під назвою: „Карвендель”, а 1985 року психологічна повість „Пливе – шумить ріка”.

Мирон Левицький, визначний мистець, маляр, графік. Вивчив мистецтво у школі Новаківського у Львові та в Академії мистецтв в Кракові. У Львові став популярним графіком українських видавництв, а зокрема Івана Тиктора. В часі війни його праця була зосереджена на ілюструванні видань. По війні викладав мистецтво в Інсбруку і звідти виїхав до Канади 1949 року. У Вінніпегу працював редактором „Комаря” та редактором „Українського Клубу Книжки”. Влаштував виставки своїх картин. Також розмалював

церкви: п'ять в Канаді, чотири в Австралії, а ще перед тим з десять в Україні. Відомий розмальовуванням церков в модерному стилі. З 1950 року в Торонті розгорнув всесторонню мистецьку працю. В 1985 році влаштовано його ретроспективну виставку в Торонто, Вінніпегу й Едмонтоні. Перша самостійна його виставка відбулась в Парижі 1958 року у Галереї Вольмара. За 50 років влаштував 13 індивідуальних виставок: Торонто, Нью-Йорк, Чикаго, Оттава, Вотерлю й інші, ілюстрував та оформив понад 300 видань, також намалював багато картин, портретів та карточок.

Богдан Стебельський, маляр-графік, мистецтвознавець, журналіст, культурний діяч. Студіював в Академії Мистецтв у Кракові. Був директором Мистецько-промислової школи в Яворові. Прибув до Канади в 1949 році. Редактор літературно-мистецької сторінки „Гомону України”. Співпрацівник в українській пресі. Автор монографії „Про ілюстрацію дитячої книжки”, 1966 і понад 200 есеїв і розвідок на мистецькі та літературні теми, друканих ще під: Василь Ткаченко та Остап Хмурович. Брав участь у мистецьких виставках в Німеччині, США, Канаді. Голова Спільки Мистців Канади, 1958-72, голова АДУК, а з 1970 р. голова НТШ. Від 1974 року голова Ради для справ культури СКВУ.

Тут подаємо студії тільки які відносяться до мистецтвознавства. Д-р Стебельський студіював в Мюнхені в УВУ, мистецтвознавство, одержав докторат, а в Оттавському університеті магістерку із славістики.

Леонід Молодожанин, скульптор, маляр, вітражист. Студіював у Відні, в Берлінській і Гагській Академіях мистецтв. Від 1948 року поселився в Канаді у Вінніпегу. Виконав понад сотню вітражів, переважно для церков Вінніпегу, здобув нагороди в конкурсі на Шевченківські пам'ятники. Спорудив статую Королеви Єлисавети II в Маңітобському центрі століття, автор бронзових бюстів: Джона Діфенбейкера, Д. Айзенгавера, патріарха Йосифа, композитора Миколи Лисенка, папи Павла VI, папи Івана Павла II. Скульптор пам'ятника прем'єр-міністра Джона Діфенбейкера, о. Нестора Дмитрова, пам'ятника піонерської родини у Вегревіл й багато інших. Скульптури Молодожанина знаходяться в галеріях: Вінніпегу, Торонто, Гамільтону. Член Канадської Королівської Академії Мистецтв, бувший президент Товариства скульпторів Канади та інших професійних товариств. Нагороджений медалями та почесним докторатом, а 1989 року Ордемом Канади. Мав ряд індивідуальних виставок. Його праці скоплені ретроспективно в спеціальному виданні-альбомі в англійській мові п. н. „Лео

Мол” у 1982 році, який виданий заходами вінніпегської Галерії Лоха. В англомовному світі знаний як „Ліо Мол”.

Лев Микитчук, студіював в Торонтонському університеті та Оттавській школі мистецтва. Його ділянка – скульптура, яку вивчав в таких відомих мистців як Брус Гарнер, Д. Даннінг, Барт Учіді. Брав участь у виставці „Українські мистці в Оттаві” 1979 року, в Інституті св. Володимира в Торонті 1980 року, в Міжнародній виставці в Торонті 1981 року та інших. Також виставлявся індивідуально, а остання його виставка була в Оттаві від 19 травня до 8-го червня, 1990 року. Це вже молодша генерація мистців, які набули мистецьку освіту в Канаді, майже всі вони професійно працюють. На особливу увагу заслуговує в скульптурі „гончарство” і його представник Ед Драганчук. Влаштував індивідуальні виставки та брав участь в Канадійській гільдії гончарів.

До молодшої групи мистців, а також тих які здобули мистецьке знання в Європі чи Канаді і працюють професійно в прикладнім мистецтві належать: Омелян Теліжин, Галина Новаківська, Ірина Романа Носик, Дарія Ємець, Дарія Даревич, Ніна Мудрик-Мриц, Ірина Шумська-Мороз, Петро Сидоренко, Ліда Палій, Андрій Бабич, Дарія Онишук, Марія Рома Стиранка, Лідія Оброца, Дарія Залуцька, Віра Яцик, Людмила Олена Павлів, Марійка Оніфрійчук-Сокульська, Наталка Гузар, Володимир Мазепа, Лариса Мельник-Коропецька, Марія Логуш, Галина Кошарич, Лариса Лугова, Андріяна Іванна Лисак, Христина Сеньків, Руслан Логуш (шовкодруки), Ірена К. Аронець, Богдан Ахтимійчук, Михайло Ахтимійчук, Богдан Т. Баран, Романа Бартків, (кераміка і дуте скло) Михайло Бас, Іван Бельський-Стеценко, Олена Березенець, Микола Битинський (нумізматик, геральдик), Надія Білецька, Ольга Марія Білокрила, Василь Біляр, Форвин Богдан, Наталка Гузар, Ігор Дмитрук, Прим-Ровз Ірена Дяків (також Дяков), Теодор Михайло Дяків (Дяков), Дарія Ємиць, Парася Іванець, Митрофан Касенко, Роман Коваль, Петро Стенлі Кloseвич (мистець-фотограф) Колісник, Юрко Кодак, Микола Колянківський (власник мистецької галерії) Михайло Копчук, Роналд Петро Костинюк, Лена Костюк, Роберт Кость, Юліян Крайківський, Павло Крижанський (гончар), Христина Лідія Кудрик, Петруся Курнтаж, Петро Куць, Честор Куць, Микола Павло Левчук, (знавець магічної штуки) Петро Липинський, Люба Луцька (знавець народного мистецтва), Діана Лялюк-Малгру (Мистець в гончарстві), Наталка Маївська, (хореограф, учителька танців), Яків Майданик, Ольга Манастирська, Роман Мараз, Даглас Мельник, Галина Мордованець, Оленка Любов Негрич, Василь Нінювський, Петро Олійницький, Ірка Онуфрійчук, Марійка Онуфрійчук-

Сокульська, Мирослав Опир, Микола Павло Охота (мистець-фотограф), Іван Піп (мистець-декоратор), Роман Раделицький, Гліб Радченко, Степан Репа, Вилис Іван Романов, Стефанія Рудакевич-Базюк, Ждан Володимир Рудницький, Наталія Русова, Ліліян Сарафінчан, Михайло Василь Семак, Гнат Сич, Тарас Юрій Снігурович (мистець-іконограф), Бен Сохаський (малює-самоук), Аріядна Стебельська, Степан Стеців, Станіслав Стець, Марія Романа Стиранка, Роман Тарновецький (мистець у фотографії), Юліян Тарнович, Людмила Темертей, Іван Токарик, Едвард Давид Улушак, Дмитро Фаркавець, Давид С. Фірман, (фотограф-мистець), Степан Чернецький, Петро Шостак, також Анатоль Курдидик, редактор, журналіст, письменник, Володимир Купченко, педагог, поет, письменник, Віктор Кипченко, поет, Мирослава Лазечко-Гаас, поетеса, письменниця. Богдан Мазепа, поет, Борис Монкевич, мемуарист, автор, Дан Мур, поет, культурний діяч. Лариса Мурович, поетеса, педагог, культурна діячка, Павло Е. Напора, поет. Видав декілька збірок поезій „Вірші та емоції”, 1961 р., „Грошіма”, 1955 р., „Авшвіц”, 1967 р. та інші, Дарія Нижанківська-Снігурович, балерина, хореограф та багато інших.

Українські мистці належать до професійних, місцевих провінційних та краєвих, а крім того їх в'яже кровне споріднення і вони організуються в українські мистецькі товариства. В 1956 році засновано в Торонто „Українську Спілку Образотворчих Мистців”, а 1957 р. УСОМ організовано в Едмонтоні. Спілка займається організуванням мистецьких виставок. Вже 1958 року в Торонто відкрилась мистецька галерія „Ми і світ”, що нараховує понад 200 картин українських мистців Європи і Канади. Мистецьку галерію „Ми і світ” (Колянківських) було перенесено в околицю Ніягарських островів, як „Ніягарська Мистецька Галерія і Музей”, там і зберігається мистецька творчість Василя Курилика та багато інших цінних експонатів українського мистецтва. Пізніше також в Торонто виникла „Канадсько-Українська Мистецька Фундація” де відбуваються виставки українських мистців та доповіді на мистецькі теми.

РОЗДІЛ VII

МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ: ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО, ТЕАТР, ФІЛЬМ, РАДІО, ТЕЛЕБАЧЕННЯ І Т.Д.

Український народ від природи є співучим, часто як зійдуться двоє-троє то вже співають. Улаштовують вечерниці, толоку, вінкоплетення, сходини і т. п. Перші українські поселенці висловлювали своє горе, свою тугу за рідними в пісні, вони оспівували своїх коханих і дорогих які залишилися, співаючи забували свою тугу. Оспівували природу в новім Краю, пори року як Великдень, в природі тут і в дома. Дуже часто родини розділювалися, одні їхали, а другі залишалися чекати сприятливих умов до виїзду. Це все вони передавали піснею. Ще з ранньої історії знаємо про „Плач Ярославни” в „Слові про Ігорів Похід”, тут також лементом Ярославна передавала свої жалі, тугу за своїм дорогим.

Перші поселенці організують церковно-релігійне життя, а з тим повстають аматорські церковні хори у Вінніпегу 1910 року, Едмонтоні, Калгарі, Мондері, Торонті, Монтреалі та інших громадах. Відтак організуються професійні хори, центром яких був Вінніпег. У програмах виступів були хорові твори і обробки народних пісень М. Лисенка, П. Ніщинського, Ф. Колеси, О. Нижанківського й інших.

Щойно по першій світовій війні музичне життя розвинулося жвавіше під впливом Українського Національного Хору і його диригента та композитора Олександра Кошиця. Після проголошення УНР О. Кошиць був назначений головою Музичного відділу при Міністерстві Культури. Тоді організував славу Капелю, яка з дорученням українського уряду виступала з успішними концертами в Західній Європі, як співучий амбасадор України. Від 1924 року постійно проживав у Нью-Йорку, де зорганізував кілька величавих хорових імпрез. В 1946 році з дружиною переїхали до Вінніпегу, тут Кошиць провадив курси української музики, працював диригентом хору. У спадщині залишив п'ять Служб Божих у староукраїнському церковному народному напіві, чотири збірки народних пісень, колядок, щедрівок, веснянок, релігійних кантів і псалмів, і збірки сорока трьох пісень в англійському перекладі. Став одним з найбільших знавців української народної пісні. Його ім'я присвоєно Вінніпезькому хорові. Його творчістю та біографією займався його учень і послідовник Володимир Климків, який далі веде „Хор Кошиця” при УНО у Вінніпегу.

Серед хорів зайняв певне місце „Боян” в Едмонтоні, його диригент Т. Панчишин (1911-14). В Саскатуні хором провадив диригент Я. Бубнюк. Хор „Бандурист”, при церкві св. Володимира і Ольги, пізніше перейшов до Інституту Просвіти у Вінніпегу. Вже 1924 року проф. Євген Турула зорганізував хор „Канада”, а після того, як хор перестав існувати проф. Турула зорганізував хор при Народному Домі у Вінніпегу. Також були менші хори при церквах Вінніпегу та хор в Читальні Просвіти, Читальні Шашкевича і інші. Хор Народного Дому в Торонті мав 402 співаків, майже кожнорічно виступав на „Канадійській Національній Виставці”, англійські товариства запрошували цей хор на виступи. Протягом 25 років репертуар збільшився на 290 пісень, 36 композиторів, хор також ставив опери „Запорожець за Дунаєм”, „Катерина”, „Сорочинський Ярмарок” і інші. В Монреалі був добре зорганізований хор при УНО.

В 1930-их роках виступають мистці-професіоналісти з музичною освітою народжені в Канаді, диригент і віолончеліст Тарас Губицький, скрипачка Зоня Лазарович, піяніст і композитор Іван Мельник, піяніст, скрипаль Іван Кучмій і т. д. Багато праці в хорову ділянку вложили також члени Українського Національного Хору: Л. Сорочинський, Юрій Гассин, П. Юндак та інші.

Диригентську працю вели Константин Андрусин, який крім своїх наукових досягнень як професор, також працював на народній ниві у Вінніпезі та був на протязі 5 років музичним провідником Товариства „Просвіта”, викладаючи ще українську мову у вечірніх школах і т. д. Богдан Ковальський – диригент, режисер, працював у Філії УНО в Торонті, як диригент жіночого і мішаного хорів. За три роки підготував біля 30 концертів та поставив шість опер і драм, пізніше працював у Садбурі, а потім переїхав до Віндзору. Від 1944 року диригував хором „Україна”.

Яків Козарук, учитель, диригент, провадив хор та „Рідну Школу” і навчав музики у Форт Вільямі та західному Онтаріо.

Володимир Богонос, визначний диригент, композитор. В 1931 році створив професійний квартет „Український Національний Квартет”, який мав програми на СБС, як також влаштував концерти по всій Канаді. В 1943 році створив „Український мужеський хор”, який уславився своїми виступами на українських національних святах та своїми трьома альбомами пісень в англійській мові. Керував також церковними хорами у Вінніпегу.

Павло Маценко, музиколог, диригент, композитор, педагог, доктор музично-педагогічних наук, в 1923 р. учителював у „Рідній Школі” відзначений на фестивалі. Автор церковних композицій та історії, напр. „Повна Служба Божа на мішаний хор”, 1931, „Служба Божа на три жіночі голоси”, 1948, „Нарис до історії української церковної музики”, 1968 „Конспект історії української музики” та інші. Автор монографій про Березовського, Л. Ревуцького та інших, як теж численних рецензій і статей на культурні, суспільно-політичні теми в українських періодиках. Маценко виступав з музикознавчими працями, що виходили в УНО у Вінніпегу.

Основноположник українських народних танців на північно-американському континенті є Василь Авраменко, хореограф, балетмайстер, режисер, популяризатор українського народного танку. Прибув до Канади в 1925 році і в Торонті організував балетну школу. Від 1926 року балет Авраменка концертував по Канаді і виступав на Національно-народній виставовій площі в Торонті з 500-ма танцюристами. Подібні школи і виступи організував у більших містах Америки і Канади. Одним з таких виступів був концерт у Білому Домі перед 50 тисячнею публікою в 1935 р. а також концерт у Метрополітальній опері в Нью-Йорку з участю 1000 танцюристів, в 1931 р. Повернувся до Канади у Вінніпегу зорганізував свою фільмову студію в 1936-37 роках, в якій випродукував такі фільми: „Запорожець за Дунаєм”, „Наталка Полтавка” і „Ой не ходи Грицю”. В 1945 р. виїхав до США і знову почав вчити танці. Створив „Школу Авраменка в народних танках”. Далше продовжував концертувати по Америці, Канаді і Європі несучи українську пісню і танець в чужинний світ. Він є автором підручника „Українські національні танці, музика і стрій”, 1946 р. Його іменем створено в Нью-Йорку пропам’ятний фонд, якого завданням є дбати про збереження культурної спадщини мистця. Помер у 1981 році і похований в Нью-Йорку.

Після його турне по Канаді постали численні школи народного танку молоді по найбільших осередках українського поселення. Професіоналісти танку розвинули діяльність після другої світової війни: О. Гердан-Заклинська, Д. Нижанківська-Снігурович, балерина хореограф. До Канади прибула 1950 року, поселилася у Вінніпегу, де зорганізувала балетну школу і клясу українського танку у Королівському Балеті. Анна Заварихіна, прима-балерина, хореограф. В 1939 році виїхала до Канади і поселилася в Торонті. Розвинула свою педагогічну діяльність у відновленій балетній студії „Аполон”, яка діяла до 1969 року. Ярослав Заварихін, хореограф, народжений в Європі є одним з відомих майстрів хореографії і танку. Прибув до Канади 1953 року та оселився у Віндзорі, де провадив школу

балету і народних танців. Від 1954 року в Торонті, де школа виступала в концертах, фестивалях та різних п'єсах.

По другій світовій війні музичне життя значно поживилося і збагатилося новими силами. Диригентську працю провадять професіоналісти: Нестор Городовенко, музик, педагог, диригент, диригував в Києві хором „Україна” та при УНО в Монтреалі. Лев Туркевич, визначний диригент, композитор. Диригент опер у Бидгощі, Варшаві й Познані. В 1941-44 роки музичний керівник Оперного театру у Львові. На еміграції 1945 р. організатор хору „Ватра”. В Канаді від 1950 року, в Едмонтоні й Торонті диригував хорами, симфонічними оркестрами, Вінніпегською, Торонтонською симфонічними оркестрами на Святі 60-ліття поселення українців, в Торонті Сумівським хором „Прометей” і операми. Автор гармонізацій та аранжеровок численних народних пісень.

Юрій Головка, диригент, композитор. В Канаді спочатку працював в Едмонтоні і диригував православним хором Катедрі св. Івана. З цим хором також дав низку світських концертів. Від 1952 р. працював в православній Катедрі св. Володимира в Торонті, 1953-57 роках, а також з чоловічим хором Канадського легіону. З цим хором роз'їжджав по містах Канади.

Іван Ковалів, диригент, композитор, поет. З приїздом до Канади продовжував студії у Торонтонському університеті. Був скрипалем у Львівській оперній оркестрі. Виступав як скрипаль-соліст у концертах в Європі і Канаді. В 1949-50 років, був скрипалем симфонічної оркестри у Ванкувері. Від 1953 року засновник і диригент Українського музичного інституту ім. Лисенка у Торонті, а від 1958 року Молодіжної струнної оркестри. Організатор і диригент хору при церкві св. Миколая у Торонті, який брав участь у програмі посвячення Собору св. Софії в Римі. Автор праць „Василь Барвінський, короткий нарис життя і праці”, 1964, співредактор „Проблем української музичної історіографії”, 1964 р., автор збірки поем „Прелюдії”, 1942 р., новель, оповідань, есеїв з ділянки психології музики та інших.

Володимир Климків, педагог, диригент хорів. Вчився гри на скрипці в приватних учителів, а пізніше на вищих курсах, які провадив Олександр Кошиць. Його захоплювала найперше хорова музика і диригентура. Почав диригувати хором в 1957 році у Філії УНО в Ванкувері, а згодом перебрав хор МУН у Вінніпегу, який став працювати під назвою ім. О. Кошиця, даючи мистецькі виступи в Україні, Англії, США.

1 v /
Василь Кардаш, мистець-диригент, до Канади прибув 1948 року, оселився у Ванкувері, тут керував сумівським і православним церковними хорами у 1949-52 р., а від 1952 до 1960 хорами (чоловічий, жіночий і мішаний) Інституту „Просвіта” у Вінніпегу (Сумівські хори). Від січня 1965 року став мистецьким керівником сумівського чоловічого хору „Прометей” у Торонті. При співдії Осередку організував дівочий хор „Діброва” та дуту оркестру „Батурин”, та провадив їх понад 20 років. Його оркестра і хори виступали на ЕКСПО 67, на столітті Канади, були з численними концертами у більших містах Канади і Америки. В 1972 році організував разом з дружиною (Ларисою) перше такого масштабу турне ансамблів по Європі. Виступав по телевізії, радіо БіБіСі і Радіо-Ватикан. Весною 1975 року -- хори „Прометей” і „Діброва”, здобули перше місце на Фестивалі хорів Східньої Канади. Згармонізував низку підпільних революційних повстанських пісень на хори, створив музичну кантату „Україні” та ряд інструментаций на дуту оркестру. Видав 8 платівок з хорами і оркестрою, в тому дві подвійні. Завжди активний в організації хорового мистецтва. Зараз ансамблі працюють під новим керівництвом: чоловічий хор „Прометей” є під управою диригента Михайла Длябоги з Філядельфії, оркестрою „Батурин” диригує Остап Брездень, а танцювальний ансамбль „Верховинці” має хореографа Ярослава Мороха.

На превеликий жаль і шкоду, маестро Василь Кардаш був змушений залишити ансамблі через не зрозуміння деякими чинниками ідейної праці ансамблів та його майстра. „Виглядає що вдома в Україні нищить нас окупант, а тут „свої”. (Пресова Референтура Ансамблів, серпень 1989 р.).

Але, як риба без води не може жити, так і маестро Кардаш без музичного мистецтва, і вже восени 1985 року він організовує і керує „Українськими Молодіжними Ансамблями”. В їх склад входять чоловічий хор „Оріон”, дівочий хор „Левада”, мішані хори, дута оркестра „Авангард”, прапороносці і юна оркестра барабанщиків, усіх разом біля 200 виконавців. Здебільшого -- це студенти, учителі, архітекти, інженери, викладачі музичних шкіл та інші професіоналісти. Багато із них є членами молодечих організацій: СУМ-у, Пласту, ОДУМ-у, УКЮ та інших, де працюють як виховники і впорядники над діворою. Мистецьке кредо Ансамблів: Служба Богові й Україні, засобами відповідної, тематично актуальної, гідно виконаної музики.” (Пресова Референтура Ансамблів, 1989 р.). В репертуарі Ансамблів: літургійні, клясичні, народні, патріотичні та революційно-повстанські твори.

Отже маестро Василь Кардаш став мистецьким керівником цих Ансамблів а його дружина допомагає йому реалізувати всі задуми. Пані Лариса Кардаш дбає і відповідає за стилізацію строїв та за все, що потрібне для Ансамблів. Ансамблі очолює загально-ансамблева Адміністративна Управа, головою якої є Оля Дзюбанівська, а секретарем інж. Володимир Мелех. Крім того складові одиниці мають окремі управи. Зараз головою чоловічого хору є Андрій Данчук, дівочого Мирослава Бень, оркестри Роман Гарук, прапороносців, Мирослав Стасишин, а головою юної оркестри є мгр. Василь Бень. Усі вони ведуть свою працю на самоуправних засадах.

З головних мистецьких досягнень 4-ох сезонів праці Ансамблів варто згадати: 56 концертів і виступів на терені Канади й Америки, прихильні критики в пресі, радіо і телевізії. Звукозапис і випуск касеток Воскресної Архирейської Божественної Літургії з Владикою Борецьким, як проєкт на 1000-ліття Хрещення Руси-України. Надзвичайно успішне виведення гаївок в Торонті, Брамptonі, Клівеленді та багато інших. Записано на відеокасетах концерти в Ошаві, Торонті – Служба Божа, в Оттаві – посвячення Собору, в Анкастер, в Глен Спей, Нью-Йорк, в Торонті Свято Епархії і День Молитов, також в Дітройті, в Ст. Пол Катедрі, та багато інших місцях.

Патроном і великим меценатом Ансамблів є єпископ Борецький.

Юрій Гнатюк, диригент, організатор хорів. Вже в 1942 році був музичним референтом Чортківської округи та співвідповідальний за Лисенківські святкування у Львові, співав у дивізійному хорі „Бандурист”. В 1948 році прибув до Канади і тут диригував хором СУМ-у, „Сурмою”, українським студентським хором Манітобського університету, та збірними хорами Вінніпегу з нагоди всенародних святкувань: Мазепинський рік, Шевченківські роковини, століття Івана Франка та інші.

Володимир Жолкевич, священник УКЦ, диригент. Був студентом Музичного Інституту ім. Лисенка. Довгі роки був диригентом студентського хору Богословської Академії. До Канади прибув 1948 року. Поза душпастирськими обов'язками керував хорами, напр. жіночим хором „Арфа” в Торонті. Влаштував збірні концерти.

Галина Квітка Кондрацька, педагог, диригент. Закічила музичні студії в Торонтоському університеті 1968 року, й учителювала в школах у Торонті. Вже в 1974 році вславилася своїм дівочим хором „Веснівка”, який

концертував у Канаді, США і Європі. Член українських музичних фестивалів, збагачувала своїми хоровими виступами українські національні імпрези.

Володимир Колесник, музика, диригент. Маючи 21 літ, став головним диригентом Київського Шевченківського державного театру, опери і балету. В 1972 році виїхав за кордон. Його репертуар нараховував біля 80 опер, а в персональному складі біля 450 артистів. Опрацював тритомну Антологію оперних композицій. В 1960 році його нагороджено званням народного артиста. В 1973 році диригував Австралійською оперою, а згодом виступав у Канаді і США в концертах та із симфонічними операми. В Торонті організував хор оперної музики і концертував з ним в більших містах Канади і США. Зробив кілька постановок-прем'єр як „Наталка Полтавка”, „Запорожець за Дунаєм” та інші. Має великий музичний авторитет.

Степан Гумунілович, диригент, організатор хорів, композитор легкого жанру. Прибув до Канади після другої війни. Знаний диригент українських хорів в Італії, Австрії, Аргентині, а від 1959 року в Канаді диригував хором (80 співаків) в Ошаві, від 1961 року в Торонті. Він був диригентом чоловічого хору СУМ „Прометей”, хору „Боян” при філії УНО, з яким виступав на різних концертах та на міжнародному фестивалі в „О Кіфф Центрі”. Диригував хором та оркестрою в музичній драмі „Маруся Богуславка”, як також в операх „Вій”, „Лицарі залізної остроги”, „Шаріка”. Один із нечисленних українських композиторів легкого жанру, відомий також в музичному світі з платівок чоловічого хору „Бурлака”.

Олександр Петро Хміль, диригент, оперний соліст. Співав сольові партії в операх Сметани, Моцарта, Пучіні та інших. Підчас європейського турне у 1972 році соліст і диригент хору Канадської оперної компанії. Інструктор Метрополітальної (окремої) шкільної ради в Торонті. Диригент чоловічих хорів „Прометей” а зараз „Бурлака”. Співорганізатор і диригент ансамблю „Десна”.

Зенон Лавришин, композитор, диригент. Студіював музику у Торонтонському університеті. Працював як диригент хорів Торонта та з Українсько-канадським оперним товариством у Торонті. Диригент хору „Боян” в Торонті. Композитор музики до кінофільмів „Марічка”, „Ніколи не забуду”, двох симфоній, хорової, камерної музики та інших. Автор праці в англійській мові „Українська клясична музика в Канаді”.

Олена Глібович, музика, диригент, організатор культурно-мистецького життя. До Канади приїхала в 1947 році, у Торонті диригувала жіночим хором „Арфа” 1948-52 роки, а в 1952 році керувала квітетом „Верховина”, який був зорганізований в Регензбурзі (Баварія). Була мистецьким дорадником Відділу КУК, а також зорганізувала Мистецьку Комісію при Відділі КУК. Організувала Східньо-Канадський Фестиваль, конкурс хорів і танцювальних ансамблів, в 1975 році. Зорганізувала перші три „Хорові семінари”. Диригент жіночого хору „Ясмин” у Мисисага. Від 1978 року відповідальна за концертну частину „Українських Днів Спадщини” на Онтаріо Плейс.

Переходимо до другого центру в Східній Канаді, а саме Монреал. Крім чоловічого хору „Україна”, існує сумівський хор „Боян” під управою Ростислава Куліша. Хор „Молода Україна” в Ляшні, Квебек, диригент Іван Козачок. Вже 1969 року став диригентом чоловічого хору „Україна” при філії УНО в Монреалі. Диригував також жіночим хором в „Просвіті” в місті Вердоні, Квеб. а від 1977 року працював над композиціями для церковного хору. Видав платівку „Всенічна” та альбом Чорнодольської. В Монреалі існував „Український Танцювальний ансамбль МУН”, який пізніше перейменовано на „Український танцювальний ансамбль Петра Марунчака”. В роках 1956-71 цей ансамбль здобув перші нагороди на Фестивалях Фолькльору та на Світовій Виставці у Монреалі в 1967 році. Цей танцювальний ансамбль провадить Петро Марунчак, визначний хореограф, організатор і керівник школи народних танків, молодечого ансамблю „Одеса” і дитячого „Львів” у Монреалі.

Перенесемося до Садбурі, тут існує добре зорганізований хор „Дніпро” під управою Олі Мисик-Рогатин. Тут також існує танцювальна група „Веселка”. В Ошаві виступає хор „Трембіта” і дві танцювальні групи „Соколи” і „Коломия”. В Сейнт Катерінс виступає ансамбль „Кобзарі” під управою Оксани Метулинської, яка також вчить гри на бандурі. В Гамільтоні існує кілька мистецьких груп, серед них танцювальна група „Чайка” під управою М. Костика, Сумівський хор „Гомін” під управою Наталі Скипас-Процьків, жіночий хор „Берізка”, хор при православному Соборі св. Володимира. Диригент цього хору – соліст славного хору „Україна” Нестора Городовенка та Капелі Бандуристів Макар Сушко. В Бремттоні існує танцювальна група „Ватра”.

Оттава також не відстала від українського культурного життя, були тут хори, аматорські гуртки, хори залишилися при церквах, а аматорські гуртки

перестали існувати, залишилися тільки добре зорганізована танцювальна група „Дніпро”, яку в кінці 1960 роках організувала Олександра Леся Приць. Після її виїзду, групу перебравли ентузіясти народного танцю, її учні Юрій Остапик і Катерина Шепертицька, які для доповнення своїх студій їздили до Києва в 1987-88 роках, щоб познайомитись з новою технікою і хореографією в народних танцях. Ця популярна танцювальна група, яка здобула собі добру славу, виступала багато разів в Оттаві не тільки на українських імпрезах, але також для загальної публіки, любителів українського танцю. Вони виступали на „Експо” 86 у Ванкувері як офіційні представники Оттави і Онтарію. Офіційно репрезентували Канаду на Інтернаціональному Фестивалі Фолькльору 1987 року у Сан Джуан, Порто Ріко. Треба особливо відзначити Катерину і Юрка, які крім виступів з „Дніпром” вже більше 10-ти років провадять з успіхом танцювальну школу для дітей (понад 80 дітей).

На шляху зі Сходу на Захід Канади є розташоване місто Тандер Бей, тут також зберігся давній осередок українського культурного життя – Товариство „Просвіта”. При „Просвіті” тут суспільно-громадське життя оживив Григорій Мигаль, який приїхав до Канади в 1949 році і поселився в Тандер Бей як просвітянський діяч, диригент, композитор. Від початку був учителем „Рідної Школи” і диригентом мішаного хору „Просвіти” в 1949-57 роках, та чоловічого хору ім. Івана Франка в 1955-57 р.р. У 1967 році хор цей був зарахований до хорів-чемпіонів у північно-західньому Онтарію і наділений спеціальною відзнакою міста Форт Вільям. Пан Г. Мигаль організував і диригував жіночим хором „Просвіта”, а від 1959 року мішаним хором „Карпати”. Від 1973 року провадив приватну музичну школу в Тандер Бей. Автор публіцистичних статей на музичні теми й музичних обробок народних пісень.

Іншим хором „Побратими” диригував о. Микола Ю. Малюжинський, настоятель парафії Успіння Пресвятої Богородиці. Слід згадати хор СУМ „Барвінок”, танцювальну групу „Веселка” і вокально-танцювальну групу „Веснівка”. Є ще інші, але мало відомі.

Перейдемо далі на Захід до колиски українського поселення в Манітобі, а саме Давфин. В Давфині була танцювальна група, а пізніше організувалась „Школа Українського Національного Танку та Балету” під управою Михайла і Олександра Дарковичів від 1928 року. В 1965 році тут зорганізувався „Український Фестивальний Хор Давфину”. Ціль хору виступати на Фестивалю з українською піснею, виступи в місцевому радіо та при інших okazіях. В 1974 році цей хор виграв першу нагороду на Музичному

Фестивалі. Тоді на Фестивалі хор показував „Українське Весілля”, 90-хвилинну відеокасету продукції Р. Кізіюка. Диригенткою є незаступима Гелен Лазарук-Гендерсон, яка також виступає як солістка на Фестивалі. Також вона є диригенткою хору православної церкви св. Юрія у Давфіні.

2
/ В Давфіні теж зорганізовано в 1972 році танцювальний ансамбль „Зірка” що виступав в 1984 році в Канаді і Америці. Ансамбль виступав при відкритті „Село Україна”, яке відкривала Королева Єлисавета II, а також на „Експо 86” у Ванкувері, та кожного року на „Канадсько-Українським Національним Фестивалі” у Давфіні. Організатори для продовження Ансамблю провадять школу танців для дітей від 7-го року життя. (Вже 1974 року зорганізовано хорово-танцювальний ансамбль „Вітрівка”, який виступає на Фестивалі та з Різдвяною програмою на телевізії і радіо.)

Для кращого ефекту та доповнення української традиції тут зорганізовано Ансамбль Українських Козаків „Булава”, їхні співи і танці на сцені захоплюють увагу глядачів одчайдушним козацьким духом. Керівником Ансамблю є Іван Голюк. У Гільберт Плейн виступає танцювальна група „Веселка”, зорганізована в 1975 році, вона виступає на Фестивалі та робить турне по Манітобі. Групою керує Гордон Склепович та інші, всі з Давфину. Відома група чотирьох цимбалістів, що виступають на Фестивалі, та інші аматорські групи.

Біля 10 км. на південь від Давфину розкинулося село „Україна” на 58 га. землі, яке відзеркалює піонерську добу в Канаді. Проєкт „Село Україна” який започатковано в 1983 році, належить до „Канадсько-Українського Національного Фестивалу у Давфіні”. Такі Фестивали відбуваються кожного року літом. Фестиваль є одинокою імпрезою цього роду в Північній Америці. Танцюристи одягнені в прекрасні національні строї. Показ українського мистецтва, імпазантні святкування української пісні, танців, мельодій і строїв, смачні українські страви, відзеркалюють правдиве відчуття стародавніх українських традицій і культури. Сюди запрошені найкращі мистецькі сили Канади і Америки. Кожного року відбувається „Виступ Українських Зірок” на сцені амфітеатру.

Очолює цей проєкт „Рада Директорія Канадсько-Українського Національного Фестивалу”. На „господаря і господиню” Рада запрошує кожного року визначних українців. Наводжу слова привіту „Господаря” д-ра Михайла Кіндрачука: „...Цього року українці відсвяткують 1000 річчя нашої церкви святочно й урочисто, як також у дусі століття прибуття перших

українських поселенців до нашої любимої і вільної держави. Цей Фестиваль представляє різні сторони багатой української культури яка впливає на нашу молодь, щоб наслідувала наших перших піонерів і щоб молодь була горда за минуле та твердо вірила в майбутнє". (Програмка на 1988 рік.) Цього року припадає 25-ти літній ювілей і з цієї нагоди запрошено на господаря і господиню з Оттави Достойного Івана Сопінку і його Дружину.

На північний захід від „Село Україна” біля 12 км. розташована піонерська оселя „Теребовля” де стоїть гранітний хрест для відзначення першої Літургії, яку відслужив 12 квітня 1897 року о. Нестор Дмитрів. В 1977 році споруджено бронзовий бюст о. Дмитрова і кожного року тут служиться Молебень. Також тут знаходиться пам'ятник піонерам які поселилися в дистрикті „Косів” в 1896 до 1906 років. Пам'ятник був споруджений в 1967 році і має виписаних 126 імен наших піонерів.

Чар української пісні й екзотика танцю притягає молодь, танцювальні школи ростуть навкруги Давфину. В Брендоні утворилась танцювальна група „Троянда” в 1976 року при Українському Культурному Центрі, спочатку була це мала група з 15-ти танцюристів у віці 5 до 9 років. З часом група розрослася до 54-ох танцюристів від 5 до 24 років. В 1987 році групу поділено на дві: перша „Троянда Школа Танців” і „Троянда” яка виступала на сцені більших осередках Манітоби і в США. Співачка Роберта Михасів часто виступає з групою та є зв'язковою між Канадсько-Українським Національним Фестивалем. Тут також виступала співачка Елейн Залішук, яка почала співати маючи 8 років, вона грає на органі і є пов'язана з танцювальною групою „Зірка”.

„Оакбурн Ластівка Танцювальний Ансамбль”, танцювальна група, яка виступає на Канадсько-Українському Національному Фестивалі, де участь бере талановита дівчина Марця Тереса Друл, маючи 9 років, (в 1988) а з них 5-ть років танцювання під мистецьким проводом хореографа К. Матлашевського. Друга дівчина яка має 7 років Ангеля Христина, з них 5-ть виступає на сцені (це мабуть дві сестри).

Ми вже згадували хор „Кошиця” у Вінніпегу, там також діяли крім церковних і інші хори, особливо слід згадати Товариство „Боян”, (хори і драматичний гурток) при Українському Православному Соборі у Вінніпегу. Товариство діяло при кінці 1920-их років (мабуть 1927 р.) „Боян” діяв під управою Максима Пасічняка, учителя диригента, який 1912 року прибув до Канади і поселився у Вінніпегу, де від 1918 року провадив власну книгарню

і друкарню „Акорд” до 1940 року. М. Пасічняк був диригентом Товариства „Боян” з яким поставив такі опери як: „Запорожець за Дунаєм”, „Чорноморці” та інші. Диригував оркестрою та викладав музику. Також диригував парафіяльними хорами, які брали участь в українських імпрезах. Ювілей п'ятилітньої діяльності Товариства „Боян” у Вінніпегу відсвятковано в 1932 році.

✓ Слід згадати студентський хор „Тирса” при Катедрі св. Володимира і Ольги у Вінніпегу. Довголітнім диригентом хору була Вірляна Кисілевська-Головка, визначна піаністка, диригентка, що студіювала в Торонтонській королівській консерваторії. Виступала на Музичному факультеті при Манітоському університеті, працювала також асистентом директора Музичного Факультету. Була часто ангажована як солістка в різnorodних концертах. Виступала в радіо-програмах та на телевізії. З хором „Тирса” концертувала в Канаді, США, Австралії, Японії та Європі.

При Канадсько-Українському Інституті „Просвіта” існує хор „Думка”, бувший хор СУМ. Хор відновив його диригент І. Буячок. Від 1970 року ансамбль „Гуслі” під управою В. Зуляка, пізніше Михайла Закалужного та Собкова. Тут також існує жіночий хор „Барвінок”. Дуже активним є кілька студентських ансамблів – квартет „Троянда”, „Червоні Маки” і „Воля”, інструментальний квартет під управою М. Курієвича. Тут також виступає С.У.М.К. Танцюристи, під управою Ірки Балан і Б. Василичин. Ірка Балан, хореограф, є учителькою танців у Вінніпегу. Вона посвятилася студіям танку, є член танцювального ансамблю „Русалка”, інструктор танцювального ансамблю „Колос” та ансамблю „Веснянка” в Тандер Бей. У Вінніпегу веда школу танців при Катедрі св. Тройці і створила ансамбль „Розмай”.

В Саскатуні крім Католицького Катедрального Хору, є також від 1971 року Православний Катедральний Хор під управою Лаврентія Клапоущака. Тут існує також хор С.У.М.К. під управою Лінди Воліон.

3 Другим культурним осередком українців на Заході є Едмонтон, з активним хором „Верховина” під управою С. Яременка, потім Марії Дитиняк, професійної диригентки, учительки музики. На протязі семи років викладала історію музики на курсах українознавства ім. Івана Франка в Едмонтоні. Довгі роки була організаторкою семінарів хороших диригентів в Альберті. Організатор та музичний керівник ансамблю „Мережі”, 17 років була коментаторкою української радіо-програми в Едмонтоні. Диригентка й директора ансамблю „Дніпро”, організаторка музичних фестивалів. Також

добре поставлений хор СУМК під управою м. Гвоздецького, чоловічий хор ім. Івана Франка та Жіночий хор „Веснянка”. Тут слід відзначити активність Українського танцювального ансамблю „Черемош”, а також танцювальну групу СУМК „Черемшина”. В Калгарах треба згадати народний балет „Євшан” та мішаний хор під управою Галини Федьків. Вегревіл також танцює, тут працює танцювальна група „Сопілка”.

Українська колонізація з степових провінцій поширюється далше на захід Канади та сягає берегів Тихого океану. В 1890 роках українці поселяються у Ванкувері. Тут було зорганізовано робітниче товариство „Боротьба” (1907 року). Другим українським товариством було товариство „Воля” в недалекому місті Нанаймо. В час першої світової війни всі товариства були заборонені. Можна було мати культурно-освітні, соціальні, мистецькі і релігійні товариства. Українці у Ванкувері вирішили зорганізувати драматичне товариство під назвою „Драматичне товариство ім. Винниченка”. Таким способом вони мали на меті піднести й скріпити український дух та розбудити наново громадсько-суспільне життя, що завмерло в час воєнного лихоліття.

Щойно пізніше згадується мішаний хор „Лисенко” під управою Р. Семака. В 1949-52 році згадується сумівський хор під управою Василя Кардаша. Тут були також церковні хори. Були теж і інші ансамблі: „Гомін” під управою Василя Шмігеля (1973), жіночий ансамбль „Волошки” (1963), та „Бандура” (1980) були під управою Анни Козак. Були ще інші, напр. танцювальний ансамбль „Черемшина” (1969) під керівництвом М. і З. Андріяшин і К. та Т. Кетура. В місті Келовна була мандолінна оркестра під проводом Івана Гнатишина.

Для артистичних виступів кожного літа відбуваються „Українські фестивалі” -- „Каравана” в Торонті, „Фолькльорама” у Вінніпегу, „Канадсько-Український Національний Фестиваль” в Давфіні, „Русалка” у Вегревіл.

Від 1976 року кожного літа відбуваються семінари хорових диригентів, де музикологи викладають теорію і практику в українській музиці. Перших три семінари відбулися у Східній Канаді за ініціативою Провінційної Ради КУК, під управою Олени Глібович. Вже в 1981 році шостий такий семінар відбувся в Едмонтоні під протекторатом „Українського Музичного Об'єднання Альберти”, керівники Сергій Яременко та Марія Дитиняк. Семінари проводили фахові музикологи, такі як: д-р Павло Меценко,

Володимир Колесник, д-р Богдан Кушнір, Юрій Оранський, Сергій Яременко, д-р Мирослава Антонович (Голяндія) та інші.

Місце осідку семінарів міняється, вони часто відбуваються в Онтаріо.

Для координації праці хорового мистецтва створено Хорову Федерацію.

Тридцять делегатів хорів від Британської Колумбії аж до Онтаріо були присутні на засновуючих зборах Української Хорової Федерації Канади (УХФК) у Вінніпезі, 7 жовтня 1989, під час конгресу Комітету Українців Канади. Делегати вибрали тимчасову управу, яка має обов'язок створити провінційні відділи. Перший всеканадський з'їзд УХФК відбувся в Торонті, 1-3 червня 1990. З'їзд постановив видавати хоровий вісник „Резонанс”, конституцію, обмін з Україною і пляни на всеканадський хоровий фестиваль у Вінніпезі на осінь 1992-го року. („Нові Дні”, липень-серпень 1990)

В Канаді працюють численні інструменталісти: Марта Барабаш-Кравців, піаністка, вчителька музики. Організаторка і голова Українського Музичного Фестивалю в Торонті. Авторка музично-педагогічних підручників, часто виступала як акомпаніаторка концертів.

Філіп Басса, професор музики, диригент. Працював диригентом хорів і музики в Монреалі. Викладав музику і спів в школах. В канадськiм війську в ранзі капітана був капельмайстром духової оркестри.

Володимир Богонос, визначний диригент, композитор, виступав на СіБіСі, влаштовував концерти по цілій Канаді. В 1943 році створив „Український чоловічий хор”, який вславився своїми виступами на українських національних святах та своїми трьома альбомами пісень: „Пісня України”, „Українські Різдвяні Колядки” та „Український мужеський хор в 20-ту річницю (1964).”

Христина Олена Брегент, піаністка, поетеса, виступала в більших містах Канади і США з оркестрою СіБіСі і на телевізійній мережі, також концертувала в Києві.

Оксана Бризгун-Соколик, мистець, піаністка, музиколог. Організаторка і учасниця концертів української музики, авторка музичних рецензій і статей та коментарів у радіо. Голова Мистецької Ради Відділу КУК в Торонті.

Анна Квітка Ганушевська-Козак, музик, диригент, педагог. У Ванкувері зорганізувала вокальний ансамбль „Волошки” (1963), який мав понад 200 виступів та награв чотири платівки українських пісень. В 1980 році зорганізувала „Ванкуверський ансамбль бандуристів” де її 12-ка була дуже популярна. При ЛУКЖ у Ванкувері зорганізувала жіночий ансамбль „Світанок”, як також постійно вела „Дитячий хор в українській школі”.

Параня Гарасимчук, диригентка хорів, працювала з молодією МУНО в Торонті. Довголітня диригентка хору „Калина” в Торонті.

Амврозій Головач, піаніст, музичний журналіст, посол до Оттави.

Нестор Городовенко, музик, диригент, педагог, диригував хором „Україна” в Монреалі, де і помер у 1964 році.

Карло Грицишин, диригент, режисер. Був диригентом в Товаристві „Рідна Школа” ім. Маркіяна Шашкевича та в Читальні „Просвіта”, 1928-43. Від 1943 р. продовжував працю в „Народному Домі” в Брентфордї, Онт.

Тарас Губицький, музик, диригент. Влаштував свій перший власний виступ у Вінніпезі п'ятнадцятилітнім юнаком (1923). В роках 1921-24 одержав шість нагород у Манітобських музичних конкурсах. Концертував по містах Канади. В 1937 році переселився до Дітройту, тут провадив свою музичну студію. Також зорганізував Дітройтську струнну оркестру. Помер у Дітройті 1974 р.

Євген Нусарук, прибув до Канади в 1949 році, дістав стипендію на продовження музичних студій в університеті МекГіл. Після одного року він став концертмайстром в „Консерваторії Струнної Оркестри”. В 1955 році, студіював у Відні під проводом проф. Сваровського, а скрипку під управою проф. Пригоди. Став концертмайстром „Музичної Академії Симфонічної Оркестри”, також грає в „Монтреальській Симфонічній Оркестрі” та в „Малій Симфонії Монреалу” і в „МекГіл Камерній Оркестрі”.

Грейс Маріяна Горчинська, піаністка. Студіювала музику і як піаністка брала участь в українських і загально-канадських фестивалях.

Донна Гресько, скрипачка, знана як „Маджік фідлер”. Одинадцятилітньою отримала 5,000 дол. стипендії на продовження музичних студій в Американській музичній консерваторії в Чикаго. У 1949 році у

Вінніпегському Музичному фестивалі здобула найвищу нагороду. Виступала з концертами у Канаді і США. Деякий час грала у Вінніпегській симфонічній оркестрі, провадила школу гри на скрипці, також дитячу симфонічну оркестру.

Марія Дитиняк, диригент, учителька музики. Через 7 років викладала історію музики на курсах українознавства ім. Івана Франка в Едмонтоні. Довгі роки була організаторкою семінарів хороших диригентів в Альберті. Організатор та музичний керівник ансамблю „Мережі”, 17 років була коментаторкою української радіо-програми в Едмонтоні. Диригентка й директорка ансамблю „Дніпро”. Організаторка музичних фестивалів. ✓

Валентина Доброліж, піаністка, учителька. Виступала акомпаніаторкою на національних концертах і вела школу гри на піаніно в Едмонтоні. Брала участь в радіо виступах СіБіСі, вела класи піана в публичних школах.

Стефанія Жовнір-Колос, піаністка, акомпаніаторка квартету „Верховина” та для окремих співаків.

Надія Зварич, учителька, диригентка. В часі другої світової війни зголосилася до війська. Зорганізувала духову оркестру з дівчат-воjakів й обїхала з концертами цілу Канаду.

Євгенія Ільчишин, піаністка, учителька музики. Виступала часто у Вінніпегу як піаністка та давала концерти з братом Іваном, який в тому часі (30-ті роки) отримав золоту медалью за студії скрипки в Королівській Академії Музики в Лондоні.

Павло Кавка-Канн, скрипаль, танцюрист, одержав срібну медалью в Торонтонській консерваторії в 1944 році. Працював в хорі і на сцені в Сейнт Кетеринс.

Ярослав Каптії, архітект, диригент, був також диригент хору при Соборі св. Покрови на протязі 16-ти років (до 1981). Голова хору „Кошиця” у Вінніпегу.

Любомир Касіян, учитель, диригент, в 1930 роки провадив „Рідні Школи”, організував дитячі оркестри, хори дорослих в різних місцевостях і переважно, при філіях УНО.

Ернест Петро Касіян, музик, з 1970 року працює на Саскатунському університеті в Ріджайні, та Симфонічною оркестрою в Ріджайні. Директор мандолінової оркестри „Полтава”, соліст в СіБіСі-радіо та телебачення.

Ольга Квасняк, віолончелістка, віртуоз. Виступала з Торонтонською оркестрою, брала участь в телевізійній програмі „Лонг Шот”.

Богдан Ковальський, диригент. Працював у філії УНО в Торонті як диригент жіночого і мішаного хорів. За три роки підготував біля 30 концертів й поставив шість опер і драм. В 1940 році перейшов на працю до Філії УНО в Садбурах, а пізніше до Віндзору. Від 1944 року диригував хором „Україна”.

Дмитро Роберт Козак, музик, диригент, викладач. Викладав музику в Кембріен коледжі в Садбурах, від 1970 року диригував молодечою оркестрою цього коледжу, мав гостинні виступи в різних містах, концертував з радіовою оркестрою в Бостоні США, на радіо „ВГБН”, проявляв велику музичну активність.

Ірней Богдан Жук, визначний піаніст-віртуоз. Професор музики. Завершив докторську дисертацію в Інституті Пібоді університету Балтімор, 1985 року. Одержав біля 30 музичних нагород, відзначень, студійних стипендій, читав лекції на Факультеті музики МекГільського університету, Університету Королеви й інших. З 1974 року виїжджав з індивідуальними концертами і з концертами Монреальської симфонічної оркестри, мав гостинні виступи на СіБіСі. Концертував в Англії, Австрії, США. Учасник крайових і міжнародних фестивалів. Виступав в численних концертах фортепіанового дуету зі сестрою Любою Жук. Професор музики Квінс університету в Кінгстоні.

Люба Жук, видатна піаністка, професор музики. До Канади прибула по Другій світовій війні й поселилась з ріднею в Монреалі. Студіювала музику і мистецтво на МекГільському університеті, в Моцартеум в Зальцбурзі, як також в Мистецькій Бенфській школі. Вже в ранніх роках виступала з концертами і здобула собі відоме ім'я в мистецьких та музичних колах. В УВУ підготувала й оборонила докторську дисертацію. Була візитуючим професором університетів Бофало, УВУ як також в інших. Мала чисельні виступи на радіосітці „Експо 67”, Монреаль СіБіСі, виступала на австрійській сітці в Граці, 1968-69, на Радіо „Вільна Європа”, Еспанській сітці та інших. Зі

своїми концертами обїхала Канаду, США і Європу. Часто виступала на українських національних імпрезах.

✓ Лілія (Лілієн) Карпінка-Кушнярик, вчителька фортепіано й співу. Сім років викладала теорію музики в педагогічному факультеті Манітоського університету. Була головою Асоціяції Манітоських Учителів Музики (Вінніпезький відділ). Працювала для українських радіопрограм у Вінніпегу, а також брала участь у Вінніпезькому Українському Театрі, як дорадник співу. З її участю пов'язані чисельні українські народні концерти міста Вінніпегу.

Тед Комар, акордеоніст, учитель музики, керівник музичної школи. Зорганізував оркестру, з якою обїхав Канаду, США, Європу. Був диригентом на багатьох телевізійних та радіо програмах та музичним диригентом різних танцювальних ансамблів в Манітобі. Часто брав активну участь в Українському Фестивалі в Давфіні. Зробив три композиції для Вінніпезької симфонічної оркестри на акордеон сольо. У Вінніпегу відкрив дві музичні школи й керував ними.

Галина Квітка Кондрацька, педагог, диригент. Диригент в школі „Нотр Дейм”. Від 1974 року вславилася своїм дівочим хором „Веснівка”. Концертувала в Канаді, США й Європі. Активна в Торонтонській раді Фолькльорного мистецтва. Збагачувала хоровими виступами українські національні імпрези.

Любка Колеса, піяністка, професор консерваторії. Виступала з віденською філгармонічною оркестрою. Обїздила з концертами Європу, Північну і Південну Америку. Під час Другої світової війни переїхала до Канади 1940 р. Викладала в Торонтонській та Монреальській консерваторіях.

Христя Колеса, віолончелістка. Виступала з концертами, маючи тільки кільканадцять років. Концертувала в Європі, США, з 1948 року в Канаді. Працювала в Торонті викладачем в Українському музичному інституті.

Петро Конопленко-Запорожець, кобзар, бандурист. В 1910 році брав участь в музичному фестивалі і за гру на кобзі отримав золоту медалю. Прибув до Канади після Другої світової війни і жив на протязі 13 років в Саскачевані, потім переселився до Вінніпегу, присвятив час виключно

мистецьким виступам гри на кобзі та бандурі. Виступав в Оттаві перед посольською аудиторією 1965 р. і в тому часі продав до Національного музею 12-ти струнну кобзу. Виступав з дружиною та сином на різних мистецьких програмах, пропагуючи кобзарське мистецтво. Написав наукову працю „Кобза й бандура”, 1963 р.

Іван Кучмій, скрипаль, піяніст. В музичному іспиті здобув 155 пунктів із всіх 159. Зі золотою медалею виїхав на студії до Королівської Консерваторії в Лондоні, Англія, де і поселився на постійно. Грав в кількох більших оркестрах та музичних ансамблях. Працював в лондонській філгармонії як перший скрипаль. Брав участь як піяніст в музичному фільмі „Тейлс ов Гофман”.

Зеня Кушпета, піяністка. Здобула чимало відзначень та була двічі нагороджена стипендіями Мистецької ради канадського уряду. Крім концертів у Канаді, США та Європі, виступала як солістка зі симфонічними оркестрами. Викладала в музичному факультеті університету Квінс, в Кінгстоні та в Торонтонській музичній консерваторії.

Зоня Лазарович, скрипачка. Вивчала музику в Лондоні, Англія, де отримала найвищу нагороду „Гарвард Прайз”. Виступала в Канаді та в СіБіСі.

Григорій Леськів, музик, гітарист, член вокально-інструментальних ансамблів. Виступав в різних концертах. Видав платівку під назвою „Кіловат”.

Мирон Максимів, музик, диригент. До Канади прибув 1968 року, продовжував студії в музичному факультеті Торонтонського університету під керівництвом Віктора Фелдбла. Студював музику і диригентуру. Диригент хорів в Торонті. В 1981 році організував наукову установу „Музікус Бортнянський” та одночасно став музичним керівником творчого відділу. Для відзначення 1000-ліття хрещення Руси-України в Торонті зорганізувався професійний камерний мішаний хор під назвою „Музікус Бортнянський”, зі своїм основником і диригентом, Мироном Максимовим. Група ентузіястів і любителів церковної музики і пісні взялася на це нелегке і відповідальне діло. До 1990 р. чотири платівки вже були в руках тих хто цікавиться музичною культурою і любителів співу. П'ята знаходиться в підготовці.

Отже в цілому 35 концертів Бортнянського будуть на п'ятьох платівках. Це важливий хоролий осяг і пам'ятник великому українському композиторові. Це є здобуток, гідний признання на культурно-мистецькому а також релігійному полі. („Гомін України” ч. 25, 20 червня, 1990).

Іван Мельник, піаніст, композитор. Після закінчення студій відкрив приватну школу гри на піаніно у Вінніпегу. Співорганізатор українських концертів.

Любомир Мельник, піаніст, композитор. Студіював у Королівській музичній консерваторії в Торонті. Продовжував студії в Парижі. Один з передових піаністів Канади. Виступав з концертами в Європі. Нагороджений на Міжнародних фестивалях. В його композиторській творчості знаходиться музика до „Послання” Т. Шевченка, записана на платівку у 1983 р. і концерт-реквієм про штучний голод на Україні в 1932-33 роках.

Христина Л. Мельник, віолончелістка. В часі студій здобула декілька нагород і стипендій. Працювала в „Канада Оркестра” 1972-73 р., з Симфонічною оркестрою в Кітченер, 1973-34 р. з Гамільтонською Філгармонією та іншими.

Володимира Михайлівська-Кисілевська. Студіювала музику у Вищому Музичному Інституті ім. Миколи Лисенка у Львові -- піано в класі композитора д-ра Василя Барвінського. Виступала у Львові як солістка. У Вінніпезі включилася в музичне життя міста. В 1963 р. організувала молодіжний хор „Тирса” який провадила до 1975 р. В 1980 році дістала почесну грамоту від організації професійних учителів музики.

Роман Нагребецький, музик, диригент. Прибув до Канади 1949 року. Провадив хори СУМ, 1949-55 і 1963-66 роки, та чоловічий хор при церкві св. Михаїла в Монтреалі. Від 1966 року працював професором університету „Сейнт Мері” в Галіфаксі. Автор кількох праць.

Наталка Несторовська-Обаль, піаністка. Виступала в концертах у Торонті в 1952 р. як солістка й акомпаніаторка для солістів і хорів Н. Городовенка, Л. Сорочинського, М. Яворської та для диригентів у Філії УНО в Торонті, а також хору „Прометей”. Відбувала турне з концертами по містах Східньої Канади.

Люба Новак, скрипачка. Студіювала гру на скрипці у Вінніпегу, в музичному фестивалі 1938 р. здобула перше місце. Виступала з концертами у США і Західній Європі. Найбільше активна на сцені в 40-их і 50-их роках.

Петро Олешкевич, абсолюент відділу оперної диригентури в Державній Високій Музичній Академії у Відні, працює як асистент диригента і хормайстер Гамільтонської Опери. Диригує хором і оркестрою МекМастерського університету, є частим членом журі вокальних конкурсів СіБіСі. Він є також членом журі на Українських музичних конкурсах в Торонті.

Ірина Павликовська, учителька музики, авторка, громадська діячка. В Едмонтоні провадила класу гри на фортепіяні. Померла в Едмонтоні в 1975 р.

Іван Пижик-Романов, скрипаль, диригент, композитор. Студіював у консерваторії в Торонті і в Празі. На всеканадському музичному конкурсі здобув золоту медаль. Автор радіопроеграми „Пісні мого народу” та „Континентальна Рапсодія” і „Українська Рапсодія”.

Наталка Проців, піяністка, студіювала в Торонтонському університеті. Налезала до дівочого хору „Веснівка”, виступала в дитячій опері „Коза Дереза”.

Дарія Романик, піяністка. Студіювала музику в Манітобському університеті і в Лондоні, Англія. Виступала з концертами в Канаді. Вславилася виконанням сонат „Матео Альбеніза”. На молодіжному конкурсі піяністів Канади здобула золоту медаль.

Ігор Романик, композитор, закінчив університетські студії по класі загальної музики, скрипки і композиції. Майстер гри на різних інструментах. Брав участь у виступах з Національним балетом Канади в Америці та Європі. У творчому доріжку композитора близько двадцяти творів, в тому композиції: „Ліра”, „Оркет” -- твір на вісім музичних інструментів.

Петро Романишин, священник УКЦ, композитор, диригент. Студіював у Богословській академії у Львові і у Вищій музичній школі у Відні церковну духовну музику. Виступав солістом славного хору семінаристів львівської Богословської академії, з яким відбув турне по Галичині, 1935-36 р. на поміч „Рідній Школі”. До Канади приїхав в 1947 р. та диригував хорами, головню

хором СУМ при Інституті „Просвіти”. У Вінніпегу зорганізував дияконську школу і вів її біля 12 років. Відомий композитор церковної музики.

Інка Ярослава Рудницька, піаністка, педагог. Вчилася в Манітобському університеті, потім вивчала музику в університеті МекГіл і музичній школі Жилярда в Нью-Йорку. Викладала приватно музики. Виступала із концертами у Вінніпегу, Монреалі й Торонті.

Роман Солтикевич, музикант, диригент, від 1951 року проживав в Едмонтоні, де диригував різними хорами: „Дніпро” з 1961 року, хором Катедрального храму св. Івана, при українських католицьких церквах, хором СУСК та іншими.

Степан С. Старик, визначний скрипаль, педагог, композитор, автор. Студював в Королівській музичній консерваторії 1942-48 рр. і в Гарборд Інституті 1945-48 рр. Концертмайстер і соліст славних світових симфонічних оркестр, в тому Симфонічної оркестри „СіБіСі” 1951-55 рр., Королівської Філгармонічної оркестри в Лондоні, Англія, 1956-59 рр. Перший концертмайстер оркестри в Голяндії, 1960-63 рр. Концертмайстер Симфонічної оркестри в Чикаго, 1963-66 рр. Професор Амстердамської консерваторії, Нортвестерн університету, 1967-71, з 1972 року професор і голова Струнного департаменту у Музичній школі університету Бритійської Колумбії. Заснував „Квартет Канада” з яким концертував в Європі, Далекому Сході, Північній Америці. Записав понад 170 скрипкових творів на понад 40 пластинках. Отримав чимало міжнародних і канадських нагород. Автор праць: „Чотири століття скрипки” та інші.

Юрій Фіяла, композитор, піаніст, учитель музики. Від 1949 року постійно живе в Монреалі. Автор „Капріччіо”, „Канадське кредо” (симфонічна кантата для відзначення 100-річчя Канади), „Сонати для двох віолончело з фортепіаном” та інші. Всіх понад 200 оригінальних праць. Свої праці базував часто на українській народній музиці. Працював на СіБіСі як керівник російської секції.

Тарас Павло Шиповик, актор, композитор, диригент, продюсер. Закінчив Королівську консерваторію музики в Торонті, 1965 р., мистецьку школу Банф (диплом 1972) і студії в Йоркському університеті 1974 р. Музичні композиції і аранжировки були виконувані на концертах, передавані у радіо і телепрограмах. Виступав як соліст, диригент, актор. Здобув 6 золотих, --

срібні, 2 бронзові медалі на фестивалях музики, включаючи „Ківонис” музичний фестиваль, „Каравану”, „Фолькльораму” й інші.

Петруся Щур, учителька, піяністка. Вивчала музику у відомого піяніста Івана Мельника у Вінніпегу. Закінчила Королівську консерваторію в Торонті. Зірка Вінніпезької Фолькльорами, працювала з хорами та солістами, акомпаніювала при національних виступах.

Оля Романюк, співачка, солістка. Виступала в головній ролі в опері „Чучин Чав”, у відкритому театрі у Ванкувері в січні 1951 р. Критика була дуже прихильна.

Леонид Яблонський, скрипаль, піонер джазової музики. Після Другої світової війни поселився в Торонті і був активний в театральних ансамблях як скрипаль симфонічних і театральних оркестр. Автор патефонних платівок та керівник оркестри „Ябцьо Джаз”. Помер в Торонті, 1966 р.

Сергій Яремко, диригент, композитор. Закінчив Музичну консерваторію в Чернівцях. Провадив класи скрипки, теорії камерної музики в Музичній школі в Акермані. Після війни в Голандії грав у симфонічній оркестрі, диригував аматорськими оркестрами. У Канаді від 1952 р. продовжував диригувати хорами церкви св. Тройці та УНО у Ванкувері, хорами УНО, церкви св. Пророка Іллі, жіночим „Верховина” при ОЖ ЛВУ в Едмонтоні. Диригував Ансамблем бандуристок при СУМ, грав у місцевій симфонічній оркестрі і провадив музичну студію. Написав біля сотні творів для різного роду хорів та інструментальних ансамблів.

Ми подали список інструменталістів які працюють в Канаді, в надії що ми подали майже всіх, нікого не пропустивши, але якщо пропустили, то вибачаємося за недогляд. Зараз переходимо до наших вокалістів, які збагатили нашу пісню в Канаді.

Орися Бала, оперна співачка. У Співацькому конкурсі в Дітройті здобула першу нагороду, де й отримала стипендію оперного театру в Дітройті для дальшого вишколу. Від 1960 р. співала в театрі в Санта Фе, Нью Мексіко, Європі, а пізніше в Канаді.

Елеонора Бербенець, лірично-кольоратурне сопрано. В 1962 році прибула до Канади й студіювала ще в Канадській Королівській консерваторії в Торонто. Отримала диплом у школі радіо-телевізійних та сценічних

артисток. Виступала в концертах у Венесуелі і Канаді (мала понад сотню концертних виступів).

Олена Березенець, співачка, вчителька співу. З 1930 р. концертувала з Київською оперою, виступала в різних ролях як теж з власними концертами. Після Другої світової війни продовжувала працю в Канаді в Едмонтоні.

Люба Маруся Білаш, вчителька, солістка в хорі „Тирса” (Вінніпег), як теж в ансамблі „Тирса” з яким обіхала Париж, Рим, Мюнхен та американські і канадські осередки. Керівник дівочого хору „Троянда”. Виступала в дуети зі своєю сестрою Дарією та власним ансамблем. Видала пластинку „Вінок діточих пісень” в двох частинах.

Лев Білошицький, оперний співак, музик, диригент. З приїздом до Канади в 1947 р. став працювати як музик в театрі Роял Олександра а згодом в Торонтонській симфонічній оркестрі. Виступав в програмах СІБіСІ і ТВ. Працював також диригентом хору в Катедрі св. Володимира та в парафії св. Андрія в Нью Торонто. З цими хорами дав низку концертів не тільки в своїх аудиторіях, але теж в Мессей Гол, Ітонс Аудиторії та інших. Записав декілька платівок.

Петро Болахівський, співак-баритон, часто виступав в операх. Виступав він у Вінніпегу в театрі „Плейгавз” 8-го червня 1949 р. Музичні критики високо оцінили його „майстерне виконання” пісень у різних мовах. („Фрі Прес” і „Вінніпег Трібюн”).

Джой Бріттен, естрадна співачка. Студіювала у Торонтонській Музичній Консерваторії, брала участь у річних музичних фестивалях та виграла срібну медаль у співі під час провінційних змагань Манітоби. Переїхала на постійно до Торонта, де часто виступала у телевізійній програмі „Джуліет”. Пізніше виступала на Далекому Сході та США.

Ірина Бубнюк, співачка, вчителька музики. Закінчила Королівську Музичну Академію в Лондоні, Англія з різними музичними нагородами. Брала участь в міжнародних конкурсах музики (піано в Італії) здобуваючи нагороди і признання.

Михайло Голинський, оперний співак. Був першим українським співаком, що співав українською мовою в Москві в присутності диктатора

Сталіна. Також по-українському виступав на Кавказі, у Варшавській і Берлінській операх. Концертував у Німеччині, Польщі, та Чехословаччині. Прибув до Канади 1938 року, поселився в Торонто. Тут даліше концертував в США і Канаді. Очоловав товариство „Козуб”. В 1967 р. переїхав до Едмонтону, де і помер в 1973 році.

Марія Гуменюк-Василенко, артистка і співачка драмгуртків. Брала участь в драматичних, хорових та танцювальних гуртках в „Народному Домі” в Торонті 1928-33 роках, в Садбурах 1934-40 роках, від 1941 року у Філії УНО в Торонто. Грала головні ролі в драмах й операх.

Йосип Гошуляк, оперний бас. Прибув до Канади 1949 р. Тут продовжував студії в Музичній Консерваторії в Торонто, 1951-55 р. та виступав з торонтонською симфонічною оркестрою. Одночасно став солістом канадської опери, від 1954 р. виступав в таких операх, як „Тарас Бульба”, „Запорожець за Дунаєм”, „Гіанніскі”, „Аїда”, „Золотий обруч”, „Ріголето”, „Євгеній Онєгін”, „Тоска”, „Макбет”, „Турандот” та багато інших. В його репертуарі понад 30 провідних оперних ролей. Співав в п'ятьох мовах. Був також членом-солістом Капелі бандуристів, з якою об'їздив більші міста Канади і США. Виступав в радіо та в телевізійній сітці СіБіСі від 1954 р. Записав кілька платівок. Фахові рецензенти завжди підкреслювали велич і шляхетність його басових арій. Також відбув турне в Україні.

Маркіяна Дубляниця-Гузар, співачка, сопрано. В Перемишлі закінчила Музичний Інститут ім. М. Лисенка. Концертувала як солістка в Торонті, Гамільтоні, Садбурах, Веланді. Виїздила на гостинні виступи до США. Одна із співацького ансамблю „Сестри Дубляниці”.

Андрій Дудич, соліст -- баритон. Співав як оперний соліст в Лодзі, а в 1980-81 р. соліст „Державної опери у Варшаві”. Виступав з хором „Журавлі”. В своєму репертуарі мав понад 15 опер („Тоска”, „Кармен”, „Князь Ігор”, „Запорожець за Дунаєм”). Прибувши до Канади 1981 р. співав в Космо-політанській опері в Торонті.

Леся Зюрбак, солістка, авторка сценаріїв для телевізії. Двічі виграла конкурс „Стар ов Туморров”, пишучи сценарій для СіБіСі на телевізійну програму „Songs of our People”. Виступала часто в різних естрадних програмах.

Едвард Іванко, оперний соліст, баритон. Співпрацював з Валійською Національною оперою і Англійською оперою та виступав по телевізії і радіо. Повернувшись до Вінніпегу, виступав на „Рейнбов Стейдж” та в Манітобському театральному центрі. Співав в Торонті в „Роял Александра Театрі” в п'єсі „Король” і виступав на телевізії в програмах „Самер Шовкейс” та інші. В 70-тих роках перебував в США. Повернувся до Канади, співав два роки в Музичному фестивалі в Стратфорді. Виступав теж з українським репертуаром на українських фестивалях і концертах в Канаді і США.

Дометей Йоха-Березенець, співак, баритон, професор музики. В 1926 році розпочав навчання в Київському музично-драматичному Інституті ім. Лисенка, який закінчив 1931 р. Був солістом Київської Опери 1933-39 р. Дістав звання доцента у Львівській Консерваторії. Прибув до Канади 1948 р. В Едмонтоні провадив школу співу й брав участь в збірних концертах.

Іванна Карасевич, педагог, артистка, солістка. Учителювала в школах Вінніпегу, а згодом студіювала ще спів, танок та гру на фортепіані. В 1962 р. за виконання українських народних пісень нагороджена трофеєм на Манітобському музичному фестивалі. Пізніше поступила до Національної театральної школи у Монреалі. Почала свою професійну кар'єру у Вінніпегу. Виступала у Стратфордському театрі в Канаді, де здобула нагороду „Тайрон Гатрі” та в Манітобському театральному центрі в головних ролях, у виставах „Маруся”, „The Sound of Music”, „The Three Penny Opera”, „She Stoops to Conquer”, „Henry IV”. Мала гостинні виступи на Рейнбов Стейдж у Вінніпегу як також в радіо і телевізії.

Климашко, Сестри (Надія, Оленка, Розмарія, Соня), члени співацького ансамблю. Розмарія: Студентка музики Торонтонського університету. Нагороджена медаллю за гру на скрипці.

Надія: Студіювала в Торонтонській консерваторії. Нагороджена золотими медалями і стипендією Мічиганського університету.

Соня: Нагороджена золотими медалями за гру на скрипці. В Торонтонському університеті отримала звання дипломового артиста гри на скрипці, фортепіані та флейті. Працювала з Кінгстонською симфонічною оркестрою, Ніягарською, Тандербейською та Гамільтонською філгармонією. Брала участь у турне з Канадським національним балетом в США та Європі. Популярні сестри Климашко виступали на різних українських концертах і конвенціях в 70-их й 80-их роках.

Марта Кокольська, оперна співачка, сопрано. Прибула до Канади після Другої світової війни і поселилась з батьками в Монреалі. Студіювала музику і драму в Моцартеум в Зальцбурзі. Продовжувала свої студії в Нью-Йорку. Там виступала в „Ситі Центр” опері в численних головних ролях. Також виступала в „Карнегі Гол”, „Тавн Гол”, „Академії музики в Нью-Йорку”, „Мус Гол” Філядельфії. Виступала теж в Клівленді, Чикаго, Дітройті, в США, а в Канаді в Монреалі, Торонті і у Вінніпезі. Відома з гостинних виступів в українських імпрезах з нагоди національних свят.

Ганна Колесник, меццо-сопрано. Свої студії музики і співу кінчала в Києві. Виступала в головних ролях Київської опери: Одарки в „Запорожці за Дунаєм”, Варвари в „Богдан Хмельницький”, Насті в „Тарас Бульба” та в багатьох інших. Концертувала в Києві, Москві, Мінську. В 1970 році виступала з концертами в Болгарії. В 1973 р. після своїх виступів в Австралії, залишилась зі своєю родиною на Заході. З того часу виступала з успішними концертами в Канаді, США, Великій Британії, Німеччині, Бельгії, Франції, Австрії. Здобула ім'я визначної міжнародної артистки.

Тамара Косач-Елдер, солістка, альт. Виступала як солістка в Європі і Канаді. Співала у квартеті „Верховина” починаючи з Регензбургу, також брала участь в турне по Баварії. Виступала у Вінніпегу, а найдовше в Торонті, з нагоди національних свят та українських імпрез. Виступала в радіо, записала кілька платівок, особливо танга та народні пісні.

Женя Котиш, солістка, співала в квартеті „Верховина”.

Петро Лабінський, оперний співак, професор музики. Приїхав до Канади в 1953 році і поселився у Вінніпегу. Виступав в 20-ти різних операх, 15 в Росії і 5 в Італії. Належав до Вінніпегського вокального факультету „Консерваторії Конрад”. Провадив вокальну студію у Вінніпезі. Виступав на українських імпрезах.

Михайло Левак, співак, музик, композитор. Прибув до Канади по Першій світовій війні. Працював на сцені у Вінніпезі. Аранжував пісні для української радіо програми „СКУ”. Опрацював гармонізацію до опери „Вій”, 1931-32. Пізніше в Торонті аранжував пісні для англійської програми. Виступав як диригент хорів та в сольоспівах.

Надія Лисанюк, солістка, співала в квартеті „Верховина”.

Мар'ян Масняк, співак-тенор. Закінчив студії у Вінніпегу і брав участь у драматичних виставах, концертах, хорах. Під час Другої світової війни був у рядах канадської армії. Співорганізатор чоловічого квартету, який успішно виступав у Канаді й Північній Америці, на протязі 10 років, згодом співав із хором „Донських козаків”. Співпрацював із фірмою „Сігремс Гавз”, яка записала і видала пластинки українських пісень і коляд.

Іванка Мигаль, видатна співачка-меццосопрано. Прибула до Канади в 1949 році. Початкову музичну освіту здобула у Форт Вільямі, продовжувала студії в Королівській музичній консерваторії в клясі опери в Торонті, 1966 р. з відзначенням. Вокальну кар'єру почала ще в 1957 р. співаючи в Національній Виставці в Торонті з відомим співацьким ансамблем „Леслі Белл Сінгерс”. З 1964 р. виступала із власними концертами. На протязі кількох років була заангажована у Стратфордському театрі та в оперній компанії Торонта. В тому ж часі мала ряд виступів в радіо та телевізійні сітці СіБіСі. В 1965 р. відбула музичний курс в Аспен Колорадо і виступала як естрадна співачка з оркестрою в різних містах США. В роках 1967-69 виступала з Метрополітальною оперною студією в турне по США і Канаді, в 1969-73 р. з Метрополітальною оперною компанією, а потім у Маямській Опері і з 1974 р. в Канадській оперній Компанії.

Оля Мисник-Рогатин, диригентка, солістка, організаторка хорів, в 1934 р. прибула до Канади малою дівчиною. Закінчила вищі освітні курси Т. Кошиця і д-ра П. Маценка у Вінніпезі, продовжувала студії у Вестерн консерваторії та в Лаврентійському університеті в Садбурах. Організаторка і диригентка хорів УНО у Ванкувері, Форт Вільям, Кенорі, Тиминс. Останніми роками диригувала хором „Дніпро” у Садбурах. Виступала як солістка на українських імпрезах і національних святах.

Ольга Павлова, оперна співачка, сопрано. Студіювала музику у проф. Дана Камерона в Саскачеванському університеті, у проф. Н. Арделлі в Нью-Йорку і оперовий спів у проф. ді Філіппі в університеті у Маямі. В 60-их роках переселилась до США на постійно. Солістка СБС і НБС в Нью-Йорку, виступала в Нью-Йоркській „Радіо Сіті Мюзик Голл” та інших компаніях.

Іванна Романів, співачка, диригентка, учителька. Прибула до Канади з батьками в 1923 р. і поселилась у Форт Вільямі. Студіювала в університеті у Саскатуні (музичний ліценсіант і Б.А.) як також в університеті у Віндзорі і на Вищих освітніх курсах у Вінніпегу. У Саскатуні співала головні ролі в оперетах та операх при університеті, як також щотижнево у програми

„Континентал Мюзік” на радіо і телебаченні, у хорах „Трембіта” у Дітройті і православному у Віндзорі.

Софія Романко-Муцак, оперна співачка, мецо-сопрано. Закінчивши консерваторію співала в хорі Мендельсона й виступала з Торонтонською симфонічною оркестрою. Згодом перейшла на працю в радіо. Виступала в радіоавдиціях СіБіСі в Канаді та в інших місцях. Співала в шести мовах та виступала в операх і оперетах в Канаді і в Києві 1956 року. В 1962 р. наспівала альбом власних пісень.

Оля Романюк, артистка-співачка, її успішний виступ у головній ролі в опері „Чучин-Чав” у відкритому театрі у Ванкувері, відомому як „Театр під зірками”. Цей виступ відбувся в січні 1951 р.

Роксоляна Росляк, оперна співачка. Після Другої світової війни поселилась в Канаді, тут студіювала в Королівській консерваторії та в Торонтонському університеті. Співала в клясичних операх: „Доля Джанджера Коффея”, Р. Панеля, „Луї Ріел” Т. Соммерса, в операх „Фальстафф”, „Богема”, „Ріголетто”, „Сальоме” та інших. Виступала в Європі, а також в Шекспіровському фестивалі у Стратфорді. Одна із кращих оперних солісток 60-их і 70-их років.

Степан Руш, священник УКЦ, бібліотекар. Активний в естрадному мистецтві, соліст.

Петро Рябовол-Лабінський, оперний баритон, проф. вокального мистецтва. Студіював вокальне мистецтво в Москві й Києві. Співав в оперних театрах Москви й Одеси. Продовжував студії в консерваторії в Мюнхені (професор співу). Прибув до Канади 1953 р. Викладав в Конрад Консерваторії, згодом провадив власну студію у Вінніпегу.

Раїса Садова, ліричне сопрано. Навчалася співу у колишніх диригентів Софійської опери в Болгарії. В Канаді від 1949 р. виступала на різних українських концертах в Торонті, Гамільтоні, Судбурах, також в США. Співала головні партії в Торонтонській Оперній Компанії.

Ярослав Семчишин, соліст, визначний діяч сцени та багатокультурности. Студіював у Королівській Консерваторії музики в Торонті. В 50-тих роках визначився в естрадній діяльності, як соліст, актор, режисер драматичних вистав. Співав у операх: „Да Пріма Доно”, „Борис

Годунов”, „Євгеній Онєгін”, „Мікадо”, „Пітер Греймс” та інших. У 1962 р. поставив власну драму „Розпни його” у Плей Гавс Театрі у Вінніпегу. Зорганізував „Український театр” у Вінніпезі, який поставив п’єси: „Маруся Чурай”, „Запорожець за Дунаєм”, „Вечір на опері”, „Наталка Полтавка” та інші. Виступав по радіо, телевізії і у фільмах „Тагбовт Енні”, „Останній Могікан”. Брав участь в українських фестивалях в Давфінні, Саскатуні, Вінніпегу. Був суспільно громадський діяч і займав кілька позицій в провінційнім уряді.

Леонід Скірко, оперний співак. Прибув до Канади по Першій світовій війні. Студював сольоспів і музику в університеті МакМастер й виступав в оперних постановках. Після закінчення студій співав в головних ролях в операх: „Кармен”, „Ля Боге́м”, „Меррі Вайвс оф Віндзор”. В Німеччині співав в ролі Реймонда в „Лучія ді Ламмермур”, Спафучіл в „Ріголетто”, Бонзо в „Мадам Батерфляй” і інших. Від 1973 р. член Торонтонського хору Івана Романова, у 1975 р. відзначився в опері „Запорожець за Дунаєм”, в ролі Івана Караса, поставленою Канадсько-українською оперною асоціацією.

Василь Тисяк, визначний оперний співак. Після визвольних змагань в Чехословаччині закінчив Карловий університет зі ступенем д-ра прав і вивчив вокальне мистецтво. Лавреат міжнародного Конкурсу співаків у 1947 р. в Канаді, активний в українській громаді, виступав на сценах як соліст, награв пластинку.

Володимир Тостоварик, автор пісень, естрадний співак. Співав у нічних клубах у Манітобі, з ансамблями „Енджелс, Р.И.К. й іншими. Автор кількисот пісень.

Лев Туркевич, визначний диригент, композитор. Студював в Вищому Музичному Інституті ім. М. Лисенка і Консерваторії у Львові, в Державній музичній академії у Відділі Музикології Віденського університету. Диригент хорів „Боян” і „Бандурист” у Львові. В 1920-тих роках диригент опер у Бигдоші, Варшаві й Познані (1921-41). В 1941-44 рр. музичний керівник Оперного театру у Львові. На еміграції 1945 р. організатор хору „Ватра”, з яким концертував у Швейцарії, Австрії, Німеччині. Від 1950 р. в Канаді в Едмонтоні й Торонті диригував хорами „Прометей”, симфонічними оркестрами, Вінніпегською та Торонтонською на святі 60-ліття поселення українців, також операми. Автор гармонізацій і аранжеровок численних народних пісень.

Ірена Туркевич-Мартинець, визначна співачка, ліричне сопрано, організаторка театрального життя. Студіювала в Музичному Інституті ім. М. Лисенка у Львові, Празі й Парижі. Солістка Львівської опери, виступала в головних ролях „Кармен”, „Тоска” та інших. Прибула до Канади в 1950 р. оселилася у Вінніпегу, працювала в ансамблі „Ренесанс” (під керівництвом Г. Манько-Ярошевича). Керувала Оперно-драматичним театром. Під кінець 60-тих років заснувала дитячий театр, поставила оперету для дітей „Коза Дереза”.

Стефа Федчук, оперна солістка (драматичне сопрано). Виростала на чижині. Закінчила з відзначенням музичні студії в Люксембурзі і Франції. Лавреатка Міжнародного конкурсу співу в Лійоні, Бельгія. Від 1948 р. член оперного ансамблю в Люксембургу. Виступала в операх „Отелло”, „Фавст” та інших, як солістка в симфонічних і камерних концертах у Європі, а також солістка радіовисилань. Прибула до Канади 1952 р. Виступала в Канаді й США. Наспівала платівку „Стефа Федчук співає”, брала участь у Товаристві Української опери в Канаді.

Ліза Ференц, співачка-сопрано. Закінчила Онтарійську школу для сліпих, а потім Королівську музичну Консерваторію (APTC). Виступала в Метрополітальній Опері, брала участь у телевізійних програмах „Телескоп”.

Олександр Петро Хміль, диригент, оперний соліст. Співав сольові партії в операх Сметани, Моцарта, Пучіні та інших. Підчас європейського турне у 1972 р. соліст і диригент хору Канадської оперної компанії. Інструктор Метрополітальної (окремої) шкільної ради в Торонті. Заступав диригента чоловічих хорів „Прометей” і „Бурлака”, співорганізатор і диригент ансамблю „Десна”.

Іроїда Черняк, сопрано, закінчила музичну школу в Україні. Студіювала у проф. Холодної та К. Михайлова. З 1948 р. у Канаді. Брала активну участь в Українському театрі Гр. Ярошевича. Виступала у 52 концертах в Канаді і США. Виконувала ролі Катерини в опері „Катерина” і Марусі у кіно-картині „Чорноморці”. Співала по радіо СіБіСі та СФРБ у Торонті.

Петро Черняк, співак-тенор. Вокальну освіту здобув у Ковелі, вищі студії у Варшаві. У 1939 р. заангажований до Варшавської опери, співав в операх „Галька”, „Тоска” та інших. З 1945 р. соліст капелі „Україна” під диригуванням Нестора Городовенка. У Канаді виступав з 1948 р.,

нагороджений у канадських і українських фестивалях, в тому і на Всеканадському фестивалі, 1953 р. Біля 60 разів виконував головні партії в операх і оперетах, українських і англійських. Часто виступав по радіо СіБіСі і СФРБ у Торонті. Видав кілька українських пластинок.

Анна Чорнодольська, сопрано, оперна співачка. Почала студії співу у Морін Форестер, згодом поступила до Квебекської консерваторії, яку закінчила з нагородою „Преміє Прі”. Здобула перше місце в конкурсах Монреальської симфонічної оркестри, 1969, 1971 рр. Дебютувала в опері „Кармен” і в монреальському „Плас Дез-Ар” (1971). Відбула турне у Франції і Нью-Йорку. Також виступала на українських національних святах, в радіо і телевізії, теж в СіБіСі в Монреалі.

Лариса Шепетик, співачка, сопрано. Лариса Шепетик у 1990 р. кінчила третій рік музичних студій співу в Патриці Керн на Музичному факультеті Торонтонського університету. У минулому вона брала участь в конкурсах Українського Музичного Фестивалю та в другому фестивалі ім. Станіслава Людкевича, де отримала високі оцінки за її спів. В 1990 році вона здобула другу нагороду за її гарне виконання пісень: „Колискова” В. Косенка, „Тайна” С. Людкевича, „Моя Україно” Л. Кузьменко та Аделі з опери „Літаюча миша” Й. Штрауса, мол.

Тетяна Ара Шуфлін (Штуняк) співачка, дикторка радіо. Після Другої світової війни прибула до Канади, поселилась у Вінніпегу. Закінчила студії в консерваторії св. Кекилії в Римі. Постійно проживала в Італії. Виступала в багатьох містах Європи. Працювала в „Радіо Ватикан -- Українська Секція” в Римі.

Ярослав Щур, соліст-баритон, диригент. До Канади прибув в 1952 р. закінчив Манітобську біблійну колегію. Продовжував студії в Манітобському університеті (1976). Соліст в українських хорах Вінніпегу, учитель музики в середніх школах. Виступав з Вінніпегською симфонічною оркестрою в українських і англійських операх: „Запорожець за Дунаєм”, „Наталка Полтавка”, „Ль Барбієр де Сівілія”, „Ноктюрн” „Цирульник”, „Мадам Батерфлай”. Довгі роки виступав з хором „Ярослава” у Вінніпегу. Випустив декілька платівок власних пісень.

Для моральної підтримки та зацікавлення молодих adeptів ще в 1975 р. з ініціативи основоположника, відомої піаністки і культурної діячки Марти Кравців-Барабаш, засновано „Український Музичний Фестиваль в

Торонті". Музичний конкурс відбувається кожних п'ять років. У відміну від щорічних музичних фестивалів, призначений для різного рівня учасників, у музичному конкурсі беруть участь тільки завансовані музики й співаки, яких талант і мистецькі осяги оцінюються висококваліфікованими і знатними одиницями українського і канадського музичного світу. В 1990 році, в червні, в приміщенні Інституту св. Володимира відбувся третій з черги музичний конкурс. Першу премію поділено між двома піаністами: Танею Юхименко з Торонта та Іваном Полянським з Лондону, який продовжує свої студії в Нью-Йорку. Другу нагороду як ми згадували, дістала Лариса Шепетик. Третю нагороду одержав багатонадійний скрипаль із Монтреалю Іван Завада.

Ще в 1986 році, з ініціативи відомої піаністки Марти Кравців-Барабаш, Український Музичний Фестиваль започаткував серії концертів молодих українських музик-виконавців. До 1990 року уже відбулося 14 концертів. П'ятий сезон розпочався концертом сопрано Лариси Шепетик в неділю, 1-го квітня 1990 року, під патронатом Українського Музичного Фестивалю, АДУК та Українського Музичного Інституту ім. Миколи Лисенка в залі Українського Культурного Центру в Торонті. („Гомін України”, ч. 12, 21 березня і ч. 28, 11 липня, 1990).

Театр, фільм, радіо

Початки театрального життя з'явилися у Вінніпегу з 1904, а вже в 1911-12 рр. тут постали драматичні товариства ім. М. Заньковецької „Боян” й ім. Котляревського, репертуар яких складався з п'єс етнографічно-побутового характеру. Ці товариства об'єдналися в 1922 р. у Вінніпегському Українському Народному Домі, керівником Музично-Драматичної секції був В. Казанівський до 1950 р., давши ряд добрих вистав. У 1928-34 рр. у Вінніпегу діяли ще на напівпрофесійному рівні театр „Русалка” при Інституті „Просвіти” і „Подорожуючий Театр” при філії УНО, що об'їздив українські фермерські околиці з українським класичним побутовим репертуаром, режисером обох театрів був П. Остапчук. Помітну ролю відіграли аматорські вистави, там де були приміщення, українські народні дома, церковні залі, а особливо при бурсах шкіл, де були наші поселення. Народний Дім у Торонті і Едмонтоні, Товариство „Просвіта” в Монтреалі, Форт Вільям, Вінніпегу, Овкборн, Мелвіл, Вегревіл, тощо.

Після другої світової війни центром театрального життя стало Торонто, сюди прибули актори-професіоналісти: М. та Г. Тагаєви, Г. Ярошевич, Л. Кемпе, І. Гірняк (помер 1958 р.), Ю. Поченюк, М. Слюсарівна, декоратор І. Курочка-Армашевський, тощо. Вже зимою 1951 р. в Торонті організовується український театр під керівництвом Григорія Ярошевича та під режисурою знаного режисера і актора Михайла Тагаїва, „Український Народний театр у Торонті”. Свою театральну діяльність Театр відкрив постановкою „Наталка Полтавка”. Подібні спроби були зроблені у Вінніпегу, тут засновано український театр „Ренесанс” але він скоро перестав існувати.

„Український Народний театр у Торонті” успішно працював під керівництвом актора і адміністратора Володимира Довганюка, вже в тому році в травні театральна група виступала в Монреалі, поставивши „Наталку Полтавку” і „Перехитрили”. Далі пішли турне по Канаді з „Пошилися в дурні” та іншими п’єсами. Від 1954 р. театральну групу перейменовано на „Заграву” яку очолював В. Довганюк, як адміністратор.

Зараз подамо коротку характеристику любителів театрального мистецтва:

Іван Гірняк, театральний артист, прибув до Канади після Другої світової війни, поселився в Торонті, був головою „Діячів українського театрального мистецтва”, в Канаді приймав участь в театральних постановках.

Наталія Геркен Русова, театрознавець, театральний декоратор, вчилась в Українській академії мистецтв в Києві, як також за кордоном (Ніцца, Прага, Париж). З 1920 року співпрацювала з європейськими театральними центрами в ділянці декорації. В Канаді після Першої світової війни, жила в Монреалі. Авторка статей з мистецтвознавства, як також і з літератури. Опублікувала працю „Героїчний театр” (Лондон, 1957).

Марія Господин, аматорка сцени у Вінніпегу, брала участь у театральній групі і оркестрі „Просвіти”.

Галина Гужда, аматорка сцени, приїхала до Канади в 1913 р. і поселилася в Торонті, активно працювала в Товаристві св. Михаїла та в Товаристві „Просвіта”. Виступала в драматичних гуртках у різних ролях.

В. Казанівський, С. Ковбель, В. Тулевітром. Також відомі як драматурги Д. Гунькевич, О. Луговий, О. Івах, М. Крип'якевич.

Канадсько-українські драматурги-аматори, які працювали для розвитку драмгуртків були – Михайло Гужда, актор, режисер. Прибув до Канади перед Першою світовою війною і поселився в Торонто. Від 1915 р. організовував драматичні гуртки та виступав на сценах в різних ролях в організаціях, як Товариство св. „Михаїла”, Товариство „Просвіта” та „Народний Дім”. Також режисерував багато п'єс.

Юрій Бельський, актор, режисер, прибув до Канади по Другій світовій війні і поселився в Торонті. Працював у театрі „Заграва”, де грав та режисерував вистави. В „Народному Домі” ставив „Сорочинський Ярмарок” (виступав в ролі Солопія). Працював також в „Українським Народнім Театрі”. У Фестивалі багатокультурної Асоціації Онтарійських театрів був нагороджений в 1977 р. званням найкращого актора року.

Микола Блаженко, аматор сцени, режисер. Брав участь в драматичних гуртках в Торонті, Товаристві „Просвіта”, 1926-33 рр., а від 1934 р. у філії УНО Західного Торонта.

Петро Борецький, актор, режисер. Сценічну кар'єру почав у 1953 році у Вінніпегському „Літл Тіетер” у ролі Петра Перегінчука. Успішно працював у ділянках театру, фільму і телебачення у Канаді і за кордоном. Виступав на „Бродвею” у Лондонському Вест Енд, Единбурському фестивалі та європейському турне в „Тітус Андронікус”. У 1986 р. виступав у ролі „Зенка Громика” в п'єсі „Цимбали” у Манітобському Театральному Центрі у Вінніпегу.

Марія Боянівська, організаторка жіноцтва, аматорка сцени. Перша голова першого Українського Жіночого Товариства в Канаді (грудень 1916 у Вінніпегу). Активна в піонерській добі та між війнами в театральньо-аматорських гуртках, хорах, тощо.

Іван Р. Валько, актор, комік. До Канади прибув 1949 р. з 25 літнім сценічним стажем. В Україні і Канаді брав участь в театральних гуртках, граючи передусім комічні ролі. Виступав у „Соловейку”, „Я пам'ятаю маму”, „Відьма повернеться”, „Украдене щастя”, „Фея гіркого мигдалю” та інших п'єсах.

Семен Васьків, аматор сцени, брав участь в драматичних і хорових гуртках від 1928 р., найперше у Вінніпегу, а опісля у Форт Францес та філії УНО в Торонті.

Марія Гаврилук, піонерка, аматор сцени. Прибула з батьками до Канади 1904 р., поселилася у Вінніпегу. Від 15 років життя почала брати активну участь в громадському житті, зокрема в концертах та драматичних виставах. Була одною з найкращих артисток-аматорок піонерських сцен.

Тед Галай, драматург. Учителював в Комюніті коледж у Ванкувері і працював в драматичному мистецтві. Автор п'єс на українську тематику які успішно ставились у „Прері Ексчейндж” театрі і в Манітобському Театральному Центрі „Цимбали”, 1986 р.

Марія Гись, любитель сцени. Прибула до Канади 1927 р., поселилася в Едмонтоні. Активна в Товариствах „Зоря”, „Добра Воля” і аматорських гуртках.

Соня Гураль, артистка, керівник лялькового театру. Закінчила університет „Конкордію”. Викладала танці, мистецтво та вела власний ляльковий театр п. н. „Marionnettes Gural”. Влаштувала різні виставки, „Вертеп на Давфинському фестивалі”, 1981 р., „Лісова пісня” в Монреалі (Ляшін) і на Давфинському фестивалі”, 1982 р., „Вертеп” на Лявальському університеті, та інші.

Володимир Довганюк, артист, організатор театрального мистецтва. До Канади прибув в 1951 р. й поселився в Торонті. Свою театральну кар'єру започаткував в Україні, вступивши юнаком до об'їздного театру „Кузя-Кузенка” в 1936 р. В Канаді працював актором й адміністратором в „Українському Народному Театрі” від 1951 р. з яким об'їхав Канаду з такими постановками як „Наталка Полтавка”, „Пошилися в дурні” та іншими. Від 1954 р. очолював „Заграву”. Організував також театр легкого жанру „Розвага”. Об'їхав за „Загравою” та „Розвагою” більші українські осередки в Канаді і США, виступаючи при цьому часто в головних ролях. В 1957-8 рр. грав в Театрі УНО („Фея гіркого мигдалю”, „Дует втрьох” постанови Р. Василенка). Вирізнився своїми монологами в ролі „Гриця Зозулі”, часто даючи сатиру на українське життя у вільному світі. Працював в друкарні видавництва „Гомін України”. В 1980 і 1981 р. був нагороджений як найкращий провідний актор сцени.

Євгенія Дутчак-Бедрій, любитель сцени. Брала участь в театральному гуртку „Русалка” у Вінніпегу, філії УНО, а від 1936 р. в Торонті.

Андрій Льків, актор, діяч культури. З 1934 р. працював в українських театрах і ансамблях: в Українському Народному Театрі під керівництвом Івана Когутяка, Панаса і Аполінарії Карабиневи́чів, Олекси Левицького, з 1939 р. в Обласному державному українському театрі в Тернополі й хорі Кирила Цепенди, та в театрі малих форм під керівництвом Ірени і Юрія Цепенди у Мюнхені. Прибув до Канади 1951 р. поселився в Торонті. Працював в „Українському народному театрі”, Григорія Ярошевича, потім у театрі „Заграва”.

Юрій Келебей, актор. Виступав у телевізійних програмах мережі СіБіСі та радіо в Торонті. Виступав теж в численних театральних виставах в різних театрах на терені Канади і США. Відомий в цій Канаді з п'єси „Тільки комедія” та п'єси „Цимбали”.

Лавро Кемпе, актор, режисер, організатор театального життя. В Каліші (Польща) в таборі полонених виявив театральні здібності і там їх поглибив. Брав участь у всіх фазах розвитку пересувних театрів Західної України. Був каталізатором з'єднання театрів „Заграва” та ім. Івана Тобілевича в один театр ім. І. Котляревського. В рр. 1940-44 працював в театрі ім. Івана Франка у Станіславові. Прибув до Канади в 1948 р. і тут в Торонті поринув в організоване життя українського театру. Поставив такі п'єси: „Лісова пісня”, „Катерина”, „Украдене щастя”, „Шаріка”, „Гуцулка Ксеня”, „Король стрільців” та багато інших. Написав сценарій і був режисером фільму „Скарби України”.

Глорія Кий (народжена як Глорія Славка Кольманицька), проживала в Альберті. Виявила сценічні здібності і виступала в програмі „Томі Гантер Шов”, „Джуліет”, „Мерв Гриффін Шов” та інші. В 1950 р. переїхала до Нью-Йорку і займалася комерційно телевізійною рекламою. В 1981 р. вийшла заміж за телевізійного підприємцем Ричарда Белеса і переїхала до Каліфорнії.

Анна Ковальська, аматор сцени і хорового мистецтва. Мала гарне сопрано і брала участь в хорах та грала головні ролі в драмах і оперетах філії УНО в 30-их і 40-их роках.

Анастасія Ковальчук, аматор сцени та естрадних гуртків. Брала живу участь в хорах і драматичних гуртках у філії УНО в Едмонтоні з 1937 р. Після переїзду до Торонта в 1939 р. була й далі активна в Торонтонській філії.

Іван Красножоний, режисер естрадних гуртків. Працював в драматичному гуртку при Спільці Української молоді в Торонті від 1948 р. Сам також виступав в головних ролях. Як режисер поставив біля 30 п'єс.

Юліян Кунікевич, піонер, аматор сцени, режисер. Прибув до Канади перед Першою світовою війною. Один із піонерських діячів торонтонської сцени від 1916 р. Організував хорів і драматичні гуртки. Працював режисером і поставив перший раз в Торонті оперу Штрауса „Циганський барон“.

Пилип Кусий, режисер, працював як асистент-режисер у міських театрах „Вергавс” і „Мейнстейдж”. В 1971 р. об'їхав Манітобу з „Манітоба Милк Трак Експрес”. В 1973 р. працював для театральної компанії „Фрі Стріт” в Чикаго і став асистентом-директором і координатором програми. В 1974 р. об'їхав зі своїм театром міста в середньосхідних степах Америки. Студював театральну техніку, акторство і музичне директорство в Гудмен драматичній школі в Чикаго. Був директором музичної версії „Марко Поло”. Повернувся до Вінніпегу і працював режисером в СіБіСі.

Микола Кучмій, художник, учитель. Закінчив театральномистецький відділ в університеті „Сер Джордж Вілльямс”, 1959 р. викладав театральне мистецтво, а потім працював в декоративному відділі Монреальського театру.

Марія Луцька-Левицька, театральний мистець, акторка. Вчилась в мистецькій студії у Львові, зосереджуючись на театральному мистецтві в Канаді. Працювала в українських театрах, при УНО в Торонті („Фея гіркого мигдалю”, „Дует втрьох”) в театрі „Заграва” в Торонті, який здобув низку мистецьких нагород. Останньо була директором цієї мистецької одиниці та відповідадала за костюми.

Данило Мазуренко, організатор самодіяльних народних гуртків, режисер. Прибув до Канади по Першій світовій війні. Працював в драматичних гуртках, спершу в Народному домі в Етелберті, Ман., як режисер, а пізніше у філії УНО в Торонті. Виступав в багатьох драмах і комедіях.

Григорій Манько-Ярошевич, оперний соліст, видатний актор. В 1905 р. виступав у театрі М. Кропивницького у виставах: „Наталка Полтавка”, „Сватання на Гончарівці”, „Ой не ходи Грицю”, „Тарас Бульба”. Він був членом українських театрів, Сулова, Калиненка, Сагайдачного. У 1925 р. виграв конкурс співаків до Великого московського театру. Зі створенням Харківського оперного театру повернувся на Україну. У тому театрі брав участь в низці опер і оперет, як „Намісто мадонни”, „Паяццо”, „Сивільський циркульник”, „Фауст”, „Кармен”. Манько грав ролі Карася в „Запорожці за Дунаєм”, Ігоря в одноіменній опері та інших. Виступав у Дніпропетровській та Вінницькій пересувних операх, брав участь у турне по всіх містах України. По війні поселився в Канаді, в Торонті, брав активну участь в театральному мистецтві, зорганізував „Український Народний Театр”, а пізніше був співорганізатор „Заграви”.

Іван Менделюк, діяч національної культури. Один із значніших представників українського театру в 30-их роках. Адміністрував український театр „Заграда”, Станіславську Філгармонію в роках 1939-41, і театрі ім. Франка в Станіславові. У Торонті провадив імпрезове бюро для влаштування концертів, а з початку 60-их років був директором радіопрограми „Прометей”.

Клавдія Огаренко, артистка-аматор. Була активна на сцені в Товаристві „Бандурист” у Вінніпегу, 1917-21 роках, а в Канадійсько-українському Інституті „Просвіта”, 1921-42 р. Належала до найкращих драматичних героїнь українського репертуару у Вінніпегу. Грала головну роль в історичній драмі „Гетьман Богдан Хмельницький”, 1930 р.

Емілія Остапчук-Конюх, естрадна зірка. Почала свою громадську кар’єру зі сцени. Брала участь в драматичних і хорових гуртках від 1930 р. в Едмонтоні та давала концерти на Фортепіано в радіопрограмі СФРН. Від 1938 р. в Торонті була членом хорів і грала ролі в аматорських гуртках. За її старанням Торонтонська симфонічна оркестра дала в 1955 р. перший раз в історії Канади концерт „Вечір української музики” що передавали по радіо на цілу Канаду. Після років відданої сценічної праці в Торонті переселилась до Ванкуверу, де й далі продовжувала свій стиль праці.

Пилип Остапчук, драматург, режисер, автор. Студіював драматургію у Києві. Прибув до Канади 1928 р. поселився у Вінніпегу. Працював режисером в Інституті „Просвіта”, де поставив на сцені п’єси: „Богдан Хмельницький”, „Маруся Богуславка”, „Циганка Аза”, „Страшна Помста”,

„Вій”, „Остання ніч”, „Кармелюк”. Організатор театрального руху. В 1932 р. зорганізував ансамбль „Синя краватка” при УНО та театр „Русалка”, а також ставив п’єси на сцені УНО в Едмонтоні. У 1937 р. спровадив з Парижа і зорганізував у Канаді концерти славного бандуриста Василя Ємця. У 1938 р. у Торонті поставив п’єси „Циганка Аза”, „Багряний Хрест”, „Суєта”, „Сирітка Хася”, у 1957 р. грав у п’єсі „Фея гіркокого мигдалю”. (Постава Р. Василенка). Був автором драматичних творів, під псевдонімом П. Пилипенко „Смерть Скрипника”, „В пазурах ЧеКа”, „Галичина в огні”, „Чудовий зять” (комедія), „Свій до свого”, „Слово як горобець”, „Советський розвод”, „За женихами до Торонта” та інші. Віддав багато часу на збирання матеріалів до історії української сцени в Канаді, включаючи сюди театральні товариства, об’єднання, дружини, гуртки при різних установах. Видав також капітальне видання „Народне мистецтво Закарпаття”. Помер у Торонті.

Євгенія Павлюкевич, любитель мистецтва та сцени. До Канади прибула разом з родичами в 1903 р. Брала лекції музики, співу і малярства в Манітобському університеті. У Вінніпегу виступала в оперетах: „Запорожець за Дунаєм”, „Ой не ходи Грицю”, „Чорноморці” та інші. Була членом хорових ансамблів під управою П. Пасічняка, П. Юндака, проф. Е. Турури, В. Богоноса. Займалася поширенням українського народного мистецтва. Влаштувала виставки по телевізійній передачі.

Микола Самовидець, драматург. Прибувши до Канади після Першої світової війни проживав в Гамільтоні. Написав декілька п’єс та комедію сатири, які ставив Український народний театр у Канаді.

Марія Слюсарівна, визначна акторка. Прибула до Канади по Другій світовій війні і поселилась в Торонті. Виступала в Українському Народному Театрі Григорія Ярошевича в Торонті. Брала участь в постановках: „Ніч під Івана Купала”, „Невольник”, „Серед бурі”, „Суєта”, та інших та в опереткових постановках: „Княжна Чардаша”, „Циганський барон”, „Циганське кохання” й інші.

Софія Соня Соротюк-Дан, акторка. Дебютувала в аматорському театрі в Торонті, 1950-62 р., і студіювала драму у Лаврентійському університеті. Від 1973 р. виступала артисткою в Садбурському театральному центрі. Була керівником телевізійної програми на СКССО, як також поставником програм. Від 1971 р. провадила тижневу програму „Соня Данн Шов”, а від 1973 р. Театр для дітей.

Марія Станкевич-Хміль, аматорка сцени. Прибула до Канади після Першої світової війни й оселилась у Вінніпегу, а від 1930 р. в Торонті. Грала головні і підрядні ролі в драмах, маючи гарне сопрано співала в оперетах та концертах на протязі довгих років.

Йоанна Стефансон, оперна співачка. Закінчила музичні студії у Відні, співала головні ролі в операх. Прибула до Канади 1915 р. поселилася у Вінніпегу. Виступала на українських й англійських сценах.

Григорій Стоділка, передовий артист. До Канади прибув в 1928 р. й осів у Вінніпегу, а згодом у Гамільтоні, пізніше знову у Вінніпезі. Член стаціонарного гуртка УСГ, в якому активно працював, та в хорі яким диригував Павло Шульга, потім Дмитро Костинюк. Кожної неділі виступав з виставами і концертами (театр „Русалка”).

Степан Столярчук, актор, режисер, священник УГПЦ. Вступив до Консерваторії у Львові, а згодом студіював у Державній драматичній школі у Варшаві, 1934-35 р. З 1930 р. працював в театрах Йосипа Стадника, ім. Тобілевича і „Заграва” (Галицька), потім режисером-помічником у станіславському театрі, до 1943 р. був в таборі полонених (Ріміні) де zorganizував і був директором (1946-48) Таборового театру. По приїзді до Англії був організатор театрального життя серед української еміграції. В Канаді був рукоположений на священника.

Ганна Малієва-Тагаїва, визначна драматична акторка, співачка. В 1918 р. працювала в ансамблі Л. Сабініна, а з 1923 р. в харківських державних театрах. З 1931 р. виступала в опері. Співала партії Оксани в „Запорожці за Дунаєм”, Марусі в „Чорноморці”, Мімоза в „Гейша”, Цімири в „Циганський барон”, Надії в „Аскольдова могила” та грала інші головні ролі. В часі Другої світової війни працювала з чоловіком Михайлом в театральних гуртках в Німеччині, а пізніше з 1951 в Канаді, Торонто.

Михайло Тагаїв, визначний драматичний актор, режисер, оперний співак. Від 1902 р. член театру П. Саксаганського і Карпенка-Карого, а від 1905 р. в трупі М. Кропивницького, у Дніпропетровському театрі Петра Гайдамаки, в Подільському державному театрі, а ще пізніше в Українському драматичному театрі ім. Т. Шевченка у Харкові. Організував театри в Самборі, 1942 р. і Галлендорфі (Німеччина, 1944). У 1951 р. переселився до Канади і продовжував театральну діяльність у Торонто. Там і помер.

Омелян Теліжин, маляр-мистець і театральний декоратор. Студіював рисунок і малярство в Образотворчій Студії в Ашанфенбурзі та в Технічній школі у Франкфурті. У Канаді з 1948 р. продовжав студії в Технічно-комерційній школі. Працював директором у Драматичному ансамблі „Заграва” в Торонто і в ділянках рекламного та декоративного мистецтва.

Слав Тужанський-Теліжин, професійний режисер. Прибув до Канади після першої світової війни і зосередив свою театральну діяльність в Торонті, започаткував працю театру „Заграва”. Був знавцем експресіоністичного напрямку. Довший час провадив школу українського театру, а згодом включився в канадський театр і продовжував працю у власній школі.

Христина Туркевич, педагог, артистка. Студіювала в Торонтонському університеті на факультеті виховання, кінчаючи там же театральнопедagogічний курс. Стала членом драматичного ансамблю „Заграва” в Торонто. Виступала в драмах і п'єсах „Касандра”, „Бояриня” та інших.

Маруся Угринюк, піонерка естрадного мистецтва. Літом 1911 р. прибула до Канади з батьками, які поселилися у Вінніпегу. Тут ходила до школи і молодю дівчиною брала участь в аматорських сценічних постановках. Після Першої світової війни вибилася на зірку української сцени у Вінніпезі.

Сильвестер Ухач, естрадний артист. Прибув до Канади по Першій світовій війні. Від 1930 р. брав участь у драматичних постановках Інституту „Просвіти”, а від 1933 р. постійно виступав у театрі „Русалка” і філії УНО. В загальному брав участь у 143 сценічних постановках, в багатьох із них був режисером. В 1963 р. виступав в Українському театрі у Вінніпегу, тут і помер.

Йосип Чайковський, аматор сцени, режисер. Прибув до Канади після Першої світової війни й поселився в Торонто. Був активний у сценічному аматорському мистецтві від 1926 р. грав у п'єсах головні ролі, як також режисерував. Працював у Товаристві „Запорожська Січ”, а пізніше у філії УНО.

Після Другої світової війни до Канади прибуло певне число висококваліфікованих мистців, між ними були корифеї української сцени, такі як: Ганна і Михайло Тагаїви, Григорій Ярошевич (Манько) та інші. Всі вони мали вже певний стаж та досвід, і хоч були вже не молоді літами але і дали

служили для українського народу на сцені, аж до їхнього відходу у Вічність. На їх місце виростили молоді кадри нових акторів.

Українська сцена в Канаді збагатилася ще одним мистцем-актором який приїхав до Канади з Австралії. Ростислав Василенко – актор, режисер, майстер слова, театральний діяч, автор, вчитель. Театральну освіту здобув у Київському Академічному Драматичному Театрі ім. Франка. В часі війни опинився на еміграції, де працював в театрі Блавацького в Авґзбурзі та Регензбурзі. Пізніше переїхав до Австралії, де після фізичної праці вечорами працював у театрі. За його старанням і керівництвом поставлено п'єси І. Багряного „Морітурі” та „Розгром” та інші. Прибувши до Канади в 1957 р. поставив у Торонті „Фею гіркого мигдалю” І. Кочерги, та інші п'єси. Продовжував з Капелею Бандуристів по Америці й Канаді, виконуючи „Слово Тараса”. Але в 1958 р. поїхав до Оттави здобувати нову професію. Закінчив Тичерс Каледж, Оттавський університет, де здобув ступені: Б.А. та М.Ед., а також „Принципалс сертифікейт” в Королівському університеті, Кінгстон. Вчив в школах Оттави, а пізніше став заступником директора середньої школи, а даліше директором. Подорожував із своїми власними Вечорами Художнього Слова, а в Століття Канади зробив монументальну постановку з учнів Оттавських шкіл „З полум'яними серцями”, яку бачили тисячі на спортивій Арени.

Мгр. Василенко вийшов на пенсію і повернувся до своєї першої професії -- акторства. Дав концерти художнього слова та доповіді у таких містах: Дітройт, Баффало, Філадельфія, Міннеаполіс, Сейнт Пол, Чікаго, Торонто, Гамільтон, Ошава, Оттава, а перед тим Монреаль, Лондон, Віндзор. Брав участь у „Катерині” та „Запорожці” в Дітройті. Восени 1991 р. гастролював в Україні, зробивши 17 концертів художнього слова у 8-ми містах: Київ, Харків, Суми, Охтирка, Одеса, Львів, Миколаїв, Москва.

Короткий перелік із зіграних ролей: Міллер „Лукавство та любов” Шілера, Гнат „Назар Стодоля” Шевченка, Андрій „Хмара” Суходольського, Москаль „Катерина”, Карась „Запорожець”, Матіс „Розгром”, Штурман „Морітурі”, Потап „Домаха”, Леонід „Ворог”, Вертер „Потойбіч”, Бжостовський „Фея гіркого мигдалю” та інші.

Радіо, фільм, телебачення

Радіо, фільм, телевізія це дуже важливі чинники модерної комунікації яка є потрібна для передання новин, пісні, культури, мови та всього, що є зв'язане з модерним життям людини. Ці засоби комунікації є дуже важливі для Канади де живуть люди різних національностей, релігій, культури, звичаїв та побуту. Засоби масової комунікації стараються знайти спільний зв'язок для всіх культур, походження та мов.

Радіомовлення українською мовою в Канаді почалося в 1930-их роках, коли народні доми, освітні і політичні організації виготовляли передачі силами своїх членів, зокрема хорів, пізніше до передач почали вживати платівки. Радіомовлення фінансувало громадянство, зокрема передачі Різдвяних і Великодніх програм. Такі передачі й далі є в усіх більших українських осередках. З приїздом нової іміграції українські радіомовлення посилюлися. Їх влаштовують окремі релігійні і національні організації, а фінансують українські і не українські фірми. Деякі з них стоять на високому мистецькому рівні і поширюють українську хорову та музичну культуру.

Українська спільнота Канади мусить дбати про масову комунікацію більше, як інші державні спільноти, бо їх заступає Держава, амбасади, консуляти чи місії. Українці мусять це робити своїми засобами, мистецькими та фінансовими, бо ми тут є амбасадорами України і зараз це наш обов'язок до того часу, коли Україну заступатиме українська амбада.

З 1952 року існує український відділ „Голос Канади” в СіБіСі це державна радіо-передача на коротких хвилях для України. Подається матеріал про культурне і політичне життя українців-канадців, пісні, музику та політичні коментарі. „Голос Канади” започаткували після Другої світової війни: сот. Б. Панчук, Дмитро Киселиця, І. Веселовський, Лев Гусин, д-р Роман Рахманний, Павлів та інші. Пізніше частіше влаштовуються телевізійні передачі.

Державна Корпорація СіБіСі зігнувала домагання більше як чотирьох мільйонів етнічних-канадців служити також їхнім культурним справам та включити їх до загальної канадської платформи в свою радіопрограму. Після такого відмовлення нічого іншого не лишилося як організувати радіо-передачі на місцевих радіостанціях. Перша радіовисильня в українській мові постала в Торонті, провадив її В. Галан. У Вінніпегу були спроби ще перед Другою світовою війною, а після війни була радіопрограма

„Подорож в Україну”, яку провадив Нестор Ріпещкий, а також „Голос українського підпільника” яку провадив В. Чубенко, що була спонзорована бувшими воїнами УПА у Вінніпегу. Були зроблені заходи дістати дозвіл на окрему радіостанцію. СіБіСі час від часу пересилає на своїх радіохвилях українську пісню і музику на домагання своїх податковців. Тому виникають приватні радіогодини по всіх більших осередках українського поселення. У Вінніпегу існує радіогодина, яку провадить о. Семен Іжик (раз на тиждень). Є тут також і інші радіопроеграми (години) які фінансовані українськими організаціями. В Торонті існує щоденна радіопроеграма „Пісня України” Наумчука. Інша довготривала щоденна радіопроеграма, яка обслуговує Торонто і околицю, є „Українська Радіопередача Василя Шарвана” в Баффало. Ярослав Вільк провадить радіопроеграму „Сурма”. Існують радіопроеграми релігійного змісту в Едмонтоні. В Порт Артур і Форт Вільямс радіопроеграму веде ЛВУ (тижнево).

Найслабше розвинене фільмове мистецтво. За фінансовою допомогою Канади Василь Авраменко в США створив у 1939-40 роки аматорські фільми „Наталка Полтавка”, „Запорожець за Дунаєм” (з участю оперової співачки М. Сокіл), „Маруся” (з хором під керівництвом О. Кошиця). Пізніше було випущено фільм продукції Авраменка „Фільм про українців Канади” (1957). Прем'єр-міністер Джон Діфенбейкер написав передмову до фільму. В 1957 р. появляється новий кольоровий фільм „Українське багатобарвне життя” в кіно-студії „Trident Motion Pictures Ltd. Beamsville, Ont.”, фільм про українських піонерів у Канаді. Далі кіно-студія „Солук Продакшен” в Торонті випродукувала кілька чорно-білих фільмів: „Українські скитальці в Німеччині”, „Українці в Східній Канаді”, „Хор Бандуристів ім. Т. Шевченка”, „Моряки Чорного Моря” і „Львівські катакомби”. Було в пляні фільмове підприємство „Орбіт Фільм Корпорація”, що збирало матеріяли (знімки, документи про українців у вільному світі) керівником компанії був В. Гульгай. Вони випустили кольоровий фільм „Гуцулка Ксеня”. На жаль Солук виїхав до Каліфорнії, а „Орбіт” перестав існувати. Пізніше постала нова корпорація „Український Фільм Клуб в Ошаві, Онт.” Пам'ятається їхній добрий кольоровий фільм „Українська Повстанська Армія”, сценарій базований на книжці Любомирського. Фільм був випродукований Володимиром Васіком. Короткометражні фільми з українською тематикою продукувала Канадська Фільмова Рада, наприклад „Курилик”, де описано життя українських піонерів у Канаді, та інші. В Торонті д-р Вахна випродукував фільм власним коштом „Скарби України”. Були продуковані фільми із життя українців Канади: „60-ть ліття українського поселення в

Канаді”, „Відкриття Пам'ятника Шевченка” у Вінніпегу, „50-ти ліття Української Католицької Церкви в Канаді”.

Найновіший фільм „Жнива розпачу”, про голод 1933 року в Україні, здобув понад десять міжнародних нагород, як найкращий документальний фільм. Режисер й монтажист Юрій Луговий. Він теж працює над різними інтернаціональними проєктами між Канадою й Голлівудом та іншими країнами Європи.

Підготовляється одногодинний документальний фільм про інтернованих федеральним канадським урядом українців в часі Першої світової війни. Понад п'ять тисяч невинних українців, колишніх громадян Австро-Угорщини, були арештовані й заслані до різних таборів по Канаді. Весь фільм побудований на рідкісному матеріалі, на новознайдених фотографіях з того часу, на зізнаннях свідків та істориків про тогочасні відносини.

Розшуки й досліди над матеріалами для цього фільму були санкціоновані й фінансовані Канадською національною фільмовою радою. Всі старання і намагання завдячуємо д-ві Любомирові Луцкокові.

Подаємо короткий перелік даних мистців:

Борис Любомир Будний, радіо-диктор, автор сценаріїв. Університетську освіту здобув у Монреалі, працював у федеральній службі Канади та був активний в українській студентській громаді Монреалю, беручи участь в радіо-програмах, Драматичному клубі 1963-69 р., та Українському хорі. Видавав журналік „Зозулька” з „Лисом Микитою”, писав також сценарії для театральних гуртків, співпрацював з українською радіо-програмою в Монреалі.

Володимир Васік, кіно-режисер, фільмовий продуцент. Управитель фільмових корпорацій 1968-78 р. Виробив низку коротко-метражних фільмів про українське громадське й церковне життя. Випродукував такі фільми, як: кольоровий „Марічка”, 1972 р., „Жорстокі світанки”, „Ніколи не забуду” та інші. Президент Фільмової продукції „Канукр”. Відзначений Шевченківською медалею, за виробництво чисельних українських фільмів.

Іван Богдан Весоловський, композитор танцювального жанру, правник. Після Другої світової війни прибув до Канади й поселився в

Монтреалі. Довголітній керівник української секції в Міжнародній Службі Канадської Радіо-Станції (СіБіСі). Автор низки українських композицій легкого жанру. Награв кілька пластинок, танго.

Денис Галинка, професор Манітобського університету, автор і поставник „Юкраїніян Концерт Гол”, та 13-ти тижневої серійної передачі української класичної музики на радіо-станції СіБіСі. Співпрацював із Вінніпезькою Симфонічною Оркестрою, 1973-74 р. Інструктор „Українське мистецтво в Канаді” у колегії св. Андрея і Манітобському університеті.

Левко Гусин, педагог, диктор, редактор, організатор молоді. Прибув до Канади після Другої світової війни. Став основоположником СУМ у Канаді. Згодом працював в українській секції „Голос Канади”. Жив в Монтреалі і довші роки був учителем курсів українознавства при осередку СУМ.

Люба Гой, акторка, гумористка. Студіювала мистецтво сцени в Національній Театральній Школі в Монтреалі. Працювала в „Ер Фарс Продакшен Інк.” як акторка комедійного жанру. Авторка текстів і виконанець „Роял Кенедіян Ер Фарс” на радіостанції СіБіСі від 1973 р. Часто виступала для української публіки, бере участь в Національних святах та розвагових імпрезах. Минулого року в Києві у студії ім. О. Довженка знімали картину „Конотопська відьма”, режисер Галина Шигаєва запросила Любу Гой на роль „Шинкарки”. Люба наша оттав’янка-шинкарка дала свою згоду та їздила до Києва для знімання фільму „Конотопська відьма” за Квіткою-Оснoв’яненком.

Євгенія Дунаєвська, актриса, режисер. Прибула до Канади після Другої світової війни, 1963 р. поселилася спочатку в Монтреалі, а потім в Торонті. Брала участь в випродукуванні художніх і документальних фільмів, у виданні платівок різних жанрів, виступала в радіо програмах і вчителювала. За час перебування у Франції накрутила з чоловіком такі кольорові фільми, як „Наталка Полтавка”, „Коли цвітуть сади”, „Дві матері”, „Шельменко-Денщик”, „Тріумф прокурора Дальського”, „Лікар мимоволі”, „Дівчина гусар” та інші. Працювала актрисою, режисером та коментатором на літературно-мистецькі і педагогічні теми в радіопередачі „Пісня України”.

Леся Дунаєвська, мисткиня. Доня відомих мистців сцени. З раннього дитинства приймала участь у різних українських театральних імпрезах, у фільмах та платівках: „Трохи з перцем, але з чистим серцем”, „Як сміх лунає

– біля вікна”, „У світі казки”, „Дитячі пісні і казки України”, „Іскринки сміху, людям на втіху”, „Квітка папороті” та інші. Від 1974 року працювала в Оттаві перекладачем в бюро федерального уряду. Одружена з Левом Микитчуком, скульптуром, мешкають в Оттаві.

Борис Дунаєвський, театральний та фільмовий актор, автор музики та слів українських пісень, гуморесок, скетчів, диктор і редактор українських радіопрограм від 1963 р. в Монтреалі, а від 1968 р. в Торонті. В Монтреалі поставив п'єси: „Назар Стодоля”, „Дві матері”, „Шельменко-Денщик”, „Тріумф прокурора Дальського” та цілий ряд інших імпрез, концертів тощо. Провадив з дружиною Євгенією українську радіопрограму „Український час”. В Торонті поставив комедію „Мої любі синочки”, п'єси „Дівчина гусар”, „Пошилися в дурні”, „Лікар мимоволі”, ревії: „З перцем чи не з перцем аби з добрим серцем”, „Менше слів, більше розмов”, „Як сміх лунає - - біда втікає” та інші. В роках 1973-84 випродукував фільм для дітей і молоді „Квітка папороті”. Видав українські платівки, деякі переграні з України, а в більшості з еміграційної творчости. Видав 31 платівок, з яких сім власної творчости.

Сергій Дунаєвський, кінорежисер, продуцент. Народжений у Франції в родині мистців Бориса Дніпрового та Євгенії Чайки (Дунаєвських). В Парижі навчався в школі кіномистецтва. В Канаді від 1963 р. Випродукував для Канадської телевізії кілька фільмів і в Монтреалі провадив свою власну фірму фільмової продукції. Творець фільму „Caught in Rhythm” з фестивалю фільмів в Монтреалі в часі „Експо 67”, „A Ribbon of Film”, „Les Cloches” (дзвони, 1981). За цей фільм отримав відзначення „Золотого снопа”. Вперше фільм був висвітлений на п'ятому фільмовому фестивалі в Монтреалі. Виступав часто під мистецьким псевдом „Денко”.

Богдан Зайцев, диктор і радіокоментар, дослідник модерної музики. Працював на радіостанції СіКейДжейЕс у Вінніпегу від початку її існування до 1975 р., як керівник українських програм. Згодом переселився до Едмонтону й працював редактором новин на радіостанції. Досліджував українсько-канадський фольклор та його впливи на класичну музику. Автор розвідки „Ukrainian Canadian Music” у збірнику „Visible Symbols”. В Едмонтоні організував вокально-інструментальний ансамбль „Думка” з репертуаром сучасної музики.

Леся Зюбрак, солістка, авторка сценаріїв. Писала сценарії для телевізії. Двічі виграла конкурс „Star of Tomorrow”, пишучи сценарій для СіБіСі на

телевізійну програму „Рапсодія”. Студювала музику і співала на радіопередачах „Songs of our People”. Виступала часто в різних естрадних програмах.

Ярослав Давид Крепакевич, фільмовий режисер, письменник. Студював фільмове мистецтво у Саскачеванському університеті. Працював з Фільмовою Радою Канади, з 1968 редактор сценаріїв та директор.

Мерілін Кузик, телевізійна актриса, популярно звана „Мімі”. Закінчила педагогічні студії у Вінніпегу. Згодом вибрала телевізійну кар’єру і переселилась до Торонта. Тут дебютувала в телевізійних оголошеннях та комедії-ревї „Чиста Комедія”. Звідси переїхала до Голівуду там виступала на сцені „НБС” в різних програмах.

Олег Купченко, учитель, драматург, режисер. Викладав літературу і драму в середніх школах Едмонтону. Автор десятки драм, понад 50 документальних ТіВі фільмів про канадську літературу, постановщик 10-ти оригінальних телевізійних театральних програм. Видавець „Атабаска Квотерлі”. Вся творчість в англійській мові. Дещо з цього було перекладено на українську мову.

Галя Кучмій, режисер, фільмовий продуцент. Прибула з батьками до Канади в 1952 р. Закінчила студії англійської мови і літератури. Випускниця Американського фільмового інституту в Голівуді. Від 1973-75 рр. працювала як вільна журналістка для Всеканадської радіовисильні в Торонті і Вінніпегу, а в 1976-78 рр. як організаторка „Фестиваль Фестивалів”. У 1978 р. прийнята до Осередку заавансованих фільмових студій в Американському Фільмовому інституті в Беверлі Гилс, Каліфорнія. Випродукувала фільми „Трамвай”, 1977, „Найсильніший чоловік у світі”, 1979 р. „Душа сміється”, 1973 р. Останньо працювала режисером для Канадської Фільмової Ради і для телевізійної програми СіБіСі „Де Джернал”. В 1981 р. викладала фільмову продукцію в Шамплейн Коледжі в Монреалі.

Вільям Ліска, поставник радіо-програм, коментатор, диктор. Середню школу закінчив в Торонті в 1939 році, як випусник Академії радіонауки. Працював радіопродусером і коментатором та автором для CJGX, Йорктон, Саск., Норт Баттелфорд, Саск., СКУ Вінніпег, та виконував різні праці пов’язані з радіо. Виступав на сцені та був звуко-оператором для SKEU Drama Workshop в Торонті. Виступав у фільмі „Farewell to Britain”. Передавав українські програми через CJGX, Йорктон та СКУ Вінніпег.

Іван Лобода, автор, радіокоментатор. Прибув до Канади в 1948 р. і поселився у Вінніпегу. Провадив радіо-програми для фірми „Юніверсал” (18 років) на радіостанції CKSB та українську програму на SKJS, два роки. Автор споминів „Ми повернемось”.

Юрій Луговий, кінорежисер. Студіював кінематографію в Мистецькому факультеті Конкордійського університету в Монреалі. Від 1971 р. брав участь у продукції таких мистецьких кінокартин, як „Police Dog” 1975 р., „City on Fire”, 1978 р., „The Hot Touch (French Kiss)”, 1981 р., „Tell Me Twice”, 1981 р., а з української тематики: „Vnette Canada – The Easter Eggs” 1978 р., „Ukrainians in Quebec” 1979 р., „Harvest of Despair” (про голод в Україні 1932-33 рр.) що отримав численні нагороди.

Зеня, також Женя Менделюк, репортерка, журналістка. У 1980 р. була керівником української радіопередачі „Прометей” в Торонті.

Любомир Микитюк, учитель, постановник та керівник програм СіБіСі. Прибув до Канади 1949 р. Студіював в Лойола каледжі, учительському каледжі в Монреалі і в Нью-Йоркському університеті. Брав участь у театральних виставах модерних п'єс у Монреалі, Ріджайні та Торонті. Редактор, згодом керівник радіо-програми СіБіСі „Айдентітіс”, щотижнева інформативна програма про культуру канадських етнічних груп.

Прокіп В. Наумчук, радіопродуцент, коментатор. До Канади прибув по Другій світовій війні, від 1959 року провадив у Торонті разом з дружиною Вікторією українські радіопередачі „Пісня України” на радіостанції „CHVO 1250”. Своїми одногодинними добірними програмами згуртував біля себе низку мистецьких сил, які зробили радіостанції велику популярність. Крім щоденних новин та українських пісень влаштовував історично-культурні програми, включно з „годинами для дітей” та любителів спорту. Зорганізував в студії бібліотеку по радіомовленні та архів, в якому зберігаються радіопередачі видатних українських політичних і культурних діячів.

Методій Ничка, священник ЧСВВ, місіонер, радіокоментатор, автор. Прибув до Канади 1965 р. Працював в Едмонтоні парохом церкви св. Василя та ігуменом монастиря Отців Василян. Заснував і вів щотижневу радіо програму в Едмонтоні „Вечірня година”, яка в 1984 році завершила 15 років праці.

Роман Олійник (Рахманний), передовий журналіст, радіопродуцент, есеїст. До Канади прибув після Другої світової війни. Студіював у Торонтонському і Монреальському університетах. Працював викладачем української літератури й цивілізації в університетах Монреалю. Був радіопродуцентом і коментатором Української секції Радіо Канада, 1959-74 р. В роках 1975-84 працював керівником Української секції Радіо Канада. (Інтернаціональна секція, передавала матеріали в Україну).

Микола Володимир Ольховий, продуцент, директор. Студіював телевізійну науку і працював продуцентом і директором у CHCL TV в Гамільтоні. Як вільний журналіст опрацював низку українських програм з музичними виступами, як також декілька програм етно-канадських (Family of a City, 1973). На торонтонську сцену випровадив „Запоріжських козаків”, 1971 р. Опрацював популярні програми про здоров'я людей й спільноти (в співпраці з університетом МекМастером).

Марія Орищук, радіопродуцент, журналістка. Прибула до Канади 1949 р., поселилася в Монреалі. Закінчила Утремонський коледж підприємства і Комптметральну школу „Флет і Татран”. З 1955 р. провадила українську радіопередачу. 1964-67 рр. керівник радіопрограми „Квіти України”. Від 1970 р. працювала в уряді в Квебеку.

Орест Теодор Павлів, радіокоментатор, продуцент, автор. Від 1967-84 р. працював у Міжнародній службі СіБіСі, а в українській секції від 1973 р. Автор низки розвідок в ділянці літератури, мистецтва та театральної критики.

Богдан Панчук, ветеран, педагог, публіцист, визначний громадський діяч. Організатор і голова СУКВ, 1943-45 р. У 1945 р. організував ЦУДБ і від імені КУК (ФДУК та УККА, ЗУАДК) був назначений директором Української допомогової місії. Повернувшись до Канади, організував і очолив українську секцію СіБіСі (Голос Канади) в Монреалі, 1952-55 рр.

Валентина Родак, вчителька, диригентка, виховниця молоді. Прибула до Канади у 1951 р. Організаторка хору „Молода Україна”, ансамблю бандуристів ім. Гната Хоткевича, школи гри на бандурі, 1981 р. Дикторка радіопрограм „Молода Україна” і „Благовісника”.

Софія Романко-Мицак, оперна співачка, працювала в радіо. Закічила консерваторію співала, в хорі Мендельсона й виступала з Торонтонською

симфонічною оркестрою. Згодом перейшла на працю в радіо. Виступала в радіо-авдиціях СіБіСі в Канаді та NBC, CBS в США, 1937-46 рр. Постійно брала участь в радіо-програмах, як „Along Gypsy Trails” та „Songs of the Volga”. Була гостем популярних радіо-зірок, як Джек Бені та Кейт Смит. Виступала в операх і оперетах в Канаді та в Києві, 1956 р.

Іван Василь Симс (Симитюк), письменник, композитор. Студював музику в Альбертській колегії в Едмонтоні. Працював як репортер і редактор: „Торонто Стар”, „Калгарі Джералд”, „Кенедіян прес”, як також СіТіВі-ТіВі новин у Монреалі. Автор численних статей і дописів та книжки про українських фармарів, сценаріїв для Національної Фільмової Ради. За одним із них створений фільм „Курилик”. Скомпонував музичну композицію „Пліз донт сніз”, популярна у Канаді під кінець 60-тих років.

Антін Стечисон, співак, гітарист, продуцент. Служив у Канадському морському флоті, де почав виступати як співак і гітарист, між ін. у програмі „Міт де Нейві”, потім на протязі трьох років брав участь у майже 1,500 виступах. У 1945 р. поселився у Торонті, де виступав постійно у програмах радіо СКЕУ і СіБіСі (понад 1000 радіо-виступів) брав участь у програмах „Борденс Кавалькейд”. Також випустив свою першу пластинку з українськими піснями. Його репертуар нараховував понад 1,700 пісень, крім українських і англійських були ще російські, французькі й італійські.

Іван Василь Фецан, фільмовий режисер, радіопродуцент. Автор рекламних фільмів для телебачення Центрального Саскачевану СКБІ, документальних для СБС „Just in a Penitentiary”, 1974, „Juliana Lan, Dance Therapy”, 1974, „A Ukrainian Christmas”, 1974. Працював успішно як радіопродуцент. Здобув нагороду музичного фестивалю Ківаніс та інші.

Ел Черні, визначний музик-скрипаль, соліст. Медисин Гет, Альберта там закінчив середню школу і музичні студії. Від 17-го року життя виступав професійно. Здобув популярність своїми виступами у програмі СБС „Томі Гантер Шов”.

Василь Шарван, радіопродюсер, радіокоментатор. Власник в США радіостанції і автор радіопрограм у Баффало. Його радіопередачі з Баффало широко розповсюджувались на українські поселення Сходу Канади і своїм національним змістом надавали громадський тон українській культурі в Канаді.

РОЗДІЛ VIII

МУЗЕЇ, БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ

Знаємо, що до Першої світової війни майже не було української інтелігенції в Канаді, але все ж таки наші піонери старалися зберегти їхні надбання для майбутніх поколінь. Вже в 1914 році були намагання організувати музей, як базу українського народного мистецтва на Заході. Музей мав бути у Вегревил, Альберта, але воєнні події перекреслили пляни організаторів. Щойно після світової війни виростають музеї на Заході Канади. Українські музеї організувалися без жодної допомоги з України, чи від канадського уряду. Вони були здані на власні сили і фінанси. Вже в 1941 році в Саскатуні було відкрито перший український музей „Народного мистецтва”, а також при організаціях постають окремі збірки українського мистецтва, збірки вишивок, писанок, народної ноші, фермерського реманенту та тогочасної техніки. Другий музей це „Музей Української Культури”, теж в Саскатуні.

В Альберті маємо три українські музеї: „Український-Канадський Музей і Архів”, в Едмонтоні, спеціалізується в історії і культурі українських піонерів у Канаді. Другий музей: „Український Музей Науки і Прикладного Мистецтва”, експонати з народної ноші, тканин та інші. Третій музей -- „Музей Народного Мистецтва” Ліги Українських Католицьких Жінок (ЛУКЖ). Інший музей це „Музей оо. Василіян” в Мондері, організований василіянином о. Й. Жаном, експонати: церковні, та з часів Українських визвольних змагань (1917-21 років), банкноти української Держави, військові відзначення та інші документи, а також з піонерського життя українців Альберти. (Хоч багато експонатів украдено). Отець Жан, француз з походження, в 1911 р. змінив латинський обряд і прийняв український, в тому ж році виїхав на Україну, щоб вивчати українську мову, обряд та культуру. Після 1919 р. вступив до служби в уряді ЗУНР у Галичині, а згодом в Східній Україні. В 1919 р. виїхав з дипломатичною місією до Варшави, де пробув до 1920 р. Потім виїздив на дипломатичні місії до Відня та Риги. В 1920-23 рр. був уповноважений представником ЗУНР до Ліни Націй та європейських держав. Був у дуже близьких відносинах з митрополитом Шептицьким. В роках 1942-45 був парохом в Оттаві. Він залюбки збирав українські експонати і любувався ними. Написав книгу спогадів „Моє служіння Україні”. Похований в Мондері.

Далі ідемо до Саскачевану. В Саскатуні маємо музей „Український Музей Прикладного Мистецтва”, і теж „Музей Української Культури”. Деякі музейні збірки знаходяться в Йорктоні і Норт Баттелфорді та інших містах при українських товариствах.

Вінніпег, який неофіційно вважався столицею українців в Канаді, має теж кілька музеїв чи музейних збірок. Існує тут музей заснований Союзом Українок Канади в 1941 році, „Музей Народного Мистецтва і Піонерського Життя”. Існують теж музейні збірки „Осередку Української Культури і Освіти”, де зберігається значна збірка українського народного мистецтва. Релігійний музей знаходиться в „Українському Католицькому Центрі св. Володимира”, експонати релігійні з піонерських часів українського поселення в Манітобі. Інший музей це Військовий музей генерала М. Садовського, який перенесено з Торонта до Вінніпегу і зараз ним завідує УВАН. Тут слід згадати провінційний музей „Манітобський Музей Людини і Природи” у Вінніпегу який має цінну збірку українського народного мистецтва. На південь від Вінніпегу в Гардентоні, експонати „Український Музей” відображують піонерське життя українців в південній Манітобі. Найновіше досягнення це музей під відкритим небом у Вінніпег Біч „Фармерський Музей”, тут знаходиться велике число фармерського знаряддя ранішньої доби українського поселення в Манітобі та технічне приладдя. „Національний Фестиваль” у Давфіні має експонати української культури, а також „Село Україна”. Майже в кожній місцевості знаходимо українські експонати.

В Торонто маємо три музеї: „Український Музей Штуки і Прикладного Мистецтва” на 406 Баттурст вулиці, а також Музей Ліги Українських Католицьких Жінок (ЛУКЖ) на 278 Баттурст вулиці, де крім народного мистецтва знаходимо експонати релігійного змісту. Відома була в Торонті „Мистецька Галерія Колянківських” від 1958-71 років, а з 1971 р. „Ніягарська Мистецька Галерія і Музей”, де зберігалася мистецька творчість Василя Курилика (Страсті Христа та інше). Тут зберігаються мистецькі картини кращих мистців Канади, Європи, а теж деякі з України.

Село і серце відпочине,

Село на нашій Україні.

Т. Шевченко

Знаємо що, на жаль, вже сьогодні немає в Україні тих чудових сіл у яких „серце відпочине”. Українські піонери старалися відтворити таке село

в Альберті. На схід від Едмонтону „Українське село” віддалене на 45 км. Розташувалося на чудовій 200 акровій землі з докладною консервацією всіх притаманностей українського села. Це проєкт в честь наших перших емігрантів-піонерів. Там ворог нищить українське село, а тут далеко від України, провінційний уряд Альберти за короткий час видав вже понад 20 мільйонів доларів на його розбудову і консервацію. На початку 1975 року провінційний уряд Альберти затвердив купівлю села, а з 1-го квітня того року адміністрація і розбудова села належить до відділу історичних ресурсів при Міністерстві культури.

Метою села є зібрати всі важливі елементи української спадщини, які були в малому сільському поселенні в Альберті в періоді від 1891-1920 рр. зберегти, реставрувати, законсервувати і задокументувати всяке історичне приладдя, посуд, меблі, включно з тяжкою машинерією, які були у вжитку в тих будинках і на землі, продемонструвати техніку управи землі, всяких ремесел, торгівлі, домашньої і громадської діяльності, і культурного та духовного життя цих поселенців. Село складається з будинків довколишніх українських осель, щоб показати типове степове містечко з довколишніми хуторами-фермами, із сильним українським соціальним, культурним та релігійним впливом. Все село поєднує елементи загального степового поселення з-перед 1920 р. Воно складається із залізничної станції, елеватора, кузні, крамниць, млина, готелю, пошти, пожежної станції, будинку для професіоналістів, а теж українські елементи, такі як українська церква, народній дім, українська школа і т. п.

Збірки музейних експонатів матеріальної культури, тканин, народної ноші, історичних фотографій та бібліотека, допомагають працівникам села приготувати відповідні виставки. В них дослідники української культури в Канаді знайдуть невичерпне джерело інформацій для своїх студій. Адміністраційні будинки збудовані в стилі старих українських будов. Перед ними пам'ятник українським емігрантам -- українська криниця. В адміністраційному будинку розміщений музей-архів, в якому зібрано великі і гарні колекції вишивки, кераміки, різьби, писанок тощо. В селі є і стайня, у якій колись переночовували коні переїжджаючих і на якій задержався ще напис „50 центів за нічліг одного коня”. З цікавих забудовань є дерев'яні церкви, хата Івана Пилипова з 1902 р. і хата родини Гавреляків з 1912 р. вже змодернізована, з балконами, виглядає вже на „палату”. За пів години їзди авто розложена українська оселя Вегревіл, при в'їзді до міста тут бачимо „Українську писанку” при дорозі у невеликому парку над рікою, своєю величиною і красою робить імпазантне вражіння.

Треба бути вдячним провінційному урядові Альберти за таке щире піклування українською спадщиною. Офіційна назва: „Село Української Культурної Спадщини” популярно всі називають „Українське село”. („Гомін України” ч. 49, 1 грудня 1982 р.)

Також всім відомий був третій музей „Каса Лома”, музей українського мистецтва. Майже 20 років тому любителі українського мистецтва в Торонті подбали про свій музей. Їм вдалося дістати дуже підходяче приміщення на музей, це будинок-замок „Каса Лома”, в якому останніх 18 років була приміщена виставка української спадщини і музею в Канаді. Глядачі лобувалися цінними експонатами з різних періодів історії України та зразками української культури з різних її земель.

На жаль дирекція „Каса Ломи” відмовила приміщення з днем 31 грудня 1988 р. Управа Музею вирішила передати збірку державному Музеєві в Оттаві, в „Канадійський Музей Цивілізації” (перед тим „Канадійський Національний Музей”), де вона й надалі зможе виконувати свої завдання, а саме, інформувати чужинецький світ про нашу традицію і культуру та досягнення українців у Канаді.

17 листопада 1988 р. відбулося офіційне передання виставки (експонатів) представникові Канадського Музею д-р Богданові Климашові, який є куратором східньо-європейського фольклору. До присутніх, які численно зібралися, щоб попрощатися з Українським Музеєм, голова Леся Грегори у своєму слові з'ясувала стан і причини які виникли у зв'язку з закриттям виставки в „Каса Ломи”. Відтак промовляла Володимира Лучків, куратор музею. Вона звернулася до д-р Климаша та вручила йому договір і копії відеострічки з виставки, офіційно передала виставку (музейні експонати) Державному музею в Оттаві.

Д-р Климаш запевнив присутніх, що виставка переходить у професійні руки, де будуть її зберігати на рівні з іншими цінними збірками. Він теж поінформував, що згідно з плянами Музею, в 1991 р. наші експонати підуть як мандрівна виставка по містах Канади на протязі 2-ох років, з нагоди відзначення століття поселення українців у Канаді. („Гомін України”, ч. 16, 19 квітня 1989 р.)

Думаємо, що не буде перебільшенням, якщо скажемо, що одна із найкращих збірок українського народного мистецтва зберігається в

Канадському Музеї Цивілізації в Оттаві. Збірка знаходиться у відділі Фолькльору. Хочемо подати деякі інформації про цю вартісну збірку.

Я почав свою працю, як професійний бібліотекар у Канадським Національним Музеї в бібліотеці 2-го липня 1959 р. Починаючи свою працю інвентури в бібліотеці, підчас інвентаризації знайшов 5-ть українських книжок, одна радянського видання „Трипільська Культура”, скаталогована під „Археологія Триполі” (Північна Африка), а чотири канадсько-американського видання. Сьогодні в бібліотеці є 7,000 назв українських публікацій.

Мені, як українцеві, було соромно що пів мільйонна українська спільнота в Канаді не спромоглася на кількадесятків книжок, щоб об'єктивно інформувати науковий світ про українців в цілому, а зокрема в Канаді. Я довго не роздумував над тим, а вирішив написати статтю до української преси під назвою „Українці і Національний Музей Канади”.

„Українці і Національний Музей Канади”

Канадський Національний Музей в Оттаві – це інституція досить молода. Початок її сягає 1842 року. Спочатку Національний Музей, був тісно пов'язаний з Відділом Канадського Геологічного Обслідування (Geological Survey of Canada). Ці дві інституції, які тепер діють окремо, беруть свій початок від першого основоположника, геолога і великого любителя музейництва та першого директора, що був назначений в 1842 році. Це був сер Віліям Едмунд Логан.

У перших роках музей містився в Монреалі. Канада в той час мала тільки дві провінції: Горішню і Долішню Канаду (то є Онтаріо і Квебек). Країна була мало заселена, в 1843 р. в двох провінціях було біля 1,100,000 населення. Важливі міста були: Квебек, Монреал, Кінгстон і Йорк (Торонто).

Після конфедерації та усталення столиці Канади в Оттаві 1858 р., можливості розвитку музейництва почали зростати та поступово розвиватися. Треба було пізнати нові провінції та їх матеріальні і духові надбання. Починається досліджування і колекціонування з ділянки природознавства та матеріальної культури.

У 1874 р. музей відкрито для публічного відвідування. І вже протягом року від травня 1874 р. до квітня 1875 музей відвідало 1,017 осіб, а в наступні роки кількість збільшується.

Вже 1880 р. Відділ Канадійського Геологічного Обслідування і музей переносять з Монтреалю до Оттави, столиці Канади. Тут же постають окремі відділи: геології, мінералогії, палеонтології, біології і антропології. Від того часу починається спеціалізація окремих відділів. На протязі довгих років ці дві інституції, які завжди містилися в одному приміщенні спільно працювали і на зовні не виступали як окремі. Щойно в 1927 році офіційно проголошено „Канадійський Національний Музей” як окрему інституцію.

Національний Музей обіймає дві галузі: історію людства і природознавство, що розподіляється на окремі відділи: археологію, антропологію, етнографію, ентомологію, палеонтологію, геологію, мінералогію, біологію, зоологію і ботаніку.

Завданням окремих відділів є робити наукові досліді, а результати подавати до публічного відома, далі збирати і зберігати здобутки канадійської духовної і матеріальної культури, через виставки та серії лекцій ознайомлювати суспільство. З тією метою в зимову пору є організовані безкоштовні лекції для дорослих кожного тижня в середу. Для дітей в шкільному віці, кожної суботи з висвітлюванням відповідних фільмів на протязі останніх 40 років. Лекції відбуваються у власній просторій аудиторії, яка має 500 крісел.

Національний Музей належить до міністерства Північних Справ і Національних Ресурсів. Директором його є відомий канадійський науковець, бувший професор Торонтонського університету, директор палеонтології Онтарійського Королівського Музею в Торонто д-р Л. С. Рассел.

Музей має власну бібліотеку, яка нараховує 30,000 томів книжок, брошур і періодиків. Тут находимо книжки на різних мовах світу, та на жаль серце болить українця, коли шукає за українською книжкою, і находить тільки п'ять -- одна радянського видання, а чотири канадійсько-американського. Чи не сором нам, що пів мільйонна українська спільнота в Канаді зі своїми науковими установами, видавництвами, низкою організацій на чолі з КУК, не спроможна на кільканадцять книжок, щоб належно інформувати про українців в цілому, а зокрема в Канаді. Найдимо кілька книжок в інших мовах про українців та їх культуру. Але там Україна

преставляється, як інтегральна частина якоїсь займанщини, як: „Мала Росія”, Галичина, Гуцульщина, „Карпатська Русь”, „Подоле” і т. д., але не як Україна і її народ.

Ми пригадуємо, що свого часу в українській пресі писалося, що ніби КУК поробив старання, щоб при Національному Музеї був також українсько-канадський відділ. Папір витримує все, а результату жодного нема, якщо такі заходи були взагалі роблені. Хоч ми звикли хвалитися своїми надбаннями в Канаді, нашими послами, сенаторами, бизнесменами, професіоналістами, але прийдеться ствердити факт, що ми їх бачимо тільки перед виборами, у передвиборчій кампанії. Українська еміграція під теперішню пору повинна звернути увагу на культурні здобутки українського народу, і зберігати їх тут у новій батьківщині. Ми знаємо, що більшовицька Москва знищила і нищить все, що тільки українське, а в тім і музейництво, яке пригадує глядачеві, хто він, хто були його батьки, та яка була їх культура.

Нам відомо, що в середині 30-их років фактично майже всі музеї УССР перестали існувати. Нова розбудова музейництва на прикінці 30-их рр. відзначиланя усуненням з музеїв українських матеріалів. Найкраще це видно в музеях Леніна, які становлять просто копії відповідного московського музею (Київ, а по війні Львів). Але й у мистецьких музеях твори українського мистецтва експонуються тільки поруч і в суміш із творами російського мистецтва при цілковитій перевазі останніх, а глядач навіть не довідається, де твори українського мистецтва.

Музеї УССР, на відміну музеїв Москви й Ленінграду -- куди почасти мають доступ закордонні відвідувачі, використовуються тільки для громадян СССР, а тому цілковито підпорядковані політично-пропагандивним, насамперед русифікаційним цілям Москви.

Нашим обов'язком є подбати, щоб український національний відділ при Національному Музеї Канади постав і щоб вірно та гідно нас репрезентував.

Проминуло пару місяців як мене викликає директор д-р Л. С. Рассел до свого бюро. Директор відомий канадський науковець, уродженець Альберти, обізнаний з українськими справами та культурою. Він питав мене, чи я писав статтю до преси, я очевидно підтвердив, що так. Тоді він заявив, що це добре, що я писав, але музейні правила вимагають, що кожную статтю мусить переглянути директор і дати свою згоду. Очевидно я про це не знав,

він мене виправдав, але заявив що на другий раз я маю узгіднити з ним. В нашій дискусії я мав нагоду представити йому українську справу і мій погляд. Він мене добре зрозумів та був згідний що Музей (державна установа) має представляти все населення Канади, а не тільки тубильців. Погодився, що ми разом будемо співпрацювати для певних змін, а в цьому я йому маю допомагати в україністиці. Від того часу ми заприятелювали та стали близькими друзями. Це був такий стан у бібліотеці, та не ліпше представлявся стан в Департаменті Ентомології, де не було жодного українського експонату.

В 1949 р. Музей прийняв на працю д-ра Кармен Рой, як музейного дорадника для французько-канадійської етнографічної збірки з околиць Гаспе Пенінсулі. В 1957 р. д-р Рой була призначена для студювання фольклору. Вона систематично розбудувала фольклорний відділ, Французько-канадійсько-бритійський та індіанський. Ми ввійшли в сталий контакт (д-р Рассел, д-р Рой і я, як дорадник) і вирішили розбудувати та поширити студії фольклору і на інші етнічні групи, а особливо українську, і в 1966 р. виник постійний окремий відділ Фольклору, а д-р Рой стала його директором. Пізніше в розбудові відділу допоміг новий директор Музею д-р Віліям Тейлор, мій добрий приятель, він дуже прихильно поставився до нашої ідеї розбудови Фольклору. Вирішено прийняти на працю українця, професійного фольклориста і в 1967 р. прийнято д-ра Богдана Климаша. Він продовжував збирати українські народні пісні, жарти, приказки, фольклорний матеріал для нашого студювання.

Вже в 1968 р. для переписування зі стрічки (тасьми) на папір, для публікацій, рішено прийняти на контракт Дарію Боровик, а два роки пізніше її прийнято на постійну працю до Відділу Фольклору. В цей час створено окремі Слав'янські і Східно-Європейські Секції. Трохи пізніше створено Германно-Скандинавську, Французько-Романську, Балканську, Англо-Келітську і Азійсько-Орієнтальну секції. Прийнято більше фольклористів і Етномузикологів. Бюджет Музею збільшився, це був розвиток Багатокультурности в Канаді.

Українська мистецька збірка з кожним роком збільшується. В 1970 р. д-р Михайло Гуцуляк подарував для Музею свою цінну збірку народного мистецтва. Вже в 1971 р. Петро Ошинський подарував свою буковинську мистецьку збірку. Для доповнення Музей закупував окремі цінні експонати а також писанки та інші вартісні речі, збірка досягла понад 5,000 експонатів (без мистецької збірки з „Каса Лома”).

Текстильною збіркою всього відділу, куди входили одяг, писанки та інше, завідувала і опрацьовувала все, приготувляла до виставки -- Дарія Боровик. В 1988 р. збудовано новий Музей, а в 1989 р. була реорганізація персоналу і Дарія Боровик була перенесена до Conservation Division (консервування, збереження), відділ текстильний.

Д-р Климаш, шукаючи кращої праці, залишив Музей в 1976 р. і повернувся в 1984 р. Очевидно на цьому потерпіла українська Секція, бо не було кому науково досліджувати і збирати українського фольклору. В цей час він ще належав до щасливців, що його вдруге прийняли. Така є коротка історія Українського Відділу в Канадському Музеї Цивілізації в Оттаві. („Вільне Слово” ч. 10, 5 березня 1960 р.)

Бібліотеки

Перші поселенці будували хату (колибу), город біля хати, церкву, а потім народні доми, читальні на зразок Галицьких читалень „Просвіти”. Тому, при народних домах організували своє культурно-розвагове життя в парі з тим бібліотеки.

Почин до заснування упорядкованих бібліотек дали оо. Василіяни у Мондері, Альберта, там же від 1902-05 років постала бібліотека, яка в початках нараховувала понад 6,000 тт., між ними багато рідкісних друків.

В Йорктоні оо. Редемптористи організують другу бібліотеку ще в 1913 р., переважно богословського змісту, понад 7,000 томів та в Інституті Петра Могили в Саскатуні.

У Вінніпегу ще в 1910 р. Український Народний Дім мав добре зорганізовану бібліотеку, понад 5,000 тт. До найбільших і найкраще організованих бібліотек належить Бібліотека Осередку Української Культури й Освіти у Вінніпегу, заснована 1944 р., понад 10,000 тт.

Торонто має одну з найстарших бібліотек, це Український Народний Дім, понад 10,000 тт., бібліотека багата на україністику, багато стародруків і рідкісних книжок з України. Велику колекцію україністики має бібліотека Торонтонського університету. Останніми роками бувші українські бібліотекарі зкаталогували всю велику збірку в Народному Домі. Тут таки

в Торонто з ініціативи бувших українських бібліотекарів почали будувати окрему українську бібліотеку. Я, як професійний бібліотекар, вважаю що це діло зайве і не потрібне та коштовне, це дублювати українську громаду. Бібліотеку треба розбудувати та втримати. Ми, як рівноправні громадяни Канади, є платники податків, отже частинно ці гроші ідуть для утримання міських публичних бібліотек. Публичні бібліотеки працюють за торговельним принципом: „Попиту і продажі”, отже нам тільки треба запитати про книжку, яка нам подобається, не зважаючи на мову, а бібліотека нам доставить, і не потрібно купувати, чи дарувати книжки до бібліотек. Публична бібліотека тримає книжки на полиці для тих, які позичають. Якщо книжка не є рік в обороті, то її дають до „Запасного фонду”, якщо там її ніхто не позичає, після року книжку забирають і роблять місце для книжок, які читаються. Українська спільнота дуже мало читає в порівнянні до інших народів в Канаді.

Вертаємося до Оттави. Тут існує добре зорганізована бібліотека Української Семінарії св. Духа. Отець ректор Й. Андрішшин закупив рідкісні книжки в Європі, Україні і не лише релігійного змісту. Там є дуже цікаві матеріали, починаючи з піонерського життя.

З розбудовою багатокультурності Уряд розбудував багатокультурну бібліотеку, де кожна бібліотека може випозичити книжки, які замовив її клієнт, чи інша бібліотека. Тут теж працює Національна Бібліотека, в якій є велика збірка україністики, бо видавець є зобов'язаний дати один примірник до Національної Бібліотеки. Можливості дістати книжку є не обмежені, тільки треба трохи охоти до читання. В Багатокультурній бібліотеці вам з допомогою дуже радо прийде українка, заступник шефа Ірена Зайшла-Белл.

Архіви

Архіви це дуже важливі джерела для дослідника якоїсь події, а особливо важливі для історика. Це документи особи, родини, організації, товариства, громади, народу, врешті держави. Тому є дуже важливим зберігати всі можливі документи, факти, як першорядні джерела для історика. В Канаді, певні особи, товариства, чи організації все своє діловодство зберігають, цим самим охороняємо оригінали пам'яток старовини.

В Канаді до найповажніших архівних збірок належать: архіви Осередку Української Культури й Освіти в Вінніпегу (архів Є. Коновальця, О. Кошиця, І. Боберського, рідкісні стародруки і рукописи). В Альберті: оо. Василян у Мондері. В Саскачевані: в Саскатуні архівні збірки при Інституті ім. Петра Могили, Отців Редемптуристів в Йорктоні й інші. Перевезений з Торонта до Вінніпегу Військово-Історичний Музей (ген. М. Садовського з доби Визвольних Змагань). Збіркою завідує УВАН, є ще архівні збірки в товариствах і організаціях. Віримо, що кожне товариство має своє діловодство, яке зберігається як архівні матеріали. В Торонто маємо архівні збірки товариств „Український Народний Дім”, архівні збірки в Музею Визвольної Боротьби ім. С. Бандери, Архів Торонтонської Єпархії та ряд товариств і організацій які мають свої архівні збірки.

В Оттаві є державний архів, „Національний Архів Канади”, де можна зложити свої архівні збірки, окремих осіб, організацій, чи товариств. Такі архівні фонди мають: проф. Володимир Кисилевський, проф. Ярослав Рудницький, Відділ КУК в Оттаві та інші. Тому радимо одиницям, організаціям та товариствам передавати свої документи, акти, рукописи для збереження (професійними силами) до Національного Архіву Канади, в Оттаві, для використання історикам майбутніх поколінь.

Можна писати українською мовою, бо тут працюють теж і українці, які радо дадуть вам пораду та відповідь на ваш лист. Головою Відділу Багатокультурного Архіву є українець Мирон Момрик, він з радістю прийде до вас з належною допомогою.

РОЗДІЛ IX

НАУКОВІ ТОВАРИСТВА, УКРАЇНІКА В КАНАДСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Для вдержання контакту з українцями в Канаді Наукове Товариство ім. Шевченка і „Просвіта” висилали свого делегата д-ра Юліяна Бачинського до Канади. Подорож д-ра Ю. Бачинського була успішна, бо вже 22 жовтня 1906 р. зорганізовано „Научне Товариство ім. Тараса Шевченка” у Вінніпегу. Ініціаторами його були Т. Д. Ферлей і Ю. Панішак. Мета д-ра Бачинського була зібрати матеріали про життя-буття українців в США і Канаді. Повернувся до Львова, написав працю в двох томах „Українська Еміграція в Америці”.

„Научне Товариство” довго не проіснувало, через брак науковців. В науковому житті Канади українці почали виявляти себе щойно в 1930 роках як одиниці, що не були оформлені в окремі наукові товариства. Після Другої світової війни наукове життя оформляється з прибуттям науковців, які були зорганізовані в Україні в наукові товариства. Вони організаційно переносять ці товариства сюди і продовжують наукову працю. У Вінніпегу в 1949 р. українські науковці Дмитро Дорошенко, Леонід Білецький, Ярослав Рудницький організують „Українську Вільну Академію Наук (УВАН)”, якої першим президентом став Дмитро Дорошенко, визначний історик. Після нього був проф. Леонід Білецький, а потім довголітнім президентом був проф. Ярослав Рудницький, 1955-69 р. За час його президентства видавничка праця значно збільшилася. Після виїзду д-ра Рудницького до Монреалю, президентом УВАН були вибрані д-р Микита Мандрика, д-р Ярослав Розумний а потім д-р Михайло Марунчак, 1983-86 р. В між часі президентом був вибраний о. д-р Олександр Баран, 1974-75, 1978-81 і також 1989-90 рр.

Другий осередок виростає на сході Канади. Проф. Євген Вертипорох прибув до Канади в 1948 р. і вже рік пізніше він став основоположником Канадійського Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) якого був довголітнім президентом. Від 1974 – президентом був вибраний д-р Богдан Стебельський, який і далі очолює НТШ. Секретарем є мгр. Іван Кузів. НТШ розвинув свою діяльність також через „Осередки Праці”, які існують в Ванкувері, Едмонтоні, Оттаві і Монреалі.

Для дослідників українського життя в Канаді та історії, українські Відділи Королівського Канадського Легіону під керівництвом Степана Павлюка організовують в 1957 р. „Українську Канадську Дослідну Фундацію” у Торонто, яка видала низку цінних видань з історії українців Канади, напр. такі як – Володимир Кисілевський, „Ранні українські поселенці в Канаді, 1895-1990 р.” англійською мовою, та інші.

Для оборони української культури і науки, яку в останніх роках фальшували в Радянському Союзі, в Торонті виникає ще одна наукова організація: Асоціація Діячів Української Культури (АДУК) з кількома Відділами. АДУК очолив відомий мистецтвознавець д-р Богдан Стебельський, який є головою цієї організації від її початку (1970).

Інша наукова організація виростає на Заході. В Едмонтоні від 1976 р. створено „Канадський Інститут Українських Студій в Едмонтоні”. Його першим директором став науковець, проф. канадської історії в Альбертському університеті д-р Манолій Лупул від 1976-86 рр. З 1986 року директором став д-р Богдан Кравченко, проф. політичних наук, він теж є і проф. того Інституту, видав ряд наукових праць, особливо про підсоветську дійсність в Україні. Інститут теж перекладає „Енциклопедію Українознавства” на англійську мову. Видає ряд наукових праць.

Для дальшого пошавлення наукової праці з’явився український науковець світової слави д-р Ярослав Рудницький, вже в 1974 р. його бібліографічних позицій було понад 2,102, це були ще не всі. В 1970 роках він став членом Українського Екзильного уряду, а від 1980 його головою. А цей час, 1978, очолив відновлену УММАН „Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук”. Від 1990 р. виконуючий обов’язки секретаря є д-р Михайло Боровик. Скарбником є Ольга Войценко. Членство в УММАН є обмежене до 12-тьох членів. Кожних 5-ть років відбувається „Асамблея”.

Наукові товариства в Канаді були створені для збереження української культури. В Україні тотальна русифікація української мови, науки, мистецтва, культури, церкви і т. п., спричинила Наукові Товариства в Канаді стати в обороні української вільної думки і науки.

Наукові Товариства відбувають річні конференції, а також принагідні виступи (з якоїсь важливої події, напр. 1000-ліття Хрещення Руси-України та інші), виголошують наукові доповіді, дискусії, семінари, лекції, а пізніше

публікують ці праці для закріплення проробленого. Видають окремі книжки, збірники з україністики, намагаються виправити публікації-фальсифікати в Радянській Україні. Там історичні і соціологічні науки починаються від більшовицької революції. Тому українські науковці в Канаді взяли цей обов'язок на себе – стати на сторожі української науки.

Українське громадянство ці важливі завдання добре розуміє і старається фінансово прийти з належною допомогою.

В 1964 р. українці святкували 150-ту річницю з дня народження Тараса Шевченка. З цієї нагоди КУК заснував „Шевченківську Фундацію” з передбаченим фондом 1,000,000 дол., що українці зобов'язалися скласти до святкувань 100-ліття Канади (1967), з цих відсотків Фундація виплачує певну суму грошей на розвиток української культури в Канаді. З цієї нагоди вийшло дві книжки: „Поетична творчість Т. Шевченка” і „Українські поети”, ці дві книжки були перекладені на англійську мову проф. С. Андрусишином та видані Торонтонським університетом. Фундація і далі підтримує українські культурні почини: пресу, науку, видання, мистецтво та інше.

Хочу подати хоч один приклад чому ми мусимо мати наукові товариства. Ось слово директора Центру Українських Студій (ЦУС) в Австралії д-ра Ігоря Гордієва. „З огляду на те, що засоби інформації й академічний світ на заході звертають так мало уваги на українські справи, тобто інформація про Україну або зовсім відсутня, або часто неправдива, ми повинні продовжувати наші старання поправити цю несправедливість. Один з найефективніших способів -- це робити дослідження та видання про українську справу”. („Визвольний Шлях”, к. 7, липень, 1990.)

Слід згадати, що між Науковими Товариствами, а Катедрами Українознавства при канадських університетах існують дослідні інститути, напр. „Інститут Дослідів Волині у Вінніпезі”. Ініціатором і основоположником Інституту був д-р Максим Бойко і від 1951 р. секретар його до червня 1960 р. Потім д-р Сергій Радчук та інші. Інститут видав понад 20 томів наукових праць з ділянки: історії України, етнології, географії, літератури, мови та інших. Інститут фінансово підтримало товариство „Волинь”.

В Торонто при Головній Управі ЛВУ з ініціативи д-р Романа Малащука засновано дослідчий інститут „Студіюм”. Інститут має завдання збирати і вивчати матеріяли про визвольну боротьбу українського народу, а

зібране публікувати. В пізніших роках тут теж створено „Українсько-Канадський Дослідно-Документальний Центр” при Інституті св. Володимира.

Інститути займаються збиранням і вивченням матеріалів з україністики та публікують свої праці.

В Торонто вже в 1977 році було створено науковий „Інститут Симона Петлюри”, який в 1980 році було заінкорпоровано як не приходову наукову організацію. Головою Інституту є д-р Олег Підгайний. Інститут був зорганізований з нагоди 100-тих роковин народження головного отамана Симона Петлюри. Членство обмежене до 49 членів.

Україніка в канадських університетах

В час другої світової війни у Саскачеванському університеті між професорами були: Георг (Юрій) Сімпсон, знавець Східноєвропейських справ, приятель українців, і український науковець д-р Тиміш Павличко, голова новоствореного Департаменту екології рослин. Ці професори дали почин до заснування Катедри Українознавства, в початках української мови як предмету. В перших роках проф. Павличко викладав українську мову. Потім стимул до заснування Катедри Українознавства дав проф. Константин Андрусишин з Вінніпегу. Він сам спеціалізувався в французькій та англійській мовах і літературах. В 1930 р. виїхав до Парижу і тут у Сорбоні продовжував студії французької літератури. Повернувся до Канади і на протязі п'ятьох років працював на просвітній ниві, у Вінніпезі був музичним провідником Товариства „Просвіта”, навчав української мови. В 1936 р. розпочав докторські студії у ділянці французької літератури, які закінчив докторатом у 1940 р. В 1944 р. виїхав на студії славістики до Гарвардського університету, а в 1945 р. почав викладати в Саскачеванському університеті українську літературу. В 1950 р. став першим головою новоствореного славістичного Департаменту у Саскачеванському університеті, а вже в 1955 р. був підвищений до ступеня повного професора. Він запровадив Славістичну філологію і крім україністики увів польоністику і русистику в Департаменті, а опісля „Советологію”, де число слухачів в 1967 р. дійшло до 400 („Вільне Слово”, ч. 30-31, 1967). Він домігся, що Міністерство Освіти Саскачевану впровадило українську мову в Публичні школи, як акредитований предмет. В Саскачеванському університеті в академічному році 1966-67 було 325 студентів на Славістиці, а 180 брали тільки україністику.

Отже, це дає нам певний образ як зростав та розвивався Департамент під головуванням науковця проф. Андрусича. Пізніше головою Департаменту була Рома Франко, професорами були д-р Віктор О. Буйняк, д-р Олександр Роїк та д-р Юрій Луцький, 1947-49.

Українці Альберти пішли слідами своїх братів у Саскачевані та почали робити старання про впровадження української мови в Альбертський університет. Українські парламентаристи Василь Томин, Амброзій Головач та місцевий КУК разом з президентом Централі КУК о. д-р В. Кушніром кілька разів інтервювали в університетських колах. Президент університету д-р А. Стюарт дав свою згоду на впровадження української мови, хоч до 1950-их років були вечірні курси української мови, але не акредитовані, щойно в 1954 р. д-р Орест Старчук, який був викладачем російської мови від 1949 р., почав викладати акредитовані курси. Він став у 1954 р. доцентом, а від 1965 р. дійсним професором Альбертського університету. В 1958 р. Королівська Комісія в справі освіти, яку очолював сенатор Д. Камерон, вислухала в його звіті пропозицію на рекомендацію українських організацій впровадити українську мову в Публичних школах Альберти. Університет був теж за такою пропозицією. Вже у вересні 1958 р. міністер освіти Альберти дав свою згоду на такі рекомендації, а в шкільному році 1964-65 було 20 середніх шкіл і 554 учнів, де вчили українську мову. В тому часі на Славистичному Департаменті було 9-ть викладачів і 76 студентів, які брали курси української мови і літератури в Альбертському університеті. Це було велике досягнення проф. Старчука як організатора і засновника та його голови. Він теж був член-засновник і президент Канадської Асоціації Славистів. Він є і був ректор Інституту св. Івана в Едмонтоні. Крім КУК активну участь брали адвокат Петро Лазаревич та письменник Юрій Стефаник. Професор Старчук помер в 1971 р. Професорами є: Богдан Медвідський, д-р Олег С. Ільницький, а від 1971 р. д-р Іван Рудницький-Лисяк, що був одним із основоположників КІУС і є учений-науковець з міжнародним іменем, а також професором був пост Яр Славутич.

Тут маємо друге досягнення, з чого українці мають бути горді, 19 вересня 1989 р. катедра української культури і етнографії ім. Гуцуляків при відділі слов'янських і східньо-європейських студій в університеті Альберти стала дійсністю. Потрібних 12 мільйона доларів зібрано. В прийняттю взяло участь біля сотні жертводавців, декан факультету гуманістики Патриція Клементо, висловила вдячність факультету за цю першу приватно фінансовану катедру. Подружжя Гуцуляків, які склали на неї 325,000 дол., а уряд Альберти всі датки на катедру потроїв. Міністер культури і

багатокультурності Даг Мейн, висловлюючи велике вдволення з того, що нарешті є в „нашій університеті катедра української культури, бо українська спільнота в Альберті велика і активна, а в Україні українська культура довгі століття переслідувана і заборонена, щойно тепер, виглядає, зможе вільно розвиватися”. („Гомін України”, ч. 24, 13 червня, 1990) Також говорив колишній канцлер університету д-р Петро Саварин, він представляв фундаторів катедри, подружжя Ореста і Лідію Гудуляків. Саварин вважає нищення носіїв мови і культури найбільшим злочином людства. Д-р Саварин теж подякував всім жертводавцям за створення чогось такого, що існуватиме так довго, як довго житимуть в Канаді українці, і даватиме їм знання своєї славної спадщини.

В Манітобі Департамент Славістичних Студій очолив відомий світової слави науковець д-р Ярослав Рудницький. Святочне відкриття відбулося в липні 1949 р. Українську мову в Публичних школах Манітоби впроваджено аж 1961 р. на величавім святкуванні у Вінніпегу 100-тих роковин смерти Тараса Шевченка. Тоді прем'єр Манітоби Дафф Роблін урочисто проголосив, що з початком шкільного року українська мова буде впровадена в Публичних школах Манітоби, починаючи від 9-тої класи. В наступнім шкільнім році вже було 300 учнів, які брали українську мову, як предмет. В 1954-65 р. число збільшилося до 402 учнів в 22-х школах. А в 1967 р. українська мова стала акредитована в Публичних школах і університетах, на рівні інших мов: французької, латини і німецької. В цьому самому часі (1964-65) було 56 студентів, які брали українську мову як предмет в Манітобському університеті. В цей час у 1964 р. розвинувся Славістичний відділ в Манітобському університеті, викладав д-р Ярослав Розумний, який в 1976 р. став головою Славістичного відділу. В 1980 р. було чотири професори: д-р Ярослав Розумний як голова Департаменту, д-р Г. Д. Вієбе, д-р Іраїда Тарнавецька, та д-р Наталка Апонюк (в 1982 р. Директор Центру Українсько-Канадських Студій у Колегії св. Андрея) у великій мірі успіхові Українських студій допоміг КУК і українські церкви.

Колегія св. Андрея у Вінніпезі в 1960 роках була з'єднана з Манітобським університетом, в цей час ішли намагання, щоб крім теології включити українські предмети, дещо було досягнуто як на пост редактора прийшов Тома Томащук в 1969 р. В 1972 р. введені українознавчі предмети: історію, географію, політичні науки та мистецтво. В 1981 р. було створено Центр Українсько-Канадських Студій у Колегії св. Андрея і першим директором була призначена д-р Наталка Апонюк.

В 1981 р. Колегія св. Андрея святкувала своє 35-ть ліття з такими підсумками -- закінчило студії 115 випусників, з них 92 стали священниками Української Православної Церкви. Колегія теж дала свій вклад в громадсько-суспільне та церковне життя української спільноти. Колегія св. Андрея має добірну бібліотеку, понад 45,000 томів, з них окрема збірка 24,000 томів митрополита Лларіона.

Західня Канада вже мала значні здобутки з ділянки україністики, а на Сході прийшло до цього дещо пізніше. В Торонті організоване українське життя поступово зростало щойно по Другій світовій війні і своєю динамікою випередило дотеперішню „українську столицю” в Канаді -- Вінніпег. Торонто є осідком централей майже всіх новозаснованих у Канаді товариств і перенесених до нього раніше створених організацій. Шкільництво Торонта не відстає від українських західних провінцій. Початки україністики в Торонтонському університеті сягають 1949 р. Д-р Юліян Генік-Березовський дістав призначення лектора української мови в шкільному році 1949 щойно приїхавши з Європи (1948 р.). Мистець, майстер мистецького слова, він викладав українську мову в Краківському університеті та слов'янські мови в університеті Грацу, тому Торонтонський університет запросив його на лектора української мови. Передчасно помер, маючи 46 років, в 1952 році, похований в Торонто.

Українськими студіями в Торонтонському університеті зайнявся КУК, Торонтонський відділ. Вже в листопаді 1953 р. КУК в Торонті повідомляє, що починається в Онтаріо кампанія за придбання фондів на заснування і закріплення Катедри Українознавства в Торонтонському університеті. Управу фонду очолював д-р В. Муж. Ці події я пригадую, бо в цей час я був зовнішній референт Торонтонського ЛВУ і відповідав за збірку серед членства ЛВУ. Вже 1952 року Торонтонський університет назначив проф. Юрія Луцького головою Славистичного департаменту. Д-р Луцький славіст, літературознавець, автор, перекладач з української на англійську мову. Часто його запрошували інші університети як професора-гостя.

В 1979 р. на Торонтонському університеті засновано окрему Катедру українських студій, фондовану Федерацією Українських Професіоналістів і Підприємців. На новостворену Катедру був покликаний д-р Павло Магочі. Сподівання торонтонців себе не виправдали, видатки української громади були за великі, а висліди малі і не оправдані.

Виринає питання, чому ми українці ще не навчилися від інших народів? Чому ми маємо нашими засобами фондувати Катедру? Ми громадяни і податковці даної провінції (а шкільництво належить до провінції) вже раз заплатили, а фондуючи, витрачаємо ще раз наші тяжко запрацьовані гроші на те, що нам належить. Може, тому, що деякі одиниці мають хворобливі амбіції.

В Оттавському університеті початки Славістики треба віднести до 1949 року. В цьому році був номінований надзвичайним професором д-р Володимир Кисілевський, для читання викладів на тему іміграції, етнографії та поселення слов'янських народів у Канаді, а пізніше, як був створений Департамент Слов'янських Студій, то він далі залишився як професор аж до 1959 р.

В 1952 р. на лектора був покликаний Констянтин Біда, викладати слов'янські науки, а з 1957 р. став професором і головою Департаменту Слов'янських Студій Оттавського університету. Тут теж коротко викладала д-р Стефанія Жмуркевич. В 1950 роках викладав українську культуру о. д-р Михайло Залеський, голова Славістичного Департаменту в Монтреальському університеті.

Оттавський університет був приватний (Отців Облятів), фондів на закуп книжок не було, при Університеті діяв добре зорганізований „Український Студентський Клуб“, мета його була придбати потрібні книжки для бібліотеки. Студенти ходили з „Колядою“, робили вечірки, концерти, для збирання фондів. Я, як активний член „Студентського Клубу“ мушу похвалитися, що цей плян нам вдався. Ми зорганізували добру колекцію україністики. При Університеті д-р Біда зорганізував „Студійний Центр“, на цей „Центр“, д-р Надія Івахнюк та її чоловік інж. Антін Івахнюк з Торонта, що в цей час продовжував свої студії на Славістичному відділі Оттавського університету, разом пожертвували 150 тисяч дол. на українські студії при Оттавському університеті. Крім проф. Біди, викладачами були інші професори-гості запрошені, особливо на „Літні Курси“, такі як проф. Юрій Луцький, з Торонта та інші. Проф. Біда помер в 1979 р. Славістичні студії переіменовано на „Департамент Модерних Мов і Літератур“, куди є включена українська мова і література. Зараз викладачем є д-р Роман Веретельник і частинно викладає теж д-р Ірина Макарик-Заяць, проф. англійської мови і літератури, а також запрошені професори-гості з певних ділянок.

Катедра Українознавства в Монреальському університеті припадає на 1949 рік, тут почалися курси українознавства завдяки зусиль д-ра Юрія Русова, який в тому університеті працював від 1948 року на Славістичному відділі, викладаючи від 1949 р. українську мову і літературу. У цьому Університеті викладачами теж були д-р Дмитро Донцов та о. д-р Михайло Залеський. Вже 20 січня 1950 р., заходами Катедри Слов'янознавства при Монреальському університеті, відбувся концерт слов'янської музики. В 1958 р. викладачів Україністики збільшується: д-р Ігор Федів, mgr. Юрій Левицький, а в 1962 р. тут вже викладало п'ять професорів: о. д-р Михайло Залеський і як голова Департаменту, о. Василь Бринявський, д-р Юрій Левицький, д-р Ігор Федів і д-р Роман Олійник, він теж викладав у МекГільському університеті українську літературу й цивілізацію в 1974-76 роках.

У цих університетах не потрібно було „Купувати Катедру”, так як в Торонті.

Українську мову і літературу уведено і в інших університетах. В Ріджайні, Саск. від 1967 р. головою Відділу Славістичних студій була: д-р Надія Педан-Попіль, а від 1975-78 р. займала позицію голови Департаменту німецьких і славістичних студій. У Лаврентійському університеті (1960) викладачем був д-р Ярослав Розумний. В Йоркському університеті в Торонті, викладач д-р Анна Буйцун, а від 1965 року в університеті Вотерлю. В тому університеті і започаткував секцію української мови і літератури д-р Володимир Шелест, літературознавець, автор, професор російської мови і літератури. Від 1982 р. професором Катедри української історії в Йоркському університеті був призначений д-р Орест Субтельний, історик, дослідник козаччини, він теж спеціалізувався в національних проблемах СРСР. Його монографія „Мазепинці: Український Сепаратизм у 18 ст.”, одна з найкращих наукових праць на українську тему в 1981-82 р.

Викладачі Славістики є зорганізовані в товаристві: „Асоціація Канадських Славістів”, яка кожного року відбуває свої наукові конференції.

Науковий новотвір в Оттаві

Вже понад сорок років Українська Католицька Церква позбавлена своїх власних богословських факультетів через знищення трьох наших

богословських шкіл в Україні в часі гоніння нашої Церкви, яке почалося зразу після смерти митрополита Андрея Шептицького. Хоч існують Українські Католицькі семінарії в Римі, Вашингтоні та Оттаві, українські майбутні священники з цих семінарій отримують богословську освіту при римокатолицьких університетах, в західному дусі. Ніхто не може дати відчуття українського духу, культури, традиції та окремішности Української Церкви. Наші семінарії не дають питомцям акредитованих богословських курсів, а радше тільки спільний дім та духове оформлення.

Після Другої світової війни до Канади приїхало певне число добрих священників з богословськими студіями, але вони вже постаріли та повільно відходять. Недавні святкування нашого Тисячоліття розбудили серед українців глибоке зацікавлення та турботу за східнохристиянською спадщиною і гордість у свідомості широкого розвитку і великої гідности нашої рідної богословської традиції. Щораз більш ясно стає потреба виховання духовенства в нашій релігійній традиції.

Отець д-р Андрій Чировський 1986 р. заснував Інститут Східнохристиянських студій ім. Митрополита Андрея Шептицького при Католицькій Богословській Академії в Чикаго. Цей інститут діяв досі, в основному через літні курси, які успішно проходили на магістерському рівні в Святопреобреженському Монастирі в Каліфорнії. Українські католицькі владика Канади, за ініціативою митрополита Максима, вирішили на початку 1989 р. переговорити з університетом св. Павла в Оттаві в справі перенесення цього Інституту з Чикаго до Оттави та дальшого розвитку його академічних програм. Владика зорганізували Фундацію, яка в жовтні (1989) підписала першу угоду з університетом, так що Інститут розпочав свою діяльність в Оттаві з 1-шим вересня 1990 р. Інститут присвоює академічні ступені.

Новопереміщений Інститут має за мету служити Церкві по всій Канаді та поза її кордонами під проводом повноштатних професорів та секретарського складу в Оттаві, при співпраці ряду наукових співробітників. Вести постійні вишколи на університетському рівні для духовенства та працівників усіх епархій Канади. Туди входить координація вишkolів для дияконів, дяків, катехитів. Видання наукових книжок, журналів та інформативних листків в українській та англійській мовах. Допомога церкві в Україні через друковані матеріали, наукові програми і також виклади і семінари. Надання наукових ступенів бакалавра, магістра, та доктора східнохристиянських наук для українських та інших студентів.

Директором Інституту є о. д-р Андрій Чировський, основник. Люба Зараска є директором Фондації на провінцію Онтаріо. Дату відкриття Інституту в нових приміщеннях в Оттаві призначено 1-го вересня 1990 р., напередодні сторіччя українського поселення в Канаді. Цей проєкт перенесення Інституту є офіційне відзначення цього ювілею для Українців Канади. („Гомін України”, ч. 18, 2-го травня, 1990).

Українські науковці не тільки були професорами на Славістичних Департаментах Канадських університетах, вони теж є майже в кожному університеті професорами спеціалістами по своїй ділянці. Вони займають позиції і в адміністрації, як д-р Петро Саварин був вибраний канцлером Альбертського університету, чи д-р Іван Рупташ, був іменований деканом Департаменту інженерії на Карлтонському університеті в Оттаві, д-р Петро Смильський декан дентистики в Торонтонському університеті, чи проф. Володимир Сурма Тарнопольський, визначний юрист, деканом факультету права на університеті у Віндзорі, 1968-72 та інші. Або випадок коли в 1958 р. син видатного українського поета Юрія Клена, Вольфрат Бурггарт був призначений надзвичайним професором еспанської мови і літератури у відділі модерних мов у Сен-Джонс Меморіал університеті в Ньюфаундленді. Українські науковці працюють в інших ділянках: державних дослідницьких і приватних підприємствах, як д-р інж. Володимир М. Мацьків, хемік, передовий дослідник, учений, який працює в копальневій індустрії.

Велике число належить до т. зв. вільних професій: лікарі, дентисти, медична обслуга, ветирани, адвокати, публичні нотарі, судді, інженери, бібліотекарі, учителі, та багато інших. В кожній ділянці працюють українці на відповідальних, чи підрядних позиціях. Всі вони є членами своїх професійних об'єднань, а деякі творять додаткові українські професійні товариства, чи клуби як: „Клуб Українських Професіоналістів і Підприємців”, які існують в кожному місті. Це є аполітична організація, всі вони творять „Федерацію” в цілій Канаді та входять як складова організація до КУК.

РОЗДІЛ X

ГОСПОДАРСЬКЕ ЖИТТЯ

В першій фазі іміграції Українські поселенці працювали майже виключно в сільському господарстві, здебільшого як самостійні фермери, рідше як сільсько-господарські робітники, деякі працювали при будові шляхів, у копальнях, лісах тощо. За відносно короткий час вони здобули поважні успіхи на економічному відтинку. Нині українці працюють в усіх ділянках господарського життя Канади. Загал українських підприємств, це приватні невеликі господарські одиниці, хоч існують вже більші торговельні і промислові підприємства.

Основним заняттям українців в Західній Канаді є ще й досі сільське господарство. Посівна площа збільшилася, пересічна величина українських ферм це від 300 до 500-600 акрових господарств. Українська земельна власність постійно зростає, бо українці купують землю у інших, що покидають працю в сільському господарстві. Українські фермери в лісостепових районах переважно в Манітобі, ведуть мішане збіжжево-годівельне господарство, у степовій частині, а головню в Саскачевані переважно збіжжеве і вирощують м'ясну худобу. Тепер праця на фермах майже повністю механізована. Українці дали великий вклад в сільське господарство Західної Канади, і їх вважають за зразкових фермерів. Вони здобули багато перших нагород на провінційних, державних та міжнародних конкурсах за плекання високоякісних гатунків збіжжя й інших культур та худоби.

Українці вже в 1930 були відзначені за їхні успіхи в рільництві, деякі райони заселені переважно українцями в Манітобі, Саскачевані і Альберті. В Манітобі в 1938 р. на „Виставці насіння” брати Пушки виграли першу нагороду та дістали майже всі відзначення. Велике задоволення наші фермери одержали в Чикаго на „Світовій Збіжжєвій Виставці” в 1939 і 1940 роках: Василь Складан з Альберти виграв першу нагороду і чемпіонат за найкращий ячмінь і овес. Іван Ковальський з Саскачевану дістав першу нагороду за свою алфалфу. А. Негруч з Манітоби дістав відзначення за домашнє птахівництво. Далі в 1941 р. на Міжнародній Виставці в Чикаго, Василь Складан виграв чемпіонство в плеканню вівса, за ячмінь Тинасієв Минзак з Велінгтон. Третю нагороду за 6-гранний ячмінь виграв Ілля Ластівка з Велінгтон. Третю нагороду за 2-гранний ячмінь виграв Василь Н. Бабюк також з Альберти. Світове чемпіонство ячменю виграв Павло

Павловський з Вильна. Другу нагороду за 2-гранний ячмінь виграв Андрій Павловський, брат Павла. В 3-рох роках 1938-1941 українці канадці дістали 12 нагород на Світовій Виставі в Чикаго і 24 з 54 провінційних відзначень на різних виставах в Альберті.

В садівництві першенство займають: Василь Саламандик, Василь Зазуля і Василь Федун. В продукції меду і плеканні бджільництва визначилися Микола Пяньків з Манітоби і Петро Ковальський з Альберті.

Багато до цих успіхів спричинилися українські агрономи, які працювали в Провінційних і Федеральному Департаменті Рільництва, такі як агроном Василь М. Підручний, який у 1926 році був призначений Альбертським урядом на посаду окружного агронома у Вегревил. Олександр Чарнецький, агроном, спеціаліст агрикультури, працював на визначних постах у рільничому департаменті провінційного уряду, а від 1937 р. в Домініальному департаменті скотарства в Калгарах. Д-р Василь Чепіль, агроном від 1930 р., працював на агрономній службі в провінції Саскачеван. В 1944 р. здобув докторат агрономії і був великим знавцем в агрономічних питаннях, зокрема, як запобігти, щоб не було вітрових ушкоджень полів. Були і інші, які своїми порадами служили фермерам: В. М. Благий, В. Одинський, Н. І. Стринадка, В. Шевкенук, проф. Тиміш Павличенко, Володимир Коссар, інженер, агроном -- д-р Василь Іван Черевик, науковий дослідник на протязі тридцяти років працював науковим дослідником в Канадському Дослідному Інституті Агрикультури у Вінніпегу. Спеціалізувався у пшеничній хемії і генетиці. У 1953 році працював на Малайських островах в рамках „Колумбо-Плян”. Автор низки наукових публікацій. Президент гортикультурного Товариства В. М. Благий, абсольтент Саскачеванського університету в ділянці агрикультури, в 1940 р., теж Іван Чернецький, магістер агрикультури.

Д-р Петро А. Кондра, учений, дослідник. В 1953 р. отримав ступень доктора в ділянці генетики тварин. Від 1935 р. до 1946 р. працював при Манітобському уряді як спеціаліст птахівництва, а від 1946 до 1978 р. займав посаду професора Манітобського університету. В 1966 р. на доручення Дослідної Ради Канади, відвідав дослідчі інституції Академії Наук в Росії і Україні, включно з Університетом Шевченка в Києві, даючи виклади на наукові теми. Був дорадником у багатьох університетах та дослідчих інститутах. Василь Лобай, який одержав золоту медаль Альбертійських Відділів Товариства Технічних Агрономів, найвище відзначення в його факультеті. Юрій В. Шевчук в 1945 р. з відзначенням закінчив агрономію в

Альбертським університеті. Віктор Ханасик, в 1949 р. закінчив студії з агрономії в Альбертським університеті. Василь Мойсей, Федір Магера та багато інших. Після Другої світової війни до Канади прибули з України визначні агрономи, наприклад Михайло Боровський із дружиною Ольгою, яка була інженер-агроном і спеціалісткою у вирощуванні домашнього тваринництва. Михайло Боровський, агроном, учений і дослідник, до Канади прибув в 1948 р. Михайло працював у дослідчій станції Манітобського університету у відділі вивчення і виведення нових сортів картоплі для Манітоби, а від 1950 р. у шкільній раді як фахівець для озеленення і окраси шкільних будинків. Обраний надзвичайним професором УТГТ в Нью-Йорку. Автор „Гербарія медодайних рослин Чехословаччини”, „Садівництво ягідне” (підручник), „Атлас рослин”, 1927 р. та інші.

Українські поселенці привезли до Канади і свої досліди в рільництві, (М. Боровський та інші) а між ними є інж. Степан Симко, дослідник, агроном, автор. Прибув до Канади 1948 р., в роках 1949-76 працював у Агрикультурному департаменті в Оттаві. Автор наукових статей друкованих у професійних журналах та українській пресі. Робив досліди в ділянці пшениці, особливо в Канаді. Так звана пшениця „Ред Файф”, яку присвоїли в Канаді, фактично є українська пшениця „Галичанка”, інженер Симко це науково доказав, але його рукопис чекає видавця.

Українські фермери не тільки старалися розбудувати свої посілости, але вони старалися якнайбільше дістати за свою працю і вклад. Сенатор Павло Юзик, досліджуючи вклад українців у розбудову Канади, заявив, що українські поселенці виробили степу і лісостепу більше як 19 мільйонів акрів під культувацію. (Paul Yuzyk. „Ukrainian Canadian”, 1967.)

З різних ділянок промисловости українці працюють найбільше в харчовій, текстильній, взуттєвій, хемічній, друкарськовидавничій, будівничій та шкіряній. Зустрічаємо вже також більші підприємства фабричного типу. Українців зайнятих в промисловості є найбільше в Торонті, Вінніпегу, Монреалі та Едмонтоні. З харчової промисловости краще поставлені пекарні, молочарні та фабрики м'ясних виробів. З інших галузей треба відзначити автомобільні верстати (складання авт), гарбарні, фабрики меблів і бюрового устаткування та друкарсько-видавничі підприємства.

Багато працюють як самостійні ремісники: шевці, ковалі, кравці й столярі. Хоч у будівництві і транспорті працюють більше українці, але окремих будівельних і транспортних підприємств є всього кілька десятків

(більшість з них в районі Торонта). В гірництві і каменоломнях працює невелике число українців, але існує кілька українських гірничих спілок для видобутку золота, нікелю, титанію та земного газу, їхнє майно перевищує кільканадцять мільйонів доларів. Чимраз більше українці працюють у торгівлі, вже маємо понад тисяча підприємств роздрібного продажу, майже виключно невеликих індивідуальних варстатів праці, хоч число спілок постійно зростає. Тут слід згадати українську гуртівню споживчих товарів: „UBA Trading Co. Ltd.”, „Об'єднані Українські Підприємства” гуртові товари продаються тільки до крамниць, гуртівня має свої відділи в Торонті і інших містах Онтаріо, базована на кооперативних засадах (уділах). Найбільше є крамниць чоловічого та жіночого одягу, склади дерева і будівельних матеріалів та загальних виробів. В Торонті, Монтреалі, Вінніпегу і Едмонтоні нараховуються по кілька сотень українських крамниць у кожному. Натомість українських гуртівень є лише кілька: харчових продуктів, електричних приладів, хатнього устаткування та конфекційних товарів.

Слід відзначити українців зайнятих в готельництві, не тільки як працівники, але як власники готелів і мотелів.

Кредитова Кооперація в Канаді

Майже всі українці в Канаді, особливо члени кредитових кооперативів, знають що батьком кредитової кооперації в цілому світі є Фрідріх Вільгельм Райфайзен, 1818-1888, який більше як 140 років тому назад, 1849 р. заснував першу кредитову кооперативу в Німеччині, яка стала зразком для подібних кооператив у різних країнах світу. Батьком кредитової кооперації в Канаді, був відомий канадійський журналіст, Альфонс Дежарден, який 90 років тому подумав про господарську поміч своїм співгромадянам, основуючи для їхніх господарських потреб першу кредитову кооперативу в Канаді. Вже 1-го грудня 1900 року, випрацювали статут і тоді Дежарден став основоположником першої кредитової кооперативи в Канаді, названо її „Народною Касою”. Ця назва в Квебеку затрималася до тепер.

Українці в Канаді мали свого „Дежардена”, ним був інж. Василь Топольницький, який дав почин до заснування кооперативи „Калина”, 1930, першої української кредитової кооперативи в Канаді. Потім „Нова Громада” в Саскатуні, заснована 13 лютого 1939 року. Другою українською кредитовою кооперативою була „Карпатія” у Вінніпегу, заснована в 1940 році, також з

ініціативи інж. В. Топольницького, а третя Кредитова Кооператива Північного Вінніпегу заснована в 1943 році. Далі, майже в кожному місті де жили українці, почали виникати українські кредитові кооперативи.

Спробою організації координаційних осередків українських кооператив була „Кооперативна Громада” у Вінніпегу з 1950 р. і Кооперативний Комітет Українських Кредитових Кооператив у Торонті з 1957 р. Для координації і напрямних українських кредитових кооператив в 1971 р. постала „Українська Кооперативна Рада Канади”, яка об’єднує усі існуючі кредитові кооперативи і видає журнал „Координатор” від 1973 року, за редакцією Редакційної Колегії, яку очолив редактор Богдан Гошовський. „Координатор” став теж, хоч неофіційним, але фактичним органом всієї нашої Кооперації в країнах поселення і їх надбудови -- Української Світової Кооперативної Ради. „Координатор” подавав кооперативні вісті, з’ясовуючи працю українських кредитових кооператив у США, Аргентині, Австралії й Англії.

Українська Кооперативна Рада є складовою організацією КУК, а відділи Української Світової Кооперативної Ради належать до СКВУ від першого Конгресу 1967 р., де була створена Кооперативна Комісія при секретаріаті СКВУ. Українська Кооперативна Рада Канади має 31 кредитову спілку, вони об’єднують 57,485 членів і мають 419,952,000 дол. майна, що треба з признанням відзначити як патріотизм українського шадника. Наші кооперативи в Канаді провадять свою діяльність в п’ятьох провінціях і підлягають провінційним законам. Коли взяти до уваги поодинокі провінції то оборотний капітал розподіляється так: Онтаріо 265 міл. дол., Манітоба 82 міл. дол., Квебек 32 міл. дол., Альберта 29 міл. дол., Саскачеван 12 міл. дол. Найбільше капіталу має місто Торонто 237 міл. дол., або 56% всіх оборотних фондів наших кооперативів в Канаді, наступними є Вінніпег 82 міл. дол., 20%, Монреаль 32 міл. дол., 8%, Едмонтон 26 міл. дол., 6%, Саскатун 12 міл. дол., 3%. Кооперативи в Канаді виплатили в 1985 році церквам та громадським установам у формі дотацій 426,000 дол. Це вказує, що наші кооперативи побудовані на здорових основах не лише служінню своїм членам, але також цілій українській спільноті. Варто відзначити, що найсильнішою членством і оборотним капіталом є Українська Кредитова Спілка в Торонті, яка вже має в загальному 10,000 членів і 100 міл. дол. оборотних фондів. Згадуючи про 50-річчя кредитової української кооперації треба зазначити що вона займає вже поважне місце в економіці країни і має ще великі можливості до дальшої розбудови. „Не забуваймо, що завданням української кооперації у вільному світі є змагати до об’єднання моральних і матеріальних власних сил народу, щоб своєю організованою господарською

діяльністю допомогти тому ж народові створити в країнах свого поселення новий кращий український світ, який знову ж своєю організованою моральною і матеріальною силою зможе допомогти українському народові на рідних землях досягнути його найвищу мету: повну власну державність і нову суверенність". („Координатор", том 15, 1986.)

Українська кооперація своїми фондами допомогла діянню „Комісії Захисту Громадських Прав КУК". Комісія домоглася права репрезентувати Комітет Українців Канади перед Комісією Дешена своїм представником адвокатом Іваном Сопінкою з Торонта. Комісія створила „Мільйонний Фонд" Захисту Громадських Прав. Усі кредитові спілки погодилися підтримати заходи КУК. Висоту пожертви залишено на поодинокі кредитівки. Кредитова Торонтонська Спілка, „Будучність" і „Союз" проголосили першу пожертву по п'ять тисяч дол.

В 1966 р. тільки в Онтаріо вже було 23 українські кредитові спілки, понад 16,000 членів, деякі кооператори прийшли до переконання, що Канада має користі з Кредитових Спілок. В Торонті було тяжко зорганізувати фінансову інституцію, але найшлися відважні і з великою допомогою бувшого міністра Івана Яремка та Алана Гросмана, які цілком підтримали ініціативу певних людей: Ботюка, Чолкана, Кліша, Карманіна, Шіповика, Стефури, Ситника і д-р Пелеха, створили повірочну компанію в Торонті „Коммюніті траст", (Community Trust Co. Ltd.) яка була інкорпорована в Онтаріо 7-го вересня 1975 р. Отже бачимо, що тут спільними зусиллями досягнуто велике діло, бо за цей час від вересня 1975 р. до грудня 1984 р. „Коммюніті траст" вже перейшла 70 мільйонів дол. активів та має понад 4 мільйони дол. майна. Плянується заснувати спільний повірочний асекураційний фонд, з якого користувались би усі українські кредитівки на рівних правах, як це вже зроблено в США. Співвласниками є уділовці, що їхній капітал виносить біля 5 мільйонів дол., але головними уділовцями були основоположники: „Будучність", „Союз", „Кредитова Спілка Пресвятої Марії", Торонто, Українська Кредитова Спілка, Торонто. („Координатор", том. 12 (ч. 1-2), 1983, том. 13 (ч. 1-2) Торонто, 1984, том. 14 (ч. 1-2), 1985, том. 15, 1986.) Кредитова кооперація послужила нам прикладом як можна дуже багато досягнути спільними силами.

Крім кредитівок маємо в Торонті і приватний банк Петра Яцика: „Промбанк інвестмент і група Яцика" („Промбанк" Investment Ltd. and The Jacyk Group). Петро Яцик приїхав до Канади після Другої світової війни. На протязі кільканадцяти років Петро Яцик пожертвував на українську науку

біля двох мільйонів доларів. Він теж встановив Фундацію свого імени розміром 25% свого маєтку на розвиток української науки. Можна його сміло назвати „Меценатом української науки”. В Торонті є багато більше українських мільйонерів, але не всі ідуть слідами Петра Ящика. Деякі вклали капітал в підприємства, але є багато таких що тримають гроші в банку на високих відсотках.

Українська преса в Канаді. Дивись: Д-р Михайло Боровик. Українсько-Канадська Преса та її значення для української меншини в Канаді. Мюнхен, УВУ, 1977, 340 стр.

РОЗДІЛ XI

СПОРТ

З приїздом перших поселенців до Канади з батьками приїхало певне число середньошкільної молоді, яка вже в Галичині в школі займалася спортом. В Канаді серед українців спорт поширився досить скоро, бо вже 1910 р. був зорганізований перший український футбольний клуб із студентів учительської школи (нормал) в Брандоні, Ман., тяжко установити як довго клуб проіснував. Про інший спортовий клуб маємо згадку в Саскачевані. „Спортовий Клуб Українських Учителів у Вакав, Саск.“, 1919 р., членом цього клубу був Дж. Діфенбейкер, пізніший прем'єр-міністр Канади та великий приятель українців. Бачимо що приязнь до українців у Діфенбейкера почалась вже в ранні роки.

Спортові клуби існували в бурсах, інститутах де жила українська молодь, яка теж брала участь у різних видах спорту, як одиниці в канадських школах, чи в спортових клубах.

У Вінніпегу спортове життя ожило з приїздом Константина Залітача зі Львова, по професії учителя „Діточої Громади“ при парафії св. Володимира й Ольги. Загинув трагічно, але геройською смертю, рятуючи ученицю, яка потопала в „Ред Ривер“ у 1915 р. Він був першим у Вінніпегу, що почав руханково-спортове життя серед шкільної молоді. Його працю продовжував Михайло Кумка в „Просвіті“, поки не виїхав до Торонта та попав під вплив червоних. Старша молодь Вінніпегу заснувала в 1922 р. руханкове товариство „Січ“ і дала почин закладати „Січові курені“ по інших містах Канади. Постали Українські Стрілецькі Громади (змагання у малокалібровому стрілянні, видавалися „Основи стрілецького спорту“, 1939 р.). На сході Канади, вже в 1924 р. засновано школу авіації в Ошаві. З 1926 р. діє у Вінніпегу „Канадійсько-Український Атлетичний Клуб“, а з 1929 р. „Український Футбольний Клуб“ при Інституті „Просвіті“.

У час воєнний засновано у Вінніпегу український клуб гри гольфа „Тризуб“, головою клубу був вибраний д-р П. Гуцуляк. „18 жовтня 1940 р. на закінчення сезону, д-р В. Ф. Бачинський виграв чашу як чемпіон гри в гольфа. А в 1941 р. д-р П. Гуцуляка вибрано ще на один рік президентом клубу“. („Український Голос“, ч. 19, 1941). В 1941 р. українська преса подає: „Трофей Джана Брекена. В Українськiм Народнiм Домi у Вінніпегу

відбулося... 29 березня церемоніальне передання Трофею Джана Брекена спортовому клубові, що міститься при цій організації, за те, що здобув найбільше точок під час Українського Дня... 1-го липня минулого року ... Трофей прийняв Богдан Бабинець, член спортивного клубу ..." („Укр. Голос” ч. 15, 1941).

Після Другої світової війни центром спортивного життя стало Торонто, де існують Крайова Делегатура Української Спортової Централі Америки й Канади, спортові товариства „Тризуб”, „Україна”, „Карпато-Лещетарський Клуб” та інші. В Монтреалі діє „Україна”, Футбольна ланка яка здобула першість Канади на 1957 р. Преса подає що: „Спортове Товариство „Україна” закінчило з честю першу частину розгрівок за першенство Міської Футбольної Ліги” а далі читаємо що: „спортове Товариство „Україна” закінчило першу рунду змагань за мистецтво кляси „А” Футбольної Ліги. З семи змагань команда синьо-чорних виграла три... У висліді наша команда займає третє місце в таблі з 8 здобутими точками на 14 можливих”... („Укр. Голос”, ч. 31, 1950, ч. 27, 1951).

З приїздом нової іміграції до Канади у Вінніпегу СУМ робив заходи відновити спортове життя і вже в 1949 р. при Інституті „Просвіта” зорганізовано спортовий клуб „Дніпро”, головою вибрано Михайла Боровика, господарем С. Царика. Опікуном був Василь Шкраба, радний, підприємець, посол в Манітоській легіслятурі. Клуб себе проявив у ланці копаного м’яча, на воротах грав д-р Володимир Білінський, який в цей час ностріфікував свій медичний диплом у Вінніпегу.

Наплив нових спортовців до Канади скріпив життя й поширив його на різні ділянки: футбол (копаний м’яч), теніс, волейбал (відбиванка), плавання, лещетарство та інші. Посилилася фізкультурно-виховна праця серед молоді у спортових товариствах і відпочинково-виховних таборах. Щорічно влаштовуються спортові грища. У 1959 р. у Нью-Йорку відбулося спільне з Канадою свято молоді з різними спортовими змаганнями. Вже 1980 р. Українська Спортова Централь Америк і Канади спільно зі спортовцями інших поневоленних в СССР народів організувала „Вільну Олімпіяду”, що відбулася в Етобіко-Торонто. Українська репрезентація здобула на ній 11 золотих, 8 срібних, 7 бронзових медалів і здобула друге місце після латишів. Ця олімпіада відбуватиметься раз на 4 роки. Українські спортові товариства відіграють помітну ролу в загальному спортовому житті Канади; багато разів вони були чемпіонами своїх міст чи округ, а краші спортсмени цих клубів не раз були членами спортових репрезентацій

Канади. Українське спортивне життя розвивається і по інших скупченнях українського поселення. Багато українців виступає і в інших спортивних клубах, головно хокейних (брати Ваврики й інші). Давид Андрейчук (Дейв) хокеїст. В 1981-82 був одним з кращих гравців в Онтарійській Молодіжній хокейній лізі. В 1982-83 рр. команда із Баффало „Сейберс” виступала у 43 матчах, забила 14 голів, а 23 здобуто з їхньою допомогою. Зенон Андрусишин, футболіст, псевдо „Де Біг Зи”. В 1970 р. закінчив студії в Каліфорнійському університеті (М.А.), і потім протягом 10 літ виступав у Торонті в „Аргонавтс” на позиції кікера. Вславився численними рекордами у Канадській Футбольній Лізі, між іншим найдовшим 108 ярдовим пунктом, в 1981 р. провадив із середньою 47.2 ярдовою, і був покликаний до Істерн Конференц Ол-Стар Тім. У 1982 р. виступав в „Едмонтон Ескімосах”, а з 1983 р. Тампа Бей, США.

15. Посвячення прапора СТ. „Україна” в Торонті, 1952. Автор вписується до Пропам’ятної книги. Направо стоїть голова Василь Бойчук.

Вейн Бабиш, спортсмен, хокеїст. Виступав у команді „Ст. Люїз Блуз” з 1979 р. У 1980-81 провідний гравець команди, для якої здобув 16 голів. У 1982-83 рр. у 71 матчах здобув 16 голів і з допомогою В. здобуто 23. Його брат Давид у команді „Вінніпег Джетс”.

Василь Барилко, хокеїст, званий популярно „Биг Бил”. Грав на позиції захисника у Торонті „Мейпел Ліфс” 1946-51. Виступав у чемпіонаті „Мейпел Ліф Стенлей Кап” чотириразово, у 1951 р. здобув „Стенлей Кап” для своєї команди. Загинув трагічно в летунській катастрофі 1951 р.

Іван Бовер, хокеїст-воратар. Виступав у командах „Нью-Йорк Рейнджер”, 1953-57 і „Торонто Мейпел Ліфс”, 1958-70. Вславився добрими вислідами.

Гас Боднар, хокеїст. Виступав у хокейних командах Торонто „Мейпел Ліфс” 1943-47 рр., Чикаго „Блек Гокс”, 1947-54, „Бостон Брюїнс” 1954-55. У 1944 р. здобув „Caulder Trophy” і „Rookie of the Year N.H.L.” З його допомогою Бил (Василь) Мосієнко здобув рекордові „три голи” на протязі 21 секунд, у матчі 23 березня 1951 р.

Михайло Босий, передовий хокеїст. Один з найкращих гравців в історії хокея. Званий „Биг Майк”. З 1977 р. виступав з „Нью-Йорк Айлендерс”. Протягом шести сезонів 1977-83 рр. здобував для своєї команди пересічно 60 голів і допоміг у 55-ти.

Володимир (Волтер) Брода, хокеїст-воратар. Один з перших хокеїстів у Національній Хокейній Лізі. Виступав у хокейних командах Брендону, Вінніпегу і Дітройту. Протягом 14 сезонів, 1936-52 (з перервою 1943-45, служив у Канадській армії) виступав у „Торонтонській Мейпел Ліфс”, з якою виграв шість разів „Стенлей Кап”. У 1941 р. визнаний найкращим воратарем у Національній Хокейній Лізі, званий популярно „Тирк”. У відставці працював тренером у команді „Марлборовс” у Торонті.

Генрик Вашук, футболіст, кар’єру футболіста починав в університетській команді „Кент Стейт Юніверсіті” у 1975 р. найменований „Ол Американ”. У 1982 р. вибраний до „Eastern Conference All Stars” команди.

Едвард (Ед) Веренич, світовий чемпіон керлінгу. Студював у Політехнічному Інституті Раєрсона у Торонті. Виграв багато разів у канадських і міжнародних змаганнях у керлінгу. Найбільший успіх мав у

1983 році, коли здобув титул світового чемпіона керлінгу. Працював у Торонті.

Лайол Вознесенський, футболіст. Виростав у Вінніпегу, де почав кар'єру професійного футболіста у команді „Блю Бомберс”. В 1977 р. признаний як „Бомберс Рукі” року, Манітоби. Від 1979 р. виступав у командах в Калгарах, відтак у Гамільтоні, а від 1981 р. у Саскачеванському „Рафрайджерс”.

Дейл Гаверчук, визначний хокеїст. Виступав як капітан команди „Корнвал Джульйор Роялс”, з якою двічі здобув „Меморієл Кап” у 1979-80 і 1980-81. У 1981 р. підписав п'ятилітній контракт за 800,000 дол. за участь у грах „Вінніпег Джетс”. Визнаний одним із найкращих гравців хокеїстів Північної Америки, у 1981-82 р. здобув 103 точки.

Билф Гоменюк, спортсмен, гравець гольфа. Одні із визначних канадських гравців у гольфа в 50-их, 60-их і 70-их роках. Виступав у канадській команді, яка грала за світову чашу в 1971 і 1976 роках. З 1956 голова професійного „Гайленд Гольф Клубу” в Лондоні, Онт.

Михайло Жук, хокеїст, званий „Майк”. Виступав у команді „Ст. Люис Блуз”, де протягом 1980-81 рр. здобув 24 голи а в 44 був допоміжним.

Тарас (Тері) Іваншин, повне прізвище „Іванишин”. Виступав у монреальській „Алуєтс”, 1966-70 рр., граву „Калгарських Стемпідерс”, відтак повернувся знову до „Алуєтс”. Чотири разово виступав у „Вестерн Футбол Ол Старс” і двічі у „Істерн Ал Старс”, здобув також нагороду „Шенлей”. Останніми роками провадив підприємство у Монреалі і був коментатором футбольних матчів у Канадському національному телебаченні.

Володимир Ігнатович, любитель й організатор спорту. Прибув до Канади по Другій світовій війні й оселився в Торонті. Присвячував свій час для спортивного виховання української молоді, спортивний референт К.У.К.С.У.М на протязі трьох років, 1968-72, на протязі восьми років організував і провадив двотижневі спортивні табори С.У.М. Працював теж у спортовому товаристві „Україна”, провадив відбиванкові турніри Української Спортової Централі Америки і Канади. В 50-их роках був активним змагуном у футбольній команді С.Т. „Україна” та був у провіді цього товариства в роках 1975-77, а від 1983 -- очолював його.

Орест Кіндрачук, хокеїст, оптиметрист. В часі університетських студій займався спортом та успішно грав в хокея. Виступав у молодіжній дружині „Саскатун Блейдз”, відтак у „Філадельфія Флаєрс” 1972-78 р., „Піттсбург Пенгвінс” 1978-81 р., „Вашінгтон Капіталс” 1981-82 р. Один із кращих хокеїстів у Національній Хокейній Лізі та один із гравців „Стенлей Кап” чемпіонату.

Семен Мацькевич, ветеран, ентузіаст спорту. У 20-их роках прибув до Канади і поселився в Торонті. Співорганізатор 360-го Відділу Українсько-канадського легіону. Особливі заслуги виявив в допомозі новоприбулим емігрантам, в підшуканні праці, тощо. Організатор першої української дружини копаного м'яча в Торонті.

Іван (Джон) Коніговський, футболіст, студіював фізкультуру і математику в Брігем Янг в Юта і в Саскачеванському університетах. Був членом Канадської національної легкоатлетичної команди. П'ятикратно встановив рекорд у потрійному стрибку, як також у бігах на 300 і 400 метрів. У футбол почав грати у 1973 р. в команді Саскачеванського університету, потім в „Едмонтон Ескімос”, 1974-82 рр.

Михайло Крушельницький, хокеїст Національної Хокейної Ліги. Кар'єру професійного хокеїста почав із „Бостон Брюїнс”, відтак у „Едмонтон Ойлерс”, де грав у першій лінії із Грецьким, і в сезоні 1984-85 забив 43 голи, а 45 забито з його допомогою. Виступав у фіналі за чашу „Стенлей”.

Григорій Євген Лакусяк, професійний футболіст, закінчив університет в Тулсі (Б. С. 1966). Виступав в професійних футбольних командах, як „Міссурі Валлей Конф. Ол Старс”, 1966, в „Канадійській Футбольній Лізі”, „Ал Стар”, 1972-73 і в „Блу Бомберс” у Вінніпегу з 1968. Викладав фізичне виховання в Східній шкільній дивізії, від 1969 р. Був українським атлетом року (1972).

Морис Лукович, хокеїст. Починав кар'єру хокеїста у молодіжній команді в Медисин Гет, Алта. Грав із „Гюстон Ойлерс”, від 1978 р. У „Вінніпег Джетс”. Здобув багато визнання, двічі репрезентував „Вінніпег Джетс” в „Ол Стар Геймс” Національної хокейної ліги, у 1980-81 р. здобув четверте місце у Національній Хокейній Лізі”. Признаний „Душею Вінніпегських Джетів”.

Орест Мелешук, гравець в керлінг. Один із кращих манітобських гравців цього спорту. Найбільший успіх досягнув у світовому і канадському чемпіонаті 1972 р., тоді ж здобув звання чемпіона. Прозваний „Біг Ов”. Проживав у Вінніпегу, де працював інженером техніком.

Василь-Бил Мойсієнко, визначний хокеїст. Один із кращих хокеїстів у Національній Хокейній Лізі. Найбільші успіхи здобув, граючи у команді „Чикаго Блек Гокс”, 1941-55. У своїй кар’єрі грав у 711 матчах і забив 258 голів, а 282 здобуто з його допомогою. Найбільшої слави зазнав у матчі проти „Нью-Йорк Рейнджерс” 23 березня 1952 р., коли на протязі 21 секунд здобув три голи для своєї команди. У 1965 р. офіційно визнаний у „Гокі Гол оф Фейм”. Він визнаний „Українським Спортсменом Манітоби” в 1990 р.

Бронислав Нагурський, футболіст. Один з найкращих футболістів в Американській Футбольній лізі. Під час студій у Міннесоті виступав в університетській футбольній команді. Найбільші успіхи здобув, граючи в „Чикаго Берс”. Його син Бронко Нагурський молодший, продовжував традицію, виступаючи у Канадській футбольній лізі в „Гамільтон Тайгер-Кетс” 1959-66 рр.

Михайло Николук, хокеїст, тренер, виступав у молодіжній хокейній команді „Торонто Мерлборос” протягом 1956 р., грав у 32 матчах для „Торонто Мейпел Ліфс”, потім продовжував гру в Американській Хокейній Лізі. Після закінчення кар’єри хокеїста працював асистентом тренера „Нью Йорк Рейнджерс” і „Філадельфія Фляєрс”. Від 1981 р. головний тренер торонтонської „Мейпл Ліфс”.

Степан Онишук, футболіст, учитель, відомий як „Стіф Ов”. Виступав у студентській футбольній команді. У Гамілтоні продовжував гру в команді „Тайгер-Кетс” і учителював у школі. Трикратно виступав у Канадському чемпіонаті за „Грей Кап”. З 1969 р. директор Ставтс Секендері Скул в Гамілтоні. Останніми роками займався різьбою в дереві.

Джеймс Петрик, хокеїст. Батько Степан був футболістом, брат Степан хокеїстом. Виступав на позиції захисника у Канадській Національній Команді, яка здобула бронзову медалю на Світовому чемпіонаті хокея у Західній Німеччині в 1983 р. В роках 1982-83 грав в університетській команді „Норт Дакота Сакс”.

Степан Петрик (молодший) хокеїст. Батько Степан грав у футбол, брат Джеймс у хокея. Виступав у молодіжній „Брендон Вайт Кінг Джуніорс”, з 1981 р. у Національній Хокейній Лізі у „Бафало Сейберс”. Грав у Канадській Національній Команді, яка здобула бронзову медаль на Світовому чемпіонаті у Західній Німеччині в 1983 р.

Степан Петрик (старший), футболіст, підприємець, посол. Студіював у торговельній та учительській колегіях. Протягом 13-ти років виступав у вінніпезькій команді „Блу Бомберс”. У 1957 р. здобув трофей Томи Ламсдена. Виступав і грав за „Грей Кап”, який Блу Бомберс здобули в 1959-60 рр. У 1962 р. обраний послом до Манітобської легіслятури з Ліберальної партії, з виборчої округи Ассінібоя, яку заступав протягом 15 років. У 1978 р. найменований комішенером Канадського радіо і телекомунікації.

Степан (Стіф) Подборський, змагун лещетар. Степан на 16 році життя покликаний до Канадської Національної Лещитарської Команди. У 1981-82 р. перший із Північної Америки, що виграв Світовий лещетарський кубок в гірському змаганні.

Тарас Савчук, вславлений чемпіон хокея. Званий „Біг Террі”. Один з найбільших чемпіонів хокея у світі. Протягом двадцяти літ спортової кар’єри боронив ворота хокейних команд Вінніпегу, Торонта, Бостону, Дітройту, Нью Йорку. Вславився тим, що у 103 матчах не пропустив ні одної брами. Посмертно визнаний хокеїстом століття Манітоби, 1974 р.

Давид (Дейв) Семенко, хокеїст. З 1977 р. виступав у Національній Хокейній Лізі, протягом п’яти сезонів з „Едмонтон Ойлерс”. У 326 грах здобув 45 голів, а 47 здобуто з його допомогою.

Яків Сілецький, футболіст, ветеринарний лікар. Прибув до Канади 1948 р., нострифікував диплом в Академії у Гвелф в 1956 р. В часі студій грав в різних футбольних дружинах. У Торонті член КУПП Українського Ветеринарного Об’єднання та інших.

Олександр Скоцень, визначний футболіст (soccer). На початку 30-тих рр. активно включився у діяльність Українського Спортивного Союзу у Львові. З приходом советів у 1939 р. покликаний до московського, а згодом, київського „Динамо”. Під час німецько-советської війни повернувся до Львова, де активізувався в українському спорті. Потім в 1944 р. грач і тренер лігової команди у місті Жіліна, Словаччина, відтак організатор СТ „Україна”

у Зальцбурзі, Австрія, в Ульмі, Німеччина. В 1948-50 рр. виступав у професійній першоліговій команді у місті Ніцца, Франція. Прибув до Канади в 1950 р. Тут був організатором, грачем і тренером команди СК „Тризуб” у Торонті, виступав у збірній команді Онтаріо, як також був її тренером. Написав спомини „З футболом у світ”, 1985 р.

Іван Тедорович, шахіст. Проживав у Торонті. У відкритому шаховому турнірі переміг грендмастера з Австралії Волтера Бравна в 1970 р.

Борис Тищик, визначний спортсмен. Під час студій у Вінсент Мессі Колеїджіет у Вінніпегу здобув медалю Генерального Губернатора, як також був призначений спортсменом року. Продовжував студії у Вінніпегському університеті, де у 1974 р., був признаний як Манітоба Ргодес Сколар й потім продовжував студії в Англії. Був членом університетської чемпіонської відбиванкової команди.

Володимир (Волтер) Ткачук, гокеїст, тренер. Прибув до Канади після Другої світової війни. В 1967-81 виступав у „Нью Йорк Рейнджерс”. Був винятково сильним і швидким грачем. Від 1981 р. почав працювати асистентом тренера тієї самої команди.

Силвія Федорук, передова спортсменка, фізик. Студіювала в Саскачеванському університеті, а також працювала професором того самого університету. В 1949 р. здобула золоту медалю Генерального Губернатора. Від часів студентських успішно займалася спортом. У Канадському легкоатлетичному чемпіонаті у 1947 р. здобула дві золоті, срібну і бронзову медалі. Грала у чемпіонських командах у кошиківку, відбиванку і гольф, а також у керлінг, у чемпіонаті в 1961 р. здобула третє місце. Вона президент Канадської жіночої асоціації керлінгу.

Федір (Фред) Широ, гокеїст. З 1947-50 рр. грав на позиції захисника в „Нью Йорк Рейнджерс”. Потім працював тренером в Омага і Баффало. Від 1971 р. тренер „Філадельфія Фляєрс”. Провадив команду в успішних змаганнях за „Стенлей Кап” у 70-тих роках.

Ю. Кусів у важкій атлетиці вибився і здобув першість Канади. Ю. Кусів, колишній чемпіон України.

Як бачимо, що Канадська Україна в спортовому житті має добрі успіхи та здобуває перші місця і нагороди, це в більшості молодь, вже народжена

в Канаді. Ми вже згадували, що наплив нових спортсменів до Канади скріпив спортивне життя й поширив його на різні ділянки, а особливо в Торонті та Монреалі. Українське спортивне життя розвивалося і росло в 50-тих і 60-тих роках. Для інформації українського загалу вже в травні появилася спортивна газета в Торонті „Спортивні Вісті”, український спортивний тижневик на 8 стор. Видавець Карло Мулькевич. Перше число вийшло 12 травня 1954 р. Газета ілюстрована світлинами з усіх ділянок українського й світового спорту. Часопис був присвячений плеканню й поширенню ідеї спорту та спортивного духа серед української молоді, що й з'ясовано в статті „Від Редакції і Видавництва”: „Потреба такого журналу є більше як пекуча. Зріст кадрів української молоді на цьому терені вимагає від нас збільшеної контролю над її спортивним вихованням. Ця молодь повинна бути вихована не тільки спортивно, але й національно. Вона повинна служити інтересам української нації, помножуючи добру славу українського імени своїми перемогами і першествами на спортивних майданах... Виховуючи доброго українського спортсмена, ми добре виконуємо свій обов'язок у відношенні до нашої хвиливо втраченої Батьківщини України”. („Спортивні Вісті”, ч. 1, 12 травня, 1954). Але після спортивного сезону в жовтні 1954 р. газета перестала виходити.

В пізніших роках „Гомін України” почав видавати тижневик під назвою „Спорт”, на 8 стор. Редагувала колегія. Перше число вийшло 7 травня 1955 р. Вгорі на першій сторінці спортивний клич: „В здоровому тілі - здоровий дух”. Газета виходила тільки під час літнього сезону. Присвячена справам українського спорту. Ось як накреслено її завдання у програмовій статті:

„Приступивши до видання „Спорту”, ми мали на думці тільки одне -- дати для нашої спортивної громади часопис, який міг би служити не тільки інформатором нашого спортивного життя, але своєрідним джерелом допоміжних матеріалів, потрібних для праці над собою і праці над іншими. Ми бо свідомі того, що з ділянки спорту ми маємо найменше друкованого слова. („Спорт”, ч. 1, 14 травня, 1955 р.) Газета 14 липня 1956 р. перестала появлятися. Як бачимо, що ціль обидвох газет та сама, але не було достатних фондів продовжувати видавати спортивну газету.

В 1970 роках помітний спад і застій в деяких ділянках спорту. Маємо статтю в „Гомін України” під назвою „Спорт -- Наш Приятель”, а саме: „Відомо, що фізичне і спортивне виховання серед українських громад занепадає. Колись добре організовані українські спортивні клуби, як „Україна” -- Торонто, „Україна” -- Монреаль, і інші помалу залишають свої

позиції, а їхня діяльність звелась до копання „галки” від воріт до воріт і то у 75% чужими гравцями”. Тут далше говориться про спортове життя в СУМ... „і хоч СУМ вийшов на перше місце серед інших товариств і молодіжних організацій, проте радіти нам передчасно і таким станом вдоволятись не можна. СУМ мусить позбутися старости, щоб зберігти здоров'я, бадьорість, здатність до праці і творчости. Спорт мусить відіграти далеко більшу ролю як засіб виховання юнацтва, бо „в здоровому тілі – здоровий дух”. („Гомін України”, ч. 50, 5 грудня, 1970 р.)

Цей самий спортовий клич „В здоровому тілі – здоровий дух”, можна сміло примінити до наших дівчат-красунь, які часто виграють перші нагороди за свою красу і здібності у своїх школах, організаціях, містах, округах, чи провінціях, а також національно в Канаді: Синтія Керелюк, Краля Канади (Місс Канада) 1984 р., народжена у Саскатуні в українській родині. Закінчила педагогічні студії. Здобула титул „Місс Едмонтон”, 1982 р. і „Місс Канада”, на 1984 рік. Працювала над докторатом у голлістичній медицині.

Джовді Ратледж, краля Канади на 1983 р., народжена в Канаді в родині Василя й Іванни Р. Вавринюків – діди Джовді були активними в громадському і культурному житті Давфину. Після закінчення Манітоського університету, 1982 р. займалася проєктуванням моди. На конкурсі в Торонті в листопаді 1982 р. була обрана „Кралею Канади 1983”.

Донна Савицька, Краля Канади 1972 р., народжена в Кітченер, Онт. Закінчила драматично-балетну школу, студіювала в університеті в Кітченер. Брала участь в українських драматичних виступах у Садбурах. У 1972 р. була обрана „Кралею Канади”.

Ліза Савка, краля Канади, (Miss Teen Canada, 1986) народжена у Вінніпезі. Шістнадцятилітньою була выбрана кралею підлітків Канади на 1986 р. і з 39 контестанок цілої Канади. Є учасницею танцювального ансамблю „Орлан” та парафіяльного хору, УКЦ св. Миколая. Спортсменка року в школі (Гарден Ситі Коліджіет), активна була у всьому житті своєї школи.

Отже українці в Канаді можуть похвалитися не тільки працьовитістю, дбайливістю, підприємчивістю, добрими спортсменами а також красою і здібностями. За це ми всі є горді.

РОЗДІЛ XII

УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ КАНАДИ

Перші спроби увійти в політичне життя Канади

1907 р. в листопаді „Українська вільнодумна федерація” у Вінніпезі повідомила, що випустила в світ першу книжечку українською мовою в Канаді п. з. „Націоналізм і народні святощі”. В книжечці поміщений також портрет Михайла Драгоманова. Редактором видання був Мирослав Стечишин.

Соціальні впливи серед перших поселенців були великі. Українські робітники й фермери не входили в теорії соціалізму, але дивилися на практичні застосування. Агітатори вміли використати незavidний стан робітника. В листопаді відбулася передвиборча нарада в залі Наукового Товариства ім. Т. Шевченка при участі 200 осіб. Наряду влаштував „Український вінніпегський відділ Соціалістичної партії Канади”. Вічем керував К. Качмарик, а справи реферували: Василь Головацький, Я. Лютак та П. Крат. А вже 15 листопада появилoся перше число „Червоний Прапор” з піднаголовком -- „часопис для робочого люду”. Гаслом часопису в девіз: „Пролетарі усіх країн єднайтесь”. Редактором був Мирослав Стечишин. Газета перестала виходити 6 березня 1908 року.

Життя українських поселенців починає прибирати організованої форми на заході Канади, зокрема в Ванкувері й околиці. До перших свідомих українських піонерів Ванкуверу й околиці, належали: Юрій Сиротюк, його брат Василь, Петро Цимбал, Гаврило Сліпченко, Михайло Стечишин, Микола і Василь Каменецькі, Мирослав Стечишин та горстка інших. Стараннями Мирослава Стечишина та Юрія Сиротюка в Ванкувері зорганізовано 1907 року робітниче товариство „Боротьба”. Ця громада влаштувала громадські сходи, відбувала спільне читання книжок та часописів і влаштовувала доповіді на політичні й культурно-освітні теми. Отже, невелика кількістю українська колонія Ванкуверу нічим не лишилась позаду в пошавлені освітньої праці від інших осередків українського поселення в Канаді.

Другим українським товариством на побережжі Тихого океану було Товариство „Воля”. Постало воно в місті Нанаймо, де українські робітники працювали в вугільних копальнях. Це товариство було зорганізоване 16 червня 1907 року. Інше українське товариство в південно-східній частині Бритійської Колумбії, в місцевості Госмер. Це було „Робітниче товариство ім. Січинського”, що відіграло поважну роль в розвитку робітничого руху між українцями тих часів. Товариство мало соціалістичний характер. Українська група соціалістів була народовцями, а не інтернаціоналістами. Ля Кириак, в своїй автобіографії так висловився про це товариство:

„В Госмет, Б.К. я доживілізувався національно й політично. Там було українське робітниче товариство, в якому я був півтора року діловим секретарем. Була теж велика бібліотека (майже всі видання Наукового Товариства ім. Шевченка, „Діла”, „Просвіти”, радикальні й соціалістичні”.⁴⁸ В 1909 році в Госмер відбувся перший Шевченківський концерт.

1908 рік знову переносить нас до Вінніпегу, де відбувалися важливі події українських поселенців. В березні 1908 року у Вінніпезі відбулося відкриття „Української книгарні”. Була це перша висилкова книгарня української книжки в Канаді. Книгарня мала кілька серій скомплектованих книжок ціною одного доляра. Її власником був Аполінарій Новак. А вже 6 травня зорганізовано український літературний клуб у Вінніпезі. Клуб очолив З. Бачинський.

Українці беруть участь у політичній акції, не забуваючи про братів в Україні. Старанням українських соціалістів 12 травня відбулося масове віче, на якому схвалено резолюцію, щоб домагатися від австрійського уряду звільнення з в'язниці Мирослава Січинського, який 12 квітня виконав політичний атентат на краєвого намісника Потоцького у Львові. Цю акцію підтримав український загал.

Перший загальний з'їзд українців Канади відбувся 15 серпня. Цього дня розпочалося триденне делегатське віче”. Віче відбувалося разом з учительською конвенцією а залі Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Головою з'їзду обрано Т.Д. Ферлея, а заступником фермера Д. Яремія. Упродовж перших двох днів дебатовано над просвітними справами у провінції Манітоби. З'їзд тривав три дні. На з'їзд прибуло 37 делегатів від читалень, 33 учителі, а з місцевими гостями на з'їзді було близько 200 осіб.

⁴⁸Бритійська Колумбія і українці. Ванкувер. Відділ Взаємної Помочі, 1957.

Головними організаторами з'їзду були: Я. Арсенич і Т.Д. Ферлей. Схвалено низку резолюцій, що стосувалися дальшого культурного розвитку українців у Канаді.

В Альберті початок українського суспільно-громадського життя припадає на 1909 рік. В українській оселі Мирнам скликано перші установчі збори читальні „Просвіта”. При „Просвіті” був зорганізований аматорський гурток. Тут відбувалося навчання рідної мови, що його в початках вів учитель Михайло Мушка.

Дві важливі події треба відмітити в церковному та суспільно-громадському житті українців Канади. Митрополит Андрей Шептицький прибув до Монреалю 7 вересня 1910 року, щоб узяти участь у Міжнародньому Евхаристійному Конгресі. Тоді цей великий Князь Української Церкви відвідав головніші українські осередки. Друга з замітніших подій, це поява першого числа „Українського Голосу”, редактор В. Кудрик. Це була перша газета, що відважно проголосила на своїх сторінках слово „Український”. Але з бігом часу газета стала органом Союзу Українських Самостійників і втратила загально український характер.

Ми згадали більші осередки українського поселення в Канаді та початки організованого життя. Торонто, що сьогодні є другим осередком українства, залишився останнім в часі піонерського поселення українців у Канаді. Торонто, як промисловий центр потребував кваліфікованих фахівців. Перші українські поселенці були призначені на степи заходу Канади. Вони не поселялися у містах, бо не були фахівцями. Тому прояви організованого життя в Торонті припадають аж на 1910 рік. В цьому році зорганізовано допомогове товариство „Русько-Українське Товариство св. Михаїла в Торонті”. (The Ruthenian National Benefit Society in Toronto).

Метою Товариства було: „з'єднати братньою любов'ю усіх русинів замешканих у Канаді, котрі є доброго здоров'я, ведуть чесне і моральне життя. Нести по можливості моральну й матеріальну поміч у випадках хвороби, або в нещасливих випадках. Ширити між членами просвіту і старатися про їх суспільний і духовий добробут”. Товариство пізніше змінило назву на „Українське запомогове товариство ім. Шевченка”, яке проіснувало до 1926 року. Воно поклало початок таким культурно-освітнім установам у Торонті як: „Читальня Просвіти ім. Т. Шевченка”, „Музичне Товариство ім. Миколи Лисенка”, „Український Народний Дім” та ряд інших, які постали пізніше.

Майже всі перші громади, будуючи церкви, будували й „Народні доми”, а часом ці доми заступали й церкву, яку ще на початках важко було збудувати. „Народні доми” й Читальні „Просвіти” що були поруч української церкви, були єдиними осередками духового життя українців в Канаді.

В час першої світової війни суспільно-громадське життя змінилося на гірше. В Канаді появилось безробіття. Заборона мати організації вплинула від’ємно на суспільно-громадське і культурне життя українців. Воєнні події вимагали більше війська, а в парі з тим треба було більше воєнних матеріалів. В Канаді заведено примусову військову службу, в наслідок чого почало зростати запотребування робочої сили в різних нових галузях індустрії, так і для заступлення на роботі тих, що їх забрано до війська. Багато молодих чоловіків т. зв. „австріяків” -- інтерновано, тільки за це, що вони були бувші громадяни Австрії, їх заслано до таборів праці, яких в Канаді було аж 28. Вони, як колишні австрійські громадяни, опинилися у „ворожому таборі” і їх неслухно переслідували урядові чинники. Незважаючи на те, що біля 10 тисяч чоловіків добровільно зголосилися до канадської армії і воювали на фронтах разом з іншими громадянами своєї нової батьківщини.

Події, які відбувалися в Україні від 1917 року, сколихнули українською спільнотою у Канаді. Безпосередньо після закінчення війни між центральними державами й аліянтами українці канадці зорганізували „Українсько-Канадський Горожанський Комітет”, який всеціло піддержував український народ на рідних землях у його змаганнях за самостійність. Комітет зайнявся збіркою грошей на потреби українського уряду та вислав двох делегатів, -- д-ра Івана Петрушевича і Осипа Мегаса на мирову конференцію до Парижа. Вони, як делегати від згаданого Комітету, заступали й обороняли українську справу. На цю українську репрезентацію погодився канадський уряд.

Відновлення Української Держави українці в Канаді прийняли і привітали з великою втіхою, радістю та ентузіазмом. Організовано Український Червоний Хрест, а також організовано Позики Національної Оборони. Коли Україна втратила свою самостійність, з тим охолов також ентузіазм українців-канадців. Українсько-Канадський Горожанський Комітет проіснував до грудня 1922 року.

Іміграція, перервана війною, відновилася по війні. Уряд Канади обмежив її найближчими членами родини, голова якої постійно перебував у Канаді та селянами і сільсько-господарськими робітниками.

Економічна криза (депресія) 1929 і наступних років знову припинила іміграцію. В період між двома світовими війнами до Канади прибуло біля 70,000 українців. В час депресії, брак ринків збуту на сільсько-господарські продукти та падіння цін (в деяких містах: Вінніпег, Едмонтон та інші буханка хліба коштувала 5 ц.) сильно відбилися на фермах, зокрема на тих, які не встигли сплатити куплених земель, а разом з тим на суспільно-господарській та політичній активності українців у Канаді.

Тридцять року характеризуються теж посиленням процесу урбанізації українського населення. На „втечу з фермів”, вплинули такі чинники, як загальна економічна депресія в Канаді, природні обставини, як посуха в степових провінціях та зріст технологічного стандарту життя. В тому часі був помітний теж вплив українців з первісних теренів їхнього поселення, (Манітоба, Саскачеван, Альберта) до Онтаріо.

Як подає „Український Голос” за липень 1930 р. „на вістку, що в Саскачевані впали дощі, упала в Вінніпегу на пшеничній біржі дня 11 липня ціна пшениці на липень до 93 центів. Се є найнища ціна на вінніпезькім ринку за послідних 16 літ”. Вістка, що „19 вересня ціна пшениці в Вінніпегу дійшла до найнизшої уровені після 1908 року. Ціна пшениці з доставою в жовтні упала на біржі до 77 і 5-8 цента”. („Український Голос”, ч. 39. 24. 9. 1930.)

„Надзвичайна сесія парламенту Канади, скликана для обміркування способів на припинення безробіття, скінчилося по полудни ... 22 вересня. Посол Лучкович ... звернув увагу на те, що в пропозиції зміни тарифи, нема нічого такого, що помагало б рільництву ...” („Український Голос”, ч. 40. 1. 10. 1930). В іншому місці читаємо таке: „500 фермерів з муніципалів сусідючих з Канорою, Саск., рішили на своїх зборах в Канорі ставити силою опір проти викидання їх з фармів і бойкотувати продажі за податок, моргеджі та довги ... Віче ухвалило також протест проти „Фашистської диктатури в Польщі”.

В іншому місці читаємо „Економічна криза й безробіття”. Читає описує тяжке положення українців і інших, що виїхали до Ди Па., Ман., з надією дістати працю на Гадсонбейській дорозі, але працю дістають тільки

англійці і частинно ті, котрі робили вже найменше три роки, а решта залишені на власну долю ... „Живемо в крайній нужді, засуджені на голодову смерть. Нашою одинокою поживою є риба з ріки Саскачеван, а ночуємо під голим небом в корчах за містом. Безробітні посилали делегацію до управи, але місто радить забиратись, але куда, не знати, бо й кожне місто стараєсь позбутись від себе безробітних. Найгірше терплять чужинці безробітні ...”, на думку дописувача криза буде тривати довше, єдиний вихід із ситуації це, на державний кошт, вернутися до Старого Краю. Редакція широ відповідає і радить безробітним приміститися тимчасово на фармах!“ Лучше робити хоч би лише за їжу, чим з голоду пухнути. Одначе колиб вам було можливо приміститися десь на фармах ... то ми радилиб Вам се зробити, а не спускатися на депортацію. Бо криза в Канаді не вічна і хоч може ще й слідуочого року було тяжко за роботу, то відносини остаточно поправляться і будете жалувати, що Ви з Канади в хвилі зневіри дали себе депортувати ...” („Український Голос”, ч. 26. 1. 7. 1931).

Таку ситуацію використовували комуністи, про що подає передовиця п. н. „Слідуюча зима”, про агітацію верхівки комуністів, що використовують стан безробіття для своїх цілей: демонстрації й розрухи в різних містах Канади не тільки, що не помогли цій проблемі але були причиною арешту багатьох слов'ян, найбільше з них українців, деяким грозить депортація до Старого Краю. Поки економічний стан у Канаді не поправиться редакція закликає наших фермерів допомогти „менше щасливим братам, приміщуючи їх у себе під час зимових місяців.” („Український Голос”, ч. 27. 8. 7. 1931 р.)

В іншому місці находимо статтю про організацію комітетів допомоги безробітним. Створено один при централі СУС у Вінніпегу, другий зорганізовано заходом всіх місцевих товариств у Едмонтоні, ціль обох комітетів допомогти безробітним українцям; опубліковано відозву до українських фермерів, щоб зголошувалися до комітетів і приймали безробітних на працю на фарми, хоч за мінімальну оплату”. („Український Голос”, ч. 30, 29. 7, 1931.)

Національний комішенер (Джеймс Р. Біггар) Товариства Червоного Хреста, який об'їздив західну Канаду стверджує таке: „Сотки квадратових миль в полудневім Саскачевані нагадують пустинню Сагару і 125,000 людей в сій, діткненній посухою, області стоять в обличчу голоду.” („Український Голос”, ч. 31. 5. 8. 1931.)

На сході Канади теж поширилося безробіття, отже в Торонто повстало „Товариство допомоги безробітним в Торонті”. Вістка подає, що за ініціативою членів Товариств Український Народний Дім і відділу „Взаємна Поміч” засновано Товариство, що „взяло собі за ціль помагати українцям-робітникам в сей тяжкий час безробіття, котре дається відчутти ще тяжче в місті Торонті...” („Український Голос”, ч. 32. 12. 8. 31) Українська преса далі коментує про дальші наслідки економічної кризи. Вістка: „55 шкіл у сусідстві Портедж ля Прері, Ман., приходиться сего року замкнути, бо нема чим платити учителям, а грошей нема тому, що люди не платять податків. Околиця заплатила всего 53 процент податку, а належить до найбогатіших околиць в провінції”. („Український Голос”, ч. 7. 17. 2. 1932.)

Фінансова комісія міської ради Вінніпегу довідалася на своєму засіданні 1 квітня, що на списку людей, які дістають допомогу в місті є 10,900 осіб ... „Від початку січня до 23 березня сі люде дістали допомоги 715,699.84, або 200 тисяч долярів більше, чим в таким самім часі в 1931 році”. Далі такі сумні вістки продовжуються, а саме: „В міській раді Вінніпегу піднесено 28 березня питання депортації безробітних. Голова допомогової комісії, радний Райлі, сказав що в місті є приблизно 1,500 людей, яких можна зараз депортувати... Є се імігранти, що замість піти на фарми, остали в місті і стали тягаром для міста. Місто їх не спроваджувало а мусить їх годувати...” радний Грей вніс резолюцію, щоб не депортувати нікого „хто сам того не бажає”. Радний Гонеймен вніс тоді поправку, аби депортувати всіх, хто став публичним тягарем ... Рішено припоручити комісії аби надумалася над пропозицією Гонеймена”. („Український Голос”, ч. 14, 6. 4. 1932.) Вже в пізнішому числі подано новину, що не будуть депортувати безробітних. Такі вісті приносила преса кожен день, економічна криза охопила не тільки Канаду, але також США. Українці боролися, як тільки могли, творили Комітети допомоги, давали працю на фармах і рятували від депортації, маючи надію на краще майбутнє в цій багатій країні. Ніхто не казав, що їм щось належить, не шукав рівноправности так, як зараз емігранти домагаються того, чого вони ніколи не мали в своїх країнах.

Тяжко переносили українці економічну депресію, але потреба вимагала організуватися проти ворогів українства не тільки в Канаді, але в Україні. Тридцяті роки характеризують ріст поодиноких середовищ, зокрема на внутрішньо-політичному вітдинку таких організацій як: СУС, СГД, ОУН і інші. Перед веде Союз Українських Самостійників заснований в 1927 році православними українцями.

Коротко зипунимося на діяльності т. зв. „Великих організацій”, які все були рушієм консолідаційних сил української національної спільноти в Канаді. В 1934 році прихильники гетьмансько-монархістичного руху організують спортивно-руханкові товариства т. зв. „Січі”, що дали початок політичній організації „Союз Гетьманців Державників”, яка була популярна в Канаді. Мета „Січей” помагати у визволенні України. Членом міг бути кожний українець, якщо він хоче допомагати Україні. „Січ” була базована на тім самім принципі, що і Галицькі „Січі”, з яких вийшли УСС. Вже на перших зборах було доручено організувати відділи в цілій Канаді. Була це напів-військова організація, військова дисципліна зобов'язувала всіх, січовики носили однострої, брали участь у військових маневрах, мали свої літаки, жіночі відділи, а також свій Червоний Хрест. З вибухом війни „Січ” видала „Маніфест” до українців в Канаді, в якому закликала до боротьби проти бруталного поводження російської армії в окупованій Галичині.

1927 року Головна Команда „Січі” знаходилася у Вінніпегу, тут зайшли певні не суттєві розходження відносно публікацій. Рада рішила видавати свій офіціоз „Канадійська Січ”, що пізніше був „Український Робітник”. Вже в 1932 році Михайло Гетьман очолив „Січ” та розбудував її по цілій Канаді, в цей час було понад 50 відділів зі своїми домами, чи домівками. В 1934 році „Організація Січ” прибрала нову назву „Союз Гетьманців Державників”, і була популярна в Канаді.

Для скріплення духу в Гетьманській русі спричинився приїзд Гетьманича Данила Скоропадського до Канади в 1937-38 роки. В цей час він відвідав всі більші поселення, його величаво вітали як престолонаслідника, не тільки українці, але й інші урядові чинники: міністри, єпископи, генерали, університети, редакції газет, а також українські республіканці виявили респект і повагу та синтемент до Гетьманського руху.

Гетьманці також не забували про Україну. В 1927 році сталася повинь в Галичині та Буковині. Українці просили допомоги. Була зорганізована „Централа Гетьманських Січей”, що співпрацювала з Українською Католицькою Церквою, вони повели кампанію допомоги тим, що потерпіли від повені. Також гетьманці подавали допомогу Карпатській Україні 1938 року, а пізніше скитальцям. Зараз Гетьманський рух занепав, брак ідеї, люди постарили, а деякі вже відійшли на вічний спочинок. Членство зменшилося і не проявляє якоїсь більшої діяльності. В 1952 році Гетьманич знову відвідав Канаду і автор цих рядків мав честь його вітати та познайомитися з ним.

16. Гетьманич Данило Скоропадський і о. Ярослав Бенеш, Торонто, --
посвячення прапора СТ „Україна”, 1952.

Хронологічно друге товариство буде: Українське Національне Об'єднання в Канаді, УНО. Ця суспільно-політична організація, виникла на початку 1930-их рр. з ініціативи націоналістів, під впливом яких залишається й досі (ОУН А. Мельника). Перший осередок постав у Едмонтоні 1932, а 1934 р. в Саскатуні відбулася крайова конференція, яка оформила УНО на терені

Канади. До УНО входять місцеві філії, частина їх припинила діяльність через розселення українських емігрантів. Це одна з чисельних організацій. Крайова Екзекутива (згодом президія) мала осідок у Саскатуні, від 1943 року у Вінніпегу, а з 1954 в Торонті. За цей час були такі голови: О. Григорович, В. Косар, В. Гультай, М. Плавюк, Я. Білак, М. Мицик, Л. Філь та інші. З УНО співпрацюють ідеологічно споріднені т. зв. братні організації: Українська Стрілецька Громада, Організація Українок ім. О. Басараб, Молодь Українського Об'єднання. УНО відіграло важливу роль при заснуванні КУК.

УНО веде широку культурно-освітню діяльність: народні доми, школи українознавства, вищі освітні курси, літні виховні табори молоді, гуртки самодіяльності. При філіях існують репрезентативні ансамблі: бувший хор О. Кошиця у Вінніпегу, бувший хор Н. Городовенка, Монреаль, танцювальна група „Калина”, Торонто, в менших філіях гуртки самодіяльності. Найбільша філія в Торонті, вона має літню оселю біля озера „Симко”. У Вінніпегу при УНО створено в 1944 році „Осередок Української Культури і Освіти”. УНО ініціювало творення кооперативів і кредитових спілок. На політичному відтинку поборювало советофільство серед українських поселенців. Організувало протестні акції проти польської політики на Західних землях України, вело допомогу українцям в Україні і на поселеннях.

Слідуючою з більших організацій між двома світовими війнами був: Союз Українців Самостійників (СУС). Центральне об'єднання крайових організацій українців у Канаді, пов'язаних з Українською Греко-Православною Церквою Канади (УГПЦ). До складу СУС входять: Товариство Українців Самостійників (ТУС), Союз Українок Канади (СУК), Союз Української Молоді Канади (СУМК), Союз Українських Народних Домів (СУНД), Інститут ім. П. Могили в Саскатуні, Інститут св. Івана в Едмонтоні й Інститут св. Володимира в Торонті та Колегія св. Андрея у Вінніпезі з'єднана з Манітобським університетом що виховує молодих хлопців на священників. СУС засновано в грудні 1927 року на з'їздах в Едмонтоні й Саскатуні. Головне завдання СУС координувати працю названих установ і підтримувати діяльність УГПЦ. Майже всі засновники УГПЦ були також засновниками СУС. Керівні органи СУС: Комітет, зформований з голів та секретарів складових організацій і 12 членів. СУС у Канаді перший почав вживати термін „українець, український”, а не по регіональному походженню, особливо пресовий орган „Український Голос”. (див. „Преса”).

Братство Українців Католиків Канади (БУК)

Українська Католицька Церква в Канаді вже мала достатнє число вірних, щоб почати організовувати допоміжні організації для допомоги Церкві. В 1931 році українців католиків вже було 350,000, саме тоді ініціативна група в Реджайні, Саск. -- М. Гриневич і його дружина Ф. Матчук, учителі по професії, до них долучилися ще три фермери -- Мих. Білунський, Дмитро Байда, Григорій Дубик та о. Стефан Семчук і ця шістка зустрічалася кілька разів для обговорення плянів нової організації. По обговоренню вони вирішили скликати ініціативні збори на 28-29 грудня 1932 року, а рік пізніше відбувся з'їзд західних провінцій, де вже обговорювано збереження української культури, релігії, відношення до Канади, як нової батьківщини. Обговорено напрямні праці Братства Українців Католиків, а головне -- звернено увагу на виховання молоді. Перед другою світовою війною вже було понад 60 відділів БУК в Канаді.

На Конференції БУК 25-го червня 1943 року вибрано головою Братства о. Стефана Семчука, на цій конференції вирішено створити жіночу допомогову секцію. Отець Горошко з Принц Алберт став духовним провідником Української Католицької Молоді, а о. д-р В. Кушніра конференція назначила почесним головою. Секретарем вибрано А. І. Яремовича, що був діловим секретарем КУК. БУК дав почин до засновання координаційного тіла КУК. Першим і довголітнім Президентом КУК був делегат від БУК о. д-р В. Кушнір.

Після війни БУК збільшив своє членство, але праця була обмежена до парафій та Української Католицької Церкви. В початках БУК мав також жіночі і молодечі відділи, тепер об'єднує лише чоловіків.

В період між двома світовими війнами було розвинулося українське громадське і політичне життя. За той час виникли найбільші українські організації, які охопили майже всіх свідомих і політично активних українців та зміцнили працю у всіх ділянках.

В ті часи преса повідомила, що „Польський терор шаліє в Галичині”. Треба було подумати про оборону своїх братів. Протестаційні акції-віча були у різних сторонах Канади, де крім протестів проти „польського терору” в Галичині перепроваджено збірки на УВО й Бюро Інформацій при СУС. Вже 21 березня 1931 р. газета „Де Фрі Прес” подає про українську делегацію в Оттаві, коли В. Свистун і Ів. Рурик, представники СУС, мали побачення з

прем'єр-міністром Р. Б. Бенетом. Ціль побачення була звернути увагу урядові „що українці вислали петицію до Ліги Націй і просити, щоб канадійський уряд додав своїм впливом ваги тій петиції”, в справі українців під Польщею. („Укр. Голос”, ч. 12. 25. 3. 31 р.). Вже щодо цієї справи повідомлено 29 березня 1931 року що заходами СУС відкрито Інформаційне Бюро в Лондоні, Англія. Керівником Бюра був призначений д-р Володимир Кисілевський, в справі польсько-українських відносин. Вістка з „Manchester Guardian Weekly”, 17 квітня 1931 р.: „Комітет Трьох” назначений Лігою Націй розпочав свою працю, розглянув оскарження проти польських урядників, що вони мали допуститися звірств на Україні ... Із сеї самої нагоди засідання Комітету Трьох в Лондоні, на стороні 31 сей самий часопис помістив досить довгу й старанно написану статтю п. з. „Поляки й Українці”. („Укр. Голос”, ч. 18. 6. 5. 1931.) Цю справу обговорює Парлямент в Оттаві про польську пацифікацію в Галичині. „Обширна вістка про дебату в Федеральнім парляменті 8-го травня, в якій взяли участь посол Лучкович, прем'єр Бенет і 10 послів з різних партій: Михайло Лучкович (Вегривил) підніс домагання щоби канадійський представник при Лізі Націй домагався основного розслідження жорстокостей, які мали бути доконані над українською меншістю в Польщі. Дискусія витягнула від прем'єра Р.Б. Бенета заяву, що канадійські представники при Лізі Націй зроблять все, що в їх силах, аби була зроблена справедливість не тільки українцям але й польському народові...” („Укр. Голос”, ч. 19. 13. 5. 1931 р.) Українське Інформаційне Бюро (при централі СУС) подало список газет з різних сторін Канади, що надрукували про дебати в парляменті над положенням українців у Польщі. В списку згадано 34 публікацій, що присвятили цій справі більше або менше місця на своїх шпальтах. („Укр. Голос”, ч. 20. 20. 5. 1931.)

„Дальше довідуємося, що українська посолка до польського сойму Мілена Рудницька перебуваючи в Лондоні, мала розмову з кореспондентом газети „Манчестер Гардіен” з приводу рішення комісії Трьох Ліги Націй відročити розгляд українських петицій до Ліги... Українці не задоволені рішенням Комісії Трьох, бо вони сподівалися, що пацифікація буде засуджена Лігою, як порушення міжнародних договорів про права національних меншин”. („Укр. Голос”, ч. 25. 24. 6. 31 р.) Телеграма наспіла від Українського Бюра в Лондоні з 21-го вересня, що Ліга Націй відложила українську справу. З Українського Бюра в Лондоні повідомляють про створення філії Бюра в Женеві. „Завдання і праця Українського Бюра в Лондоні, себто стане на послуги всьому українському загалови, без огляду на партійне переконання, всім хто стремить до осягнення остаточної цілі, Соборної, Незалежної Української Держави”. („Укр. Голос”, ч. 41. 14. 10. 31

р.) „Українці даліше докладають всіх зусиль, щоб переконати Лігу Націй про терор Польщі в Галичині. „Масове віче українців в Монтреалі, яке відбулося 20-го січня, українських національних організацій в справі зібрання грошей на кошти подорожі Західньо-Української Парляментарної Репрезентації на засідання Ліги Націй в Женеві”. („Укр. Голос”, ч. 9. 2. 3. 1932 р.)

Українці в Канаді ще не скінчили протестувати проти польських злочинів в Галичині, та ще вдома економічна депресія далі докучала, як знова виринула ще більша проблема в Україні, це голод. Голод в 1932-33 роки був викликаний політичними причинами. Він виник як запланована більшовицькою Росією репресія проти селянства, що ставило опір колективізації. Голодували головню селяни, харчувались різними травами, ширились недуги. Були часті випадки канібальства. Смертність від голоду була дуже висока, в деяких районах вона доходила до 18-20% усього населення. Більшовицька Росія цілком мовчала, не подавала населенню ніякої допомоги. Відомості про голод дійшли на Захід, де зареагували українці західних земель і еміграція. Створені були допомогіві комітети в Європі й за океаном, були надіслані меморіяли до Ліги Націй, справу піднесли в брітійському парламента. Допомогову діяльність очолив кардинал Т. Інніцер у Відні. Але Москва відкинула пропозиції допомоги з-за кордону, твердячи, що інформації про голод навмисне поширюють вороги Советського Союзу.

„Союз Українських Журналістів і Письменників за кордоном” (Прага) видає відозву, щоб українці протестували „перед цілим світом проти свідомого, систематичного винищування українського народу російською більшовицькою окупаційною владою”.

Д-р Евальд Аменде, генеральний секретар Конгресу Европейських Народностей. „Найбільша трагедія в історії України” подає те все, що там діялося. Мільйони людей загинуло там з голоду в протягу кількох послідних місяців, загинуло в краю, що був колись шпихлірем Європи...” („Укр. Голос”, ч. 33. 16. 8. 1933.) Вже 18 липня 1934 року д-р Аменде прибув до Вінніпегу. Він очолював Комітет Допомоги Голодним в советській Росії, який повстав у 1933 р. у Відні. Комітет вказує на те, що в 1932-33 роках загинуло на Україні що найменше шість мільйонів людей з голоду. Однак ж советський амбасадор в Америці Троянський ще й тепер поважився виступити з публичною заявою, що ніби в Советськїм Союзі голоду нема...” („Укр. Голос”, ч. 30. 25. 7. 1934.)

Допомогові комітети організуються всюди в більших скупченнях українців. Такий комітет також засновано у Вінніпегу. „Засновано Допомоговий Комітет для Голодних України”. Збори представників різних організацій в Вінніпегу в салі Українського Народнього Дому... 31 серпня зорганізували центральний Український Допомоговий Комітет для допомоги голодним на Україні ... вислано телеграму до прем'єра Бенета в Оттаві, щоб „він ужив своїх впливів, щоб спинити совітську політику виголоджування України...” („Укр. Голос”, ч. 36. 5. 9. 1934.)

Українці-канадійці старалися допомогти всіма засобами своїм братам матеріально і морально, хоч і не завжди прислуховувалися „сильні світу того” до наших голосів. Маніфестації відбулися скрізь, де є українські скупчення. Про таку маніфестацію можу сам розповісти, як організатор й учасник. В 1953 р. я був референтом внутрішніх зв'язків ЛВУ, Відділ Торонта. На нашому засіданні ми обговорювали справу трагічної річниці 20-ліття голоду в Україні. Я поставив внесок, щоб цю трагічну річницю відмітити спільно всіма українськими національними організаціями. Внесок був прийнятий і мене вибрано зв'язковим між організаціями. Представники організацій вибрали „Громадський Комітет”, який мав зайнятися підготовкою маніфестації. В призначену неділю у всіх українських церквах були відслужені Панахиди, а опісля похід рушив від церкви св. Миколая по вулицях: Квін, Беттурст, Каледж до Квінс Парку. По дорозі кожна організація долучилася до походу аж під парлямент Онтаріо. Понад 30,000 осіб взяло участь у маніфестації. Промовляли представники складових організацій, всі засуджували штучний голод в Україні. Від урядової опозиції говорив Дос. Дрю, лідер опозиції. Відгомін був дуже позитивний, це була перша маніфестація (після війни) спільна всіх „старо і ново прибулих”, католиків і православних, націоналістів і соціялістів, були це українці в обороні своїх братів. Зараз ця справа ще не закінчена. СКВУ звернувся до Міжнароднього Трибуналу Юристів провести остаточне дослідження та винести певний вирок.

Українські поселенці відносно скоро увійшли в громадсько-політичне життя Канади, беручи активну участь у місцевій самоуправі як шкільні й міські радні, війти, посадники міст, секретарі громад (муніципалітетів) і врешті, як судді, послы, сенатори і міністри провінційних та федерального кабінетів.

Виникає питання, чому українські піонери так скоро стали активними в суспільно-громадському і політичному житті Канади? 1. Українські

поселенці були державний народ, але без попередньої практики в адміністрації і політиці, бо його на рідних землях не вибирали, бо поміщики чужої національності не назначували їх до будь яких урядів. Тут вони мали нагоду доказати, що вони є не гіршими від других. 2. Вони поселилися в Канаді, не як заробітчанська, чи пригодницька іміграція, так як інші державні народи. Українці вибрали Канаду за свою прибрану Батьківщину. Вони не хотіли, щоб їхні справи для них рішали інші, без їхньої участі. Українські піонери поселилися групою і можна було вибрати своїх кандидатів. Найбільше їм дошкуляла сильна дискримінація британців супроти „галішен” було таке наставлення що ці „галішен” не здібні до інших робіт, крім роботи на ріллі, в лісі і залізній дорозі. Залишилося образливе окреслення того часу „білий негер”, то був той український піонер „галішен”.

Українські поселенці хотіли доказати, що вони такими не є, що це є працьовитий і конструктивний елемент для Канади. Хоч сенатор П. Юзик помилково будував із всіх імігрантів т. зв. „третю силу”, не відрізняючи українських імігрантів, не залежно від часу їхнього поселення в Канаді, від інших заробітчанських, чи пригодницьких імігрантів, які були байдужими до господарки чи політики Канади. Українці є співбудівничими і рівними партнерами з французами, які розбудували Квебек, і з британцями, які розбудували Онтаріо, а українці розбудували: Манітобу, Саскачеван і Альберту. Ми не є „третья” штучна група, яку можна приділити до інших заробітчанських, чи пригодницьких імігрантів. До цієї проблеми ми ще повернемося пізніше.

Українці починають від найнижчих позицій -- в громадах (муніципалах) як вїйти, в шкільних дистриктах як довірені, або трасти. Перший українець був вибраний вїттом в 1908 р., ним був Іван Сторощук, з громади Стуарбурн, Ман.

На наступний рік (1909) був вибраний вїттом Михайло Роєцький, з громади Гімлі, Ман. і з тієї округи він був вибраний послом Ліберальної партії до Манітобської легіслатури в 1922 р. І так пішли інші провінції які вибирали в інших громадах своїх вїттів, радних, та трастів. За цим прикладом пішли і міста які вибирали українців на мерів міст. Так Михайло Старчевський (Стар) був обраний радним міста Ошави в роках 1944-49, потім мером (посадником) 1949-52, а в 1950-51 рр. був обраний через аклямацію, пізніше став послом до федерального парламента. В Едмонтоні був вибраний Василь Гавриляк (Молодший), в роках 1949-51 був членом міської

Ради Едмонтону, а від 1951-61 посадником. Після перерви він був вибраний знову посадником в 1974 р. Один з більших мільйонерів Едмонтону, помер в листопаді 1975 р. Вінніпег вибрав теж українця мером, ним був Степан Дзюба, він розпочав політичну кар'єру на початку 50-тих років. В 1953 р. був вибраний до Манітобської легіслятури, як незалежний посол, де засідав одну каденцію. В жовтні 1956 р. був вибраний посадником міста Вінніпегу, ставши першим мером Вінніпегу не англосаксонського походження. З цього часу він був переобраний на цю посаду 9 разів підряд, а в 1964 р. виграв вибори через аклямацію. Займав цей пост 21 рік. Був найбільш популярним посадником в історії міста Вінніпегу.

У Віндзорі, де українців не багато, що б виграли свого кандидата, всеж тут був вибраний в 1954 р. Михайло Петрик мером (посадником) цього пограничного міста в південному Онтаріо. В 1957 р. його перевибрано на дворічний реченець. В 1960 р. Михайла Петрика перевибрано мером Віндзору втретє на дворічний реченець.

Петро Ратуський, ранній піонер, передовий просвітянський і громадський діяч, народжений в Україні. У Канаді з 1910 р., поселився у Форт Вільям, а з 1921 р., у Кенорі, Онт., де провадив харчову крамницю. Обраний радним міста Кенори, 1951 р., згодом посадник (мер) міста, 1957-60. В 1966 р. помер і похований в Кенорі.

Українці ідуть вище по політичній драбині, вони також пробують бути вибраними до провінційних парламентам, першим був Андрій Шандро, передовий піонер Альберти. Народжений в селі Руський Банилів на Буковині. Прибув до Канади з батьками 10-літнім хлопцем. Фармував, але цікавився також політичним життям. Вперше кандидував до Альбертської легіслятури і був вибраний послом в 1913 р. В тому часі він був москвофільської орієнтації і доказував що він не є з „українського” Банилова, але „руського”. В короткому часі змінив свою орієнтацію на національну. В других виборах був вибраний через аклямацію, потім знову в 1921, але хоч і був вибраний, вибори були опротестовані й уневажені. Пізніше перенісся на постійний побут до Едмонтону і займався продажем нерухомого майна. Українці Альберти довго чекали на свого першого міністра, від першого посла, цебто з 1913 р., коли Андрій Шандро був вибраний до Альбертської легіслятури, аж до 1959 р. коли був вибраний послом до Альбертської легіслятури Амврозій Головач, піяніст, музичний журналіст, підприємець, політичний діяч, міністер. Це перший міністер українського роду в Альберті. Народжений в Едмонтоні. У Відні закінчив музичну консерваторію

(фортепіано, 1936). Був музичним журналістом на фестивалях в Зальцбурзі 1931-36, відміченим хореографом на фестивалі у Відні 1934 р. В часі Другої світової війни був у дійсній службі канадського війська. Активізувався в політиці Соціального (громадського) Кредиту і був вибраний до федерального парламенту в Оттаві в рр. 1953 і 1957, а пізніше теж виграв вибори до Альбертської легіслятури в роках 1959, 1963, 1967, та був провінційний секретар (міністер) уряду в 1962 р. Належав до кращих репрезентантів української спільноти в цьому уряді. Активний в культурно-громадському житті українців Едмонтону, член багатьох товариств і організацій. Був членом канадської делегації на 13-му парламентарному конгресі Коммонвелту.

Манітоба не відстає від інших провінцій. У 1915 р. був обраний послом (перший представник українського роду) у парламенті Манітоби Тарас Дмитро Ферлей, учитель, визначний провідник культурного і громадського життя піонерської доби, народжений в Україні. Прибув до Канади 1903 р., поселився у Вінніпегу, але виїхав до Каліфорнії, щоб познайомитися з о. Гончаренком та його проєктом комуни. В скорому часі повернувся до Вінніпегу й тут провів ціле плідне життя. Відзначився як промовець й організатор. Співзасновник і перший управитель „Видавничої Спілки”, яка почала видавати „Український Голос” 1910 р., відтак працював учителем української мови в новозаснованому Учительському семінарі в Брендоні. Засновник Українського Народного Дому у Вінніпегу і протягом 25-років його голова та член або голова інших українських товариств, член Централі КУК. Добрий організатор, промовець місцевих і крайових нарад і з’їздів українців Канади. У 1933 р. обраний членом міської ради Вінніпегу з третього району. Помер у 1947 р., і похований на цвинтарі „Всіх Святих” у Вінніпезі.

В Саскачевані українці в політичній житті виступають дещо пізніше, щойно в 1934 р. д-р Юрій Драган був вибраний послом до Саскачеванської легіслятури від ліберальної партії. Був першим українським послом в Саскачевані. По професії лікар, передовий суспільний діяч, народжений в Манітобі, його батьки прибули до Канади 1897 р. з України. Середню освіту отримав в Плезент Гоум і Тюлоні, закінчив два роки агрономії в Манітобському університеті. В Саскатуні закінчив учительський семінар і перебував в Інституті П. Могили. Згодом розпочав медичні студії в Альбертському університеті, а закінчив їх на університеті МекГіл в Монтреалі, 1926 р. Від 1926 р. працював лікарем у Саскатуні. Зацікавлений політикою був вибраний на посла до Саскачеванської легіслятури. Служив

лікарем у Інституті П. Могили. Завжди брав живу участь в культурно-освітньому житті своєї спільноти. Виїжджав часто з доповідями у фермерські околиці й пропагував потребу гігієни. Помер і похований (1965) в Саскатуні.

В Онтаріо українці вибрали свого посла щойно після приїзду українських скитальців, першим українським послом був вибраний Іван Яремко, адвокат, королівський радник, міністер, визначний політичний і громадський діяч, народжений у Велланд, Онт. Після закінчення Торонтонського університету продовжував студії права в адвокатській „Озгуд Голл” 1946-48 р. Президент Клубу адвокатів у Торонті в 1957 році. Шестикратно переобраний з виборчої округи Белвуд-Торонто від Прогресивно-Консервативної Партії. Перший провінційний міністер українського роду у Східній Канаді. У виборчій окрузі Белвуд-Торонто попередньо виходив комуністичний кандидат послом, але після приїзду скитальців, Партія прийшла до переконання, що комуністичного кандидата можна повалити широко-знаним кандидатом українського походження, і тому поставлено Івана Яремка, який з українцями доказав, що надії були оправдані. Активний у житті українського суспільства. Допоміг ввести українську мову в середніх школах нарівні з іншими акредитованими дисциплінами. (Більше про посла Яремка подамо як міністра). Це перший українець вибраний послом до провінційної легіслятури в Онтаріо та перший міністер.

Перша жінка українка що була вибрана провінційним послом була Марія Фодчук-Баттен, правник, посол, суддя. Правничі студії закінчила в Саскачеванському університеті в 1944 р. Вибрана до Саскачеванської легіслятури з Ліберальної партії в 1956 р. У 1964 р., отримала призначення на суддю від прем'єра Канади Пірсона. Була вона першою українкою в легіслятурі, та першою українською жінкою суддею, і другою жінкою суддею в Канаді.

Із всіх українців парламентаристів найбільший рекорд залишив за собою посол Микола Володимир Бачинський, учитель, спікер легіслятури. До Канади прибув 1906 р., випусник Брендонського українсько-англійського учительського семінара, перший учитель державних шкіл в околицях Фішер Бренч. Там він поклав перші підвалини просвітянського руху північної Манітоби. В 1922 р. був вибраний послом з цієї околиці до Манітобської легіслятури з Ліберально-Прогресивної Партії. Був перевибраний в семи наступних каденціях. Був послом на протязі 36 років, в тому був заступником

спікера п'ять років і спікером від 1949 до кінця своєї посольської кар'єри (1958). Був нагороджений різними відзначеннями королівськими, державними й іншими. Помер у Вінніпезі, 1969 р. Це найбільший парламентарист українця в Канаді.

Українці вже народжені в Канаді не вдовольняються підрядними постами в адміністрації чи шкільництві. Вони сягають по міністерські теки. Очевидно, думаємо, що це правильно і закономірно, змагатися до вершин. Першим міністром у провінційному уряді Саскачевану був Олекса Кузяк, народжений в Кенорі, Саск., освіту отримав в Канорі і Ріджайні. Голова Шкільної управи в Кенорі, 1945-46 р. Цікавився спортом і належав до спортивного клубу „Керлінг”. Вибраний до Саскачеванської Легіслятури з округи Кенора з партії СіСієФ в 1948 р., перевибраний в 1952 р. Призначений міністром телефонів в 1952 р. Став першим міністром українського роду в Канаді, і міністром завідувачем Бюра Провінційних фінансів, 1956-60 рр. та міністром Натуральних та Мінеральних ресурсів у 1960-64 роках. Разом був міністром 12 років.

У Манітобі міністерський пост зайняв Михайло Никола Григорчук дещо пізніше. Він адвокат, посол, генеральний прокурор (Аторней-дженерал) син бувшого посла Манітобського парламенту Николи. Після закінчення середньої школи в Етелберті, студював право у Саскачеванському і Манітобському університетах. Провадив адвокатську канцелярію в Етелберті. Був активний в муніципальній і провінційній політиці. Посол до Манітобської легіслятури з Ліберально-прогресивної партії з округи Етелберт Плейнс, 1949-66 рр. У 1955-58 р. мав посаду Провінційного прокурора (аторней-дженерал) в кабінеті прем'єра Д.Л. Кемпбела. Став першим міністром українського роду в Манітобі. У 1955 р. призначений королівським радником. Помер у 1978 р.

Українці в Онтаріо дещо довше чекали на свого міністра, хоч тут вже поселилося певне число новоприбулих, особливо в Торонті. Першим міністром українцем, як було згадано, був призначений в уряді прем'єра Леслі Фроста посол Іван Яремко, як міністер без портфеля, в квітні 1958 року. Він став міністром транспорту в грудні 1958, провінційним секретарем і міністром громадянства -- 1960, в уряді прем'єра Джона Робартса провінційним секретарем і міністром громадянства. В 1961 р. міністром соціального і родинного забезпечення, в 1966 р. в уряді прем'єра Дейвіса провінційним секретарем і міністром громадянства. В 1971 р. головним прокурором (соліситор-дженерал), а в 1972, голова Конгресу Онтарійської

Спадщини, як член парламенту був головою постійних комітетів: Муніципального законодавства Охорони Здоров'я та інших. В листопаді 1956 р. Онтарійський уряд вислав міністра Яремка в одно-особовій місії до Відня в справі угорських біженців. Це призвело до того, що в Канаді влаштувалось близько 60,000 біженців. У своїй парламентарній діяльності звертав увагу на значення, потреби і прагнення осіб не британського і не французького походження. Багато заходів зробив міністер Яремко щоб поліпшити діяльність у ділянці громадянства і соціального обслуговування в Онтаріо. Був активний у житті українського суспільства і з боку уряду організував підтримку Конгресові СКВУ у 1973 р. Приділив фінансову допомогу (500,000 дол.) на будову дому для старших громадян ім. І. Франка. Брав участь у домаганні перед Федеральним урядом про призначення України як місця народження при утриманні канадського громадянства. У 1968 р. від імені уряду вітав голову українців-католиків, патріярха Йосифа (Сліпого). Помагав також індивідуальним особам у підшуканні праці, в уряді та інше. Почесний член понад двадцяти товариств, клубів, ансамблів, етнічних, мистецьких і спортових, нагороджений різними медалями за свої заслуги. Хай ця характеристика Міністра Яремка послужить прикладом для других як треба працювати і допомагати своїм.

Українці не вдоволяються своїми осягами в провінційних парламентах, вони стають кандидатами до федерального парламенту. В 1926 р. обрано з округи Вегривил, Алта. послом до федерального парламенту Михайла Лучковича (перший посол українського роду у федеральному парламенті в Оттаві). Михайло Лучкович, посол, громадський діяч, автор, народжений у містечку Шамокін, Пенсильванія, в родині, яка прибула з Нового Села, повіт Новий Санч. В Канаді від 1907 р. Після закінчення середньої школи у Вінніпезі, студіював у Манітобському університеті (Б.А. з відзначенням 1916), продовжував студії на правничому факультеті Альбертського університету. Деякий час учителював в публічних школах в українських околицях Альберти. У федеральному парламенті він успішно заступав проблеми українців та інших національних меншостей, між іншим виступав проти несправедливого засуду чужинців у Канаді єпископом Ллойдом зі Саскачевану, як також широкого відгону у Канаді набула парламентарна промова посла Лучковича з 8-го травня 1931 р. про пацифікацію українців у Польщі (Галичині, коли польський уряд провадив каральні експедиції українських сіл і нищив вияви культурного, політичного і громадського життя). У 1931 р. також канадський уряд призначив посла Лучковича своїм делегатом на Конгрес Міжнародної парламентарної унії в Бухаресті, Румунія. Тодішній уряд Англії уповноважив посла Лучковича репрезентувати його на

цьому Конгресі. Підчас Конгресу кількакратно Лучкович виступав з промовою в обороні національних меншин у різних державах світу, провадив розмови про тяжке становище українців у Польщі з польським делегатом графом Дідушицьким і про складне положення українців у Румунії, з королем Карлом II-им. В повороті з Конгресу відвідав Західню Україну, Францію, Німеччину, Австрію й Швайцарію. Після закінчення посольської діяльності у 1935 р. (разом 9 років), Лучкович надалі цікавився політичними проблемами. Заповнював канадський й американський парламенти актуальними українськими питаннями. Цікавився українською літературою, переклав на англійську мову твори: „Один із 15-ти мільйонів” М. Приходька, 1952. „Ротонда душоубців” Т. Осьмачки, 1959, „Сини землі” І. Киряка, 1959. Редагував англомовні видання: „Антологія українських оповідань” й „Український піонер в Альберті”. Автор численних дописів, статей, рецензій. Нагороджений Шевченківською медалею, медалею століття Канади. Почесний громадянин Вінніпегу. Помер в 1973 р. і похований на цвинтарі св. Михаїла в Едмонтоні.

Другий посол українець що був вибраний до федерального парламенту був Антін Глинка, громадський діяч, журналіст, політик, посол. Дитиною прибув з батьками до Канади. Початкову освіту здобув у Делф, Алта., а середню й вищу в Едмонтоні. Будучи студентом захопився соціально кредитовими теоріями і став їх публично ширити. В тому дусі видавав теж декілька років журнал „Клич” та „Сошіл Кредит”. В 1940 р. партія Соціал-Кредиту висунула його кандидатуру на посла до федерального парламенту, і він був успішно вибраний, а у виборах в 1945 р. був також переобраний.

Нововибраний посол А. Глинка бере живу участь в українському житті, він виступає як промовець на з'їзді СУМК в Давфині 6-го жовтня 1940 р. На з'їзді він заявив, що він репрезентує не лише своїх виборців у Вегревил, але весь український загаль в Канаді. Про лояльність українців в Канаді ніхто не сумнівається, бо в канадській армії є в пропорції до населення більше українців, як з якої іншої народности... „Слідуюче покоління українців буде брати багато більшу участь в проводі держави, як тепер...” („Український Голос”, ч. 44. 1940.)

Вже 25 листопада (1940) посол Глинка виступає з протестом в парламенті проти дискримінації людей не британського походження (в зв'язку з набором до Р.С.М.П. (Королівська Канадійська Кінна Поліція), чи з допомогою потребуючим).

На з'їзді Союзу Українців Самостійників у Вінніпегу 22-го грудня 1940 р. посол А. Глинка ще раз заявив, що він в Оттаві репрезентує виборців своєї округи, однак в українських справах його обов'язком є заступати всіх українців Канади.

Маємо випадки, коли посол Глинка обороняв індивідуальних українців. Ось допис в газеті („Український Голос”, ч. 11. 1942) Семена Шкаврона з Саскатуну: „З вибухом війни всі чужинці, що приїхали з ворожих держав і вибрали горожанські папери по році 1929, мусіли негайно зареєструватися на поліції. Подібна судьба стрінула і мене... На поліції я доказував, що я не є жадним австріяком, а українцем... Поліція не хотіла мого доказування узгляднити, кажучи: „Ми не маємо повідомлення з Оттави, щоб українців з під бувшої Австрії не реєструвати...” подумав я собі: Ану напишу до українського посла Глинки, може він мені що в тім pomoже. І написав. За кілька днів отримав повідомлення від п. Глинки, що буду негайно звільнений від безпотрібної реєстрації. Так сталося. 26 лютого я пішов на поліцію... та на поліції мені сказано, що я вже увільнений. Ба, не тільки звільнено мене, але звільнено в тім дни і десятки українців, що мусіли реєструватись”.

Посол Глинка при кожній нагоді брав участь в дискусії в парламенті, напр. 16 березня (1942) під час дебатів над фермерськими справами. Він виступав з доповідями серед українців при кожній нагоді, напр., 12 липня (1942) заходами місцевого КУК на вічу. 18-го лютого 1943 р. посол Глинка виголосив промову: „Канадійська державність у повоєннім світі”. Знову 30 березня 1943 р. КУК передав до уряду Канади через посла А. Глинку на руки прем'єра Мекензі Кінга, як міністра закордонних справ, меморандум з нагоди спору між урядами Польщі і Советського Союзу. Брав участь в дискусії в парламенті в Оттаві над резолюцією прем'єра Мекензі Кінга в справі участі Канади в конференції З'єднаних Націй в Сан Франциско. Посол Глинка виголосив довшу промову в якій звернув увагу на те, що не Росія, а Україна найбільше потерпіла у теперішній війні, і тому Україні в першій мірі належить місце на міжнародних конференціях, де бувають запрошені другі народи... Він запропонував щоб на Конференцію в Сан Франциско запросити КУК і Український Конгресовий Комітет Америки, „для предложення української справи”.

Українці скоро оцінили турботи посла Глинки про них, тому перед виборами в 1945 р., українська преса писала „На кого голосувати”, даючи передовцю в („Українським Голосі”, ч. 22, 30 травня). В загальному редакція

вважає, що треба підтримати урядову партію (ліберальну) в надходячих виборах ... даліше редакція згадує ряд кандидатів, як з ліберальної так і з консервативної партій, тому, що вони „при різних нагодах зазначували свою прихильність супроти українців ...”, щодо єдиного українського посла А. Глинки, редакція вважає, що його треба беззастережно підтримати: „До парламенту він увійшов в 1940 році з партії Громадського кредиту, одначе в парламенті дуже швидко здобув становище спеціального представника українців і це становище він гідно тримав увесь час. Його слово у всіх випадках що торкалися українців, було найбільш авторитетне, і нічим іншим, як не катастрофою для українців було б повалення посла Глинки ...” 11 червня Ліберальна партія виграла другі вибори у воєнний часі, а наш посол Антін Глинка поновно був вибраний. В окрузі Давфин, Ман., вийшов послом кандидат з Сі-Сі-Еф Фред Заплітний. Отже тоді ми мали вже двох послів українців у федеральному парламенті в Оттаві. Заклик преси увінчався успіхом, українці зрозуміли, хто боронить їхні інтереси в Оттаві, хоч комуністи і робили різні акції проти посла Глинки. Вже у вересні 1945 року було виголошено дві промови в обороні скитальців. Першу виголосив посол Антін Глинка, 24 вересня, другу 26 вересня, виголосив посол В.А. Токер з Ростерн. Обидві промови були надзвичайно прихильно прийняті. Тому, що відгуки були прихильні до скитальців, то на це zareагували комуністи: „За недопущення скитальців до Канади. Була резолюція „Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Канадських українців” (комуністів), щоб не допустити до Канади збігців (скитальців), що опинилися в Німеччині та других краях західної Європи по війні, резолюція була вислана прем'єрові М. Кінгові в Оттаві: „Комуністична резолюція на осліп обвинувачує тих людей за найстрашніші злочини і буквально взиває канадійський уряд, аби поміг їх відослати на кару смерти до Совітського Союзу...” („Український Голос”, ч. 48, 29 листопада 1945 р.) Посол Глинка даліше домагається в парламенті про відкриття поштового контакту між скитальцями і канадійцями.

Вже 18 грудня 1945 р. посол Глинка поставив питання в палаті послів прем'єром Кінгом, чи уряд не має що сказати в справі далшого насильного відсилання українців на Схід? Відповідь була позитивна. Посол Глинка не забуває про скитальців, він 25-го березня 1946 р. виголосив промову у парламенті в справі допущення скитальців до Канади. Посол Глинка 11-го травня, 1946 р. промовляв на бенкеті „Українсько-Канадського Клубу в Монтреалі, він м. ін. сказав, що „іміграційна політика Канади повинна бути так уложена, щоби найти місце для українських скитальців, розкинених по Німеччині, Франції й Італії. Тисячі з них відставлено до Росії, одначе другі

тисячі воліли радше згинути, як їхати до царства Сталіна...” („Укр. Голос”, ч. 21, 22 травня, 1946).

Зимою 1946 р. посол Глинка з дружиною відвідали Європу, його ціль була відвідати табори скитальців і відбути конференції з британськими і американськими урядниками. Перебуваючи в Римі, обоє були на спеціальній авдієнції в папи Пія XII, та мали також авдієнцію з кардиналом Тісераном (в той час він був голова „Східньої Конгрегації”).

Вже 23 березня, 1947 р., посол Глинка виголосив промову в Монреалі, говорячи про табори скитальців, що він там бачив і яка його думка. Посол Глинка стало пригадує в парламенті справу скитальців, при кожній нагоді він забирає слово і 31 травня 1948 р. він знову нагадує, питає, що зробили демократичні держави в справі розв’язання питання скитальців. Він завжди наголошує це питання та робить всі старання захищаючи Воїнів Української Дивізії, яка перебувала в полоні в Італії.

Федеральні вибори відбулися 27-го червня, 1949 р., в окрузі Давфин програв дотеперішній посол у Вегревил програв оборонець українства Антін Глинка, на його місце вийшов Іван Дікур, ліберал. Ліберальний уряд збільшився на ще одного посла, а українська спільнота втратила ревного оборонця, не тільки в парламенті, але також і в світі, в цей важливий час для українців. Посол Глинка спричинився до того, що за його старанням політика і настанова до українського народу і його стремлінь змінилася на краще. За всі його старання, українці мають бути вдячні послові Глинці, а особливо повоєнна еміграція (бувші скитальці) які сьогодні в Канаді забагатіли, але все те що ми здобули в Канаді у великій мірі є заслуга наших перших парламентаристів, а особливо посла Глинки. Хоч після нього були вибрані до парламентів багато інших послів, але тим першим припала тяжка праця для ширення українського імені. Ми знаємо, що українців назвали по різному: „галішен”, „австріяк”, „буковініян”, „рашен”, а не його іменем „українець”, Україна, чи український. Це була не легка праця серед своїх усвідомлювати їх, що вони такі ж і серед чужих. В цім з великою допомогою прийшла українська газета в 1910 р. „Український Голос” як зразок шляхетного заступництва для наступних українців. Посол Антін Глинка помер в 1957 р. Родина своїм коштом видала посмертне видання його праць п. н. „Антін Глинка, посол федерального парламенту Канади 1940-1949” 1980 року.

Хоч у федеральних виборах у 1949 році наші послы: Федір Заплітний і Антін Глинка програли, то шлях до федерального парламенту був промощений для українців на політичному полі. Ми подали цих перших, які промощували не легкий шлях, про інших українських парламентаристів, які прийшли пізніше, дивись „Canadian Parliamentary Guide” Ottawa.

Українці в Онтаріо не відстають в політичному житті, і вже в доповнюючих виборах у 1952 році вибрали Михайла Старчевського (Старр) до федерального парламенту в Оттаві, а потім і в наступних виборах 1957, 1958, і в наступних роках. Найбільше число українців в федеральному парламенті було 1957 р., 6-ть послів з різних політичних партій, це число залишилося і в 1958 р. але тільки з однієї партії (Консервативної).

Отже в 1952 р. в доповнюючих виборах в Онтаріо вибрано послом Михайла Старчевського (Старр) з Ошави. Він визначний політик і громадський діяч, посадник міста Ошави, посол, федеральний міністер, це перший українець, що був міністром у федеральному уряді. Студіював у Каліджіейт Інституті в Ошаві, потім працював у промислових підприємствах. У часі економічної кризи тридцятих років виявив зацікавлення проблемами спільноти і міста Ошави. Активний в працях комітетів і рад, брав участь у міських виборах від 1937 року і був обраний радним міста, 1944-49, відтак посадником Ошави, 1949-52 р., в 1950-51 рр., був обраний одностанно, або через аклямацію. За його урядування як посадника, місто прийняло закон проти дискримінації, був побудований будинок поліції, як також прилучено до міста велику частину Іст Витбі. У міжчасі цікавився федеральною політикою. Був обраний від Консервативної партії до Федерального парламенту у 1952 році. У своїй першій посольській промові наголошував, що він є репрезентантом нових і старих канадців, був це символ дійсності і канадської демократії. Підряд був вибраний в семи посольських виборах. У кабінеті Діфенбекера займав пост міністра праці, 1957-63 р. і тим самим був першим українцем у Федеральному уряді. У 1967 р., разом з Діфенбекером (який вплинув на нього, щоб був кандидатом на лідера із Р. Стенфілдом змагався за пост лідера Консервативної партії). З вибором Стенфілда став лідером палати. У Федеральних виборах 1968 року малою кількістю голосів поступився Ед Бродбентові (з НДП). Згодом був назначений суддею громадського суду в Йорк і Бери. Брав ще участь у працях Онтарійського уряду (прем'єра Дейвиса) і федерального (прем'єр-міністра Трудо). На конвенції в Дітроїті присвоєно йому звання „Почесного Українця 1957 року”. Удостоєний різними почестями. Мав велику пошану серед української спільноти й часто заступався за її інтереси перед

урядовими чинниками в Оттаві, чи Торонті. Це один з визначних послів і міністер серед українців у Канаді.

Довго українці чекали на призначення другого українця до федерального уряду, щойно за урядування прем'єр-міністра Малруні ним є Достойний Гарві Андре, інженер хемії, посол, міністер федерального уряду. Народжений в Едмонтоні, де закінчив середню школу, він в Альбертському університеті студіював хемію та стислі науки. Продовжував в Калгарському Інституті здобувши кандидата наук в 1963. Закінчив докторат в Альбертському університеті в 1966 р. В роках 1966-72 професор хемічно-інженерського відділу Університету в Калгарах. Активний в політичному житті, член Консервативної партії. Був вибраний федеральним послом до Оттави в 1972 р., успішно перевибраний в наступних чергових виборах. Міністер в кабінеті прем'єр-міністра Малруні, займав різні міністерства в цьому часі (шість або вісім) а останньо є Лідером палати, урядової партії. Признається до українського роду, але не є активним в українському суспільстві.

Після Другої світової війни, де українці відзначились на фронтах, ставлення до українців змінилося в колі урядових чинників, українців вибирають до громад провінцій, до федерального парламента, вони займають відповідальні позиції в уряді і приватній індустрії та в університетах. Ліберальний уряд вирішив призначити українського сенатора і ним був Василь Волл (Волохатюк), учитель, директор школи, сенатор, громадський діяч. Народжений в Манітобі, середню освіту Волохатюк закінчив маючи 14 років. Розпочав студії в університеті в Саскатуні, а закінчив у Манітобському університеті здобувши Бакалавра Освіти в 1937 році, а кандидата наук у 1939 р. Доповнив студії у Гарвардському університеті в 1952 р. Вчителював у різних школах Манітоби, де також був і директором, 1937-55. Відбував військову службу в Другій світовій війні. В 1947 році був призначений комендантом 6-ої Резервної летунської дивізії, де дістав звання підполковника. В 1955 році був призначеним першим українським сенатором в Канаді. Призначення отримав з рук прем'єр-міністра Луї Сейнт Лорана, який прихильно ставився до українців. Сенатор Волл був активний в організаціях Української Католицької Церкви, в Українському Легіоні та КУК. Активний в Ліберальній партії та член професорських організацій. В Сенаті не проявляв спеціального зацікавлення українськими справами.

Українці раділи призначенням першого українця сенатором. КУК вислав привітальну телеграму з приводу його призначення до сенату. Сенатор Волл був також членом канадійської делегації на сесію Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що почалася в Нью-Йорку 20 вересня, 1955 р. Сенатор Волл виступив на Святі державности у Віндзорі 29 січня 1956 р. На бенкеті з цієї нагоди Сенатор виголосив святочний реферат в англійській та українській мовах. Далі Сенатор Волл промовляв у Вінніпегу на віче-маніфестації в справі незалежності України, 16 грудня 1957 р. Він також брав участь у політичній кампанії за перевибір Ліберальної партії, 24 травня 1957 р. він промовляв до виборців східнього Едмонтону, закликаючи їх до підтримки Гавриляка (посадник міста). Сенатор Волл, як досвідчений педагог, часто виступає в сенаті в дискусіях над шкільництвом в Канаді, обороняв справу стипендій, приміщень та кращого рівня освіти, яку треба трактувати з загально-державної точки погляду.

Українські товариства дуже радо запрошували сенатора Волла як першого українця в сенаті на національні свята з доповідями, як в грудні 1956 р. Він також виступав в сенаті з приводу 22 січня сказавши „Вільний уряд України був повалений російськими більшовіками і на його місце поставлено провінційальну колонію в межах Советського Союзу”. („Укр. Голос”, ч. 5, 29 січня, 1958 р.) Офіційне відзначення роковин проголошення УНР і злуки українських земель відбулося 22 січня в Палаті послів і Сенаті в Оттаві з „Палкими промовама що їх виголосили уродженці в Канаді сини українських батьків -- посол Н. Мандзюк і сенатор Василь Волл („Укр. Голос”, ч. 4. 28 січня, 1959 р.). Сенатор Волл брав участь у нарадах НАТО, як канадський делегат. Помер Сенатор Волл 7 липня 1962 року у Вінніпегу, а назначений був до канадського сенату 28 липня 1955 року. У сенаті виробив собі добре ім'я і його виступи у вищій палаті були завжди солідно опрацьовані.

Другим сенатором був адвокат Іван Гнатишин, іменований 15 січня 1959 р. прем'єром Діфенбейкером. Сенатор Гнатишин був довголітнім приятелем прем'єра Діфенбейкера, а його син Рей був секретарем сенатора Волтера А. Аселтайна, урядового провідника у вищій палаті. Сенатор Іван Гнатишин молодим прибув до Канади разом з батьками та поселився в Канорі, Саскачеван в 1907 році. Закінчив середню освіту на фармах і в Йорктоні, а факультет філософії і права у Саскачеванському університеті, 1930 р. В 1932 р. був президентом Саскачеванського товариства працівників та дуже активним в студентських гуртках. Був питомцем Інституту П. Могили,

членом гуртка „Каменярів”. До 1942 р. провадив самостійну адвокатську практику. Наділений титулом „Королівського Радника” в 1957 р.

Адвокат Гнатишин пару разів був кандидатом до провінційного парламенту в Саскачевані, але програв, його політична кар’єра була інша. В сенаті успішний, вже 1962 р. був призначений делегатом до НАТО, а до НОРАД в 1964 р., також до інших канадських репрезентацій. Людина практична, лагідної вдачі та привітний, типовий громадський діяч із Саскатуну. Помер і похований у Саскатуні, в 1967 р. Уряд Пірсона не призначив на місце покійного сенатора Гнатишина українця, з цього приводу англомовна преса в Саскачевані була розчарована.

Наступним сенатором був проф. Павло Юзик, 5 лютого 1963 р. Прем’єр Міністер Діфенбейкер проголосив в Оттаві призначення чотирьох нових сенаторів, між ними проф. Павла Юзика з Вінніпегу. Хто був Павло Юзик? - професор, дослідник історії, визначний громадський і політичний діяч, сенатор. Доктор філософії Мінесотського університету, 1951 р. Учителював в державній школі в Геффорд, Саск., в 1933-42 роках, а в 1942-43 служив в канадській армії. В 1951-63 р. був професором Манітобського університету, а від 1966 р. проф. російської й советської історії в Оттавському університеті, від 1963 сенатор. Проф. Юзик отримав призначення на сенатора за рекомендацією о. д-р Кушніра, президента КУК і вже 11 травня, 1963 р. президія КУК вшанувала сенатора Павла Юзика обідом у готелі „Форт Гаррі” у Вінніпегу. У прийнятті взяли участь представники й члени організацій, що входять у склад КУК. У вересні 1963 р. Прем’єр Пірсон призначив сенатора Павла Юзика членом канадської делегації до Генеральної асамблеї ООН. Преса подала до відома, що сенатор П. Юзик демаскує советський імперіалізм в своїй промові у сенаті 25 травня 1964 р., а 31 травня, 1964 р. він виступив в Українським Культурнім Осередку в Торонті, де наголошує права для всіх національностей в Канаді.

В 1966 р. в Канаді говорилося про створення нової партії. Так звана „третя канадська сила”, тобто ті, що не є ані французького, ані англосаксонського походження, плянує створити нову партію. Ліберальний посол до федерального парламенту Стів Отто вислав до 50,000 торонтонців листа в якому закликає їх приступити до створення нової політичної організації під назвою „Citizen’s Civic Action Association”. У цій акції були заангажовані д-р Осип Бойко та сенатор Павло Юзик. Були певні сили, які хотіли відтягнути українців від будівничих Канади та рівноправности з французами і англосаксонами. В цій справі Достойний Діфенбейкер і

сенатор Юзик мали гострі виміни думок, Діфенбейкер обстоював думку, що українці є будівничими Канади так, як французи і англосаксони. Сенатор Юзик організував „третю силу” з іншими імігрантами, які приїхали до Канади як заробітчанська, чи пригодницька іміграція з надією заробити гроша та повернутися додому і поліпшити своє життя, вони не журилися про господарський, чи політичний стан Канади. Таку ситуацію маємо і зараз, є імігранти, що приїхали до Канади поліпшити свій економічний стан. Багато з них коротко тут перебувають, але ставлять різні домагання до уряду, що це їм належить, бо інакше це є „дискремінація”, вони ще нічого не вклали в розбудову країни, а вже домагаються, включно з ношенням „Турбанів” в рядах Кінної поліції і т. д. Отже українці в Канаді є будівничими цієї країни, а не заробітчанська іміграція, це мають собі усвідомити наші співжителі, ми є рівнорядними партнерами, це наша батьківщина і ми вимагаємо, щоб нас так сприймали і трактували. Як федеральна Королівська Комісія двомовности і двокультурности робила переслухання то на питання кого заступає в сенаті сенатор Юзик відповідь була: „Свою округу”. Це не є згідне з правдою, бо його Діфенбейкер призначив до сенату як українця і для заступництва українців в сенаті. Сенатор Павло Юзик 20 січня 1968 р. виступив у Ванкувері в обороні прав інших етнічних груп з твердженням, що „звіт королівської комісії в своїх основних залаженнях не є правильний. Канаду треба вважати многокультурною, а не двокультурною нацією”. („Укр. Голос”, ч. 5, 31 січня, 1968 р.) Сенатор Юзик обороняє концепцію двомовної та багатокультурної Канади. Далі, сенатор Юзик виголосив промову в сенаті 1-го жовтня, 1968 р. в справі меншин у Канаді, які б забезпечили збереження їхньої питомої культури.

Сенатор П. Юзик, часто брав участь в українських імпрезах та національних святах. „Сенатор Павло Юзик виголосив в канадському сенаті 22 січня довшу промову присвячену українському народові у зв'язку з сьогорічним відміченням роковин Січевих актів, тобто Акту проголошення суверенної української держави і Акту проголошення злуки всіх українських земель в одній незалежній державі українського народу, в Українській Народній Республіці.

Сенатор Юзик сказав, ... що день 22 січня є особливо пам'ятний для пів мільйона канадських громадян українського роду та взагалі для українців ... Сьогодні, говорив сенатор, синьо-жовті прапори майорять на щоглах міських рад у Торонті, Монтреалі, Вінніпегу та в інших канадських містах. Минулого року український національний прапор був вивішений також в Оттаві але через протест радянського посольства національного українського прапору

цього року не вивішено...” („Укр. Голос”, ч. 6, 5 лютого, 1969 р.). В 1969 році, 7 і 9 липня було прийнято двома палатами федерального парламенту мовний закон, який надає французькій мові статус державної мови нарівні з англійською.

Сенатор Юзик в Римі. В урочистостях в зв'язку з посвяченням собору св. Софії патріархом Йосифом (Сліпим) у Римі в днях 27-29 вересня взяв участь також сенатор Павло Юзик з Канади. Промовляючи на концерті та бенкеті, сенатор Юзик „твердо й рішуче акцентував у своїх виступах (українською й англійською мовами) потребу завершення УКЦеркви патріархатом”. („Укр. Голос”, ч. 42, 15 жовтня, 1969 р.)

Сенатор Юзик був дуже активний у всіх ділянках парламентарного життя, він стає членом канадської парламентарної делегації на 18 Асамблею ООН, 1963 р., а також до Польщі, 1966 р., Бонн (НАТО, 1972), Копенгагену, 1975 р., Страсбургу, 1974 р., та ін. Член Сенатського комітету наукової політики до США і країн Західної Європи та понад 10 інших асоціацій НАТО а також багато українських організацій. Він теж був головою Комісії прав людини СКВУ. Автор кількох праць, був активним учасником українських конференцій, з'їздів, конгресів. Нагороджений різними нагородами, льокальними та краєвими. Свою канцелярію вів в трьох мовах, на українські листи відповідав українською мовою. До своєї канцелярії прийняв на працю українців (Славця Ізю, і мгр. Борис Сірський). Привітний до кожного, приступний, любив розповідати про свої успіхи. Можемо сміло назвати його „Народний сенатор”. Помер 1986 р., в Оттаві, де і похований.

Також сенатором українського роду був Іван Івасів, адвокат, сенатор, народжений в Гренфел, Саск. В 1939 році зголосився до Канадської армії і служив до 1945 р. Закінчив Ріджайна Каледж зі ступенем Бакалавра у 1947 р. В університеті МекГіл студював право (Л.Л.Б. 1950). Провадив адвокатську канцелярію в Монтреалі. Активний у ветеранських організаціях: Президент провінційної управи, перший заступник голови Домініяльної управи. Із 1965 р. Королівський радник. Президент Ліберальної Асоціації в окрузі Маунт Роял, з якої постійним кандидатом був прем'єр Канади П'єр Трудо. Очолював виборчу кампанію прем'єра Трудо в цій окрузі в роках 1968 і 1972. Був членом дорадчої ради в етнічних справах. В 1976 р. отримав сенатське призначення з рук прем'єр-міністра П. Трудо. В українському житті не проявив себе, а також в сенаті, бо скоро помер у 1978 р.

Перша жінка українського роду що отримала номінацію на сенатора була Марта Беліш, учителька, сенаторка, народжена в Смокі Лейк, Саск. Працювала в жіночих організаціях Канади. Член Федерального Інституту Жінок і була в Альбертській дорадчій громадській раді в справі рекомендацій для Королівської комісії про жіночий статус в Канаді. Була обрана Жінкою року в провінції Альберта, 1975 р. Отримала сенаторське призначення в 1979 р. за урядування прем'єр-міністра Джо Кларка. В українському житті себе не проявляла, була мало відома і 27 вересня 1990 р. пішла на пенсію (сенатори можуть бути активними до 75 року життя).

В цю пору, (цебто жовтень 1990 р.) в сенаті немає української репрезентації. Маємо надію, що в роковини сторіччя українського поселення в Канаді КУК подбає про відповідну і солідну українську репрезентацію в сенаті.

За цей час були українці призначені суддями в своїх округах, чи провінціях. Першим українцем, який був назначений до Найвищого Суду Канади був Іван Сопінка, визначний юрист, проф. права, народжений в Гамільтоні, батьки його прибули до Канади із Закарпаття. Середню школу закінчив з найкращим успіхом. Право студіював в Торонтонському університеті в 1958 р. В 1960 р. був прийнятий до адвокатської палати Онтаріо, а пізніше теж до палат Ньюфавндленд, Нью Брансвік і Саскачеван. В 1975 р. присвоєно йому звання королівського радника. В роках 1965-1984 був проф. в правничій школі „Осгуд Гол”, викладаючи процедуру цивільного права. Автор численних статей на правничі теми, член багатьох правничих організацій, голова юристів, Комісії трибуналу при СКВУ. В роках 1985 і 1986 був правним дорадником Комісії оборони громадських прав і успішно відбивав ворожі напади на добре ім'я української спільноти в Канаді. За його тяжку старанну, солідну працю Прем'єр-міністр Малруні 27 травня, 1988 р. призначив його суддею до Найвищого Суду Канади (Supreme Court of Canada; Hon. Mr. Justice John Sopinka). Українська спільнота в Канаді радіє успіхами своїх найкращих синів чи дочок для добра Канади і народу, який трудився сто років, щоб зібрати плоди своєї мозольної праці. Це був перший українець, що досягнув таку відповідальну і пристижеву позицію.

Ми вже згадували, що українські поселенці відносно скоро увійшли у громадсько-політичне життя Канади, це були пости виборні, про які вони змагалися з іншими. Дістати працю в державних департаментах було трохи тяжче, існувало певне упередження та і дискримінація, праця залежала від працевластувачів, які не завжди були справедливі й об'єктивні відносно підбору

працівників у Провінціях, чи у Федеральному уряді. І тут декому пощастило дістати працю по своїй спеціальності і то на підрядні позиції, але не було їх на адміністративних відповідальних позиціях. Дехто вибивався своїми здібностями і в 1950 роках було вже декілька українців на відповідальних позиціях у Федеральному уряді, як О. Озеро, асистент до заступника міністра Риболовлі, Зенон Самець, директор Економічного відділу в цьому самому Департаменті, д-р Володимир Кисілевський, що в 1940 р. повернувся до Канади (з Англії). В Оттаві він одержав працю зв'язкового міністра народної оборони з окремими етнічними групами, а після війни працював в міністерстві Державного секретаря та у Міністерстві громадянства й іміграції до 1962 р. З певним часом ці позиції перейшли до інших, так що під сучасну пору є тільки декілька: Тед Сегодня, директор „Б'юро Обласного Оподаткування і Мита Канадського Департаменту Прибутків, Митний Відділ Тихо-океанських Провінцій (Регіону)”. Пан Сегодня вже давно працює в цій ділянці, був директором Східних Провінцій, в Галіфаксі, а пізніше Центральної Канади, з осідком у Ріджайні, тепер на Заході Канади, Ванкувер. Були також урядові тимчасові призначення: о. д-р В. Кушнір був призначений як член до „Канада Каунсіл”. В 1963 році Ліберальний уряд призначив д-р Ярослава Рудницького до Королівської комісії двомовности і двокультурности, це призначення було на короткий час праці Комісії.

В Оттаві Павло Мірус займає позицію директора в Департаменті Публичних Робіт. Державна Власність (Посілість). Dept. of Public Works. Accommodation Business, а також Віра Голянд працює старшим дорадником до заступника прем'єр-міністра Достойного Мазанковського.

В Міністерстві Закордонних Справ працюють теж українці, але на підрядних позиціях. В дипломатичній службі маємо деякі успіхи, а саме Рейнел Андрейчук, юрист, суддя, дипломат. Закінчила Саскачеванський університет в ділянці правних наук, 1967 р. До адвокатської палати була допущена в 1968 р. і вела адвокатську канцелярію в Мус Джо. В роках 1976-77 виконувала судейську працю в провінційному карному суді, а від 1977 р. у родинному суді та суді для малолітніх. З 1985 р. стала асистентом в міністерстві. Активна поза своєю професією. В роках 1977-83 була канцлером університету в Ріджайні. В 1987 р. дістала призначення від прем'єра Малруні на високу дипломатичну позицію -- Високого комісара (амбасадора) до Кенії (Африка). Це перша жінка українського роду, що дістала таку визначну та високу позицію в Міністерстві закордонних справ Канади. У 1990 році її призначено як амбасадора до Португалії.

Другим дипломатом в Міністерстві закордонних справ є надійний молодий Роман П. Боровик, народжений у Торонті 1952 р. Середню і університетську освіту здобув в Оттаві, закінчив політичні науки в Карлтонському університеті. Роман, вихований з дитинства в національно-релігійному дусі, часто прислухався до цікавих дискусій на різні теми наших канадських парламентаристів і політиків, мабуть тому Роман вибрав собі кар'єру дипломата. Він влаштувався на працю в Міністерстві Закордонних Справ і в 1975 році відбував практику в Канадській амбасаді в Римі. Роман відвідав музей Патріярха Йосифа, маючи з ним приватну одногодинну аудієнцію.

Канадський консул в Америці -- українець

Як колись так і тепер молоді освічені люди згадуючи свої студентські роки кажуть з гордістю про когось -- він був мій учитель. Я роблю навпаки і з гордістю кажу -- він був мій учень. Він -- це Канадський Консул в Баффало, Нью Йорк, Роман Боровик. Я тоді викладав „Саєнс” в Алта Вісті школі в Оттаві і Роман, гарний чорнявий юнак, був дбайливим, пильним та інтелігентним учнем, завжди бездоганно виконуючи завдання з різних ділянок „Саєнс”. Переходив у вищу клясу з відзнаками, а щодо дисципліни то був взірцем для інших, виявляючи якості провідництва. Мав гарну зовнішність і я не раз спостерігав погляди студенток в клясі звернені не на мої схеми та формули на дошці, а на Романа.

Йшли роки, змінювались учні, мінялась праця. Мене було призначено заступником директора, а потім директором різних шкіл Оттави, але я і далі цікавився академічним шляхом своїх учнів, спеціальністю Романа, як українця і сина мого друга ще з Регензбурзьких часів. Діти панства Боровиків Роман і Лариса росли на моїх очах. Роман був активним пластуном вже від семи років, беручи участь в пластових таборах кожного літа, закінчив „Лісову школу” і пізніше сам став пластовим виховником в Оттаві. Належав до Вівтарної Дружини і сім років прислужував у Церкві на Службах Божих, закінчив успішно Курси Українознавства. Роман, як і його молодша сестра Лариса, вихований з дитинства в національно-релігійному дусі в родині д-ра Михайла Боровика, громадсько-суспільного і політичного діяча та його дружини, лагідної вдачі товариської мами -- Дарці. В домі панства Боровиків часто відбувались цікаві дискусії на різні теми, там збирались їхні канадські приятелі -- посол д-п Кучерепа, Достойний Міністер Старчевський, посланик Мандзюк, Скорейко, Дікур, Екзекутивний Асистент

Діфенбейкера Томас Ван Дузен, депутат Голова Коммонс Папроскі, Сенатори Гнатишин, Коннолі, Вис. Дост. Діфенбейкер. Автор цих рядків часто був учасником таких цікавих зустрічей і бачив як малий Роман прислухався до розмов та ріс в атмосфері канадсько-українських поточних подій.

17. Перший українець Канадський консул в Америці (Баффало)
Роман Боровик.

Пригадую як в 1973 році КУК запросив Вис. Дост. Джона Діфенбейкера бути головним доповідачем на сесії СКВУ в Торонті, не надіславши матеріалів для доповіді. На прохання Діфенбейкера д-р Михайло вишукував матеріали українського змісту, а студент політичних наук Роман англійські матеріали, все то віддали мамі Дарці для друку і за два дні доповідь була готова, а Достойний Діфенбейкер вислав листа-подяку. Зв'язок родини Боровиків з парламентаристами був тривкий і багаторічний.

То ж після середньої освіти молодий Роман вибрав собі кар'єру дипломата, закінчивши факультет політичних наук в Карлтонському Університеті Оттави. Він влаштувався на працю в Міністерство Закордонних Справ і в 1975 році в складі Канадської Амбасади виїхав до Риму. Роман був захоплений Римом, що розлігся на хвилястих рівнинах ріки Тибер. Його полонила велич будови Базиліки Св. Петра на Піяза Сан Піетро, Колізей-залишки древньо-римської архітектури, Пантеон, що став християнською церквою в 7-му столітті. Монумент Віктору Емануелу Другому, староримські стіни, сходи на П'яца ді Спагна, замок Св. Анджело, та Ватиканський Палац із садами. Той рік був „Святим роком”, то ж молодий Роман ходив пішки на прощу до трьох церков, та відвідав Музей Патріярха Йосифа, маючи з ним одногодинну авдієнцію.

Відбувши дипломатичну практику в Римі Роман Боровик бере інтенсивний курс французької мови і в 1976 році дістає призначення до Верховного Комісара в Кінгстоні, на острові Ямайка. Після двох років там, пан Роман Боровик вже працює Консулом Канадської Амбасади у Варшаві виїхавши туди з молодою дружиною. Панна Ірина Гузій з Садбурі одержала освіту в Лореншіан та Торонто Університетах і працювала в банку Торонта при виміні закордонної валюти. Була активна і в українському житті – СУМ, хор „Прометей”. Живучи в Польщі молоде подружжя об'їздили під-Польські українські землі -- Холмщину, Підляшшя, Засяння, Лемківщину з Карпатами.

Після двох років в Польщі пана Романа Боровика перенесли на працю до Відня на посаду Віце-Консуля. В той час у Відні було багато українських біженців з Польщі і пан Боровик був відповідальний за їхнє переселення з Австрії до Канади. Очевидно українці з Польщі були здивовані і задоволені що Канадський Віце-Консул робить інтерв'ю з ними чудовою українською мовою. Різдво 1983-го року ці біженці вже святкували в Канаді. Патріярх Йосиф листом подякував пану Роману Боровику за його працю і допомогу українським емігрантам. Пані Ірина Боровик працювала у Відні в Об'єднаних Націях, а також допомагала чоловікові у переселенні українців. У Відні панство Боровики стали батьками, у них народилася доня Стефанія, а пізніше в Канаді народився також синок Михась Андрій. Повернувшись в Канаду пан Боровик працював заступником директора програмного відділу для США, а в 1988 році одержав підвищення по праці і був призначений Канадським Консулом у Баффало, США. Приємно вітати українця, сина повоєнних емігрантів (і мого учня) на цій відповідальній державній посаді. Роман Боровик чи не перший українець -- Консул Канадського Уряду.

Восени 1989 року українська і канадська преса подавали відомості про XVI Конгрес Українців Канади, що відбувся в жовтні того року у Вінніпегу. В Конгресі взяли участь представники Канадського уряду – федеральний міністер Джейк Епп, міністер багатокультурності Манітоби Бонні Мічелсон, консул Канадського Консульства в Баффало Роман Боровик, та посадник міста Вінніпегу Билл Норрі. Централья КУК запросила Р. Боровика щоб він у своїй доповіді представив еміграційну політику уряду Канади, що він і зробив дуже докладно, а на другий день Конгресу в панельній дискусії вияснив багато актуальних справ.

Це дуже приємно і дуже добре що українські молоді фахівці, дипломати і науковці не цураються українського життя, а йдуть слідами своїх батьків і дідів, міцно тримаючи в руках прапор канадського українця. Тому з нагоди 100-річчя українського поселення в Канаді вітаємо молодого українського дипломата Романа Боровика і бажаємо йому дальших успіхів у праці і житті!

Молодша сестра Романа Лариса теж була один час моєю „Саєнс” ученицею і була здібна та старанна в науці, як і Роман. І не лише в школі. Успіхи її були і в балеті, і в Пласті, і в Українознавстві. А потім ступінь Бакалавра в Карлтонському Університеті, після чого правничі студії в Оттавському Університеті. Працювала два роки адвокатом у Федеральному Суді Канади. В 1989 році вийшла заміж за американського дипломата і живе з чоловіком в Америці.

Одна українська родина -- чотири професійні шляхи. Син -- дипломат, дочка адвокат, батько -- доктор славістики, мати на державній роботі. Не маючи змоги жити в рідній, але поневоленій Україні, родина панства Боровиків, як і сотні тисяч інших родин, знайшла в Канаді другу Батьківщину. Від Василя Єлиняка та Івана Пилипіва, перших двох українських емігрантів до Канади у вересні 1891 року і до Романа Боровика - Канадського косула -- довгий і важкий шлях праці та науки наших людей в Канаді. Від Єлиняка та Пилипіва до senatorів, міністрів, послів, адвокатів, директорів шкіл, професорів, учителів, державних службовців, підприємців, офіцерів Канадських Збройних сил -- тягнеться столітня нитка українського вишиваного рушника Канади. На думку приходять слова Лорда Твидсмюра,

Генерал Губернатора Канади, сказані ще в 1936 році на українському з'їзді Манітоби: „Ви всі будете кращими канадцами будучи також добрими українцями”. (Т.М. Gibbon – Canadian Mosaic – p.p. 305-307).

Мгр. Ростислав Василенко
директор-емерітус

В Міністерстві Закордонних справ на екзекутивній позиції працює ще один українець: Нестор Гайовський, останньо займав позицію, як Екзекутивний директор Відділу „Советський Союз і Східна Європа, торгівля і розвиток”. В жовтні 1990 року його підвищено по праці до ступеня „Консул” і доручено їхати в Київ та зорганізувати Канадський консулят. Нам всім відомо, що 1989 року прем'єр-міністер Б. Малруні будучи в Києві мав намір відкрити консулят, що має свою не писану довгу історію: В 1970 р. прем'єр П. Трудо перебуваючи в Києві в своїй промові порівняв Україну до Квебеку, отже не можна було сподіватися, що він відкриє консулят. Вітаємо і поздоровляємо за такий відповідальний пост, нам дуже приємно, що українці вибиваються в політичному житті Канади.

Москва за всяку ціну старалася поширити шпигунську сітку в Канаді, особливо в Квебеку, і Советський Союз відкрив своє посольство (консулят) в 1967 р. в Монреалі, в заміну, що Канада відкриє консулят в Советському Союзі, але Москва запропонувала Канаді Ленінград або Одесу, та наш приятель В. Достойний Діфенбейкер на ці міста не погодився, він конче хотів канадський консулят в Києві і так це протяглося роками. Прем'єр Трудо не хотів про цю справу і чути, бо „Україна -- це Квебек”, за його висловами.

Щойно ця справа набрала іншого звороту, коли в Східній Європі, особливо в Советському Союзі, зайшли певні зміни, з цих змін скористали українці в Україні і діяспорі та почали робити старання в справі Канадського консульства в Києві, і тому прем'єр-міністер Б. Малруні заявив в Києві, що Канада відкриє свій консулят в Києві, а Нестор Гайовський має зайнятися підготовкою. Україна й Онтаріо підписали торговельний договір. А тепер коли ця книжка друкується Канадський консулят в Києві вже відкритий.

Ми подали деяких українців на керівних відповідальних посадах у Федеральному уряді, очевидно їх не багато, якщо порівняти відсотково до населення. Французького населення в Канаді проживає 25%, а на урядових

позиціях їх 49%. Тут бачимо ті розбіжності відносно населення. На це не здорове явище мають звернути увагу наші молодіжні організації, а особливо КУК, не потрібно задовольнятися малими дотаціями Федерального уряду, а пропускати інші важні справи і факти.

Слава Ісусу Христу!

Ватикан, дня 12 березня 1983

Високоповажаний Пане!

Від якогось часу доходять до мене відомості про Вашу віддану працю в користь українських біженців з Радянського Союзу і Польщі, які, через Ваше посередництво, дістаються на вільний Захід, головню до Канади.

Як Духовний Батько і Глава всього Українського народу складаю Вам признання за Вашу працю і нехай це буде для Вас заохотою до дальшого здійснення Христової заповіді любови Бога і ближнього.

Слава Богу, що молоде українське покоління добивається до високих і відповідальних позицій. Використовуйте Ваші здібності і впливи в користь свого Українського Народу, якого треба завжди любити і в потребах прийти з поміччю.

Нехай Всевишній Господь благословить Вас і всю Вашу родину за те, що пам'ятаєте про слова Христові: „Хто любить Бога, той нехай любить і брата свого” /1 Ів. 4, 21/.

З Патріяршим Благословенням

Патріярх і Кардинал

Високоповажаний Пан
Роман Боровик
Канадська Амбасада
Відень -- Австрія

В 1991 році минає 100 років, коли нога українця ступила на землю канадську і завойовники прерій з України переорали її чорнозем. Вони не тільки її переорали, але поки плуг міг покласти перші скиби, залізні сокири пробили ліс у бездоріжжях центральної Канади. Тільки етос праці і гарт досвідчених рук хлібороба, що ще сім тисяч років тому освоїв степи України для пшеничного хліба, міг освоїти ті землі, на яких осісти лякались перші її завойовники.

І так потом і сльозами, але з вірою у Бога, виросла Україна канадських прерій, вишивана глинобитими хатами і гаптована банями церков християнських. І зросли нащадки тих предків у півмільйонове плем'я українського народу щоб рід свій зберегти і волю духу предків виконати. Важкий був шлях століття, але чесний, незабутній і гідний закріпити у пам'яті нащадків. І так, на порозі сто-ліття українського поселення в Канаді зрозуміли наші співгромадяни та державні чинники наш труд і вклад в розбудову Канади. Уряд Канади, щоб гідно відзначити та дати признання для українців, виявив свій жест у формі призначення першого українця Генеральним губернатором Канади. 7-го жовтня 1989 р. прем'єр-міністр Браєн Малруні проголосив в парламентах призначення Рея Гнатишина 24-тим Генеральним губернатором Канади. Приятелі і опозиція були задоволені таким вибором.

Українська спільнота раділа таким престижним та почесним відзначенням, не тільки самого Гнатишина, а усіх українців Канади. Посипались привітальні телеграми та поздоровчі листи з всіх закутків українського поселення. Ми були знайомі з послом, а пізніше міністром Гнатишином і я від своєї родини вислав привітальну телеграму (10 жовтня, 1989 р. до Саскатуну, та на жаль подяки не було, і тут вже можна було пізнати чужу бюрократію.)

29 січня 1990 року в столиці Канади, Оттаві, відбулися урочистості, на яких присягу як 24-ий по черзі генеральний губернатор Канади склав українець Рамон Гнатишин.

На церемонії були присутні: прем'єр-міністр Браєн Малруні з дружиною, лідер ліберальної Партії Джон Тернер, лідер Нової Демократичної Партії Одрі Маклоклін, два колишні генеральні губернатори Канади Едвард Шраєр і Роналд Міченер, дипломати та інші офіційні достойники. Крім офіційних представників були також мама Рамонда, дружина Герда, два сини Іван і Карл. Під час церемонії Рамон Гнатишин

промовляв англійською, французькою і українською мовами. Військова оркестра, дитячий хор, канадська кінна поліція, літаки, та 21 гарматний постріл вітали нового губернатора Канади. Вітаємо і ми нашого дорогого земляка Рамона Гнатишина на цьому відповідальному і почесному становищі та бажаємо багато успіхів, Щастя Боже! На Многі і Благі Літа, Ваша Ексцеленція!.

Українці раділи і радіють, але хай не будуть розчаровані, якщо Генеральний губернатор не завжди зможе задовольнити наші потреби. Його уряд і резиденція є наповнена франко-англійськими бюрократами, які діють по правилам „Протоколу”.

Хочемо коротко познайомити нашого читача з даними Рамона Гнатишина: правник, посол, міністер, народжений в Саскатуні. Студював у Саскачеванському університеті, закінчив право у 1956 році. Практикував право в Саскатуні, 1956-58, потім до 1960 р. був асистентом ексекютивного лідера В.М. Асельстайна в Канадському сенаті. Згодом продовжував правничу практику і продовжував діяти в громадському житті. Читав лекції права у Саскачеванському університеті 1966-74 р. В 1974 р. обраний послом до Федерального парламенту з Консервативної партії, перевибраний в 1979 і 1980. Міністер енергії, копалень і ресурсів в кабінеті прем'єр-міністра Джо Кларка. В 1984 р. гауслідер, голова „Прайві Кансил”. Часто виступав у парламенті в обороні доброго українського імені та української справи в Європі. В кабінеті прем'єр-міністра Малруні міністер справедливости, ну а зараз Генеральний губернатор Канади. Українському життю мало приділив уваги, не так як його тато Сенатор Іван Гнатишин.

РОЗДІЛ XIII

ДЕЩО З НЕДАВНЬОГО МИНУЛОГО

Студентське, суспільно-громадське і політичне життя

Родина Боровиків походить з старого козацького-шляхетського роду з своїм родовим гербом „Вогоньчик”.

Ми виховані в християнсько-національній душі, батько Роман бувший австрійський старшина та член УВО, тримав військову дисципліну. Я середню освіту здобув у Глинянах у Львові (1943). В 1940 р. став членом націоналістичного „Юнацтва”, а вже 1943 р. членом ОУН, займаючи різні позиції в різних обставинах та теренах. В час воєнного лихоліття козацька кров відзивається в жилах молодого юнака що бере зброю, щоб захищати рідну Україну від наїздників із дикого Сходу. В роках 1944-45, як молодий віком підстаршина їду на Східний фронт, моїм сотенним був майор Михайло Петруняк, бувший старшина УСС. На фронті я був ранений і під час капітуляції Німеччини мене застали советські танки та Американська армія раненого в парку, який був призначений для ранених над рікою Ельбою біля Магдебургу (в Торонті ще живуть свідки цих подій).

Після видужання я подався шукати своїх в околицю Баварії, далше від більшовиків. На короткий час я зупинився в Ульмі, тут почав працювати в магазині Американської армії, потім переїхав до Авгзбургу, а звідти до Мюнхену. Тут організувалася Українська Студентська Громада (1945) і я включився в активну працю Громади, та став членом Управи. Мешкав в студентському гуртожитку „Фіріхшуле” (бувший шкільний будинок), що дістала Ліга Політичних В'язнів і студентам відпустили деякі приміщення, бо зразу після війни тільки політичні в'язні мали певні привілеї.

Від 1945-48 р. я був студентом Високої Економічної Школи (УЕВШ) яку визнала Американська окупаційна влада, а пізніше Баварське Міністерство Освіти. Українська Студентська Громада в Мюнхені на цей час була одна з найбільших студентських об'єднань в Європі, праці було досить для охочих. Після виміни німецьких грошей, життя стає важке, Комітет Допомоги Українським Студентам (КОДУС) не має засобів допомагати студентам. В 1948 р. після одержання диплому „Економіста”, я вирішив переїхати за Океан. Вибрав Канаду, знав і читав про українську колонію в Канаді.

Відплили ми з Бремену кораблем „Скитія” на якому капітаном був канадець з Саскачевану, а тому, що я їхав до Саскачевану, то ми скоро заприятелювали. Ми втрьох -- М. Боровик, В. Кардаш і М. Велигорський вирішили організувати хор, який мав дати концерт української пісні. Зібрали охочих, Василь Кардаш провів кілька проб і хор був готовий, одного вечора відбувся вдалий концерт, а потім прийняття в приміщеннях капітана для організаторів і гостей. Пригадую, що про цю подію писав Мирослав Велигорський в українській пресі „Українська Пісня на Хвилях Океану”. 10 жовтня 1948 р. ми припливли до берегів Канади, Галіфаксу, а звідти кожний в свою сторону, я поїхав потягом до Саскачевану і тут на фермах тимчасово осівся, а вже в лютому 1949 р. виїхав до Вінніпегу, де включився в активне українське громадське життя. Поступив в ряди СУМ і займав пост „Бунчужного”, також став членом „Інституту Просвіти”. За ініціативою СУМ ми зорганізували при Інституті спортовий клуб „Дніпро”, про що була мова раніше. В цьому часі я вступив до резерви Канадської армії „Corps of Imperial Frontiersmen Manitoba Command”.

Мене дуже радо прийняли як бувшого підстаршину-інструктора Другої Дивізії УНА. В 1950 р. під час розливу „Червоної ріки” (Ред Рівер) я брав активну участь в рятунковій акції Вінніпегу. Як військова частина ми мали зайняття у військових бараках раз в тиждень, а влітку виїздили на два тижні на полі вправи.

В 1951 р. я переїхав до Торонта, де працював у фабриці рільничих машин (Мессей Гаріс) та включився в працю СУМ і був вибраний заступником голови Торонтонського Осередку, потім перейшов до ЛВУ, став членом управи і очолив референтуру Зовнішньої Політики.

CORPS OF IMPERIAL FRONTIERSMEN

McGREGOR BARRACKS

**Winnipeg, Man.,
April 24, 1950.**

Dear Fellow Member:

A stag party is being held in the Sgts. Mess at McGregor Barracks April the 28th, this is going to be a very nice do and would like all you Boys to turn out.

We have lined up the following. We will have a full hour of moving pictures, along with some very fine music. It is hoped that all our boys will be there as it is going to be a real show.

We would like to see all out members out in UNIFORM as we may have some unexpected visitors. It has been a long time since we have all been together, so lets make this a real success.

This is an opportunity to give all out members a chance to see our newly formed Trumpet Band. The show will get under way at 8:15.

For Major F. Key CO.,

Lt. Jack Bennett

AJ/l

CORPS IMPERIAL FRONTIERSMEN

Headquarters

McGregor Barracks

**Winnipeg, Man.,
October 12, 1950.**

Dear Fellow Members;

The first parade for the season will be held Monday evening next October 16th, at 8 P.M. at McGregor Barracks.

A full attendance is requested as we will commence our season's activities at this meeting; shooting practise, a new volley ball team, etc.

Monday instead of Friday will be our regular parade night for the year.

Commanding Officer,

F. Key, First Battler.

Lieut. J. Bennett

Будучи ще у Вінніпегу я познайомився з теперішньою дружиною Дарією Голян і в липні 1951 р. ми одружилися в Торонті, отже Дарця від того часу ділить мою долю й недолю, допомагаючи в моїх задумах і планах. В 1955 р. я поступив на Славістичний Відділ Оттавського університету, але працюючи фізично в Торонті доїжджати до Оттави на студії не було легко. Вже в 1955 р. було певне число студентів в Оттаві і ми вирішили зорганізуватися в окреме студентське тіло, так виник „Український Студентський Клуб”, при Оттавському університеті. Головою був вибраний Іван Кузів з Торонта, а секретарем Юлія Войчишин, я входив до Управи як член. Метою Клубу було придбати книжки для Українського відділу, ми студенти часто самі по одиниці ходили з колядою до українських професіоналістів і підприємців, це я робив в Торонті. Також метою було оживити українське громадське життя в Оттаві. Друга подія була важлива для нас студентів та української спільноти, а саме – в цьому році був призначений Василь Валл першим українським сенатором в Канаді. Це була для українців велика подія, ми всі дуже раділи з цього, особливо студенти на чолі з проф. К. Бідою і ми вирішили зробити бенкет з цієї нагоди. Хоч Студентський Клуб не мав придбаних грошей на такі великі видатки, то постанова була виконана.

Восени 1956 р. Студентський Клуб оголосив гучний бенкет з цього приводу, запросили всіх українських парламентаристів, професуру Оттавського університету і величавий бенкет відбувся, так як було заплановано. Бенкет відбувся в одному з розкішних готелів Оттави, був дуже успішний, всі були задоволені, а ми студенти мусіли покривати видатки з власних кишень, ніхто не запитав, чи ми маємо гроші на покриття цих видатків. Але скоро ми були всі дуже розчаровані особою нашого захоплення, а особливо проф. Біда, який подружив із сенатором (бо той теж був педагог). При певній нагоді проф. Біда поставив сенаторові дуже невинне питання, а саме: „Чи є можливим виділити в уряді певні гроші на закуп книжок для Славістичного відділу?” Відповідь сенатора (згідно інформації проф. Біди) була дуже образлива і несподівана, він заявив: „Як Канадська комісія працювала в Європі, набирала скитальців до Канади, то там всі були лісоруби, фермери і домашня обслуга, а не було докторів, професорів ні студентів, аж тут раптово з'явилися і хочуть вчити та студіювати, хай починають так, як починали наші батьки від лісу”. Це була більш-менш така відповідь сенатора Волла. Від того часу всі приятельські відносини та захоплення кінчалися аж до смерті сенатора (помер 1962 р.).

UKRAINIAN STUDENTS' CLUB
of the
UNIVERSITY OF OTTAWA

LE CLUB DES ETUDIANTS UKRAINIENS
de
L'UNIVERSITE D'OTTAWA

УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ КЛУБ ПРИ ОТТАВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

З А Я В А

Прошу прийняти мене в члени Українського Студентського Клубу при Оттавському Університеті.

Заявляю, що буду підпорядковуватись статутіві й постановам Керівних Органів Клубу та обов'язки члена виконуватиму чесно й солідно.

Оттава _____ 1960

/власноручний підпис/

Адреса /вип. латинкою/

Тел. ч. _____

ВП. _____ прийнято в члени Українського Студентського Клубу при Оттавському Університеті на пропозицію члена УСКлубу, п. _____

Оттава _____ 1960 _____

За Управу:

Голова

Секретар

В цей час Клуб розвинув жваву культурно-мистецьку працю. Часто відбувалися реферати, товариські вечірки при шклянці чаю, національні свята та інші імпрези.

18. Бенкет в честь першого українського сенатора Василя Волла. Улаштований Укр. Студентським Клубом при Оттавському університеті. Сидять Дост. сенатор і його Дружина, з права проф. К. Біда, з ліва проф. В. Кисілевський. Стоять члени Клубу.

Як згадувалось раніше, тяжко було працювати фізично і доїжджати до Оттави на студії, тому ми вирішили продати хату в Торонті і переїхати до Оттави на постійний побут. В 1957 р. ми переїхали, я пішов на цілоденні студії, Дарця спочатку працювала, а після Різдва залишила працю та доглядала малого Романа, якого виховала на серйозного розумного дипломата. Моє студентське життя не було легким, треба було зробити позику на студії і мешкання, та все одно я вперто йшов до своєї мети, яку досягнув.

Український Студентський Клуб входив до Міжнародного Студентського Клубу при Оттавському університеті (I.O.U. Friendship Club).

Завданням Клубу було плекати товариську атмосферу і вирозуміння між студентами різних національностей. Таким першим публичним виступом, який відбувся в квітні 1958 р. був виступ студентів різних національностей в своїх народних костюмах (Stage Easter Parade). Наш Клуб репрезентували: М. Боровик, Ю. Войчишин і С. Харко. (The Fulcrum, April 18, 1958).

При університеті духовним опікуном (Капеляном) був приятель українців, ще з часів як він служив в Канадській армії в Манітобі о. Раббі. Я з ним познайомився та подружив, за його старанням відбулася перша Архиерейська Служба Божа, яку відслужив в сослуженні 4 священників наш владики Борецький в університетській каплиці, 20 квітня 1958 р., а хор з Монреалу під проводом диригента Василя Бринявського (пізніший священник) співав у Службі. Це перша українська Служба Божа в Оттавському університеті.

19. Stage Easter Parade, 1958. М. Боровик, Ю. Войчишин і С. Харко.

Хтось із шановних читачів може запитати -- чому це мав організувати Боровик?, де були інші студенти, їх же було 50 членів. Хочу дати коротку

відповідь: Більшість старших та практичних студентів жили в Торонті, на виклади приїздили до Оттави. Юля Войчишин, жила в Оттаві, але вона працювала. Дмитро Штогрин, американський громадянин, приїхав на студії, не хотів вставати в канадські справи, хоч пізніше я його втягнув до праці. Було кілька місцевих молодих студентів, такі, як: Ляля Лапунько, Орест Симко, К. Попик, хоч вони дуже радо допомагали при праці, але не можна було дати їм певної функції до виконання, тому майже всю працю мусів виконувати я сам, а пізніше як приїхав Харко до Оттави, то він працював та багато допомагав при виконанні плянів Клубу.

Управа Українського Студентського Клубу в Оттаві постановила давати хоч одну імпрезу на протязі року. Вже в березні 1959 р., Клуб вирішив відзначити Т. Шевченка окремим концертом в неділю 22 березня. Господарем вечора був проф. К. Біда. Концерт був призначений для чужинецької публіки, тому ми запросили Дист. сенатора Джона Коннолли (Hon. Senator John J. Connolly) який прихильно ставився до української проблеми, а теж мистця ричитатора (майстра слова) Роланда МкНікола (Roland McNikol). Сенатор Коннолли у своєму слові представив Шевченка, таким яким він був і є для українського народу, МкНіколь виконав майстерно Шевченка „Заповіт”. Вечір був дуже вдалий і успішний (Evening of Hommage). Це мабуть перший раз, що такий вечір відбувся в Оттаві з такою великою участю в „Academic Hall” (The Ottawa Journal, March 23, 1959).

З українських мистців ми запросили: мого доброго друга Йосипа Гошуляка, скрипаля Ореста Симка, співачку Матильду Лазарович та піяністку Любу Жук.

Таких мистецьких вечорів було багато більше в Оттаві, напр. окремий концерт Люби Жук (17 березня, 1963 р.), інший концерт для відзначення 150-ої річниці з дня народження Тараса Шевченка, 28-го листопада, 1964 р. На Святі відповідне слово виголосив посол Н. Мандзюк. Виступав хор СУМ „Прометей”, під управою С. Гумініловича.

Таких чи подібних виступів при Оттавському університеті було багато більше (Квартет „Верховина”, сценічні виступи Ростислава Василенка, та інші).

20. Достойний сенатор Джон Конноли (Шевченківське свято в Оттаві).

В 1958 р. я зробив всі приписані кредити в університеті, склав іспити, а влітку готувався до головного іспиту, який тривав найменше дві години. Питання ставили три професори, приготував плян своєї тези на М. А. „Українська Преса в Східній Канаді”, здав головний іспит, а потім збирав матеріали до своєї тези.

На початку академічного року поступив до Бібліотечної школи при Оттавському університеті. Директором школи і головним бібліотекарем університецької бібліотеки був отець Август Морріссетт, прихильний до українців. Після Різдва його зняли з головного бібліотекаря, а залишили його тільки директором Школи і дали йому заступника д-р Г. Ломера, бувшого директора Бібліотечної школи при університеті МекГіл.

В академічному році 1958-59 почалися виклади способом середніх шкіл, було 11 предметів а по кожному предметі як кінчався писалось іспити. Курси були тяжкі і праці дуже багато, з українців я сам почав, але при нагоді бачив мене Д. Штогрин і запитав що я тут роблю, я відповів, що шукаю матеріали на завдання для Бібліотечної школи, він був досить здивований, що нічого не знав. Дома сказав дружині Евстахії, а вона йому наказала негайно записатися до Бібліотечної школи (мовляв, як Боровик може, то ти також можеш). Другого дня він просив мене, піти з ним до директора (а виклади вже почалися два тижні тому). Ми пішли, директор його прийняв, але мені наказав, що я маю йому все показати, переробити матеріал. Я йому показав та дав відписати пройдений матеріал, все було добре, нас вже було два українці, на вечірньому курсі я стрінув ще одного, Паздерко (Гавдин). І так ми кожного дня ходили на виклади, в початках було тяжко, але після Різдва вже все було більше зрозумілим та ніби легшим, іспити здавали один за другим і так дійшло до кінця академічного року. Кінцеві іспити та випуск відбувся в кінці травня, також вручення диплому Б. Л. С. Я закінчив з дуже добрим успіхом (*Magna cum laude*) і грошовою нагородою від університету.

По закінченні студій я тимчасово працював в університетській бібліотеці, від червня до серпня, 1959 р., а від 2-го серпня почав працювати в бібліотеці Національного Музею Канади. Будучи бібліотекарем та членом бібліотекарських об'єднань, майже кожного року брав участь в одностижневих конференціях, це дало мені змогу нав'язати та поширити коло приятелів прихильних до української визвольної справи. В 1960 р. отримав М. А., за працю „Українська Преса в Східній Канаді”, 180 стр. машинопису.

Special Libraries Association

31 East 10th Street, New York 3, New York
212-Spring 7-8136

August 16, 1963

Mr. Michael Borowyk
400 Friel Street
Ottawa 2, Ontario
CANADA

Dear Mr. Borowyk:

I am happy to enclose a check for \$500 covering the first half of the scholarship grant awarded you by Special Libraries Association for graduate study in librarianship during 1963-64. The second half of the grant will be sent you near the end of January 1964. We would appreciate acknowledgement of the check and letter.

On behalf of the Scholarship and Student Loan Fund Committee and the Association, we wish you a very successful school year. Please also accept my personal best wishes.

Yours sincerely,

Grace Reynolds
Assistant to
Executive Director

GR:ep
encl.

В 1962 р. я вирішив поглибити своє знання в бібліотекарстві записався в МекГільський університет (М. Л. С. та спеціалізувався в архівістиці і класифікації, а в роках 1962/63 дістав стипендію в сумі 1000 дол. від Асоціації Спеціальних Бібліотек (Бібліотека Національного Музею була членом Асоціації), для продовження студій.

В академічному році 1959/60 з Торонта прийшли три „Мудреці”: д-р А. Базилович, д-р Ю. Герич та д-р В. Гуцуляк („д-р до квадрату” так ми його прозвали в Торонті за те, що чванився, що має два докторати, це не відповідало правді, він мав докторат із філософії, я бачив його документи) з ними прийшов також співак Йосип Гошуляк, який ніяк до такого товариства не підходив. Однієї неділі мене покликав до свого бюро директор Школи та запитав, „чи я не знаю таких кандидатів”, моя відповідь була позитивна, „так я їх знаю, а з одним працював разом, це порядні і серйозні „студенти”. Але директор взяв документи „два рази доктора” і сказав „як що він 20 років після закінчення студій працював фізично, то він „good for nothing”, (нічого не вартий), але я його переконав що він має знання і таких потрібно в бібліотеці. Директор зі мною погодився і прийняв їх всіх, вкоротці виказалось, що директор відчував із паперів відносно такого анархіста, яким був Гуцуляк. На початку він вже почав критикувати систему навчання, мовляв це „штуба”, а не університет (тому, що треба було робити домашні завдання кожного дня). Прийшов час, що студенти мали робити опис Оттави (сервей), а це робота, яка забирала багато часу, я сам сидів над описами цілий тиждень. Гуцуляк наробив паніку, сказав, що він лишає, він не буде штабаком. До мене телефонував д-р Герич, кажучи, щоб я допоміг Гуцуляку, бо як він залишить, то буде неприємно для українців. Моє завдання мав вже Гошуляк, про що я сказав Гуцулякові, щоб він взяв від Йосипа, але хитрий „д-р до квадрату”, сказав що він вже написав, тільки хоче порівняти, вдаючи, що це йому, такому науковцеві, є легко. Врешті він закінчив Бібліотечну Школу так як інші, які вже дістали роботу, але він не дістав, тому, нарікав на всіх і все. Ходив по Торонті та всім говорив, що він вертається на Україну, що на нього чекає катедра св. Володимира університету в Києві, мовляв я не є коляборантом, я студіював в Римі. Підмовив він міністра Яремка і цей його влаштував до бібліотеки Онтарійської легіслятури в Торонті, але і там він довго не затримався, знова почав все критикувати та всіх поучати, два тижні він працював і його звільнили, після того він виїхав до США до південних стейтів. Міністер Яремко від того випадку заявив, що він більше не буде нікому шукати праці, і не буде помагати таким „філософам”.

Окрема справа була з Йосипом Гошуляком, я його переконав, щоб записався на бібліотекарство, а також його дружина Марія, він погодився і приїхав до Оттави, щоб доказати дружині, що його не приймуть, бо виклади вже почалися два тижні тому, але сталося інакше, ми пішли вдвох до директора, а він Гошуляка вже знав зі сцени. Директор любив музику і українську пісню. На здивування Йосипа, його прийняли, а директор мені порадив щоб все пройдене показати йому та надробити всі матеріяли. Йосип на це мусів погодитися, хоч і не радо. Я дав йому всі свої матеріяли, а пророблене дав відписати, Гошуляк став студентом та успішно закінчив студії. В Торонті дістав професійну працю в Центральній Публичній Бібліотечі Торонта, його зверхники і персонал сприяли йому і він мав змогу часто виступати на сцені.

Після того багато моїх друзів з Торонта та околиць пішли моїми слідами: П. Баб'як, В. Безхлібник, М. Бойко, В. Бородач, Б. Олександрів, д-р Р. Сторожук, К. Микитчук та багато інших, яким я помагав в якийсь спосіб, всі вони знайшли працю по своїй професії в Канаді чи США.

Також випусником Оттавського Університету в бібліотечних науках був Мар'ян Горгота. Почавши бібліотечні студії на початку шістдесятих років М. Горгота (псевдонім Дальний) цілком віддався науці. Точний і педантний, товариський і діловий він скоро здобув пошану серед викладачів і студентів. Закінчивши успішно Оттавський Університет Мар'ян Дальний довгі роки працював бібліотекарем в Агрикультурному Колледжі в Гвелф, одному з найбільш модерних наукових установ у світі цього типу. До пенсії на тій посаді М. Горгота не доробив, бо перебрав редакторство універсального журналу „Нові дні” і вже 12 років є Головним Редактором того журналу в Торонті.

Моя участь в політичному житті (з парламентаристами) починається від 1953 р., від часу коли я запізнав щирого серця українця-канадця д-ра Івана Кучерепа, лікаря-хірурга, першого українця, що був вибраний до Міської ради Торонта, 1952-57. Літом 1953 р. я був звільнений з праці, а д-р Кучерепа, як міський радний влаштував мене на роботу в місті і так ми познайомилися, а ще до того ми були близькими сусідами. Він належав до Консервативної партії та був вибраний послом до Федерального парламенту в Оттаві в 1957 р. з округи Торонто-Гай Парку, перший канадієць українського роду вибраний до парламенту в Оттаві з Метро Торонто, перевибраний 1958 р.

В тій околиці ми купили хату (Аннет і Гай Парк) та були сусідами, отже належали до його виборчої округи. В 1957 р., я йому помагав у передвиборчій кампанії. Він дуже хотів виграти вибори, любив політичне життя. Провадив лікарську практику в своїй хаті, але спеціально цією професією не захоплювався, так він казав. Був лікарем, тому, що його мама це дуже хотіла. В час економічної кризи, вона тяжко працювала, щоб свого сина післати на студії медицини, вона хотіла бачити його лікарем. Отже, д-р Кучерепа, шануючи великий вклад праці своєї мами і пригадуючи як вона на колінах повзала м'ячичи жидівські підлоги, не хотів її відмовити. В 1957 р. він був вибраний і переїхав до Оттави, а в суботу і неділю їхав до родини в Торонті. Ми теж в 1957 р. (жовтень) переїхали до Оттави, отже ми з послом зустрічалися, як сусіди з Торонта та обговорювали різні політичні проблеми, а особливо українські. Він мене познайомив з міністром Старчевським (Стар), вони приятелювали ще з попередніх часів, коли, як було згадано, Стар був обраний радним міста Ошави, 1944-49 р., потім посадником Ошави, 1949-52 р., а вже 1952 р. був обраний від Консервативної партії до Канадського парламенту в Оттаві. Міністер Старчевський оповів нам таку історію, а саме: Він зауважив, що його колеги-міністри, якимось його обминають, сам він це запримітив, але не знав, чим то пояснити. В товариських гутірках один з міністрів йому це пояснив, кажучи „це тому, що Ти одинокий з міністрів що не має університетської освіти” ... Але Старчевський на це не звертав уваги, працював чесно і віддано, як кожний українець, щоб доказати, що він не є гірший від других. І так за пару місяців його тяжкої і розумної праці він зауважив певні зміни в поведінці його колег-міністрів, вони стали його всюди запрошувати стали ввічливими і числилися з його професійною думкою, отже крига була вже проломана.

Тут хочу підкреслити прихильність і знання української справи та окремих людей. Пригадую одну важливу родинну трагедію: Восени 1961 р. брат мого доброго друга з студентських часів у Мюнхені, ментально захворів у Канаді (наслідки німецьких концентраційних таборів). Іміграційний уряд вирішив його відіслати (депортувати) до Німеччини. В хаті страшний розпач, що робити? Я негайно пішов до д-р Кучерепа і про це все йому розповів, ми вдвох пішли до міністра Старчевського, я пояснив чого ми прийшли, д-р Кучерепа, як лікар підтвердив. Міністер zareагував негайно і зразу потелефонував до Іміграційного уряду та зажадав, щоб затримали своє рішення до часу в'яснення справи, після того Старчевський написав листа до міністра іміграції і справа з місця була анульована, а ця людина щасливо живе сьогодні в Канаді. Це можуть комусь видатись як малий випадок, але

це показує, що своя людина в якій б'ється українське серце завжди прийде з потрібною допомогою.

В роках 1957-58 було найбільше число українських послів, хоч не всі з однієї партії: А. Головач, П. Стефура, Ф. Заплітний, М. Мандзюк, М. Старчевський-Стар, а між ними великий приятель українців Високодостойний Діфенбейкер, з яким ми подружили, а в 1962 р. приєднались В. Скорейко, С. Корчинський, а пізніше Мазанковскі і С. Папроскі, та інші. При різних нагодах мене знайомили з ними, отже майже зі всіма я був добре знайомий. В 1958 р. я мав думку зорганізувати „Український Клуб Парляментаристів” на взірць „Віденського Клубу”, але міністер Стар і д-р Кучерепа переконали мене, що це буде не практично, бо не всі парляментаристи можуть бути в суботи і неділі, вони виїжджають до родин, подруге хто буде покривати видатки зв'язані з Клубом, зараз ми можемо сходитися в Парляменті з повною вигодою та обслугою. Справді, в цьому вони мене переконали, а від 1962 р., як ми купили хату, то всі часто сходилися в нашій хаті в дуже товариській атмосфері, особливо на „Михайла” та при інших нагодах.

В цей час Том Ван Дузен працював езекутивним директором в міністра Старчевського, він теж приєднався до нашого товариства, пізніше він працював для В. Достойного Діфенбейкера.

Посол Кучерепа був призначений делегатом Канади на 4-ту асамблею НАТО в Парижі. Як голові Езекутивного Комітету канадської парляментарної асоціяції НАТО, йому потрібно було приготувати всі дані про окуповану Україну, це було моє завдання. Він вільно володів українською мовою в слові і письмі. Потім, як програв вибори, Кучерепа вже не повернувся до лікарської практики, працював асистентом регістратора Колегії Лікарів і Хірургів. Член багатьох організацій та установ. Помер в Торонті 1990 р.

У Федеральних виборах 1962 р. д-р І. Кучерепа не був перевибраний. Міністер Старчевський стратив дорадника й доброго приятеля, я теж стратив приятеля. Ми вже в трійку сходилися: Міністер Старчевський, езекутивний директор Т. Ван Дузен і М. Боровик.

LEADER OF THE OPPOSITION -- CHEF DE L'OPPOSITION

Ottawa,
September 29, 1967

Dear Mr. and Mrs. Borowyk,

I wish to express to you my most sincere thanks for your letter of congratulations and your good wishes.

Your thoughtfulness in writing me is very much appreciated.

Yours sincerely,

Michael Starr, M.P.

**Mr. and Mrs. M. Borowyk,
1290 Snowdon St.,
Ottawa 8, Ont.**

**ORDER OF CANADA
GOVERNMENT HOUSE
OTTAWA**

May 9th, 1977

CONFIDENTIAL

Dear Dr. Borowyk,

Mr. Butler has asked me to thank you for your letter of April 15th in which you endorse the nomination of The Honourable Michael Starr for possible appointment to the Order of Canada.

Your letter has, of course, been added to the nominee's file along with your name as an additional nominator. I know the Advisory Council will be most grateful for your comments when they are presented with Mr. Starr's name for consideration.

Your interest in the Order is greatly appreciated.

Yours sincerely,

**Roger de C. Nantel,
Director of Honours.**

В цей час, мене познайомили з послом М. Мандзюком. Це була пекуча потреба, бо його хотіла використати Українська Радянська делегація до ООН, як члена канадської делегації. Його часто запрошували на приватні прийняття до хати де одна стіна була удекорована портретом Т. Шевченка, розміром на цілу стіну. Вони думали, що як він є ширий українець, то перетягнуть його на свою сторону. Мандзюк часто заходив до нашої хати, при кожній нагоді про це ми говорили, я старався йому пояснити тактику Москви. З певним часом мені вдалося переконати посла Мандзюка.

21. Посол М. Мандзюк і автор в гостині п-ва Боровиків.

Вже в 1961 р. посол Мандзюк був наділений гідністю королівського радника. Цього самого року в березні Канадський парламент вшанував пам'ять Тараса Шевченка. Відповідну промову виголосив посол М. Мандзюк, який представив Шевченка, як найбільшого генія і поета України, ми спільно цю промову опрацювали, а посол Пол Мартин сказав, що Шевченко в своїх поезіях виправдує події сучасних українців на визволення їхньої батьківщини. Англомовна преса широко коментувала промову посла Мандзюка. 29 квітня, 1961 р. він був гостем-промовцем на бенкеті в Інституті св. Івана в Едмонтоні, а 8-го вересня, 1961 р. посол Мандзюк виголосив промову в парламенті „Напрявні канадської закордонної політики”. В 1962

р. посол Мандзюк промовляючи на святі Державности 21 січня в Торонті, скритикував американського державного секретара Діна Раска, за його становище, мовляв „Україна є традиційною частиною Радянського Союзу”. У цій справі президія КУК вислала листа до Раска. В 1963 р. ми бачимо посла Мандзюка на з’їзді СУС Східної Канади від 12-14 жовтня, як головного промовця, а на сесії з’їзду 14 жовтня промовляв сенатор Іван Гнатишин. У 1964 р. відбулися дебати в парламенті про відзначення століття Канади, посол Мандзюк взяв слово в дискусії 1967 р., він скритикував тенденцію вживати досі прийняті назви канадців: англо-канадці, франко-канадці, поляки-канадці, заявляючи „Ми всі канадці”. Посол Мандзюк виголосив промову у парламенті 31 серпня 1964 р., в якій подав до відома палати що 1964 рік є Шевченківський рік, і що українці в цілому світі відзначають 150-ліття з дня народження великого поета і борця за волю України та взагалі за свободу поневолених народів. (Я йому помагав у підготовці промови). Він теж брав живу участь в дебатах парламенту на тему „канадського прапору”. В листопаді 1965 р. відбулися вибори до федерального парламенту, Мандзюка, Старчевського і Скорейка перевибрано, і зразу ж посла Мандзюка призначено до складу канадської делегації на загальну сесію ООН у Нью-Йорку.

Він теж був активним в українському житті. Заходом відділ КУК у Форт-Вільямі і Порт Артурі відбулися святкування 20-29 жовтня 1966 р. для відзначення 75-річчя поселення українців в Канаді, промову виголосив посол Мандзюк. В 1967 р. посол Мандзюк підніс у парламенті справу канадського консульату в УРСР. На це питання відповів міністер Пол Мартін, сказавши: „Покищо немає плянів на те, щоб у скорому часі відкрити канадський консулят”, додаючи, що Київ був би одним з логічних міст на приміщення консульату.

Посол Мандзюк забираючи голос у парламенті в дебатах над престольною промовою виголосив 15 травня 1967 р. блискучу промову „Концепція двомовности”. Він висловив признання українцям за їх вклад у розбудову Канади та пояснив свою концепцію двомовности в Канаді: „Я вірю в двомовність і моє розуміння цього слова означає знання двох мов ... кожна етнічна група має право або повинність зберігати свою культуру та рівночасно знати одну із офіційних мов, англійську чи французьку”. („Укр. Голос”, ч. 21, 24 травня, 1967).

У 1968 р. посол Мандзюк відійшов від активної політики через свій поганий стан здоров’я, а 9 вересня 1968 р. перебрав функцію генерального

секретаря КУК. Микола Мандзюк, посол, адвокат, королівський радник, народжений в Західній Україні, прибув до Канади 1904 р., поселився з батьками на фермі біля Ешвил, Ман. Після закінчення середньої школи учителював у Ригбі. Студіював право в Манітобському університеті закінчив 1933 р., потім провадив адвокатську практику в Овкборн, Ман. Його вибрано послом в 1957 р. і на цьому пості він був речником українства аж до своєї смерти (7 вересня 1969 р.). Помер у Вінніпегу де і похований.

HOUSE OF COMMONS
CANADA

O T T A W A
25 October 1962

Dear Mr. Borowyk:

I return herewith the two reference books you very kindly left with me, and assure you that the material I gleaned out of them assisted me greatly in preparing my address to the Ukrainian community in Montreal. Thank you very much for your kindness.

Yours sincerely,

J. N. Mandziuk, M.P.,
for Marquette.

Mr. M. Borowyk,
400 Friel St.,
Ottawa.

HOUSE OF COMMONS
CANADA

O T T A W A
18 June 1963

Dear Mr. Borowyk:

I was just delighted to see your photograph in the press over the weekend, and to learn that you had been awarded a scholarship by the Special Libraries Association.

My hearty congratulations! We are proud of you and your record. With my best wishes for your continued success, and with kindest personal regards to you and your charming wife, I am,

Yours sincerely,

J. N. Mandziuk, M.P.,
for Marquette.

Mr. Michael Borowyk,
400 Friel Street,
Ottawa , Ont.

АБН в Оттаві та моя суспільно-громадська діяльність

Як я згадував попередньо в 1957 р. ми переїхали до Оттави на продовження моїх студій. Тут я знову став активним в зовнішньому відтинку української політики. Проявляв активність в Українському Студентському Клубі, а через Клуб брав участь в Інтернаціональному Товариському Клубі при Оттавському університеті, поробив певні зв'язки з амбасадами прихильними до боротьби українського народу, а теж очолив відділ АБН (Антибільшовицький Блок Народів) в Оттаві, який через довгі роки був речником поневолених народів.

Перший раз до Оттави прибув голова ЦК АБН Достойний Ярослав Стецько разом з головою ГУ ЛВУ д-ром Р. Малащуким весною 1962 року. 14-20 березня 1966 р. до Оттави загостив голова Центрального Комітету АБН вдруге. Я, як голова ЛВУ і АБН на Оттаву, влаштував зустріч з членством та громадянством, щоб уможливити ширшому загалові безпосередньо познайомитися з діяльністю АБН та політичними плянами українського визвольного руху. Достойного гостя вітав при вході в залю голова Відділу ЛВУ і представник АБН в Оттаві мгр. Михайло Боровик, а юні сумівки і сумівці піднесли за давнім українським звичаєм хліб та сіль. Зустріч відкрив мгр. Михайло Боровик, запрошуючи до почесної президії проф. д-р В. Кисілевського -- голову НТШ, Д. Остапика від Осередку СУМ та Тараса Іванюка, Оксану Остапик і Олю Кіналь від Відділу Ю. СУМ.

NATIONAL COUNCIL OF CANADIAN LABOUR
CONSEIL NATIONAL CANADIEN DU TRAVAIL
53 Queen St., Ottawa 4, Ont.

May 30, 1966

Secretary
Ukrainian Canadian Committee
722 McIntyre Building
Winnipeg, Man.

Dear Sir:

I should like to extend my personal congratulations to your Committee on the very successful demonstration it organized here in Ottawa last Saturday. The parade through downtown Ottawa by some 2,000 Ukrainian Canadians was clearly well organized and conducted in a dignified manner which I feel certain greatly impressed the numerous onlookers. It was very evident that Ukrainian Canadians have not forgotten the cause of their ancestral homeland.

I have been extremely busy with my own work lately, and it was only by chance that I stepped out of my office building just as your parade passed by. What I say impressed me highly and made me proud to number Ukrainian Canadians among my friends.

Sincerely yours,

Clive Thomas
General Secretary.

cc: Mr. M. Borowyk

1290 Snowdon Street
Ottawa 8, Ontario
March 11, 1966

The Hon. John J. Connolly
The Senate
Ottawa, Ontario

Dear Senator Connolly:

Mr. Yaroslav Stets'ko, who used to be (1941) Prime Minister of the temporary Ukrainian Government and is now President of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations, will be in Ottawa from Tuesday, March 15 to Saturday, March 19.

Would it be possible for him to visit you in your office at a time convenient for you during his stay in Ottawa?

Would you be so good as to let me know whether this is possible and, if so, what would be the most convenient date and time for you. On March 16 he already has an appointment with the Hon. Paul Martin, Minister of External Affairs.

Mr. Stets'ko has known for some time that you are a good friend of the Ukrainians, and I know he would appreciate the opportunity of meeting you.

Thanking you for your kind consideration of this suggestion.

Sincerely yours,

M. Borowyk

Home Telephone: 731-4780
Office Telephone: 2-0489

Українці Едмонтону!

22 травня перевиберіть Стефана Папроского до федерального парламенту в Оттаві.

Вже понад 10 років Стефан Папроскі гідно репрезентує і заступає Ваші інтереси в Оттаві, не тільки своїх виборців Едмонтону, але всю українську спільноту Канади та нескорених політв'язнів-українців у сов'єтсько-українській тюрмі народів. Він ніколи не відмовив допомогти, завжди старався допомогти кожному, незважаючи звідкіля він приходить.

Стефан Папроскі виростав з Вами в Едмонтоні, він найкраще розуміє Ваші клопоти і потреби. Він один із нас.

Щоб не бути голословними, наведемо кілька фактів, які говорять самі за себе. В 1972 р. ОУФВ в Торонті запросили Високодостойного Джона Діфенбейкера на головного промовця на зустрічі українців Америки і Канади. Щоб гідно представити промовця, ми в Оттаві звернулися до Стефана Папроского, який дуже радо погодився та прибув до Торонта і величаво та з патріотичним патосом представив Високодостойного Дж. Діфенбейкера.

В 1975 р. Канадська парламентарна делегація їздила до Советського Союзу. Стефан Папроскі видвигнув там справу звільнення Валентина Мороза. Голова Верховного суду УССР Грушецький і Підгорний сказали йому і іншим делегатам, що після відбуття терміну в концтаборі (листопад 1979 р.) Валентин Мороз буде звільнений і зможе виїхати до Канади. Стефан Папроскі вже поробив певні заходи (2 квітня 1979 р.) в справі приїзду В. Мороза.

В 1976 р. припадало 30-річчя ганебного зліквідування Української Греко-Католицької Церкви в Україні. Українська Митрополія в Канаді під проводом Кир Максима та всіх владик влаштувала в Оттаві спільний молебень разом з іншими християнськими Церквами.

На цю Службу були запрошені всі дипломати та канадські парламентаристи. Між українськими парламентаристами ми бачимо тут нашого Стефана з Едмонтону, який брав участь у Службі та приступив до Св. Причастя, а також Рея Гнатишина з Саскатуну.

У парламенті Стефан Папроскі завжди наголошує справу українських політв'язнів, приїзду роз'єднаних родин до своїх близьких у Канаді, еміграції з країн Східньої Європи і т. п.

Він допомагає прибуваючим дістати старечу пенсію, громадянські папери, дістати для безробітних допомогу і багато інших справ, які Стефан Папроскі безкорисно й ефективно полагодує.

Він є люблений серед своїх однодумців, та шанований та респектований іншими члечами Парляменту.

Тому 22 травня викажім зрозуміння і свою вдячність за його службу для Вас і української спільноти.

Друзі та приятелі Стефана Папроского в Оттаві.
(Д-р Боровик, „Гомін України” 23 травня, 1979.

Окрема зустріч-гостина з представниками АБН відбулася в домі п-ва Боровиків, присутніх біля 30 осіб. За безпеку відповідали Антін Гринів і Іван Деркач.

В листопаді 1967 р. до Оттави знову завітав голова ЦК АБН Достойний Ярослав Стецько і разом з ним пані мгр. Слава Стецько і д-р Р. Малащук голова Гол. Управи. 7-го листопада Сов'єтська амбасада святкувала 50-річчя Більшовицької Революції. В цей день ред. Михайло Сосновський підготовив пресконференцію в одному репрезентативному готелі. Достойний Стецько пояснив ціль його прибуття до Оттави та відповідав на всі питання преси. Від години 6-ї до 8-ї понад 500 антикомуністів вирушило під Советську амбасаду, в той час, коли запрошені гості гучно святкували перемогу комунізму. Демонстранти передали протестаційного листа амбасадорові Іванові Шпедкові. В часі акції спалено червоний советський прапор. Участь брали всі народи, які входять до АБН. Преса позитивно і об'єктивно відгукнулася, було поміщене фото Ярослава Стецька і допис: „Anti-Communists to demonstrate” (The Ottawa Citizen Nov. 7. 1967). Цей великий розголос не подобався голові КУК в Оттаві Миколі Світусі, він виступив на телевізійній станції СіБіСі з осудом і очорненням демонстрації та організаторів.

В склад АБН входили: українці -- мгр. Михайло Боровик -- голова, білоруси, словаки, чехи, хорвати, литовці, латиші, естонці. АБН також вислав протестаційні меморандуми до політичних провідників, преси, і т.п.

Масова демонстрація проти Косигіна в Оттаві

А. Косигін прибув до Канади 17 жовтня 1971 р. Це один із советських верховодів, наслідник кривавих тиранів -- катів українського та інших поневолених Москвою народів.

Прем'єр Косигін відповідальний за русифікацію України, за знищення української культури, Церкви, за арешти, запроторювання до концтаборів і психіатричних клінік українських патріотів, які ставили опір московському насильству і боролися за волю і незалежність України. ОУВФ цього самого дня у неділю 17 жовтня 1971 р. о год. 3-тій пополудні організував проти Косигіна перед Советською амбасадю в Оттаві демонстрацію. На цю масову демонстрацію прибуло багато українців з Монтреалу, Торонта особливими автобусами, та Оттави. Охорона була дуже сильна, з леговища крім моторизованої поліції вживали гелікоптери по дорозі до амбасади. Під амбасадю було три види канадської Королівської Кінної поліції і багато в цивільному. Демонстрантів не допускали під будинок, охороняючи „великого демократа” Косигіна. Були малі сутички з поліцією, демонстранти пошкодили будинок консуляту та автомашину „Чайка”, поліція арештувала кілька осіб, які були звільнені увечорі на вияснення організаторів.

З українського життя в Оттаві Зустріч громадянства Оттави з головою АБН

В днях 14-20 березня 1966 р. в Оттаві побував голова Центрального Комітету Антибольшевицького Бльоку Народів, п. Ярослав Стецько. Користаючи з цієї нагоди, управа ЛВУ вирішила влаштувати з ним зустріч членів і громадянства та тим чином уможливити ширшому загалові безпосередньо зазнайомитися з діяльністю АБН та з політичними плянами українського визвольного руху.

Численна участь на зустрічі засвідчила те, з якою увагою наше громадянство ставиться до діяльності Антибільшевицького Б'юро Народів. В рамцях зустрічі голова АБН, п. Я. Стецько подав ширшу інформацію про діяльність АБН на зовнішньо-політичному відтинку, після чого присутні ще мали змогу ставити запитання чи висловлюватися до цих чи інших справ.

За ініціативою присутніх було переведено збірку на фонд АБН, яка дала 232.50 дол.

22. Зустріч громадянства Оттави з Головою АБН 1966, промовляє Достойний Ярослав Стецько. Направо: автор, Т. Іванюк, з лівої сторони: ред. Сосновський, проф. В. Кисілевський, О. Остапик, Д. Остапик.

Після офіційної частини зустрічі заходами пань зі Жіночої секції ЛВУ було влаштоване прийняття, в часі якого присутні мали змогу продовжувати розмови з головою АБН.

Оттавський Відділ АБН давно перед приїздом Косигіна підготувався до масової демонстрації з іншими національностями. Я, як голова АБН, скликав засідання та запросив інші етнічні групи: білорусів, чехів, мадярів, словаків, литовців, латишів, поляків, хорватів, естонців і українців. Ми обговорили справу і вибрали спеціальний Комітет під головством д-ра Михайла Боровика (із української групи). Комітет вислав спільний меморандум-деклярацію до прем'єр-міністра Канади Високостойного П. Трудо. Голова подбав про легальну сторінку демонстрації та повідомив всіх, які були зв'язані з демонстрацією, а також повідомлено пресу і телебачення. Всі були готові на 18-го жовтня год. 7-ма вечора, в цей вечір відбувався державний бенкет на честь гостя в західному будинку Парляменту. Демонстранти прибули із своїми національними прапорами також вся запрошена „мідія”, яка переводила інтерв'ю з демонстрантами. Успіх був надзвичайний, преса і телебачення поставилися дуже позитивно і прихильно до демонстрації. Оттавська преса з дня 18 жовтня 1971 р. широко коментувала цю подію. Я заявив що демонстранти не розійдуться поки ми не дістанемо відповіді на нашу Деклярацію від представника уряду, таку відповідь ми дістали публично на Парляментарній площі.

Перед демонстрацію за пару тижнів до мене на працю зайшли двоє офіцерів РКМП і заявили, що вони знають що моя організація плянує замах на життя Косигіна. Я їм відповів „якщо ви знаєте, то чому мене питаєте? Я нічого не знаю і ми не плянуємо жодного замаху на Косигіна”. Але серед тижня сталася несподіванка для всіх, коли Косигін і Трудо та їхній почот переходили з одного будинку до другого на Парляментарній площі, під сильною охороною советської і канадської поліції, то один мадяр з ножем наскочив на Косигіна і повалив його на землю. Отже, він хотів їм всім доказати, що й Косигіна можна вбити, але він не мав наміру, бо в СССР нічого не зміниться зі смертю Косигіна, на його тепле місце чекає сотня. („Гомін України”, 16 жовтня 1971.) Чеська преса широко коментувала події в Оттаві і Торонті, Ота Гора писав: *Mohutne Protesty v Ottawe*, (Nase Hlase, Nov. 6. 1971.) Того самого дня советська охорона відлетіла до Москви, а на її місце прилетіли інші „ангели хоронителі”, а канадська поліція дістала догану. Все це забрало довше часу і більше зусиль щоб переконати канадські чинники хто такі росіяни.

З приїздом до Оттави члена ГУ ЛВУ ред. Михайла Сосновського відбулось відкриття „Українського Інформаційного Бюра”, яке видавало „Our View Point”. Редактором цього місячника був ред. М. Сосновський, заступником редактора Михайло Боровик і mgr. Любомир Жила, він теж був акредитований кореспондент Пресгалереї в Парляменті. Ми з редактором Мих. Сосновським були знайомі ще з 1945 р., тому ми могли знайти спільну мову для співпраці в Оттаві. Він був платний працівник ГУ ЛВУ. В Оттаві зорганізовано Кредитову Спілку, на початку М. Сосновський провадив діловодство, а після його виїзду з Оттави діловодство перебрав інж. З. Янковський, і провадив його аж до 1990 р., коли Кредитівку перебрала „Будучність”. Отже в Оттаві Кредитівка являється Філією Торонтонської „Будучності”. В цей час за ініціативою М. Сосновського куплено „Український Дім”, для ОУВФ.

October 8, 1971

The Editor:

Dear Sir:

Attached is a copy of the protest declaration of a Joint Committee of Canadian citizens of middle and east European origin, which was sent to the Prime Minister for his information and discussion with Mr. Kosygin during his visit to Canada.

We believe that the Canadian public should be made aware of the opinions of a large segment of the Ottawa community. These opinions are shared by an even larger segment of the Canadian population.

Publication of this declaration, we believe to be in the public interest. We hope that you will agree and find prominent space for this declaration.

Dr. M. Borowyk
Chairman
JOINT COMMITTEE
Representing:

The Byelo-Russian Canadian Alliance -- Ottawa Branch
The Czecho-Slovak Association of Ottawa
The Hungarian Freedom Fighters Federation of Canada --
Ottawa Branch
The Latvian Community of Ottawa
The Lithuanian Canadian Community of Ottawa
The Polish Canadian Congress -- Ottawa Branch
The Ukrainian Canadian Committee -- Ottawa Branch

October 8, 1971.

**The Right Honourable P. E. Trudeau,
Prime Minister of Canada.**

Dear Mr. Prime Minister:

Attached is a protest declaration of a Joint Committee of Canadian citizens of middle and east European origin. The members of these communities would like you to discuss the points carried in this declaration with Mr. Kosygin during his visit with a view to ameliorating the conditions of our compatriots and thus improving relations between Canada and the U.S.S.R.

We would appreciate an opportunity for the leaders of the various ethnic groups participating in this committee to meet with you or one of your ministers at the earliest opportunity, to discuss and elaborate on this declaration.

A copy of this declaration is being sent to the news media for public information.

**Dr. M. Borowyk,
Chairman,
JOINT COMMITTEE
Representing:**

**The Byelo-Russian Canadian Alliance -- Ottawa Branch
The Czecho-Slovak Association of Ottawa
The Hungarian Freedom Fighters Federation of Canada --
Ottawa Branch
The Latvian Community of Ottawa
The Lithuanian Canadian Community of Ottawa
The Polish Canadian Congress -- Ottawa District
The Ukrainian Canadian Committee -- Ottawa Branch**

DECLARATION

To
The Prime Minister, The Right Honourable P. E. Trudeau
By
The Joint Committee of Canadian Citizens
of Central and East European Origin.

We are not opposed, in principle, to a reproachment with the U.S.S.R. as manifested by your visit to the Soviet Union and that of the Premier of the Soviet Union to Canada.

However, we would like to remind you that you failed to intercede on behalf of the oppressed peoples of the Soviet Union and its satellites during your recent trip to the U.S.S.R. You should rectify that omission during Mr. Kosygin's visit here.

We disagree with your concept of the government of the Soviet Union. It is definitely not a democratic government like Canada's. It is a Russian dictatorship that oppresses and suppresses all other national groups and all dissenters.

We concede that it may be necessary to live and talk with the Soviet Union and even its government, if only to convince them of the need to correct the injustices that exist. Nevertheless, we need not immediately accept them as bosom friends. We have already made that mistake once, only to find that our trust was misplaced.

We must take every opportunity to impress on the readers of the Soviet Union that it is a signatory power to the United Nations "Declaration of Human Rights" and even guaranties these rights in its constitution. In spite of this, the ruling elite of the U.S.S.R. deprives the silenced majority of these rights, and of the basic human freedoms, which we in Canada hold so dear.

Had you written in the Soviet Union, the type of books you wrote in Canada, you would now be sharing a jail with Valentin Moroz.

We would like to emphasize as strongly as possible that we condemn the U.S.S.R. for:

- a/ The continued oppression of non-Russian ethnic groups within the Soviet Union.
- b/ The continued interference into the internal affairs of the satellite nations.
- c/ The continued disregard of the "Charter of Human Rights".
- d/ The continued suppression of dissent, based on freedom of thought and word.
- e/ The continued suppression of religious faiths.
- f/ The continued imprisonment of its own people behind the Iron Curtain and
- g/ The continued denial of free travel to visitors.

We would like you, therefore, to make these points to Mr. Kosygin as emphatically as possible, in the hope that condition in the U.S.S.R. will be improved.

A statement, by Mr. Kosygin during his visit to Canada of his intention to correct the injustices mentioned above, would be well received by all Canadians.

Amelioration of conditions in the Soviet Union would be a positive demonstration of the goodwill of Mr. Kosygin and his government towards Canada and provide a firm basis for the development of a more cooperative relationship between Canada and the U.S.S.R.

Ottawa, October 8, 1971.

THE UNDER SECRETARY OF STATE

LE SOUS-SECRETAIRE D'ETAT

CANADA

**OTTAWA
K1A 0M5**

October 15, 1971.

**Dr. M. Borowyk
1290 Snowdon Street
Ottawa, K1H 7P4.**

Dear Sir:

I refer to your letter of October 8, 1971, regarding permission, on behalf of the associations listed therein, to assemble on Parliament Hill on October 18, 1971, at 7:30 pm in order to present a memorandum to the Government, concerning Mr. Kosygin's visit to Canada. As the occasion is not a ceremony within the meaning of the terms of reference of the Committee on the Use of Parliament Hill, permission is neither given nor withheld.

I am sure you will appreciate that the visit of Mr. Kosygin is likely to attract a large number of spectators and that traffic on and around Parliament Hill will be heavy. Accordingly, you will wish to ensure that the proposed demonstration is conducted in a manner consistent with the preservation of public order and in keeping with the dignity of the seat of Parliament and Government.

Please inform us as soon as possible of the approximate number of people you are expecting to assemble on the Hill on that date, and also the time of departure.

Yours sincerely,

**C. J. Lochnan
for Committee on the Use of
Parliament Hill**

**Copies sent to: The R.C.M.P.
 Department of Public Works**

CANADA

OTTAWA K1A 0G2

November 29, 1971.

Dear Dr. Borowyk,

The Secretary of State for External Affairs has asked me to acknowledge your letter of October 8 to Prime Minister Trudeau. The following remarks made by the Prime Minister in the House of Commons on May 28 may help to place the viewpoint of the Canadian Government in a correct perspective:

"I harbour no naive belief that as a result of (the Protocol on Consultations) our two countries will find themselves suddenly in a relationship which will reflect nothing but sweetness and tender feelings. As I stated in my speech in the Kremlin, there remain many fundamental differences relating to deep-seated concerns springing from historic, geographic, ideological, economic, social and military factors."

The Canadian Government has used, and will continue to use, whatever constructive opportunities arise, whether public or private, to make representations to the Soviet authorities on humanitarian grounds concerning matters affecting human rights in the USSR. You may rest assured that the views expressed by you and many other Canadians were fully taken into consideration during the Prime Minister's discussions with Mr. Kosygin.

Yours sincerely,

(for) Under Secretary of State
for External Affairs.

Dr. M. Borowyk,
1290 Snowdon Street,
Ottawa, Ontario.

Моя суспільно-громадська праця в Оттаві

Будучи активним в Українському Студентському Клубі я помітив, що в Оттаві між українськими організаціями бракує координаційного тіла, кожна організація виступала і заступала всіх українців. Тут не діяв КУК, але національний податок до Централі КУК збирав Петро Войчишин. Ми в трійку -- проф. В. Кисілевський, від громадянства, Степан Харко від СУМ, а від Студентського Клубу мгр. Михайло Боровик, обговорили цю ситуацію в Оттаві та вирішили скликати збори громадянства і відновити діяльність КУК в Оттаві. Загальні збори відбулися в 1960 р. та вибрали управу: Василь Таский, голова, а секретарем загальними одностійними голосами вибрали мене. Пізніше виникли певні зміни через непорозуміння між головою Таским і А. Криворучком, Таский відійшов і зірвав всякі зв'язки з Православною Громадою. Я добув мій термін до Загальних зборів і теж більше не хотів бути в Управі.

В році Шевченка 1961-му я з рамени КУК 12 березня зорганізував концерт в аудиторії Канадійського Національного Музею, (де я тоді працював) „Концерт присвячений сторічним роковинам смерти Тараса Шевченка”. Участь брали всі місцеві сили. Цього самого року Капеля Бандуристів в 100-ті роковини з дня смерти Тараса Шевченка робила турне по Канаді, я, як секретар КУК, запросив їх з гостинним виступом до Оттави, 3-го травня 1961 р. Вдалий виступ відбувся в Аудиторії „Технічної Середньої Школи Оттави” на вулиці Алберт.

Вже в 1960 р. я став членом НТШ, член кореспондент від 1970 р., дійсний член від 1990 р. Член-кореспондент УВАН і УММАН. Вчив „Рідну Школу” (1959-62), був вибраний секретарем і вже в першому році запровадив деякі зміни, замовив шкільні підручники Наукової Ради УККА, які були видані для „Рідних Шкіл”. В другому році запровадив предметове навчання для української літератури, запросив Юлію Войчишин, для української мови Стефана Паздерка (Гавдин), для географії д-р Івана Теслю, історію України викладав сам. В цей час учителі вчили дітей в „Рідній Школі” безкоштовно щойно як введено програму „Двомовности і Багатокультурности”, тоді Шкільна Рада Оттави дала приміщення і платила учителям за години. В цей сам час я договорився з головою Православної Громади Володимиром Мушкою про створення з Парафіяльних Рідних Шкіл при церквах Курси Українознавства під патронатом КУК, що і було зроблено. Курси існують і до сьогодні.

Я був головою Відділу ЛВУ в Оттаві (1969-1986) від 1988 вибраний почесний голова, був керівником АБН в Оттаві (1958-86). Також був членом Головної Управи Ліги Визволення України (ЛВУ) через два реченці (6-ть років) та заступником голови. Нагороджений грамотою ЛВУ в 1979 р. Почесний член Спілки Українських Журналістів Канади, та нагороджений грамотою у 1983 р.

21 лютого 1971 р. в Оттаві відбулося святкове відзначення 50-ліття Українського Вільного Університету в залі Української Католицької Церкви. А вже в квітні 1971 р. я зорганізував особливу авдієнцію для Володимира Янева, ректора УВУ, з німецьким амбасадором при допомозі моєї знайомої пані д-р Гелен Мюншер, аташе культурних справ Німецької амбасаді в Оттаві. 10 квітня, на мою пропозицію, д-р Мюншер влаштувала спеціальний полуденок в готелі в честь проф. Янева. Я подав список деяких культурних діячів Оттави, і Німецька амбасада їх запросила. Д-р Ярослав Рудницький приїхав з Вінніпегу на цю оказію, між присутніми були запрошені Христя Колесса-Герич, д-р Іван Тесля та інші, (разом 10 осіб) було кільканадцять осіб з Німецької амбасаді. Німці в Оттаві мали свою культурну організацію -- „Гете Інститут” з якими я був у сталому звязку. В жовтні 1971 р. відбулося відмічення 50-ліття УВУ в Нью-Йорку, відбуто „Симпозіум”. Комітет Симпозіуму очолив д-р Петро Гой, а я був заступником та представником на Канаду. Симпозіум відбувся від 22-24 жовтня 1971 р. в Українському Інституті Америки. В Історичній секції я прочитав свою доповідь „Початки Української преси в Канаді”, доповіді мали друкуватися в „Збірнику”.

В Оттаві відзначено 50-ліття УВУ

Подорож ректора УВУ по ЗСА та Канаді від вересня до жовтня 1970 р. була дуже успішна та ділова. В цей час у Монтреалі відбувся Конгрес ЦЕСУС, а в Торонті -- Пластовий конгрес, де проф. д-р В. Янів брав активну участь і відбув зустрічі із молоддю, що було одною із основних цілей його подорожі. Звичайно, поїздки використано для закріплення заснованих у час попередньої поїздки Комітетів алюмнів чи випусників УВУ. Комітетам поставлено практичне завдання -- підготувати відзначення 50-ліття УВУ в 1971 році.

В Оттаві зустріч ректора з прихильниками УВУ відбулася 26 серпня 1970 р. Тут був створений Комітет у складі: голова -- проф. д-р Ю. Герич,

інж. М. Сулима – секретар, члени: д-р М. Боровик, мгр. Я. Кіт, д-р І. Тесля. При обговоренні плану 50-ліття покладено наголос на наукову конференцію з уваги на те, що в Оттаві є біля 15 наукових українських сил, які могли б взяти участь у конференції.

Комітет на своєму засіданні вирішив запросити професорів оттавських університетів та представників суспільно-громадських і молодіжних організацій, щоб разом створити Ювілейний комітет, завданням якого було підготувати ювілей УВУ під патронатом КУК. На жаль, декотрі професори з Оттавського університету відмовилися взяти участь.

З десяти існуючих організацій, тільки 6 вислали своїх представників для оформлення Ювілейного комітету: НТШ – д-р І. Тесля, ЛВУ – голова д-р М. Боровик, УНО – мгр. В. Федорович, Студентська громада – голова п. Е. Бойчук, Пласт – мгр. Я. Кіт, СУМ – п. В. Волчанський.

Комітет відбув три засідання та опрацював програму ювілею. Святкове відзначення 50-ліття УВУ відбулося, як згадувалось, 21 лютого 1971 р. у залі української католицької церкви. На ювілей прибуло понад сотня добірної публіки, яка оглядала перед початком свята документальні та рідкісні матеріали про УВУ, звіти, відгуки світової преси, доповіді, численні фотографії та інші матеріали, що їх дбайливо приготував д-р Ю. Герич.

Свято відкрив голова КУК п. В. Ярош. Святкову доповідь виголосив проф. д-р Ю. Герич п. н. „Боротьба за Український Вільний Університет”. Вона була надзвичайно змістовна, науково підготовлена, з великою кількістю фактичного матеріалу та оригінальністю думок доповідача. Боротьба на протязі кількох століть завершилась утворенням УВУ, єдиної української високої школи у вільному світі.

Після доповіді мгр. Ростислав Василенко виступив з монтажем невмирущої трагедії Миколи Куліша „Народний Малахій”. У пів годинному художньому читанні він відтворив перед глядачами різні сцени з цього Кулішевого шедедру. Глядач зрозумів, що тільки божевільний може намагатися впровадити догми комунізму в реальне життя. Високомистецьке читання з відповідною мімікою та жестикуляцією нам усім відомого мистця Василенка передало глядачеві окремі характери з трагедії „Народний Малахій”.

Після цього проф. д-р Б. Пласкач прочитав змістовну доповідь "Українська структуральна лінгвістика", де показав семантичний підхід до певних теорій.

Опінію студентів про УВУ висловила панна Леся Гнатиків. Вона здала ствердила байдужність частини нашої студіюючої молоді, яка не цікавлена в українознавчих студіях.

На закінчення прочитано привітальні листи до сенату УВУ та садинок професорів цієї української „Альма матер”.

Праця Ювілейного комітету для відзначення 50-річчя УВУ увінчалася певним успіхом.

Д-р Михайло Боровик

Botschaft
der
Bundesrepublik Deutschland
Embassy
of the
Federal Republic of Germany
Ambassade
de la
Republique Federale d'Allemagne

IV 6 - 88.2051

Ottawa 4, Ont.
1 Waverly Street
Telephone: 232-1101
Telex: 013-226 Dipgerm Ott
Telegram: Diplogerma Ottawa

November 22, 1971

Dr. M. Borowyk,
Library,
National Museums of Canada
Victoria Memorial Building
Ottawa, Ontario

Dear Dr. Borowyk:

Due to a longer absence from Ottawa the publication of Natalia Polonska-Wasylenko "Zwei Konzeptionen der Geschichte der Ukraine und Russlands", which you kindly mailed to me, reached me only after my return just a week ago.

I would like to thank you very much for sending me this interesting book which clearly shows the high standard of the Ukrainische Freie Universitat in Munich.

With my best regards I remain

Yours sincerely,

(Dr. Helene Munscher)
Cultural Attache

**GOETHE
INSTITUTE
OTTAWA**

GERMAN CULTURAL CENTRE

35 O'Connor St.

Ottawa K1P 5M4

tel. (613) 235-3944

Dr. M. Borowyk
1290 Snowdon St.
Ottawa 8

March 1, 1972

Dear Dr. Borowyk,

Thank you so very much for letting us have a copy of the "Stories from the Ukraine" which we will add to our library with great pleasure. It was very considerate of you to remember us.

With friendly regards,

(Dr. Gertrud Baer)

4-го жовтня, 1978 р.

Др. Михайло Боровик,
Оттава, Онтаріо

Вельмишановний Пане Докторе,

Прошу прийміть від мене щиру подяку за Вашу книжку Українсько-Канадська Преса та її значення для Української Меншини в Канаді.

Використавши всіх доступних жерел, Ви представили вклад української преси в розвиток українців у Канаді у перспективі; це кидає багато світла на нашу історію.

Гратулюю Вам за знаменитий том й бажаю добрих успіхів у Вашій бібліотекарській праці.

З правдивою пошаною,

Сенатор Павло Юзик

Науково-громадський ювілей

28 травня 1977 р. в Оттаві відбувся унікальний і цікавий вечір, про який варто згадати на сторінках преси. Українське і канадське суспільство вшанувало вихід у світ наукової праці д-ра Михайла Боровика „Українці Канади та їхня преса” і також 30-річчя його громадсько-політичної діяльності.

В гарній залі української католицької церкви зібрались представники українських організацій, міністри та члени провінційного парламенту Онтаріо і численні гості, хоч квитки на бенкет були по 25 дол. Серед присутніх були міністер індустрії і туризму Клод Беннет з дружиною, міністер торгівлі і комерційних справ Сідней Генделмен з дружиною, член парламенту пані Пігот, директор дорадчого комітету уряду і автор книги про Дж. Діфенбейкера „Ди Чіф” Томас Ван Дузен з дружиною, представник національної бібліотеки Канади п. А. Пребіш, представник оттавської Публічної бібліотеки пані Тетяна Криницька, голова делегатури УВУ на Канаду проф. Яр. Рудницький, о. д-р М. Соловій від бібліотеки оо. Василіян, колишній видавець часопису „Канадійський фермер” Чарлз Доячек та представники багатьох організацій.

За прикрашеним квітами головним столом посередині сидів ювілят з дружиною Дарією, а поруч нього духовенство і достойні гості. Вечір відкрив директор англійської середньої школи мгр. Ростислав Василенко, попросивши о. пароха І. Хміляра провести молитву. Після вечері головний промовець і господар бенкету мгр. Р. Василенко виголосив доповідь англійською та українською мовами, в якій показав життєвий науковотворчий і громадсько-політичний шлях д-ра М. Боровика. Доповідач зробив короткий перегляд журналізму в Півн. Америці і зупинився на праці д-ра Боровика, який науково дослідив, що українська преса існує в Канаді від 1903 року.

З доповіді мгр. Василенка присутні довідалися, що, закінчивши гімназію у Львові, наш ювілят студіював економіку в Мюнхені, а пізніше славістику в Оттавському університеті. В тому ж університеті закінчив Бібліотечну школу з найвищою оцінкою і продовжував бібліотечні студії в МекГільському університеті. В 1969 р. дістав науковий ступінь доктора філософії в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, захистивши дисертацію „Українці Канади та їхня преса”, яка тепер вийшла друком.

Хоч д-р Боровик і дістав стипендії від Бібліотечної асоціації та від „Канада Каунсіл”, все ж тягар студій ліг на плечі дружини Дарії і дітей, що допомагали ювілятові здійснити мету. Сьогодні д-р Михайло Боровик є головою Секції каталогування в Бібліотеці національних музеїв Канади.

30-річчя його громадсько-політичної та культурної діяльності сягає до Вінніпегу, де молодий Михайло був бунчужним СУМ та членом управи Інституту „Просвіти”, а також головою клубу „Дніпро”. В Торонті Михайло Боровик був заступником голови СУМ та членом управи ЛВУ – реф. зовнішньої політики. В Оттаві ювілят був членом управи Студентського клубу. Тут невтомний Михайло пропагує ідею АБН та нав’язує зв’язки з членами парламенту. Достойні міністри, послы і сенатори М. Старр, Дікур, Мандзюк, Заплітний, Валл, Кучерепа, Папроцький, ВанДузен стають його друзями, прихильними українській визвольній справі. В ті роки д-р Боровик познайомився з великим канадцем і щирим приятелем українців Джоном Діфенбекером. Це він організував зустріч Дост. Діфенбекера з українцями Оттави після його подорожі по Україні, а також запросив його на головного промовця на Канадсько-Американський з’їзд у 1972 році та працював у зв’язку з Другим Конгресом Вільних Українців у 1974 році.

Справі боротьби з комунізмом та визволення України д-р Боровик віддав свої найкращі роки. Він очолював довгі роки відділ ЛВУ в Оттаві, організував антибольшевицькі демонстрації, очолював відділ АБН, організував зустріч оттавського громадянства з головою АБН Ярославом Стецьком, утримував контакти з амбасадорами, прихильними нашій справі.

Д-р Михайло Боровик є членом-кореспондентом Наукового Товариства ім. Шевченка, членом Спільки Українських Журналістів Канади, членом Головної Управи Ліги Визволення України та членом багатьох професійних бібліотечарських організацій. Промовець прочитав довгий список друкованих праць ювілята, які годі перелічити в короткій газетній статті, згадаємо лише: „Шевченко в англomовних енциклопедіях і бібліографічних словниках”, „Українці і національний музей Канади”, „50-річчя української преси у Східній Канаді”, „Чого бракує українським історикам у ЗСА”, „Стан українського селянства в 20-му столітті”.

Пан Василенко зачитав безліч телеграм, листів та привітань. Пан Томас ВанДузен передав привіт від Достойного Джона Діфенбекера і прочитав привіт від посла Степана Папроцького. Серед великого числа привітів, листів і телеграм були від членів парламенту Волтера Бейкера, Рея

Гнатишина, від владики Кир Ізидора, від Українського Вільного Університету за підписом д-ра Г. Васьковича, від університету Манітоби (д-р Я. Розумний), від Наукового Товариства ім. Шевченка (д-р Б. Стебельський), від о. д-ра П. Бабяка, ред. А. Курдидика, д-ра І. Теслі, проф. М. Андрухова, Світового Українського Визвольного Фронту (д-р Р. Малащук), від „Гомону України” (В. Солонинка і В. Дідюк), від Головної Управи Ліги Визволення України (В. Безхлібник і В. Дідюк). ЛВУ нагородила ювілята почесною грамотою. Далі йшли привіти від мгр. О. Калічинського, мгр. В. Кардаша, Емілії Голіян, п-ва Безубків та від багатьох інших друзів з усіх кутків Північної Америки. Надійшла телеграма також від третього секретаря канадської амбасаді в Ямайці, Романа Боровика, сина д-ра і п-ні Дарії Боровиків. Донечка Лариса, студентка 13-ої класи та зразкова українка, особисто привітала батька.

23. Давні друзі ще з 1946 -- Ростислав і Михайло.

Усні привітання зложили голова КУК в Оттаві п-і О. Жила і від ОУВФ п. Григорій Фуголь (він же і член комітету вечора), а від „Канадійського фермера” п. Ч. Доячек. Автор д-р М. Боровик подарував свою наукову працю проф. Яр. Рудницькому, голові делегатури УВУ, Оттавському

університетові, Національній бібліотеці Канади та Оттавській публічній бібліотеці, а також бібліотеці оо. Василян. Дякуючи за подарунок, д-р Яр. Рудницький, який був професором автора, відмітив великий вклад праці автора для вивчення історії українців Канади.

Бажаємо д-рові Боровикові нових наукових успіхів та багато років плідної праці на громадсько-політичній ниві для добра нашої нації.

(„Гомін України”, 16 липня, 1977)

THE CITIZEN

Ottawa, Monday, May 30, 1977

Capital Edition

134th Year
Number 275
54 Pages

Home delivered
\$0.85 weekly.
\$0.15 per copy

UKRAINIAN-CANADIANS STAND ON THEIR OWN

By Paulette Bourgeois
Citizen staff writer

The Ukrainians in Canada have tried to preserve and develop their own culture while becoming "good Canadians" because they have no embassies to speak for them, said Dr. Michael Borowyk in an interview Sunday.

"Many people from other nations have a homeland, they have people who can speak for them but the Ukrainian people have no home of their own since the Ukraine lost its independence," he said.

Dr. Borowyk, a Ukrainian-Canadian, recently published a doctoral thesis, *The Ukrainians in Canada and their Press*, in which he traces the history of the Ukrainian press since 1903.

"We have seen many changes in immigration patterns in the last 85 years," he said. "When the first Ukrainians settled in the prairie provinces, they were peasant farmers. Then the political and army intelligentsia came after the First World War. During the Second World War, more trained, educated Ukrainians came."

Borowyk said the Ukrainians adopted the new country knowing they had no chance of returning to their Communist-dominated homeland.

He said the first farmers wanted to preserve their heritage and bought American and Ukrainian newspapers. But their desire to learn more about Canadian farming methods and culture resulted in the first Canadian-Ukrainian newspaper in 1903.

Soon, newspapers spread to larger urban centres like Toronto and Montreal where the second wave of immigrants were settling.

"We are the second largest minority group in Canada. We are striving to maintain significant aspects of our culture while co-operating with the way of life here. That is why the Ukrainian press is so important. It helps us do that."

There have been 250 Ukrainian periodicals in the past 85 years. Now, 35 publications are available.

Dr. Borowyk studied at the University of Ottawa and the Ukrainian Free University in Munich, Germany. His thesis is only one of about eight publications that discusses Ukrainians in Canada.

According to Dr. Borowyk, students are now using his book in Slavic studies programs. "I feel happy and accomplished. After so many years of work, I see some fruitful results."

Ottawa's Ukrainian community honoured Dr. Borowyk Saturday at a reception.

РОЗДІЛ XIV

ЩО ПИШУТЬ ПРО АВТОРА

„Українська преса у східній Канаді” Цікава праця молодого українського дослідника

В неділю 24 травня цр. відбулася конвокація на Оттавському університеті і, як попередніх років, серед градуантів було двох українців: М. Боровик і Д. Штогрин. Обидва градуанти закінчили бібліотекарство, -- добувши ступінь Б.Л.С.

М. Боровик роджений в Зах. Україні. Середню освіту здобув у Львові. Від 1945-48 рр. був студентом в Українській школі (УВЕШ) в Мюнхені на суспільно-економічному факультеті. Тут брав активну участь в студентському житті та був членом управи Української Студ. Громади. До Канади виїхав у 1948 р. і перебував деякий час у Вінніпегу, де зорганізував спортовий клуб „Дніпро” та був його головою. В 1951 р. переїхав до Торонта, а 1955 р. записався на Славістичний Відділ при Оттавському університеті, зробив потрібні кредити на ступінь магістра і тепер працює над тезою: „Українська преса в Східній Канаді”.

В минулому році М. Боровик вписався на бібліотекарство (Library Science) і цього року закінчив цей курс з успіхом magna cum laude та грошевою нагородою від університету.

М. Боровик перебуває тепер з родиною в Оттаві і в найближчому часі починає працю в одній з державних бібліотек.

Я. Р.
„Вільне Слово”, 1959
(Проф. Ярослав Розумний)

ECOLE DE BEBLIOTHECAIRES – Sous la direction du R. P. Auguste-M. Morisset, o.m.i., president du Conseil des bibliotheques, l'Ecole des bibliothecaires de l'Universite d'Ottawa continue de progresser et d'offrir a la societe des diplomes qui trouvent de plus en plus leur place a notre epoque de specialisation. Nous remerquons de gauche a droite: Dmytro M. Shtohryn, d'Ottawa, bachelier en sciences bibliotheconomiques; Mary Bogdanic, d'Ottawa, aussi bachelier; le R. P. Auguste-M. Morisset, o.m.i.; B. Gerhard R. Lomer, directeur adjoint et professeur; M. Z. Ann Roy, de Cornwall, recipiendaire d'un certificat d'etudes en bibliotheconomie; Mychailo Borowyk, bachelier. La remise des certificats d'etudes s'est faite fors de la collation des diplomes de l'Universite d'Ottawa, dimanche apres-midi.

(Photo Champlain Marcil)

Ledroit, 25. 5. 1959, Ottawa, Ont.

Library School

Library Science

M. Z. Ann Roy, Cornwall.

Bachelors, Library Science

Mary Bogdanic, Mychailo Borowyk, Dmytro M. Shrohryn.

May 22, 1959

Ottawa Journal. May 22, 1959

Library School.

Certificate in Library Science: M. Z. Ann Roy, Cornwall.

Bachelors in Library Science: Mary Bogdanic, Ottawa; Mychailo Borowyk, Ottawa; Dmytro M. Shtohryn, Ottawa.

Ottawa Journal, May 22, 1959

**Наукова праця
„Українська преса у східній Канаді”**

Треба повітати появу кожної студії-причинків до історії українців у Канаді, бо поза межами етнічних земель Канада є другим культурним центром українського життя у світі.

Найповнішим вкладом у цю ділянку – це магістерська праця „Українська преса у Східній канаді”, яку предложив на славистичному відділі оттавського університету Михайло Боровик. Праця (180 сторін) безумовно заслуговує на видання окремою книжкою і хочемо вірити, що котресь із українських видавництв візьметься за це завдання.

Михайло Боровик був одним із 400 градуантів, які в неділю 29 травня цр. дістали університетські дипломи Оттавського університету, й самотнім, якому Сенат цієї високої школи дав диплом магістра філософії з ділянки славистики. Він родився в Західній Україні, середню освіту здобув у Львові і від 1945 до 1948 був студентом Української Високої Економічної Школи у Мюнхені та брав активну участь у студентському житті. До Канади приїхав у 1948 р. і перебував спершу у Вінніпегу, звідки в 1951 р. переїхав до Торонта, працюючи тут у молодечих, студентських та суспільно-громадських організаціях. У 1955 р. записався на славистичний відділ Оттавського університету, відбув приписані для ступеня магістра студії, а на дипломну працю вибрав тему з канадіяни -- досліди й історію розвитку української преси у Східній Канаді. Це перша така дослідна праця і треба повітати її появу. Вона охоплює період від 1915-1960 р.

Щоби мати кращу змогу опанувати тему, М. Боровик вписався в 1958 р. на бібліотекарський відділ у тому ж університеті та скінчив його з надзвичайним успіхом, одержуючи ступінь Б.Л.С. і працю бібліотекаря в Національному Музеї в Оттаві.

Дипломова праця М. Боровика обіймає 180 сторін машинодруку, охоплює період від 1915 до 1960 років і ділиться на чотири розділи: Перший висвітлює причини української еміграції до Канади, в другому описані початки української преси в Канаді і в третьому розглядає всі періодичні видання, які тільки появилися в Східній Канаді від початків аж до сьогодні, -

- автор зібрав понад 90 періодичних видань, подав докладний бібліографічний опис та характеристику кожного зокрема. Врешті четвертий розділ висвітлює культурне, громадсько-суспільне та релігійне життя української спільноти у Сх. Канаді, його розвій та ріст, пов'язуючи з ними теж розвиток української преси, яка завжди йшла в парі з українським організованим життям. Численна бібліографія (тринадцять сторінок) свідчить про її солідність та доказує, що вона базована на джерельних матеріалах.

Праця писана українською мовою, але було б корисніше видати її теж і в англійській мові, як один з причинків до історії культурного розвитку української етнічної спільноти в Канаді.

В. Ю. Кисілевський

LE DROIT, OTTAWA, SAMEDI, 15 JUIN 1963-15

BOURSIER -- M. Michael Borowyk, membre du personnel des bibliothecaires du Musee national du Canada, a obtenu une bourse de \$1,000 de l'Association des bibliothecaires speciaux, reunis en congres, recemment, a Denver, Colorado. M. Borowyk a obtenu son baccalaureat en sciences economiques a Munich et sa maitrise en etudes slaves a l'Universite d'Ottawa avec une these sur les periodiques ukraiens pulies dans l'est du Canada. Il a egalement obtenu un baccalaureat in bibliotheconomie magna cum laude a l'universite. C'est alors qu'il s'est joint au personnel du Musee national du Canada. Il est presentement inscrit a l'universite McGill en vue d'obtenir une maitrise en bibliotheconomie.

THE OTTAWA JOURNAL

Saturday, June 15, 1963

MICHAEL BOROWYK, member of the library staff of the National Museum of Canada, has been awarded a \$1,000 scholarship by the Special Libraries Association. Mr. Borowyk received his BA at the University of Munich, and his MA and Bachelor of Library Science at the University of Ottawa. At present, he is a candidate for Master of Library Science degree at McGill University.

**„ГОМІН УКРАЇНИ”, 29 червня 1963
М. БОРОВИК ОДЕРЖАВ СТИПЕНДІЮ**

Михайло Боровик, який працює в бібліотеці Національного музею Канади в Оттаві, закінчивши бібліотекарські студії із ступнем бакалавра, одержав тепер стипендію 1,000 дол. від Об'єднання бібліотек на завершення студій бібліотекарства в МекГільському університеті в Монреалі. М. Боровик пише магістерську працю з бібліотекарства.

Бажаємо йому найкращих успіхів.

**Д-Р МИХАЙЛО БОРОВИК. УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКА ПРЕСА ТА ЇЇ
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНШИНИ В КАНАДІ**

Видання УВУ, Україніка діаспориальна, ч. 2.

Мюнхен -- 1977. Стор. 431. Три карти.

Названа праця д-ра Михайла Боровика є докторською дисертацією, яку він оборонив на УВУ і яку вели професори д-р Ярослав Рудницький та д-р Наталія Полонська-Василенко.

У вступному слові автор каже: „ця дисертація є першою дослідною працею над розвитком української преси в Канаді від її початків до сьогодні, тобто від 1903 р. до 1967 р.”

Автор перевів розшуки за матеріалом у канадських архівах та бібліотеках, зокрема в бібліотечі оо. Василіян у Мондері.

Розвиток української преси сильно пов'язаний із потребами як і народу в Україні так і інтересами та вимогами українців, що прибули до Канади на постійне поселення.

У першому розділі зарисовується образ причин української еміграції до Канади та її духові і матеріальні проблеми, релігійні, культурно-освітні та соціальні вимоги, що в пресі віддзеркалювали дороги їх розв'язки.

У другому розділі автор показує ріст нашої преси в Канаді, що зі степових провінцій Канади поширюється на східні. Там вже є характеристика окремих видавництв і видань.

У третьому розділі обговорюється теж і видання українською мовою, що виходили чи виходять з пропагуванням окупаційного режиму в Україні і намагаються виправдати його існування як українського.

Четвертий і останній розділ, присвячений висновкам, подає бібліографію, особовий індекс, географічний показник і резюме англійською та німецькою мовами.

Автор бажав завершити свою працю в році, що відмічував 75-річчя українського поселення в Канаді, яке припало на 1966 рік. Друк праці, з різних причин, здійснився аж 10 років пізніше, як бажав автор.

Для історії української еміграції в Канаді обговорювана тут праця д-ра Михайла Боровика має велике значення. Вона ілюструє не лише розвиток української думки українців в Канаді, але й розвиток її в цілому, тобто і на Батьківщині, в Україні, бо кожночасний приплив емігрантів був образом розвитку нашого народу, його еволюції, яка постійно змагає до самоусвідомлення, як нації, та до все яскравішого спрямування творчих сил до самостійного, державного життя.

Сьогодні преса є виразним показником думання народу, його духової єдності на рідних землях і нових поселеннях на еміграції.

Праця д-ра Михайла Боровика, члена кореспондента НТШ, заслуговує на увагу та користування всіх тих що працюють в ділянці журналістики та тих, що досліджують розвиток української спільноти в Канаді та в діяспорі, як цілості.

Б. С.
(Д-р Богдан Стебельський)

Цінна книга

Появилася в продажі дуже цікава й гарно опрацьована книжка д-ра Михайла Боровика: „Українсько-Канадська преса та її значення для української меншини в Канаді”.

Книжка опрацьована й видана в Мюнхені Українським Вільним Університетом 1977 р. Праця обіймає 341 сторінку й дві карти з українськими поселеннями в Альберті й Манітобі.

Зміст обіймає короткий вступ та чотири розділи.

Розділ I: „Українська еміграція та її поселення в Канаді”: Причини еміграції; Перші українські піонери; Початок організованого громадського життя; Українська Греко-Православна Церква в Канаді -- її зародження та організація; Культурно-освітня праця; Початки української преси в Канаді; Українська преса з Рідних Земель за океаном; Перші українські газети в Канаді.

Розділ II: Розвиток української преси в Канаді; Степові провінції й Західна Канада; Бібліографічний огляд і характеристика періодичних видань.

Розділ III: Комуністична преса українською мовою.

Розділ IV: Закінчення: Висновки праці; Резюме німецькою мовою; Резюме англійською мовою; Бібліографія; Показник імен; Показник періодичних видань.

Книжка в гарній твердій оправі, чіткий друк.

О. Каліцінський
„Поступ” 15 січня 1978.

Д-р М. Бойко

Високошкільна теза української періодики в Канаді

Д-р Михайло Боровик: Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді. Мюнхен, Український Вільний Університет 1977, 431 стор., мапи (Українська діаспоріяльна, т. 2). Заголовок в англійській, німецькій і французькій мовах. Резюме двома першими мовами. Ціна не подана.

Наявна студія описує часописи, журнали, частково серійні видання, зовсім не заторкує календарів та одноднівок -- разом 238 назв. Подає фізичні і історичні дані про кожную назву та відсилки до джерел всюди, де тільки автор міг знайти потрібні дані. Тезу автор поділив на чотири розділи, кожний з кількома підрозділами. З уваги на високошкільну дисертацію, автор розглядає українську періодику у причинному зв'язку з еміграцією до Канади, що зумовила розвиток преси взагалі.

В розділі першому: Українська еміграція та її поселення в Канаді, причини залишення рідних земель, піонерські часи, початки організованого громадського життя, Українська Греко-Православна Церква, культурно-освітня праця, роля преси з рідних земель та перші українські часописи в Канаді.

Розділ другий розглядає вже розвиток української преси в Канаді, спершу в степових провінціях, опісля на Сході Канади. Коротка характеристика цього періоду замикає цей розділ. Зовсім слушно автор виділив комуністичну пресу українською мовою в Канаді, в окремому третьому розділі. Це властиво за моєю термінологією рід „стандартної преси”, яка підгавкує за вказівками неприродно чужого центру.

Четверта -- це довідна частина, в ній висновки, двомовне резюме, бібліографія та два покажчики: особових імен і назв описуваної періодики.

Рецензії, на мою думку, бувають двох родів, -- інформаційно-бібліографічні або критичні. З уваги на те, що це піонерська праця, ми придержуємося першого правила. З передмови вищезгаданої праці довідуємося, що автор в 1960 р. захищав на Славістичному Відділі Оттавського університету магістерську дисертацію та тему української

періодики в Східній Канаді, описавши 190 позицій. Коли до того додати його професійну працю в Національній Музеї в Оттаві на відділі періодики, отже це дає повну заповнювану солідного опрацювання даного предмету.

Цю працю можна назвати історико-бібліографічною української преси в Канаді. Бібліографія читача не має, бо це дуже „сухий” предмет, але за вимогами тези розв'язати певне питання, автор додав історичну частину з великим захопленням у всіх розділах. Тому вона повинна бути на полицях усіх бібліотек Канади та в усіх, хто цікавиться минулим українців у цій прибраній батьківщині.

Можна було б побажати з технічного боку усі назви періодики подати більшим шрифтом та відділити головний опис від решти змісту, але це справа друкарні а не автора.

Праця цінна, а за всі труди над нею -- читачі повинні згадати автора добрим словом.

„Новий Шлях” ч. 20 (20. 5) 1978 ст. 9

**Д-р. Михайло Боровик – журналіст,
суспільно-громадський і політичний діяч**

В жовтні 1988 р. мгр. Ростислав Василенко з Оттави повідомив мене, що з нагоди 100-ліття українського поселення в Канаді приятелі др. Михайла Боровика звернулися до нього з пропозицією видати дослідницьку книжку про українських поселенців в Канаді, включивши до неї свої статті, друковані раніше в українській пресі. На цю пропозицію др. Михайло Боровик погодився і попросив мгр. Ростислава Василенка бути літературним редактором такого збірника, який у свою чергу, знаючи наше з др. Михайлом Боровиком давнє знайомство і співпрацю, звернувся до мене з проханням написати статтю, тематично пов'язану з 100-літтям українського поселення в Канаді і мою співпрацю з автором. Дружно співпрацюючи з др. Михайлом Боровиком у різних ділянках життя нашої української спільноти, а зокрема в системі Організації Українського Визвольного Фронту, я погодився, хоч здавав собі справу з того, що завдання це не легке, бо одна і друга тема є такою, що можна б про неї писати дуже багато, а мені треба писати багато, але коротко!...

З др. Михайлом Боровиком я познайомився в 1951 році в Торонті на З'їзді СУМ. Тоді я був крайовим організатором Юнацтва СУМ в Канаді. Потім ми зустрічались частіше на різних сходах, засіданнях СУМ, ЛВУ, АБН і тп. У 1957 р. він, як член управи ЛВУ в Торонті, виїхав до Оттави на продовження своїх студій. Йому пощастило зібрати й описати українські періодичні видання у Східній Канаді. Працю запропоновано на Славистичному Відділі Оттавського університету в 1960 р. як частину вимог для здобуття ступеня магістра філософії (М. А.). Відвідуючи Оттаву я мав велику приємність бути гостем в його домі і познайомитись з його дружиною, донею і сином, який є тепер канадським консулом в Баффало. Ця дисертація п. н. „Українсько-Канадська преса та її значення для української меншини в Канаді” є першою дослідною працею над розвитком української преси в Канаді від початків 1903 року. Закінчивши студії і вступивши на працю, др. Михайло Боровик продовжував суспільно-громадську, політичну і журналістичну працю, а зокрема на зовнішньому відтинку; проявляючи її в Інтернаціональному клубі при Оттавському університеті, нав'язуючи зв'язки з амбасадями, прихильними в боротьбі українського народу. Він також очолив відділ АБН, який довгі роки під його

керівництвом був речником поневолених Москвою народів. Др. Боровик був довгі роки головою відділу ЛВУ, а від 1966 р. головою ОУВФ в Оттаві. Через дві каденції (шість років) був заступником голови ГУ ЛВУ. На цих головних постах, а зокрема в Оттаві як столиці Канади, він розгорнув активну суспільно-громадську, журналістичну і політичну працю підтримуючи постійні зв'язки з амбасадами, членами Парляменту і Сенату, з окремими міністрами, зокрема довгий час був приятелем прем'єр-міністра Дж. Діфенбейкера.

В працю д-ра Боровика входило створення представництва ЛВУ, яке очолював ред. Михайло Сосновський, видання англомовного журналу „Ауер В'юпойнт”, влаштування різних історично-національних імпрез-концертів, доповідів, маніфестацій, зустрічей ряду визначних українських провідних осіб які відвідували окремих державних провідників партій, послів, сенаторів і тп. Все ним виконано на належному рівні як також виступи по радіо, телевізії, пресконференції, інтерв'ю, які він організовував разом зі своїми співпрацівниками. Не занедбував др. Боровик і журналістичної праці, і чисельні його статті та довідки часто заповнювали сторінки нашої преси.

Багато протестаційних меморандумів було вислано до ОН, різних урядів, та канадського уряду в обороні національних і людських прав. ЛВУ, СУМ і АБН використовували кожную нагоду викриваючи злочинність Москви та її поплентачів в Канаді. Оттаву багато разів відвідував сл. п. Ярослав Стецько, мгр. Слава Стецько та з Канади др. Роман Малащук і багато інших провідних діячів, яким др. Михайло Боровик прокладав дорогу до різних урядових чинників, як авдієнції в прем'єр міністрів і інш. Багато думав він також і про інші суспільно-громадські справи, наприклад, купівля Українського Дому, в якому приміщувались не тільки організації УВФ, Кредитівка, а також користувались з нього інші українські організації, як Пласт, КУК, професіоналісти і тп.

У своїй багатогранній праці він часто згадував, як незабутню подію, зустріч української громади в Оттаві з попереднім прем'єр-міністром Канади Джоном Діфенбейкером, яка відбулася 14 березня 1970 року в залі української католицької церкви при чисельній участі парламентаристів (обох партій) і понад 300 осіб українців, особливо студентської молоді. Зустріч відбулася з нагоди відвідин Діфенбейкером України. Др. Михайло Боровик, не тільки як його особистий приятель, але й голова відділу ЛВУ подарував йому різьблений альбом з присвятою українською й англійською мовами: „Чемпіонові прав людини, кращому приятелю українців та поневоленої

України – Високодостойному Джону Діфенбейкерві -- від Ліги Визволення України в Оттаві, голова др. Михайло Боровик, Оттава, 14 березня, 1970 р.”

За свою працю др. Михайло Боровик був нагороджений Почесною Грамотою Головної Управи ЛВУ і Почесною Грамотою Спілки Українських Журналістів Канади.

Праця др. Боровика цілком відповідає його переконанням що це є праця для великої і святої справи визволення українського народу з московсько-комуністичної неволі. Сьогодні його справу продовжує молоде покоління, виховане під його проводом, а його син продовжує працю для поневоленої України дипломатичними джерелами на кріслах канадських амбасад у світі. Др. Михайло Боровик заслужив на велике признание за свою багатогранну працю не тільки від Оттавської громади, але і української спільноти, хоч завжди він не шукав похвал, признань і подяк, а скромно, часто без найменшого розголосу, її виконував.

З нагоди видання нової книжки про українське поселення в Канаді, бажаємо Тобі Дорогий Друже нових досягнень, всього найкращого, багато щастя і здоров'я та надій, що праця наша не пройшла намарно. Бо сьогодні вже встає Україна і на вулицях її ще зрусифікованих українських міст гордо майорять національні прапори, на сонці блищить золотий тризуб, а Слава Україні -- лунає в просторах! Чи і ми не спричинились до цього чимнебудь?

РОЗДІЛ XV

ВИБРАНІ СТАТТІ ДРУКОВАНІ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ

Шевченко в англomовних енциклопедіях і біографічних словниках

Мгр. М. Боровик

Щодо загальних енциклопедій, то, наскільки можна було ствердити, першу згадку про Шевченка помістила Британська Енциклопедія (Encyclopedia Britannica) у дев'ятому виданні, Единбург, (1875-1889) в 21-му томі, що появився в 1886 році. В цьому томі на 109-110 сторінках знаходимо відомості про Росію. Під заголовком „Російська література” находимо уступ „Малоросійський діялект”, де говориться про Шевченка, що Шевченко це основоположник малоросійської літератури, хоч цій літературі початок дав Іван Котляревський (1769-1838), який писав народньою мовою. Правдивим національним поетом являється Тарас Шевченко, народжений в селі Кирилівці на Київщині, як кріпак. Свої страшні дитячі переживання подає він в автобіографії. Вільною людиною Шевченко став щойно в дорослому віці. Він був викуплений своїм майстром. Крім поезій Шевченко займався малюванням, в якому добився великих досягів. Шевченко за свою протидержавну діяльність був засланий на Сибір в часі від 1847-1857 рр. Він недовго прожив на волі після свого звільнення. В 1861 році помер, маючи 46 років. (44)

Ніхто інший не описав так сильно старі часи в Україні, як Шевченко. В дитячих роках, будучи на селі, він наслухався старих традицій, які з великою вірою поширював. Він оживляв старі часи Наливайка, Дорошенка та інших. Як Гоголь він находив і описував сцени з кровопролиттям. В могутній поемі „Гайдамаки” маємо картину страхіття Гонти і його друзів під Уманем. Його нариси завжди реалістичні, як і в Бернса з його шотландськими піснями, так Шевченко відтворює чарівного духа України.

Його похорони перетворилися у всенациональну процесію, а на великій могилі перемоги, на його пам'ять, поставлено хрест біля Канева над Дніпром. „Його могила стала Меккою південно-російських революціонерів”.

Цей прихильний уступ написав В. Р. Морфіль (W. R. M.), який інтересувався літературою східних слов'ян. Він був знайомий з Іваном Франком.

Подібний уступ з деякими скороченнями подає ця сама енциклопедія (американське видання) у дев'ятому виданні, Нью-Йорк, 1878, в 21-му томі, що появився в 1886 році. В цьому томі на 79-ій сторінці знаходимо відомості про Росію, включаючи Україну, під назвою „Малоросія”. В уступі присвяченому українській літературі (стор. 87), сказано, що „Малоросійська література” починається від Котляревського. Присвятивши розмірно багато місця Шевченкові, енциклопедія подає такі загальну його характеристику, що і в єдинбурзькому виданні: „Справжній національний поет... Ніхто не змалював з більшою силою старі часи України, як Шевченко... Його могила названа Меккою південно-російських революціонерів”. Як джерело таких інформацій енциклопедія подає твір Павлі п. н. „Народи Росії”, популярне видання М. Ілліча”.

В дальших виданнях Британська Енциклопедія (Encyclopaedia Britannica) не присвячує окремого гасла для Шевченка, де менш відомі російські письменники мають своє гасло. Позглянемо видання після Другої світової війни, а саме: Британська Енциклопедія (Encyclopaedia Britannica), Чикаго, 1943, 22-ий том, на сторінках 671-672, під заголовком „Українська література”, знаходимо такий уступ про Шевченка: „Модерна українська література починається від Івана Котляревського (1769-1838). Його перелицьована „Енеїда” (1798) і його комедія „Наталка Полтавка” (1816) є наближена до російської літературної традиції, з відхиленням через впровадження вернакули до літератури. Послідовники Котляревського не вийшли поза рівень провінціалізму „Heimatkunst”. Нового духа до української літератури впровадив Тарас Шевченко (1814-1861), з походження селянин і кріпак. Цей факт підкреслює головню демократизм і селянський характер модерної української літератури. Шевченко романтик, націоналіст у своїй ранній творчості, революційний інтернаціоналіст”. Уступ підписаний ініціалами: Д. С. М. Є це Принц Мірські, лектор російської літератури, Королівського каледжу Лондонського університету.

В іншому виданні Британської Енциклопедії (Encyclopaedia Britannica), Чикаго, 1947, в уступі про українську літературу в томі 22-му знаходимо таку інформацію: „...Нового духа вплив Тарас Шевченко. Він народився селянином-кріпаком (a peasant and serf), і цей факт надає виразно демократичного й сільського характеру модерній українській літературі. Романтичний націоналіст у своїх перших, а революційний інтернаціоналіст у

пізніших творох, Шевченко сягає глибоко корінням в український фольклор. Він став символом національності”.

В дальших виданнях цієї самої енциклопедії, Британська Енциклопедія (Encyclopaedia Britannica), Чикаго, 1959, 22 том, 666 сторінка під заголовком „Україна під царським пануванням” читаємо: „В 1846 році біля 30 українських патріотів заснували в Києві тайне товариство св. Кирила і Методія. Це підчеркує відродження українського націоналізму. Визначними членами цього товариства були два історики Микола Костомаров (1817-1885) і Пантелеймон Куліш (1819-1897), а також Тарас Шевченко (1814-1861), поет, який в своїй поемі „Сон” обвинувачує Петра I за „розп’яття України”, а Катерину II „за довершення його жертви”. Цей уступ написав поляк Казімеж Мацей Смогоржевскі. Розглянемо найновіше видання Британської Енциклопедії (Encyclopaedia Britannica), Чикаго, 1961, 22 том, 669-та сторінка, уступ „Українська література”. Автор уступу Євген Маланюк, відомий український поет, і тут він дуже мало сказав про Шевченка. Він починає від заснування Харківського університету, а кінчає на Шевченкові. Ось його слова: „Геній Тараса Шевченка вдмухнув нового національного духа в романтизм і до цілої української літератури”. Це є інформація українського поета про Шевченка, для не українського читача. З такої характеристики ніяк не можна винести повного образу Шевченка.

Гомін України, ч. 32, 4 серпня 1962 р.

„Енциклопедія Амерікана” (Encyclopedia Americana), у 27-му томі видання з 1949 р. присвячує багато місця Україні. У параграфі „Мова і література України” при кінці читаємо: „... Велике число поетів і письменників осягнуло більше ніж місцеву славу. Між ними визначилися: Кобилянська, Стефаник, Вовчок, Шевченко, Куліш, Франко, Мирний, Коцюбинський і Винниченко...” Окремого гасла Шевченкові не приділено.

„Енциклопедія Амерікана”, канадське видання (Encyclopedia Americana, Canad. ed.), Монтреаль, 1958, 27-ий том. На сторінках 255-261 під заголовком „Україна”, що включає кожную ділянку з українського життя, а теж і літературу. На сторінці 259-ій автор сягає до Київського періоду, відтак зупиняється на Котляревському (1769-1838), який дав поштовх до відродження української літератури. В 1798-му році Котляревський впровадив в українську літературу живу народню мову. Дальше читаємо: „Велике число поетів і письменників осягнуло більше ніж місцеву славу

протягом 19 століття, визначніші з них це: Федькович, Франко, Кобилянська, Коцюбинський, П. Куліш, Мирний, Шевченко, Стефаник, Винниченко і Вовчок. Один світової слави український письменник, який писав за царських часів російською мовою був М. Гоголь". Цей уступ подав Ельсворт Раймонд, професор Нью-Йоркського університету.

„Енциклопедія Колієрса” (Colliers Encyclopedia), видання з 1949-го року, 17-ий том, в уступі під заголовком „Шевченко Тарас (1814-1861), український поет і мистець” подані інформації на 25-ти рядках про його життя і твори, про які сказано „У 1849 р. видав „Кобзаря”, тобто низку поезій, що прославляли запорозьких козаків і виявляли біль з приводу терпінь його народу. В 1841-му р. він видав „Гайдамаки”, з описом бунту українських селян проти поляків у 1768 р. Після того він звернув увагу на терпіння свого народу під Росією в поемах „Сон”, „Великий льох”, „Кавказ” і ін. Арештований в 1847-му р. за приналежність до товариства „св. Кирила і Методія” був відданий до російської армії і засланий на Сибір з заборонаю писати і малювати. Шевченко був звільнений у 1857-му р. і повернувся до Петербургу зломаною людиною. Він помер в Петербурзі 10 березня 1861 р. Він був признаний речником терпінь України, борцем за її право на незалежність і найбільшим її поетом”. Автор цього уступу підписаний ініціалами „С. А. М.”, це знаний приятель українців Кларенс А. Маннінг, професор Колюмбійського університету.

У 19-му томі енциклопедії Колієрса, виданому в 1950 р., в уступі „Українська література” сказано м. ін.: „... В поезії Тарас Шевченко виявив саму істоту українського генія. Народжений в неволі, а пізніше прогнаний на Сибір за царя Миколи I, Шевченко прожив тільки дев'ять років на волі. Його трагічне життя й таке ж життя його народу яскраво наświetлені в його віршах, переповнених справжнім пророчим надхненням... Його політичні твори: „Сон” і „Великий льох” спричинилися до розбудження національної свідомости народу”. Уступ підписаний ініціалами „С. Н. А.” це є Константин Генрі Андрусишин.

„Енциклопедія Колієрса” (Colliers Encyclopedia), Нью-Йорк, 1959, 17-ий том, сторінки 533-534, уступ „Шевченко Тарас (1814-1861), український поет і мистець”, написаний професором К. А. Маннінгом у виданні з 1949 р., редакція передрукувала в цілості.

„Католицька Енциклопедія” (Catholic Encyclopedia), Нью-Йорк, 1912, том 13-ий, сторінка 279-та, автор в цьому уступі не вживає власної назви для

українського народу, хоч йому відомо, що українці це окремий нарід. Він залюбки вживає „русини” і „південні росіяни”. В розділі про „Русинів”, він інформує, що руською мовою послуговувалися автори з міжнароднім розголосом, найбільший з яких -- це поет Шевченко. Далше читаємо: „Не диво, що старі мрії Мазепи, Хмельницького і Шевченка про незалежність Малоросії від Росії і Польщі, находимо залишки в серцях південних росіян (Southern Russian) ті самі почування мають підставу кружляти між русинами (Ruthenians) в Галичині і Мадярщині, які прагнуть звільнитися від залежності німецького, польського і мадярського народів. Автоор уступу про русинів підписаний відомий адвокат в США, А. Дж. Шіпман.

Дуже вражає факт, що славна „Чамбер’с Енциклопедія” (Chamber’s Encyclopedia), Нью-Йорк, 1950 р., том 14-ий, містить доволі велику згадку про Україну та її політичну історію, а не згадає нічого про українську літературу і не присвячує окремого уступу Шевченкові.

На цьому можна закінчити обговорення загальних енциклопедій, наскільки йдеться про згадки щодо Шевченка, а перейдемо до інших видань, які теж називають себе „енциклопедіями” або „словниками” (Dictionaries), а які спеціалізуються в різних ділянках знання, де є місце і для письменників або літераторів.

„Колумбійська Енциклопедія” (The Columbia Encyclopedia) в одному томі, 2-ге видання, Колумбівського університету, 1950 р. На сторінці 1812-ій читаємо: „Шевченко Тарас, 1814-61, український поет і націоналіст. Син кріпака, був відданий в науку до маляра в Петербурзі; відтак поет Жуковський пізнав Шевченка і купив йому волю. Шевченко стає політично підозрілим, за його націоналістичну тематику в своїх творах був засланий на Сибір в роках 1848-58. З часом його звільнено, але вже з надірваним здоров’ям. Його поезії писані народньою мовою, були дуже популярні в його країні. Його „Вибрані поезії” (Selected Poems) були перекладені на англійську мову в 1945 р. Він був теж автором коротких оповідань: „Музика” (1882) і автобіографічної повісти „Художник” (1887). Уступ не підписаний і без подання бібліографічних джерел.

„Енциклопедія Літератури” (Encyclopedia of Literature, ed. Joseph Shipley), Нью-Йорк, накладом „Філософічної Бібліотеки”, 1946 р. поміщений уступ „Українська література” з дуже оригінальною характеристикою цілої української справи. Сказано там на вступі: „Українська проблема -- це одна з найбільш заплутаних проблем серед усіх слов’янських націй”. Згадавши про

відродження української літератури з появою „Енеїди” Котляревського й вичисливши його безпосередніх наступників, автор цього уступу подає такі інформації:

„Як об'єднуючий чинник нових напрямків виступає Тарас Шевченко (1814-1861), один з найбільших серед усіх слов'янських поетів. Народжений в підданстві на дворі польського пана в Росії, він був завезений своїм паном у Петербург...” Далі згадано про появу „Кобзаря”, про „Гайдамаків”, про Кирило-Методіївське Братство, про кінець життя Шевченка і подано загальну характеристику його поезій, а саме: „Його поезії нав'язані духом незалежності України. Він теж вимагав справедливості для найнижчих, не тільки для визволення з московського режиму, але й забобонних традицій сільського оточення. Він був в найправдивішому значенні слова соціально-демократичний поет, і сполучав це з глибоким почуттям в мові й вислові; він загально цінений в цілому слов'янському світі...” Подавши характеристику деяких поезій Шевченка, автор уступу кінчає: „Важко сказати, що міг би досягнути Шевченко, якщо б він був розвинувся на волі; він залишається найправдивішим поетичним духом, якого досі дала поезія”. Підпис під розділом відомого професора Кларенса А. Маннінга.

„Слов'янська Енциклопедія”, Нью-Йорк, накладом „Філософічної Бібліотеки” 1949 р. видавець Йозеф Роучек. На сторінці 11381-ій поміщені такі дані: Шевченко Тарас (1814-1861), український поет, співець України (Bard of Ukraine), загально признаний найбільшим з українських письменників і одним з найбільших поетів слов'янського світу. Тому, що він виказав літературну придатність української мови, що прославив українських козаків за їх боротьбу за незалежність і пристрасно вірив в майбутню вільну Україну, він багато причинився до створення чуттєвого й інтелектуального тла для незалежності України впродовж останньої половини 19-го століття”. Представивши Шевченка в такому світлі, автор статті, що охоплює цілу колонку на пів сторінки, закінчує її такими повними захоплення вислови: „Велич Шевченка як поета лежить у тому, що він блискуче потрапив вживати досі нерозвиненої української мови як почувань, а ще більше в його широкій прихильності й пристрасній любові до своїх земляків-українців і в його непохитній вірі у вільну, демократичну Україну”. Підпис під статтею: Олівер Дж. Фредеріксен, професор університету Міямі.

„Словник модерної європейської літератури” (Dictionary of modern European Literature, Horatio Smith, general editor), Нью-Йорк, Колумбійський університет, 1948 р. сторінки 829-831, під заголовком „Українська література”

читаємо: „Серед українських поетів Франко займає друге місце по Шевченкові. Йому бракувало Шевченкового хисту в інспірації, який нагадує хист Бернса, однак він (Франко) був широкого діяпазону і культури. Його вважається творцем модерної української літератури.

„Автори двадцятого сторіччя”, Нью-Йорк, 1947 р. (Twentieth Century Authors, ed. by Stanley J. Kuntz and H. Nauchaft), що охоплює 1,850 біографій з 1,750 портретами, не вміщено ні одного українського імени ні Шевченка ні Франка, ні навіть Гоголя, хоч є багато російських імен.

„Біографічний словник Вебстера” (Webster’s Biographical Dictionary), Спрінгфелд, Масс., 1948 р., на сторінці 1357, поміщений уступ: „Шевченко, Тарас Григорович, 1814-1861, український поет, професор університету в Києві в 1845 р. Заснував Братство св. Кирила й Методія для великих реформ, як знесення невільництва, заведення суспільної рівності” і т. п. Вичисливши приблизно точно головні Шевченкові твори, далі читаємо в словнику, що вони принесли йому назву батька української літератури.

„Словник світової літератури”, Нью-Йорк, 1943 р. (The Dictionary of World’s Literature, ed. by Joseph T. Shipley). Цей словник охоплює „критику, форми і техніку” в однім томі. Там на сторінці 599-ій поміщений уступ про українську критику, якої осередком -- як там говориться -- є український фолкльор з перших десятиріч дев’ятнадцятого віку. Далі читаємо таке: „Критика в письменній літературі -- започаткована Миколою Костомаровим... Тарас Шевченко, найбільший український поет, у всіх своїх творах виявляє, що він черпає свою підтримку і початок зі скарбниці народньої творчости. Панько Куліш розширив ці рамці”. Огляд української літератури доведений до Хвильового. Автора не подано.

До іншого роду словників, чи спеціальних енциклопедій, належить „Світовий Колумбійський довідник Ліпінкота”, Нью-Йорк, 1952 (The Columbia Lippincott Gazetteer of the World, New York, Columbia press, 1952), який подає імена місцевостей з назвою „Шевченко”. Там на сторінці 1751 читаємо таке: „Шевченко -- містечко з населенням (в 1926 р.) 1,584 душ, у Західньосталінській області Української ССРеспубліки в Донбасі...; давніша назва „Лиса гора”. Є там поміщена ще інша назва „Шевченко” з таким означенням: 1. село (в 1939 р. було там 500 душ населення), положене у східньоцентральной частині Харківської області в УССР і залізнична станція 19 миль на захід від Купянська; 2. містечко в Кіровоградській області УССР, раніше -- Долінская. Є ще назва „Шевченко Второе” -- це селище з

населенням (в 1939 р.) понад 500 осіб у східноцентральної Запорізькій області УССР, над залізничним шляхом на захід від Пологи.

Маємо багато інших видань, головню біографічних словників в різних видах і назвах, що викликають здивування незнанням або занедбанням чи то української справи взагалі, чи імен українських письменників. Зокрема відсутність імен Шевченка й Франка можна зауважити в книжках, що мають на меті інформувати світ про великих людей з кожної нації.

Одначе є й мила несподіванка в цій справі. В „Енциклопедії Суспільних Наук”, Нью-Йорк, Макмілан, 1937 (Encyclopedia of the Social Sciences, New York, MacMillan, 1937), в томі 14-му на сторінці 23-ій знаходимо статтю про Шевченка з такою характеристикою:

„Шевченко Тарас, український поет (1814-1861), народжений в київській провінції від батьків-кріпаків. Дякуючи своєму виїмковому талантові й рисункам він став відомий Брюллову в Петербурзькій Академії Мистецтв” і т. п., як це звичайно передається в життєписах Шевченка. Після того, вичислені його важливіші поезії, роля яких з'ясована просто захоплююче. Про це пишеться так: „Його поетичні твори стали найважливішим чинником українського національного руху, пригадуючи напів забуті національні традиції українських козаків, але він став надхненним пророком нового суспільного й політичного ладу. Під впливом французького утопійного соціалізму й польського революційного руху, -- а сам він був прихильником Герца -- Шевченко ненавидів гніт і неволю і в своїх поезіях виступав проти них пристрасно. При допомозі пропаганди Кирило-Методіївського Братства й Шевченкових поезій завдано вкінці удар тому суспільному устроєві... Святкування його пам'яті перемінилося в спеціальний культ серед українців по всьому світі, а його могила стала українською національною святістю”.

Під уступом підписаний Д. Дорошенко. Це теж вказівка, як українці-науковці можуть причинитися до поширення і зглиблення відомостей про „Батька української літератури”, утривалюючи водночас його культ серед його власних земляків” в Україні і не Україні суших”.

Оттава, 9 грудня 1961.

Г. У. ч. 38, 15 вересня 1962 р.

„Гомін України”, 8 лютого 1964 р.

З листів до редакції

Чого бракує українським історикам в США?

У „Гомоні України” з 25 січня 1964 р. ч. 5, в нотатці „З листів до редакції” був поміщений лист д-ра Ник. Андруссяка, в якому він звертає увагу на те, щоб „визначні українські історики перестали реклямувати себе неналежними їм титулами”.

Ці всі неналежні титули вже так увійшли в українську пресу, що немає прізвища без титулу, хоч декому нічого більше не залишилося як тільки титул. Але не в цьому справа. Ті всі титули нікому не шкодять. Якщо хтось не має професійної чи академічної етики, то що ж можна від такого „професіонала”, чи „науковця” вимагати.

Тому, що д-р Андруссяк заторкнув справу титулів, „визначних українських істориків”, то я завдав собі трохи труду і перевірів біографічний покажник, (дайректорі) як ті „історики” самі про себе пишуть. Саме тепер появилася 4-те видання „Directory of American scholars; a biographical directory. Vol I. History, Ed. by Jacques Cattell Press, 4th ed., New York, R. R. Bowker, 1963”.

Такий біографічний покажник -- це цінна річ. Уважаю, що кожний український науковець має моральний обов'язок подати біографічні дані про себе, але без перекручувань, правдиві, бо неправдиві дані йдуть на шкоду українській спільноті.

Покажник зложений за азбучним порядком. На вступі є пояснення, як користуватися покажником, і подана метода збирання даних, а саме: „...The questionnaires from which the information was transcribed...” (ст. VII.)

По абетковому порядку першим з українців приходить д-р Н. Чубатий, народжений в Тернополі, Україна... „2. Гістори Тг. М. Унів. Львов, Поланд...” (ст. 55). Отже студював у Львові, Польща? Бачимо, що в д-ра Чубатого Тернопіль -- це Україна, а Львів вже Польща. Другий курйоз, чи „Lvov” (транскрипція російська) є в Польщі? Чому не подати правильної транслітерації, а саме „Lviv, Ukraine”?

Другим з черги є д-р В. Дмитришин, народжений в Польщі, 1925 р., мабуть українець, бо написав працю „Moscow and the Ukraine, 1918-1953”. Чим д-р Дмитришин може доказати своє українське походження? (ст. 78)

Інший приклад, де тяжко визначити національність: „Mazoug, Prof, Anatole G. b. Kiew, Russia, 1924” (ст. 203). Якщо він українець, чи „Професор” іншої національності, то треба запитати його чи Київ є в Росії?

Відомий українській спільноті д-р Іван Рудницький-Лисяк, народжений у Відні, Австрія, студював „East European History. Univ. Lvov, Poland, 1937-39” (ст. 260). Прийдеться запитати „визначного історика” чи Львів є в Польщі?

Інші „історики” примінують географію України і назву міст до окупанта і подають „U.S.S.R”, а саме д-р Л. Соневицький, (Sonevytsky), уроджений в Чорткові, Україна, 1927, студював „East European History. Univ. Lvov, U.S.S.R., 1940-41” (ст. 284). Якщо „історик” хоче вживати найновішої термінології то чому не подає „Л'вів, Юкраїніан Совеіт Соціаліст Репаблік”?

Кількох укр. істориків подало правильно своє місце народження, як д-р Т. Мацьків, Струтич, Україна, чи д-р С. Горак, Городок, Західня Україна. Я певний, що за це вони не втратили праці.

Для відмінного прикладу наведу один факт, як подає польський історик своє місце народження: „...„Jedrzejewich, Dr. Waclaw b. Spiczynce, Ukraine, 1893... Minister from Poland, Tokyo, minister educ. 1934-35”... (ст. 153). Польський дипломат, історик подає місце народження даної країни, а не окупованої території. Приклад польського історика вартий наслідування для українських істориків у США.

Дуже часто ми обурені і ображені, якщо чужинці перекручують назви наших міст і подають Львів (властиво Лвов, чи Lwow), Польща, Київ, Росія, але на практиці і на прикладах бачимо, що вони ідуть до джерел українських „істориків”, обов'язком яких є спростувати фальшиві дані, а не поширювати.

Мгр. М. Боровик
„Гомін України”, 27 червня 1964 р.

Українці на конференції канадських бібліотекарів

В днях 7-12 червня 1964 року проходила в готелі Нова Шкотія у м. Галіфаксі 19-та з черги конференція Об'єднання канадських бібліотекарів. Усіх делегатів з Канади було около 1000, крім того багато гостей з інших держав. Несподіванкою на з'їзді була поява польських режимних представників з Національної Бібліотеки. На першій сесії зачалася дискусія про „дво-культуризм”, на якій часто згадувалося українців, як третій культурно-формуючий елемент, що його треба брати до уваги. Серед делегатів були й українці-бібліотекарі. Мгр. М. Боровик з Оттави був офіційним представником бібліотеки Національного Музею.

„Гомін України”, 16 січня, 1980 р.

У 50-річчя ОУН

Академія в Оттаві

Заходами ОУВФ і під патронатом КУК в Оттаві, відбулася в неділю 18-го листопада ц. р. в залі церкви Св. Івана Хрестителя Святкова академія-концерт у 50-річчя ОУН та 20-річчя від дня смерті голови Проводу ОУН С. Бандери.

Золотокованим тризубом, афішою з основним гаслом ОУН: „Здобудеш українську державу, або згинеш у боротьбі за неї!” та портретом С. Бандери прикрашена сцена; на якій відбулася добірна і на належному рівні виконана програма концерту.

Голова відділу ЛВУ, він теж і голова ділового комітету д-р М. Боровик відкрив академію-концерт, коротким, але змістовним словом. По вшануванню пам'яті знаних і незнаних героїв української революції з ОУН-УПА повстанням з місць і хвилинною мовчанкою, д-р М. Боровик представив головного доповідача, секретаря Головної Управи ЛВУ ред. В. Дідюка з Торонта.

У добре підготованій і виголошеній промові, доповідач переніс слухачів у рідний край і немов в калейдоскопі пов'язав минуле із сучасністю,

кидаючи жмут світла в майбутнє, якого носієм і реалізатором є -- ОУН та її широкогранна діяльність і боротьба за самостійну соборну українську державу впродовж 50 років. З вірою і великим оптимізмом у найближче світле майбутнє українського народу, який бореться і переможе! -- під ширі оплески учасників доповідач закінчив промову.

У програмі виступав мішаний хор церкви Св. І. Хрестителя під проводом молодого і енергійного диригентки п-і Слави Шевців, який гарно відспівав кілька народніх і стрілецьких пісень. Хор недавно зорганізований і дальша його праця вказує, що під проводом своєї диригентки і старанню його членів, він вкортці стане гарною мистецькою одиницею у столичному місті Оттаві.

Учні: Роман Жила, Люба Радзіховська і Меланія Жила під проводом п-і О. Жили знаменито виконали монтаж з поеми Юрія Липи „Ми -- нація”.

На високому мистецькому рівні був виступ актора, мгр. Р. Василенка, який виконав „Пам’яті С. Бандери” -- Д. Рауга, „Незалежному борцеві” -- Л. Олексяка, „Ти поляг” -- Б. Нижанківського, „На смерть Бандери” -- Л. Полтави, та під кінець написаний ним вірш „Валентину Морозові”.

Приємною несподіванкою для учасників академії-концерту був виступ недавно прибулої з Карпатської України п-і Валентини Смереки, яка знаменито виконала „Світлій пам’яті” -- І. Калиненка і „Степанові Бандері” - О. Лубської.

Всі точки програми були добре підібрані і виконані, за що присутні нагороджували виконавців, ширими і вдячними оплесками, а голова Ділового Комітету д-р М. Боровик, окремою подякою. Спонтанним „Ще не вмерла Україна” закінчено, це насправді вдале відзначення 50-річчя ОУН і її Провідника у боротьбі за Самостійну Українську Державу.

В. С. Т.

Огляд українсько-польських стосунків

На вступі хочу подати коротко про певні зв'язки українського народу з Австрією під Гавсбургами. Українсько-австрійські взаємини до 1772 р. мали спорадичний характер. Відомі торговельні зв'язки Київської держави з містами середнього Дунаю з 10 ст. В літописах є згадки про зв'язки між галицьким князем Ярославом Осмомислом і австрійським Гайнріхом Язомірготтом. Коли рід Бобенбергів вимер, король Данило пробував посадити свого сина Романа на престолі австрійського князівства й одружив його в 1252 р. з спадкоємницею А. Гертрудою з роду Бобенбергів. Пізніше мали зв'язки з Австрією українські козаки, яких цісарі хотіли притягати на свій бік у боротьбі з турками і в 30-літній війні. Багато козаків служило тоді як наймані відділи в царському війську. Дипломатичні зв'язки з Австрією мали також гетьмани Богдан Хмельницький і Орлик.

Українсько-австрійські зв'язки зміцнилися, коли Галичина й Буковина стали складовими частинами австрійської монархії. Австрійські цісарі носили титул короля Галичини і Володимирії та князя Буковини.

Вже 16 ст. деякі українці студіювали у Віденському університеті. Відень став школою для українських політиків, зокрема парламентаристів. Тут українці зустрічалися з іншими, зокрема слов'янськими, народами монархії. У Відні перебували сотні українських студентів, а також готувалися перші кадри українського греко-католицького духовництва з високою освітою. Культурні впливи Відня почалися з 1775 р., коли Марія Терезія і Йосиф II заснували у Відні Орієнтальну Академію для молодих кандидатів у священики католицького східнього обряду і передали їй багатий колишній єзуїтський монастир разом із церквою, яку перебудовано за візантійським стилем. Так повстав перший „Барбареум”, з якого вийшли численні духовні й світські вчені. Після його ліквідації 1784 р. засновано для українців парафію з церквою св. Варвари, яка існує дотепер, вона стала осередком української громади Відня, на деякий час і важливим культурним осередком для українців католиків Австро-Угорської монархії. Число українських студентів у Відні більшало, стали приїздити світські студенти. В 1868 р. у Відні засновано найстарше українське студентське т-во „Січ”. Тут багато молодих українців служило у війську, до Відня приїздили українські послы до австрійського парламенту, політики й журналісти. Віденський університет чимало впливав на формування українських науковців. Появляється

українська преса, видавництва й інші суспільно-громадські і політичні організації.

Число українців зросло до 15,000 в наслідок окупації московськими військами Галичини й Буковини. Відень став на якийсь час осередком українського політичного і культурного життя. Тут діяли Головна Українська Рада, перетворена 5 травня 1915 р. на Загальну Українську Раду, Союз Визволення України, Бойова Управа УСС, Українська Парляментарна Репрезентація, редакції українських часописів, перенесених із Галичини й Буковини, виникли нові часописи Українською і німецькою мовами. Утворилися школи і нові товариства. Після укладення Берестейського миру у Відні перебувало посольство УНР, а з кінцем 1918 р. також посольство ЗУНР. З розпадом Австро-Угорської монархії українська колонія зменшилася, але вона знову збільшилася, коли в кінці 1919 р. до Відня переїхав уряд ЗУНР з президентом Є. Петрушевичем і Відень став 1920-23 рр. побіч Праги, головним осередком укр. еміграції. У вищих школах Відня студювало біля 400 українських студентів. В часі Другої світової війни число українців збільшилося особливо в 1944 р. коли у Відні було багато втікачів. В 1945 р. більшовики стали вилловлювати т. з. „своїх громадян”, багато українців втекло на захід, але частину вивезли „на Родину”. Зараз у Відні існує мала українська колонія, кількасот людей, які скупчені навколо церкви св. Варвари.

Погляньмо з історичної перспективи, чому українці творили культурні осередки в чужих державах, чому не в Києві, чи у Львові, де вже були культурні та матеріальні надбання Української княжої держави?

Серед української спільноти у вільному світі просувається тенденція одиниць про добро-сусідські взаємини між Україною і Польщею. Насувається питання, чому ми маємо дати почин? Чи українці загарбали польські землі? Чи вже не час, щоб поляки усвідомили собі кривди, які вони заподіяли століттями українському народові, ограбили його з матеріальних і культурних здобутків. Тут можемо хоч коротко звернути увагу дослідникам на т. зв. „Українсько-польське порозуміння”.

У розподілі Рочпосполитої Москва забрала всі її українські і білоруські землі за винятком Галичини, яку 1772-го року дістала Австрія. Австрійська Галичина не була ідентична з Галичиною давніх часів. Вона охоплювала тільки західну частину давнього Руського Королівства (по Збруч) і південну частину Володимирського Князівства (Волинь). Австрійський уряд, після

польського повстання 1846 р., приєднав Краківське воєводство, створивши новий Коронний край австрійської монархії – „Королівство Галичини й Володимирії”. Постав твір дуже штучний, який для дальшого розвитку українсько-польських взаємин, мав негативні наслідки, бо вплинув на посилення польсько-української боротьби. Українці становили 3/4 всього населення (А. Бравер), решта були поляки і жиди. Українське національно-культурне життя в Галичині дійшло до крайнього занедбання і упадку. Закріпачене селянство, кілька тисяч дрібної української шляхти, яка в життєвому стандарті нічим не різнилася від селянина-кріпака, докраю зuboжіле духовництво й позбавлена всякого значення уніятська Церква. Це було те, що залишилося з буйного національно-культурного життя Галицько-Руського королівства. Взагалі можна сказати: „...коли щось зберегло українську народність у Галичині від повного спольщення, то це її греко-католицька Церква, з східним обрядом...” (Д. Дорошенко).

Габсбурська династія швидко віддала Галичину під опіку полякам, спершу тільки формально, а потім в 1867 р. фактично і законно, тим самим віддала українське населення Галичини на ласку польської адміністрації і польської шляхти. Правда, після реформи Йосифа II за деяких полегш скористали українці, запроваджено основи законного ладу, обмежено самоволю шляхти, скасовано кріпацтво, зрівняно українську Церкву з польською в правному становищі. Цісарськими декретами 1774, 1775, 1776 рр. заборонено насильне перетягання українців на латинський обряд і заставлено польський клер респектувати розпорядження Папи у цій справі, зрівняно обі Церкви під кожним оглядом. Йосиф II призначив українському духовництву дотації на рівні з латинським, не зважаючи на протести з боку польського клеру (Т. Войнаровський). Після смерті Йосифа II 1790 р. польська шляхта підняла голову проти його реформ. На арену виринає польська дрібна шляхта, яка скоро опанувала державний апарат. Галицький губернатор Перген звітував у Відні: будь-яка підтримка українців доведе до створення російського ірреденти в Галичині, що було б дуже шкідливе для династії. Під впливом польської адміністрації віденська політика супроти українців приймала навіть форми прямих репресій (Войнаровський). „Щойно тепер настала нагальна колонізація, якої не знали часи давньої Польщі” -- каже польський автор (Гандельсман). У всіх народних школах, як для поляків, так і для українців, введено польську мову навчання. Всі школи віддано під нагляд польської консисторії. Українські катедри в університеті ліквідовано. Студіум Рутенум цілком упало в 1809 р. Заходи українського митрополита в справі греко-католицького теологічного факультету були безуспішні. Головною їх перешкодою в цих заходах був львівський

архієпископ граф А. Анкевич, якому цісар Франц признав титул „примас королівства Галичини і Лодомерії” (Вінтер).

Тодішню ситуацію українського населення в Галичині з'ясовує австрійський історик Й. А. фон Гельферт: „... від початку окупації краю вони (поляки, М.Б.) намагалися в кожному відношенні гнобити русинів, цілком від них відмінних, врешті дійшли до повної негачії існування окремої національної групи русинів, їх мову визнали польським діалектом, а їм самим відмовили права на окрему національну індивідуальність. Зненавиджені, оклеветувані і переслідувані поляками, поневолені, запряжені в ярмо і але трактовані дідичами, ніколи не визнані; занедбані й обтяжені тягарями з боку уряду...”

Невдача польських повстанців на українських землях під Московією, на Волині і Поділлі відбилася на українсько-польських взаєминах. Така невдача повстання 1831 і 1863 рр. викликувала гнів поляків проти українців, бо поляки добачували одну з головних причин упадку повстання в тому, що його не підтримали українці (Войнаровський).

Характерний для тодішніх умов у Галичині є приклад Шашкевича, який не міг видати збірника творів кількох молодих поетів саме через його українську мову. Збірник „Русалка Дністрова” був сконфіскований у Львові за його мову і був виданий аж в Будапешті в 1837 р., тільки потаємно вдалося поширити в Галичині сто примірників. Цих сто примірників започаткували нову еру в національному житті Галичини. Але для самих ініціаторів нового руху, для молодих ідеалістів-священиків, їх виступ визвав низку репресій. Шашкевич був обвинувачений в москофільстві, польські дідичі, які мали „право презентувати” (апробати пароха) солідно змовились не давати підтримки кандидатам на парохів із групи Шашкевича. Сам о. М. Шашкевич не міг дістати парафії, що загнало його завчасно до гробу в 1843 році.

Весна Народів у Галичині 1848 р. не принесла сподіваного результату для українців так, як для інших словянських народів монархії. Священик Василь Подолинський вже 1846 р. в політичній брошурі „Голос Перестороги” (рукопис в польській мові) сформулював ідею української держави, яка повинна охопити всі українські землі. „Польську концепцію, тобто злуку Галичини з Польщею, автор відкидав: Польща чотириста років намагалась нас винародовлювати і записалася дуже чорними фарбами в пам'яті

українського народу. Злука з Польщею означала б для нас національну загибель..." (С. Баран).

„Ми галицькі русини, належимо до великого українського народу, який має 15 мільйонів. Цей нарід був колись самостійний, рівнявся у славі з наймогутнішими народами Європи, мав свою літературу, свої власні інституції, власних князів, був заможний і сильний”, так писала до народу Головна Руська Рада 1848. „Будемо боронити наші права... а народність нашу від всіх замахів...” (К. Левицький).

До 1848 року польська сторона в Галичині -- як табір консервативно-магнатський, так і демократично-революційний -- послідовно заперечували всі прояви національного відродження українців. Польська шляхта була прикро здивована, бо 1848 рік приніс такі прояви політичної активності галицьких українців, яких ніхто не сподівався. Поляки в революції 1848 р., в Берліні, у Відні вимагали свободи Польщі (Грабец). У Галичині теж справи стояли у них непогано. Поруч скомпромітованих революціонерів був сильний табір поміркованої в стосунку до Австрійської корони аристократії, вона мала в губернаторському уряді свою людину, молодого графа Агенора Голуховського, великого україножера, який після виїзду графа Франца Стадіона до Відня став фактичним Губернатором. У Відні боронив польських справ Францішек Смолька, який незадовго став головою австрійського парламенту. Польський погляд на українську справу в Галичині виявився в польському зверненні до цесаря 1849 року: в цілій Галичині, говорилося в зверненні, повинна бути визнана тільки одна національність (польська), вона не має бути ніяк ділена і тільки їй мають бути признані права (К. Левицький). Поляки старалися не допустити до створення Головної Руської Ради, але це їм не вдалося, тоді вони зорганізували „Руський Собор” з поляків українського походження. Коли Рада вислала до Праги на слов'янський з'їзд свою делегацію, за нею з'явилась делегація „Руського Собору”, яка мала заперечити право тій делегації репрезентувати українське населення Галичини (К. Левицький). Коли Рада розпочала у Відні заходи за поділом Галичини, проти неї змобілізовано людей „Генте Рутенус Натіоне Польонус”. Коли до Львова скликано з'їзд української інтелігенції, граф Голуховський як віцегубернатор остерігав голову української Ради, щоб не робити з'їзду, бо його розжене польська гвардія. Русини вислали депутацію до військового команданта, австрійського генерала, він загарантував безпеку з'їзду (К. Левицький). Згідно з польським становищем тут була тільки одна національність. „Нема русинів, бо русини й поляки творять одну націю, а саме польську” -- така була основна думка поширеної польської публікації в

Галичині (1848 р.) Про українську справу у конституційній комісії парламенту в 1849 року польський посол заявив: „Галичина -- національно польський край...”, а українську національність штучно винайдено (ЗНТШ, т. 95). Була поширена легенда, що русинів у Галичині винайшов граф Ф. Стадіон, австрійський політик ліберального напрямку, в 1846-48 рр. намісник Галичини, 1848-49 рр. австрійський міністер внутрішніх справ, намагався провадити в Галичині політику рівноправності українців і поляків. Українці вважали, що поділ Галичини це передумова її національного розвитку в австрійській монархії. Але справа не була легка, як початково здавалось, бо вона перекреслювала надії польської шляхти -- спольщити східну Галичину й разом із західною перетворити на польський піємонт в межах габсбурзької монархії. Польські діячі на чолі з графом Голуховським, галицьким губернатором, ліквідують українські здобутки 1848 року. „Відомо вам, що ми „Бреві Ману” скрутили голову запланованому поділові Галичини” писав Ф. Смолька до своїх приятелів у Львові. Коли Голуховський став міністром центрального уряду, подбав, щоб усунути самотнього заступника, якого українці мали у Відні міністеріяльного радника Гр. Шашкевича (К. Левицький), він також знищив Руську Раду. Голуховський вимагав від віденського уряду закрити катедру української мови в Львівському університеті, запровадити латинську азбуку для українців і новий календар для їх Церкви.

Реальним наслідком протиукраїнської політики першого губернатора-поляка були перші прояви організованого москвофільства серед українців у Галичині. Хай буде пригадкою для тих, які зараз шукають українсько-польського порозуміння, що такі намагання датуються від князя Адама Кисіля. У спробах довести до порозуміння, на польському боці часто стосували такі методи, які компромітували в українській opinio тих українських політиків, що за це брались. Останній приклад і жертва цієї тактики це д-р Володимир Бачинський, один з найбільш талановитих західно-українських політиків 20-го століття, скомпромітований у своїх зусиллях довести до українсько-польського порозуміння після українсько-польської війни, вчинив самогубство 1927 року у Львові.

Конституційна ера нічого не принесла для українців у Галичині. Польські здобутки в Галичині були величезні, зокрема в ділянці шкільництва. Спольщено обидва університети, краківський та львівський і ціле шкільництво. Польський міністер в австрійським уряді здобував у Відні щораз дальші поступки для поляків. Крім двох університетів поляки дістали Політехніку у Львові, дістали дуже вільно пов'язану з міністерством освіти

Крайову Шкільну Раду, в якій вони мали вирішальний голос, хоч австрійська конституція гарантувала рівність усіх мов. „Знищення руської нації постановив братній слов'янський нарід у Львові”, говорив український посол на закінчення австрійського парламенту 1879 р., що вийшов з безпосередніх виборів. У наступних виборах 1879 р. до парламенту ввійшло вже тільки три українські послы (К. Левицький). У віденському уряді призначено полякам міністра для справ Галичини з правом вета в усіх справах, що відносились до Галичини. У кожному міністерстві поляки дістали своїх мужів довір'я, через яких проходили всі галицькі справи. В цілому польська шляхта Галичини дістала державу в державі, тільки без тієї назви (Ш. Порге).

Від 1860-их років українсько-польські взаємини в Галичині визначаються такими силами: гегемонія польської шляхти, реакція українського народу проти польської переваги. 1869 р. в Галицькому соймі український посол Юліян Лаврівський (суддя вищого галицького суду) подав внесок, підписаний всіма українськими послами в справі урегулювання українсько-польських взаємин (К. Левицький). Поляки про таке замирення не хотіли чути і відкинули внесок українських послів.

Після смерти Шевченка найпередовіші голови Придніпрянської України: Куліш, Антонович, Драгоманів, Кониський, Грушевський беруть активну участь у галицьких справах і допомагають втримувати температуру національної активності на найвищому рівні. Замирення в Галичині, яке дістало назву „Нова ера”, було підготовлене в Києві рядом розмов, в яких брали участь: з українського боку В. Антонович, О. Кониський, О. Барвінський, з польського кн. Адам Сапіга, граф Ст. Бадені і М. Бобжинський. Для популяризування політики порозуміння у Львові засновано в 1888 році пресовий орган „Правда”. Вже 1890 р. голова української фракції Юліян Романчук виступив з українською програмою, в якій було звернення до поляків: „Хочете згоди, то ми до згоди завжди готові, коли ж хочете боротьби, ми приймаємо і боротьбу”. Митрополит Сильвестер Сембратович підтримав цю програму і заявив: „Хто тієї програми не прийме, той не має місця на нашій галицькій Русі” (К. Левицький).

Здобутки „Нової Ери” не тривали довго. Граф Бадені і його партія не думали ніколи дозволити на політичну експансію українців, бо це позбавило б шляхту посольських мандатів (Фельдман, II). У виборах до парламенту 1891 р. українці мали тільки сім мандатів проти 56 польських. „Нова Ера” була похоронена, бо перестала існувати причина, яка її викликала, небезпека

війни з Москвою минула, – така була відповідь графа Бадені послові Романчукові. В Галичині до голосу приходить націоналістична партія Романа Дмовського, яка здобула вирішальний вплив на польську політику в Галичині і скерувала її на співпрацю з Москвою. Пінінський і Потоцький, нові губернатори Галичини, розпочали новий етап боротьби з українцями.

„Славні Баденські вибори” 1897 р. сильно пошкодили на дальшому розвитку українсько-польських стосунків. Про ці вибори пише відомий польський знавець українських справ Л. Васілевський: „Вибори провів граф Бадені з нечуваним тероризмом. Впали стріли, полилась селянська кров, задзвеніли кайдани, тюрми наповнилися сотками людей, яких уся вина була в тому, що хотіли виконати свій громадський обов’язок. Найзухвалішим фальшуванням, хабарництвом і надужиттям вдалося зламати руську опозицію і провести урядових послів у більшості округів загальної і селянської курій. Вся система шляхетського панування давала поважні здобутки в колонізації. За останніх 15 років 19 ст. 385,000 греко-католиків, 12,4 відсотків усього українського населення переведеного до латинського обряду, за даних умов це було однозначне з їх переходом до польської національності (Сембратович). Польський демократичний політик І. Дашинський в 1889 р. на з’їзді австрійської соціал-демократичної партії говорив: „У Галичині майже три з половиною мільйони українців, які через утворення провінції Галичина, зіпхнуті на становище безнадійної меншости... оплачують польську культуру в східній Галичині” (М. Лозинський). Найбільш безоглядно виступав проти українців Станіслав Гломбінський, професор Львівського університету, провідник „Народової Демократії” (націоналістичний табір) нового польського руху в Галичині.

На початку 20 ст. на арену українсько-польських взаємин вийшов новий чинник, польський націоналістичний рух (народова демократія, ендеки, або всеполяки). Цей рух в короткому часі опанував майже все духове та політичне життя польського народу не тільки в Галичині і став найважливішим політичним чинником в новій історії Польщі. Його програма в українській справі відсунула в тінь усі інші польські концепції і вирішальною мірою визначила дальший розвиток українсько-польських стосунків. Від початку рух мріяв про Велику Польщу „від Одри до Дніпра, від Балтики до Карпат, а може навіть до Чорного моря”. Його перші ідеологи Й. Поплавський і З. Баліцький та ряд інших діячів руху перейшли „добру школу соціалізму. Рух заявив рішуче, що в стосунках між народами нема моральности ані неморальности, моральністю є найліпше зрозумілий інтерес. Р. Дмовський став диктатором польської політичної думки аж до

наших днів, Дмовський – король наших ідей” (Мацкевіч). Книга Романа Дмовського „Думки модерного поляка” стала катехизмом нового руху. Гімназійна і студентська молодь у більшості вже всепольська. Замість Мішкевича її духовим кормом стає Сенкевич, який причаровує візією воєн „Вогнем і мечем” успадкованим національно-шовіністичним інстинктом, особливо якщо це відноситься до українців. Антиукраїнська програма всепольського руху виплила з його ідеологічних засад. „Висміювати жида й ненавидіти русина -- це була одна з характерних рис першого ідеолога руху Поплавського – нема Руси, є тільки Польща або Росія”. Ідеалом нової партії була „Велика Польща” (Пегльонд Вшепольські, 1902). Отже похід на схід, на українські землі на історичне поле нашої експансії” (Дмовський). Політика всеполяків у стусунку до українців в основному не різнилася від політики консерватистів, обоє були однаково ворожі. Протиукраїнський вплив Сенкевича далеко переходив межі націоналістичного табору. В Кракові голова Академії Наук заявив, що „Вогнем і Мечем” перевищує своїми мистецькими вартостями (шовіністичними, М. Б.) всі твори Шекспіра, Мільтона, Данте, Гете -- разом взятих. Загал польського суспільства пішов за Сенкевичем, до 1935 р. це була обов’язкова лектура в польських школах, на його творах виховалося націоналістично-шовіністичне польське суспільство аж до наших днів.

Такі нетерпимі відносини існували до Першої світової війни 1914-18 рр. Польські впливи були настільки сильні, що Австрія напередодні капітуляції передала Галичину полякам. Українці створили Українську Національну Ряду і рішили силою 1 листопада 1918 р. перебрати владу в свої руки.

Військове виконання рішення доручено пол. Д. Вітовському. Проголошено Західньо-Українську Народну Республіку. Того самого дня у Львові почалося польське повстання, що дало початок українсько-польській війні. Польські війська підсилені дивізією Галера, яка була добре озброєна Францією, що й примусило капітуляцію ЗУНР. Галицькі українці й далі за головного ворога вважали Польщу. Діячі УНР, щоб дістати допомогу Антанти, схилилися скоріше до союзу з Польщею, що в результаті дало „Варшавський договір”. Більшість польських політиків, зокрема партія народних демократів, ставилися вороже, вважаючи незалежну Україну небезпечнішою для Польщі, ніж велику Росію, що на їх думку могла легше помиритися з приєднанням до Польщі Західньо Українських земель, ніж самостійна Україна. Вже 18 жовтня 1920 р. польський уряд склав із більшовиками тайний договір і розірвав відносини з УНР. А договором у Ризі (18. 3. 1921 р.) визнав Українську Советську Соціалістичну Республіку.

І ще один раз поляки застосували шовіністичне гасло „підступом і зрадою”, поділили Україну між собою, Західньо-Українські землі загарбала Польща. Поляки побоюлися українських збройних сил, які оборонили їм Варшаву і цілу Польщу. Війська УНР розбили 14 більшовицьку армію і 18 вересня 1920 р. опанувати Збруч. Щоб задержати шляхетсько-шовіністичний гонор поляки проголосили „Чудо над Віслою”, в що може повірити тільки наївна людина.

Після окупації Галичини польським військом усю країну залила хвиля польського терору. Почалися масові арешти й заслання українців. Міжнародний Червоний Хрест восени 1919 р. подав число українців ув'язнених у польських в'язницях і концентраційних таборах 23,000. Число українців що пройшли через них в 1919-20 рр. становило біля 70,000. Тисячі в'язнів загинули від пошестей у наслідок поганих санітарних умов. Польські суди вели масові процеси проти українців за їх діяльність в часі польсько-української війни, ухвалюючи важкі кари, зокрема смертні вироки. В березні 1920 р. для Галичини видумано назву „Всходня Малопольська”. Заборонено видання української преси, яка виходила до війни. Звільнено з праці всіх українських урядовців колишньої Австрії та ЗУНР, які відмовились скласти присягу польській державі. В грудні 1922 р. проведений був перший набір до польського війська. У Львівському університеті усунено українські катедри, у всіх галузях українського національного життя приходять безпощадна польонізація. Як реакція на польський терор повстає УВО, організація, яка стає в обороні українського безборонного населення, а від 1929 р. ОУН. Усунено українську мову з внутрішнього урядування у всіх польських державних і самоуправних установах. Найзагрозливішим для українських інтересів були закони з 1925 р. про парцеляцію великих земельних посіlostей тільки для поляків. Польща повела колонізацію і польонізацію українських земель. Під кінець 1930 року в Галичині проведено так зв. „Пацифікацію”. По селах і містах розїжджали військові відділи і поліція, виволікали з хат провідних українських діячів, між ними й жінок, важко їх били, кілька десятків від побоїв померло. Багатьох заарештовано, між ними 30 бувших українських послів, 5 з них запроторено до військової тюрми у Бересті. Разом із тим руйновано майно читалень і кооператив. Розв'язано Пласт, закрито приватні українські гімназії, проведено безліч судових процесів із важкими присудами. Сойм дав польському урядові „зелене світло” проводити посилену проти українську політику. Вершком польсько-шовіністичного досягнення був декрет президента Польщі з 18 червня 1934 р., яким створено концентраційний табір у Березі Картуській, який заповнено головне підозрілими за революційну діяльність українцями.

Заявою з 13 вересня 1934 р. Польща відмовилася в Лізі Націй від трактату про охорону національних меншостей.

З 1930 роком зростає натиск польонізації насамперед на Лемківщині, біля 15,000 лемків перейшло на православ'я. З лемківських шкіл усунено українських учителів, на їх місце поставлено поляків, а в 1938 р. запроваджено навчання лемківським діалектом за спеціально складеним лемківським букварем. Лемківщину відірвано від зв'язку з греко-католицькою перемиською єпархією й створено окрему Апостольську адміністрацію під управою москвофільського ієрарха. При цьому застережено, що кандидати духовного стану Лемківщини мають виховуватися в польських духовних семінаріях. На Холмщині й Підляшші в 1930 р. заборонено т-во „Рідна Хата” з усіма сільськими читальнями, українські кооперативи підпорядковано польським ревізійним союзам, заборонено видавати укр. пресу, доставка українського духовного слова з Галичини вважалася не легальною. У православних парохів відібрано парохіяльні ґрунти і розділено між поляками, заборонено або замкнено і знищено чимало православних церков, навчання релігії в школах велося тільки польською мовою. На Бойківщині й на Волині створено польським урядом товариства т. зв. „Загородової шляхти” для дальшої польонізації українського населення. Польський офіційний і не офіційний терор і гніт шалів на всіх західньо-українських землях. Вже в 1938 р. терористична організація т. зв. „Кракуси” нападають на українські села, побивають селян, нищать їх майно і примушують їх переходити на римо-католицизм, в мирний час в „демократичній католицькій” Польщі. УНДО (чи, як їх звали угодовці) намагалися полагодити українсько-польський конфлікт, але не досягнули жодних успіхів, як і їх попередники. В 1938 р. відбулося проголошення Карпатської України. Польща посилала на Карпатську Україну збройні польські ватаги-банди для актів саботажу, а українців, що нелегально переходили кордон, польська поліція арештовувала, суди їх гостро карали. Польща 1938-39 рр. була типовою поліційною державою.

Війна в 1939 р. поклала кінець польського шовінізму на українських землях. Більшовицька Москва забирала дарунок, що дала полякам в 1921 році. Москва забирає західньо-українські землі, а Польщу гітлерівська Німеччина з частинами українських територій: Лемківщина, західна Волинь, Підляшшя і західню частину Галичини. З нападом гітлерівської Німеччини на большевицьку Москву в 1941 році починаються воєнні дії на українських землях. Актом 30 червня у Львові відбулося проголошення відновлення Української Держави на чолі з дост. Ярославом Стецьком, а вже 1-го серпня

Галичину включено до Генеральної Губернії. В 1942 р. повстає УПА для оборони українського населення перед терором німецьким, більшовицько-польських банд на Волині і АК в Галичині.

Більшовицько-польський терор починає шаліти на українських землях під німецькою окупацією. Починаючи від 1943 р. до 1947 р. на тих українських землях, що входили до Генеральної Губернії польський терор досягнув нечуваних в історії людства мордерств і докорінного знищення всього, що було, чи нагадувало українськість. Найбільше потерпіло безборонне селянство, а у Львові українська інтелігенція. Після війни „Польська Людова” в т. зв. „переселенчій акції” доконала того, чого не встигли зробити польські банди. Населення Лемківщини зруйновано і спалено, щоб затерти всі сліди життя-буття українського народу на прадідівських землях.

Щоб запобігти взаємному винищуванню вже в лютому 1944 р. проф. В. Кубійович, як голова Українського Центрального Комітету у Кракові, видав заклик, щоб українці не ангажувалися в будьяких протипольських діях, так само ОУН схилявся радше в сторону порозуміння з поляками проти Німеччини і Москви, доказом є переговори між УПА й АК, хоч вони не закінчилися підписанням якогось договору. Тяжко було вести українсько-польський діалог, бо польський екзильний уряд ген. Сікорського стояв вперто на становищі кордонів Польщі за Ризьким договором. Польська політична думка все була і надалі залишилася проти розбивання великої Московії.

Буде доцільним пригадати нашим „псевдо-демократам”, які турбуються про зближення з поляками, жидами, чи москалями і в українську діаспору несуть розбрат, ворожнечу і розбиття всього, що українське і має завершену форму. У 1948 р. в Лондоні (Англія) вийшла була друком брошура д-р С. Скушпка „Український Програма Паньствова на тле Жечивістості”. В цій брошурі автор представив територіяльні домагання українців на Заході, як історично, етнічно та гео-політично необгрунтовані. Свої міркування автор закінчив у тій брошурі такими висновками:

„За самостійність України повинні змагатись самі українці. Ми, зі свого боку, тим намаганням, не повинні ставити перешкоди. Коли Україна в наслідок нового світового конфлікту зможе вибороти самостійність, то її появу привітаємо приязно. Її самостійність не можемо, однак, будувати власними силами, бо, допомагаючи Україні в (здобутті) самостійности,

трудно добачити для Польщі якусь виразну користь, таких достатніх сил не маємо". Які інтереси польські на сході та доки вони сягають, відомо.

Отже, хай буде лекцією для тих „українських псевдо-демократів”, які пропагують і переводять українсько-польське зближення, чи порозуміння. Такі спроби були зроблені в 1978 р. в університеті Мек-Мастер (Гамільтон) і в 1982 р. у Нью-Йорку. Польська профспілка „Солідарність”, ще сама нічого не здобула, але щоб заманити „русінуф” проголосила окремість лемків від українців. А хіба лемки окремий народ, чи нація? Деякі наші „псевдо-демократи” в Оттаві закликали до демонстрації в обороні прав „Солідарности”. ОУВФ вже понад 30 років демонструють під більшовицькою амбасадомою з рамени АБН, а поляки відмовилися колинебудь брати участь. Історично всім відомо, що поляки завжди ішли на спілку з Москвою, незалежно якого кольору вона була, якщо йшло про поділ України. Поляки є співтворцями Московсько-більшевицької імперії, вони є відповідальні за програні українцями визвольні змагання 1918-21 років, співвідповідальні за цей стан, який сьогодні існує в Східній Європі. І тому говорити з ними неможливо.

Михайло Боровик
„Гомін України” 1984, чч. 28, 30, 31/32, 33/34

Перша більшовицька окупація Галичини в 1920 році

Присвячую св. п. тим, які своє дорогоцінне життя віддали в обороні Чину 1 листопада...

„Літературна Україна” надрукувала 5 травня 1988 року статтю п. з. „З усіма хто йде назустріч”, в якій подано, що в першій половині квітня в Києві відбувся черговий пленум так званого товариства „Україна”. Як відомо, це „товариство” є пропагандивно-дезінформаційного советського режиму в Україні, а також українців у вільному світі. „Товариство” видає газетки та брошури, призначені для т. зв. „прогресивних етноукраїнців”, а це: „Вісті з України” і „Нюз фром Юкрейн” та інші пропагандивні брошури. Голова товариства В. Бровченко закликає українців у вільному світі брати участь в „зовнішньо-політичних заходах” советського уряду. Учасники засідання констатували, що в зарубіжних країнах нині проживає понад 4 мільйони осіб українського походження, і тому треба обміркувати проблеми, пов'язані з

подальшим поглибленням звязків з етнічними українцями, „незалежно від того, з яких політичних, соціальних кіл чи груп зарубіжних етнічних українців вони походять.” Далі йдуть, власне, українські справи: відзначення запровадження християнства на Русі, „ювілей, який відзначатиметься не лише як свято віруючих, але як календарна дата ЮНЕСКО, важлива культурна подія в житті народів-братів, котрі вийшли з спільної колиски -- Київської Русі”.

Окремо це „товариство” пропонує зарубіжникам відсвяткувати „50-річчя золотого вересня 1939 року, коли західньо-українські землі воз'єдналися з матір'ю Радянською Україною в єдиній державі”. Ця наївна пропозиція свідчить про політичну малограмотність її головачів. Отже хай бровченки і с-ка знають, що матір'ю Західньої України є Княжо-Королівська, Гетьманська, Національна Україна, а не „Радянська Україна” вона була для Західньої України не матір'ю, а мачухою. Вона і її вожді принесли тортури, розстріли, депортації в Сибір у табори невільничої праці й повільної смерти, як також „психушки”. Не золотий цей вересень, а червоно-кривавий. Товариство „Україна” звернулося до українців в діяспорі з закликком „розшукувати й вертати українському народові культурні вартості, що підчас війни з різних причин потрапили за кордон”. Мова йде про твори мистецтва, рідкісні книги, архівні документи, інші пам'ятки нашої історії і культури. Настав слушний час, щоб бровченки та інші яничари домагалися від Москви, яка ограбувала Україну, і далі грабує, ще від 1169 року, де перший дошкульний удар Київській Державі завдав Андрій Боголюбський, син Суздальського князя Юрія Довгорукого і внуч Володимира Мономаха. Протягом століть Москва грабувала пам'ятки української культури й вивозила на північ, а що не могла вивезти, то нищила й палила. Це очевидно окрема тема, яка вимагає опрацювання. Маємо надію, що українські мистецтвознавці, історики та правники у вільному світі дадуть належну відповідь та зажадають звороту пограбованих скарбів української культури.

Й виринає питання до керівників „товариства”, чому вони не згадують і не відзначають більшовицької окупації Галичини в 1920 році, чи т. зв. „Галицької Соціалістичної Радянської Республіки?” Отже всі питання чи згадки про цю „Республіку” в Радянській Україні до 1960 року були табу, щойно дещо почали писати про це по 1960-их роках. Хочемо пригадати бровченкам й іншим яничарам „товариства”, як також і нашому громадянству, про „Тернопільську Республіку 1920 року”.

Вкінці 1918 року розвал Австро-Угорської імперії став питанням дня; у Львові оформилася Українська Національна Рада на чолі з Євгеном Петрушевичем до якої ввійшли всі українські єпископи й посли до віденського парламенту та галицького й буковинського соймів, а також представники від кожної з політичних партій Галичини і Буковини, на від усіх українських повітів Галичини. Ця Українська Національна Рада зійшлася у Львові 18 жовтня 1918 р. і проголосила Західньо-Українську Народну Республіку (ЗУНР) на всіх українських землях Австро-Угорщини, де українці становили більшість населення, тобто у Східній Галичині, разом з Лемківщиною, на Буковині та Закарпатті. Вслід за тим Українська Національна Рада почала робити заходи, щоби перебрати владу від австрійських імперіяльних властей на території, яка повинна б була входити у склад ЗУНР, а зокрема від цісарського намісника у Львові, графа Гуїна.

Але водночас поляки також заявили свої претенсії на Галичину, на основі історичного права, бо Галичина належала до Польщі від занепаду (себто від загарбання поляками) Галицько-Волинської Держави (1340-49 рр.), аж до першого розподілу Польщі в 1772 р.

Коли 31 жовтня 1918 року цісарський намісник у Львові граф Гуїн все ще відмовлявся передати владу українцям добровільно, то українці перебрали її у Львові і по всіх повітових центрах Галичини революційним порядком.

1 листопада 1918 року під проводом полковника Дмитра Вітовського (бувшого сотника УСС), ЗУНР стала дійсністю і для її оборони почалася організація Галицької Армії. Але поляки з таким доконаним фактом не годилися. А тому що Львів був польсько-жидівським містом, в якому українці творили незначну меншість поляки розпочали війну проти українців в самому Львові. Не почуваячись доволі сильними, вони звернулися до Польської Регенційної Ради в Варшаві з проханням допомогти їм відібрати від українців Львів. Така допомога скоро наспіла і змусила український уряд та українські військові частини по трьох тижнях вуличних боїв опустити Львів. Так розпочалася війна, не з львівськими поляками, але взагалі з новопосталою Польщею. Уряд ЗУНР остаточно опинився у місті Станиславові, не маючи жодних союзників у боротьбі з Польщею. В той же час Польща робила все можливе, щоб в очах Антанти скомпромітувати українські державницькі змагання в Галичині як революційно-большевицькі, що їх треба засудити й здушити.

Правда, в той час існувала вже над Дніпром Українська Держава на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським, але звідти допомоги сподіватись було годі, бо там йшла партійна боротьба за владу, яка закінчилася повстанням проти Гетьмана й відновленням УНР. Хоч незабаром ЗУНР і УНР об'єдналися в одну державу, але це не мало практичного значення для боротьби галицьких українців з поляками, бо УНРеспубліка боролась в той час проти агресії московських більшовиків і допомогти Галичині не могла.

У квітні 1919 року поляки дістали з Франції добре вишколену озброєну армію ген. Й. Галлера для боротьби з більшовиками, яку вони однак кинули проти галицьких українців. Румунія зайняла Покуття і змусила уряд ЗУНР покинути Станиславів та переїхати на Поділля. Коли ж навесні 1919 року більшовицька Червона Армія відсунула Армію УНР на північний захід і дійшла до Збруча, польські дипломати в Парижі використали цей момент і представили західнім аліянтам, що Галичині загрожує більшовицька окупація і двері в центральну Європу будуть тоді для них відкриті. 21 червня 1919 року Мирової Конференції в Парижі, повіривши цим фальшивим польським інформаціям, дозволила полякам окупувати тимчасово Галичину аж по річку Збруч.

25 квітня 1920 року у висліді Варшавського договору між С. Петлюрою а поляками, розпочалася польсько-советська війна. В наступі на Україну брали участь дві польські армії – Третя і Шоста, які займали фронт від ріки Дністер на півдні до ріки Прип'яті на півночі. У складі Третьої армії (північний відтинок фронту), знаходилася Шоста українська дивізія під командою ген. Марка Безручка. Шоста армія займала південний відтинок, і в її складі знаходилася Третя Стрілецька дивізія під командою полковника Олександра Удовиченка. Вона займала найбільш висунений на південь відтинок фронту аж до ріки Дністер. Наступ польсько-українських військ був надзвичайно успішний, бо большевики не могли воювати з українськими повстанцями на своїх силах та з регулярними польсько-українськими військами на фронті. Українська Шоста Стрілецька Дивізія увійшла до Києва 7-го травня 1920 року.

Хоча поляки прийшли в Україну як союзники, але, зайнявши велику частину Правобережжя, вони стали поводитися як вороги окупанти, і в скорому часі українське населення переконалося, що поляки, незважаючи на всі відозви про союз і приязнь поміж обома народами, не прийшли з добросусідськими намірами. Це, очевидно, була вода на більшовицький млин, більшовики на всі голоси кричали, що Петлюра запродав Україну

полякам. Вже 26 травня на фронті більшовики розпочали проти наступ і їхні війська гнали поляків аж під Варшаву. В цей час Ленін і його комуністична партія планувала й організувала т. зв. комуністичні уряди для сусідніх країн: Польщі, Прибалтики, Мадящини, а окремих -- для Галичини. Польський дослідник комуністичного руху в Західній Україні, Януш Радзійовські подає стан комуністичних груп у Східній Галичині: „Перші нечисленні й розпорошені комуністичні групи постали в другій половині 1918 року, в Бориславі, Дрогобичі і Стрию. Одним із кадрових джерел чи груп, а зокрема Стрийської і Бориславської, були ліво настроєні одиниці з жидівської Соціал-Демократичної партії і Поале Ціону. Важливу роль у розвитку комуністичного руху в Західній Україні відіграли діячі з Комуністично-Робітничої партії Польщі, які появилися там щойно в 1920 р. Отже, з цього бачимо, хто зорганізував комуністів. Ленін і Центральний Комітет Комуністичної Партії Східньої Галичини і Буковини. Головою цього Бюра був назначений колишній студент права Львівського університету Василь Порайко, який від 1915 року перебував в Росії, як військовополонений австрійської армії. Сам він родом з Покуття, й перебуваючи в полоні, пристав у 1918 до більшовиків, і в 1919 році переїхав в Україну, де став відданим співробітником більшовицького діяча РКП(б) та КП(б)У -- Володимира Затонського. Крім Порайка, до ОБ ще покищо не існуючої партії, належали ще Михайло Баран, Михайло Левицький, Михайло Михайлик -- всі галичани. Також Олесь Досвітній, Юрій Коцюбинський та І. Краснокутний (Левченко) -- наддніпрянські українці, та Іван Кулик (укр. жид з Уманщини). Для розвинення своєї праці організаційне бюро дістало від ЦК КП(б)У сто тисяч рублів, і завдання створити комуністичну організацію, яка могла б очолювати і контролювати зростаючий революційний рух в Галичині і Буковині.

Погляньмо, що діялося на фронті. Вслід за відступаючими польсько-українськими військами наступали більшовики, які 27 липня зайняли галицьке місто Тернопіль, 26 липня -- Чортків, 9 серпня -- Бучач, 13 -- Сокаль, місто над Бугом, 17 -- Золочів, 19 -- Підгайці та підійшли до Львова яких 12-15 кілометрів. У другій половині серпня 1920 року фронт проходив упродовж ріки Дністер на півдні аж до міста Галич, де він завертав на північний захід і переходив через Рогатинський і Перемишлянський повіти на Кам'янку Струмилову аж поза Сокаль над Бугом, де вже кінчалася галицька територія. Це ж і був найбільший засяг большевицької окупації галицької землі у 1920 році, у висліді якої під советською владою знайшлися повністю 14 повітів, а чотири повіти тільки частинно, на всіх 52 повіти української Галичини, тобто одна третина галицької території.

8 липня 1920 року був створений у Києві Галицький Революційний Комітет (Галревком), революційний большевицький уряд для Галичини. Рішення створити Галревком ухвалив ЦК КП(б)У ще 15-го квітня 1920 року, за вказівкою Леніна. Головою Галицького Ревкому Ленін призначив Володимира Затонського, якого знову ж на тому пості затвердив 16 липня Центральний Комітет Російської Комуністичної Партії (большевиків). Отже, Галревком був виразником волі ЦК РКП(б) та ЦК КП(б)У а не волі народних мас Галичини. Дещо пізніше цей „уряд” переїхав до Жмеринки, поближче польсько-советського фронту, а 1-го серпня -- до Тернополя, що став його тимчасовим місцем осідку. В часі переїзду Галревкому до Тернополя, він складався з п'яти членів, а саме: Володимир Затонський, голова, Михайло Баран, заст. голови, Іван Немоловський, секретар, та Федір Конар і Михайло Левицький, члени.

15 липня 1920 року Галревком у відозві „До працюючих усього світу, до урядів Соціалістичних Республік і до урядів усіх капіталістичних держав” проголосив повну державну самостійність Східньої Галичини. В цій відозві Галревком накинувся брудною лайкою на Є. Петрушевича, диктатора ЗУНР, та на Головного Отамана С. Петлюру, як на зрадників і запроданців українського народу.

Галревком розпочав своє урядування в Галичині з днем 1 серпня 1920 року, видавши декрет ч. 1 „Про встановлення соціалістичної Советської Республіки”, а вслід за тим пішли й інші декрети. 11 серпня в Тернополі (столиці Республіки) відбувся пленум ЦК КПГ, на якому затверджено новий склад п'ятичленної колегії Галревкому, а саме: В. Затонський, голова, М. Баран, заст. голови, М. Левицький, Казимір Літвінович та Арнольд Бараль. За національним складом у ньому було трьох українців, в тому числі двох галичан, один поляк (К. Літвінович), та один жид (А. Бараль). Пізніше, Галревком доповнено іншими членами, голови різних відділів чи народних комісаріатів, яких було 18, а всі справи фактично вирішувала ця п'ятиособова колегія Галревкому.

Так представлявся Галицький Революційний Комітет, який назвав себе також робітничо-селянським урядом Галичини. В такому складі він залишився до кінця свого існування, тобто до 23 вересня, коли його розв'язано як непотрібну інституцію.

Долю ГССР вирішив відступ советських військ з Галичини у другій половині вересня 1920 року. Ця т. зв. „Держава” проіснувала під захистом

Червоної армії 50 днів на приблизно одній третині Галичини. Цей епізод історії західньо-українських земель швидко забувся. Але про нього повинні пам'ятати не лише історики, зацікавлені зафіксуванням всього, що сталося, як також його оцінкою, а ще більше практичні політики, і навіть рядові громадяни, що тепер чи в майбутньому матимуть до діла з тактикою московської експансії і національної політики.

„Наша Мета”, 10 листопада 1988 р.
д-р Михайло Боровик

Галицька Митрополія -- Її історичний нарис (В 1000-ліття хрещення Руси-України)

До найбільшої могутности дійшла Княжа Київська Держава за володіння великого князя Ярослава Мудрого. За час його панування він розбудував і закріпив державу, видав збірник законів „Руська Правда”. З ростом держави росла й українська Церква. Однак не минуло і 200 років від смерти цього великого князя, як Київ обернувся в руїну. Перший дошкульний удар Київській Державі завдав Андрій Боголюбський 1169 р., син Суздальського князя Юрія Довгорукого і внук Володимира Мономаха. Після пограбування Києва Андрієм Боголюбським, якого російська православна Церква проголосила святим, друге знищення Києва довершив татарський хан Батий в 1240 році.

Занепад Києва відбився дуже болюче на нашому церковному житті. Коли прийшов наступний митрополит Кирило, то в Києві застав пустку. Якийсь час митрополит перебував у Галичі, а опісля переїхав на північ, до Володимира Суздальського, а вкінці -- до Москви. Процес відокремлення удільних князівств, що почався вже при кінці XI століття, тепер, по знищенні Києва, ще більше поширився. Найперше відокремилися західньо-українські землі, а на початку XII ст. також і північно-західні, й сюди помалу переходить центр української Церкви (Київської митрополії).

Найстаршим галицьким єпископством є Перемиське, що постало десь у першій половині XI століття, а й може раніше. Що до єпископства у Галичі, то воно припадає пізніше, на початку XII ст., і з того часу маємо медалю з написом єпископа Косми з Галича (по-грецьки). З історії знаємо, що в Галичі існувала єпархія за князя Ярослава Осьмомисла, відомий в

„Слові о полку Ігоревім” 1156 року. Першим єпископом був Олексій, а його наслідником був Косма, що про нього згадує „Іпатійський літопис” з 1165 року, а після слідували інші, а особливо Холмська, заснована королем Данилом 1235 року, хоч поселення тут було раніше, а навіть існувала катедра, заснована Володимиром Великим. Всі єпархії входили у склад Київської митрополії.

Про Галицьку митрополію маємо повніші дані, хоча деякі історики допускають, що Галицька митрополія існувала вже в XIII ст. Після зруйнування Києва на митрополичім престолі сидів грек, якого з Києвом ніщо не звязувало, він переніс осідок митрополії до Володимира над Клязьмою, на Суздальщині в 1299 році, це був тяжкий удар по Київській митрополії. Отже, оснування нової митрополії для Галичини і Володимирії стало майже необхідне. Суздальські князі добули собі рішальний вплив на управу цілої Руської Церкви, а це викликало неохоту галицьких князів і застановило їх робити заходи в Царгороді про заснування митрополії в Галичині, але ці заходи не були успішні за князя Лева. Щойно його синові князеві Юрієві I вдалося довести справу до успішного кінця. Року 1303 золотою буллею грецького цесаря Андроніка Палеолога і грамотою патріярха Атанасія, якою вони повищили єпископство Галича до ступеня митрополії і визначено їй 81-ше місце між усіма митрополіями царгородського патріярхату. До Галицької Митрополії належало п'ять єпархій: Галицька, Перемиська, Володимирська, Холмська, Луцька і Турівська. Утворення окремої митрополії -- доказ значної сили Галицько-Волинської держави, бо тоді Царгородський патріярх давав згоду на те тільки визначним володарям. Тогочасні літописці характеризують часи Юрія I-го, як епоху добробуту і розвитку держави, що „процвітала обильністю і славою”. Митрополит за княжих часів мав великий авторитет, навіть незважаючи на те, що він майже завжди був чужинцем, в початках це був грек. За сильної князівської влади він уважався другою об'єднуючою силою великих просторів держави.

Суздальські князі і Києво-Володимирські митрополити робили всі заходи, щоб зліквідувати Галицьку митрополію.

Першим Галицьким митрополитом був грек Ніфонт. Про його життя і діяльність не знаємо нічого. На митрополичім престолі сидів недовго, бо вже за два роки пізніше, 1305 року, він помер. По смерті Ніфонта король Галичини і Володимирії Юрій I-ий вислав Петра, ігумена Спаського монастиря, на рукоположення до Царгороду. Патріярх висвятив Петра на Галицького митрополита. В тому часі несподівано склалась така ситуація,

що й Київсько-Суздальський митрополит Максим помер. Патріярх дав Петрові поширений титул митрополит Київський і „всея Руси”. Така соломонівська мудрість і розв'язка не подобалася ні галицьким князям, ні українським єпископам. В тому часі йшла боротьба між північними князями за митрополичий престіл. Митрополит Петро відіграв у порахунках визначну роль, він став по стороні Московського князівства, тобто Івана Калити, а також в 1230 році переніс столицю митрополії до Москви.

Це був неабиякий удар по амбіціях Галицько-Волинських князів та боярства. Галицьким митрополитом став Гавриїл, що, мабуть, ще за життя митрополита Петра сидів на галицькому престолі, однак вже при кінці 1327 року він помер. Вже в 1329 році зверхність над єпархіями Галицької митрополії мав Московський митрополит (Київський і всея Руси), грек Теогност. Деякі джерела подають (о. Федорів), що на Галицькому престолі засів Теодор, який був раніше єпископом, а митрополитом став у 1331 році, однак владу митрополита він почав виконувати щойно від 1341 року. Після його смерті, 1347 року Галицьку митрополію остаточно скасовано.

Грецьким патріярхам було байдуже, чи буде Галицька митрополія існувати, чи ні. Московський митрополит Теогност ураз із князем Симеоном Горим (сином Івана Калити) ще за життя галицького митрополита Теодора в 1345 році вислали посольство, з певною сумою грошей, до патріярха та просили скасувати Галицьку митрополію. Патріярх почекав на смерть митрополита Теодора, і як лише він помер, митрополію було скасовано.

Вже 1340 року, після смерті Юрія II, Боєслава, почалась боротьба за Галичину та Волинь. Дмитро Любарт -- литовський князь, посвоячений з Юрієм II, зайняв Волинь. Він сподівався поширити владу й на Галичину, але тут зустрів суперника в особі польського короля Казимира, теж посвояченого з Юрієм II. В 1340 році вій зайняв Галичину і в той самий час з півдня увійшли угорці. Казимир захопив Львів і забрав коронаційні регалії галицьких князів.

Галицькі бояри під проводом перемиського воєводи Дмитра Дедька організували опір за допомогою татар і створили в Галичині нову форму державного правління, боярську олігархію під проводом Дмитра Дедька, що визнали Угорщина і Польща. В 1349 році Казимир погодився з татарами, і за платню вони визнали його „паном Руської Землі”. Він вдруге зайняв Львів а в 1350 році погодився з Людовиком Угорським і Галичина залишилася за Польщею. Галицько-Волинська Держава стала добычею

сусідів. Не було сили, звязаної кровно й ідейно з традиціями і культурою рідної землі, не стало тих князів, що були символом незалежності Галицько-Волинської Держави, а з тим і перервалася її славна історія. Почалася історія її від повільного занепаду. Першим сигналом, це було саме скасування митрополії. Не було кому постояти за інтереси Церкви.

Власне від нашого боярства вийшов новий почин, натиск на короля, щоб він домагався у патріярха окремого митрополита для Галичини. Знаємо, що польський король Казимир, зайнявши Галичину 1340 року, наступного року урочисто заприсягнув, що шануватиме права православної Церкви в Галичині. Після наради з галицькими єпископами і боярами, Казимир 1370 року вислав галицького єпископа Антонія до патріярха Філотея з домаганням, щоб Антонія поставив галицьким митрополитом. Він також пригадав старі права Галицької митрополії. Король поставив патріярхові рішучу вимогу, або він відновить Галицьку митрополію, або Казимир стане заводити латинство у зайнятих територіях. Такий аргумент був переконливий, і патріярх, не зважаючи на спротив московського митрополита, посвятив на Галицьку Митрополію галицького єпископа Антонія 1370 року. Територіяльно Галицька митрополія обіймала ті самі єпархії, що й раніше. Відокремивши Галицьку митрополію, патріярх післав Митрополитові в Москві листа, в якому всю вину за відокремлення скинув на нього. Йому закидав патріярх, що він не дбав про інші єпархії, що сидів на одному місці і лишав без „пастирського проводу, науки і духовного догляду” інші, подальші від Москви, єпархії, а вина спадає на нього. Митрополитом в Москві був тоді Алексій, перший москович на кафедрі.

Митрополит Антоній, вернувшись у Галичину, не застав уже в живих короля Казимира, він помер в листопаді 1371 року. Галичину зайняв угорський король Людвик, а замість нього державою правив його кривняк, шлезький князь Володислав Опольський, що неприхильно ставився до православної Церкви. Щоби спинити дальший розвиток православія, вже в 1375 році основано в Галичі латинську митрополію, і в усіх галицьких єпархіях поставлено також і латинських єпископів.

Крім московського митрополита Алексія ще й Литовський митрополит Кипріяні від 1376 року почав старання щоб перейняти управу Галицькою митрополією. Він з'єднав собі польського короля Владислава Ягайла і його дружину Ядвігу, і вже 1380 року Кипріяні поїхав до Царгороду, звідкіля вернувся з титулом митрополита всієї Русі. Після смерти Антонія опорожніла Галицька Митрополія. Кипріяні вживав усіх дипломатичних

заходів, щоби на галицьку митрополичу катедру нікого не допустити, і вже 1401 року став митрополитом цілої Русі з титулом „Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі”. Кипріян помер 1406 р., а вже 1412 року Галичину візитував наслідник Кипріяна – Фотій, в слідуючому році сидів у Галичі „Митрополичий намісник” Ігнатій Крехович, а після нього й інші. Король Ягайло відносився неприхильно до парвославної Церкви, старався всіма способами закріпити латинські єпископства. З того часу постають т. зв. „Намісники Київських Митрополитів”. Відтоді, майже протягом цілого століття, митрополичі намісники мали резиденцію в Крилосі, щойно при кінці XV ст. перенеслися до Свято-Юрського монастиря у Львові. Спершу намісника іменував митрополит за згодою Короля, пізніше митрополит виставляв намісникові грамоту і давав йому духовну власть, а король іменував його. Від 1509 року це право вже перейшло на латинських архиєпископів. Так Львівський архиєпископ латинського обряду, Бернард Вільчек призначив намісника і почав себе вважати його настоятелем та вмішуватися у внутрішню управу Церкви. Патронат латинського архиєпископа не подобався українській шляхті, вона і Київський митрополит домагалися щоби король іменував намісника, відтак це право перейшло на короля.

З історії знаємо, що князь Лев в 1272 р. переніс свою столицю з Галича до Львова, і з того часу Львів починає виростати, як новий центр на західно-українських землях. Вже роки 1540-1549 припадають на оснування Львівської єпархії. Першим єпископом став Макарій Тучапський, який був т. зв. єпископом дворним, з рамени Київсько-Галицького митрополита. Єпископ Тучапський мав присягнути митрополитові, що ніколи не буде „столечности Галицької митрополії у свою власність привлащати” та буде щороку віддавати митрополитові половину доходів. Тучапський осів у Свято-Юрськім монастирі у Львові, заснував там капітулу, а в документах виступав як „Владика львівський і каменецький”.

Вже за єпископа Варлаама Шептицького 1714 р. прийшла угода (т. зв. Конкордія) заключена з латинським львівським архиєпископом Іваном Скарбеком, яка нормувала відносини обох обрядів. Лев Шептицький був рукоположений 14 травня 1749 року на єпископа львівського. Він старався продовжувати діяльність свого світлого попередника і стрія Атанасія, який був Київсько-Галицьким митрополитом. У 1761 році Лев докінчив будову нової Катедри Св. Юра, а десять літ пізніше наіменував каноників і прелатів, що мали творити капітулу, вибудував архиєпископську палату і мешкання для каноників, піклувався папською колегією Театинів у Львові. Після

смерти митрополита Володкевича, Лев як його помічник переняв митрополичу катедру Києво-Галицької митрополії. Головною заслугою Лева було те, що він пропонував перед цісарем про віднову Галицької митрополії, пропонуючи, щоби Львівську єпархію піднести до гідности митрополії. Одначе до того не дійшло з політичних причин. В цей час в Галичині припадають реформи цісаря Йосифа II, обставини дещо змінилися в користь українців. Цісар наказав, щоби усі обряди в Галичині користувалися рівними правами, скасував невільниче підданство селян, звільнив дяків від військової служби, будував школи і т. д. Одначе після смерти Йосифа II, 1790 року польська шляхта, польський клер під проводом латинського (польського) львівського єпископа Каєтана Кіцкого, робили заходи про привернення латинникам давніших прерогатив. Тоді обидва українські єпископи, львівський Білянський і перемиський Максиміліян Рило, вислали своїх генеральних вікаріїв до цісаря Леопольда II, а він затвердив усі ті права, що ними від кількох літ користувалася Українська Церква. Між проханнями було теж про відновлення Галицької митрополії. Відновлення Галицької митрополії набрало певного ускладнення канонічного порядку, бо ще жив митрополит Київський Ростоцький, а також політичні причини, мадяри уніяти були проти того, щоби належати до Галицької митрополії, а також після поділу Польщі кордони були змінені та були певні перешкоди керувати єпархіями в другій державі. Тому заходи мукачівського єпископа Бачинського були безуспішними; він пропонував, щоби до Галицької митрополії були включені і Закарпатські єпархії.

В цей час у Відні були інші клопоти: тоді йшла війна з Наполеоном, і то для Австрії дуже некорисна, тому справа нашої Церкви зійшла на другий плян. Завдяки клопотанням о. Михайла Гарасевича, ген. вікарія львівської єпархії, цісар вислав до Риму лист в 1806 році, в якому домагався відновлення Галицької митрополії, з вимогами, щоби майбутній митрополит мав ті самі права, які мав Київський митрополит і які були гарантовані при укладенні Берестейської унії. На митрополита цісар висунув перемиського єпископа Ангеловича і папа окремою буллею 1807 року відновив Галицьку митрополію з правом Київської митрополії, одначе торжественний в'їзд А. Ангеловича на галицький митрополичий престіл відбувся 25 вересня 1808 року. В час наполеонських війн (1809-1812) і після окупації Відня, 13-го травня 1809 р., „польське революційне військо” зайняло Львів 27-го травня 1809 року. Генерал польського війська Рожецький наказав сконфіскувати митрополичі добра. Митрополит мусів потайки покинути Львів зі своїм ген. вікарієм о. Гарасевичем. На донос населення польська поліція їх арештувала в селі Сеночолі, біля Долини, відвезла їх до Стрия, але в цей час вже наспіла

вістка, що австрійське військо знову зайняло Львів. Тоді їх звільнено, і вони 23 червня 1809 року повернулися до Львова. Коли настали мирні часи, митрополит поїхав до Відня, щоб там особисто представити пекучу проблему Церкви. Австрія не була зацікавлена в тому, щоб нашу Церкву латиншити, як це робили протягом століть поляки. Митрополит за короткий час наладнав міжєпархіальні відносини, поліпшив умовини виховання священників і упорядкував церковні добра. Наша Церква тепер прийняла назву „Греко-католицька”, і ця назва задержалася до 1946 року. Ангелович в часі наполеонської війни набрався недуги, з якої вже не вилікувався, і 9 серпня 1814 року помер. Галицький митрополит Ангелович поклав тривкі основи під ту митрополію, що на протязі дальших 150-ти років сталася оборонною вежею, за якою не тільки збереглася віра, але й наша українська національність.

Після смерти Ангеловича в 1814 році, прийшов на митрополичий престіл перемиський єпископ Михайло Левицький. На митрополичому престолі перебував 42 роки і його митрополитування становить важливий період у житті греко-католицької Церкви. На цей час припадає „Весна народів” (1848) і важливі зміни в нашому громадському та політичному житті. Створилася „Галицько-Руська Матиця”, одна з його заслуг. Він також зайнявся справами шкільництва, поляки не хотіли допустити до організації українських шкіл, чого добивався митрополит. Декретом 1818 року дозволено заводити українську мову в тих школах, де було більше українських дітей. Він подбав про матеріальне забезпечення священників. Заснував у Перемишлі, разом з єпископом Снігурьським Дяківський Інститут, де виховувалися дяко-вчителі. В 1850 році митрополит розпочав заходи до заснування Станиславівського єпископства, ця справа однак протяглася аж до 1885 року. Оцінюючи його заслуги, австрійський цісар іменував митрополита примасом Галичини, а папа Пій IX в 1856 році іменував його кардиналом. Не диво, що доба митрополита Левицького датується як передова доба на шляху до цілковитої українізації греко-католицької Церкви. Помер митрополит 14-го січня 1858 року, похований в Уневі. Левицький був другий кардинал після Ісидора.

По смерті митрополита Михайла Левицького була вільна Львівська митрополія, майже протягом двох років управляв нею єпископ-помічник Спиридон Литвинович. Щойно у вересні 1859 року цісар іменував митрополитом перемиського єпископа Григорія Яхимовича. Папа потвердив його 23 березня 1860 року, але на митрополичний престіл він вступив щойно 13 листопада того року. Український нарід і клер зустріли

номінацію митрополита Яхимовича з правдивою радістю, бо він, як всім відомий, категорично виступав в обороні прав народу і обряду, як член палати панів боронив права українського народу і його національну окремішність. Помер він у квітні 1863 року. Немає сумніву, що митрополит Яхимович – один з визначніших Галицьких митрополитів.

Своїми здібностями і природним обдаруванням перевищив він усіх своїх попередників, був довгі роки провідником усього народу. Це його заслуга, що греко-католицькі єпархії і духовенство довгий час мали в Австрії рішучий голос у народних справах.

Після смерти митрополита Яхимовича, вже 30 червня 1863 року, цар іменував львівським митрополитом єпископа-помічника Спиридона Литвиновича, а папа Пій IX 28-го вересня його запотвердив.

Інtronізація нового митрополита відбулася щойно 5-го травня 1864 року. Він був дуже лояльним громадянином Австрії. В Галичині вже від довшого часу були непорозуміння і спори між обрядами: латинським і русько-українським. В тому часі відбувалася т. зв. „конкордія”, вже друга, і відтепер без дозволу папи ніхто не міг змінити обряду. Цю конкордію підтвердив папа Римський і цар, вона зобов'язувала (бодай на папері) аж до II світової війни, хоч польські священники її ігнорували. Сталася ще одна подія за життя Литвиновича, канонізація св. Йосафата, папою Пієм IX. 1869 року Митрополит часто їздив до Відня, і в грудні 1868 року, підчас такої поїздки сильно простудився і по повероті до Львова захворів, а за кілька місяців, 4 червня 1869 року, помер. Литвинович не був народним діячем, до такої міри, як Яхимович, але його праця була для добра Церкви.

Після смерти митрополита Литвиновича, львівською митрополією завідував о. крилошанин Михайло Малиновський, щойно по році 1870 р. цар іменував митрополитом дотеперішнього адміністратора перемиської єпархії архієпископа Йосифа Симбратовича, а Папа Пій IX 26 червня того ж самого року його затвердив, і вже 7 серпня новий митрополит вступив на митрополичий престіл. Митрополит продовжував боротьбу з п'янством та корчмами. Він навіть уклав окремих статут для Церковних Братств тверезости, що дало причину польській шляхті повести агітацію проти митрополита. Він теж провів реформи Василіян. Після ліквідації Холмської єпархії, москофільський рух в Галичині не припинявся, деякі українці переходили на православ'я, вину зложено на митрополита. Рим його звільнив з обов'язків митрополита, а управу митрополії передав

Сильвестрові Сембратовичеві, його помічників та братаничів. Інтелігенція розділена була на два ворожі табори, тільки селяни стояли одним фронтом проти польської шляхти. Прийшов великий процес за т. зв. „державну зраду” Ольги Граб і товаришів, в якому були замішані визначні провідники москофільської партії. Митрополит Йосиф виїхав на сталий побут до Риму, де брав участь в усіх важніших церковних торжествах і маніфестаціях, був джерелом невичерпних інформацій про українські справи та причинився також до відбуття Львівського собору в 1891 році. Помер у Римі 23 жовтня 1900 року.

Після уступлення митрополита Йосифа Сембратовича 1882 року, митрополію адміністрував впродовж майже трьох років єпископ-помічник і братанич митрополита, Сильвестер Сембратович. Щойно 26 березня 1885 року, папа Лев XIII іменував його Галицьким митрополитом. Часи, в яких митрополит Сильвестер перейняв управу митрополії були тяжкі, для духовенства і для цілого народу. Галицьке духовенство і народ втратили довір'я на імператорському дворі у Відні і серед найвищих церковних достойників в Римі. Москофільську програму „Слова” деякі її прихильники стали поширювати і на церковне життя. Поляки це все збирали, а ще більше додавали та повідомляли Рим і Відень. Згодом радикали і соціалісти старалися поширити атеїзм, чи бодай релігійну байдужність своїми часописами, як „Народ”, „Громадський Голос”, „Молот” та інші. Митрополит Сильвестер як вихованець Риму, і як лояльний супроти імператорського трону, поставив за мету відзискати довір'я в Римі і Відні. Звернув свою увагу на виховання молодого клеру. Заснував у Львові в 1884 р. дівочий інститут під проводом Сестер Василіянок, також збудував монастир сестер Василіянок з пансіоном. На його домагання була організована нова греко-католицька єпархія в Станіславові, щойно після 35 років. Митрополит підготував і відбув 1891 року у Львові Синод. Цар іменував Сильвестра імператорським радником у 1893 році, а папа Лев XIII іменував його кардиналом у 1895 році. Кардинал Сильвестер мав великі успіхи на церковно-релігійному полі. Після довгої і важкої недуги митрополит помер 4 серпня 1898 року.

Після смерті Сильвестра Сембратовича, на митрополичному престолі у Львові засів на короткий час Станіславський єпископ Юліан Сас-Куїловський. Його молоді літа були досить бурхливі, в цей час в цілій Європі залунали кличі „Свободи”, а дух революції забрів і до тихої Галичини, що зворушило розуми молодих студентів, а польська шляхта задумала воскресити Польщу. В 1848 році вибухло повстання в Угорщині, Куїловський,

почуваючи себе шляхтичем, записався до польської міліції та був арештований за поширення проти-австрійської пропаганди і прогнаний зі школи, був скомпромітований політично в Галичині. Отець Куїловський на втручання перемиського єпископа Яхимовича дістав амністію, і в 1857 році вернувся до Галичини. Папа Лев XIII іменував його перемиським єпископом. Він був дуже активним в церковному житті, особливо у станиславській єпархії, опісля цей самий папа Лев XIII дня 30 вересня 1899 року іменував його Львівським митрополитом, а цар підтвердив його номінацію. Митрополит Куїловський помер 4 травня 1900 року. Він один з митрополитів, що не був українським патріотом та не брав участі в народнім житті.

Після смерти митрополита Куїловського, Львівським митрополитом став станиславський єпископ Андрей Шептицький. Рим затвердив його призначення 17 грудня 1900 року, а інтронізація відбулася 17 січня 1901 року. Багато томів можна писати про митрополита Андрея, його життя і діяльність, але ми змушені обмежитись до найважливіших моментів цього Велетня української Церкви і народу. Митрополит брав активну участь в кожній ділянці українського життя, був членом австрійського парламенту (палата панів), віцемаршалом Галицького сойму, членом Української Національної Ради в 1918 році, почесним президентом Національної Ради у Львові в 1941 році, дійсним членом НТШ, почесним членом Рідної Школи і багато ін. Митрополит Андрей був основником і фундатором Українського Національного Музею у Львові, основником Богословської Академії, добродієм різних харитативних установ Народної Лічниці, бурс, шкіл, сиротинців, і т. п. Відомо було в 1939 році, що зі своєї каси видавав річно на народні цілі два мільйони польських золотих. Митрополит удержував десятки студентів на закордонних університетах, помагав письменникам, мистцям, студентам високих шкіл, інвалідам, та кожному хто звертався до нього в нужді і клопотах. Знаємо також, що за большевицької окупації митрополит не мав з чого жити. Добрі люди, (особливо ОУН) перебрали поміч для митрополита, приносили з сіл харчі: муку, хліб, молоко та ін.

На початку Першої світової війни московська окупаційна влада арештувала митрополита у Львові 19-го вересня 1914 року, вивезла до монастирської тюрми в Суздалі, а пізніше в Курську. У в'язниці митрополит перебував три роки і повернувся до Львова 10 вересня 1917 р. В 1921 р. Митр. Шептицький вибрався за океан відвідати церкви та поселення своїх вірних в Канаді, ЗСА, Бразилії, Аргентині при тому митрополит відвідав столиці Західнього світу, старався приєднати європейських політичних

провідників до української державної справи. При повероті на Батьківщину його було ув'язнено польською владою. Митр. Шептицький просидів якийсь час у в'язниці в Познані.

В 1930-их роках ганебний курс польської політики у відношенні до православних українців на Холмщині і Підляшші, спричинив зруйнування соток церков, або переминення їх на костели. Було знищено цвинтарі та всі наші церковні надбаня. Польські єпископи-християни мовчали, лише один-одинокий Галицький митрополит запротестував Пастирським листом, стаючи в обороні переслідуваних православних братів. Окремою ділянкою пастирської діяльності була його апостольська праця для церковного поєднання Сходу і Заходу, аби „всі були одно”. З літературної спадщини митрополита Андрея залишилися його Послання, Пастирські листи, аскетичні і богословські твори, переклади св. Отців, твори про мистецтво, про обряди, громадські справи, політичні твори і ін. Підчас німецької окупації митрополит мужньо станув в обороні винищуваних жидів, протестуючи проти надуживань гестапо в Україні та проти винищування советських полонених, хоч це і не дало бажаних вислідів. Митрополит не забував і про своє стадо за кордоном, особливо в ЗСА і Канаді, яке не тільки потішав своїми Пастирськими листами (напр. „Русинам, осілим в Канаді”, в 1901 р. Пастирський лист), але й відвідинами українського населення в Канаді (1910 р.) Він також постарався про окремих єпископів для них у ЗСА -- єпископа Сотера Ортинського в 1907 р., а для Канади -- єпископа Никиту Будку в 1912 р., які в пізніших часах спричинилися до розбудови окремих митрополій.

Митрополит пережив чотири ворожі окупації: російську, польську, німецьку і більшовицьку. П'ятої чергової більшовицької окупації вже не пережив, помер як символ страждань народу, якому віддав ціле своє серце, весь талант, знання, труди. Помер 1-го листопада 1944 року. Він ніколи не залишив свого стада, в найтяжчі часи нашої історії. Народ віддячував йому любов'ю, безмежним довір'ям і відданістю, а Католицька Церква, оцінюючи його праведне життя, повне самопосвяти і місійної діяльності, -- розпочала процес його беатифікації. Немає сумніву, що Митрополит Андрей це найбільша особистість між українськими католицькими митрополитами. Це людина велика, яка довгі роки буде займати уми істориків і дослідників, бо став він творцем нової епохи у нашому житті.

Наступником митрополита Андрея з хвилиною його смерти у 1944 році, став його наслідник, архієпископ-помічник Йосиф Сліпий, найближчий співробітник Митрополита, довголітній ректор Богословської Академії у

Львові. На початку 1945 року більшовики вирішили силою знищити Греко-католицьку Церкву, і так, 11 квітня 1945 року вони арештували митрополита Йосифа і весь єпископат. Щойно в березні 1946 року проголошено, що в Києві відбувся суд над митрополитом і єпископами, що всі вони засуджені на довгі роки ув'язнення у таборах невільничої праці. Також арештували всіх наших владик, членів єпархіяльних капітул та інших впливових людей. Більшовики насильно зігнали до Львова сотні стероризованих священників та вірних, і в днях 8-10 березня 1946 року відбувся т. зв. „Львівський Собор”, що вирішив уневажнити постанови Берестейської Унії з 1596 року, зірвати канонічний зв'язок з Римом та „приєднатись” до московської православної Церкви. В такий спосіб Греко-католицька Церква на рідних землях легально перестала існувати в світлі канонічного права, католицької чи православної Церкви, але не перестала існувати як моральна сила, як молитовний союз вірних. Майже всі наші владики померли мученичою смертю, і тільки митр. Йосиф Сліпий волею Божою і Провидінням мужньо видержав довгі роки нелюдських фізичних і моральних мук, та за старанням папи Івана XXIII та президента ЗСА Дж. Кеннеді його було звільнено 9-го лютого 1963 року. Від того часу Верховний Архиєпископ постійно перебував в Римі, беручи активну участь у II Ватиканському Соборі, видвигаючи на ньому справу Києво-Галицького Патріархату. У 1965 р. стає 4-им в історії українським кардиналом. В цей час відбувся п'ятий Архиєпископський синод, на якому прийнято Синодальний устрій і повну помісність нашої Церкви з постійним Синодом єпископів під проводом Верховного Архиєпископа.

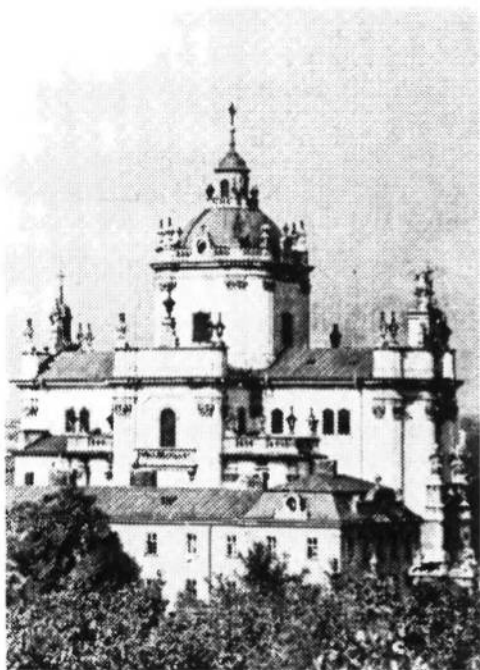
Все це створено напротязі короткого часу від звільнення митрополита в 1963 році. Все це створив він, який 18 літ перебував у в'язницях та концтаборах Сибіру, майже-з нічого, бо тільки жертвенністю вірних нашої Церкви, які тріумфально вітали свого Верховного Архиєпископа по всіх країнах українського поселення. Верховний Архиєпископ -- голова помісної УК Церкви, символ вірности, жертвенности, витривалости і відваги. Він світитиме прикладом поєднання Божого з людським, релігійного з національним. Кардинал Йосиф Сліпий помер 7 вересня 1984 року, і його тлінні останки спочивають тимчасово в Соборі Святої Софії в Римі, до часу, коли зможуть спочити у Київській Св. Софії.

Наслідником Покійного Верховного Архиєпископа і Кардинала Йосифа Сліпого є Верховний Архиєпископ Мирослав Іван Любачівський, який в нинішньому часі живе і працює в Римі.

Незважаючи на переслідування, ув'язнення і заборону існування, Українська Католицька Церква живе і діє в Україні підпільно. Її Владика, священники і вірні домагаються в нинішньому часі її визнання і легалізації на рідних землях.

Катедрі св. Юра передано УКЦ

Як повідомили міжнародні пресові агентства й українські пресові служби з Ватикану, катедральний храм Святого Юра у Львові передано Українській Католицькій Церкві. Це рішення було зроблене новообраною міською Радою міста Львова у п'ятницю, 6 квітня 1990 р. під час спеціальної сесії Ради. У голосуванні за повернення храму УКЦ голосувало 124 радних. Проти повернення голосувало лиш 6 радних. Міська Рада Львова має 143 члени.

24. Катедрі св. Юра у Львові.

Міська Рада проголосувала теж, що Російська Православна Церква має опустити Святоюрський комплекс до четверга, 12 квітня ц. р. Російській Православній Церкві призначено для вжитку церкву Св. Миколая на вул. Щербака, яка є латинського обряду. Привернення Святоюрського Собору УКЦ відбувається точно у 45 роковини арешту большевицькою окупаційною владою української католицької ієрархії 11 квітня 1990 р., що було початком переслідування і намагання ліквідації УКЦ Москвою.

Глава УКЦ Верховний Архієпископ Мирослав Любачівський, заявив, що він надіється, що внедовзі він уже зможе повернутися на свій митрополичний престіл до Львова.

Зі Львова теж повідомляють, що на ратуші міста уже на постійно вивішено український національний прапор.

д-р Михайло Боровик

ШЕВЧЕНКО ПІСЛЯ ЗАСЛАННЯ (1857-1861)

В 175-ту річницю народження генія українського народу Т. Шевченка

Мета творчости Тараса Шевченка була така, як і мета всього його життя; ця мета зосереджувалася на глибокому патріотизмі, змістом якого була свідомо любов до України – любов саможертвенна, здійснювана словом, ділом і думкою. Шевченків патріотизм мав за свою основу природну любов до земляків своїх, освячену християнську етику, з якої впливав Шевченків демократизм. Його патріотизм був активний, тому і творчість Шевченка закономірна була наставлена на те, щоб пробудити й оформити національну свідомість українського народу, з кінцевим закінченням цього в осягненні державної незалежності шляхом боротьби за неї з окупантами України.

Шевченкознавці в Україні і діяспорі вивчають життя і творчість Шевченка не тільки за окремі періоди, але також Його творчість за роками. В нашій статті-розвідці розглянемо період після заслання – це найвизначніший з багатьох поглядів етап творчого шляху поета, новий ступінь розвитку Його революційно-національного світогляду, який тепер досягає остаточної зрілості. Найбільша подія 1857 року – звільнення Шевченка з неволі. Цей рік почався для поета в Новопетровському форті, а закінчився в Нижньому Новгороді, бо тут Шевченко мусів деякий час чекати на спеціальний дозвіл повернутися до Петербургу, до Академії Мистецтв.

Перших півроку таким чином пройшли ще в тій самій „незамкненій тюрмі”, де він перебув повних сім років, з тих десятих, що за „височайною конфірмацією”, були одміряні йому як кара за „порив молодости”.

В день Нового Року він ще раз упевнився, що довго очікувана воля має незабаром прийти до нього. Саме 1-го січня, як святковий дарунок принесли йому лист від графині Анастасії Толстої, дружини віце-президента Академії Мистецтв, в якому вона писала, що зроблено все для визволення Шевченка, і що вона має надію в скорому часі особисто побачитись з ним. Друзі поета в Петербурзі теж уже в січні дізналися про цю радісну новину і почали збирати для Шевченка гроші на поворотну дорогу. Графиня Толстая влаштувала в себе в домі спектакль на користь Шевченка. Сам поет був певний, що в цьому ж таки січні буде полагоджений увесь формальний бік

справи з його звільненням з війська. Тому він одразу почав лаштуватися в дорогу – заготовив вуддженину і насушив сухарів. Але так як від перших неясних чуток про майбутню волю в минулому році до цілком певних відомостей в листі гр. Толстої пройшло півроку, так само добрих пів року мало пройти же й до того часу, коли офіційні папери про звільнення дістануться до Новопетровського форту.

Цікаво, як тепер, напередодні волі, розцінює свої десятирічні страждання Шевченко. Думки з приводу цього ми знаходимо в перших же записах Журналу-Щоденника, який він почав вести 12 червня 1857 року, в ювілейний місяць, бо 8-го червня 1847 року, себто 10 років перед тим, він прибув до Оренбургу одбувати кари рядовим солдатом. Журнал-Щоденник - це дорогоцінна книга життєвого досвіду, багатюща скарбниця підсумків пережитого, спостережень, соціально-моральних і естетичних оцінок, філософських роздумів і узагальнень та мрій про майбутнє.

„Треба мені було почати свій Журнал, пише Шевченко, од часу посвячення мого в солдатський сан, сиріч од 1847 року. Тепер був би це товстенний і пренудний зшиток. Згадуючи ці минулі сумні десять літ, я сердечно радію, що мені не прийшла тоді добра думка завести собі записний зшиток. На саму згадку про минуле та про те, що я за цей час бачив, починаю тремтіти, -- а що ж було б, якби я записав цю похмуру декорацію і бездушних, грубіянських лицедіїв, з якими мені довелося грати цю похмуру, одноманітну, десятилітню драму. Пройдімо повз моє минуле, лукава пам'ятає моя. Не скаламутьмо серця щирого друга недостойним спогадом, забудьмо і простімо темних мучителів наших, як простив милосердний Чоловіколюбєць своїх жорстоких розпинателів. Звернімося до того, що світле й тихе, як наш український осінній вечір, і запишімо все, що бачили й чули, і все, що серце покаже.”

Цей настрій християнського всепрощення зроджується в Шевченка з тієї твердої впевненості, що важкий десятирічний іспит він витримав з великою гідністю. Його однаково тішить і те, що він „ані на йоту не посунувся на полі військової просвіти”, і те, що „все це невимовне горе, всі роди приниження й наруги” минуле, начебто не зачепили його. „Гіркий досвід, (зазначає поет у Щоденнику 20 червня), пройшов повз мене невидимо. Мені здається, що я точнісінько той самий, що був і десять літ тому. В моєму внутрішньому образі не змінилася ані одна риса. Чи добре? Добре? Принаймні мені так здається. І я з глибини душі дякую своєму Всемогутньому Сотворителеві, що Він не попустив жадному досвідові

торкнутися своїми залізними кігтями моїх переконань, моїх дитинно-світлих вірувань. Деякі речі просвітлили, заокруглились, набрали натурального розміру й вигляду. Але це наслідок байдужого пролету старого Сатурна, а ніяк не наслідок гіркого досвіду.”

Місяцем пізніше (28. VII), формально звільнений вже з неволі, але ще в тому самому форті, згадуючи минуле невільницьке життя, Шевченко, ще раз записав до Щоденника подяку „Всемогучому Чоловіколюбцеві, що подарував” йому „силу душі і тіла пройти цей похмурий тернистий шлях, не зранивши себе й не принизивши в собі людської гідности”. Цей настрої – переживаючий настрої цих місяців. Християнська етика – це мірило його оцінок добра і зла. Всякий почин і моральну гидоту він найрізкішими словами картає в своєму Щоденнику і з вражаючою лагідністю описує заподіяні йому дошкульні прикrostі – „це не злочини, а вандалізм”, як він назвав це в листі до гр. Толстої.

27 червня Шевченко записав в Щоденнику „темну подію”, як п’яний офіцер нізачо заарештував його і посадив на гавітваху, годувати блощиць і бліх”. На ранок подія з’ясувалася, Шевченка випустили, а в Щоденнику до опису цього „трагіжарту” додано такі слова: „я в глибині душі прощаю моїх гонителів і тільки молю Всемогутнього Бога швидше визволити від цих недолюдків.” Таких і подібних випадків було більше. Поет старається уникати людей, а речі стають йому близькими друзями до того часу, поки він, вільний у вільному оточенні. Самота здається йому справжнім раєм, особливо після десятилітнього життя в казармі. Цей город і верба, що він її тут устроїв палицею ще в 1850 році і виплекав у розлоге дерево – згадується в записках Шевченка багато разів.

2-го липня він знову підкреслює цю ролю речей в своєму тодішньому становищі: „Дві випадково зроблені мною речі так удались, як рідко коли вдаються твори глибоко продумані. Перша річ -- оцей журнал, що в ці томливі дні дождання став для мене необхідний, як болящому лікар. Друга річ -- це мій мідний чайник, що стає необхідним для мого журналу, як журнал, для мене”.

Крім родини коменданта форту Ускова, його дружини і двох їх маленьких дівчаток, Шевченко не цурається лише одного офіцера, також самотнього як він сам, поляка-повстанця 1831-го року -- Мостовського. В одному із листів він називає його своїм „старим незабутнім другом”. Поета з Мостовським в’язали спільні спогади про Орську кріпость, спогади про

спільних друзів, що залишилися там. „Мостовський для мене тепер справжній скарб”, писав Шевченко до Броніслава Залеського, „це один-однісінький чоловік, з яким я зовсім ширий”. Ще за два роки перед звільненням Шевченка Мостовський пропонував йому жити в нього, щоб трохи полегшити поетові умови існування. Але Шевченко odmовився, боячись накликати на нього кару. В записах 1857 року в Щоденнику раз-у-раз знаходимо ім'я Мостовського. „Мостовський – одна-однісінька людина з усієї залози, яку я люблю і поважаю” (Запис 16 червня).

В духовній істоті Шевченка потяг до мистецтва міцно з'єднався тепер з природою самотнього життя. „А скільки радості в цьому пустельницькому житті”, писав він до Броніслава Залеського: „Цю радість і це щастя той тільки зрозуміє, хто любить божественне мистецтво так, як ми з тобою його любимо (лист від 10 лютого 1857 р.). Навіть в обставинах солдатського підневільного життя мистецтво було для Шевченка вихідною точкою для усіх його думок, оцінок і прагнень. Листи його і Щоденник -- найкращий доказ тому, що мистецтво було дійсно основою всієї його натури, всього його життя. Обмежений протягом цілих десятих років у своїй власній творчості він плянує тепер удосконалюватися в граверстві. „Десять літ без вправ можуть зробити і з великого віртуоза звичайнісінького корчемного балабайника”, записав Шевченко 26 червня 1857 року в своєму журналі.

Найбільшим мистецьким твором цього року, а мабуть і у всій малярській творчості Шевченка була задумана ним ще минулого року, а виконана частково в 1857, складна малярська епопея на євангельську тему, про гріх і розгрішення Блудного сина, перенесена в умови сучасного життя. 8 картин з цієї серії були виконані сепією в першій половині 1857 року. Шевченко мав намір пізніше „пустити їх у світ гравюрі акватіна”.

Пейзажі, місцеві побутові сценки і портрети належать до живописного репертуару Шевченка 1857 року.

Інтуїтивне сприймання мистецтва характерна риса в естетичному світогляді Тараса Шевченка. Наукова аналіза, на його думку, ні в чім не може допомогти мистцеві, і лише мистець може показати в своїх творах Божественне походження краси. В листі до Броніслава Залеського він писав: „Не досить бачити, милуватися прекрасним, розумним, добрим чолом людини, треба нарисувати його на папері й милуватися нам, як створінням Бога. Ось чого треба для повної нашої радості, для повні нашого життя”.

З цих позицій Шевченко розцінює мистецькі твори і самих мистців. Особливо високо ставить він свого великого вчителя Карла Брюлова.

Рік визволення відродив і Шевченка-поета. Ще в Новопетровському форті він написав другу частину повісти „Прогулянка з приємністю і не без моралі”, яка первісно мала назву „Матрос”. В цій другій частині, як це зазначав Шевченко в листі до Лазаревського „різкіше визначилася загальна ідея оповідання”, пов’язана з думками про визволення кріпаків. Цікаво, що Шевченко і в словесній творчості, так само як і в малярській, уважав для себе закритою певну частину, а саме віршову форму. „Я ще не дуже зостарівся та знівечився, писав Шевченко Кухаренкові, а може дасть Господь милосердний, ще одпочину та на старість попробую писати прозу: о віршах уже нічого й думать” (лист 22 квітня 1857). Але вже 16 травня 1857 датовано поему Шевченка „Москалева криниця” на той самий сюжет, що він його використав у 1847 році в Орській кріпості, навіть під тою самою назвою. Обидві поеми були присвячені Кухаренкові і можна гадати, що нову обробку того самого сюжету зробив був Шевченко саме для перевірки, чи, „не захолов у неволі він як поет”. Посилаючи новий варіант „Москалевої криниці” Кухаренкові, Шевченко для порівняння додав ще два твори – „Ченця” і „Вечір” з того ж 1847 року, що й перший варіант „Криниці”. В супровідному листі Шевченко питає: „чи помолодшав я через 10 літ у неволі, чи постарішав серцем, скажи мені, мій брате рідний”. В листі до Василя Тарнавського-сина, Куліш так оцінив цей новий варіант „Москалевої криниці”: „Не ослаб, а окріпнув у йому дух. Великий він поет, воістину”.

12 днів від 21 липня до 2 серпня, різко відділили в житті Шевченка дві частини 1857 року. 21 липня до Новопетровського форту прийшло офіційне повідомлення про звільнення поета з військової служби, а 2-го серпня о 9-ій годині вечора він на хисткому рибальському човні покинув назавжди місце свого заслання. Ці 12 днів він був уже не напів, а цілком вільною людиною, але неясність поворотного маршруту хвилювала його, чи не доведеться часом вертатися знайомим уже шляхом через Уральськ і Оренбург, замість коротшою дорогою через Астрахань і Волгою вгору.

Починалося таки нове життя. Це відчуття великого перелому в житті охопило Шевченка з такою силою, що йому хочеться, щоб усе до найменших дрібниць було нове. Він заводить новий зошит для подорожнього щоденника, нове перо і свіже чорнило, мовляв, „наступила нова доба в моєму старому житті. Треба, щоб усе було нове” (запис 22 липня). Ще й перед тим у листі до Броніслава Залеського поет запитував „Чи ти помічаєш

зміну мого письма?" і додав: „добрий це знак, друже мій єдиний, знак свободи” (лист 8-го травня). Пишучи листа-подяку гр. Толстому, навіть на чорновому проєкті його, заведеному до Щоденника, з особливою приємністю вперше замість „рядовий Т. Шевченко”, поставив підпис „Художник Т. Шевченко”, спеціально підкресливши для себе самого цю новинку (запис 26 липня). На кожному кроці Шевченко старається упевнитись, що він „не зовсім здичавів”. В ньому враз прокинулися всі приспані зацікавлення. В першому ж місті, Астрахані він починає з вивчення місцевих „древностей”.

Взагалі шлях до Нижнього Новгорода Волгою вгору весь час викликав у Шевченка настрої глибокого зворушення, розлучності й екстатичного захоплення природою, людьми. Подорож Волгою тривала майже цілий місяць. Тут треба відзначити зустріч з колишнім кріпаком Олексою Пановим, чудесним скрипалем, який на пароплаві був за буфетчика. „Три ночі зраду, записав Шевченко 27 серпня, цей визволений раб-чудотворець підносить мою душу до Творця вічної краси принадними звуками своєї дешевенької скрипки... Дякую тобі, кріпаче-Паганіні”. Шевченко записав до щоденника гнівну тираду: „Із твоєї вбогої скрипки вилітають зідхання зневаженої кріпацької душі і зливаються в один протяглий, понурий глибокий стогін мільйонів кріпацьких душ. Чи швидко долетять ці пронизливі зойки до Твого оловяного вуха, наш праведний, невимолимий, невблаганний Боже?.. На пароплаві Шевченко багато читає, переважно журнали минулого року, зарисовує надволзькі краєвиди. В Саратові розшукує Костомарова, але той був у цей час за кордоном, і Шевченко цілий останній день серпня перебував у його матері. В Казані він знову пробує розшукати другого кирило-методіївця, Юрія Андрузького, не знаючи, що той був знову покараний і знаходився на Соловках.

20 вересня пароплав був уже в Нижньому Новгороді, де Шевченкові довелося провести кінець 1857 року і початок слідуєчого. Нижегородський період у житті Шевченка це ціла епоха. На короткому відтинку часу вмістилося багато подій, переживань, думок. Це був кінець 1857 року, коли в Росії сміливо заговорили про звільнення селян з кріпацтва. Все це створювало найсприятливішу атмосферу для таких сильних революційних творів Шевченка, як „Неофіти” (датована 8-м грудня) та незакінчена поема „Юродивий”.

Кінець року одмічений був у житті Шевченка приїздом до нього на побачення сердечного друга М. Щепкіна і знайомством з артисткою К. Піуною, але ближче знайомство з нею розгорнулося вже в наступному

році. Поет прожив у піднесеному настрої, створеному приїздом Михайла Щепкіна з Москви до Нижнього.

Щепкін приніс для Шевченка щось більше за переживання відновленої дружби. Подих великого мистецтва сколихнув провінційну атмосферу, коли на сцені нижньгородського театру Щепкін дав кілька спектаклів, де виступав у своїх коронних ролях у комедіях: „Ревізор”, „Москаль Чарівник”, „Бедность не порок”. За всі десять років це було, без сумніву найглибше естетичне переживання поета. Останній запис перед Новим Роком, по від’їзді Щепкіна до Москви, був такий запис: „Я все ще не можу прийти до нормального стану після чародійного, чарівного видіння...” Листи Шевченка до петербурзьких друзів ще й кілька днів після того згадують про ці незабутні дні, коли „великий артист і великий чоловік” підніс поета, за його виразом, „не на сьоме, а на сімдесяте небо”.

Гастролі Щепкіна мали для Шевченка ще один наслідок в його особистому житті. Це було короткотривале захоплення нижньгородською зовсім новою артисткою Катериною Піуною. Мабуть їй було 17 років, а Шевченкові добігав уже до кінця 44-ий рік життя. В листі до Щепкіна 5 грудня Шевченко писав: „Тут є прехороша дівчина і талановита артистка Піунова, пропонуючи Щепкіну „вшкарвити” з нею „Москаля-Чарівника”. Але сталося так, як це було вже чотири роки перед тим у Новопетровському форті, коли не розтачене глибоке почуття поета створило уявний світ навколо Агати Ускової, що здавалося йому „найпрекраснішою жінкою”, якою він, за його словами „захоплювався аж до поезії”. Облуда з очей спадала в Шевченка поволі. Піунова нічого не відповідала на освідчення і видимо уникала зустрічі. „Лукава істота”, назвав він Піунову в Щоденнику (запис 3-го лютого). По якомусь часі Шевченко уже не вагається сказати на її адресу різкі слова: „Дрянъ, госпожа Піунова. От ноготка до волоска дрянъ”. „У мене все як рукою зняло”, признається у записі того ж таки дня (24 лютого). Епізод з Піуною, як і саме перебування в Нижньому Новгороді в житті Шевченка був випадковим. Одруження стояло в плянах Шевченка і в’язалося в нього з життям на Україні. Нижній Новгород, Москва, Петербург, всі ці етапи ступневого повороту до життя заповнені єдиною думкою про повноту особистого і духового життя; мистецтво, родина і рідний край, все те, чого він був позбавлений протягом десяти років.

1858 р. 8 березня, маючи нарешті поліційну перепустку до столиці, Шевченко виїхав з Нижнього Новгороду через Москву, де стан здоров’я затримав його надовше, ніж він сподівався. Москва і Петербург зустріли

українського поета ентузіастично; і тут і там знайшлися в нього приятелі, які запрошували його до себе і влаштовували йому врочисті прийняття, де Шевченко знайомився з новими видатнішими постатями громадського і літературного світу обох столиць. Поет в Москві відновив давні зв'язки з М. Максимовичем, О. Бодянським. У Москві зустрів і „давно не виданого друга свого” княжну Варвару Рєпніну, але запис про цю зустріч у „Щоденнику” не має вже й сліду давніших романтичних стосунків. З нових знайомств найбільше враження на Шевченка зробили родина Аксакових і декабрист С. Волконський.

27 березня, о 8 годині вечора, Шевченко був уже в Петербурзі, де він колись провів 15 років навчання, творчих піднесень і слави. Перші ж кроки в цьому місті виявляють глибоку схвильованість поета: „По снігу та сльоті, записав він у „Щоденнику”, я пішки оббігав майже без потреби пів міста”. Випадкова зустріч з Гр. Галаганом, принесла йому радісну несподіванку. Максимович передав через Галагана поетові неповний рукопис загубленої поеми „Іван Гус” разом з віршами Максимовича, виголошеними на прощальному обіді, влаштованому ним на честь Шевченка 25 березня. На вістку про появу Шевченка в Петербурзі до М. Лазаревського, де зупинився поет, прибіг його давній друг, артист Семен Артемовський-Гулак, що один із небагатьох підтримував листовні зв'язки з Шевченком під час заслання. За пів години Шевченко вже був у нього в домі, „як у своїй рідній хаті”.

Пам'ятаючи, що прискорення свого визволення він найбільше був зобов'язаний віцепрезидентові Академії Мистецтв, графові Ф. П. Толстому та його дружині, Шевченко разом із Лазаревським прийшов до них, щоб особисто скласти свою подяку в той таки перший день. Вся родина Толстих прийняла його як рідного. „Сердечніше і радісніше не зустрічав мене ніхто і я нікого так, як зустрілись ми з моєю святою заступницею і графом Федором Петровичем”, записав поет 28 березня: „Ця зустріч була сердечніша за всяку родинну зустріч”. Багаторазові відвідини картинної галерії Ермітажу й річної виставки в Академії Мистецтв, переговори у справі видання поезій, знайомства все з новими людьми заповнили перші місяці перебування в Петербурзі. Це був переходовий період до нового життя на волі. При одному з одвідувань Ермітажу, а саме 3 травня, Шевченко познайомився з відомим гравером Федором Йорданом, професором Академії Мистецтв. Йордан знав уже про Шевченка та його думку стати мистцем-гравером і запропонував йому свої послуги. Тринадцять років по скінченні Академії Мистецтв Шевченко знову почував себе учнем. Він тішився тим, що його керівником буде Йордан, славний майстер у гравюрі. „Після

уважного огляду, записав до „Щоденника” Шевченко, „я зупинився на ескізі Мурілло „Свята Родина”. Отже, за Божою та Йордановою поміччю беруся за спроби, а потім за Мурілло”.

Нова праця захопила Шевченка так, що він закинув свою поезію, і від 1858 і початку 1859 року ми маємо лише декілька невеличких творів. „Тепер думаю відкласти всяке питання на бік і зайнятися виключно гравюрою, що зветься аква-форта, і якої зразок я Вам посилаю”, писав він у липні 1858 р. Сергієві Аксакову: „Не осудіть, – на що багатий, тим і радий. Цим неновим способом рисування в нас ніхто не займеться, і мені довелося робити досвіди без сторонньої допомоги. Це пекельно тяжко. Та, слава Богу, перший крок зроблений. Тепер піду сміливіше та скоріше і до наступної виставки маю надію зробити щось поважніше й більш викінчене”.

Скінчивши роботу над картиною Мурілло, Шевченко 15 липня взявся за гравірування Рембрандтової „Притчі про виноградний сад”. Шевченко припинив провадження „Щоденника” 20 травня, що починається словами: „До третьої години працював в Ермітажі”, та подарувавши його 12 липня Михайлові Лазаревському в день його іменин. Праця над Рембрандтом забрала в нього ще більше часу, була велика перерва в листуванні поета (15 липня -- 9 жовтня). Відгуком переживань цих кількох місяців був лист Шевченка до матері його друзів Лазаревських, Афанасії Лазаревської. 9 жовтня, цебто по цій кількомісячній перерві, він писав: „Після довгого і тяжкого іспиту (нехай воно і ворогам нашим не сниться), я не призвичаївся ще до радощів свободи, на став іще на нормальну қолію життя. Мені все ще здається, що я в гостині, ...та навіть не відповідаю моїм друзям”. Шевченко жив тоді вже в самій Академії Мистецтв і міг дійсно ділити свій час між працею в Ермітажі і гравіруванням в академічній майстерні: часу не вистачало навіть на листування з друзями, не кажучи вже про поетичну творчість.

2 вересня Рада Петербурзької Академії Мистецтв присудила Шевченкові титул академіка гравюри, а 4-го вересня на урочистих річних загальних зборах Академії цей титул за ним затверджено. За традицією таке надання найвищого мистецького титулу урочисто проголошували під звуки сурем і літаврів. Річні урочисті збори Академії завжди зв'язані були з відкриттям „звітної” осінньої виставки, на якій фігурували праці мистців, що діставали титули й нагороди. Гідно виступив на цій виставці новий академік. Крім п'яťох чудових естампів-офортів він виставив і свій новий портрет зроблений у серпні олійними фарбами. Був це твір високої мистецької

вартости, один із шедеврів Шевченкової портретичної творчости, „по-рембрандтівському” виконане погруддя гнівного, грізного українського вождя-революціонера. Портрет цей став предметом деякої сенсації і темою критики в пресі.

Роки 1859 і 1860 в укладі післязасланчного життя поета мали стати підготовчими до нового періоду, в якому він всю свою працю після стількох років поневірювання на чужині мав присвятити Україні, своєму народові, оселившись серед нього. Тому ці два роки підготовчого до переселення на Україну періоду подаються тут в аспекті особистого порядку, документованого листами самого Шевченка і спогадами близьких людей. Видно, що в останні роки три справи стояли у нього на першому плані: літературний журнал, народня освіта і визволення селян з кріпацтва.

У Шевченка все сильніше зростає бажання здійснити давню мрію -- оселитися в Україні. Серед усіх життєвих негод високий беріг Дніпра здавався йому тим пристановищем, де він нарешті знайде бодай душевий спокій і особисте щастя. В 1847 році в першому році заслання, сидючи в Орській кріпості, він мріяв-снив про майбутню волю. Дніпрові гори вже тоді були тим місцем, куди він збирався принести і положити „замучене і поточене горем серце”. Маленька хата на тих „окрадених Дніпрових горах” здавалася йому найбільшим досягненням його майбутньої вільної долі.

Перша половина пляну, два роки студій, підходила до завершення. Треба було думати про найкраще розв'язання другої. Роки 1859 і 1860 заповнені думками, листами, в яких поет радиться і втягає у виконання своїх сестер Катерину і Ярину. В плян цей входило придбання власної хати над Дніпром і одруження. Для Шевченка це було органічною потребою, обумовленою суто народньою основою його розуміння життя та довгою самотою на чужині. „А тим часом, пише він своєму названому братові Варфоломієві Шевченкові, прошу Твоєї широї братньої поради: і перше так було, а тепер аж надто стало тяжко на самоті, як би не робота, то я давно одурів би, а тим часом не знаю сам, для кого і для чого роблю...” (лист від 2 листопада 1859 р.).

А коли цей свояк поета порадив шукати собі інтелігентну дружину, то Шевченко різко відповів йому: „Твоя порада добра. Спасибі тобі, та тільки забув ти ось що, а ти добре знаєш: я по плоті і духу син і рідний брат нашого безталанного народу та й як себе поєднать з собачою панською кров'ю. Та й що та панночка одукована робитиме в моїй мужицькій хаті. З нудьги

пропаде тай мені укоротить недовгого віку” (7 грудня 1859). „От одуковані та неодуковані панночки у мене в зубах зав’язли. Нехворош та й більше нічого”, згадає поет в іншому листі (2 листопада 1859 р.). В листі до Марії Максимович (22 листопада 1858) він пропонує зробити такі смотрини своєї майбутньої нареченої: „На те літо, як Бог pomoже, я буду в Києві на Михайловій горі, а Ви денебудь під явором, або під вербою, і поставте мою завітчану княгиню, я піду погулять, та й зустріню її”.

15 травня 1860 року поет писав знову Варфоломієві Шевченкові: „проси сестру Катерину і сестру Ярину, чи не накинуть вони оком у Кирилівці яку огрядну та чепурну дівчину, хоч і вдовицю, аби чесного роду, та щоб не стара та доладна була. Без жінки і над самісіньким Дніпром, і в новій хаті, і з Тобою, мій друже-брате, я буду на самоті, я буду одинокий”.

За ці два роки перед смертю проходить кілька жіночих постатей, які поет згоден був обрати для себе за дружину. Це все дійсно прості „неодуковані” жінки, навіть кріпачки. При останній подорожі в Україну в червні 1859 року поет заїздив до Корсуня, де його свояк Варфоломій був управителем маєтків кн. Лопухіна. Тут він побачив кріпачку, молоду ще дівчину 16 літ Харитину, гарної вроди, що була служницею в родині Варфоломія. В кількох листах Шевченко пише, що вона дуже йому сподобалася, хоч він бачив її, як сам пише, „назирки”. На другий день поїхав до Кирилівки і там просив сестру Ярину знайти йому дівчину. В Петербурзі він пригадав Харитину, яка „сама знайшлась”, „чи Харитину ще не приходив ніхто з нагаєм сватати”, питає поет Варфоломія: „Якщо ні, то спитай у неї нишком, чи не дала б вона за мене рушників. Або нехай сестра спитає, се жіноча річ”.

Шевченко виявляє зворушливе піклування щодо Харитини. Він пише Варфоломієві: „Ще як скаже Харитина, що піде за мене, то прийми ти її в своїй хаті, як рідну сестру. Нехай вона, сердешна, од наймів трохи одпочине. На харч і її одєжу я тобі вишлю гроші. Попроси за мене сестру мою, свою жінку, щоб і вона її привітала... Напиши мені, чи є в Харитини батько, або мати, чи кріпачка вона, чи вольна. Коли кріпачка, то чия, і яка плата за її волю” (лист від лютого 1860 р.). „Спитай у Харити”, „напиши хоч пів слова о Хариті”, повторюється в кожному поетовому листі. Але Варфоломей не хоче, щоб вона була дружиною поета, і повідомляє, що Харитина не хоче за старого пана і має вже іншого нареченого.

В літку 1860 року в Петербурзі в знайомій родині Шевченко побачив наймичку Ликерію Полусмаківну. З першого ж разу він вирішив, що нарешті це й буде його дружина. „Будуще подружжя моє, писав він Варфоломієві, зветься Ликеря, кріпачка сирота, така сама наймичка, як і Харитина, тільки розумніша одним, письменна і по-московськи не говорить.” В хід цього роману були втягнені його петербурзькі друзі і знайомі: Микола Макаров, Варвара Карташевська, Надя Білозерська, Олександра Кулішева. Всі вони радили Шевченкові не робити цього кроку, бо знали низький моральний рівень Ликери: „Тутешні земляки і землячки (а надто панночки), признався поет, як почули, що мені Бог таке добро послав, то ще трохи подурнішали. Гвалтом голосять: „не до пари і не до пари”. Нехай їм здається, що не до пари, а я знаю, що до пари” (22 серпня 1860). І Шевченко робить рішучі кроки, щоб довести справу до кінця. Ще 28 серпня 1860 року він просить і одержує на шлюб від матері його найбільших друзів – братів Лазаревських, а вже 18 вересня, після того, як сам передсвідчився в моральних вадах Ликери, забирає назад всі придані для неї речі. „Душі не шкода було для Ликері, а тепер шкода нитки”. Він сам признався потім, що закохався в уяві і бачив у дівчині не те, чим вона була (лист 5 жовтня 1860).

Паралельно з шуканням подружжя йшли гарячкові заходи щодо майбутньої оселі. Треба було обрати для цього місце, побудувати хату. З цими заходами пов'язана подорож Шевченка в 1859 році на Київщину, де між Каневом і селом Пекарі він наглядів собі ґрунт над Дніпром, що відповідав вимріяному ним місцю для оселення. Як відомо, подорож ця закінчилася невдало. Місцева поліційна влада, якій наказано було пильно стежити за Шевченком, арештувала його, обвинувачуючи в богозневажливих розмовах перед селянами. Шевченкові після кількох днів арешту довелося повернутися до Петербургу і звідти вже керувати через Варфоломія Шевченка справою придбання цієї садиби. Ще з дороги (20 серпня 1859 р.) Шевченко пише своякові: „Зроби, як умієш і як Тобі Бог допоможе, бо мені і вдень, і вночі сниться ота благодать над Дніпром, що ми з Тобою оглядали”, а з Петербургу знову приспішує: „Та вже там роби, як знаєш і умієш, та тільки зроби, бо мені й досі сниться Дніпро і темний ліс попід горою” (10 вересня 1859). Про один з висунутих Варфоломієм проєктів Шевченко пише: „Чи той ґрунт у Трошинського над самим Дніпром, бо як не над Дніпром, то мені й за копу його не треба” (лютий 1860). І знову в травні того ж року: „Дбай о клапті землі чи по тім, чи по сім боці Дніпра, тільки щоб над самісіньким Дніпром” (15 травня 1860). Про один, з запропонованих Максимовичем, клопоть землі для Шевченкової садиби поет писав своякові: „видно Дніпро, та здалека, а мені його треба коло порогу”

(2 листопада 1859 р.). Як статечний господар він майже в кожному листі до свояка обговорює деталі справи. Радить поки дійде до придбання ґрунту закупити дубів 40 лісу „вирубать, та й нехай собі сохне” на лісній пристані і пильні (2 листопада 1859, 12 січня, 22 квітня і 25 серпня 1860). Дубовий ліс призначає для своєї „надвірної робочої комори”. „На хату купи тільки соснового дерева; на двері й одвірки дубового, або ясеневого” (29 липня 1860).

Мрії про власну хату над Дніпром не здійснилися так само, як і мрії про одруження. На все це не стало ні сил, ні часу. Протягом цих двох років він поспішає довершити й свої літературні задуми: видання українського журналу, перевидання свого „Кобзаря”, складання підручників для недільних шкіл.

Ці клопоти з новим виданням „Кобзаря”, різні перешкоди в придбанні власного кутка над Дніпром, труднощі в розв’язанні найважливішої для Шевченка справи одруження, а найбільше хвороба, яка давала себе знати в останній рік, все це відбилосся на поетичній творчості Шевченка. Песимістичні мотиви прориваються в поезіях його все сильніше й сильніше. Поезія „Минають літа молодії”, кінчається повною зневірою до своєї долі:

Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє,
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжинку по степу...
Сиди ж один собі в кутку,
Не жди весни, святої долі.
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Свою надію оновить,
І думу вольною на волю
Не прийде випустить... Сиди
І нічогісінько не жди...

(18 жовтня 1860)

Якесь сумне передчуття примушувало змученого і хворого мистця приспішувати з завершенням практичного боку його життєвого плану. Але

все ж він сподівався, що наступний 1861 рік усуне таки всі труднощі, і плян переселення в Україну здійсниться вже в найближче літо.

За два дні до смерти, 24 лютого (ст. стилю), пише Шевченко до І. Мокрицького поздоровлення з днем його янгела і просить вибачення, що не може привітати його особисто, бо „я хворий, другий місяць не тільки на вулицю, мене і в коридор не пускають, і не знаю, чим скінчиться моє затворництво”. Цей лист Шевченка був останній.

В день народження Шевченка перший привітав його найкращий друг, Мих. Лазаревський, і застав його в тяжких муках. Усю ніч мучили його страшні болі в грудях. Поет не міг навіть лежати; як у ночі, так і вдень сидів у ліжку, обпершись руками об матрац і тяжко дихав. Ранком о год. 5-ій покликав слугу і попросив дати чаю з молоком. Поет випив чай і попросив слугу: „Прибери ти тут, а я піду вниз”, і пішов по сходах у свою майстерню. Як прийшов туди Шевченко то впав з останнім віддихом на підлогу. О год. 5 і 30 хвилин 10 березня 1861 р. поета не стало. Прожив рівно 47 років.

Карався, але не каюся. Служив Україні і своєму народові і там, у казематах, і творив. Заборонено було йому писати по-українськи, писав про Україну по-московськи, бо на цій „кацапській, черствій мові” було йому дозволено писати.

„Наша Мета” ч. 9-12, березень 1989.

„Визвольний Шлях” Книга, 7 липень 1989.

„Гомін України” ч. 9-11, вересень-листопад, 1989.

Бібліографія

Шевченко, Тарас. Кобзар: Перший „Кобзар” Тараса Шевченка, 1840 р. За ред. Константина Біди, Оттава, Оттавський Університет, 1961. 114 ст.

Шевченко, Тарас. Кобзар, 1840-1940. Нью-Йорк, „Дніпро” 1953, 367 ст.

Шевченко, Тарас. Твори, 2-ге доп. вид. 14 томів. Чікаго. М. Денисюк 1959-1961.

Шевченко, Тарас. Кобзар, за ред. д-ра Василя Сімовича з поясненнями і примітками. 2-ге справ. вид. за ред. д-ра Ярослава Рудницького. Вінніпег, УВАН, 1960. 431 ст.

Шевченко, Тарас. Кобзар, із „Основи” 1861 року. З нагоди Сторіччя, за ред. Яр. Рудницького. Вінніпег, УВАН. 1961. 172 ст.

Шевченко, Тарас. Кобзар. Ред. статті й пояснення д-ра Л. Білецького. Т. 3. 4. Вінніпег, „Тризуб”, 1953-54.

Бойко, Юрій. Творчість Тараса Шевченка. Мюнхен, УВУ, 1956. 79 ст.

Колесса, Філарет. Фолкльорний елемент в поезії Т. Шевченка. Львів, М. М. А. Н. 1939. 165 ст.

Ненадкевич, Є. О. Творчість Т. Г. Шевченка після заслання (1857-1858) Київ, Держ. во-во Художньої Літератури, 1956. 104 ст.

Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. Мюнхен, НТШ, 1955. 399 ст.

ПОХОРОН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В минулому році (1989) ми писали статтю на тему „Шевченко після заслання (1857-1860)” до 175-ої річниці народження Генія українського народу Т. Шевченка. Цього року, наче продовження, хочемо подати читачеві факти про його похорони, 1861 р.

Як ми вже знаємо, що о год. 5:30 хвилин 10 березня 1861 р. великого поета не стало. Прожив рівно 47 років. Він не дожив усього кілька днів до оповіщення скасування кріпацтва, до тієї „волі”, якої він дожидав більш нетерпляче, ніж хто інший.

Помер Шевченко в будинку Академії Мистецтва, де, як академік, мав помешкання. Під вечір того ж 10-го березня (н.с.) тіло поета після панахиди перенесли його друзі до Академічної церкви. Тіло небіжчика покоїлося в труні, оббитій білим злотоглавом. Труна стояла перед амвоною на чорному катафальку. Червоні занавіски на церковних вікнах, проти яких стояла труна, були опущені; червоне світло з них спало на спокійне лице небіжчика. На мертвому лиці, каже І. Л-ов, лежала печать тих дум благородних, що не покидала ніколи Шевченка живого.

У головах небіжчика дяк академічної церкви читав дуже повагом і тихо псалтир. Свіжі квіти на труну привезла першою з українців Наталя Суханова Подкозлина. Треба сказати, що за останній час Шевченко ворогував з нею, але у душах благородних смерть нівечить найзапекліше ворогування.

Помешкання покійника було замкнене й запечатане. У самий день смерті Шевченка петербурзькі українці послали телеграфом на Україну про цей скорботний факт... В день похорону Шевченка служили панахиди в Полтаві, Чернігові, Харкові, Кременчузі, Одесі, Херсоні, Катеринославі, Катеринограді і скрізь по Україні, куди можна було подати вістку телеграфом. Дійшла і сумна вістка до Галичини, до Дрездена, до Лондону. Тимчасово поховали Шевченка в Петербурзі на т.зв. Смоленському кладовищі. До самої могили тіло поета несли студенти університету. Труну несли відкритою. Пішки за труною ішли професори М. Костомаров і російський визначений учений А. Пипін. Разом із ними ішли друзі й приятелі поета, знайомі і велика кількість публіки. Могила була викопана на тім самім місці, де інколи сидів Шевченко й роздумував над своєю долею

та тужив за Україною. Покійний те місце за життя свого змалював собі до альбому. Увесь понеділок академічну церкву відвідувало багато людей. Усі письменники, які були у Петербурзі, всі робітники редакцій газет, художники, артисти і майже весь університет. Це була небачена досі демонстрація.

В день похорону у вівторок не лише всю церкву, а й всі коридори Академії заповнила інтелігенція: вчені, письменники, мистці і знавці плястичного мистецтва, журналісти, громадські діячі й студентська молодь. Були й усі знайомі поета, який мав їх багато. Численно була представлена велика українська колонія в Петербурзі на чолі з „Громадою” і редакційною колегією „Основи”. Маніфестаційно прибула на похорон і добре зорганізована, численна петербурзька польська колонія, що складалася переважно з академічної молоді. Для неї авторитетними були Шевченкові друзі: Сєраковський, Желіговський, Круневіч й інші видатні революціонери, які вже тоді снували пляни про повстання проти московського царату і в Шевченкові бачили великого союзника в своїй майбутній боротьбі.

Серед тих, що стояли ближче до труни, виділялись постаті П. Куліша, М. Костомарова і В. Білозерського; поетових „братчиків” і „союзників” 1847 року. „Тяжке, невимовно тяжке було останнє прощання... Благоговіння перед спочилим і непорушна тишин були навкруги... Щира любов і шаноба до Шевченка здружили всіх”. Так описував в „Основі” цей момент його друг Л. Жемчужников.

Коли скінчився сумний обряд відспівання і „останнього цілування”, жалібний похід рушив до Смоленського цвинтаря. Труну до самого цвинтаря несли студенти. Десять промов у той день було виголошено над труною поета, в церкві і на кладовищі. З українців говорили П. Куліш, В. Білозерський, М. Костомаров, П. Таволга-Мокрицький, О. Афанасьєв-Чужбинський, Павло Чунський і Ф. Хартахай. З росіян М. Курочкін і Южаков. Від поляків говорив студент В. Хорошевський. Перший говорив (ще в церкві) Куліш. Це була найкраща з усіх промов.

„Нема з нас нікого, достойного проректи рідне українське слово над домовиною Шевченка: уся сила і вся краса нашої мови тільки йому й відкрилася”. Промовець, вияснивши вагу і значення Шевченка як поета й людини, скінчив так: „Будь же, Тарасе, певен, що ми твій заповіт соблюдемо і ніколи не звернемо з дороги, що ти нам поклав єси. Коли ж у нас не стане снаги твоїм слідом поступати, коли те можна нам буде так, як ти, святую правду глаголати, то лучче ми мовчатимемо...”

Куліш поставив Шевченка на тому місці, на якому він стоїть досі і стоятиме вічно у свідомості українського народу, кобзаря кобзарів, пророка, Мойсея, що вивів свій нарід з неволі. І саме цього, а не якоїсь видуманої неприхильності чи й ворожости до Шевченка не може забути Кулішеві комуністичний режим й індоктринована ним наука в Україні. І тому теж статті Кулішеві „Чого стоїть Шевченко як поет народній” не знайти сьогодні в ніякій із советських публікацій. Тільки на еміграції найшлися деякі автори з Гарвардського Університету, які стараються забрати славу і правду Шевченка від українського народу та знеславити його. Питання, в чию користь?

Білозерський підкреслив участь у смутному обряді синів „різних батьків і різних язиків”.

На цвинтарі почав промовляти Костомаров, але, схвильований, заридав і відійшов. З виголошених на цвинтарі найцікавішою була промова поляка В. Хорошевського: „Нехай і польське слово, коротке, але сердечне, пролунає над твоєю труною, чесний український пророче. Ти кохав свою рідну країну, свій блакитний Дніпро, свій сіромашний нарід, ти був цього народу гідним співцем, на його сльозу ти завжди сльозою відгукувався -- слава тобі. Ти ніби й не любив поляків, але цю нехоть до них викликали в тобі їхні давні помилки, а через них на нарід твій, що його ти гаряче покохав, зійшли великі страждання: отже тієї нехоті причина лежить в тому, „Що ти багатьох кохав, о кохав багато”. Тож нехай над твоєю труною замовкнуть усі закиди, нехай тільки лунає сердечне слово: слава тобі. За помилки батьків сини не відповідають; тож не торкаймося тут давніх суперечок давно минулого; краще промовмо над цими останками братнє „любімося”.

Кожному було важко говорити: Сльози не давали говорити Костомарову, сльози заваджали Курочкіну і поляку Хорошевському.

Похорон скінчився о п'ятій годині по полудні. Могилу поета вкрили свіжі квіти. Після похорону вирішили українці прохати дозволу у влади, щоб перевести тіло поета в Україну. Домагалася цього й українська київська молодь. На Смоленському цвинтарі Шевченко пролежав два місяці.

За цей час щоденно правили по ньому там панахиду, а могила його вся потопала в квітах. Деякі Шевченкознавці подають, що майже вся московська преса відгукнулася на смерть Шевченка. О. Кониський заперечує це твердження, він пише: „...Що невідомо, з якої причини в

Петербурзьких часописах не було надруковано скорботної оповістки про смерть Шевченка,..." Все березневе число української „Основи” було присвячене поетові. З польських часописів лише „Курєр Віленьскі” озвався на його смерть. Деяка німецька преса помістила статті з фотографією. Умістив теплу згадку про Шевченка і Герцен у своєму лондонському „Колоколі”. Озвався також кількома теплими словами і улюблений Шевченків англійський письменник-гуманіст Дікенс.

Але з усього, що тоді було писано про нашого поета, безперечно найкращою була прониклива оцінка його діяльності, яку дав замовчуваний тепер росіянами видатний російський критик Аполон Григорєв. У квітневому числі журналу „Время” він писав: „Щодо краси і сили поезії багато хто ставить Шевченка врівень із Пушкіном і Міцкевічем. Ми підемо далі: у Шевченка сяє та гола краса поезії народньої, якої у Пушкіна і у Міцкевича лише іскорки блищать. Натура Шевченка світліша, простіша, щиріша від натури Гоголя, великого поета України, що поставив себе в фальшиве становище -- бути поетом цілком чужого йому побуту російського... Шевченко останній кобзар і перший великий поет нової великої літератури” (Зайцев). Зараз же по його похороні земляки, зібравшись на нараду, рішили клопотатись про те, щоб перевезти тіло поетове на Україну, щоб виконати його заповіт:

Як умру, то поховайте
мене на могилі,
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.

У квітні місяці прийшов дозвіл на перевезення тіла Шевченка в Україну. Супроводити труну поетову на Україну доручили молодим членам „Громади”: мистцеві-маляреві Григорієві Честахівському і студентові Олександрові Лазаревському, майбутньому українському історикові. 26 квітня на Смоленський цвинтар прибули українці великою громадою всі, хто тільки міг.

Відкопану труну вклали в другу масивну, цинову. Тут виступив та скінчив своє прощальне слово Куліш: глибокою і проникливою думкою в

майбутнє. „Наш єси, поете, а ми нарід твій і духом твоїм дихатимемо во віки і віки...” А коли молоді накрили труну китайкою, промовець казав далі: „З’явися, батьку, серед рідного краю під своєю червоною китайкою та згромадь навкруги себе сліпих, глухих і безязиких; нехай вони із мертвих уст твоїх почують твоє слово безсмертне та нехай, хоч помиляючись, почнуть говорити непозиченою мовою...”

27 квітня тлінні останки поета прибули до Москви, де їх внесли до однієї з церков. Зустріч була урочистою. Відправлено панахиди. Вже 2-го травня опівночі прибули до Орла. 3 травня вранці відправлено панахиду, на якій була вся орловська гімназія з педагогами й директором. Федір Лазаревський служив тоді в Орлі. Це він в 1847 р., отже чотирнадцять років перед тим, сердечно привітав Шевченка-солдата в далекому Оренбурзі. Вийшла також полкова оркестра, грала жалібний марш та українські пісні. Аж до кінця міста труну поета супроводив священник і всі, що прийшли поклонитися його тлінним останкам, а за містом відправлено ще одну панахиду в присутності великого натовпу.

Процесія ступила на українську землю, на тихі води, на ясні зорі. І тут по селах заголосили над труною жінки. Коло кожного села з натовпу виходила дівчина у вишитій сорочці, у запасці, з стрічками й вінком на голові і врочисто несла за труною переддань.

Це той, що за нашу волю боровся, передавали з вуст до вуст. „Батько Тарас повертається в Україну”. І не казали везуть ховать, а казали повертається, як про живого. Скромна зустріч відбулася ще й у Ніжені, в п’ятницю 5 травня тлінні останки поета прибули до поштової станції Бровари на лівому березі Дніпра за кілька кілометрів від Києва. О. Лазаревський і Г. Честахівський поїхали до Києва, щоб у справі похорону порозумітися з ріднею поета, яка вже поз’їздилася туди, та з місцевими активнішими українцями, його друзями і знайомими. Ніякої загальної української громадської організації в Києві тоді не було, але існувала студентська українська „Громада”. Місце похорону не було устійнене. Існувало кілька проєктів: Називали Аскольдову Могилу, цвинтар історичного Видубецького монастиря, урвисту високу гору Щекавицю над самим Дніпром, одну з найефектніших святих гір київських”. Молодь настояла на тому, щоб Шевченка поховали на Щекавиці. Варфоломей Шевченко на це погодився. Справді, в Києві це місце було і найімпозантніше і найвідповідніше поетовому бажанню, щоб з його високої могили:

...лани широкополі,
І Дніпро, і Кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.

У всякому разі над Дніпром. Вирішив це питання, як оповідає М. Чалий, Г. Честахівський. Він безапеляційно заявив, що він був при останніх хвилинах життя Шевченка і, коли запитав його, де його поховати, то покійний відповів „у Каневі”. Хоч це була неправда, як це пізніше ствердив Ол. Лазаревський, але сказане з благородною метою -- виконати заповіт поета і воно всім подобалось та відповідало бажанню Шевченка. Аргумент був вдалий, бо на Чернечій Горі під Києвом було місце, яке для його вже придбав Варфоломей, там де мала стати вимріяна поетом „хата над Дніпром”, яку тепер спочилому мала заступити „Хата-домовина”. Ухвалено було перевезти Тараса до Канева пароплавом. Але з великим сином України мав попроситися український Київ, а ще в п'ятницю 5-го травня ввечері ніхто не знав, у якій саме з київських церков поставлять його труну. Старші громадяни вирішили послати делегацію до генерал-губернатора кн. Васильчикова просити дозволу привезти труну до Києва, до однієї з церков. У делегації були знайомі небіжчика-поета: о. Петро Лебединцев, законовчитель другої київської гімназії і Варфоломей Шевченко. Головною дієюю особою в цих справах був інспектор названої гімназії М. Чалий, знайомий і майбутній біограф поета.

Князь Васильчиков дав дозвіл, а щодо церкви, в якій мали б поставити труну поета, відіслав делегацію до митрополита київського Арсенія. Той визначив найближчу до Дніпра невелику парафіяльну церкву св. Рождества. Генерал-губернатор заборонив будь-які промови в церкві й відповідальність за виконання його наказу поклав на о. Петра Лебединцева. Під час панахиди одна пані, вся в чорному, поклала на труну терновий вінок. Цей глибокий символ страждання, поетового терпіння промовив найкращою мовою без слів. Всім стало зрозуміле його значення.

Коли жалібна процесія вирушила з церкви до Дніпра, повторилося те, що було напередодні, знову процесія спинилася і знову раз-у-раз над трупом виголошували промови. Найкращі з них, як твердив М. Чалий, належали студентам: Олександрові Стоянову, Володимирові Антоновичу і Михайлові Драгоманову.

Пароплав чекав уже під парами коло мосту, а не коло пристані, бо через велику повінь пристань була закрита. Настав кінцевий момент прощання Києва з великим поетом. Останню промову виголосив тут над самим Дніпром М. Чалий. Він ствердив, що „муза нашого Кобзаря піднесла нарід в його власних очах і що вона завоювала нам право літературного громадянства... в родині слов'янських народів”. Прощання закінчилося там, де чотирнадцять років тому поліція вивела з порома на київський берег арештованого поета-революціонера.

Крім усієї рідні поетової та Честахівського й О. Білозерського разом із Шевченковою труною попливли до Канева і кияни: найдорожчий поетові з усіх друзів його М. Сошенко з дружиною, М. Чалий теж із дружиною й чимала група київських завязців-студентів. Плив з ним разом Тарасів поет Віктор Забіла. На другий день (8-го травня) пароплав приплив до Канева. Тоді на Дніпрі сояли води і тільки возом-драбиняком змогли перевезти тіло поета з пароплава на берег. Труну зустрів духовенство міста Канева й маса народу. На нарах внесли її до соборної Церкви. А на Чернечій горі копали яму-домовину студенти і прихильники поета.

Протягом двох днів сповіщено про похорон усю околицю. До Канева почали звідусіль сходитися люди. Ніколи, мабуть, Канів не бачив такої сили людей на своїх вузьких вуличках. Тисячі селян облягли собор, у якому надхнений духовний вітія -- о. Мацкевич виголошував своє надгробне слово... „Ось, браття-християни, перед вами світло, що світило всій Україні -- Тарас Шевченко”. Отець закінчив своє слово апострофою до великого небіжчика і до всієї України. „Так, в Бозі спочилий брате, бажання серця Твого сповнилося: Ти хотів жити в Каневі, от і зажив Ти тут до кінця віку. Благовій те до граду нашого, Україно, у нас покоїться прах Тараса Шевченка. Тут, на одній з найвищих гір Дніпрових, упокоївся прах його і, як на горі Голготі, що її видно всьому Єрусалимові й Юдеї, подібно Хресту Господньому водрузиться Хрест, що його буде видно по цей і по той бік нашого славного Дніпра.”

Після урочистої Служби Божої тисячні маси українських селян, недавніх кріпаків, кріпачок, широкою райдужно-строкатою стрічкою довго пливли з розташованого на горі Канева до Дніпрового набережжя, а перед ними пливла труна того, як вони казали, „чародія”, що „писав людям волю”. Яскраве проміння весняного сонця освітлювало цей неповторний образ, містерію прощання українського народу з своїм національним пророком, а коли цей барвний людський потік залив вузьке набережжя, то тлом-рамою

стали йому: зліва – сині Дніпрові хвилі, а праворуч -- буйна травнева зелень Дніпрових круч. Надвечір над „хатою-домовиною” Шевченка виросла велика могила, а її вкрили сотні малих сільських віночків, сплетених руками українських молодичь і дівчат. На могилі поставлено простий дубовий хрест.

У середині 80-их років на Шевченковій могилі замість дубового хреста поставлено дуже високий, гарної роботи залізний хрест із бронзовим, позолоченим рельєфом голови поета в профіль. Опанувавши Україну, большевицька влада зняла той хрест, і в 1931 р. його заступив незграбний стовп-обеліск. У 1939 р. споруджено тут великий пам'ятник із постаттю Шевченка, вилитою з бронзи і встановлено на постаменті на терасі високої вежі.

„Здалека, з лівого берега Дніпра видно цю крыту деревами чудового парку гору-могилу... Здалека бачать її всі ті, що плывуть повз Канів Дніпром. Мільйони українців із півдня і з півночі України припливали сюди приходили пішки і приїздили з заходу й зі сходу. Переважно припливали. Припливають і тепер і все припливатимуть, приїздитимуть і прилітатимуть на це святе місце національної прощі, що його зволилося поетові придбати собі над „святим Дніпром”, серед його мальовничих гір-круч. Дивиться поет звідси на всю Україну, якій віддав усі свої думки й почування.” (Зайцев).

На жаль тут на еміграції не всі визнають і приймають Його таким, як його цивілізований світ визнав, генієм українського народу. Псевдонауковець із Гарвардського університету опрокидує Шевченка, як генія-пророка, називає його „Чарівником”, „Шаманом”, „мітологом”, „анархістом”. Якщо такі „шевченкознавці” не признають Шевченка, то вони мусять повалити велетнів української науки: Івана Франка, Михайла Грушевського і багато інших. А їх характеристика поета інша. У своїй промові, виголошеній на Шевченковому святі 1903 року, Іван Франко, подібно як і Куліш, визнав Шевченка „володарем дум і керманичем поколінь” українських.

Підкреслюючи „високе почуття національного обов'язку” в Шевченка, його безмежну любов до України і водночас Шевченкову „гарячу ненависть і погорду до всіх ренегатів, до всіх тих, хто матір забуває”, Франко конкретизує й актуалізує Шевченкові візії й заклики і дошукується в них розв'язки на „великі та болючі політичні та суспільно-політичні питання про нашу національну самостійність, про можливість добитися нам повного права в своїй хаті і повної національної єдності”. І знову ж, надрукована в Києві

в 1-му томі матеріалів літературної спадщини Івана Франка, ця промова великого Каменяра не знайшла ніякого відгуку в совєтській дійсності. Такої ж самої долі зазнає, ясна річ, і промова Михайла Грушевського, виголошена в 38-мі роковини з дня смерті Шевченка, 1909 р. у Львові, що є ній цей засуджуваний ще й досі в совєтській науці за „буржуазний націоналізм” видатний український історик, основоположник української історичної науки визнає Шевченка „святим прапором нашої національної одности, одним із найвизначніших символів української спільноти, одноцільности України й українського життя”.

„Все йде, все минає” ... Але він буде так довго безсмертний, як довго існуватиме Україна. Це ж бо він сказав своєму народові все, що йому треба знати, щоб увійти „в народів вольних коло”, щоб досягти повної самостійности. Але заповіт його ще не здійснився. Він, що сам себе закликав, стоїть над Дніпром і над широкополими ланами обох його берегів і жде того „слухного часу”, коли від закляття звільнить його свого пророка-вождя, український нарід дня, коли...

...понесе з України
У синєє море
Кров ворожу,...

„Визвольний Шлях” книга 7, липень, 1989.

Бібліографія

Шевченко, Тарас: „Кобзар”, 1840-1940. Нью-Йорк, „Дніпро”, 1953.

Шевченко, Тарас. „Твори”. 2-ге доп. вид. 14 томів, (Том XIII). Чикаго, М. Денисюк, 1959-1963.

Шевченко, Тарас. „Кобзар”. Ред. статті й пояснення д-ра Л. Білецького. Т. 4. Вінніпег, „Тризуб”, 1953-54.

Зайцев, Павло. „Життя Тараса Шевченка”. Мюнхен, НТШ, 1955, стр. 399.

Іваненко, Оксана. „Тарасові Шляхи” (роман). Київ, Держ. вид-во, дитячої літератури УРСР, 1961, стр. 796.

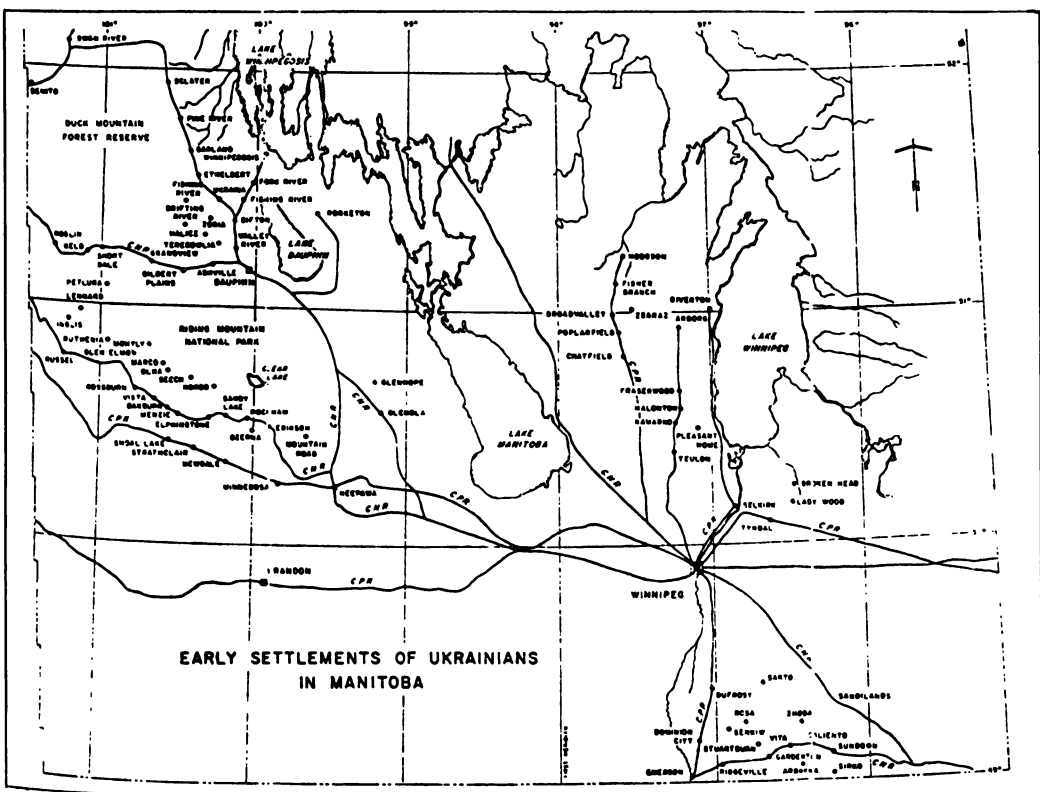
Д-р Михайло Боровик

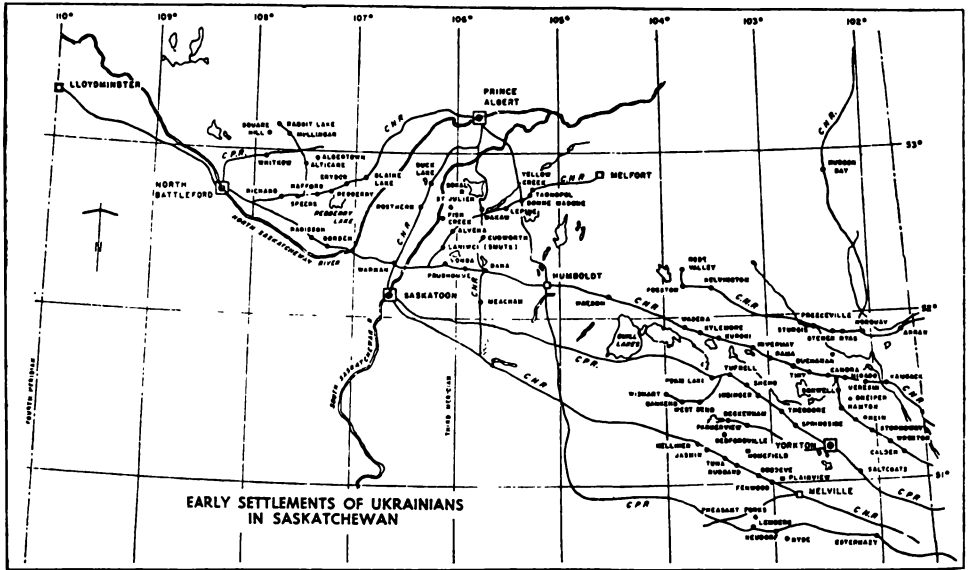
25. Т. Шевченко в домовині, 26 лютого 1861 р.
(рисунок з натури)

На цьому я закінчую цю свою працю, здаючи собі справу що вона не є досконалою, бо в одній книзі неможливо охопити все кольорите і багатогранне життя наших людей в Канаді на протязі ста років. Все ж я намагався описати головні здобутки українців за століття в цій нашій новій країні. За недоліки хай мені читач вибачить, а як колись буде писатись книга „200 років Українців в Канаді” то може моя скромна праця послужить для майбутніх істориків бібліографічним джерелом.

М.Б.
Оттава, листопад, 1990.

26. Перші поселення українців в Манітобі.

27. Перші поселення українців в Саскачевані.

28. Перші поселення українців в Альберті.

ПРАЦІ Д-РА МИХАЙЛА БОРОВИКА
аруковані від 1960-1990 рр.

Українська преса у Східній Канаді. Оттава, Бібліотека Оттавського Університету, 180 стр. машинодруку (М.А. Теза). 1960. (Автор зібрав понад 90 періодичних видань, подав докладний бібліографічний опис та характеристику кожного зокрема).

Українці і Національний Музей Канади. (Вільне Слово, 1960, ч. 10.)

Початки української преси в Канаді. Мюнхен, 1961. (Український Самостійник, ч. 49, стр. 27-29, 1961.

Шевченко в англомовних енциклопедіях і біографічних словниках. Торонто, К. НТШ, 1962. (Збірник. Матеріалів наукових конференцій К. НТШ, ч. 6. стр. 100-111.) Доповідь прочитана на Шевченківській Сесії К. НТШ в 1961 р. в Торонті.

Шевченко в англомовних енциклопедіях і біографічних словниках, 1962. (Гомін України, ч. 32, ч. 38.)

Чого бракує українським історикам в США? (Гомін України, 8 лютого, 1964.)

Українці на Конференціях Канадських бібліотекарів. (Гомін України, 27 червня, 1964.) (Автор брав участь, як офіційний делегат Бібліотеки Національного Музею Канади.)

20-та Конференція Об'єднання Канадських Бібліотек. Торонто, 26 червня до 1-го липня, 1965 р. (Автор брав участь, як офіційний делегат Бібліотеки Канадського Музею в Оттаві), Торонто, „Гомін України”, 17 липня, 1965 р.

Київські Неоклясики: Микола Зеров, Павло Филипович і Михайло Драй-Хмара. (Доповідь виголосив д-р М. Боровик, на запрошення Пласт-Приятю в Оттаві, 8 травня, 1965 р.)

Київські Неокласици: М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара. (Доповідь прочитав д-р М. Боровик на 14-ій Науковій Конференції К. НТШ в Торонті, 10 жовтня, 1965 р. Програма)

50-річчя Української преси в Східній Канаді. (Гомін України, 1965. ч. 11, стр. 11-12.)

Стан українського селянства у 20-му столітті. (Гомін України, 1966. чч. 19, (30, 4), стр. 9), 20 (7, 5) стр. 23, (23, 5) стр. 12.); 24. (4, 6) стр. 12; 26. (18, 6) стр. 12; 27. (25, 6.) стр. 12; 28. (2, 7) стр. 12; 29. (2, 7) стр. 12, 1966. (8 частин)

Конференція Спеціальних Бібліотек у Нью-Йорку, 28 травня до 1-го червня, 1967 р. (Гомін України, 1967. ч. 28, стр. 6) (Автор брав участь, як делегат Бібліотеки Канадського Музею в Оттаві.)

Відзначено 50-ліття Українського Вільного Університету. (Канадійський фермер. 11 березня, 1971, стр. 6.)

В Оттаві відзначено 50-ліття УВУ. (Гомін України. 1971. ч. 13, стр. 6.)

Рік праці ЛВУ в Оттаві. (Гомін України. 1971. ч. 19, стр. 3, 7.)

У 30-річчя УПА; свято УПА в Оттаві. (Гомін України. 1972. ч. 47, стр. 3)

70-літній Ювілей „Канадського фермера”. (Вільний Світ; Американське видання Канадійського фермера, друга частина чч. 28, 29, 30, 1973, стр. 17-18.)

70-літній Ювілей „Канадійського фермера”. (Канадійський фермер, 2-га частина, 1973. чч. 28, 29, 30, стр. 17-18.)

Родинна і товариська хроніка; 25-ть літній ювілей п-ва Г. і Є. Малинівських в Оттаві, 2-го грудня, 1972 р. (Гомін України, 1973. ч. 8.)

З життя ЛВУ: Рік праці ЛВУ в Оттаві. (Гомін України, 1973, ч. 24.)

У поклоні сл. п. Степанові Бандері, (Гомін України. Листопад, 1976.)
(згубив дату числа газети. Доповідь виголосив д-р М. Боровик, для членів ЛВУ в Оттаві, жовтень, 1976 р.)

Пожвавлення праці в Оттаві. (Гомін України. 1976. ч. 38, стр. 9.)

Рік праці ОУВФ в Оттаві. (Гомін України. 1976. ч. 19, стр. 2.)

Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді. Мюнхен, УВУ, 1977. 341 стр. 3 карти. (Україніка діаспорна, том 2; докторська дисертація.)

Загальні збори ОУВФ в Оттаві. (Гомін України, 1977. ч. 24, стр. 9.)

Родинна і товариська хроніка: 25-ть літній ювілей п-ва П. і С. Кіяшуків в Оттаві, 30 жовтня, 1976 р. (Гомін України, 1977, ч. 12, стр. 12.)

Українська еміграція до Канади і її преса. (Гомін України, 1979. ч. 16, стр. 6, ч. 36, стр. 10, стр. 15.)

Українці Едмонтону: (заклик до українців Едмонтону, щоб перевибрали до Федерального парламенту в Оттаві Степана Папроского. Стаття підписана „Друзі та приятелі Ст. Папроского в Оттаві”). (Гомін України, 1979. ч. 22, стр. 8, і фото.)

Річні збори відділів ЛВУ: Оттава, Онт. (Гомін України, 1979, ч. 28, стр. 15.)

Рік праці ОУВФ в Оттаві. (Гомін України, 1980, ч. 21, стр. 16.)

Відділ ЛВУ в Оттаві, Онт. Торонто, Головна Управа ЛВУ, 1984. (Нарис історії ЛВУ в Оттаві у 25 річчя Відділу в Оттаві, реферат прочитаний в Оттаві, 1980, 14 стр. машинопису.)

Спроби українсько-польського порозуміння; з нагоди облоги Відня й участь козаків, 1683-1983. Оттава, 21 стр. машинопису. (Реферат виголошений для ЛВУ в Оттаві, 1983 р.)

Огляд українсько-польських стосунків. Торонто, „Гомін України”, 1984. чч. 28, 11. 7., стр. 10. ч. 30. 28. 7. стр. 10-11. ч. 31/32, 1. 8. стр. 10. ч. 33/34, 22. 8. стр. 10-11.)

Галицька Соціалістична Советська Республіка, 1920 р. Оттава, 1978. 10 стр. (Реферат прочитаний 16. 11. 1978 р. для членів ЛВУ в Оттаві, головою Відділу п. Ярославом Казанівським.)

Перша Большевицька окупація Галичини в 1920 році. Присвячую св. п. тим, які своє дорогоцінне життя віддали в обороні Чину 1 листопада ... Торонто, „Наша Мета” ч. 44, 10 листопада, 1989 р.

Галицька Митрополія, її історичний нарис; 1000-ліття Хрещення Русі-України. „Наша Мета” ч. 21-24, 4-го-18 червня, 1988 р.; „Визвольний Шлях” кг. 8, серпень 1988 р. стр. 927-943. іль. „Свобода”, 1988. чч. 176, 20 вересня, ч. 180, 21 вересня.

Шевченко після заслання, 1857-1861; в 175-ту річницю народження генія українського народу Тараса Шевченка. „Наша Мета” ч. 9-12, 11 березня - 12. 1989 р.; „Визвольний Шлях”, кн. 7. липень, 1989. ст. 848-861.; „Література і Мистецтво” (місячний додаток „Гомону України”), ч. 9-11, вересень-листопад, 1989 р.

Похорон Тараса Шевченка. „Визвольний Шлях” книга 7 (496) липень, 1989.

БІБЛІОГРАФІЯ

Безхлібник, Василь. *Участь українців в розбудові Канади. „Альманах Календар „Гомону України”, на 1959 рік*. Торонто, Гомін України, 1959, стр. 54-59.

Білецький, Леонід. *Українські піонери в Канаді, 1891-1951*. Вінніпег, Комітет Українців Канади, 1951, 120 стр.

Боровик, Михайло. *Українсько-Канадська преса та її значення для української меншини в Канаді*. Мюнхен, УВУ, 1977. 341 стр.

Бритійська Колумбія і українці, з нагоди 30-річчя існування 20-го Відділу Товариства Взаємної Помочі, у Ванкувері, 1927-1957.

(Ванкувер) Товариство Взаємної Помочі, 20 Відділ (1957) 199 стр.

Войценко, Ольга. *Літопис українського життя в Канаді*. Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, Едмонтон, Канадський Інститут Українських Студій, 1961-1986, 7 томів.

Волинець, С. *Українці з гордістю зустрічають 100-річчя Канади. „Календарний Альманах „Українського Голосу” на 1967 рік*. Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1967.

Гудуляк, Михайло. *Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски, історично-географічний нарис*. Ванкувер, Накладом автора, 1967.

Гуменюк, Іван. *Мої спомини, до розвитку організованого життя українців у Східній Канаді*. Торонто, 1957.

Енциклопедія українознавства, словникова частина. Мюнхен, „Молоде Життя”, том. 3, (1959).

З. Я. *Участь українців в політичному житті Канади. „Альманах Календар „Гомону України”, на 1959 рік*. Торонто, Гомін України, 1959.

Золотий Ювілей Товариства „Просвіта” в Форт Вілліямі, Онт. 1906-1956, статті і спомини з нагоди 50-літньої діяльності. Вінніпег, Товариство „Просвіта” в Форт Вілліямі, 1956.

Іванис, В. і Гуменюк, Т. *Українська Автокефальна Православна Церква. „В пам'ять посвячення Української Православної Катедри св. Володимира в Торонті, 22 травня 1955 року”.* Торонто, Українська Православна Катедральна Громада, 1955.

Історія української еміграції в Канаді, за час від 1890 до 1930 року. Вінніпег, 1930.

Іжик, Семен. *Перша Українська Католицька Митрополія в Канаді, 12 лютого, 1957.* Вінніпег, Митрополичний Ординаріят, 1957.

Казимира, Богдан. *Перший василіянин у Канаді.* Торонто, Українське видавництво „Добра Книжка”, 1961.

Кобзей, Т. *Роля й доля українських робітників у Канаді.* „Календар-Альманах „Українського Голосу”, на 1967 рік”. Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1967.

Ковбель, Семен. *Пропам'ятна книга Українського Народного Дому в Вінніпегу.* Вінніпег, Укр. Народний Дім, 1949.

Когуська, Наталка Л. *Чверть століття на громадській ниві, 1926-1951, історія Союзу Українок Канади.* (Вінніпег, Союз Українок Канади, 1952.)

Комітет Українців Канади, Відділ у Монреалі. *Пропам'ятна книга з нагоди відзначення 75-ліття поселення українців у Канаді і 100-ліття Канади.* Монреал, 1967.

Комітет Українців Канади. *Збірник матеріалів і документів у 25-ліття діяльності КУК, 1940-65.* Вінніпег, КУК, 1965.

Липовецький, І. *Українська еміграція в Новому Світі.* „На чужині”, Календар, 1947. Авгсбург, Українська Книгарня, 1947.

Лучкович, М. *До 70-ліття українського поселення в Канаді „Український самостійник”.* Мюнхен, ч. 9, вересень 1961.

Марунчак, Михайло Г. *Біографічний довідник до історії українців Канади*. Вінніпег, УВАН, 1986.

Марунчак, Михайло Г. *Студії до історії українців Канади*. Вінніпег, УВАН, 1964-67, 2 томи.

Нелин, Іван. *Перші кроки піонерів Українського Торонта*. „Календар-Альманах Українських Канадійських Підприємств і Професіоналістів, 1957.” Торонто, ОУКППТ, 1957.

Николяк, Дм. А. *Короткий історичний нарис Українського Народного Дому в Торонто, з нагоди 35-річчя праці Товариства*. Торонто, УНД, 1953.

Пам'ятна книга з нагоди золотого ювілею (1916-1966) храму св. Архистратига Михайла в Монреалі. (Монреал, 1966).

Пропам'ятна книга оо. Василіян у Канаді. Торонто, Видавництво Отців Василіян, 1953.

Романів, Семен. *Історія Українського Запомогового Братства св. Николая в Канаді*. „Альманах золотого ювілею, 1905-1955.” Вінніпег, Братство, 1957.

Рудницький, Ярослав. *За новий статус української мови в Канаді*. „Слово на Сторожі”, Вінніпег, ч. 5, 1968, стр. 15-25.

Рудницький, Ярослав. *Українці Канади і концепція двох канадських націй*. „Український Самостійник”. Мюнхен, рік 18, ч. 10, 1967.

Савчук, С. В. *Автокефалія Української Православної Катедри св. Володимира в Торонті, 22 травня 1955 роки*. Торонто, 1955.

Світлій пам'яті Василіян -- піонерів, 1902-1962. Мондер, Алта, 1963.

Сосновський, Михайло. *Вклад нової еміграції в українське життя у Канаді, думка з приводу десятиріччя появи „Гомону України”*. „Альманах-Календар, у 10-річчя „Гомону України”, 1948-1958.” Торонто, 1958.

Сосновський, Михайло. *Українська етнічна група в Канаді -- якою вона є сьогодні і які її перспективи?* „Календар-Альманах”, ОУКППТ, 1957.

Сосновський, Михайло. *Українське робітництво й напрямні політики нашої спільноти в Канаді*. „Альманах золотого ювілею, 1905-1955”. Вінніпег, Українське Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957.

Тесля, Іван. *Розселення українців у Канаді*. „Альманах золотого ювілею, 1905-1955”. Вінніпег, Українське Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957.

Тесля, Іван і Юзик, П. *Українці в Канаді -- їх розвиток і досягнення*. „Український Самостійник”. Мюнхен, рік, 18, ч. 10, 1967. ч. 11, ч. 12, 1967, ч. 1, січень, ч. 2, 1968.

Томашевський, Тома. *В 50-річчя першого плугатора на українській ниві в Канаді*. „Канадійський Фармер”, (ювілейне число), Вінніпег, рік 51, ч. 48, 30 листопада 1953.

Топольницький, Василь. *Українська кооперація в Канаді*. „Український Самостійник”. Мюнхен, ч. 9. вересень, 1961.

Українське Національне об'єднання Канади, Філія в Судбурах. Ювілейна книга, 25-річчя Філії УНО в Судбурах. (Вінніпег) Філія УНО, Судбури, Онт. 1957.

Фесенко, М. *Українські євангелики в Канаді*. „Український Самостійник”, Мюнхен, рік 19, ч. 2, 1968.

Чумер, Василь. *Спомини: переживання українських переселенців в Канаді, 1892-1942*. Едмонтон, (1942).

Ювілейна Книга „Нового Шляху”, 1930-1955. „Календар-Альманах, на 1956-57 р.” Вінніпег, Українська Національна Видавнича Спілка, 1956.

Ювілейний збірник статей і звітів для історії і прийдешніх поколінь Торонто, ЛУКЖ, Східньої Канади, 1957.

Юзик, Павло. *Завдання українців Канади*. „Український Самостійник”, Мюнхен, рік 12, ч. 9, 1961.

IHAËKC

- Andreychuk, Raynell 113
Baer, Gertrud 356
Bogdanic, Mary 368
Borowyk, Daria 329
Borowyk, Michael 132, 149, 329, 334,
335, 355, 356, 358, 364, 365,
368, 371
Bowker, R. 389
Brezhnev 142, 143
Bucyk, Johnny 113
Cattell, Jacques 389
Chornovil, V. 136, 140
Churchill 146
Clark, Joe 111
Connolly, John J. 321
Crepeau, Frank 140
Diefenbaker, John 92, 131, 132, 136,
138, 149
Diefenbaker, Olivia 151
Dillon, Edward 141
Dziuba, Ivan 136, 140
Eleniak, Wasyl VI, 31
Fugol, H. 149
Gibbon, T.M. 309
Gorbachev 112
Gowda, Michael 116
Hauchaft, H. 387
Hnatyshyn, John 139
Hnatyshyn, Ray 108, 112
Hors'ka, Alla 136, 140
Iluk, M. 37
Jacob, Alain 140
Jedrzejewich 390
Khrushchev 144
Kissinger 144
Kosygin 345-351
Kulachkowsky, J. 37
Kuntz, Stanley J. 387
Kurelek, William 113
Lomer, R. 368
Lypkivsky 105
Mandziuk, Nicholas 96, 334, 335
Martin, Keith 132
Mazankowski, Don 103, 112, 114
McNikol, Roland 321
Morisset, Auguste-M. 368
Moroz, Valentyn 136, 140, 347
Mstyslav 105
Mulronev 114
Munscher, Helene 355
Nixon 142, 143
Oleskow, Josef 13
Paproski 112
Pearson, L.B. 31
Plushch, Leonid 141
Polonska-Wasylenko, Natalia 355
Pylypiw, Ivan VI, 31
Roy, Ann 368
Rudenko, Leonid 149
Sakharov, Andrei 136, 140, 142, 143
Schreyer, Ed 358
Sharpe, Mitchell 145
Sheptitsky 105
Shevardnadze 114
Shevchenko, Taras VI, 20, 106, 116,
139, 146
Shipley, Joseph T. 385, 387
Shtohryn, M. 368
Shuchevych, Yuriy 136, 140, 141
Shumuk, Danylo 105, 112-115
Sifton, M. 28
Slipyj 105
Smith, Horatio 386
Solzhenitsyn, Alexander 140, 143, 145

Sopinka, John 113, 303
Stalin 144
Starr, Michael 139, 329, 330
Terelia, Yosef 105
Trudeau, E. 346, 347, 350
Wilson, Michael 107
Yusyk, Paul 139
Авраменко, Василь 179, 221
Адамс 10
Аксаков, Сергій 432, 433
Александрер 11
Александров, Володимир 53
Алексій 414
Аменде, Евальд 285
Ангелович, А. 416, 417
Андре, Гарві 297
Андрейчук, Давид 263
Андрейчук, Рейнел 304
Андрієвський 157
Андріїшин, Йосиф 46, 238
Андріяшин, З. 189
Андріяшин, М. 189
Андрузько, Юрій 430
Андрусишин, А. 94
Андрусишин, Зенон 263
Андрусишин, Константин Генрі
178, 244, 245, 384
Андрусишин, С. 243
Андрусів, П. 172
Андрусяк, Ник. 389
Андрухів, М. 362
Андрухович, К. 52
Анкевич, А. 396
Антоній 414
Антонович, Володимир 399, 445
Антонович, Катерина 172
Антонович, Мирослава 190
Апонюк, Наталка 246
Арделлі, Н. 204
Аронєць, Ірена К. 175
Арсенич, Мирон Д. 18, 34, 76
Арсенич, Я.В. 62, 65, 84, 275
Арсеній 445
Артемовський, Семен 432
Аселтайн, Волтер А. 299
Асельстайн, В.М. 313
Атаназія 66
Атанасій 412, 415
Афанасьєв-Чуж, О. 441
Ахтимійчук, Богдан 175
Ахтимійчук, Михайло 175
Баб'як, П. 326, 362
Бабин, Едвард 81
Бабинець, Богдан 262
Бабич, Андрій 175
Бабич, Вейн 264
Бабюк, Василь Н. 253
Бабяк, П. 158, 175
Багрянний, І. 169, 219
Бадені, Ст. 399, 400
Базилевич, А. 325
Байда, Дмитро 283
Бала, Орися 199
Балан, Ірка 188
Баліцький, З. 400
Баляс, Володимир 170
Бандера, С. 391
Барабаш, Мр. 90
Барабаш-Кравців, Марта 190
Бараль, Арнольд 410
Баран, Богдан Т. 175
Баран, Михайло 409, 410
Баран, Олександр 241
Баран, С. 397
Барвінський, Василь 196
Барвінський, О. 399
Барвінський, Ярослав 359
Барилко, Василь 264
Барка, В. 169
Бартків, Мк. 90

Бартків, Роман 175
Бас, Михайло 175
Басараб, І. 65
Басса, Филип 190
Бацманюк, Юліян 170
Бачинський 18
Бачинський, Володимир 398, 416
Бачинський, З. 274
Бачинський, М. 58
Бачинський, Микола Володимир 290
Бачинський, О. 58
Бачинський, Ф. 261
Бачинський, Юліян 69, 241
Башчук, Пр. 90
Безручка, Марко 408
Безубків 362
Безубко, Софрон 90
Безхлібник, В. 90, 117, 326, 362
Бейкер, Волтер 361
Белес, Ричард 213
Бельський, Юрій 211
Бельський-Стеценк, Іван 175
Бенет, Р.Б. 284, 286
Бенеш 158
Бенеш, Ярослав 281, 284
Бені, Джек 228
Беннет, Клод 360
Бербенець, Елеонора 199
Березенець, Олена 175, 200
Березовський 18, 179
Бескид 165
Беліш, Марта 303
Бень, Василь 182
Бень, Мирослава 182
Бирнс 381, 387
Битий 411
Битинський, Микола 172, 175
Біггар, Р. 278
Біда, Константин 248, 317, 319, 321
Бідняк, Микола 172
Білак 117
Білак, Я. 282
Білаш, Борислав 71
Білаш, Люба Маруся 200
Білецька, Надія 175
Білецький, Леонід 11, 158, 166, 241
Білінський, Андрій 68
Білінський, Володимир 166, 262, 314
Біліновський 59
Білозерська, Надя 436
Білозерський, В. 441, 442
Білозерський, О. 446
Білокрила, Ольга Марія 175
Білошицький, Лев 200
Білунський, Мих. 283
Білянський 416
Біляр, Василь 175
Благий, В.М. 254
Блаженко, Микола 211
Бобенберг 393
Боберський, І. 239
Бобжинський, М. 399
Бовер, Іван 264
Богдан, Форвін 175
Боголюбський, Андрій 406, 411
Богомолець 85
Богонос, Володимир 178, 190, 216
Богонос, Йосиф 62
Боднар, Гас 264
Боднарчук, А. 62
Боднарчук, Іван 71, 72
Бодруг, Іван 57-59
Бодяньський, О. 432
Боеслав 413
Бойко, М. 326, 375
Бойко, Максим 243
Бойко, Осип 300
Бойчук 90

- Бойчук, Б. 169
Бойчук, Василь 263
Бойчук, Е. 353
Болахівський, Петро 200
Бонк 89
Бончевський 52
Борден, Р.Л. 30, 34
Борецький 100
Борецький, Ізидор 182, 320, 362
Борецький, Петро 211
Боровик, Дарія 150, 153, 236, 237,
305, 306, 309, 313, 317, 319,
331, 340, 359-362
Боровик, Ірина 307
Боровик, Лариса 120, 121, 305, 308,
309, 313, 359, 362
Боровик, Михайло IV, 90, 119,
121-123, 127, 129, 242, 259, 262,
305, 306, 313, 314, 320, 323,
328, 331, 336, 340-344, 351, 353,
354, 357, 359-363, 367, 369,
371-375, 377-379, 381, 390-392,
405, 411, 424
Боровик, Михась Андрій 307
Боровик, Роман 150, 313, 319, 359,
362, 305-308, 311
Боровик, Стефанія 307
Боровська, Ольга 255
Боровський, Михайло 255
Бородач, В. 326
Босий, Михайло 264
Ботюк 258
Боянівська, Марія 211
Бравер, А. 395
Бравн, Волтер 269
Брегент, Христина Олена 190
Бреадень, Остап 181
Бризгун-Соколик, Оксана 190
Брик, О. 169
Брилинський, В. 70
Бринявський, Василь 249, 320
Бріттен, Джой 200
Бровченко, В. 405
Брода, Володимир 264
Бродбент, Ед 297
Бручезі 43
Брюлов, Карло 388, 429
Бубнюк, Ірина 200
Бубнюк, Я. 178
Будка, Никита 33-37, 44, 45, 60, 61,
421
Будний, Борис Любомир 222
Буйняк, О. 245
Буйняк, Теодозій 90, 158
Буйцун, Анна 249
Бурггарт, Вольфрат 251
Бургдорф, Іван 59
Бурі 35
Бурсак 161
Бучка 157
Бучко, Іван 88
Буячок, І. 188
Ваврик 263
Вавринюк, Р. 271
Вакуловський, В. 159
Валько, Іван Р. 211
Василенко, Ростислав 212, 216,
219, 309, 321, 353, 360-362, 377,
392
Василишин, Б. 188
Василишин, Є. 160
Василій 64, 100
Василь, Софронів 164
Васік, Володимир 221, 222
Васілевський, Л. 400
Васільчиков 445
Вассіяна, Ю. 166
Васьків, Семен 212
Васькович, Г. 362
Вахно 221

Вашук, Генрик 264
Велигорський, Мирослав 313
Великий, Володимир 412
Вельгаш, Ірина 100
Венгер, М. 70
Веренич, Едвард 264
Веретельник, Роман 248
Вертипорох, Е. 93
Вертипорох, Євген 241
Весоловський, Іван Богдан 220,
222
Винниченко 383, 384
Вівсяник, Андрій 59
Віебе, Г.Д. 246
Вілсон, Майкл 100, 153
Вільк 89
Вільк, Яр. 158
Вільчек, Бернард 415
Вінтер, Лодомерія 396
Вітовський, Дмитро 401, 407
Вовчок 383, 384
Вовчок, Марко 166
Вознесенський, Лайол 265
Войнаровський, Т. 395, 396
Войценко, Ольга IV, 33, 242
Войчишин, Іван 359
Войчишин, Петро 351
Войчишин, Юлія 317, 320, 321
Волиняк, Петро 165
Воліон, Лінда 188
Волконський, С. 432
Волл, Василь 298, 299, 317, 319, 361
Володкевич 416
Волохатюк, Василь 298
Волохатюк, Тарас 162
Волошин, Т. 158
Волчанський, В. 353
Волянський, Іван 52
Воробець, А. 62
Воробець, Йосип 76
Воробець, Михайло 76
Воробець, Павло 76
Воробець, Петро 76
Вшехпольські, Пегльонд 401
Гаверчук, Дейл 265
Гавреляк 231
Гавриїл 413
Гаврилів, Никола 77
Гаврилів, Параня 77
Гаврилів, Стефан 77
Гаврилюк, Василь 42
Гаврилюк, Марія 212
Гаврилюк, Михайло 57, 68
Гаврилюк, Павло 120
Гаврилюк, Ф.Т. 62, 65
Гавриляк, Василь 287, 299
Гай-Головко, Олекса 164
Гайворон, Зоряна 102
Гайдарівський, В. 169
Гаклян, Петро 57
Галаган, Гр. 432
Галай, Тед 212
Галер 401
Галинка, Денис 223
Галл, Р. 15
Гандельсман 395
Ганевич, П. 68
Ганушевська-Козак, Анна Квітка
190
Гарасевич, Михайло 416
Гарасимчук, Параня 191
Гармаш, Б. 166
Гарук, Роман 182
Гассин, Юрій 178
Гвоздецький, М. 189
Гельферт, Й.А. фон 396
Генделмен, Сідней 360
Германюк, Максим 43, 46
Геродот V
Герцен 443

Гетьман, Михайло 280
Гец, Ольга 168
Гикавий, Г. 62, 65
Гикавий, Павло 62
Гись, Марія 212
Гірник, Б. 90
Гірняк, Іван 210
Гірняк, Й. 169
Гладилович, Адольф 35
Гладкий, Микола 68
Гладун, Онуфрій 68
Глинка 157
Глинка, Антін 85, 86-88, 293-297
Глинка, Ізидор XI
Глібович, Олена 99, 184, 189
Глуховецький, Андрій 84
Гнатиків, Лесь 354
Гнатишин, Герда 312
Гнатишин, Іван 153, 189, 299, 312,
313, 332
Гнатишин, Карл 312
Гнатишин, Рамон 153, 299, 300,
306, 312, 313
Гнатишин, Рей 339, 362
Гнатюк, Юрій 182
Гоголь 443
Гоголь, М. 381, 384, 387
Голинський, Михайло 200
Голіян, Дарія 317
Голіян, Емілія 362
Голіян, Віра 304
Головацький, Василь 273
Головач, Амброзій 191, 245, 288,
328
Головко, Юрій 180
Голубенко, П. 169
Голок, Іван 186
Гоменюк, Вилф 265
Гонеймен, Радний 279
Гончаренко 289
Гора, Ота 343
Горак, С. 390
Горгота, Мар'ян 326
Гординський, С. 169
Гордієв, Ігор 243
Гореславич, Олег 1
Горій, Симеон 413
Горн, Ван 30
Городовенко, Нестор 180, 191, 196,
207, 282
Горошко 283
Горошко, Михайло 78
Гошовський, Богдан 166, 257
Гошуляк, Йосип 129, 201, 321, 325,
326
Граб, Ольга 419
Григорєв, Аполон 443
Григорович, Андрій IV
Григорович, О. 282
Григорчук, Михайло Никола 291
Гриневич, М. 283
Гринів, Антін 120, 121, 340
Грицишин, Карло 191
Грушевський, Михайло 399, 447,
448
Грушецький 339
Грушка, Григорій 52
Губицький, Тарас 178, 191
Гузар, Наталка 175
Гузій, Ірина 307
Гуйн 407
Гуляй, І. 160
Гультай, В. 160, 221, 282
Гуменюк, І. 169
Гуменюк-Василенко, Марія 201
Гумінілович, Михайло 67
Гумунілович, Степан 183, 321
Гунькевич, Дмитро 161, 211, 214
Гура, Матей 43, 66, 67
Гусин, Левко 158, 220, 223

Гута, Матей 90, 158
Гуцуляк, В. 325, 326
Гуцуляк, Лідія 245, 246
Гуцуляк, Михайло IV, 10, 236
Гуцуляк, Орест 245, 246
Гуцуляк, П. 261
Габір 152
Гайовський, Нестор 309
Галан, В. 220
Гарбіш, Іван 78
Гарбіш, Микола 78
Гарбіш, Стефан 77
Гарбіш, Фред 78
Гарнер, Брус 175
Геник, Кирило 16, 18, 53, 54, 57, 67
Геник-Березовський, Юліан 157,
247
Гердан-Заклинська, О. 179
Герич, Ю. 325, 352, 353
Германос 63
Гертруда, А. 393
Герц 388
Гете 401
Гломбінський, Станислав 400
Гой, Люба 223
Гой, Петро 352
Голуховський, Агенор 5, 397, 398
Голяш, Степан 129
Гольденвайзер 57
Гонта 381
Горчинська, Грейс Маріяна 191
Господин, Марія 210
Гошко, Тимко 62
Грабец 397
Грегорі, Леся 232
Грей 279
Гресько, Донна 191
Грецький, Вейн 266
Гросман, Алан 258
Гужда, Галина 210
Гужда, Михайло 211
Гузенко, Ігор 88
Гураль, Соня 212
Дальний, Мар'ян 326
Данило 393, 412
Данилович, Богдан 166
Данилович, Дідусь 166
Даннінг, Д. 175
Данте 401
Данчук, Андрій 182
Даревич, Дарія 175
Дацьків, Т. 84, 89
Дашинський, І. 400
Дашинські, Ігнаці 4
Дежарден, Альфонс 256
Дейвис 291, 297
Дейлі, М. 15
Деляре, А. 43
Денко 224
Деркач, Іван 340
Дешен 258
Дзюба, Степан 30, 93, 118, 124, 288
Дзюбанівська, Оля 182
Дидик, Созонт 43
Дитиняк, Марія 188, 189, 191
Дідушицький 292
Дідюк, Василь ІХ, Х, 90, 362, 377,
391, 413
Дікенс 443
Дікур 361
Дікур, Іван 296, 305
Діфенбекер, Джон 91, 92, 94,
117-122, 124, 126-130, 150-154,
156, 221, 261, 297, 299-301, 306,
309, 328, 339, 361, 378, 379
Діфенбекер, Олівія 120, 151
Длябога, Михайло 181
Дмитерко, Т. 162, 170
Дмитренко, Михайло 170, 173
Дмитришин, В. 390

Дмитрів, Нестор 29, 41, 42, 53, 187
Дмитрович 161
Дмитрук, Ігор 175
Дмовський, Роман 400, 401
Дніпровий, Борис 224
Доброліж, Вадим 171
Доброліж, Валентин 192
Довганюк, Володимир 210, 212
Довгорукий, Юрій 406, 411
Довженко, О. 223
Донцов, Дмитро 249
Дорошенко, Дмитро 89, 241, 381,
388, 395
Дорундяк, Іван 15
Досвітній, Олесь 409
Доячек, Чарлз 360, 362
Драган, Андрій 93
Драгоманів 399
Драгоманів, Михайло 273, 445
Друл, Марця Тереса 187
Дрю 286
Дрю, Джордж 88
Дубик, Григорій 283
Дубляниця-Гузар, Маркіян 201
Дудар, Роман 68
Дудич, Андрій 201, 203, 225
Дузен, Томас Ван 119, 306, 328,
360, 361
Дунаєвська, Євгенія 224
Дунаєвська, Леся 223
Дунаєвський, Борис 224
Дунаєвський, Сергій 224
Дутчак-Бедрій, Євгенія 213
Душенько, Дмитро 68
Дяків, Ірена 175
Дяків, Теодор Михайло 175
Евстахія 323
Едінгер, Йосиф 67
Епп, Джейк 308
Єлиняк, Василь III, IV, X, 13,

20-22, 308
Єлисавета II 186
Ємець, Василь 216
Ємиць, Дарія 175
Жан, Йосафат 43, 229
Желіговський 441
Жемчужніков, Л. 441
Жила, Любомир 120, 344
Жила, Меланія 392
Жила, О. 362, 392
Жила, Роман 392
Жмуркевич, Стефанія 248
Жовнір-Колос, Стефанія 192
Жолдак, Василь 43
Жолкевич, Володимир 182
Жук, Ірени Богдан 100, 193
Жук, Люба 100, 193, 321
Жук, Михайло 265
Жук, Радослав 170
Жуковський 385
Журба, Г. 169
Забіла, Віктор 446
Завада, Іван 209
Заварихін, Ярослав 180
Заварихіна, Анна 179
Заверуха, Ольга 90
Зазуля, Василь 254
Зайцев 443, 447
Зайцев, Богдан 224
Зайців, Микола 57
Зайшла-Белл, Ірена 238
Закалужний, Михайло 188
Заклинський, Іван 42, 67
Залеський, Броніслав 428, 429
Залеський, Михайло 248, 249
Залітач, Константин 261
Заліщук, Елейн 187
Залуцька, Дарія 175
Залуцький, Василь 171
Заплітний, Федір 295-297, 328, 361

Зараска, Люба 251
Затонський, Володимир 409, 410
Заяць, Яр. 158
Зварич, Надія 78, 192
Зварич, Петро 25, 62, 65
Зельман, Юрій 165
Зіник, Тит 22
Зубрид, Осип 165
Зуляка, В. 188
Зюбрак, Леся 201, 224
Іван XXIII 422
Іванець, Парася 175
Іванко, Едвард 202
Іванчук 90
Іванчук, Михайло IV
Іваншин, Тарас 265
Іванюк, Тарас 336, 342
Івасів, Іван 302
Івах, Онуфрій 161, 211
Івах, П. 158
Івахнюк, Антін 248
Івахнюк, Надія 248
Івашко, Л. 100
Ігнатович, Володимир 265
Іжик, Семен 221
Ізьо, Славця 302
Іларіон 63, 89, 121, 247
Ілліч, М. 382
Ільків, Андрій 213
Ільницький, С. 245
Ільчишин, Євгенія 192
Інніцер, Т. 285
Іоан 63
Ісидор 417
Йонг, Г. 16
Йонг, Ч. 16, 33
Йордан, Федір 432, 433
Йосафат 418
Йосиф II 305, 307, 311, 393, 395, 416,
419, 422
Йоха-Березенець, Дометей 202
Кавка-Канн, Павло 192
Казанівський, В. 209, 211
Казимир 413, 414
Калиненко 215
Калиненко, І. 392
Калита, Іван 413
Каліцінський, О. 374
Калічинський, О. 362
Каменецький, Василь 26, 273
Каменецький, Микола 26, 273
Каменєв, Дмитро 53
Камерон, Дан 204, 245
Каптії, Ярослав 192
Капустинський 59
Карабиневи́ч, Аполінарія 213
Карасевич, Іванна 161, 202
Кардаш, Василь 90, 159, 181, 182,
189, 314, 362
Кардаш, Лариса 182
Карло II 292
Карманський, П. 168
Карпінка-Кушнярик, Лілія 194
Карташевська, Варвара 436
Кархута, В. 70
Касенко, Митрофан 175
Касіян, Ернест Петро 193
Касіян, Любомир 192
Катерина 383, 434, 435
Качмарик, К. 273
Квасняк, Ольга 193
Квітка-Основ'яненко 223
Кей-Кисілевський, Володимир IV
Кейван, Іван 94, 173
Келебей, Юрій 213
Келлер, Петро 76
Кемпбел, Д.Л. 291
Кемпе, Лавро 210, 213
Кеннеді, Дж. 422
Керелюк, Синтія 271

Керн, Патриця 208
Керницький, І. 169
Кетура, К. 189
Кетура, Т. 189
Кий, Глорія 213
Кипріян 414, 415
Кипченко, Віктор 176
Кирило 411
Кириак, Ля 78, 162, 169, 274
Кириак, І. 293
Киселиця, Дмитро 220
Кисилевський, Володимир 239
Кисілевська-Головка, Вірляна 188
Кисілевський, Володимир Ю. 13,
242, 248, 284, 304, 319, 336,
342, 351, 370
Кисіль, Адам 398
Кислиця, Дмитро 169
Кібзєй, Т. 62
Кізіюка, Р. 186
Кіналь, Оля 336
Кінг, В.Л. Мекензі 84-87, 294, 295
Кіндрат, Андрій 78
Кіндрат, Василь 78
Кіндрат, Іван 78
Кіндрат, Михайло 78
Кіндрат, Орест 78
Кіндрат, Петро 78
Кіндрачук, Михайло 186
Кіндрачук, Орест 266
Кіон 359
Кірконел, Ватсон 88, 87, 94
Кіт, Я. 353
Кіцкий, Каєтан 416
Клапоушак, Лаврентій 188
Кларк, Джо 100, 303, 313
Клементо, Патриція 245
Клен, Юрій 251
Климаш, Богдан IV, 232, 236, 237
Климашко, Надія 202
Климашко, Оленка 202
Климашко, Розмарія 202
Климашко, Соня 202
Климків, Володимир 177, 180
Кліш 258
Кліш, В. 90, 150
Клочко, Михайло 118
Кобилянська, О. 4, 383, 384
Кобрин, Люба 129
Ковалишин, О.Т. 78
Ковалів, Іван 180
Коваль 59
Коваль, Роман 175
Ковальська, Анна 213
Ковальський, Богдан 178, 193
Ковальський, Іван 253
Ковальський, Петро 254
Ковальський, Степан 163
Ковальчук, Анастасія 214
Ковбель, Семен 161, 211
Когутська, Наталія 71
Когутяк, Іван 213
Кодак, Юрко 170, 175
Козак, Анна 189
Козак, Дмитро Роберт 193
Козарук, Яків 178
Козачок, Іван 184
Кокольська, Марта 203
Колеса, Любка 178, 194
Колеса, Ф. 177
Колеса, Христя 194
Колесник, Володимир 183, 190
Колесник, Ганна 203
Колесса-Герич, Христя 352
Колєсніков, Іван 59, 60
Колісник, Петро Стенлі Кloseвич
175
Колянківський, Микола 175, 176
Кольманицька, Славка 213
Комар, Тед 194

- Конар, Федір 410
Кондра, Петро А. 254
Кондрацька, Галина Квітка 182, 194
Коник, Михайло 77
Коник, Петро 77
Коник, Степан 77
Кониський, О. 399, 442
Коніговський, Іван 266
Коннолі, Джон 153, 306, 321, 322
Коновал, Пилип XII, 35
Коновалець, Є. 239
Конопленко-Запорожець, Петро 194
Копач, О. 72
Копчук, Михайло 175
Коропецький, Ярмо Б. 81
Корчинський 18
Корчинський, С. 328
Косар, В. 160, 282
Косач-Елдер, Тамара 203
Косенко, В. 208
Косигін 152
Косигін, А. 341, 343
Косма 411, 412
Косовий, Йосип 68
Коссар, Володимир 254
Костик, М. 184
Костинюк, Дмитро 217
Костинюк, Роналд Петро 175
Костомаров, Микола 383, 387, 430, 440-442
Костюк, Г. 169
Костюк, Лена 175
Кость, Роберт 175
Котляревський, Іван 381-383, 386
Котлярик, Н. 70
Котре, де 153
Кохан, Володимир 94, 157
Коцюбинський, Юрій 383, 384, 409
Кочерга, І. 219
Кошарич, Галина 175
Кошелівець, І. 169
Кошиць, Олександр 177, 180, 221, 239
Кошиць, Т. 204
Кравс 18
Кравців, Б. 169
Кравців, Мх. 90
Кравців-Барабаш, Марта 208, 209
Кравченко, Богдан 242
Кравчук, Петро 33, 35
Крайківський, Григорій 25
Крайківський, Юліян 175
Красножоний, Іван 214
Краснокутний, І. 409
Крат, Павло 162, 273
Крепакевич, Ярослав Давид 225
Крехович, Ігнатій 415
Кривецький, Микита 59, 60
Криворучко, А. 351
Крижановський, Навкратій 43
Крижанський, Павло 175
Кримський, В. 166
Криницька, Тетяна 360
Крип'якевич, М. 211
Кричевський, В. 172
Кричевський, Ф. 171
Кропивницький, М. 217
Круневич 441
Крупська, Марія 173
Крушельницький, Михайло 266
Кубарський, Іван 170
Кубійович, В. 404
Кудрик, Василь 61, 62, 66, 161, 275
Кудрик, Христина Лідія 175
Кузик, Мерілін 225
Кузик, Мімі 100
Кузів, Іван 241, 317
Кузак, Олекса 291, 308

- Кузьменко, Л. 208
Куїловський 419, 420
Куліш, Микола 353
Куліш, Пантелеймон 383, 384, 387,
399, 409, 429, 436, 441-443, 447
Куліш, Ростислав 184
Кульчицький, Іван 62
Кумка, Михайло 161, 261
Купченко, Володимир 176
Купченко, Г. 77
Купченко, Олег 225
Курдидик, Анатоль 163, 176, 362
Курилик, Василь 171, 176, 230
Курієвич, М. 188
Курнтаж, Петруся 175
Курочка-Армашевський, І. 170, 210
Курочкін, М. 441, 442
Кусий, Пилип 214
Кусів, Ю. 269
Кухаренко 429
Куций, В. 158
Куць, Петро 175
Куць, Честор 175
Кучерепа 305
Кучерепа, Іван 117, 326-328, 361
Кучмій, Галя 225
Кучмій, Іван 178, 195
Кучмій, Микола 214
Кушнір, Богдан 190
Кушнір, Василь 79, 84-88, 93, 95,
97, 119, 124, 245, 283, 300, 304
Кушпета, Зеня 195
Л-ов, І. 440
Лабінський, Петро 203
Лавришин, Зенон 183
Лаврівський, Юліан 399
Лавріненко, Ю. 169
Ладика, Василій 45
Лазарева, І. 166
Лазаревич, Петро 245
Лазаревська, Афанасія 433
Лазаревський, Михайло 429, 432,
433, 438
Лазаревський, Олександр 436,
443-445
Лазаревський, Федір 436, 444
Лазарович, Зоня 178, 195
Лазарович, Матильда 321
Лазарук, Дмитро 24
Лазарук-Гендерсон, Гелен 186
Лазечко-Гаас, Мира 118
Лазечко-Гаас, Мирослава 176
Лакусяк, Григорій Євген 266
Лапунько, Ляля 321
Ластівка, Ілля 253
Лебединський, М. 159
Лебединцев, Петро 445
Лев 412, 415, 416
Лев XIII 419, 420
Левицький, Василь 90, 164
Левицький, К. 397-399
Левицький, Мирон 173
Левицький, Михайло 409, 410, 417
Левицький, Олекса 213
Левицький, Юрій 72, 249
Левченко 409
Левчук, Микола Павло 175
Лекомб 43
Ленін 409, 410
Лесів 90
Леськів, Антін 76
Леськів, Григорій 195
Лещишин, Дем'ян 57
Ликеря 436
Лиман, В. 169
Липа, Юрій 392
Липинський, Петро 175
Липківський, Василь 63
Лисак, Андріяна Іванна 175
Лисанюк, Надія 203

Лисенко, М. 177
Листвич, Всеволод 167
Литвинович, Спиридон 418
Лівницька-Холодна, Н. 169
Лівіцкий, М. 117
Ліска, Вільям 225
Літвінович, Казимир 410, 417, 418
Ліщина, Л. 159
Ллойд 292
Лобай, Василь 254
Лобай, Д. 94
Лобода, Іван 225
Логан, Віліям Едмунд 233
Логуш, Марія 175
Логуш, Руслан 175
Лозинський, М. 400
Ломачка, Свирид 163
Ломера, Г. 323
Лопухін 435
Лоран, Луї Сейнт 298
Лоріє, В. 27
Лубська, О. 392
Лугова, Лариса 175
Луговий, Олександр 162, 211
Луговий, Юрій 222, 226
Лукович, Морис 266
Лупул, Манолій 242
Луцок, Л. 33
Луцоків, Любомир 222
Луцька, Люба 175
Луцька-Левицька, Марія 214
Луцький, Мирон 85
Луцький, Юрій 245, 247, 248
Лучків, Володимир 232
Лучкович, Михайло 162, 277, 284,
292, 293
Люба 223
Любарт, Дмитро 413
Любачівський, Мирослав Іван 422,
424
Любомирський 221
Людвик 413, 414
Людкевича, С. 208
Лютак, Анна Д. 77
Лялюк-Малгру, Діана 175
Ляфлеш, Л.Р. 79
Магальяс, Юрко 67
Магера, Федір 255
Магочі, Павло 247
Магусів, Г. 76
Магусів, Е. 76
Магусів, Й. 76
Магусів, Лука 76
Магусів, Михайлина 76
Маєвський 89
Мазанковські 328
Мазанковські, Дон 99
Мазанковський 304
Мазанковський, Д. 153
Мазепа 385
Мазепа, Богдан 176
Мазепа, Володимир 175, 176
Мазуренко, Данило 214
Маївська, Наталка 175
Майданик, Яків 175
Мак, Ольга 168
Мак-Доналл, Вілсон 95
Макар, Володимир 90, 127, 129
Макарик-Заяць, Ірина 248
Макарій 58
Макаров, Микола 436
Макарський, Й. 67
Маклейн, Стюарт 94
Маклоклин, Одрі 312
Маковський, А. 62
Максим 121, 250, 339, 413
Максимів, Мирон 195
Максимович, Марія 432, 435, 436
Маланюк, Євген 169, 383
Малашук, Роман 90, 127, 128, 243,

- 336, 340, 362, 378
Малиновський, Михайло 418
Малруні, Браєн 297, 298, 303-305,
309, 312, 313
Малпожинський, Микола Ю. 185
Малярєвський, І. 53, 54
Манастирська, Ольга 175
Мандзюк, Микола 321, 328,
331-333, 361
Мандзюк, Н. 299, 305
Мандрика, Ганна 167
Мандрика, Микита 241
Маннінг, Кляренс А. 384, 386
Манчур, П. 62
Манько-Ярошевич, Григорій 207,
215, 218
Мараз, Роман 175
Марія 326
Мартин, Пол 331, 332
Мартиненко 124, 125
Мартін 95
Мартін, К. 119
Марунчак, Михайло IV, 33, 157,
162, 168, 241
Марунчак, Петро 184
Масняк, Мар'ян 204
Матла, Ол. 90
Матлашевський, К. 187
Матчук, Ф. 283
Маценко, Павло 179, 204
Мацкевич 446
Мацкевіч 401
Мацькевич, Семен 266
Мацьків, М. 251
Мацьків, Т. 390
Мегас, Осип 276
Медвідський, Богдан 245
Мейн, Даг 245
МекНотон, А.Г.Л. 77
Мелех, Володимир 182, 221
Мелешук, Орест 267
Мельник, А. 281
Мельник, Даглас 175
Мельник, Іван 178, 196, 199
Мельник, Любомир 196
Мельник, Микола 22, 26
Мельник, Михайло 22
Мельник, Петро 22
Мельник, Федір 22
Мельник, Христина Л. 196
Мельник-Коропещька, Лариса 175
Менделюк, Женя 226
Менделюк, Іван 215
Метулинська, Оксана 184
Меуш, С. 170
Меценко, Павло 189
Мигаль, Григорій 185
Мигаль, Іванка 204
Микитчук, К. 326
Микитчук, Лев 175, 223
Микитюк, Б. 62
Микитюк, Любомир 226
Микола I 384
Минзак, Тинасій 253
Мирний 383, 384
Мирний, П. 4
Мисник-Рогатин, Оля 184, 204
Михайлик, Михайло 409
Михайлівська-Кисілевська,
Володимира 196
Михайлюк, Василь 62
Михасів, Роберта 187
Мищик, М. 282
Мігайчук, В. 62
Мігус, Павло 304
Мільтон 401
Мімі 225
Мірські 382
Міцкевич 401, 443
Мічелсон, Бонні 308

Міченер, Роналд 312
Міяковський, В. 169
МкНікол, Роланд 321
Мойсей, Василь 255
Мойсієнко, Василь 264, 267
Мокрицький, І. 438
Мол, Ліо 175
Молодожанин, Леонід 118, 124,
153, 174
Момрик, Мирон IV, 239
Монкевич, Борис 176
Мономах, Володимир 411
Мончаленка, Макар 58
Мордованець, Галина 175
Мороз, Валентин 151, 154, 339
Мороз, Е. 78
Морох, Ярослав 181
Морріссетт, Август 323
Морфіль, Р. 382
Москалик, Василь 75
Мостовський 427, 428
Моцарт 207
Мстислав 63, 89
Мудрий, Ярослав 411
Мудрик-Мриц, Ніна 175
Муж, В. 247
Мулькевич, Карло 270
Мур, Дан 176
Муріллє 433
Мурович, Лариса 176
Мушка, Володимир 351
Мушка, Михайло 275
Мюншер, Гелен 352
Нагребецький, Роман 196
Нагурський, Бронислав 267
Наливайко 381
Наполеон 416
Напора, Павло Е. 176
Наумчук, Прокіп В. 221, 226
Негрїч 18, 34
Негрїч, Іван 57, 58
Негрїч, Оленка Любов 175
Негруч, А. 253
Немирський, Федір 53
Немоловський, Іван 410
Несельрод, Карло 11
Несторовська-Обаль, Наталка 196
Нечуй-Левицький, І. 4
Нижанківська, Дарія 176
Нижанківська-Снігурович, Д. 179
Нижанківський, Б. 392
Нижанківський, О. 177
Николай 52
Николук, Михайло 267
Ничка, Методій 226
Ніншовський, Василь 175
Ніфонт 412
Ніщинський, П. 177
Новак, Аполінарій 274
Новак, Люба 197
Новаківська, Галина 175
Новосад, Іван 98
Норрі, Білл 308
Носик, Ірина Романа 175
Нусарук, Євген 191
Оброца, Лідія 175
Овруцький, Олександр В. 162
Огієнко 89
Огієнко, І. 63
Огаренко, Клавдія 215
Одинський, В. 254
Одрач, Федір 164
Озеро, О. 304
Окіпнюк, Вл. 90, 158
Олександрів, Борис 163, 326
Олексій 412
Олексва, Петро 42
Олексяк, Л. 392
Оленка 202
Олеськів, Осип 13-17, 39, 41

- Олешкевич, Петро 197
Олійник, Роман 227, 249
Олійник, Федір 59
Олійницький, Петро 175
Ольховий, Микола Володимир 227
Онифрійчук-Сокульська, Марійка 175
Онищук, Дарія 175
Онищук, Степан 267
Онуфрійчук, Ірка 175
Опир, Мирослав 176
Опольський, Володислав 414
Оранський, Юрій 190
Орищук, Марія 227
Орлик 393
Орлик, Пилип 1
Ортинський, Сотер 421
Осадчук, Р. 120
Остапик, Д. 336, 342
Остапик, Оксана 336, 342
Остапик, Юрій 185
Остапчук, Пилип 209, 215
Остапчук-Конюх, Емілія 215
Осьмачка, Т. 169, 293
Осьмомисл, Ярослав 393, 411
Отто, Стів 300
Охота, Микола Павло 176
Ошинський, Петро 236
Павликовська, Ірина 197
Павличенко, Тиміш XI, 254
Павличко, Тиміш 244
Павлів, Людмила Олена 175
Павлів, Орест Теодор 220, 227
Павлова, Ольга 204
Павловський, Андрій 254
Павловський, Павло 254
Павлюк, Степан 161, 242
Павлюкевич, Євгенія 216
Павля 382
Паздерко, Стефан 323, 351
Пайш, Андрій 22
Палеолог, Андронік 412
Палій, Ліда 175
Панель, Р. 205
Панів, Олекса 430
Паніщак, Ю. 69, 241
Паніщак, Юрко 21
Панчишин, Т. 178
Панчук, А. 88
Панчук, Б. 161
Панчук, Богдан 86, 88, 220, 227
Паньків, Микола 254
Папроский, Стефан 127, 128, 153, 154, 156
Папроскі, Стефан 306, 328, 339, 340, 361
Пасічняк, Максим 187
Пасічняк, П. 216
Пастернак, Ярослав 158
Педан-Попіль, Надія 249
Пелех 258
Пелих, Михайло 78
Перген 395
Перепелиця, І. 68
Перфецький, Леонід 171
Петлюра С. 408, 410
Петрик, Джеймс 267
Петрик, Михайло 288
Петрик, Степан 268
Петрійчук, Орест 168
Петро 412, 413
Петро I 383
Петрович, Федір 432
Петруняк, Михайло 312
Петрусевич, Іван 62
Петрушевич 34
Петрушевич, Євген 407, 410
Петрушевич, Іван 276
Пижик-Романов, Іван 197
Пилипенко, П. 216

Пилипів, Іван III, X, 13, 20-22, 231,
308
Пипін, А. 440
Піггот, Е. 153
Піг'от 360
Підгайний, Олег 117, 244
Підгайний, Семен 91
Підгорний 339
Підгурець 158
Підручний, Василь М. 254
Пій IX 417, 418
Пій XII 45, 296
Пінінський 400
Піп, Іван 176
Пірсон 290, 300
Пірсон, Л.Б. 30, 158
Піунова, Катерина 430, 431
Плавюк, М. 282
Пласкач, Б. 354
Платон 54
Подборський, Степан 268
Подворняк, Михайло 166
Подкозалина, Наталя Суханова 440
Подолінський, Василь 396
Полетика, Петро 10, 11
Поливка, Дамаскин 42
Полонська-Василенко, Наталія
372
Полтава, Л. 392
Полусмаківна, Ликерія 436
Полянський, Іван 209
Понеділок, М. 169
Попик, К. 321
Поплавський, Й. 400, 401
Попов, Константин 54
Попович, Ізидор 81
Порайко, Василь 409
Порайко, Яків 22
Потоцький 274, 400
Поченюк, Ю. 210

Пребіш, А. 360
Пригода 191
Пригроцький, Григорій 57
Пристая, О. 168
Приходько, Микола 158, 165, 293
Приць, Леся 185
Проців, Наталка 197
Пулишій, Михайло 22
Пулишній, Василь 41
Пучіні 207
Пушка 253
Пушкін 443
Раббі 320
Раделицький, Роман 176
Радзєйовські, Януш 409
Радзіховська, Люба 392
Радченко, Гліб 176
Радчук, Сергій 97, 243
Райлі 279
Раймонд, Ельсворт 384
Райфайзен, Вільгельм 256
Ралстон 76
Раска, Дін 332
Рассел, Л.С. 234-236
Ратледж, Джовді 271
Ратуський, Петро 288
Рауга, Д. 392
Рахманний, Роман 220, 226
Ревуцький, Л. 179
Редкевич, А. 34, 35
Рембрандт 433
Репа, Степан 176
Рєпніна, Варвара 432
Рило, Максиміліян 416
Ріпецький, Нестор 167, 220
Робартс, Джон 291
Роблін, Даф 92, 246
Рогатинський 409
Рогге, Ш. 399
Родак, Валентина 227

Родак, П. 159
Роєцький, Михайло 287
Рожецький 416
Розказов, Павло 54
Розмарія 202
Розумний, Ярослав 153, 241, 246,
362
Роїк, Олександр 10, 245
Рой, Кармен 236
Роман 393
Романик, Дарія 200
Романик, Ігор 197, 199, 205
Романич, В. 62, 65
Романишин, Петро 197
Романів, Іван 204
Романко, Іванна 206
Романко-Мицак, Софія 205, 227
Романов, Виліс Іван 176
Романов, Йосип 81
Романчук, Юліан 4, 399, 400
Романюк, А. 168
Романюк, Іван 11
Ромен, Левко 163
Росляк, Роксоляна 205
Ростоцький 416
Роучек, Йозеф 386
Ру, П. 43, 169
Рубчак, Б. 169
Рудакевич-Базюк, Стефанія 176
Рудницька, Інка Ярослава 198
Рудницька, Марина 172
Рудницька, Мілена 284
Рудницький, Ждан Володимир
176
Рудницький, Ярослав IV, 11, 158,
239, 241, 242, 304, 352, 360,
362, 363, 372
Рудницький-Лисяк, Іван 245, 390
Руднуцька, Мілена 88
Руптгаш, Іван 251
Рурук, Іван 62, 76, 283
Рурук, Орест 76
Руслицький, Євген 72
Русов, Юрій 249
Русова, Наталія 176
Русова, Наталя Геркен 210
Рута, Петро 68
Руш, Степан 205
Рябовол-Лабінський, Петро 205
Сабініна, Л. 217
Сабурен, Адоній 43
Саварин, Петро 100, 246, 251
Савицька, Донна 271
Савицький, Василь 76
Савицький, Іван 76
Савицький, Ілько 76
Савицький, Михайло 77
Савка, Ліза 271
Савчук 78
Савчук, Зеновій Е. 76
Савчук, С.В. 63, 84, 88
Савчук, Семен 61
Савчук, Стефан 62
Савчук, Тарас 268
Савяк, М. 62
Сагайдачний 215
Садова, Раїса 205
Садовський, Михайло 172, 230, 239
Саламандик, Василь 254
Салей, Діонісій 53
Самець, Зенон 304
Самовидець, Микола 216
Самчук, Улас 157, 164, 169
Сапіга, Адам 399
Сапіга, Ілля 85
Саранчук, Гаврило 57
Сарафинчан, Ліліян 176
Сас-Куїловський, Юліан 419
Сасюка, П. 168
Сваровський 191

Свистун, Василь 60, 79, 283
Свірський, Никанор 120, 121
Світуха, Микола 340
Святополк 1
Святослав 1
Сьогодні, Тед 304
Селкірк 10
Семак, Михайло Василь 176
Семака, Р. 189
Сембратович, Йосиф 418, 419
Сембратович, Сильвестер 399, 400
Семенко, Давид 268
Семенко, Ол. 85
Семчишин, Ярослав 205
Семчук, Стефан 283
Сеньків, Христина 175
Серафим 55-58
Сєнкевич 401
Сєраковський 441
Сидоренко, Петро 172, 175
Симитюк, Іван Василь 228
Симко, Орест 321
Симко, Степан 255
Симоненко, В. 150
Симс, Іван Василь 228
Симчич, С.П. 78
Сирник, І. 124
Сиротюк, Василь 273
Сиротюк, Юрій 25, 273
Ситник 258
Сифтон, Клиффорд 13, 27, 28, 30,
32
Сич, Гнат 176
Сікорський 404
Сілецький, Яків 268
Сімпсон, Юрій 244
Сірко, Леонід 206
Сірський, Борис 302
Січинський, В. 169
Січинський, Мирослав 274
Січинський, Ярослав 54
Скарбек, Іван 415
Скибінський, М. 54
Скипас-Процьків, Наталя 184
Складан, Василь 253
Склепович 18
Склепович, Гордон 186
Скорейко 305
Скорейко, В. 120, 153, 328, 332
Скоропадський, Данило 280, 281
Скоропадський, Павло 408
Скорупський, Володимир 163
Скоцень, Олександр 268
Скрипник 63, 89
Скшипка, С. 404
Славутич, Яр 163
Сліпий, Йосиф 51, 292, 302, 305,
308, 421, 422
Сліпченко, Гаврило 25, 273
Слюсарівна, Марія 210, 216
Смерека, Валентин 392
Смеречанський, М. 124
Сметана 207
Смильський, Петро 161, 251
Смит, Кейт 228
Смогоржевські, Казімеж Мацеї
383
Смолька, Францішек 397, 398
Снігурович, Тарас Юрій 176
Снігурський 417
Собків 188
Сокіл, М. 221
Соловій, М. 360
Солонинка, В. 90, 362
Солонинка, Марія 90, 127, 128
Солтикевич, Роман 198
Солук 221
Солянка, О. 54
Соммерс, Т. 205
Соневицький, Л. 390

- Соня 202
Сопінка, Іван 187, 258, 303
Соротюк-Дан, Софія Соня 216
Сорочинський, Л. 178, 196
Сосновський, Михайло 90, 340,
342, 344, 378
Софронів-Левицький 164
Сохацький, Бен 176
Сошенко, М. 446
Спольський, Я. 90
Стадіон, Франц 397, 398
Стадник, Йосип 217
Стадник, Т. 62
Сталін 80, 201, 295
Сталь, П.Ж. 166
Станкевич-Хміль, Марія 217
Стар 118
Старик, Степан С. 100, 198
Старр, М. 327, 328, 361
Старчевський, Михайло 117-119,
287, 297, 305
Старчевський-Старр, М. 327, 328,
332
Старчук, Орест 245
Сташишин, Мирослав 182
Стебельська, Аріядна 176
Стебельський, Богдан 158, 173,
174, 241, 242, 362
Стенфілд, Р. 297
Стефаник 34, 383, 384
Стефаник, Теодор 57, 67
Стефаник, Юрій 245
Стефанія 308
Стефансон, Йоанна 217
Стефур 258
Стефура, П. 328
Стеців, Степан 176
Стець, Станислав 176
Стецько, Слава 340, 378
Стецько, Ярослав 336, 340-342, 361,
378, 403
Стечисон, Антін 228
Стечишин, Мирослав 25, 26, 273
Стечишин, Михайло 25, 26, 61, 62,
65, 273
Стиранка, Марія Рома 175, 176
Стоділка, Григорій 217
Столярчук, Степан 217
Сторожук, Р. 326
Сторощук, Іван 287
Стоянов, Олександр 445
Стратійчук, Я. 62
Стринадка, Н.І. 254
Строцький, Антін 43
Стюарт, А. 245
Субтельний, Орест 249
Суздальський, Володимир 411
Сулима, М. 353
Сулятицький 153
Суслова 215
Суткович, М. 62
Сухий, М. 166
Суходольський 219
Сушко, Марко 184
Таволга-Мокри, П. 441
Тагаїв, Михайло 210, 217, 218
Тагаїва, Ганна 210, 217, 218
Таппер, Чарлс 14
Тарнавецька, Іроїда 246
Тарнавський, Василь 429
Тарновецький, Роман 176
Тарнович, Юліян 165, 176
Тарнопольський, Володимир
Сурма 251
Таский, Василь 351
Твидсміор 308
Тедорович, Іван 269
Тейлор, Віліям 236
Теліжин, Омелян 175, 218
Темертей, Людмила 176

Теогност 413
Теодор 413
Терезія, Марія 393
Терненко 162
Тернер, Джон 312
Тесля, Іван 351-353, 362
Тижик, Борис 269
Тиктор, Іван 157, 173
Тимкевич, Павло 42, 53
Тимошенка, С. 169
Тисяк, Василь 206
Тихон 54, 56
Тичина 85
Тичковський, Микола 22
Тісеран 88, 157, 296
Ткаченко, Василь 174
Ткачук, Володимир 269
Товт, Олексій 52, 54
Тодорович, Іоан 63
Тодосів, В. 76
Токарик, Іван 176
Токер, В.А. 295
Толстой, Федір Петрович 430, 432
Толстою, Анастасія 425-427, 432
Томас, К. 152
Томашевський, Василь 170
Томашевський, Т. 18, 25
Томашук, Тома 246
Томин, Василь 245
Топольницький, Василь 256, 257
Тостоварик, Володимир 206
Трачук 90
Трейсі, Флип 83
Тронько, Т. 124, 125
Трошинський 436
Троянський 285
Трудо, П'єр 151, 297, 302, 309, 343
Тужанський-Теліжин, Славко 218
Тулевітер, В. 211
Туркевич, Лев 180, 206
Туркевич, Христина 218
Туркевич-Мартинєць, Ірена 207
Турула, Євген 178
Турура, Е. 216
Тучапський, Макарій 415
Тюхтій, Й. 76
Тюхтій, Степан 26, 68
Угринюк, Маруся 218
Удовиченко, Олександр 408
Улушак, Едвард Давид 176
Урбанський 18
Ускова, Агата 431
Уствольський, Степан 55
Ухач, Сильвестер 218
Учіди, Барт 175
Фаркавець, Дмитро 176
Федик 161
Федів, Ігор 249
Федорів 413
Федорович, В. 353
Федорук, Силвія 269
Федун, Василь 254
Федчук, Боніфатій 167
Федчук, Стефа 207
Федьків, Галина 189
Федькович 384
Фекула, Михайло 54
Фелдбла, Віктор 195
Фельдман 399
Феняк, Василь 22
Ференц, Ліза 207
Ферлей, Тарас Дмитро 30, 62, 65,
69, 88, 241, 274, 275, 289
Фецан, Іван Василь 228
Фик, Михайло 78
Фіголь, М. 158
Філіппі, ді 204
Філотей 414
Філяс, Платонід 43
Філь, Л. 282

Фірман, Давид С. 176
Фіяла, Юрій 198
Фляка, М. 170
Фодчак, Анна 42
Фодчук-Баттен, Марія 290
Форестер, Морін 208
Фортієр, М. 15
Фотій 415
Франко, Іван XIV, 4, 382-384, 387,
388, 447, 448
Франко, Рома 245
Франц 396
Франц-Йосифа 33
Фредеріксен, Олівер Дж. 386
Фроляк, Святослав 86, 88, 90
Фрост, Леслі 291
Фуголь, Григорій 362
Ханасик, Віктор 255
Харитина 435, 436
Харко, Степан 158, 320, 321, 351
Хартахай, Ф. 441
Хвалібога, С. 84
Хвильовий 387
Хмельницький, Богдан 385, 393
Хміляра, І. 360
Хміль, Олександр Петро 183, 207
Хмурович, Остап 174
Холодна 207
Хорошевський, В. 441, 442
Храплива, А. 88
Христина, Ангеля 187
Хрущов 117, 118
Царик, Степан 262, 313
Целевич, Уляна 128, 130
Цепенда, Ірена 213
Цепенда, Кирило 213
Цепенда, Юрій 213
Цимбал, Василь 25
Цимбал, Петро 25, 273
Ціпівник, Дмитро 98-100, 102
Цурковський 359
Цюпа, В. 67
Чайка, Євгенія 224
Чайковська, Люба 126
Чайковський, Йосип 218
Чалий, М. 445, 446
Чарнецький, Олександр 254
Чепіль, Василь 254
Черевик, Василь Іван 254
Черненка, Ю. 170
Чернецький, Іван 254
Чернецький, Степан 176
Черні, Ел 228
Черняк, Іроїда 207
Черняк, Петро 207
Черчіль 124
Честахівський, Григорій 443-446
Чеховий, К. 70
Чеховцев, Арсеній 55
Чировський, Андрій 250, 251
Чолкан 258
Чорнейко, Михайло 62
Чорнодольська, Анна 208
Чубатий, Н. 389
Чубенко, В. 220
Чунський, Павло 441
Шакотько, Іван 59, 60
Шандро, Андрій 288
Шарван, Василь 221, 228
Шафранський, Г. 124
Шах 89
Шашкевич, М. 396, 398
Швидкий, П. 62
Шевкенук, В. 254
Шевців, Слава 392
Шевченко, Варфоломей 435, 436,
445
Шевченко, Тарас III, XIII, XI, 67,
93, 166, 173, 196, 219, 230,

- 246, 321, 381-388, 399, 425-438,
440-448
- Шевчук, Володимир 47, 359
Шевчук, Юрій В. 254
Шекспір 401
Шелест, Володимир 249
Шепертицька, Катерина 185
Шепетик, Лариса 208, 209
Шептицький 229
Шептицький, Андрей 43, 250, 275,
420, 421
Шептицький, Варлаам 415
Шептицький, Лев 415
Шигаєва, Галина 223
Шимко, Ю. 90, 127
Шиповик, Тарас Павло 198
Шілер 219
Шіпман, А.Дж. 385
Шіповика, Карманіна 258
Шіро, Федір 269
Шкаврон, Семен 294
Шкамбара, Марія 90
Шкраба, Василь 262, 314
Шкурат 89, 90
Шкурат, П. 158
Шостак, Петро 176
Шпедко, Іван 340
Шраєр, Едвард 312
Штогрин, Дмитро 321, 323, 367
Штравс, Й. 208, 214
Штуняк 208
Шульга, Павло 217
Шумейко, Степан 85
Шумська-Мороз, Ірина 175
Шуфлин, Тетяна Ара 208
Щепановський, С. 5
Щепкін, Михайло 430, 431
Щербінін, Михайло 69
Щур, Петруся 199
Щур, Ярослав 208
- Южаков 441
Юзик, І. 161
Юзик, Павло IV, 33, 120, 153, 255,
287, 300-302, 357
Юндак, П. 178, 216
Юрій I 412
Юрій II 413
Юхименко, Таня 209
Яблонський, Леонид 199
Яворська, М. 196
Ягайло, Владислав 414, 415
Ядвіґа 414
Язоміргот, Гайнріх 393
Якиміщак, Д. 62
Янів, Володимир 352, 359
Янішевський, Єремія 43
Янковський, Андрій 10
Янковський, З. 120, 344
Янов, Р.Д. 81
Ярема, Дмитро 57
Яременко, Сергій 188-190
Яремія, Д. 274
Яремко 325
Яремко, Іван 258, 290-292
Яремко, Сергій 199
Яремович, А. 88, 126, 161
Яримович, І. 283
Ярина 434, 435
Ярош, В. 353
Ярошевич, Григорій 207, 210, 213,
216, 218
Ястремський, Т. 70
Яхимович, Григорій 417, 418, 420
Яцентим, І. 121
Ящик, Віра 175
Ящик, Петро 258, 259
Яцура, Амброз 57

